મુહમ્મદ બિન કાસિમ

(રહમતુલ્લાહિ અલૈહ)

યે ઉસ આફતાબ કી દાસ્તાન હૈ જો અરબ કે ઉફક
સે નમૂદાર હુવા, સિંધ કે આસમાન પર ચમકા
ઔર ઐન દોપહર કે વક્ત ગુરૂબ હુવા.

મુશ્કિલ અલ્ફાઝ કે
આસાન તરજુમે
કે સાથ

નસીમ હિજાઝી

નાશિર
મદીના એજન્સી

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.)

યે ઉસ આફતાબ કી દાસ્તાન હૈ જો અરબ કે ઉફક સે નમૂદાર હુવા, સિંધ કે આસમાન પર ચમકા ઔર ઐન દોપહર કે વક્ત ગુરૂબ હુવા.

મુશ્કિલ અલ્ફાઝ કે આસાન તરજુમે કે સાથ

નસીમ હિજાઝી

નાશિર

મદીના એજન્સી

૪/૪૫૫૧, ખંબાતવાલા માર્કેટ, ઝાંપા બઝાર, સુરત-૩

ફોન : (૦૨૬૧) ૬૬૨૮૯૭૭

મોબાઈલ: ૯૩૭૪૨૩૭૪૯૮, ૯૪૨૭૧૬૪૬૫૮

કિતાબ કા નામ
મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.)

મુસન્નિફ
નસીમ હિજાઝી

Computerised By:
RAHI GRAPHICS, SURAT (GUJARAT)
(Ph: 0261 - 2761895 Mobile: 9898439914)

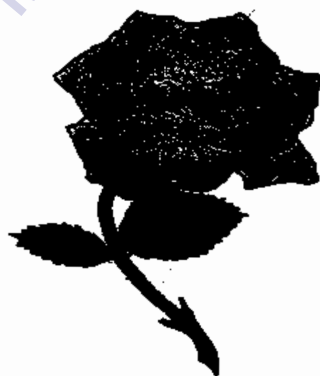
Printed at :
R.B. Enterprises
2609, Baradari, Ballimaran, Delhi-6
Ph.: 23923110, 9212729583

નાશિર

મદીના એજન્સી
૪/૪૫૫૧, ખંભાતવાલા માર્કેટ, ઝાંપા બઝાર, સુરત-૩
ફોન : (૦૨૬૧) ૬૬૨૮૯૭૭
મોબાઈલ: ૯૩૭૪૨૩૭૪૯૮, ૯૪૨૭૧૬૪૬૫૮

પેહલા હિસ્સા

નાહીદ

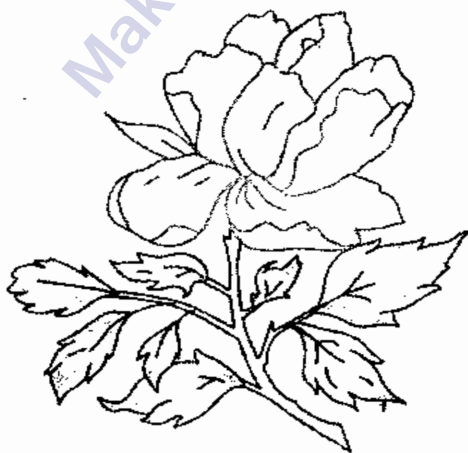
દૂસરા હિસ્સા

કમસિન ઔર નૌજવાન સાલાર (સરદાર, અફસર)

હિસ્સએ અવ્વલ

નાહીદ

પેશે લફ્ઝ

વો તમામ ખુતૂત (ખત) જો મુઝે "દાસ્તાને મુજાહિદ" કી ઈશાઅત (એડીશન) કે બાદ મૌસૂલ હુવે (મિલે), મેરે ઈસ દાવે કી તસ્દીક (સુબૂત) કર ચુકે થે કે મુસલમાનોં કે માઝી કી તારીખ (ઈતિહાસ) ઈસ દૌર મેં ભી ઉનકે લિએ કૈસ વ ફરહાદ કે અફસાનોં સે ઝિયાદા દિલકશ હૈ. ગુઝરી હુઈ બહાર કી યાદ ઈસ ખિઝાં રસીદા ચમન (ઉજળે હુવે બાગ) કે પૌદોં મેં ઝૌકે નુમૂ (ફલને ફૂલને કી કુવ્વત) પૈદા કર સકતી હૈ. માઝી (ગુઝરે હુવે વક્ત) કે ધુંદલકે મેં છુપે હુવે નુકૂશ (તસ્વીરેં) હમેં મુસ્તકબિલ (આને વાલે દિનોં) કી મંઝિલ દિખા સકતે હૈં.

મૈં બઝાતે ખુદ શાયદ તારીખે ઈસ્લામ કા કોઈ ઔર વરક ઉલટતા, લેકિન જિન હઝરાત ને મુઝે "દાસ્તાને મુજાહિદ" કી તર્ઝ (તરહ) કે ઔર નાવિલ લિખને કી તરગીબ દી (શૌક દિલાયા) ઉનમેં સે અકસર કા પેહલા મુતાલબા (માંગ) યે થા કે મૈં મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) (રહમતુલ્લાહિ અલૈહ) કે મુતઅલ્લિક ઝરૂર કુછ લિખૂં.

શેખ મુહમ્મદ અહસન "દાસ્તાને મુજાહિદ" કા મુસવ્વદા (મન્સૂબા) પળ્હતે હી મેરી અગલી તસ્નીફ કે લિએ ફાતિહે સિંધ કા ઉન્વાન (મઝમૂન) પેશ કર ચુકે થે.

માર્ચ ૧૯૪૫ તક મૈં નૌજવાન સાલાર કી દાસ્તાને હયાત લિખને કા ફૈસ્લા ન કર સકા ઔર ચુપકે ચુપકે અહસન સાહબ, સલીમ પાનીપતી ઔર દૂસરે એહબાબ

(દોસ્તોં) કી શિકાયાત સુનતા રહા. ઈમાદુદ્દીન મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) સે મેરી દિલચસ્પી ઔર અકીદત અપને કિસી દોસ્ત સે કમ ન થી. લેકિન મેરે તઝબઝુબ (બેચૈની) કી વજહ સિર્ફ યે થી કે ઝમીન કી વો સતહ જિસ પર આલમે ઈસ્લામ કા યે ૧૭ સાલા હીરો અપને ઈકબાલ (ખુશ નસીબી) કે ઘોળે દૌળા ચુકા થા, મુઝે અપને તખય્યુલ (ખયાલ, સોચ) કે હર આસમાન સે બુલંદ (ઊંચી) નઝર આતી થી.

એહબાબ (દોસ્ત) મુઝસે અઝ્મો હિમ્મત કે ઈસ દરયાએ નાપૈદા કિનાર (ઐસા દરયા જિસકા કિનારા દિખાઈ ન દે, નિહાયત મુશ્કિલ કામ) કી તસ્વીર ખીંચને કા મુતાલબા કર રહે થે જિસકી મૌજેં સિતારોં પર કમંદેં (ફંદા) ડાલ રહી હૈં ઔર મેરી મિસાલ ઉસ મુસવ્વિર સે મુખ્તલિફ નહીં થી, જિસને અપને તખય્યુલ કે સેહરા મેં આઝાદી કા ગીત ગાને વાલી નદિયાં તક ન દેખી હોં.

બહરહાલ માર્ચ કે ઈખ્તિતામ (ખતમ હોને) પર મૈંને યે કામ શુરૂ કિયા ઔર આજ ઉન એહબાબ કી ખ્વાહિશ પૂરી કર રહા હૂં જિન્હોં ને ઈસ તસ્વીર કે લિએ મેરા કલમ મુન્તખબ કિયા (ચુના). અગર ઈસ તસ્વીર મેં કોઈ ખૂબી નઝર આએ તો ઉસે મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) સે અકીદત કા ફલ યા ઉન એહબાબ કી તવજ્જોહ કા કરિશ્મા સમઝિયે જિનકે ઝૌકે નઝર કી તસ્કીન કા ખયાલ મુઝે ઈસ તસ્વીર કે લિએ અપને બેહતરીન રંગ ઈસ્તેમાલ કરને કી તરગીબ (શૌક) દેતા રહા.

ઈસ કિતાબ કા પેહલા હિસ્સા "નાહીદ" ઉસ લળકી કી સરગુઝિશ્ત (કહાની) હૈ જિસકી આવાઝ ને

હિન્દુસ્તાન કી તારીખ (ઈતિહાસ) બદલ દી ઔર દૂસરા હિસ્સા "નૌજવાન સાલાર" તારીખે ઈસ્લામ કે ઉસ આફતાબ (સૂરજ) કી દાસ્તાન હૈ જો અરબ કે ઉફક સે નમૂદાર (ઝાહિર) હુવા, સિંધ કે આસમાન પર ચમકા ઔર ઐન દોપહર કે વકત ગુરૂબ હો (ડૂબ) ગયા.

યહાં પર મુહતરમ મીર જઅફર ખાં જમાલી કે મુતઅલ્લિક કુછ કહે બગૈર શાયદ તઆરૂફ નામા મુકમ્મલ ન હો. મીર સાહબ મૌસૂફ ઈસ કિતાબ કી તકમીલ કે લિએ મુઝે વો તમામ સહૂલતેં મુહય્યા કરતે રહે જિનકી "દાસ્તાને મુજાહિદ" લિખતે વકત મૈં ખ્વાહિશ કર સકતા થા ઔર મૈં તશક્કુર કે રસ્મી અલ્ફાઝ સે એહસાન મંદી કે ઉન જઝબાત કી તૌહીન નહીં કરના ચાહતા જો ઉનકે લિએ મેરે દિલ મેં હૈં.

નસીમ હિજાઝી
કોયટા
૩ ઓકટોબર સન ઈસ્વી ૧૯૪૫.

અબુલ હસન

હિન્દુસ્તાન કે મગરિબી સાહિલ(સમુન્દર કે કિનારે) કી અહમ બંદરગાહોં ઔર જઝીરા સરાનદીપ [1] કે સાથ એક મુદત સે અરબોં કે તિજારતી તઅલ્લુકાત ચલે આતે થે. ઝમાનએ જાહિલિયત મેં ચંદ અરબ તાજિર સરાનદીપ મેં આબાદ હો ગએ થે ઔર જબ અરબ મેં એક નયા દીન કા ચર્ચા હોને લગા તો યે દીન ઉન તાજિરોં કો અપને આબા વ અજદાદ (બાપ દાદા) કે મઝહબ કો તર્ક કરને (છોળને) પર આમાદા (રાઝી) ન કર સકા. લેકિન ઈરાનિયોં ઔર રૂમિયોં કે મુકાબલે મેં અરબોં કી શાનદાર ફુતૂહાત (જીત) કી ખબરેં સુન કર ઉનકી કવી અસ્બિય્યત (મઝબૂત નાતા, રિશ્તેદારી) જાગ ઉઠી. ઈરાન, અરબ કે મુકાબલે મેં એક મુતમદ્દિન (મુહઝઝબ) મુલ્ક સમઝા જાતા થા ઈસલિએ હિન્દુસ્તાન કે બાઝારોં મેં અરબ કે મુકાબલે મેં ઈરાન કી મસ્નૂઆત (બની હુઈ ચીઝોં) કી ઝિયાદા કદર થી. ઈસકે અલાવા હિન્દુસ્તાન કે હુકમિરાન (લીડર) ઈરાન કો એક તાકતવર હમસાયા (પળોસી) ખયાલ કરતે થે ઔર અરબોં કે મુકાબલે મેં ઈરાની તાજિરોં કો ઝિયાદા ઈઝઝત કી નિગાહ (નઝર) સે દેખા જાતા થા. અગર શામ સે કોઈ કાફલા આ જાતા તો રૂમા કી કદીમ સતવત સે મરઉબ (પુરાની શાન સે ડર કર) હિન્દુસ્તાની ઉન્હેં ભી અરબોં સે ઝિયાદા મુરાઆત (તવજ્જોહ) દેતે. લેકિન હઝરત અબૂ બકર સિદ્દીક રદિયલ્લાહુ તઆલા અન્હુ ઔર હઝરત ઉમર

[1] મૌજૂદા શ્રીલંકા યા સીલૂન

ફારૂક રદિયલ્લાહુ તઆલા અન્હુ કી શાનદાર ફુતૂહાત (જીતોં) ને અરબોં કે મુતઅલ્લિક હમસાયા મુમાલિક (પળોસી મુલ્કોં) કે બાશિંદોં (રેહને વાલોં) કા ઝાવિયએ નિગાહ (સોચને કા તરીકા) તબ્દીલ કર દિયા.

સરાનદીપ ઔર હિન્દુસ્તાન કે દૂસરે હિસ્સોં મેં આબાદ હોને વાલે વો તાજિર જો અભી તક અંદરૂની ઈન્કિલાબ સે મુતાસ્સિર નહીં હુવે થે કુફ્ર કે મુકાબલે મેં ઈસ્લામ કી ફુતૂહાત (જીત) ઔર ઈરાનિયોં ઔર રૂમિયોં કે મુકાબલે મેં અરબ કી ફુતૂહાત સમઝ કર ખુશી સે ફૂલે નહીં સમાતે થે. અરબોં કે નએ દીન સે ઉનકી નફરત અબ મુહબ્બત મેં તબ્દીલ હો રહી થી. ઉસ ઝમાને મેં જિન લોગોં કો અરબ જાને કા ઈત્તિફાક હુવા વો ઈસ્લામ કી નેઅમતોં સે માલામાલ હો કર વાપસ આએ.

અબ્દુશશમ્સ અરબ તાજિરોં કા સરગિરોહ(સરદાર) થા. ઉસકા ખાનદાન એક મુદ્દત સે સરાનદીપ મેં આબાદ થા. વો ઈસી જઝીરે (ટાપૂ) મેં પૈદા હુવા ઔર ઈસી જગહ આબાદ હોને વાલે એક અરબ ખાનદાન કી લળકી સે શાદી કી. જવાની સે બુળહાપે તક ઉસકે બેહરી (સમુન્દરી) સફર ભી સરાનદીપ સે કાઠિયાવાળ તક મેહદૂદ રહે. ઉસે યે ભી માલૂમ ન થા કે અરબ મેં ઉસ ખાનદાન કે દૂસરે અફરાદ (લોગ) કૌન હૈં ઔર કિસ જગહ રેહતે હૈં?

દૂસરે અરબોં કી તરહ વો ભી માદરે વતન કે સાથ ઉસ વકત દિલચસ્પી લેને લગા. જબ યરમૂક ઔર કાદસિયા મેં મુસલમાનોં કી શાનદાર ફુતૂહાત કી ખબરેં દુનિયા કે હર ગોશે (કોને) મેં પહોંચ ચુકી થી.

મૌજૂદા રાજા કે બાપ કો ઈન્હીં ખબરોં કે અરબ કે એક ગુમનામ તાજિર કી તરફ દોસ્તી કા હાથ બળહાને પર

આમાદા (રાઝી) કિયા થા. ઉસને અબ્દુશ્શમ્સ ઔર ઉસકે સાથિયોં કો દરબાર મેં બુલાયા ઔર બેશ–કીમત તહાઈફ (કીમતી તોહફે) દેકર રુખ્સત કિયા.

સન હિજરી ૪૫ મેં અપને બાપ કી વફાત(મૌત) કે બાદ નએ રાજા ને તખ્ત નશીન હોતે (તખ્ત પર બૈઠતે, રાજા બનતે) હી અબ્દુશ્શમ્સ કો બુલાયા ઔર કહાઃ મુદ્દત સે હમારે મુલ્ક મેં તુમ્હારે મુલ્ક કા કોઈ તાજિર (બિઝનિસ મેન) નહીં આયા. મૈં અરબ કે તાઝા હાલાત માલૂમ કરના ચાહતા હૂં. મુઝે તુમ્હારે નએ દીન કે સાથ દિલચસ્પી હૈ, અગર તુમ વહાં જાના પસંદ કરો તો મૈં તુમ્હારે લિએ હર સહૂલત મુહય્યા કરને કે લિએ તૈયાર હૂં.

અબ્દુશ્શમ્સ ને જવાબ દિયાઃ આપકે મુંહ સે મેરે દિલ કી દબી હુઈ આવાઝ નિકલી હૈ. મૈં જાને કે લિએ તૈયાર હૂં.

પાંચ અરબ તાજિરોં કે સિવા બાકી સબ અબ્દુશ્શમ્સ કે સાથ જાને કે લિએ તૈયાર હો ગએ.

૧૦ દિન બાદ બંદરગાહ પર એક જહાઝ ખળા થા ઔર અરબ અપને બાલ–બચ્ચોં સે રુખ્સત હો રહે થે. અબ્દુશ્શમ્સ કી બીવી ફૌત હો (મર) ચુકી થી. ઉસને સીને પર પથ્થર રખ કર અપની ઈકલૌતી બેટી કો અલવિદા કહા. ઉસ લળકી કા નામ સલમા થા. શહેર મેં કોઈ શખ્સ ઐસા ન થા જો ઉસે નિસ્વાની હુસ્ન(ઔરતોં કી ખૂબસૂરતી) કા બુલંદ તરીન મેઅયાર તસવ્વુર ન કરતા. શાહસવાર (ઘુળ સવાર) ઉસે તુંદ (તેઝ) વ સરકશ ઘોળોં કો દૌળાતે ઔર બેહતરીન તૈરાક (તૈરને વાલે) ઉસે ખૌફનાક આબશારોં મેં કૂદતે ઔર સમુંદર મેં મછલી કી તરહ તૈરતે દેખ કર દમ બખુદ (હૈરાન) રેહ જાતે થે.

અબ્દુશ્શમ્સ કી રવાંગી (નિકલને,'જાને) કે ૨૦ દિન બાદ કાઠિયાવાળ કે તાજિરોં કા એક જહાઝ બંદરગાહ પર રુકા ઔર અબ્દુશ્શમ્સ ઔર ઉસકે દો સાથિયોં ને ઉતર કર યે ખબર સુનાઈ કે ઉનકા જહાઝ ઔર દૂસરે સાથી સમુંદર કી લેહરોં કા શિકાર હો ચુકે હૈં ઔર અગર કાઠિયાવાળ કે તાજિરોં કા જહાઝ વકત પર ન પહોંચતા તો વો ભી ચંદ સાઅત (થોળી દેર) ઔર પાની મેં હાથ પાંવ મારને કે બાદ ડૂબ જાતે.

રાજા ને ઈસ હાદસે કી ખબર નિહાયત અફસોસ કે સાથ સુની. સિંધી તાજિરોં કે સરદાર કા નામ દિલિપ સિંઘ થા. રાજા ને ઉસે દરબાર મેં બુલાયા ઔર તીન અરબોં કી જાન બચાને કે ઈવઝ (બદલે) ઉસે ૩ હાથી ઈન્આમ દિયે. રાજા કો મહેરબાન દેખ કર દિલિપ સિંઘ ઔર ઉસકે સાથિયોં ને વહાં આબાદ હોને કા ખયાલ ઝાહિર કિયા. રાજા ને ખુશી સે ઉનકી યે દરખ્વાસ્ત મંઝૂર કી ઔર શાહી ખઝાને સે ઉનકે લિએ મકાન તામીર કરવા દિયે.

ચંદ સાલ કી વફાદારાના ખિદમાત કે બાદ દિલિપ સિંઘ રાજા કે બેહરી બેળે (સમુંદરી ફોજ) કા અફસરે આલા બના દિયા ગયા.

(૨)

ઈસ વાકિયા કે તીન સાલ બાદ અબુલ હસન પેહલા મુસલમાન થા જિસે તિજારત કા ઈરાદા ઔર તબ્લીગ કા શૌક ઈસ દૂર ઉફતાદા જઝીરે તક લે આયા.

કઈ હફતોં કે સફર કે બાદ એક સુબહ અબુલ હસન ઔર ઉસકે સાથી જહાઝ પર ખળે સરાનદીપ કે સરસબ્ઝ સાહિલ (હરે ભરે દરિયા કે કિનારે) કી તરફ દેખ રહે થે.

બંદરગાહ કે કરીબ મર્દ, ઔરતેં ઔર બચ્ચે

કશતિયોં પર સવાર હોકર ઔર ચંદ તૈરતે હુવે લોગ જહાઝ કે ઈસ્તિકબાલ કો નિકલે. એક કશ્તી પર અબુલ હસન કો જઝીરે કી સિયાહ–ફામ ઔર નીમ ઉરિયાં (આધી નંગી) ઔરતોં કે દરમિયાન એક અજનબી સૂરત દિખાઈ દી. ઉસકા રંગ સુર્ખ વ સુફેદ ઔર શકલ વ સૂરત જઝીરે કે બાશિંદોં સે બહોત મુખ્તલિફ થી. દૂસરી કશતિયોં સે પેહલે જહાઝ કે કરીબ પહોંચને કે લિએ વો અપની કશ્તી પર ખળી દો તનો મંદ મલ્લાહોં (કશ્તી ચલાને વાલોં) કો જો કશ્તી કે ચપ્પૂ ચલા રહે થે, ડાંટ ડપટ કર રહી થી.

યે કશ્તી તમામ કશતિયોં કો છોળતી હુઈ જહાઝ કે સાથ આ લગી. લળકી ને અબુલ હસન કી તરફ દેખા ઔર ઉસને બેબાક નિગાહોં કા જવાબ દેને કી બજાય મુંહ દૂસરી તરફ ફેર લિયા. અબુલ હસન કે સાથિયોં કો ભી ઔરતોં કા નીમ ઉરિયાં લિબાસ પસંદ ન આયા. હસીન લળકી ને જહાઝ વાલોં કી બે–એતિનાઈ (બે તવજ્જોહી) કો અપની તૌહીન સમઝતે હુવે સરાનદીપી ઝબાન મેં કુછ કહા લેકિન જહાઝ પર સે કોઈ જવાબ ન આયા.

અચાનક અબુલ હસન ને કિસી ચીખ વ પુકાર સુન કર નીચે દેખા. કશ્તી સે ૮–૧૦ ગઝ કે ફાસ્લે પર વહી ખૂબસૂરત લળકી પાની મેં ગોતે (ડુબ્કિયાં) ખા રહી થી ઔર કશ્તી વાલે ઉસકી ચીખ વ પુકાર કે બાવજૂદ સખ્ત બેએતિનાઈ સે ઉસકી તરફ દેખ રહે થે. અબુલ હસન ને પેહલે રસ્સી કી સીળ્હી ફેંકી, લેકિન જબ ઈસ બાત કા યકીન હો ગયા કે લળકી કે હાથ પાંવ જવાબ દે રહે હૈં ઔર વો સીળ્હી તક નહીં પહોંચ સકતી તો વો કપળોં સમેત સમુંદર મેં કૂદ પળા. લેકિન લળકી અચાનક પાની મેં ગાયબ હો ગઈ ઔર વો પરેશાન હોકર ઈધર ઉધર દેખને લગા. ઈતની દેર મેં બહોત સી કશતિયાં જહાઝ કે

ગિર્દ જમા હો ચુકી થીં ઔર' જઝીરે કે બાશિંદે કેહકહે લગા (ઝોર ઝોર સે હંસ) રહે થે.

અબુલ હસન ને તીન મરતબા ગોતા લગાને કે બાદ દિલ બરદાશ્તા (ઉદાસ) હોકર સીળ્હી કી રસ્સી પકળ લી ઔર વો જહાઝ પર ચળ્હને કા ઈરાદા કર રહા થા કે ઉપર સે ઉસકા સાથી ચિલ્લાને લગા કે વો ઉધર હૈ જહાઝ કે દૂસરી તરફ વો ડૂબ રહી હૈ, શાયદ કિસી મછલી ને પકળ રખા હૈ.

મકામી મર્દો ઔર ઔરતોં ને ફિર કેહકહા લગાયા. અબુલ હસન લળકી કે જહાઝ કી દૂસરી તરફ પહોંચને કી વજહ ન સમઝ સકા. તશવીશ (ઘબરાહટ) ઔર હૈરાની કે મિલે જુલે જઝબાત કે સાથ ઉસને જલ્દ હી ફિર ગોતા (ડુબ્કી) લગાયા ઔર જહાઝ કે નીચે સે ગુઝરતા હુવા દૂસરી તરફ પહોંચ ગયા. વહાં કોઈ ન થા. ઉપર સે ઉસકા વહી સાથી શોર મચા રહા થા.

"વો ડૂબ ગઈ, ઉસે મછલી નિગલ ગઈ."

અબુલ હસન માયૂસ હો કર દૂસરી તરફ પહોંચા. ઈસ દફા લોગોં કે કેહકહોં મેં ઉસકે સાથી ભી શરીક થે ઔર એક અરબ ને કહા "આપ આ જાંઈએ વો આપ સે બેહતર તૈર સકતી હૈ".

અબુલ હસન ને ખિસયાના હોકર સીળ્હી પકળ લી લેકિન અભી એક હી પાંવ ઉપર રખા થા કે કિસી ને ઉસકી ટાંગ પકળ કર પાની મેં ગિરા દિયા. ઉસને સંભલ કર ઈધર ઉધર દેખા તો લળકી તેઝી સે સીળ્હી પર ચળ્હ રહી થી.

અબુલ હસન જહાઝ પર પહોંચા તો ઉસકે સાથી પરેશાન સે હો કર જઝીરે કી લળકી કે કેહકહે સુન રહે થે.

લળકી ને અબુલ હસન કી તરફ દેખ કર અરબી

ઝબાન મેં કહાઃ મુઝે આપકે ભીગ જાને કા બહોત અફસોસ હૈ.

લળકી કે મુંહ સે અરબી કે અલ્ફાઝ સુન કર સબ કી નિગાહેં ઉસ પર જમ કર રેહ ગઈ.

અબુલ હસન ને પૂછાઃ કયા તુમ અરબ હો?

લળકી ને એક તરફ સર ઝુકા કર દોનોં હાથોં સે અપને સર કે બાલોં કા પાની નિચોળતે હુવે જવાબ દિયાઃ હાં મૈં અરબ હૂં, એક મુદ્દત સે હમ અરબોં કે જહાઝ કી રાહ દેખા કરતે થે. મૈં આપકો ખુશ–આમદીદ કેહતી હૂં, આપ કયા માલ લાએ હૈં?

એક અરબ લળકી કો ઈસ લિબાસ મેં દેખના અબુલ હસન ઔર ઉસકે સાથિયોં કે લિએ નાકાબિલે બરદાશ્ત થા, વો પરેશાન હોકર એક દૂસરે કી તરફ દેખ રહે થે.

લળકી ને અપને સવાલ કા જવાબ ન પા કર પૂછાઃ મૈં પૂછતી હૂં આપ કયા માલ લાએ હૈં? આપ હૈરાન કયૂં હૈં? કયા અરબ ઔરતેં તૈરના નહીં જાનતીં? આપ કયા સોચ રહે હૈં? અચ્છા મૈં ખુદ દેખ લેતી હૂં.

અબુલ હસન ને કહાઃ ઠેહરો ! હમ ઘોળે લાએ હૈં મૈં તુમ્હેં ખુદ દિખાતા હૂં. લેકિન મૈં હૈરાન હૂં કે ઈસ જઝીરે કે અરબ અભી તક ઝમાનએ જાહિલિયત કે અરબોં સે બદતર ઝિંદગી બસર કર (ગુઝાર) રહે હૈં. કયા ઉન્હેં ઈન્સાનોં કા લિબાસ પહેનના ઔર મર્દોં સે હયા (શરમ) કરના કિસી ને નહીં સિખાયા?

લળકી કા ચેહરા ગુસ્સે સે સુર્ખ (લાલ) હો ગયા. ઉસને જવાબ દિયાઃ કયા યે ઈન્સાન કા લિબાસ નહીં?

“નહીં! માલૂમ હોતા હૈ કે તુમ્હારે ઘર તક ઈસ્લામ કી રૌશની અભી તક નહીં આઈ.” યે કેહ કર અબુલ

હસન નેં એક જુબ્બા ઉઠાયા ઔર લળકી કે કંધોં પર ડાલ કર બોલાઃ અબ તુમ હમારા જહાઝ દેખ સકતી હો.

લળકી ને અબુલ હસન કે અલ્ફાઝ સે ઝિયાદા ઉસકી શખ્સિયત સે મરઉબ હો કર અપને ઉરિયાં બાઝુઓં (ખુલે હુવે હાથોં) ઔર પિંડલિયોં કો જુબ્બે મેં છુપા લિયા.

અબુલ હસન કી પૂંજી ૫૦ અરબી ઘોળે થે. લળકી ને યકે બાદ દીગરે (એક કે બાદ દૂસરે) તમામ ઘોળોં કા મુઆઈના (જાંચ) કિયા ઔર એક ઘોળે કી પીઠ પર હાથ રખ કર બોલીઃ મૈં યે ખરીદૂંગી, ઈસકી કીમત કયા હૈ?

અબુલ હસન ને કહાઃ તુમ મેં અભી તક અરબોં કી એક ખુસૂસિયત બાકી હૈ, યહી ઘોળા સબ મેં બેહતરીન હૈ લેકિન તુમ ન ઈસકી કીમત અદા કર સકોગી ઔર ન યે ઔરતોં કી સવારી કે કાબિલ હૈ.યે જિસ કદર ખૂબસૂરત ઔર તેઝ રફતાર હૈ ઈસી કદર મુંહ ઝોર ભી હૈ.

લળકી ઈસ જવાબ પર મુસ્કુરાઈ ઔર બોલીઃ ખૈર દેખા જાએગા, આપને જહાઝ ઈતની દૂર કયૂં ઠેહરા લિયા?

અબુલ હસન ને જવાબ દિયાઃ મૈં ઈસ મુલ્ક કી હુકૂમત સે ઈજાઝત લેના ઝરૂરી ખયાલ કરતા હૂં.

લળકી ને કહાઃ સરાનદીપ કા રાજા એક મુદત સે અરબોં કે જહાઝ કા ઈન્તિઝાર કર રહા હૈ, જહાઝ કિનારે પર લે ચલિયે! લીજિયે રાજા કે અમીરુલ બહર (સમુંદરી આફિસર) ખુદ હી પહોંચ ગએ.

દિલિપ સિંઘ, અબ્દુશ્શમ્સ સે ગેહરે તઅલ્લુકાત કી બદૌલત અરબી મેં અચ્છી ખાસી ઈસ્તિઅદાદ (સલાહિયત) પૈદા કર ચુકા થા. ઉસને જહાઝ પર ચળહતે હી અરબી ઝબાન મેં કહાઃ આપને જહાઝ ઈતની દૂર કયૂં ઠેહરા લિયા?

અબુલ હસન કી બજાય લળકી ને જવાબ દિયાઃ "ઈનકા ખયાલ થા કે શાયદ જહાઝ કો બંદરગાહ પર લગાને સે પેહલે રાજા સે ઈજાઝત હાસિલ કરના ઝરૂરી હો."

દિલિપ સિંઘ ને જવાબ દિયા "મહારાજ આપકો દેખ કર બહોત ખુશ હોંગે."

લળકી ને કહાઃ મૈં જાતી હૂં લેકિન ઈસ બાત કા ખયાલ રહે કે વો સુફેદ ઘોળા મેરા હૈ ઔર મૈં ઉસકે મુંહ માંગે દામ દૂંગી. યે કેહ કર લળકી ને જુબ્બા ઉતાર કર એક અરબ કે કંધોં પર ફેંક દિયા ઔર ભાગ કર સમુંદર મેં છલાંગ લગા દી.

(૩)

અબ્દુશ્શમ્સ કો અરબોં કે જહાઝ કી આમદ કી ઈત્તિલા (આને કી ખબર) મિલ ચુકી થી. ઉસને શહેર કે ચંદ મુઅઝ્ઝિઝીન(ઈઝઝતદાર, ખાસ લોગોં) કે સાથ અબુલ હસન ઔર ઉસકે સાથિયોં કા ઈસ્તિકબાલ કિયા. ઉન્હેં અપને ઘર ઔર ઉનકે ઘોળોં કો અપને અસ્તબલ મેં જગહ દી. આન કી આન મેં (થોળી હી દેર મેં) ૫૦ ઘોળોં કે કોઈ ૨૦૦ ખરીદાર જમા હો ગએ ઔર તમામ એક દૂસરે સે બળ્હ કર બોલી દેને લગે.

દિલિપ સિંઘ ને મશ્વરા દિયા કે રાજા કો દિખાએ બગૈર કોઈ ઘોળા ફરોખ્ત ન કિયા(ન બેચા) જાએ, મુમકિન હૈ વો તમામ ઘોળે ખરીદ લેં. અબુશ્શમ્સ ને દિલિપ સિંઘ કી તાઈદ (હિમાયત) કી. અભી યે બાતેં હો રહી થીં કે રાજા કા એલચી આયા ઔર ઉસને કહા "મહારાજ અરબ તાજિરોં સે મિલના ઔર ઉનકે ઘોળે દેખના ચાહતે હૈં."

દિલિપ સિંઘ ને એલચી સે કહા "તુમ જાઓ ઔર મહારાજ સે કહો હમ અભી આતે હૈં"

યે કેહ કર અબુલ હસન સે મુખાતિબ હુવા "એક ઘોળા શેખ અબ્દુશશમ્સ કી બેટી ને અપને લિયે મુન્તખબ કિયા(ચુના) હૈ મેરા ખયાલ હૈ ઉસે યહીં રેહને દિયા જાએ.

અબુલ હસન ને કહાઃ અગર શેખ ખુદ અપને લિયે લેના ચાહતે હૈં તો મુઝે કોઈ ઉઝર નહીં લેકિન વો લળકિયોં કી સવારી કે કાબિલ નહીં, વો બહોત સરકશ હૈ.

એક તરફ સે આવાઝ આઈ"નહીં અબ્બાજી ઈનકા ખયાલ હૈ કે હમ ઉસકી કીમત અદા નહીં કર સકેંગે."

અબુલ હસન ને દેખા, વહી લળકી જિસે ઉસને જહાઝ પર દેખા થા એક હાથ મેં લગામ ઔર દૂસરે હાથ મેં ચાબુક લિયે ખળી થી, લેકિન ઈસ વકત ઉસકા લિબાસ અરબ ઔરતોં કા સા થા.

અબુલ હસન ને કદ્રે ખફીફ (થોળા નરમ) હોકર કહા "અગર મુઝ પર એતિબાર નહીં આતા તો તુમ ખુદ દેખ લો, અગર તુમ ઈસે લગામ ભી દે સકો તો યહી ઘોળા તુમ્હારા ઈન્આમ હોગા."

લળકી તેઝી સે કદમ ઉઠાતી હુઈ અસ્તબલ કી તરફ બળ્હી. બાકી સબ લોગ ભી ઉસ તરફ ચલ દિયે. લળકી તમામ ઘોળોં પર એક સરસરી નિગાહ ડાલને કે બાદ સુફેદ ઘોળોં કી તરફ બળ્હી. ઘોળે ને ઉસે દેખતે હી ચારા છોળ કર કાન ખળે કર દિયે. લળકી ને ઘોળે કો થપકી દી ઔર વો પિછલી ટાંગોં પર ખળા હો ગયા. ઉસે દેખ કર દૂસરે ઘોળે રસ્સે તુળાને લગે.

અબુલ હસન ને કહાઃ ઠેહરો ! ઔર આગે બળ્હ કર ઘોળે કા રસ્સા ખોલ કર બાહર લે આયા ઔર ઉસે એક દરખ્ત કે સાથ બાંધ કર કેહને લગાઃ અબ આપ હિમ્મત આઝમાઈ કર સકતી હૈં.

લળકી ને અચાનક આગે બળ્હ કર એક હાથ સે

ઘોળે કા નિચલા જબળા પકળ લિયા ઔર દૂસરે હાથ સે ઝખ્મી દરિંદે કી તરહ તળપતે, ઉછલતે ઔર કૂદતે હુવે જાનવર કે મુંહ મેં લગામ ઠોંસ દી. તમાશાઈયોં ને હૈરાની પર કાબૂ ન પાયા થા કે ઉસને રસ્સા ખોલા ઔર ઘોળે કી પીઠ પર સવાર હો ગઈ. ઘોળા ચંદ બાર સીખ–પા હોને (પિછલે પાંવ પર ખળે હોને) કે બાદ છલાંગે લગાતા હુવા મકાન સે બાહર નિકલ ગયા.

શેખ અબ્દુશ્શમ્સ ને ફખરિયા અંદાઝ મેં કહા: અરબ કી ઘોળિયોં ને એસા ઘોળા પૈદા નહીં કિયા જિસ પર સલમા સવારી ન કર સકી હો. મુઝે અફસોસ હૈ કે આપ શર્ત હાર ગએ લેકિન ઈત્મેનાન રખિયે કે આપકો ઈસકી પૂરી કીમત અદા કી જાએગી.

અબુલ હસન ને જવાબ દિયા: યે શર્ત ન થી ઈન્આમ થા ઔર ઈન્આમ કી કીમત નહીં લી જાતી. ખુશ કિસ્મત હૈ વો ઘોળા જિસે એસા સવાર મિલ જાએ.

(૪)

રાજા દેખને સે પેહલે હી તમામ ઘોળોં કો ખરીદને કા ફૈસ્લા કર ચુકા થા. શાહી ખઝાને સે જો કીમત અદા કી ગઈ વો અરબોં કી તવક્કોઅ (ઉમ્મીદ) સે કહીં ઝિયાદા થી. રાજા ને અબુલ હસન સે અરબોં કે નએ દીન ઔર ઉનકી ફુતૂહાત કે મુતઅલ્લિક સવાલાત કિયે. દિલિપ સિંઘ ને તરજુમાની (એક ઝબાન સે દૂસરી ઝબાન મેં બયાન કરને) કે ફરાઈઝ અંજામ દિયે. અબુલ હસન ને તમામ સવાલાત કા જવાબ દેને કે બાદ દીને ઈસ્લામ કે હર પેહલૂ પર રૌશની ડાલી. રાજા ને ઈસ્લામ કી બહોત સી ખૂબિયોં કા એતિરાફ કરને (માનને) કે બાદ અબુલ હસન સે દોબારા મુલાકાત કા વાદા લેકર ઉસે રૂખ્સત કિયા.

જબ અબુલ હસન અપને મેઝબાન કે ઘર વાપસ

પહોંચા તો ઉસે માલૂમ હુવા કે સલમા અભી તક વાપસ નહીં આઈ ઔર અબ્દુશ્શમ્સ ચંદ આદમિયોં કે હમરાહ (સાથ) ઉસકી તલાશ મે જા ચુકા હૈ. અબુલ હસન નમાઝે ઝુહર અદા કરને કે બાદ પરેશાની કી હાલત મેં મકાન કે સિહન (આંગન) મેં ટહેલ રહા થા કે સુફેદ ઘોળા બે-તહાશા ભાગતા હુવા અંદર આયા. ઘોળે કી લગામ ભી ગાયબ થી.

અબુલ હસન ને અપને સાથિયોં કી તરફ દેખ કર કહાઃ ખુદા માલૂમ ઉસે કયા હુવાં, યે ઘોળા સરકશ (બાગી, નાફરમાન) ઝરૂર હૈ લેકિન ગિરે હુવે સવાર કો છોળ કર આને વાલા નહીં ઔર લગામ પાંવ કે નીચે આ કર ટૂટ સકતી થી, લેકિન ઉસકા ગિર પળના મુમકિન ન થા. મૈં જાતા હૂં.

અબુલ હસન ને શેખ અબ્દુશ્શમ્સ કે ખાદિમ સે દૂસરી લગામ મંગવા કર ઘોળે કો દી ઔર નંગી પીઠ પર સવાર હોકર મકાન સે બાહર નિકલા ઔર ઘોળે કો ઉસકી મરઝી પર છોળ દિયા. ઘોળે કી રફતાર ઝાહિર કરતી થી કે ઉસ સે બહોત ઝિયાદા કામ લિયા જા ચુકા હૈ. ઘોળા ચંદ કોસ ઘને જંગલ મેં સે ગુઝરને કે બાદ એક કિલ્એ પર ચળહા ઔર એક આબશાર (ઝરને) કે કરીબ પહોંચ કર રુક ગયા. ઈસસે ઉપર જાને કા કોઈ રાસ્તા ન થા. કુછ દેર ઈધર ઉધર દેખને કે બાદ અબુલ હસન ઘોળે સે ઉતરા ઔર ઉસે એક દરખ્ત કે સાથ બાંધ કર સલમા કો આવાઝેં દેને લગા. દેર તક તલાશ કરને કે બાદ વો થક કર આબશાર કે કરીબ એક પથ્થર કે કિનારે પર બૈઠ ગયા. શામ હોને કો થી. અબુલ હસન ને અસર કી નમાઝ અદા કી ઔર ફિર એક દુશવાર ગુઝાર રાસ્તે સે ઉસ મકામ તક પહોંચા જહાં સે પહાળી નદી કા પાની એક આબશાર કી

શકલ મેં નીચે ગિરતા થા. સલમા ચંદ કદમ કે ફાસ્લે પર નદી કે કિનારે એક દરખ્ત કે નીચે લેટી હુઈ થી. અબુલ હસન કી નઝર ઉસ પર ઉસ વકત પળી જબ એક તીન ચાર ગઝ (૧ ગઝ યાની ૩ ફીટ) લંબા ઔર આદમી કી રાન કે બરાબર મોટા અઝદહા ઘાસ મેં સે સરકતા હુવા ઉસકે કરીબ પહોંચ રહા થા. અબુલ હસન સલમા સલમા કેહતા હુવા ભાગા ઔર ઉસકા બાઝૂ પકળ કર ઘસીટતા હુવા ચંદ કદમ લે ગયા. સલમા ને હલ્કી સી ચીખ કે સાથ આંખેં ખોલીં. અઝદહા શિકાર કો જાતા હુવા દેખ કર ફુંકારતા હુવા લપકા. ઈતની દેર મેં અબુલ હસન નિયામ સે તલવાર નિકાલ ચુકા થા. અઝદહે ને ઉસકે બિલ્કુલ કરીબ પહોંચ કર ગરદન બુલંદ કી. અબુલ હસન ને એક તરફ કૂદ કર વાર કિયા. અઝદહે કા સર કટ કર અલાહિદા (અલગ) હો ગયા. અબુલ હસન ને નદી કે પાની સે તલવાર સાફ કરતે હુવે કહાઃ તુમ બહોત બેવકૂફ હો, સોને કી યે કૌનસી જગહ થી?

સલમા અભી તક દેહશત–ઝદા હોકર(ડરકર) કાંપ રહી થી. વો બોલીઃ મૈં થક કર યહાં બૈઠ ગઈ થી ઔર ઉંઘતે ઉંઘતે ન જાને કિસ વકત લેટ કર સો ગઈ. મૈં યહાં કઈ બાર આ ચુકી હૂં લેકિન અઝદહા કભી નહીં દેખા. આપ પહોંચ ગએ વરના યે અઝદહા ઈસ તરહ તળપને કી બજાય મુઝે નિગલ રહા હોતા. આપ યહાં કૈસે પહોંચે?

તુમ જાનતી હો મૈં યહાં કૈસે પહોંચા હૂં. તુમ યે બતાઓ તુમને યહાં પહોંચ કર ઘોળા કયૂં છોળ દિયા થા.

સલમા ને મુસ્કુરાતે હુવે જવાબ દિયાઃ મૈંને કબ છોળા, વો મુઝે ગિરા કર ભાગ ગયા થા.

અબુલ હસન ને ઝરા સખ્ત લેહજે મેં કહાઃ માલૂમ હોતા હૈ કે તુમ્હારી તરબિયત બહોત નાકિસ (ખરાબ)

માહોલ મેં હુઈ હૈ ઈસલિએ તુમ્હારે અખ્લાક કા મેઅયાર (કિરદાર, કેરેક્ટર કા લેવલ) વહી હોના ચાહિએ જો ઝમાનએ જાહિલિયત કે અરબોં કા થા, લેકિન વો ભી હઝાર બુરાઈયોં કે બાવજૂદ મેહમાન સે ઝૂટ બોલના એક ઘનાવના ફેઅલ (બહોત ખરાબ કામ) ખયાલ કરતે થે ઔર ઈસ ઘોડે કો ખાલી વાપસ આતા દેખ કર મુઝે યે યકીન ન આતા થા કે યે તુમ્હેં ગિરા કર ભાગ આયા હૈ. ઈસકી તરબિયત મેરે અસ્તબલ મેં હુઈ હૈ. યે સરકશ ઔર મગરૂર (ઘમંડી) ઝરૂર હૈ લેકિન ધોકા દેના નહીં જાનતા. સચ બતાઓ તુમને અપને હાથોં સે ઈસકી લગામ નહીં ઉતારી ઔર ઈસે ડરા ધમકા કર વાપસ નહીં ભેજા?

સલમા ને આંખેં ઝુકાતે હુવે જવાબ દિયાઃ અગર આપ બુરા ન માનતે હૈં તો મૈં વાદા કરતી હૂં કે આઈંદા (બાદ મેં) કભી ઝૂટ ન બોલૂંગી.

તુમ મેં બહોત સી ઐસી બાતેં હૈં જિન્હેં મૈં બુરા સમઝતા હૂં જિન્હેં હર મુસલમાન બુરા જાનેગા.

આપ ચાહેં તો મૈં હર આદત બદલને કે લિએ તૈયાર હૂં. આપકી ખુશનૂદી મેરા ફર્ઝ હૈ ઔર આપને તો આજ મેરી જાન ભી બચાઈ હૈ.

તુમ્હેં મુઝે ખુશ કરને કી ઝરૂરત નહીં, મૈં ચાહતા હૂં તુમ્હારા ખુદા તુમસે ખુશ હો. તુમ્હેં સિર્ફ વો ચીઝ પસંદ કરની ચાહિએ જો ઉસે પસંદ હો ઔર હર ઉસ ચીઝ કો નાપસંદ કરના ચાહિએ જો ઉસે નાપસંદ હો. ખુદા કો ઔરતોં કા નીમ ઉરિયાં (આધે નંગે) લિબાસ મેં મર્દો કે સામને જાના પસંદ નહીં.

સલમા ને જવાબ દિયાઃ લિબાસ તો મૈંને આપકે કેહને સે તબ્દીલ કર લિયા હૈ.

અબુલ હસન ને કહાઃ લિબાસ સે ઝિયાદા દિલ કી તબ્દીલી કી ઝરૂરત હે. ખૈર અબ બાતોં કા વકત નહીં, શામ હો રહી હૈ તુમ્હારે વાલિદ પરેશાન હોંગે. વો ઘોળે કે પહોંચને સે પેહલે હી તુમ્હારી તલાશ મેં નિકલ ગએ થે.

ચાંદની રાત મેં અબુલ હસન ઔર સલમા જંગલ કો ઉબૂર (પાર) કર રહે થે. સલમા ઘોળે પર સવાર થી, અબુલ હસન બાગ થામે આગે આગે ચલ રહા થા. રાસ્તે મેં સલમા ને અબુલ હસન કે બેહરી(સમુંદરી) સફર, ઉસકે ખાનદાન ઔર ઉસકે સાથિયોં કે મુતઅલ્લિક સવાલાત કિયે લેકિન ઉસકી તવક્કોઅ (ઉમ્મીદ) કે ખિલાફ અબુલ હસન કી બે-એતિનાઈ(બેપરવાઇ) બળ્હતી ગઈ. સલમા પરેશાન ભી થી ઔર નાદિમ (શર્મિન્દા) ભી. બિલઆખિર ઉસને કહાઃ આપકો મેરી વજહ સે બહોત તકલીફ હુઈ, મૈં ચાહતી હૂં આપ મુઝે સઝા દે લેં લેકિન ખફા (નારાઝ) ન હોં, યે મેરા કુસૂર થા ઔર મુઝે પૈદલ ચલના ચાહિએ થા. મૈં ઉતર આતી હૂં આપ ઘોળે પર સવાર હો જાએં.

ઈસ દફા ભી ઉસકી તવક્કો કે ખિલાફ અબુલ હસન ને સર્દ-મુહરી સે જવાબ દિયાઃ અગર મુઝે ઈસ બાત કા ખદશા (ડર) ન હોતા કે તુમ એક ઔરત હો ઔર તુમ્હેં કોઈ દરિંદા ખા જાએગા તો મૈં યકીનન ઈસ વકત તુમ્હારે સાથ ચલના ગવારા ન કરતા.

સલમા શિકસ્ત-ખૂરદા (હારી હુઈ) સી હોકર થોળી દેર ખામોશ રહી ફિર બોલીઃ અગર વો અઝદહા મુઝે નિગલ જાતા તો આપકો ઈસ બાત કા અફસોસ હોતા?

યે સિર્ફ તુમ્હારે લિએ હી નહીં મેરે સામને અગર વો કિસી કો ભી હલાક કરતા (માર ડાલતા) તો મુઝે ઉસી કદર અફસોસ હોતા.

"આપને મેરે લિયે અપની જાન ખતરે મેં કયૂં ડાલી?"

"એક ઈન્સાન કી જાન બચાના મુસલમાન કા ફર્ઝ હૈ."

સલમા દેર તક ખામોશ રહી. દૂર સે ચંદ ઘોળોં કી ટાપ સુનાઈ દી ઔર અબુલ હસન ને કહાઃ દેખો વો અભી તક તુમ્હેં ઢૂંડ રહે હૈં.

થોળી દેર બાદ અબ્દુશ્શમ્સ ઔર ઉસકે સાથી પહોંચ ગએ. બેટી કો સલામત દેખ કર અબ્દુશ્શમ્સ ને વાકિઆત કી તફસીલ મેં જાને કી ઝરૂરત મેહસૂસ ન કી. સલમા કી ઝબાની અઝદહે કે મુતઅલ્લિક સુન કર ઉસને અબુલ હસન કા શુક્રિયા અદા કિયા.

(૫)

અગલે રોઝ અલસ્સુબહ (સુબહ સવેરે) અબ્દુશ્શમ્સ અપને મકાન કી છત પર નીમ–ખ્વાબી કી હાલત (આધી નીંદ) મેં લેટે લેટે અઝાન કી દિલકશ આવાઝ સુન રહા થા. કુછ દેર અંગળાઈયાં લેને કે બાદ ઉસને આંખેં ખોલીં. સલમા અભી તક ગેહરી નીંદ સો રહી થી. અબ્દુશ્શમ્સ ઉસે જગા કર સુબહ કી હવા–ખોરી (ખુલી હવા મેં સૈર વ તફરીહ) કે ઈરાદે સે નીચે ઉતર આયા.

અબુલ હસન કે સાથી શબનમ આલૂદ ઘાસ પર ચાદરેં બિછા કર ઉસકે પીછે સફ–બસ્તા (સફ બાંધે) ખળે થે. અબુલ હસન ને નિહાયત દિલકશ આવાઝ મેં સૂરએ ફાતિહા કે બાદ ચંદ આયાત તિલાવત કીં. કુર્આને મજીદ કે અલ્ફાઝ ને અબ્દુશ્શમ્સ કે દિલ મેં તલાતુમ બરપા કર (તૂફાન મચા) દિયા. ઉસકે પળોસી અરબ ભી ઉસકે કરીબ આ કર ખળે હુવે ઔર અપની કૌમ કે નૌજવાનોં કે નએ

તરીકે ,ઈબાદત કો દિલચસ્પી સે દેખને લગે. રુકૂઅ વ સુજૂદ કે બાદ દૂસરી રકાત તક અબ્દુશશમ્સ પર એક બેખુદી સી તારી હો ચુકી થી. ઉસને આહિસ્તા આહિસ્તા (ધીરે ધીરે) નમાઝિયોં કી તરફ કદમ ઉઠાએ, કરીબ પહોંચ કર ઝિઝકા, રુકા ઔર જઝબાત કે હૈજાન (જોશ) કી કિસી રવ કે માતહેત ભાગતા હુવા સફ મેં ખળા હો ગયા. ઉસકે સાથિયોં ને ઉસકી તકલીદ કી. નમાઝ કે ઈખ્તિતામ (પૂરા હોને) પર અબુલ હસન ને ઉઠ કર અબ્દુશશમ્સ કો ગલે લગા લિયા. અબ્દુશશમ્સ કી આંખોં મેં મસર્રત (ખુશી) કે આંસૂ ઝલક રહે થે. અબુલ હસન ઔર ઉસકે સાથિયોં ને ઉન્હેં મુબારકબાદ દી.

અબ્દુશશમ્સ ને કહાઃ આપકી ઝબાન મેં એક જાદૂ થા. મુઝે કુછ ઔર સુનાઈયે.

અબુલ હસન ને જવાબ દિયાઃ યે મેરી આવાઝ ન થી, યે ખુદા કા કલામ થા.

અબ્દુશશમ્સ ને કહાઃ બેશક યે કિસી ઈન્સાન કા કલામ નહીં હો સકતા, સુનાઈયે મુઝે.

અબુલ હસન ને અપને એક સાથી તલ્હા કી તરફ ઈશારા કિયા. તલ્હા કુર્આન કા હાફિઝ થા. અરબ ઉસકે ઈર્દ ગિર્દ (આસ પાસ) બૈઠ ગએ. તલ્હા ને સૂરએ યાસીન કી તિલાવત કી. કુર્આને મજીદ કે મુકદસ અલ્ફાઝ ઔર તલ્હા કી દિલગુદાઝ આવાઝ સે અબ્દુશશમ્સ ઔર ઉસકે સાથિયોં પર રિક્કત તારી હો ગઈ (દિલ ભર આયા). તિલાવત કે બાદ અબુલ હસન ને રસૂલે અકરમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ કી ઝિંદગી ઔર ઈસ્લામ કે મુખ્તલિફ પેહલુઓં પર રૌશની ડાલતે હુવે ઉન્હેં ઈસ્લામ કી દાવત દી. અબ્દુશશમ્સ ઔર ઉસકે સાથી જો એક મુદત

સે અરબોં કી અઝમત કી દાસ્તાનેં, સુન કર રસૂલે અકરમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ કી અઝમત કા એતિરાફ કર (માન) ચુકે થે, અબુલ હસન કી તબ્લીગ કે બાદ દીને ઈસ્લામ કી સદાકત (સચ્ચાઇ) પર ઈમાન લે આએ. કલિમએ તૌહીદ પળહને કે બાદ અબ્દુશશમ્સ ને અપને લિયે અબ્દુલ્લાહ કા નામ પસંદ કિયા.

સલમા નારિયલ કે એક દરખ્ત કા સહારા લિયે ખળી યે તમામ વાકિયાત દેખ રહી થી. વો ઝિઝકતે હુવે આગે બળ્હી ઔર અપને બાપ સે કેહને લગી:

"અબ્બાજાન! કયા ઔરતેં ભી મુસલમાન હો સકતી હૈં?

અબ્દુલ્લાહ ને મુસ્કુરાતે હુવે અબુલ હસન કી તરફ દેખા ઔર વો બોલાઃ "ખુદા કી રહમત ઔરતોં ઔર મર્દો કે લિએ યકસાં (બરાબર) હૈ."

સલમા ને કહાઃ તો મેરા નામ ભી તબ્દીલ કર દીજિયે, મૈં ભી મુસલમાન હોના ચાહતી હૂં.

અબુલ હસન ને કહાઃ તુમ્હારા યહી નામ ઠીક હૈ. તુમ ફકત (સિર્ફ) કલિમા પળ લો.

સલમા ને કલિમા પળ્હા ઔર સબને હાથ ઉઠા કર ઉસકે લિએ દુઆ કી.

આસમાન પર બાદલ છા રહે થે. અચાનક મૂસ્લાધાર બારિશ હોને લગી ઔર યે લોગ એક કમરે મેં ચલે આએ.

થોળી દેર બાદ બારિશ થમ ગઈ ઔર દિલિપ સિંઘ ને આ કર ખબર દી કે મહારાજ આપકા ઈન્તિઝાર કર રહે હૈં.

અબુલ હસન અપને સાથિયોં કો વહીં છોળ કર દિલિપ સિંઘ કે સાથ હો લિયા.

(૬)

દોપહર કે વકત અબુલ હસન વાપસ આયા ઔર ઉસને અપને સાથિયોં કો બતાયા કે રાજા ઔર બાઝ સરદારોં ને ઔર ભી અરબી ઘોળે ખરીદને કી ખ્વાહિશ ઝાહિર કી હૈ ઈસલિયે હમારા જહાઝ ચૌથે રોઝ વાપસ રવાના હો જાએગા.

અબ્દુલ્લાહ (અબ્દુશશમ્સ) ને ઉન્હેં કુછ દિન ઔર ઠહરને કે લિએ કહા લેકિન અબુલ હસન ને જલ્દ વાપસ આને કા વાદા કરકે ઈજાઝત હાસિલ કર લી.

અબ્દુલ્લાહ ને કહાઃ અભી હમેં ઈસ્લામ કે મુતઅલ્લિક બહોત કુછ જાનના હૈ, અગર આપ તલ્હા કો યહાં છોળ જાએં તો બહોત અચ્છા હોગા.

અબુલ હસન ને તલ્હા કી તરફ દેખતે હુવે જવાબ દિયાઃ અગર યે પસંદ કરેં તો મૈં ઈન્હેં બખુશી યહાં છોળને કે લિએ તૈયાર હૂં.

તલ્હા ને યે દાવત ખુશી સે કબૂલ કર લી.

અગલે રોઝ અબુલ હસન કે સાથી જહાઝ કે બાદબાનોં (કશ્તી કી સ્પીડ બળ્હાને કે લિયે લગાએ જાને વાલે કપળે) કી મરમ્મત (સુધાર) ઔર ખૂર્દો નોશ (ખાને પીને) કા ઝરૂરી સામાન ખરીદને કે લિયે રવાના હો (નિકલ) ચુકે થે. દિલિપ સિંઘ ઔર અબ્દુલ્લાહ સે મશવરા કરને કે બાદ અબુલ હસન ને અપને તમામ સરમાએ (પૂંજી) સે આઠ હાથી ઔર બાકી જહાઝ નારયલ સે ભર લિયા.

શામ કે વકત અબુલ હસન અબ્દુલ્લાહ કે બાગીચે મેં ચહલ કદમી કર રહા થા કે પીછે સે કિસી કે કદમોં કી ચાપ સુનાઈ દી. મુળ કર દેખા તો સલમા ખળી થી. વો ચેહરા જો દો દિન પેહલે મસર્રતોં કા ગેહવારા (ખુશિયોં કા ઝૂલા) થા અબ હુઝનો મલાલ (દુખ) કી તસ્વીર બના હુવા

થા. વો આંખેં જો અંધેરી રાત કે સિતારોં સે ઝિયાદા દિલફરેબ ઔર ચમકીલી થીં અબ પુરનમ (ગીલી) થીં.

ઉસને કદ્રે બેએતિનાઈ (થોળા બેપરવાઈ) સે પૂછાઃ સલમા તુમ યહાં કયા કર રહી હો?

અબુલ હસન કા રૂખાપન દેખ કર ઝબ્ત (બર્દાશ્ત) કી કોશિશ કે બાવજૂદ ઉસકે આંસૂ છલક પળે. કાંપતે હુવે હોંટોં સે દર્દ કી ગેહરાઈયોં મેં ડૂબી હુઈ આવાઝ નિકલીઃ આપ પરસોં જા રહે હૈં?

હાં ! લેકિન તુમ્હેં કયા હુવા? તુમ રો કયૂં રહી હો?

કુછ નહીં, કુછ ભી તો નહીં.

આંસુઓં મેં ભીગી હુઈ મુસ્કુરાહટ અબુલ હસન કે દિલ પર અસર કિયે બગૈર ન રહી. ઉસને કહાઃ સલમા ! તુમ અભી તક વહી હો, ઈસ્લામ કબૂલ કરને કે બાવજૂદ મૈં તુમ મેં કોઈ તબ્દીલી નહીં દેખતા, તુમ્હેં અબ નામેહરમોં (જિનસે નિકાહ જાઈઝ હો ઐસે લોગોં) કે સામને આને સે ઈજતિનાબ કરના (બચના) ચાહિએ. એક મુસલમાન લળકી કા સબસે બળા ઝેવર હયા(શર્મ,પર્દા) હૈ

આપ મુઝસે અબ તક ખફા (નારાઝ) હૈં. આપકે કેહને પર મૈં લિબાસ તંબ્દીલ કર ચુકી હૂં, નમાઝ પળહ ચુકી હૂં, પરસોં સે મૈંને ઘર સે બાહર પાંવ નહીં રખા. કયા યે ભી ઝરૂરી હૈ કે મૈં એક મુસલમાન કે સામને ભી ન આઉં?

હાં, યે ભી ઝરૂરી હૈ. મૈં તલ્હા કો યહાં છોળ કર જા રહા હૂં, વો તુમ્હેં એક મુસલમાન ઔરત કે ફરાઈઝ સે આગાહ કરેગા (ફર્ઝ બતાએગા). વો તુમ્હેં ઈસ્લામ કી સહીહ તાલીમ દેગા.

સલમા ને જવાબ દિયાઃ મુઝે કિસી ઔર તાલીમ

કી ઝરૂરત નહીં, આપ જો હુકમ દેંગે મૈં માનૂંગી. આપકે ઈશારે પર મૈં પહાળ પર સે કૂદને ઔર હાથ પાંવ બાંધ કર સમુંદર મેં છલાંગ લગાને કે લિએ તૈયાર હૂં.

અબુલ હસન ને કહાઃ સલમા અગર તુમ્હેં મેરી ખુશી ઈસ કદર અઝીઝ (પ્યારી) હૈ તો સુનો, મૈં ઈસકે સિવા ઔર કુછ નહીં ચાહતા કે તુમ સર સે પાંવ તક ઈસ્લામ કે સાંચે મેં ઢલ જાઓ. સચ્ચે મુસલમાન કી હર નિય્યત ઔર હર ફેઅલ (કામ) કો કિસી ઈન્સાન કી ખુશી નહીં બલ્કે ખુદા કી ખુશી કા તલબગાર (ચાહને વાલા) હોના ચાહિએ. કલમા પળ્હને કે બાદ તુમ એક ઐસી દુનિયા મેં પાંવ રખ ચુકી હો જો એક લામુતનાહી જિદ્દો જુહદ (ઐસી કોશિશ, કામ જિસકી ઈન્તિહા ન હો) કા ઘર હૈ, ઈસ મૈદાન મેં કૂદને વાલે કે દિલ મેં આંસુઓં ઔર આહોં કે લિએ કોઈ જગહ નહીં હોની ચાહિએ. મુસલમાન કે લિએ ઝિંદગી એક બહોત બળા ઈમ્તિહાન હૈ, ઉસકે પેહલૂ મેં વો દિલ હોના ચાહિએ જો ખુદા કી રાહ (રાસ્તે) મેં ઝિંદગી કી બુલંદ તરીન ખ્વાહિશાત કો ભી કુર્બાન કરને સે ન ઘબરાએ, ઉસકા સીના તીરોં સે છલની હો લેકિન ઝબાન સે આહ તક ન નિકલે. તુમ અરબ જાઓ તો શાયદ યે દેખ કર હૈરાન હોગી કે મુસલમાન ઔરતેં અપને શૌહરોં, ભાઈયોં ઔર બેટોં કો જિહાદ પર રુખ્તસત કરતી (ઈસ્લામ કે લિયે જંગ પર ભેજતી) હૈં લેકિન ઉનકી આંખ મેં આંસૂ તો દરકિનાર (દૂર), પેશાની પર શિકન (બલ) તક નહીં આતે. ઔર યે સિર્ફ ઈસલિયે કે વો ખુદા કી ખુશી કો દુનિયા કી હર ખુશી પર તરજીહ (બળ્હોતરી) દેતી હૈં. અગર તુમને મુઝે ખુશ કરને કે લિયે ઈસ્લામ કબૂલ કિયા હૈ તો મુઝે અફસોસ કે સાથ યે કેહના પળેગા કે તુમ

ઈસ્લામ કો સમઝી નહીં, અગર ખુદા કો ખુશ કરના ચાહતી હો તો ઘર જાઓ મૈં તલ્હા કો ભેજતા હૂં વો આજ હી તુમ્હેં કુર્આન પળ્હાના શુરૂ કર દેગા. મૈં યે ચાહતા હૂં કે જબ મૈં વાપસ આઉં તો તુમ મેરી પૈરાકી (તૈરને કે ફન) કા ઈમ્તિહાન લેને કે લિએ સાહિલ (સમુંદર કે કિનારે) સે એક મીલ કે ફાસ્લે પર સમુંદર મેં મેરા ઈસ્તિકબાલ ન કરો ઔર મુઝે જંગલોં ઔર પહાળોં મેં તુમ્હેં તલાશ ન કરના પળે. મુઝે યે દેખ કર ખુશી હોગી કે અબ્દુશશમ્સ કા નામ તબ્દીલ હોને કે બાદ ઉસકે ઘર કા નકશા ભી બદલ ચુકા હૈ ઔર ઈસ ચાર દીવારી મેં એક મુસલમાન લળકી પરવરિશ પા રહી હૈ.

સલમા ને પુર–ઉમ્મીદ હો કર પૂછાઃ આપ કબ આએંગે?

મૈં દિન મુઅય્યન (ફિક્સ) નહીં કર સકતા લેકિન ઈરાદા યહી હૈ કે ઘોળે ખરીદતે હી વહાં સે વાપસ આ જાઉં. લેકિન અગર મુઝે જિહાદ કે લિએ જાના પળા તો મુમકિન હૈ દોબારા ન આ સકૂં.

સલમા કે ચેહરે પર ફિર એક બાર ઉદાસી છા ગઈ ઔર ઉસને આંખોં મેં આંસૂ ભરતે હુવે કહાઃ નહીં યૂં ન કહિયે, ખુદા આપકો ઝરૂર લાએગા.

તુમ દુઆ કરતી રહી તો મૈં ઝરૂર આઉંગા.

સલમા ને કહાઃ દુઆ? આપ કયા કેહતે હૈં? અગર મેરી દુઆ કબૂલ હો સકતી તો આપ જાને કા ઈરાદા કયૂં કરતે?

અબુલ હસન ને અચાનક મહેસૂસ કિયા કે વો બહોત ઝિયાદા બાતેં કર ચુકા હૈ, ઉસને લેહજે કો તુર્શ (તીખા) બનાતે હુવે કહાઃ સલમા જાઓ. અગર અરબ કી તમામ ઔરતેં તુમ્હારે જૈસી નેક દુઆએં કરતીં તો ઈસ્લામ

કી રૌશની અરબ કી હુદૂદ (હદોં) સે બાહર ન નિકલતી.

સલમા નાદિમ (શર્મિન્દા) સી હો કર વાપસ હુઈ. બાર બાર ઉસકે મુંહ સે યે અલ્ફાઝ નિકલ રહે થે.

મૈં બહોત બેવકૂફ હૂં મૈંને યે કયૂં કહા.

થોળી દેર કે બાદ વો કોઠે પર ચળ્હી.ઉફકે મગરિબ પર (પશ્ચિમ મેં આસમાન કે કિનારે) ગરમ લોહે કે સુર્ખ (લાલ) થાલ કી તરહ ચમકતા હુવા સૂરજ પાની મેં ગોતા લગાને (ડૂબને) કી તૈયારી કર રહા થા. આસમાન પર કહીં કહીં હલકે હલકે બાદલ શફક કી સુર્ખી કી અક્કાસી કર રહે થે. મરતૂબ હવા કે ઝોંકે નારયલ કે પત્તોં પર એક દિલકશ રાગ છેળ રહે થે. ઈર્દ ગિર્દ (આસપાસ) કે તમામ મનાઝિર સે હટ કર સલમા કી નિગાહેં (નઝરેં) સમુંદર કે કિનારે અરબોં કે જહાઝ પર મરકૂઝ હો (જમ) ગઈં. દિલ મેં હેજાન (તેઝી, બેચૈની) બપા હુવા. ઉસને હાથ ઉઠા કર દુઆ કીઃ અય ખુશ્કી ઔર તરી (ઝમીન વ સમુંદર) કે માલિક ! મુઝે એક મુસલમાન ઔરત કા ઈમાન દે, મુઝે સીધી રાહ દિખા ઔર જબ વો વાપસ આએં તો મુઝે દેખ કર ખફા (નારાઝ) ન હોં.

(૭)

તીસરે દિન આસમાન પર બાદલ છા રહે થે. સલમા કોઠે પર ચળ્હ કર હસરત (ઉદાસી) ભરી નિગાહોં સે સમુંદર કી તરફ દેખ રહી થી. સાહિલ સે દૂર અબુલ હસન કા જહાઝ મૌજોં પર રકસ કરતા (નાચતા) નઝર આ રહા થા. હવા કે ચંદ તેઝ ઝોંકે આએ ઔર બારિશ હોને લગી. બારિશ કી તેઝી કે સાથ ઉસકી નિગાહોં કા દાયરા મેહદૂદ હોતા ગયા યહાં તક કે જહાઝ આંખોં સે ઓઝલ (ગાઈબ) હો ગયા. ઝબ્ત (બર્દાશ્ત) કી કોશિશ કે

બાવજૂદ ઉસકી આંખોં સે આંસૂ છલક પળે ઔર રુખસારોં (ગાલોં) પર બેહતે હુવે બારિશ કે કતરોં કે સાથ મિલ ગએ. સલમા દેર તક હાથ ઉઠા કર યે દુઆ દુહરાતી રહીઃ મેરે મૌલા ઉસે સમુંદર કી સરકશ (બાગી, નાફરમાન) લેહરોં સે મેહફૂઝ રખયો.

બાગીચે મેં અબુલ હસન સે આખરી મુલાકાત કે બાદ સલમા કે ખયાલાત ઔર આદાત મેં બહોત બળી તબ્દીલી આ ચુકી થી. ઉસે અબુલ હસન કી બેએતિનાઈ (બેપરવાઈ) કા બેહદ મલાલ (દુખ) થા. તાહમ (ફિર ભી) ઉસે ઈન્સાનિયત કા બુલંદ તરીન મેઅયાર તસવ્વુર કરતે હુવે વો ઈસ બાત પર ઈમાન લા ચુકી થી કે ઉસકી જો આદત અબુલ હસન કો નાપસંદ હૈ યકીનન બુરી હોગી. ચુનાંચે ઉસને દોબારા કિસી કે સામને બેહિજાબ (બે પર્દા) હોને કી જુરઅત (હિમ્મત) ન કી.

જબ અબુલ હસન ઔર ઉસકે સાથી બંદરગાહ કી તરફ રવાના હુવે તો ઉસને અપને દિલ સે યે સવાલ કિયાઃ કયા ઉસકે દિલ મેં મેરે લિયે કોઈ જગહ હો સકતી હૈ? અબુલ હસન કી બાતેં યાદ આતીં તો ઉસકે દિલ મેં કભી યાસ કી તારીકિયાં મુસલ્લત હો જાતી (નાઉમ્મીદી કે અંધેરે છા જાતે) ઔર કભી ઉમ્મીદ કે ચરાગ ચમક ઉઠતે.

અબ્દુલ્લાહ કી આવાઝ સુન કર વો નીચે ઉતરી. બૂળ્હે બાપ ને સવાલ કિયાઃ સલમા તુમ બારિશ મેં ઉપર કયા કર રહી થીં?

"કુછ નહીં અબ્બાજી! મૈં......" સલમા કોઈ બહાના કરના ચાહતી થી લેકિન ઉસને અબુલ હસન કી નસીહત યાદ આ ગઈ ઔર વો બોલીઃ મૈં ઉનકા જહાઝ દેખ રહી થી.

અબ્દુલ્લાહ ને કહાઃ વો તો દેર હુઈ જા ચુકે. જાઓ તુમ કપળે બદલ આઓ. તલ્હા અભી આ જાએગા હમ ઉસસે કુર્આન મજીદ પળહેંગે.

સલમા ને પૂછાઃ આપ ઉન્હેં કહાં છોળ આએ?

વો રાસ્તે મેં ઝૈદ કે ઘર ઠહેર ગયા થા, અભી આ જાએગા.

ચંદ દિનોં મેં તલ્હા કી તાલીમ કા નતીજા યે હુવા કે સલમા હર બાત મેં અબુલ હસન કી ખુશી કો મુકદ્દમ (અફઝલ) સમઝને કી બજાય ખુદા કી રઝા કો મુકદ્દમ સમઝને લગી. તાહમ (ફિર ભી) હર નમાઝ કે બાદ ઉસકી સબસે પેહલી દુઆ અબુલ હસન કે લિયે હોતી થી.

૬ મહીને ગુઝર ગએ અબુલ હસન કી કોઈ ખબર ન આઈ. સલમા કી ઉદાસી બેચૈની મેં તબ્દીલ હોને લગી. વો સુબહ શામ છત પર ચળહ કર સમુંદર કી તરફ દેખતી. બંદરગાહ કી તરફ આને વાલા હર નયા જહાઝ ઉસે દૂર સે અબુલ હસન કી આમદ (આને) કા પૈગામ દેતા. વો અપને ખાદિમ (નૌકર) કો દિન મેં કઈ કઈ બાર બંદરગાહ કી તરફ ભેજતી. જબ વો માયૂસ નિગાહોં કે સાથ વાપસ આતા તો યે બેકરાર સી હો કર પૂછતીઃ તુમને અચ્છી તરહ દેખા મુમકિન હૈ ઉનમેં કોઈ અરબ ભી હો?

ખાદિમ જવાબ દેતાઃ વો ફુલાં જગહ સે આયા હૈ, મૈં પૂરી તરહ છાનબીન કરકે આયા હૂં લેકિન ઉનમેં એક ભી અરબ ન થા.

વો ઉમ્મીદ વ બીમ (ડર) કે સમુંદર મેં ગોતે ખાને (ડૂબને) વાલે ઈન્સાન કી તરહ તિંકોં કા સહારા લેતી ઔર કેહતીઃ તુમને મલ્લાહોં (કશ્તી ચલાને વાલોં) સે પૂછા હોતા, મુમકિન હૈ ઉન્હોં ને રાસ્તે મેં કિસી બંદરગાહ પર અરબોં

કા જહાઝ દેખા હો યા ઉનકે મુતઅલ્લિક સુના હો?

ખાદિમ ફિર ભાગતા હુવા બંદરગાહ (જહાઝોં કે ઠહરને કી જગહ) જાતા. સલમા કી ઉમંગેં પુરાની ઉમ્મીદોં કે ખન્ડરોં પર નઈ ઉમ્મીદોં કા મહલ ખળા કર લેતીં. બૂળ્હે નૌકર કા અફસુરદા ઔર મલૂલ (ઉદાસ) ચેહરા ફિર વહી હૌસ્લા શિકન (હિમ્મત તોળને વાલી) ખબર દેતા ઔર સલમા કી ઉમ્મીદોં કા મહલ ધળામ સે નીચે આ રેહતા. હર સુબહ વો અપને દિલ મેં ઉમ્મીદ કે ચિરાગ રૌશન કરતી. જબ સૂરજ સમુંદર કી લેહરોં મેં છુપ જાતા તો યે ચિરાગ ભી બુઝ જાતે. ઉસકે દિલ કી ધળકનેં આહોં ઔર આંસુઓં મેં તબ્દીલ હો જાતીં.

મુદત તક તલ્હા યા અપને બાપ મેં સે કિસી પર ઉસને અપને દિલ કા હાલ ઝાહિર ન હોને દિયા લેકિન એક શામ સલમા કે તર્ઝે અમલ (તરીકે) ને ઉન દોનોં કો શુબહ (શક) મેં ડાલ દિયા. બાહર મૂસલાધાર (ઝોર કી) બારિશ હો રહી થી. તલ્હા ઔર અબ્દુલ્લાહ બરઆમદે મેં બૈઠે બાતેં કર રહે થે. સલમા એક કમરે કે દરીચે (ખિળકી) કે સામને બારિશ કા મંઝર દેખ રહી થી. બાતોં બાતોં મેં અબુલ હસન કા ઝિક્ર આ ગયા. અબ્દુલ્લાહ ને કહાઃ ખુદા જાને વો અબ તક ક્યૂં નહીં આએ ૮ મહીને હો ગએ હૈં.

તલ્હા ને કહાઃ અગર ખુદા ને ઉસે સમુંદર કે હવાદિસ (હાદસોં) સે મહેફૂઝ રખા હો તો ઈતની દેર તક ઉસકે વાપસ ન આને કી વજહ યહી હૈ કે વો કહીં જિહાદ પર ચલા ગયા હૈ.

અબ્દુલ્લાહ ને કહાઃ આજ મુઝે દિલિપ સિંઘ ને બતાયા હૈ કે યહાં સે કોઈ ૩૦ મીલ કે ફાસ્લે પર માલાબાર કા એક જહાઝ ગર્ક હો (ડૂબ) ચુકા હૈ, સિર્ફ એક

કશ્તી પાંચ આદમિયોં કો લે કર વહાં પહોંચી હૈ.

તલ્હા ને પૂછાઃ ઉસ પર કિતને આદમી થે?

શાયદ ૨૦ થે, જહાઝ બહોત બળા થા ઔર ઉસ પર તિજારત કા બહોત સા માલ થા.

જહાઝ કૈસે ગર્ક હુવા (ડૂબા)?

મલ્લાહ (કશ્તી ચલાને વાલે) મંઝિલ કો કરીબ દેખ કર બેપરવાહ હો ગએ ઔર જહાઝ એક ચટાન સે ટકરા કર પાશ પાશ (ટુકળે ટુકળે) હો ગયા.

સલમા પાસ કે કમરે મેં બૈઠી હુઈ અપને ખયાલાત મેં મહવ (મગન) થી, ઉસને ફકત (સિર્ફ) આખરી ફિકરા (જુમલા) સુના ઔર એક સાનિયા (લમ્હે) કે લિએ ઉસકી રગોં મેં ખૂન કા હર કતરા મુન્જમિદ હોકર (જમ કર) રેહ ગયા.

બરઆમદે મેં સે ફિર અબ્દુલ્લાહ કી આવાઝ આઈઃ યે ચટાનેં બહોત ખતરનાક હૈં. હર સાલ ઉનકી વજહ સે કોઈ ન કોઈ જહાઝ ગર્ક હો જાતા હૈ. યહાં કે બાશિંદોં (રેહને વાલોં) કા ખયાલ હૈ કે યે ચટાનેં સમુંદર કે દેવતા કે મંદિર હૈં.

યે સુનતે હી સલમા કી રગોં મેં એક ગૈર મામૂલી ઈરતિઆશ (જલન) પૈદા હુવા, વો ઉઠી ઔર અપને કમરે સે નિકલ કર બાપ કે સામને આ ખળી હુઈ. ઉસકા દેહશત-ઝદા (ડરા હુવા) ચેહરા ઔર પથરાઈ હુઈ આંખેં દેખ કર બાપ ને પૂછાઃ બેટી ! તુમ્હેં કયા હુવા?

કુછ દેર જઝબાત કી શિદ્દત કી વજહ સે સલમા કે મુંહ સે કોઈ આવાઝ ન નિકલી. રંજ વ કર્બ(તકલીફ,દુખ) કી ગેહરાઈયોં મેં ડૂબી હુઈ નિગાહેં યે કેહ રહી થીંઃ જો કુછ તુમ મુઝસે છુપાના ચાહતે હો મૈં સુન ચુકી હૂં.

તલ્હા ને હૈરાન હોકર પૂછાઃકયૂં બેટી કયા બાત હૈ?

સલમા કે ભિંચે હુવે હોંટ કપકપાએ, પથરાઈ હુઈ આંખોં પર આંસૂ કે બારીક પરદે છા ગએ. ઉસને કહાઃ બતાઈયે કબ ડૂબા ઉનકા જહાઝ.......? આપકો કિસને બતાયા? ઔર વો............ આપ ખામોશ કયૂં હો, ખુદા કે લિયે કુછ કહિયે મૈં બુરી સે બુરી ખબર સુનને કે લિયે તૈયાર હૂં. હિચકિયોં ઔર આહોં કી શિદ્દત ઉસકી આવાઝ સે તસલસુલ કો તોળ રહી થી.

અબ્દુલ્લાહ ને પરેશાન સા હો કર જવાબ દિયાઃ બેટી હમ માલાબાર કે એક જહાઝ કા ઝિક્ર કર રહે થે. આજ દિલિપ ને મુઝે બતાયા થા.

લેકિન સલમા ને બાપ કા ફિકરા (જુમલા) પૂરા ન હોને દિયા, "નહીં નહીં આપ મુઝસે છુપાના ચાહતે હૈં, મુઝે ઝૂટી તસલ્લી ન દેં" યે કેહ કર સલમા હિચકિયાં લેતી હુઈ દૂસરે કમરે મેં ચલી ગઈ.

બૂળ્હા બાપ કુછ સમઝા કુછ ન સમઝા. વો તલ્હા કી તરફ મઅઝિરત તલબ નિગાહોં સે (માફી ચાહને વાલી નઝરોં સે) દેખતા હુવા ઉઠા ઔર સલમા કે કમરે મેં ચલા ગયા. સલમા મુંહ કે બલ બિસ્તર પર લેટી હિચકિયાં લે રહી થી.

બૂળ્હે બાપ કા દિલ ભર આયા ઔર ઉસને કરીબ બૈઠ કર સર પર હાથ ફેરતે હુવે કહાઃ બેટી! કયા હો ગયા તુમ્હેં?

સલમા ઉઠ કર બૈઠ ગઈ. આંસૂ પોંછે ઔર હિચકિયાં ઝબ્ત કરતે (રોકતે) હુવે જવાબ દિયાઃ કુછ નહીં અબ્બાજાન. મુઝે માફ કીજિયે આઈંદા આપ મુઝે કભી રોતે હુવે નહીં દેખેંગે.

લેકિન રોને કી કોઈ વજહ ભી તો હો? ઐસી

ખબરેં તો હમ રોઝ સુના કરતે હૈં. આખિર માલાબાર કા એક જહાઝ ગર્ક હો જાને (ડૂબ જાને) કી ખબર મેં કયા ખુસૂસિયત થી?

સલમા ને ગૌર સે અપને બાપ કે ચેહરે કી તરફ દેખા ઔર કદ્રે (થોળા) મુત્મઈન હો કર બોલી: આપ સચ કેહતે હૈં?

અબ્દુલ્લાહ ને બરહમ (નારાઝ) હોકર કહા: આખિર મુઝે ઝૂટ કેહને કી કયા ઝરૂરત થી? આજ તક તુમને મેરી કિસી બાત પર શક નહીં કિયા. અગર મુઝ પર યકીન નહીં આતા તો તલ્હા સે પૂછ લો!

સલમા ને નદામત (શર્મિન્દગી) સે સર ઝુકા લિયા ઔર કહા: અબ્બાજાન મૈં મઅઝિરત (માફી) ચાહતી હૂં. મૈં સમઝતી થી..... કે શાયદ આપ અરબોં કે જહાઝ કા ઝિક્ર કર રહે થે.

બેટી ! કયા તુમ યે સમઝતી હો કે ખુદા નખ્વાસ્તા અગર મૈં ઉનકે જહાઝ કે મુતઅલ્લિક ઐસી ખબર સુનતા તો મુઝે તુમસે કમ સદમા હોતા?

શામ કે ખાને કે બાદ તલ્હા ઔર અબ્દુલ્લાહ કા ખાદિમ (નૌકર) ઈશા કી નમાઝ અદા કર રહે થે. ખાદિમા (નૌકરાની) બરતન સાફ કર રહી થી. ઈતને મેં કિસી ને બાહર કે ફાટક પર દસ્તક દી (ખિટખિટાયા), સલમા ને ખાદિમા સે કહા: શાયદ ઝૈદ ઔર કૈસ આએ હૈં, તુમને બાહર કા દરવાઝા બંદ તો નહીં કર દિયા થા?

ખાદિમા ને જવાબ દિયા: ઐસી બારિશ મેં કૌન આ સકતા હૈ. મૈં અભી કુહાળ બંદ કરકે આઈ હૂં, અગર ઉન્હેં આના હોતા તો મગરિબ કી નમાઝ કે લિએ ન આતે? ઔર હાં ઝૈદ તો બીમાર હૈ, કૈસ બેચારા બૂઢા

ઉસને ઘર હી પર નમાઝ પળ્હ લી હોગી લેકિન ફિર ભી કોઈ દરવાઝા ખિટખિટા રહા હૈ.

યે આપકા વહમ હૈ, દરવાઝા હવા સે હિલ રહા હૈ

નહીં કિસી કી આવાઝ ભી સુન રહી હૂં. શાયદ....! મૈં જાતી હૂં.

સલમા કા દિલ ધળક રહા થા. તારીકી (અંધેરે) મેં એક કદમ આગે દેખના મુહાલ (કઠિન) થા. વો બિજલી કી ચમક મેં દરખ્તોં સે બચતી હુઈ ફાટક તક પહોંચી.

ફાટક કે બાહર કોઈ આહટ ન પા કર ઉસકા દિલ બૈઠ ગયા. વો માયૂસ હો કર વાપસ હોને કો થી કે કિસી ને દરવાઝે કો ઝોર સે ધક્કા દેતે હુવે આવાઝ દીઃ કોઈ હૈ?

એક આન કે લિએ સલમા કે પાંવ ઝમીન સે પૈવસ્ત હોકર(ચિપક કર) રેહ ગએ. ફિરવો લપક કર આગે બળ્હી ઔર દરવાઝા ખોલ દિયા. સલમા કે સામને એક બુલંદ કામત(ઊંચે કદ કા) ઈન્સાન ખળા થા.દરવાઝા ખુલતે હી ઉસને સવાલ કિયાઃ ક્યા યે અબ્દુલ્લાહ કા ઘર હૈ?

પેશતર (પેહલે) ઈસકે કે સલમા કોઈ જવાબ દેતી બિજલી ચમકી ઔર અબુલ હસન સલમા કો પેહચાન કર અંદર દાખિલ હુવા.

અબુલ હસન ને કહાઃ ઓહો તુમ! મુઝે અફસોસ હૈ કે ઈસ વકત મેરી વજહ સે તુમ્હેં બારિશ મેં ભીગના પળા.

સલમા ને અપને દિલ મેં કહાઃ કાશ તુમ યે જાન સકતે કે ઈસ બારિશ કી બૂંદેં કિસ કદર ખુશગવાર હૈં. ઔર ફિર અબુલ હસન સે મુખાતિબ હોકર બોલીઃ ચલિયે!

બરઆમદે મેં તલ્હા ઔર અબ્દુલ્લાહ અબુલ હસન કી આવાઝ સુન કર ઉસકે ઈસ્તિકબાલ કે લિયે ખળે થે. અબ્દુલ્લાહ ને આવાઝ દીઃ કૌન? અબુલ હસન !!

અબુલ હસન ને બરઆમદે કી સીળ્હી પર કદમ

રખતે હુવે કહા: જી હાં મૈં હી હૂં, મુઝે અફસોસ હૈ કે મૈંને ખ્વાહ મખ્વાહ ઈસ વકત આપકો તકલીફ દી.

તલ્હા ને પૂછા: કહિયે ખૈરિયત તો હૈ ના. આપકે સાથી કહાં હૈં?

હાં ખૈરિયત હૈ, મૈં ઉન સબકો જહાઝ પર છોળ કર આયા હૂં. મુઝે માલૂમ ન થા કે યહાં તક પહોંચને કે લિયે મુઝે ઈતને મરાહિલ (મંઝિલોં) સે ગુઝરના પળેગા. રાસ્તે મેં એક દફા ફિસ્લા, દો મરતબા નદી મેં ગિરા, પાંચ મકાનાત કો આપકા મકાન સમઝ કર આવાઝેં દીં. એક ઘર કે ચંદ ફર્ઝ શનાસ કુત્તોં ને મેરા ઈસ્તિકબાલ કિયા.

અબ્દુલ્લાહ ને સલમા કો આવાઝ દી. સલમા અભી બેખુદી કે આલમ (હાલત) મેં બરઆમદે સે બાહર ખળી થી. આજ ભી બારિશ કે કતરે ઉસકે રુખસારોં (ગાલોં) કે આંસૂ ધો રહે થે લેકિન યે ખુશી કે આંસૂ થે. બાપ કી આવાઝ સુન કર વો ચૌંકી ઔર ભાગતી હુઈ બરઆમદે મેં દાખિલ હુઈ. કયા હૈ અબ્બાજાન?

બેટી જાઓ ઉનકે લિયે ખાના ઔર કપળોં કા જોળા લે આઓ ઔર બાકી મેહમાનોં કે લિયે ભી ખાના તૈયાર કરવાઓ, મૈં ઉન્હેં બુલાને કે લિયે જાતા હૂં.

અબુલ હસન ને કહા: ખાના હમ સબ ખા ચુકે હૈં, આપ તકલીફ ન કરેં.

કપળે બદલને કે બાદ અબુલ હસન, અબ્દુલ્લાહ ઔર તલ્હા સે દેર તક બાતેં કરતા રહા. ઉસને દેર સે વાપસ આને કી યે વજહ બયાન કી કે બસરા સે ઉસે અફ્રીકા એક મુહિમ (જંગ, ભારી કામ) મેં શરીક હોને કે લિયે ભેજ દિયા ગયા થા.

સાતવેં દિન અબ્દુલ્લાહ કી રઝામંદી ને સલમા ઔર અબુલ હસન કો રિશ્તએ ઈઝદવાજ (નિકાહ કે રિશ્તે)

મેં મુન્સલિક કર દિયા (જોળ દિયા).

(૮)

તીન સાલ બાદ અબુલ હસન શહેર મેં અપને લિયે એક ખૂબસૂરત મકાન ઔર ઉસકે કરીબ એક મસ્જિદ તામીર કરવા (બનવા) ચુકા થા. ઉસકી દેખા દેખી ઉસકે ચંદ સાથી ભી ઈસ શહેર મેં આબાદ હો ગએ. પાંચ સાલ કે અરસે મેં અબુલ હસન ઔર તલ્હા કી તબ્લીગ સે મકામી બાશિંદોં કે ચંદ ઘરાને દાઈરએ ઈસ્લામ મેં દાખિલ હો ગએ (મુસલમાન બન ગએ) ઔર અબુલ હસન ને મુસલમાન બચ્ચોં કી તાલીમ વ તરબિયત કે લિયે એક મદ્રસા તામીર કરકે દર્સો તદરીસ (પળ્હને પળ્હાને) કે ફરાઈઝ તલ્હા કે સુપુર્દ (હવાલે) કર દિયે.

અબ્દુલ્લાહ કી બદૌલત ઉસકી તિજારત કો બહોત ફરોગ (તરક્કી) હુવા. શાદી કે દૂસરે સાલ ઉસકે યહાં એક લળકા ઔર ચૌથે સાલ એક લળકી પૈદા હુઈ. લળકે કા નામ ઉસને ખાલિદ ઔર લળકી કા નામ નાહીદ રખા. ૧૦વેં સાલ એક ઔર લળકા પૈદા હુવા લેકિન તીન માહ (તીન મહીને) કી ઉમ્ર મેં વાલિદૈન (માં બાપ) કો દાગે મુફારકત દે ગયા (મર ગયા).

જબ ખાલિદ કી ઉમ્ર ૭ સાલ ઔર નાહીદ કી ઉમ્ર ૫ બરસ થી સલમા કે બાપ ને ચંદ દિન મૌસમી બુખાર મેં મુબ્તિલા હો કર દાઈએ અજલ કો લબ્બૈક કહા (મર ગએ).

અબુલ હસન કો દુનિયા કી હર નેઅમત મુયસ્સર (મિલી) થી. ઉસકે પાસ માલ વ દૌલત કી કમી ન થી. ઉસે અપને બીવી બચ્ચોં સે બેઈન્તિહા મુહબ્બત થી લેકિન યે મુહબ્બત ઉસે ઘર કી ચાર દીવારી મેં પાબંદે સલાસિલ (બાંધ કર) ન રખ સકી. વો કરીબન હર સાલ ફરીઝએ

હજ અદા કરને કે લિએ એક તવીલ બેહરી (લંબે સમુંદરી) સફર કી કઠિન મનાઝિલ તય કરતા. પાંચ દફા ઉસને એશિયાઈ કોચક ઔર શુમાલી અફ્રીકા મેં જિહાદ કરને વાલી અફવાજ (ફૌજોં) કા સાથ દિયા.

હર બાર જિહાદ ઔર હજ સે વાપસ આને કે બાદ વો ફુનૂને હર્બ (જંગ કે ફન) ઔર મઝહબી તાલીમ મેં અપને બચ્ચોં કા ઈમ્તિહાન લેતા. ખાલિદ તીર અંદાઝી, શેહ–સવારી (ઘોળે કી સવારી), તેગઝની (તલવાર ચલાને) ઔર જહાઝરાની કી તાલીમ મેં અપને બાપ કી બેહતરીન તવક્કુઆત (ઉમ્મીદેં) પૂરી કર રહા થા.

નાહીદ ૧૨ સાલ કી ઉમ્ર તક તીર અંદાઝી કે અલાવા સરકશ (બાગી) ઘોળોં પર સવાર હોના સીખ ચુકી થી. લિખને પળ્હને મેં ભી તલ્હા કો ઉસકી ગૈર મામૂલી ઝહાનત કા એતિરાફ થા (માનતા થા).

રાજા કે સાથ અબુલ હસન કે તઅલ્લુકાત બહોત ખુશ–ગવાર થે. મહારાની એક મુદત સે સલમા કી સહેલી બન ચુકી થી. વો હફતે મેં એક દો મરતબા પાલકી ભેજ કર માં ઔર બેટી કો અપને મહલ મેં બુલાતી. રાજકુમારી નાહીદ સે ઈસ કદર માનૂસ હો ચુકી (પસંદ કર ચુકી) થી કે ખુદ ભી કભી કભી અબુલ હસન કે ઘર ચલી આતી.

રાજકુમાર ઉમ્ર મેં ખાલિદ સે ૪ સાલ બળા થા લેકિન ફિર ભી વો ખાલિદ કો હર બાત મેં કાબિલે તકલીદ સમઝતા (ઉસકી નકલ કરતા).

એક દિન દિલીપ સિંઘ ને રાજા કે સામને ફુનૂને હર્બ (લળાઈ કે ફન) મેં ખાલિદ કી ગૈર મામૂલી ઈસ્તિઅદાદ (સલાહિયત) કી તારીફ કી. રાજા ને પૂછાઃ કયા વો હમારે રાજકુમાર કા મુકાબલા કર સકેગા?

દિલિપ સિંઘ ને જવાબ દિયાઃ મહારાજ ! હમારે રાજકુમાર નાઝોં કે પલે હુવે હૈં ઔર વો એક સિપાહી કા બેટા હૈ.

"લેકિન વો બહોત છોટા હૈ."

દિલિપ સિંઘ ને જવાબ દિયાઃ મહારાજ ! અગર અરબ માએં બચપન મેં અપને બચ્ચોં કો ઈસ તરહ તરબિયત ન કરતીં તો આજ વો આધી દુનિયા પર કાબિઝ ન હોતે (કબ્ઝા ન કરતે). મૈંને સુના હૈ કે અરબ માએં ૧૪ સાલ કે બચ્ચોં કો મૈદાને જંગ મેં ભેજ દેતી હૈં.

રાજા ને પૂછાઃ ખાલિદ કી ઉમ્ર કયા હૈ?

"મહારાજ યહી કોઈ ૧૨ સાલ હોગી."

"આખિર ઉન બચ્ચોં મેં કયા ખૂબી હૈ જો હમારે બચ્ચોં મેં નહીં?"

દિલિપ સિંઘ ને જવાબ દિયાઃ મહારાજ અગર બુરા ન માનેં તો મૈં અર્ઝ કરૂં.

રાજા ને કહાઃ કહો.

"મહારાજ હમ મેં ઔર ઉનમેં એક બુનિયાદી ફર્ક હૈ. હમ બેશુમાર દેવતાઓં કો માનતે હૈં, ઉન દેવતાઓં કે અલાવા દુનિયા કી હર વો તાકત જો હમેં ખૌફઝદા કર (ડરા) સકતી હૈ હમારી નિગાહોં મેં દેવતા કા દર્જા હાસિલ કર લેતી હૈં. મસલન હમારી રાહ (રાસ્તે) મેં અગર કોઈ દુશ્વાર ગુઝાર (કઠિન) પહાળ આ જાએ તો હમ અપની કુવ્વતે તસ્ખીર કે ઈમ્તિહાન કી બજાય ઉસે દેવતા સમઝ કર ઉસકી પૂજા શુરૂ કર દેતે હૈં. લેકિન વો સિર્ફ એક ખુદા કો માનતે હૈં ઔર ઉસકે સિવા રૂએ ઝમીન કી કિસી બળી સે બળી કુવ્વત કે સામને સર ઝુકાના ગુનાહ સમઝતે હૈં. ઈસકે અલાવા ઉનકા ઈમાન હૈ કે ઈન્સાન મર કર ફના (ખતમ) નહીં હોતા બલ્કે મૌત કે બાદ ઉસકી નઈ ઝિંદગી

કા આગાઝ(શુરૂઆત) હોતા હૈ. અબુલ હસન ને એક દિન મુઝે બતાયા થા કે જબ ખાલિદ રદિયલ્લાહુ તઆલા અન્હુ ઉનકા બહોત બળા સિપેહ-સાલાર (કમાન્ડર) શામ કી તરફ પેશ કદમી કર રહા (બળ્હ રહા) થા કે શામ કે ગવર્નર ને ઉસે લિખા થા કે તુમ પહાળ સે ટકરા રહે હો, તુમ્હારે ૪૦ હઝાર સિપાહિયોં કે મુકાબલે મેં મેરે પાસ ઢાઈ લાખ એસી ફોજ હૈ જો બેહતરીન હથિયારોં સે મુસલ્લહ (હથિયાર લગાએ હુવે) હૈ. ઈસકે જવાબ મેં મુસલમાનોં કે સિપેહ સાલાર ને લિખા કે મુઝે તુમ્હારી તાકત માલૂમ હૈ લેકિન તુમ શાયદ યે નહીં જાનતે કે તુમ્હારે સિપાહિયોં કે દિલોં મેં કિસ કદર ઝિંદા રેહને કી આરઝૂ (તમન્ના) હૈ મેરે સિપાહિયોં મેં મૌત કી તમન્ના ઈસસે કહીં ઝિયાદા હૈ.

રાજા ને કહા: દિલિપ સિંઘ મૈં યે ચાહતા હૂં કે રાજકુમાર કી સિપાહિયાના તરબિયત અબુલ હસન કો સૌંપ દી જાએ. તુમ ઉસસે મિલો, અગર વો યે ખિદમત કબૂલ કરે તો હમ ઉસે એક મઅકૂલ મુઆવઝા (મુનાસિબ પગાર) દેને કે લિએ તૈયાર હૈં.

દિલિપ સિંઘ કે કેહને પર અબુલ હસન ને રાજા કી દાવત ખુશી સે કબૂલ કર લી લેકિન મુઆવઝા લેને સે ઈન્કાર કર દિયા.

દો સાલ કી તરબિયત કે બાદ અબુલ હસન ને રાજા સે કહા: અબ આપકા બેટા ફુનૂને સિપહગિરી મેં ઈસ મુલ્ક કે બેહતરીન નૌજવાનોં કા મુકાબલા કર સકતા હૈ.

રાજા ને પૂછા: મૈં જાનતા હૂં કે વો તીર અંદાઝી ઔર શહ-સવારી મેં ખાલિદ કા મદે મુકાબિલ (મુકાબલા [illegible]ને વાલા) હૈ યા નહીં?

અબુલ હસન ને જવાબ દિયાઃ ખાલિદ ને ઉસ ઉમ્ર મેં તીર વ કમાન સંભાલા થા જબ આપ કા રાજકુમાર ખિલૌનોં સે દિલ બેહલાયા કરતા થા ઔર ઉસ ઉમ્ર મેં ઘોળે કી પીઠ પર બેઠના સીખા થા જિસ ઉમ્ર મેં રાજકુમાર નૌકર કે કંધોં પર ઉઠાએ ફિરતે થે. ખાલિદ ફિતરતન (કુદરતી તૌર પર) એક સિપાહી હૈ ઔર રાજકુમાર ફિતરતન એક શેહઝાદા હૈ.

ઔર રાજકુમાર તેગ-ઝની (તલવાર ચલાને) મેં કૈસા હૈ?

વો ખાલિદ સે ઉમ્ર મેં બળા હૈ, ઉસકે બાઝૂ ભી ઉસી કદર મઝબૂત હૈ. મૈંને દોનોં કા મુકાબલા કરા કે નહીં દેખા લેકિન મેરા ખયાલ હૈ કે વો ખાલિદ કી નિસ્બત ઝિયાદા આસાની સે તલવાર ઘુમા સકતા હૈ.

રાજા ને બેટે કો બુલા કર પૂછાઃ ક્યૂં રાજકુમાર તુમ અપને ઉસ્તાદ કે બેટે સે તલવાર કે દો દો હાથ દિખાને કે લિયે તૈયાર હો?

રાજકુમાર ને જવાબ દિયાઃ નહીં પિતાજી વો મેરા છોટા ભાઈ હૈ, અગર મૈં હાર ગયા તો મુઝે શર્મ આએગી, ઔર વો હાર ગયા તો ભી મુઝે હી શર્મ આએગી.

(૯)

અબુલ હસન કી શાદી કો ૧૮ બરસ ગુઝર ચુકે થે. ખાલિદ કી ઉમ્ર ૧૬ ઔર નાહીદ કી ઉમ્ર ૧૪ બરસ થી. ખલીફા વલીદ કી મસ્નદ-નશીની (ખલીફા બનને) કે સાથ મુસલમાનોં કી નઈ ફુતૂહાત કા આગાઝ (જીતોં કી શુરૂઆત) હો ચુકા થા.

એક દિન સિંધી તાજિરોં કા જહાઝ આયા. ઉનકે સાથ અમાન કા એક ઈસાઈ ભી થા. સિંધ કે તાજિરોં ને

જઝીરે(ટાપૂ) કે અરબોં સે તુર્કિસ્તાન ઔર શુમાલી અફ્રીકા મેં મુસલમાનોં કી શાનદાર ફુતૂહાત કા ઝિક્ર કિયા. અમાન કે તાજિર ને ઈન તમામ બાતોં કી તસ્દીક કી. અબુલ હસન ઔર ઉસકે ચંદ સાથી હજ કે લિયે તૈયાર થે. અબ હજ કે ઈરાદોં કે સાથ શૌકે જિહાદ ભી શામિલ હો ગયા.

રાજા બાહર સે આને વાલે તાજિરોં કી ઝબાની નએ મુમાલિક (મુલ્કોં) કી ખબરેં નિહાયત દિલચસ્પી સે સુના કરતા થા. મુસલમાનોં કી તાઝા ફુતૂહાત કી ખબરેં સુન કર ઉસને અબુલ હસન કો બુલાયા ઔર મુસલમાનોં કે ખલીફા ઔર ઈરાક કે ગવર્નર કો સોને ઔર જવાહિરાત કે ચંદ તહાઈફ (તોહફે) ભેજને કી ખ્વાહિશ ઝાહિર કી.

અબુલ હસન ને જવાબ દિયા: મૈં ખુશી સે આપકે તહાઈફ ઉનકે પાસ લે જાઉંગા.

સિંધ કે તાજિરોં ને અપના માલ ફરોખ્ત કિયા (બેચા) ઔર નયા માલ ખરીદ કર લૌટ ગએ. ઉનકે જાને કે ચંદ દિન બાદ અબુલ હસન ઔર ઉસકે સાથી સફરે હજ કે લિયે તૈયાર હો ગએ. ઈસ સાલ સરાનદીપ કે નૌમુસ્લિમોં (નએ મુસલમાન બનને વાલોં) કે અલાવા હજ પર જાને વાલે અરબોં કી તઅદાદ ભી ખિલાફે મામૂલ ઝિયાદા થી.

તલ્હા ઔર ઉસકે અલાવા તીન ઔર અરબ તાજિર હજ પર જાને વાલોં કે ઘરોં કી દેખભાલ કે લિયે પીછે રેહ ગએ. બાઝ અરબ અપને કમસિન (કમ ઉમ્ર) બચ્ચોં કો તલ્હા કી હિફાઝત મેં છોળ કર બીવિયોં કો સાથ લે ગએ ઔર બાઝ અપને અહલો અયાલ (ઘર વાલોં) કો ઘરોં મેં છોળ ગએ.

અબુલ હસન અપની બીવી ઔર બચ્ચોં કો સાથ

લે જાને કા ઈરાદા કર ચુકા થા લેકિન સફર સે તીન દિન કબ્લ (પેહલે) સલમા અચાનક બીમાર હો ગઈ ઔર ઉસે યે ઈરાદા મુલ્તવી કરના (રોકના) પળા.

ખાલિદ ઉકાબ કે ઉસ બચ્ચે કી તરહ જો પર નિકલને કે બાદ ઘોંસલે મેં ફળફળા રહા હો, મૈદાને અમલ મેં અપને સિપાહિયાના જૌહર દિખાને કે લિયે બેકરાર થા લેકિન માં કી અલાલત (બીમારી) ને ઉસે ઘર ઠહેરને પર મજબૂર કર દિયા. અબુલ હસન ને વાદા કિયા કે વાપસ આતે હી ઉસે અરબ કી સય્યાહત (ઘૂમને ફિરને) કે લિયે ભેજ દેગા.

રુખ્સત કે વકત સલમા કો સખ્ત બુખાર થા લેકિન વો ઈન્તિહાઈ તકલીફ કે બાવજૂદ બિસ્તર પર ન લેટી. શૌહર કો અલવિદા કેહને સે પેહલે ઉસને સરાપા ઈલ્તિજા બન કર (બહોત આજિઝી સે) કહાઃ દેખિયે મૈં બિલ્કુલ તંદરુસ્ત હૂં મુઝે સાથ લે ચલિયે, અપને વાદે ન ભૂલિયે.

અબુલ હસન ને મગમૂમ(ઉદાસ) સા હોકર જવાબ દિયાઃ નહીં સલમા જહાઝ પર મૌસમી બુખાર તુમ્હેં બહોત તકલીફ દેગા. તુમ તંદરુસ્ત હો જાઓગી તો મૈં દૂસરે સફર મેં તુમ્હેં સાથ લે ચલૂંગા. દેખો મૈં તુમ્હારી તીમારદારી (દેખભાલ) કે લિયે ખાલિદ ઔર નાહીદ કો છોળ કર જા રહા હૂં. તલ્હા ભી તુમ્હારા ખયાલ રખેગા.

ઉસને આંખોં મેં આંસૂ ભરતે હુવે કહાઃ નહીં નહીં મુઝે ઝરૂર લે ચલિયે, મૈં આપકે સાથ હર તકલીફ બરદાશ્ત કર સકતી હૂં.

અબુલ હસન ને કહાઃ સલમા ઝિદ ન કરો, દેખો તુમ્હારી નબ્ઝ કિસ કદર તેઝ હૈ. બુખાર સે તુમ્હારા ચેહરા સુર્ખ (લાલ) હો રહા હૈ. તુમને કભી સમંદર કા સફર નહીં

કિયા, મૈં જલ્દ વાપસ આ જાઉંગા.

"નહીં! ઈસ દફા મુઝે માલૂમ હો રહા હૈ કે આપ કા સફર બહોત લંબા હૈ ઔર મૈં શાયદ દેર તક ઈન્તિઝાર ન કર સકૂંગી."

અબુલ હસન ને મગમૂમ સૂરત બના કર જવાબ દિયાઃ સલમા તુમ રો રહી હો, કઈ બરસ હુવે મૈંને તુમ્હેં યે બતાયા થા કે ઔરતેં મુજાહિદોં કો રુખ્સત કરતે વકત આંસૂ નહીં બહાતીં."

ઈન અલ્ફાઝ ને સલમા પર જાદૂ કા અસર કિયા. ઉસને આંસૂ પોંછ ડાલે ઔર મુસ્કુરાને કી કોશિશ કરતે હુવે બોલીઃ મેરે ઈસ દરજા મગમૂમ (ઉદાસ) હોને કી વજહ યે ન થી કે આપ જા રહે હૈં લેકિન યે થી કે આપ મુઝે છોળ કર જા રહે હૈં. આપ અગર એક બાર મુઝે મૈદાને જિહાદ મેં લે જાતે તો ફિર શાયદ મુઝે કમઝોરી કા તઅના નહીં દેતે. મૈં આપકે સાથ તીરોં કી બારિશ મેં ખળી હો સકતી હૂં લેકિન આપકે ઈન્તિઝાર મેં હર રોઝ સુબહ વ શામ કોઠે કી છત પર ચઢ કર સમુંદર કી તરફ દેખના મેરે લિયે સબ્ર આઝમા હોગા.

અબુલ હસન ને જવાબ દિયાઃ યહી સબ્ર ઔરતોં કા જિહાદ હૈ. જો કામ મર્દ મૈદાન મેં નહીં કર સકતે વો ઔરતેં ઘર કી ચાર દીવારી મેં બૈઠ કર કર સકતી હૈં. ઔરતેં ખાલિદ રદિયલ્લાહુ તઆલા અન્હુ ઔર મુસ્ના રદિયલ્લાહુ તઆલા અન્હુ નહીં બન સકતીં લેકિન ઉનકી માઓં કા રુતબા હાસિલ કર સકતી હૈં. આજ હમારે સિપાહી અપને ઘરોં સે કોસોં દૂર લળ રહે હૈં ઔર ઉનકે અઝાઈમ (હૌસલે) વો ઔરતેં બુલંદ રખતી હૈં જો સબ્ર વ ઈસ્તિકેલાલ સે (જમાવ કે સાથ) સે ઘરોં મેં માઓં બેહનોં

ઔર બીવિયોં કી ઝિમ્મેદારી સંભાલે હુવે હૈં. ઉન પર એતિમાદ (ભરોસે) કી બદૌલત ઉનકે દિલ મેં યે ખયાલ બેચૈની પૈદા નહીં કરતા કે ઘર પર ઉનકે નન્હે ભાઈયોં ઔર બચ્ચોં કા કયા હાલ હોગા? સલમા તુમ હી બતાઓ કયા વો સિપાહી જિસે યે ખયાલ હો કે ઉસકી બીવી રો રો કર અંધી હો ગઈ હોગી ઔર બચ્ચે ગલિયોં મેં ઠોકરેં ખા રહે હોંગે, એક બહાદુર કી તરહ મુસ્કુરા કર જાન દે સકતા હૈ? ફર્ઝ કરો અગર મૈં ન આઉં તો અરબ કી દૂસરી માઓં કી તરહ ખાલિદ કો જિહાદ પર રુખ્સત ન કરોગી?

સલમા ને જવાબ દિયાઃ આપ યકીન રખિયે! અગર આપ ખાલિદ કે લિયે એક બુરા બાપ બનના ગવારા નહીં કરતે તો મૈં ભી બુરી માં બનના પસંદ ન કરૂંગી.

શામ કે વકત અબુલ હસન કા જહાઝ રવાના હુવા. સલમા નાહીદ કે સાથ છત પર ખળી સમુંદર કી તરફ દેખતી રહી. ઝબ્ત (બર્દાશ્ત) કે બાવજૂદ ઉસકી આંખોં મેં આંસૂ આ ગએ.

નાહીદ ને કહાઃ અમ્મીજાન આપને અબ્બાજાન સે વાદા કિયા થા કે આપ હમારે સામને આંસૂ ન બહાએંગી.

સલમા ને આસૂં પોંછતે હુવે જવાબ દિયાઃ બેટી ! કાશ યે મેરે બસ કી બાત હોતી, તુમ્હારે બાપ કે મુકાબલે મેં મેરા દિલ બહોત કમઝોર હૈ.

સલમા યે કેહ કર બૈઠ ગઈ. નાહીદ ને ઉસકી નબ્ઝ પર હાથ રખતે હુવે કહાઃ અમ્મી આપકો અભી તક બુખાર હૈ. આપ બિસ્તર પર લેટ જાએં.

સરાનદીપ કે દરબાર મેં

મહારાજા સરાનદીપ તખ્ત પર રૌનક અફરોઝ (તશરીફ રખતા) થા. તખ્ત સે નીચે દાએં બાએં આબનૂસ (એક લકળી કા નામ) કી કુરસિયોં પર ચંદ સરદાર હસ્બે મરાતિબ (રુતબે કે હિસાબ સે) બૈઠે થે. રાજા કે દાએં (સીધે) હાથ સબસે પેહલી કુરસી રાજકુમાર ઉધયરામ કી થી. રાજકુમાર એક ખુશ શકલ ઔર બારોઅબ નૌજવાન થા. કુરસિયોં કે પીછે દો કતારોં (લાઈનોં) મેં ચંદ ઉહદેદાર હાથ બાંધ કર ખળે થે. ચોબદાર (લકળી લેકર અમીરોં કે આગે આગે ચલને વાલા નૌકર) દરબાર મેં દાખિલ હુવા ઔર રસ્મી આદાબ બજા લાને કે બાદ બોલાઃ મહારાજા! દિલિપ સિંઘ હાઝિર હોને કી ઈજાઝત ચાહતા હૈ.

રાજા પરેશાન સા હો ગયા ઔર બોલાઃ દિલિપ સિંઘ આ ગયા! અબુલ હસન ઔર ઉસકે સાથી કહાં હૈં?

ચોબદાર ને જવાબ દિયાઃ મહારાજ ઈનમેં સે ઉસકે સાથ કોઈ નહીં.

એક અરબ નૌજવાન હૈ ઔર વો ભી આપકી ખિદમત મેં હાઝિર હોના ચાહતા હૈ.

રાજા ને બેકરાર હોકર કહાઃ બુલાઓ ઉન્હેં જલ્દી કરો.

ચોબદાર કે વાપસ જાને કે થોળી દેર બાદ દિલિપ સિંઘ એક ૨૦–૨૨ સાલા અરબ નૌજવાન કે હમરાહ (સાથ) દાખિલ હુવા. દિલિપ સિંઘ કે હાથોં મેં ચાંદી કા એક તશ્ત (પ્યાલા) થા જિસમેં એક સોને કી ડિબિયા ઔર એક ખંજર થા. ખંજર કે દસ્તે મેં બેશ કીમત(કીમતી) હીરોં

કે નગીને જગમગા રહે થે. દિલિપ સિંધ દરવાઝે ઔર તખ્ત કે દરમિયાન મુખ્તલિફ મકાનાત પર તીન બાર ઝુકા ફિર આગે બળ્હા ઔર રાજા કે સામને તશ્ત રખને કે બાદ હાથ બાંધ કર ખળા હો ગયા. લેકિન ઈસ દૌરાન મેં રાજા, વલી અહદ ઔર બાકી હાઝિરીને દરબાર કી નિગાહેં ઝિયાદાતર ઉસકે નૌજવાન સાથી પર મરકૂઝ (જમી) રહીં.

યે ઝમાના જિસસે હમારી દાસ્તાન તઅલ્લુક રખતી હે અરબ કે સેહરા નશીનોં કી તારીખ (ઈતિહાસ) કા સુનેહરી ઝમાના થા. ઈસ્લામી ફુતૂહાત (જીતોં) કી સૈલાબી મૌજોં કે સામને ઈસસે કઈ સાલ કબ્લ (પેહલે) કુફ્ર કે મઝબૂત તરીન કિલ્ઓં કી દીવારેં ખોખલી હો ચુકી થીં ઔર અબ એક ઝબરદસ્ત રેલા ઉન્હેં ખસ વ ખાશાક (તિંકે) કી તરહ બહાએ લિયે જા રહા થા. તુર્કિસ્તાન આરમીનિયા ઔર શુમાલી અફ્રીકા કે મૈદાનોં મેં ઉનકે ઘોળે સરપટ દૌળ રહે થે. ફુતૂહાત કે સૈલાબ કી એક લહર મશરિક (પૂરબ) મેં મકરાન તક પહોંચ ચુકી થી. યે વો ઝમાના થા જબ કુર્બ વ જવાર કે મુમાલિક કે બાશિંદે (આસપાસ કે મુલ્કોં કે રેહને વાલે) હર અરબ કે ચેહરે પર સિકંદર કા બખ્ત (નસીબ), અરસ્તૂ કી સી ફિરાસત (સમઝદારી) ઔર સુલૈમાન અલૈહિસ્સલામ કા સા જાહ વ જલાલ દેખને કે આદી હો ચુકે થે. રૂએ ઝમીન કી એક પસ્માંદા (પછળી, નિચલી) કૌમ ઈસ્લામ કી દૌલત સે માલામાલ હો કર દુનિયા કી નિગાહોં મેં વો બુલંદી હાસિલ કર ચુકી થી જો આજ તક કિસી કૌમ કો નસીબ નહીં હુઈ.

સેલૂન (સરાનદીપ) કે રાજા કે દરબાર મેં વો નૌજવાન ખળા થા જિસકે આબા વ અજદાદ (બાપ દાદા) યરમૂક ઔર કાદસિયા કી જંગોં મેં મશરિક ઔર મગરિબ

(પૂરબ ઔર પશ્ચિમ) કી દો અઝીમ તરીન સલ્તનતોં (હુકૂમતોં) કી અઝમત ખાક (મિટ્ટી) મેં મિલા ચુકે થે. યે વો નૌજવાનોં મેં સે થા જિનકી સૂરત દેખને કે બાદ કિસી કો ઉનકી સીરત (કેરેક્ટર, કિરદાર) કે મુતઅલ્લિક તેહકીક (જાંચ) કી ઝરૂરત મેહસૂસ નહીં હોતી. રાજા ઔર ઉસકે દરબારી એક નઝર મેં ઉસકી સૂરત ઔર સીરત કી હઝારોં ખૂબિયોં કે મુઅતરિફ(માનનેવાલે) હો ચુકે થે.વો બેપરવાઈ સે કદમ ઉઠાતા હુવા આગે બળ્હા ઔર દેખને વાલોં કી નિગાહેં (નઝરેં) ઉસકે જિસ્મ કી હર જુંબિશ (હરકત) મેં એક ગાયત દરજા કી ખુદ–એતિમાદી (ખુદ પર બે-ઇન્તિહા ભરોસા) દેખને લગીં. ઉસકે હોંટોં કો જુંબિશ હુઈ ઔર તમામ હાઝિરીન હમાતન ગોશ બન ગએ (પૂરી તરહ મુતવજ્જેહ હો ગએ). કુછ દેર "અસ્સલામુ અલૈકુમ" કે અલ્ફાઝ રાજા ઔર દરબારિયોં કે કાનોં મેં ગૂંજતે રહે. રાજકુમાર "વ અલયકુમુસ સલામ" કેહ કર મુસ્કુરાતા હુવા ઉઠા ઔર તમામ સરદાર ઉઠ કર ખળે હો ગએ. રાજકુમાર ને મુસાફા કે લિએ હાથ બળ્હાયા ઔર તમામ સરદાર દરબાર કે આદાબ કા લિહાઝ ન રખતે હુવે બારી બારી આગે બળ્હ કર ઉસસે મુસાફા કરને લગે. રાજકુમાર ને ઉસે અપને કરીબ બિઠા લિયા ઔર ટૂટી ફૂટી અરબી મેં ઉસસે બાતેં કરને લગા.

રાજકુમાર ને પૂછાઃ આપકા નામ?

નૌવારિદ (અજનબી) ને જવાબ દિયા : ઝુબૈર

"આપ કહાં સે આએ હૈં?"

"બસરા"

અબુલ હસન ઔર ઉસકે સાથિયોં કા પતા ચલા?

ઝુબૈર ને જવાબ દિયાઃ નહીં, મુઝે ડર હે કે વો

રાસ્તે મેં કિસી હાદસે કા શિકાર હો ચુકે હૈં.

રાજકુમાર કે ચેહરે પર પઝમુર્દગી(ઉદાસી) છા ગઈ

રાજા કુછ દેર યે ફૈસ્લા ન કર સકા કે ઉસે રાજકુમાર કી બાતોં પર ખુશ હોના ચાહિયે યા નારાઝ, હાઝિરીન તખ્ત કી બજાય ઉન દો કુરસિયોં કી તરફ દેખ રહે થે જિન પર રાજકુમાર ઔર નૌજવાન રૌનક અફરોઝ થે. ઔર રાજા કે લિયે યે નઈ બાત થી લેકિન અપને ઈકલૌટે બેટે કે મુંહ સે અરબી કે ટૂટે ફૂટે અલ્ફાઝ સુનને કી મસર્રત (ખુશી) ઈસ તલ્ખી (કળવાહટ) પર ગાલિબ આ (છા) રહી થી. બિલઆખિર ઉસને કહાઃ હમ આપકો દેખ કર બહોત ખુશ હુવે હૈં.

ઝુબૈર ને જવાબ દિયાઃ શુક્રિયા, સરાનદીપ કે રાજા કો હમારે ખલીફા ઔર વાલિએ ઈરાક (ઈરાક કે ગવર્નર) સલામ કેહતે હૈં.

યે ફિકરા(જુમલા) નિસ્ફ(આધા) અરબી ઔર નિસ્ફ સરાનદીપ કી ઝબાન મેં અદા કિયા ગયા. રાજા ઔર વલી અહદ (શહઝાદા) કી મુસ્કુરાહટ દેખ કર તમામ દરબારી હંસ પળે.

રાજા ને પૂછાઃઆપને હમારી ઝબાન કહાં સે સીખી?

ઝુબૈર ને દિલિપ સિંઘ કી તરફ ઈશારા કરતે હુવે જવાબ દિયાઃ યે મેરે ઉસ્તાદ હૈં.

રાજા ઔર દરબારિયોં ને દિલિપ સિંઘ કો પેહલી દફા તવજ્જોહ કા મુસ્તહિક(હકદાર) સમઝા. રાજા ને કહાઃ હાં, દિલિપ સિંઘ અબુલ હસન કા કુછ પતા નહીં ચલા?

દિલિપ સિંઘ ને જવાબ દિયાઃ મહારાજા, ઈસ સાલ હમારે મુલ્ક કા કોઈ જહાઝ અરબ કી કિસી બંદરગાહ (જહાઝોં કે ઠહરને કી જગહ) તક નહીં પહોંચા. બસરા,

મક્કા, મદીના ઔર દમિશ્ક મેં હર જગહ ઉનમેં સે કિસી ન કિસી કે રિશ્તેદાર મૌજૂદ થે લેકિન સબને યહી બતાયા કે વો હજ પર નહીં પહોંચે. વાપસી પર મૈં હર બંદરગાહ સે ઉનકા સુરાગ (ખોજ) લગાતા હુવા આયા હૂં લેકિન ઐસા માલૂમ હોતા હૈ કે સિંધ કે સાહિલ (દરિયા કે કિનારે) કે કરીબ ઉનકા જહાઝ કિસી હાદસે કા શિકાર હો ચુકા હૈ. મહારાજ ને દમિશ્ક કે બાદશાહ ઔર ઈરાક કે હાકિમ કો જો તહાઈફ(તોહફે) ભેજે થે વો ભી ઉનકે પાસ નહીં પહોંચે ફિર ભી વો આપકા શુક્રિયા અદા કરતે હૈં. મૈં ઉનકી તરફ સે યે તહાઈફ આપકી ખિદમત મેં લાયા હૂં. ઈસ સોને કી ડિબિયા મેં એક હીરા હૈ. યે દમિશ્ક કે બાદશાહ ને ભેજા હૈ ઔર યે ખંજર ઈરાક કે હાકિમ ને. મૈં અરબી નસ્લ કે આઠ ઘોળે ભી લાયા હૂં. ૪ સુફેદ હૈં જો બાદશાહ ને દિયે હૈં ઔર ૪ મુશ્કી હૈં જો ઈરાક કે હાકિમ ને ભેજે હૈં. ઉન્હેં શાહી અસ્તબલ (ઘોળે બાંધને કી જગહ) મેં પહોંચા દિયા ગયા હૈ.

રાજા ને ઝુક કર ડિબિયા ઉઠાઈ ઔર ખોલ કર કુછ દેર ચમકદાર હીરા દેખને કે બાદ ખંજર ઉઠા કર ઉસકે દસ્તે કી તારીફ કરતા રહા. ઉસકે બાદ ઉસને દો તોહફે રાજકુમાર કી તરફ બળ્હાતે હુવે કહાઃ દેખો રાજકુમાર યે તોહફા ઉસ બાદશાહ કા હૈ જિસકા લોહા હર લોહે કો કાટતા હૈ, જિસકી સલ્તનત મેં કઈ દરિયા, કઈ પહાળ ઔર કઈ સમુંદર હૈં, જિસકે સિપાહી પથ્થર કે કિલ્ઓં કો મિટ્ટી કે ઘરૌંદે સમઝતે હૈં ઔર ઘોળોં પર સવાર હો કર દરિયાઓં કો ઉબૂર (પાર) કરતે હૈં. ઔર યે ખંજર મુઝે ઈરાક કે હાકિમ ને ભેજા હૈ જિસકે નામ સે બળે બળે બાદશાહ કાંપતે હૈં.

રાજકુમાર કિસી ઔર ખયાલ મેં થા. ઉસને યે

દોનોં ચીઝેં બેપરવાઈ સે દેખીં ઔર વઝીર કે હાથોં મેં થમા દીં. યે તહાઈફ જિન્હેં સરાનદીપ કા સાદા દિલ રાજા રૂએ ઝમીન કે તમામ ખઝાને સે ઝિયાદા કીમતી સમઝતા થા, યકે બાદ દીગરે (એક કે બાદ દૂસરે) તમામ દરબારિયોં કે હાથોં મેં ગરદિશ કરને કે બાદ ફિર રાજા કે પાસ પહોંચ ગયા. વો કભી ખંજર કા દસ્તા ટટોલટા ઔર કભી ડિબિયા ખોલ કર દેખતા. બિલઆખિર ઉસને ઝુબૈર કી તરફ દેખા ઔર કહાઃ મેરા જી ચાહતા હૈ કે મૈં અપની આંખોં સે તુમ્હારે બાદશાહ કો દેખૂં.

ઝુબૈર ને કહાઃ હમારા કોઈ બાદશાહ નહીં.

રાજા ને મુસ્કુરાતે હુવે કહાઃ અબુલ હસન ભી યહી કહા કરતા થા કે મુસલમાન કિસી કો બાદશાહ નહીં બનાતે. આહ! બેચારા કિતના અચ્છા આદમી થા, તલવાર કા ધની, બાત કા પક્કા. ઉસકી લળકી કો કિસ કદર સદમા હોગા. ઔર વો અબ્દુર્રહમાન ઔર યૂસુફ કિસ કદર શરીફ થે. ભગવાન જાને યે ખબર સુન કર ઉનકે બાલ બચ્ચોં કી કયા હાલત હોગી. આપ ઉનસે મિલે હૈં?

જી નહીં, મૈં સીધા આપકે પાસ આયા હૂં. ઝુબૈર ને અપની જેબ સે એક ખત નિકાલ કર રાજા કો પેશ કરતે હુવે કહાઃ યે ખત મુઝે બસરા કે હાકિમ ને દિયા હૈ.

રાજા ને દિલિપ સિંઘ કો ઈશારા કિયા. દિલિપ સિંઘ ને ઝુબૈર સે ખત લે લિયા ઔર ઉસે ખોલ કર તરજુમા સુનાને લગા.

"મહારાજ કો વાલિયે બસરા (બસરા કે ગવર્નર) સલામ કેહતે હૈં, વો અરબ તાજિરોં કી બેવાઓં ઔર યતીમ બચ્ચોં કે સાથ નેક સુલૂક કે મમનૂન(શુક્રગુઝાર) હૈં. ઉનકી ખ્વાહિશ હૈ કે મહારાજ ઉન બેવાઓં ઔર યતીમ બચ્ચોં કો બસરા પહોંચા દેને કા બંદોબસ્ત કરેં. વો આપકે

એલચી કે સાથ અપની ફૌજ કે એક સાલાર ઝુબૈર કો એક જહાઝ દેકર ભેજ રહે હૈં ઔર ઉમ્મીદ કરતે હૈં કે આપ બહોત જલ્દ ઉનકી રવાનગી કા બંદોબસ્ત કરેંગે. વાલિયે બસરા કા ખયાલ હૈ કે અબુલ હસન ઔર ઉસકે સાથી હિન્દુસ્તાન કે મગરિબી સાહિલ (પશ્ચિમ કે દરિયાઈ કિનારે) પર કિસી હાદસે કા શિકાર હો ગએ હૈં. અગર યે પતા ચલા કે ઉનકા જહાઝ કિસી ઈલાકે કે બેહરી (સમુંદરી) લુટેરોં ને ગર્ક કિયા (ડુબોયા) હૈ તો ઉન્હેં સઝા દેને મેં કિસી કિસ્મ કી તાખીર (દેર) ન હોગી.

ખત કા મઝમૂન સુનને કે બાદ રાજા ગરદન ઝુકાએ દેર તક કુછ સોચતા રહા. ઝુબૈર ને રાજકુમાર કી તરફ દેખા, વો આબ્દીદા હોકર(રોકર) છત કી તરફ દેખ રહા થા. ઝુબૈર ને કહાઃ આપ બહોત પરેશાન હૈં, માલૂમ હોતા હૈ કે આપકો અરબોં કે સાથ બહોત ઉન્સ (લગાવ) થા.''

રાજકુમાર કે ભીંચે હુવે હોંટ પર કપકપી સી તારી હો ગઈ. ઉસને આંસુઓં કો ઝબ્ત (બર્દાશ્ત) કરને કી નાકામ કોશિશ કી. ફિર અપની જગહ સે ઉઠા ઔર કોઈ બાત કિયે બગૈર અકબ (પીછે) કે કમરે મેં ચલા ગયા.

રાજા કો બઝાતે ખુદ અબુલ હસન કે સાથ દિલી લગાવ થા. ઉસકી મૌત કી ખબર ઉસકે લિયે કમ અલમનાક (કમ દર્દ ભરી) ન થી લેકિન મુસલમાનોં કે ખલીફા કે એલચી કે મૌજૂદગી કા એહસાસ ઉન્હેં ઈન્તિહાઈ ઝબ્ત સે કામ લેને પર મજબૂર કર રહા થા. રાજકુમાર કે ઉઠ જાને કે બાદ ઉસને ઝુબૈર ઔર દિલિપ સિંઘ કે સિવા તમામ દરબારિયોં કો રુખ્સત કા હુકમ દિયા ઔર ઝુબૈર સે કહાઃ રાજકુમાર કો અબુલ હસન કે સાથ બેહદ ઉન્સ થા. મૈં ભી ઉસે અપના ભાઈ સમઝતા થા.

મુઝે ઉસકી મૌત કા બહોત દુખ હૈ. લેકિન યે કૈસે કહા જા સકતા હૈ કે વો ઔર ઉસકે સાથી મર ચુકે હૈં. મુમકિન હૈ કે ઉન્હેં રાસ્તે મેં બેહરી (સમુંદર કે) ડાકુઓં ને ગિરિફતાર કર લિયા હો. મુઝે સબસે ઝિયાદા બેચારી નાહીદ કા દુખ હૈ. અભી વો અપની માં કા ગમ નહીં ભૂલી, અબ યે સદમા ઉસકે લિયે નાકાબિલે બરદાશ્ત હોગા.

ઝુબૈર ને સવાલ કિયાઃ નાહીદ કૌન હૈ?

રાજા ને જવાબ દિયાઃ વો અબુલ હસન કી ઈકલૌતી બેટી હૈ. મૈં ભી ઉસે અપની હી બેટી સમઝતા હૂં. બહોત અચ્છી લળકી હૈ. ઉસકે બાદ રાજા દિલિપ સિંઘ કી તરફ મુતવજ્જેહ હુવા. દિલિપ સિંઘ ઈન્હેં મેહમાન ખાને મેં લે ચલો. ઈસ બાત કા ખયાલ રખના કે ઈન્હેં કિસી કિસ્મ કી તકલીફ ન હો.

મૈં રાજકુમારી કો ઉન બચ્ચોં કો તસલ્લી દેને કે લિયે ભેજતા હૂં.

ઝુબૈર ને કહાઃ મૈં સીધા આપકે પાસ ચલા આયા થા. ઉન બચ્ચોં કો અભી તક નહીં દેખા.

"બહોત અચ્છા! દિલિપ સિંઘ ઈન્હેં ઉનકે પાસ લે જાઓ."

(૨)

મહલ કે દરવાઝે પર દિલિપ સિંઘ ઔર ઝુબૈર કો ૧૯ બરસ કા એક નૌજવાન મિલા. ઉસને દિલિપ સિંઘ કો દેખતે હી સવાલ કિયાઃ કયા યે સચ હૈ કે અબ્બાજાન કા જહાઝ જિદ્દહ નહીં પહોંચા?

દિલિપ સિંઘ ને હાથ બળ્હા કર ઉસે ગલે લગા લિયા ઔર કહાઃ ખાલિદ મૈં હર શહેર ઔર હર બંદરગાહ મેં ઉન્હેં તલાશ કર ચુકા હૂં લેકિન ઉનકા કુછ પતા નહીં.

ખાલિદ ને કહાઃ મૈં અભી બંદરગાહ સે હોકર

આયા હૂં. અરબ કે ચંદ જહાઝદાન બતાતે થે કે ઉનકા જહાઝ સિંધ કે સાહિલ કે કરીબ ગર્ક હો ચુકા હૈ, આપ દીબલ કે હાકિમ સે મિલતે શાયદ કોઈ સુરાગ (ખોજ) મિલ જાતા.

દિલિપ સિંઘ ને જવાબ દિયા: સિંધ કા રાજા ઔર ઉસકે અહલકાર બહોત મગરૂર (ઘમંડી) હૈં. મુઝે ડર થા કે દીબલ કા સરદાર મુઝે કોઈ તસલ્લી બખ્શ જવાબ ન દેગા ઈસલિયે મૈંને ખુદ વહાં જાને કે બજાય મકરાન કે મુસલમાન ગવર્નર સે કહા થા કે વો અપના એલચી ભેજ કર માલૂમ કરે. દમિશ્ક મેં આપકે ખલીફા ઔર બસરા મેં હજ્જાજ બિન યૂસુફ સે મિલને કે બાદ મૈં વાપસી પર ફિર મકરાન કે હાકિમ (ગવર્નર) સે મિલા થા. સિંધ સે ઉનકા એલચી વાપસ આ ચુકા થા. ઉસને મુઝે બતાયા કે દીબલ કે હાકિમ ને ઉસ જહાઝ કે મુતઅલ્લિક લાઈલ્મી (અંજાના પન) ઝાહિર કી હૈ.

ખાલિદ ને કહા: મૈં બંદરગાહ સે સીધા ઈસી તરફ આયા હૂં. કયા આપ હમારે ઘરોં મેં ખબર પહોંચા ચુકે હૈં?

નહીં, હમ અભી વહાં નહીં ગએ. મૈં ઈન્હેં મહેમાનખાને મેં ઠેહરા કર તુમ્હારે સાથ ચલતા હૂં.

ખાલિદ ઝુબૈર કી તરફ મુતવજ્જેહ હુવા. આપકી મેહમાન–નવાઝી હમારા હક હૈ. આપ મેરે સાથ ચલેં, કમ અઝ કમ ઔરતોં ઔર બચ્ચોં કો તસલ્લી દેને કે લિયે તો.

ઝુબૈર ને કહા: ચલો દિલિપ સિંઘ.

ઉસને જવાબ દિયા: અગર મુનાસિબ ખયાલ કરેં તો આપ ખાલિદ કે સાથ હો આએં, મૈં ઈતની દેર મેં આપ કે સાથિયોં કો ઠેહરાને કા ઈન્તિઝામ કર આઉં.

ઝુબૈર ખાલિદ કે સાથ ચલ દિયા, રાસ્તે મેં ઉસને પૂછા: તુમ અબુલ હસન કે બેટે હો?

"હાં, લેકિન આપકો કિસને બતાયા?"

મૈં તમામ રાસ્તે દિલિપ સિંઘ સે તુમ લોગોં કે મુતઅલ્લિક પૂછતા આયા હૂં. ઉસકી બાતોં સે તુમ્હારી તસ્વીર મેરે ઝહન મેં થી તુમ ઉસસે મુખ્તલિફ નહીં હો. જિસ સબ્રો સુકૂન કે સાથ તુમને યે અલમનાક (દુખ ભરી) ખબર સુની હૈ મૈં ઉસસે બહોત મુતાસ્સિર હુવા હૂં. તુમ સચમુચ ખાલિદ હો.

ખાલિદ ને અપને હોંટોં પર એક મગમૂમ (દુખ ભરી) મુસ્કુરાહટ લાતે હુવે કહાઃ જબ અબ્બાજાન હજ કે લિયે રુખ્સત હો રહે થે તો મૈંને ભી સાથ જાને કે લિયે ઈસરાર (ઝિદ) કિયા થા, અમ્મી કી અલાલત (બીમારી) કી વજહ સે ઉન્હોં ને મુઝે સાથ લે જાને સે ઈન્કાર કર દિયા. મૈં ઉસ વક્ત પેહલી બાર રો રહા થા, મેરી આંખોં મેં આંસૂ દેખ કર ઉન્હેં બહોત દુખ હુવા થા. ઉન્હોંને કહાઃ બેટા ખાલિદ રોયા નહીં કરતે, મૈંને તુમ્હેં ઉસ મુજાહિદે આઝમ (ખુદા કી રાહ મેં લળને વાલે) કા નામ દિયા હૈ જો ઝખ્મોં સે ચૂર હોને કે બાવજૂદ ઉફ તક ન કરતા થા.

(3)

શહેર કે એક કોને પર એક નદી કે પાસ અરબ તાજિરોં કે મકાનાત થે. નદી કે દોનોં કિનારોં પર નારયલ કે સરસબ્ઝ દરખ્ત (હરે ભરે ઝાળ) થે. થોળી દેર ચલને કે બાદ ખાલિદ ને પથ્થર કી એક ચાર દીવારી કી તરફ ઈશારા કરતે હુવે કહાઃ યે હૈ હમારા મકાન.

ચાર દીવારી કે અંદર કેલોં ઔર નારયલ કે દરખ્તોં કા એક ગુંજાન બાગીચા થા. પથ્થર કે છોટે સે મકાન કે સામને એક ચબૂતરે પર બાંસ કા છપ્પર થા જિસે એક સરસબ્ઝ બેલ ને ઢાંપ રખા થા. હવા બંદ હોને સે ફિઝા મેં

હરારત (હવા, માહોલ મેં ગરમી) બળ્હ રહી થી. ઝુબૈર કો પસીને મેં શરાબોર (ડૂબા હુવા) દેખ કર ખાલિદ ને ઉસે મકાન કે અંદર લે જાને કી બજાય ઉસ ચબૂતરે પર પર બિઠાના મુનાસિબ ખયાલ કિયા.

ઝુબૈર બેદ (એક કિસ્મ કે દરખ્ત) કે મોંઢે પર બૈઠ ગયા. ખાલિદ કે ઈશારે સે એક સિયાહફામ (કાલા કલૂટા) લળકા પંખે સે ઉસે હવા દેને લગા. સિયાહફામ લળકા પંખા હિલાને મેં એક તરહ કી મસર્રત (ખુશી) મેહસૂસ કર રહા થા લેકિન ઝુબૈર ને ખાલિદ સે કહાઃ હમેં ઈસ ગરમી મેં ઈસે તકલીફ નહીં દેના ચાહિયે, ઈસે કહો આરામ કરે.

સિયાહફામ લળકે ને અરબી મેં જવાબ દિયાઃ આપ હમારે મેહમાન હૈં,મુઝે ખિદમત કે હક સે મેહરૂમ ન કીજિયે

ઝુબૈર ને કહાઃ ઓહો! તુમ અરબી જાનતે હો?

લળકે કી બજાય ખાલિદ ને જવાબ દિયાઃ યે બચપન સે હમારે સાથ રેહતા હૈ, ઈસે હમારે અબ્બાજાન ને પાલા થા.

લળકે ને મઝીદ તઆરુફ (જાન પેહચાન) કી ઝરૂરત મેહસૂસ કરતે હુવે કહાઃ ઔર મૈં મુસલમાન હૂં, મેરા નામ અલી હૈ.

ખાલિદ ને સરાનદીપ કી ઝબાન મેં કુછ કહા ઔર અલી પંખા રખ કર ભાગતા હુવા પાસ હી એક નારયલ કે ઉંચે દરખ્ત પર ચળ્હ કર ચંદ નારયલ તોળ લાયા.

નારયલ કા પાની પીને કે બાદ ઝુબૈર ખાલિદ સે કુછ દેર બાતેં કરતા રહા, અપને બાપ કે અલમનાક (દુખ ભરે) અંજામ કી ખબર કે બાવજૂદ ખાલિદ ઔર ઉનકી રિવાયતી મેહમાન–નવાઝી કા સબૂત દેને કે લિયે ઝુબૈર કી હર બાત મેં દિલચસ્પી લેને કી કોશિશ કર રહા થા. તાહમ

(ફિર ભી) ઝુબૈર ને કઈ બાર મેહસૂસ કિયા કે ઉસકે હોંટોં પર એક ગમગીન મુસ્કુરાહટ આહોં ઔર આંસુઓં સે કહીં ઝિયાદા જિગર–દોઝ (દિલ પર સખ્ત અસર કરને વાલી) થી.

બાતેં કરતે કરતે ખાલિદ ને કઈ બાર બાહર કે ફાટક કી તરફ ઉઠ ઉઠ કર દેખને કે બાદ અલી સે પૂછાઃ અલી, નાહીદ અભી નહીં, આઈ જાઓ ઉસે બુલા લાઓ.

અલી ઉઠ કર બાહર નિકલ ગયા. ખાલિદ ને ઝુબૈર સે કહાઃ મહારાની ઔર રાજા કી બેટી કો મેરી બહેન સે બહોત મુહબ્બત હૈ. આજ સુબહ વો ખુદ યહાં આ કર ઉસે અપને સાથ લે ગઈ થીં. ઉસે યે ખબર સુન કર બહોત સદમા હોગા, વો અભી તક અમ્મી કી કબ્ર પર હર રોઝ જાયા કરતી હૈ ઔર અબ........

યહાં તક કેહ કર વો એક ઠંડી આહ ભર કર ખામોશ (ગમ, અફસોસ કરકે ચુપ) હો ગયા.

ઝુબૈર ને એક મગમૂમ લેહજે (દુખ ભરે અંદાઝ) મેં પૂછાઃ આપકી વાલિદા (માં) કબ ફૌત હુઈ (મરીં)?

ઉન્હેં ફૌત હુવે દો મહીને હો ચુકે હૈં. અબ્બા કે હજ પર જાને કે બાદ વો ૬ મહીને મૌસમી બુખાર મેં મુબ્તિલા રહીં લેકિન ઉનકી મૌત કા બાઈસ (વજહ) અબ્બાજાન કા લાપતા હોના થા. વો સુબહ ઔર શામ મકાન કી છત પર ચળહ કર સમુંદર કી તરફ દેખા કરતી થીં, જબ દૂર સે કોઈ જહાઝ નઝર આતા તો ઉનકે ચેહરે પર રૌનક (ચમક) આ જાતી. વો મુઝે ખબર લાને કે લિયે બંદરગાહ કી તરફ ભેજતીં ઔર જબ મૈં માયૂસ લૌટતા તો દૂર સે મેરી શકલ દેખતે હી ઉનકી આંખેં પથરા જાતીં. ઝિંદગી કી આખરી શામ ઉનમેં ઝીને (સીળહી) પર પાંવ રખને કી હિમ્મત ન થી. ઉનકે ઈસરાર (ઝિદ) પર હમ

ઉનકી ચારપાઈ (ખાટ, પલંગ) છત પર લે ગએ, વો તકિયે કા સહારા લેકર દેર તક સમુંદર કી તરફ ટિકટિકી બાંધ કર (ઘૂર ઘૂર કર) દેખતી રહીં. બદકિસ્મતી સે હમેં ઉસ દિન કોઈ જહાઝ ભી દિખાઈ નહીં દિયા. મૈં નમાઝે મગરિબ કી અઝાન સુન કર નીચે ઉતરા ઔર યહાં સે નઝદીક હી એક મસ્જિદ મેં ચલા ગયા. જબ વાપસ આયા તો વો આખરી સાંસ લે ચુકી થીં. ઉનકી આંખેં ખુલી થીં ઔર ઐસા માલૂમ હોતા થા કે દૂર ઉફક (આસમાન કે કિનારે) પર કિસી જહાઝ કો દેખ રહી હૈં. નાહીદ ને મુઝે બતાયા કે ઉનકે આખરી અલ્ફાઝ યે થે.

"નાહીદ તુમ્હારે અબ્બા આએંગે ઔર ઝરૂર આએંગે, વો બેવફા નહીં મૈં બેવફા હૂં જો ઉનકા ઈન્તિઝાર ન કર સકી."

ઝુબૈર ને અપની બાઈસ (૨૨) સાલા ઝિંદગી મેં તીરોં ઔર નેઝોં કે સિવા કુછ ન દેખા થા. વો એક નિડર (ન ડરને વાલા) મલ્લાહ (કશ્તી ચલાને વાલા) થા ઔર ફકત (સિર્ફ) તૂફાનોં સે ખેલના જાનતા થા. ઉસકી ઝબાન મીઠે ઔર શીરીં અલ્ફાઝ સે નાઆશ્ના (અંજાન) થી. ખાલિદ કી બાતોં સે બેહદ મુતાસ્સિર હોને કે બાવજૂદ વો તસલ્લી ઔર તશફ્ફી કે મૌઝૂં (મુનાસિબ) અલ્ફાઝ તલાશ ન કર સકા. વો સિર્ફ ઈતના કેહ કર ખામોશ હો ગયાઃ ખાલિદ મુઝે ઉનકે હસરતનાક અંજામ કા બહોત દુખ હૈ. કાશ મૈં તુમ્હારે હિસ્સે કા બોઝ ઉઠા સકતા.

અલી ભાગતા હુવા વાપસ આયા ઔર કેહને લગાઃ વો આ રહી હૈ.

ઝુબૈર કી નિગાહેં નાદાનિસ્તા (અંજાને મેં) બાહર કે દરવાઝે પર મરકૂઝ હોકર (ઠહર કર) રેહ ગઈં. નાહીદ

આઈ ઔર દૂર સે અપને ભાઈ કે સાથ એક અજનબી કો દેખ કર ઝિઝકી, રુકી ઔર ચેહરે પર નકાબ ડાલ લિયા. એક લમ્હા કે તવક્કુફ (ઠહરને) કે બાદ વો આહિસ્તા આહિસ્તા (ધીરે ધીરે) કદમ ઉઠાતી હુઈ આગે બઢી.

ઝુબૈર કો એક દિલગુદાઝ આવાઝ સુનાઈ દી. "કયા યે સચ હૈ કે અબ્બાજાન.............."

ફિકરે (જુમલે) કા આખરી હિસ્સા હિચકિયોં મેં તબ્દીલ હો કર રેહ ગયા.

ઝુબૈર નિસ્વાની હુસ્ન (ઔરતોં કી ખૂબસૂરતી) વ વકાર કી એક ગૈર–ફાની (કભી ન ખતમ હોને વાલી) ઝલક દેખ ચુકા થા. ઉસકી નિગાહેં ઈસકે લિયે તૈયાર ન થીં ઔર પેશતર(પેહલે) ઈસકે કે નાહીદ કા ચેહરા નકાબ મેં છુપતા ઉસકી નિગાહોં કા રુખ બદલ ચુકા થા. વો સામને દેખને કી બજાય નીચે દેખ રહા થા.

ઝુબૈર મેં ગાયત દરજા કી હયા (બહોત ઝિયાદા શર્મ) વાલિદૈન (માં બાપ) ઔર માહોલ કી તરબિયત કા નતીજા થી. ઔર ઈસકે અલાવા ઉસકે કિરદાર કી સબસે બડી ખૂબી હદ દરજા ખુદ–એતિમાદી (ખુદ પર ભરોસા) થી. વો લડકપન મેં અપને બાપ કે સાથ દૂર દરાઝ કે મુમાલિક(મુલ્કોં) મેં ચક્કર લગા ચુકા થા. અવાઈલે શબાબ (જવાની કે શુરૂ) મેં ઉસે એક તજરુબેકાર જહાઝરાન (જહાઝ ચલાને વાલા) માના જાતા થા. વો દૂર દરાઝ કે મુમાલિક મેં ગૈર અકવામ (કૌમોં) કી ઉન શોખ વ તર્રાર (ચાલાક) લડકિયોં કો દેખ ચુકા થા જો મુતાસ્સિર હોને વાલી નિગાહોં (નઝરોં) કી તલાશ (ખોજ) મેં ફિરતી હૈં. શામ ઔર ફલસ્તીન મેં બેશુમાર (બહોત સી) બેબાક

નિગાહેં ઉસકે મર્દાના હુસ્ન (ખૂબસૂરતી) કા એતિરાફ કર (માન) ચુકી થીં લેકિન ઉસ દૌર કે આમ નૌજવાનોં કી તરહ વો નિગાહેં નીચે રખને કા આદી (આદત વાલા) થા.

ઝુબૈર જહાઝ પર સફર કે દૌરાન દિલિપ સિંઘ સે હર અરબ બચ્ચે કે મુતઅલ્લિક સવાલ પૂછ કર અપને ઝહેન મેં ઉનકી ખયાલી તસ્વીરેં બના ચુકા થા. દિલિપ સિંઘ સે અબુલ હસન ઔર ઉસકે બચ્ચોં કે મુતઅલ્લિક જો કુછ વો સુન ચુકા થા ઈસસે ઉસકા અંદાઝા યે થા કે અબુલ હસન કે બચ્ચે શકલો શબાહત (સૂરત) ઔર આદાત વ અતવાર (તૌર તરીકોં) મેં બાકી તમામ બચ્ચોં સે મુખ્તલિફ હોંગે. યે ઉસકી દિલચસ્પી કી પેહલી વજહ થી. ફિર ખાલિદ કી ઝબાની જો કુછ ઉસને સુના ઉસકી દિલચસ્પી મેં ઈઝાફા (ઝિયાદતી) ભી હો ગયા ઔર ઈસકે બાદ જબ અલી નાહીદ કો બુલાને કે લિયે ગયા તો સાબિકા (પેહલે કી) દિલચસ્પી કે સાથ એક હલકી સી ખલિશ (ખટક) કા ભી ઈઝાફા હો ગયા. લેકિન ઉસકી દિલચસ્પી કી સબસે બળી વજહ યે થી કે વો ઉસકી કૌમ કી એક સિતમ–રસીદા (દુખયારી) લળકી થી.

નાહીદ ને ફિર કહા: મુઝે જવાબ દીજિયે કયા યે સચ હૈ? આપ મુઝસે કયા છુપાના ચાહતે હૈં મૈં સુન ચુકી હૂં.

ખાલિદ ને ઉઠ કર આગે બળહતે હુવે જવાબ દિયા: નાહીદ તકદીર કે સામને કિસી કા બસ નહીં ચલતા.

ઝુબૈર ને ઉસે તસલ્લી દેને કી કોશિશ કરતે હુવે કહા: મુઝે અફસોસ હૈ કે મૈં આપકે પાસ કોઈ ખુશી કી ખબર ન લા સકા.

નાહીદ કોઈ ઔર બાત કિયે બગૈર મકાન કી તરફ ચલ દી ઔર ચંદ કદમ આહિસ્તા આહિસ્તા (ધીરે ધીરે)

ઉઠાને કે બાદ ભાગ કર એક કમરે મેં દાખિલ હો ગઈ.

ખાલિદ એક લમ્હા કે લિયે તઝબઝુબ (પરેશાની) કી હાલત મેં ખળા રહા, બિલઆખિર ઝુબૈર કી તરફ દેખ કર બોલા: મૈં અભી આતા હૂં.

ખાલિદ ભાગ કર નાહીદ કે કમરે મેં દાખિલ હુવા. નાહીદ બિસ્તર પર મુંહ કે બલ પળી હિચકિયાં ભર રહી થી. ખાલિદ ને પ્યાર સે ઉસકા બાઝૂ પકળ કર સર પર હાથ ફેરતે હુવે કહા: નાહીદ સબ્ર સે કામ લો.

અલી ઝુબૈર કે પાસ થોળી દેર બેહિસ વ હરકત ખળા રહા. ફિર આહિસ્તા આહિસ્તા કદમ ઉઠાતા હુવા કમરે કે દરવાઝે તક પહોંચા. નાહીદ કી આહેં સુન કર ઉસે ઝમીન કી હર શય(ચીઝ) ઉદાસ ઔર ગમગીન નઝર આ રહી થી. વો સહમતા ઔર ઝિઝકતા હુવા કમરે મેં દાખિલ હુવા ઔર ડરતે ડરતે ખાલિદ કે બાઝૂ કો છૂ કર બોલા: આપા નાહીદ ક્યૂં રો રહી હૈ?

ખાલિદ ને ઉસકી ડુબડુબાઈ હુઈ આંખેં દેખ કર પ્યાર સે ઉસકે કંધે પર હાથ રખતે હુવે કહા: અલી! અબ્બાજાન વાપસ નહીં આએંગે.

કમસિન બચ્ચે કે મુંહ સે એક જિગરદોઝ (દિલ પર સખ્ત અસર કરને વાલી) ચીખ નિકલી: નહીં નહીં યે ન કહિયે, વો ઝરૂર આએંગે.

ખાલિદ ને કહા: યે દિલિપ સિંઘ કે સાથ આયે હૈં, ઉનકા જહાઝ શાયદ ગર્ક હો (ડૂબ) ચુકા હૈ.

અલી કી આંખોં સે આંસુઓં કે ચશ્મે ફૂટ નિકલે ઔર વો હોંટ ભીંચ ભીંચ કર ચીખોં કો ઝબ્ત કરતા (રોકતા) હુવા બાહર નિકલ ગયા. વો દિલ કા બોઝ હલ્કા કરને કે લિયે કિસી ઐસી જગહ જાના ચાહતા થા જહાં

ઉસકી આવાઝ સુનને વાલા કોઈ ન હો, લેકિન બાહર નિકલતે હી ઉસને પળોસ કે બહોત સે લોગ અપને ગિર્દ જમા કર લિયે. થોળી દેર મેં અરબોં કે તમામ બચ્ચે, ઔરતેં ઔર મર્દ ખાલિદ કે મકાન કે સિહન (આંગન) મેં જમા હો ગએ. લોગોં કા શોર વ ગોગા સુન કર ખાલિદ બાહર નિકલા ઔર બયક-વકત (એક સાથ) કઈ ઝબાનેં ઉસસે મુખ્તલિફ સવાલાત પૂછને લગીં.

તલ્હા ને આગે બળ્હ કર સબકો ખામોશ કિયા ઔર ખાલિદ સે પૂછાઃ કયા જહાઝ કે ગર્ક હોને કી ખબર દુરુસ્ત હૈ?

ખાલિદ ને ઈસ્બાત (હાં) મેં સર હિલાયા.

ઉસને ઝુબૈર કી તરફ દેખા ઔર પૂછાઃ કયા યે ખબર આપ લાએ હૈં?

ઝુબૈર ને જવાબ દિયાઃ "મુઝે અફસોસ હૈ કે મૈં કિસી અચ્છી ખબર કા એલચી ન બન સકા."

તલ્હા ને પૂછાઃ જહાઝ કૈસે ગર્ક હુવા?

ઝુબૈર ને જવાબ દિયાઃ હમ યે માલૂમ ન કર સકે.

ઝુબૈર ને બેવાઓં ઔર યતીમોં કો ફરદન ફરદન (એક એક કરકે) તસલ્લી દેને કે બાદ અરબ વાપસ જાને કે મુતઅલ્લિક ઉનકે ઈરાદે દરયાફત કિયે (પૂછે).

યતીમ બચ્ચોં ઔર બેવાઓં ને યક-ઝબાન હો કર વાપસ જાને કી ખ્વાહિશ ઝાહિર કી.

ઝુબૈર દેર તક ઉનકે સાથ બાતેં કરતા રહા. બિલઆખિર નમાઝે અસર કી અઝાન સુન કર ઉસને લોગોં કે હમરાહ (સાથ) મસ્જિદ કા રુખ કિયા.

તલ્હા કે ઈસરાર પર ઝુબૈર ને ઈમામ કે ફરાઈઝ અંજામ દિયે. જબ વો મસ્જિદ સે નિકલા તો દરવાઝે પર

રાજકુમાર ઔર દિલિપ સિંઘ ખળે થે. ખાલિદ કો દેખ કર રાજકુમાર કી સિયાહ (કાલી) ઔર ચમકદાર આંખેં પુરનમ હો (ભીગ) ગઈ ઔર ઉસને આગે બઢ કર ખાલિદ કો ગલે લગા લિયા.

દિલિપ સિંઘ ને ઝુબૈર સે કહાઃ મહારાજ ને આપકો યાદ કિયા હૈ, ખાલિદ તુમ ભી ચલો.

ઝુબૈર ને કહાઃ મૈં અભી ઉનસે મિલ કર આયા હૂં કોઈ ખાસ બાત તો નહીં.

મહારાજ કે દિલ પર અબુલ હસન કી મૌત કી ખબર ને ગેહરા અસર કિયા થા. ઉસ વકત વો આપસે ઝિયાદા દેર બાતેં ન કર સકે.

ઝુબૈર ને કહાઃ માલૂમ હોતા હૈ કે રાજકુમાર કો ભી ઉનસે ગેહરી મુહબ્બત થી, ઉનકે આંસૂ અભી તક ખુશ્ક નહીં હુવે (નહીં સૂખે).

દિલિપ સિંઘ ને કહાઃ હાં રાજકુમાર કો બહોત સદમા હુવા હૈ, વો ઉન્હેં બહોત પ્યાર કરતે થે.

(૪)

શાહી મહેલ કી તરફ જાતે હુવે ઝુબૈર કો લોગોં કા એક હુજૂમ (મજમા, ભીળ) જુલૂસ કી શકલ મેં દિખાઈ દિયા. દિલિપ સિંઘ ને કહાઃ મહારાજ આપકે તહાઈફ (તોહફે) ઔર ઘોળોં કો દેખ કર ફૂલે નહીં સમાતે. ઉનકે હુકમ સે ઘોળોં કા જુલૂસ નિકાલા ગયા. ઘોળોં કી લગામ થામ કર બાઝાર મેં ચલને કી ઈઝઝત ઉન લોગોં કે હિસ્સે મેં આઈ હૈ જો હમારી રિયાસત કે સબસે બળે સરદાર હૈં. અગર ઉન્હેં અબુલ હસન કી મૌત કા ગમ ન હોતા તો શાયદ ખુદ ભી ઉસ જુલૂસ મેં શિરકત કરતે.

ઝુબૈર ને કરીબ સે દેખા તો દરબાર મેં સબસે અગલી કુરસિયોં પર બિરાજમાન હોને (બૈઠને) વાલે ૮

સરદાર ઘોળોં કી લગામેં થામે હુજૂમ કે આગે ચલે આ રહે થે. ઘોળોં પર જો દુશાલે ડાલે ગએ થે વો બેશ–કીમત (બહોત મહેંગે) મોતિયોં સે મુરસ્સઅ (મોતી જુળે હુવે) થે.

રાજકુમાર ને મુસ્કુરાતે હુવે ઝુબૈર કી તરફ દેખા ઔર કહાઃ કયા આપકે મુલ્ક મેં ભી ઘોળોં કી યે ઈઝઝત હોતી હૈ?

ઝુબૈર ને જવાબ દિયાઃ નહીં, હમ ઝિયાદા તર ઈનકે ચારે ઔર પાની કી ફિક્ર કિયા કરતે હૈં.

દિલિપ સિંઘ બોલાઃ યે ઘોળોં કી ઈઝઝત નહીં, ઘોળે ભેજને વાલે કી ઈઝઝત કી જા રહી હૈ.

આસમાન પર બાદલ છા રહે થે ઔર હવા નિસ્બતન ખુશગવાર હો રહી થી. રાજા મહેલ કી દૂસરી મંઝિલ પર એક દરીચે (ખિળકી, છોટે દરવાઝે) કે સામને બૈઠા સમુંદર કી તરફ દેખ રહા થા.

ઝુબૈર ઔર ઉસકે સાથિયોં કે કદમોં કી ચાપ સુન કર ઉસને પીછે મુળ કર દેખા ઔર ઉઠ કર ઝુબૈર કે સાથ મુસાફા કરને કે બાદ ખાલિદ કી તરફ મુતવજ્જેહ હુવાઃ બેટા મુઝે તુમ્હારે બાપ કી મૌત કા બહોત દુખ હૈ. મેરા ખયાલ હૈ કે ઉનકા જહાઝ તૂફાન કે બાઈસ ગર્ક હો (વજહ સે ડૂબ) ચુકા હૈ લેકિન અગર યે સાબિત હો ગયા કે રાસ્તે મેં કિસી ને હમલા કરકે ઉનકા જહાઝ ગર્ક કર દિયા હૈ તો મૈં ઉસકી સરકૂબી (સઝા દેને) કે લિયે અપને તમામ હાથી ઔર સારે જહાઝ બસરા કે હાકિમ કે સુપુર્દ (હવાલે) કર દૂંગા.

રાજા સામને કુરસિયોં કી તરફ ઈશારા કરકે બૈઠ ગયા. ઝુબૈર ઔર ખાલિદ ભી બૈઠ ગએ લેકિન દિલિપ સિંઘ ખળા રહા.

રાજા ને દિલિપ સિંઘ કી તરફ દેખ કર કહાઃ બૈઠ

જાઓ, તુમને બહોત બળા કામ કિયા હૈ. કલ સે તુમ હમારે દરબાર મેં તમામ સરદારોં સે આગે રાજકુમાર કે પાસ બૈઠા કરો.

દિલિપ સિંઘ આગે બળ્હ કર રાજા કે પાંવ છૂને કે બાદ કુરસી પર બૈઠ ગયા ઔર રાજા ઝુબૈર સે મુખાતબ હુવા: મૈં બસરા કે હાકિમ કી મરઝી કે ખિલાફ નહીં કર સકતા લેકિન આપ અરબ બચ્ચોં કો લાવારિસ સમઝ કર યહાં સે લે જાના ચાહતે હૈં તો મુઝે બહોત અફસોસ હોગા. મૈં ઉન્હેં અપને બચ્ચે સમઝતા હૂં. અગર વો યહાં રહે તો ઉનકી હર ઝરૂરત હમારે શાહી ખઝાને સે પૂરી હોગી. આપ ઉનસે પૂછ લેં અગર ઉન્હેં યહાં કોઈ તકલીફ હો તો બેશક ઉન્હેં અપને સાથ લે જાઈયે.

ઝુબૈર ને જવાબ દિયા: ઉન્હેં યહાં કોઈ શિકાયત નહીં ઔર મૈં અપની હુકૂમત ઔર તમામ અરબોં કી તરફ સે આપકા શુક્રિયા અદા કરતા હૂં. લેકિન હમ યે નહીં ચાહતે કે હમારી કૌમ કે યતીમ બચ્ચે અપને મુલ્ક સે ઈસ કદર દૂર રહેં. ઉનકી બેહતરીન તાલીમ વ તરબિયત વહીં પર હો સકતી હૈ. ઉસકે બાદ અગર વો પસંદ કરેંગે તો ઉન્હેં યહાં ભેજ દિયા જાએગા.

રાજા ને પૂછા: આપ સબકો લે જાના ચાહતે હૈં?

"નહીં, તલ્હા ઔર ચંદ તાજિર યહીં રહેંગે."

"લેકિન ખાલિદ ઔર ઉસકી બહેન ભી તો યહીં રહેંગે ના."

"નહીં, યે ભી મેરે સાથ જાએંગે."

રાજકુમાર ને મગમૂમ લેહજે (ઉદાસ અંદાઝ) મેં કહા: નહીં, ઉન્હેં હમ નહીં જાને દેંગે. ખાલિદ કો મૈં અપના ભાઈ બના ચુકા હૂં.

"ઔર નાહીદ મેરી બહેન હૈ" પિછલે કમરે કે પર્દે

કી આળ સે એક નિસ્વાની (ઔરત કી) આવાઝ આઈ ઔર ૧૪–૧૫ બરસ કી એક લળકી રાજા કે સામને આ ખળી હુઈ. ઉસકા રંગ રાજકુમાર કી તરહ સાંવલા થા લેકિન ચેહરે કે નુકૂશ ઉસકી નિસ્બત તીખે, આંખેં ખૂબસૂરત ઔર ચમકદાર થીં. ઉસને ખાલિદ કી તરફ દેખા ઔર કહાઃ ભય્યા ! તુમ્હેં માતાજી બુલાતી હૈં.

ખાલિદ ઉઠ કર દૂસરે કમરે મેં ચલા ગયા ઔર લળકી ને ચલતે ચલતે રાજા કી તરફ દેખા ઔર કહાઃ પિતાજી આપ ઈનકી બાતેં ન સુનેં.

રાજા ને ઝુબૈર કી તરફ દેખ કર કહાઃદેખા આપને.

ઝુબૈર ને કહાઃ બહોત અચ્છા મૈં ઉનકી મરઝી પર છોળતા હૂં.

ખાલિદ થોળી દેર બાદ સર ઝુકાએ વાપસ આ કર અપની જગહ પર બૈઠ ગયા. રાજા ને પૂછાઃ બેટા ! ઈન્હોંને યે ફૈસ્લા તુમ પર છોળ દિયા હૈ. અબ તુમ બતાઓ તુમ યહાં રેહના ચાહતે હો યા નહીં?

ખાલિદ ને જવાબ દિયાઃ આપકે હમ પર બહોત એહસાનાત હૈં. અગર મેરે પેશે નઝર (સામને) દુનિયા કા કોઈ આરામ હોતા તો મૈં આપકા સાથ કભી ન છોળતા લેકિન ઈસ વકત હમારી કૌમ દૂર દરાઝ કે મુમાલિક (દૂર કે મુલ્કોં) મેં જિહાદ (ઈસ્લામી જંગ) કર રહી હૈ ઔર મેરી રગોં મેં એક મુજાહિદ કા ખૂન હૈ. મૈંને સુના હૈ કે મૌજૂદા વકત કી ઝરૂરત કા એહસાસ કરતે હુવે મુઝસે કમ ઉમ્ર કે લળકે ભી જિહાદ પર જા રહે હૈં. મૈં ઈસ સઆદત (ખુશ કિસ્મતી) સે મેહરૂમ નહીં રેહના ચાહતા.

રાજા કુછ દેર સર ઝુકા કર સોચને કે બાદ બોલાઃ બેટા તુમ અબુલ હસન કે બેટે હો, અગર તુમ ઈરાદા કર

ચુકે હો તો મુઝે યકીન હૈ કે તુમ્હેં દુનિયા કી કોઈ તાકત નહીં રોક સકતી. ખુશ નસીબ હૈ વો કૌમ જિસકી માએં તુમ્હારે જૈસે બચ્ચે જનતી હૈં.

ખાલિદ ને કહાઃ મૈં ચાહતા હૂં કે આપ મુઝે ખુશી સે ઈજાઝત દેં.

રાજા ને જવાબ દિયાઃ અબુલ હસન કે બેટે કી ખુશી મેરી નારાઝગી કા બાઈસ (વજહ) નહીં હો સકતી.

કઝઝાક (લુટેરે, ડાકૂ)

૧૦ દિન બાદ એક સુબહ બંદરગાહ પર દો જહાઝ સફર કે લિયે તૈયાર ખળે થે. એક જહાઝ પર ઝુબૈર યતીમ બચ્ચોં ઔર બેવાઓં કો લિયે જા રહા થા ઔર દૂસરે જહાઝ પર દિલિપ સિંઘ રાજા કી તરફ સે હજ્જાજ બિન યૂસુફ ઔર ખલીફા વલીદ કે લિયે હાથી, સોના ચાંદી ઔર હીરોં કે તહાઈફ લે કર જા રહા થા. હાથી તઅદાદ (ગિન્તી) મેં ૧૦ થે.

રાજા ઔર વલી અહદ (શેહઝાદા) ઝુબૈર ઔર ઉસકે સાથિયોં કો રુખ્સત કરને (છોળને) કે લિયે બંદરગાહ પર આએ. રાજા બેવાઓં ઔર યતીમ બચ્ચોં મેં સે હર એક કો ગિરાં–કદ્ર તહાઈફ (કીમતી તોહફે) દે ચુકા થા. ઝુબૈર કો ઉસને કઈ ચીઝેં પેશ કીં લેકિન ઉસને ફકત (સિર્ફ) ગેંડે કી ઢાલ પસંદ કી. રાની ને મોતિયોં કા બેશ–કીમત (કીમતી) હાર સખ્ત ઈસરાર કે બાદ નાહીદ કો પેહના સકી. રાજકુમારી રુખ્સત કે દિન ઉસકે ઘર આઈ ઔર બઝિદ હો કર (ઝિદ કરકે) નાહીદ કો અપને હીરે કી અંગૂઠી દે ગઈ.

બંદરગાહ પર જહાઝ મેં સવાર હોને સે પેહલે રાજકુમાર ને આબદીદા હો કર (રો કર) ખાલિદ કો ગલે લગા લિયા ઔર અપની મોતિયોં કી માલા ઉતાર કર ઉસકે ગલે મેં ડાલ દી.

જહાઝોં કે બાદબાન (જહાઝ કી સ્પીડ બળહાને કે લિયે લગાએ જાને વાલે કપળે) ખોલે ગએ ઔર હવા કે ઝોંકે જહાઝોં કો ઢકેલને લગે. શહેર કે લોગોં ને અપને મેહમાનોં કો આંસુઓં ઔર આહોં કે સાથ અલવિદા કહી.

ઔરતોં કે લિયે જહાઝ કે અંદર એક કુશાદા (ફૈલે હુવે) કમરે કે અલાવા બાલાઈ (ઊપર કે) તખ્તા કે એક હિસ્સે પર ભી ચિલ્મનેં(પરદે) ડાલ કર પરદે કા ઈન્તિઝામ કિયા ગયા થા. ખાલિદ ઈધર ઉધર ઘૂમ ફિર કર મલ્લાહોં (કશ્તી ચલાને વાલોં) કે કામ મેં દિલચસ્પી લે રહા થા. નાહીદ અલી કે સાથ તખ્તએ જહાઝ પર ખળી નારયલ કે ઉન બુલંદ કામત (ઊંચે) ઔર સરસબ્ઝ (હરે ભરે) દરખ્તોં કો દેખ રહી થી જિનકી છાંવ મેં ઉસને ઝિંદગી કે બેહતરીન દિન ગુઝારે થે.

સુબહ શામ મેં તબ્દીલ હો ગઈ ઔર સરાનદીપ કા સાહિલ (સમુંદર કા કિનારા) ઉફક (આસમાન કે કિનારે) પર એક હલ્કી સી સરસબ્ઝ લકીર નઝર આને લગી.આહિસ્તા આહિસ્તા (ધીરે ધીરે) યે લકીર ભી શામ કે ધંદુલકે મેં છુપ ગઈ. વો આંસૂ જો દેર સે નાહીદ કી આંખોં મેં જમા હો રહે થે ટપક પળે. અલી ભી અપના આબાઈ (બાપ દાદા કા) વતન છોળને પર કદ્રે મલૂલ (થોળા ઉદાસ) થા લેકિન ઉસકે દિલ મેં ખાલિદ ઔર નાહીદ કે સાથ જાને કી ખુશી ઈસસે કહીં ઝિયાદા થી.

રાત કે વકત મત્લઅ સાફ થા. બચ્ચે ઔર ઔરતેં અર્શે (જહાઝ કી છત) પર ખુલી હવા મેં સો ગએ. નાહીદ દેર તક આસમાન પર ચમકતે હુવે સિતારોં કો દેખતી રહી. ચિલમન કી દૂસરી તરફ ખાલિદ, ઝુબૈર ઔર મલ્લાહોં બાતેં કર રહા થા.

હાશિમ એક ૮ સાલ કા લળકા નાહીદ કે કરીબ લેટા હુવા થા. ઉસકી માં ફૌત હો(મર) ચુકી થી ઔર બાપ અબુલ હસન કે સાથ લાપતા હો ચુકા થા. હાશિમ ઉઠ કર બૈઠતે હુવે તારીકી (અંધેરે) મેં આંખેં ફાળ ફાળ કર ઈધર

ઉધર દેખને લગા. નાહીદ ને પૂછાઃ કયા હૈ હાશિમ?

ઉસને સવાલ કિયાઃ અલી કહાં હૈ?

"વો ખાલિદ કે સાથ મલ્લાહોં સે બાતેં કર રહા હૈ"

"મૈં ઉસસે એક બાત પૂછ કર અભી આતા હૂં." યે કેહ કર હાશિમ તારીકી(અંધેરે) મેં આહિસ્તા આહિસ્તા(ધીરે ધીરે) કદમ ઉઠાતા હુવા અલી કે પાસ પહોંચા ઔર પૂછને લગા:અલી! જબ જહાઝ ડૂબ જાતા હૈ તો કયા હોતા હૈ?

અલી ને ભોલે પન સે જવાબ દિયાઃ સમુંદર કી તેહ મેં ચલા જાતા હૈ.

મલ્લાહ ઈસ જવાબ પર ખિલખિલા કર હંસ પળે. હાશિમ ને ફિર કહાઃ વાહ યે તો મુઝે માલૂમ થા, મૈં પૂછતા હૂં લોગ કહાં જાતે હૈં?

"લોગોં કો મછલિયાં ખા જાતી હૈં."

"ઝૂટ! મછલિયોં કો તો આદમી ખાતે હૈં."

અલી ને ફિર જવાબ દિયાઃ ઝમીન પર આદમી મછલિયોં કો ખા જાતે હૈં લેકિન સમુંદર મેં મછલિયાં આદમિયોં કો ખા જાતી હૈં.

હાશિમ કુછ સમઝા ઔર કુછ ન સમઝા ઔર વાપસ આ કર અપને બિસ્તર પર લેટ ગયા.

(૨)

ચંદ દિનોં કે બાદ યે જહાઝ માલાબાર કે સાહિલ કે સાથ સાથ સફર કર રહે થે. રાસ્તે મેં સામાને ખૂરાક (ખાને કા સામાન) ઔર તાઝા પાની હાસિલ કરને કે લિયે ઉન્હેં મગરિબી સાહિલ (પશ્ચિમ કે સમુંદર કે કિનારોં) કી મુખ્તલિફ બંદરગાહોં પર લંગર અંદાઝ હોના(રુકના) પળા. ઈસ દૌરાન મેં ઉન્હેં કોઈ હાદસા પેશ ન આયા. માલાબાર કી એક બંદરગાહ પર ચંદ અરબ તાજિરોં ને ઝુબૈર કા ખૈર મકદમ (ઈસ્તિકબાલ) કિયા ઔર ગુઝિશ્તા તવીલ (પિછલે

લંબે) સફર મેં થકે હુવે મુસાફિરોં કો ચાર દિન કે લિયે અપને સાથ ઠેહરા લિયા. ઈન ચાર દિનોં મેં સરાનદીપ કે રાજા કે ગિરાં-કદ્ર તહાઈફ (કીમતી તોહફોં) કી ખબર દૂર દૂર તક મશહૂર હો ચુકી થી.

રુખ્સત કે દિન હાકિમે શહેર બંદરગાહ પર ઝુબૈર ઔર દિલિપ સિંઘ સે મિલા ઔર ઉસને ઉન્હેં રાસ્તે મેં બેહરી (સમુંદરી) ડાકુઓં કે હમલે કે ખતરે કે પેશે-નઝર હોશિયાર રેહને કી તાકીદ કી. દિલિપ સિંઘ ને જવાબ દિયાઃ આપ ફિક્ર ન કરેં હમારે જહાઝ પૂરી તરહ મુસલ્લહ (હથિયાર લગાએ હુવે) હૈં.

તીસરે દિન મસ્તૂલ (જહાઝ કે ખંબે, પોલ) પર સે દોનોં જહાઝોં કે પેહરેદારોં ને યકે બાદ દીગરે (એક કે બાદ એક) ઉફકે શુમાલ કી તરફ ઈશારા કરતે હુવે દો જહાઝોં કી આમદ (આને) કા પતા દિયા ઔર જહાઝરાન (જહાઝ ચલાને વાલે) પરેશાન હો કર તખ્તએ જહાઝ પર ખળે હો ગએ. દિલિપ સિંઘ કા જહાઝ આગે થા, વો અપને જહાઝ કો રોકને કા હુકમ દે કર ઝુબૈર કા જહાઝ કરીબ આને કા ઈન્તિઝાર કરને લગા. જબ દોનોં જહાઝ એક દૂસરે કે બહોત થોળે ફાસ્લે પર ખળે હો ગએ તો દિલિપ સિંઘ ને કહાઃમુમકિન હૈ વો જહાઝ બેહરી ડાકુઓં કે ન હોં, લેકિન હમેં મુકાબલે કે લિયે તૈયાર રેહના ચાહિયે. આપ અપના જહાઝ મગરિબ કી તરફ લે જાએં મૈં ઉનસે નિમટ લૂંગા.

ઝુબૈર ને જવાબ દિયાઃ નહીં, હમ ખતરે મેં આપકા સાથ નહીં છોળેંગે.

દિલિપ સિંઘ ને કહાઃ મુઝે આપકી હિમ્મત પર શુબહ (શક) નહીં લેકિન હમારી સબસે પેહલી ઝિમ્મેદારી બચ્ચોં કી જાન બચાના હૈ.

ઝુબૈર ને જવાબ દિયાઃ અગર વો વાકઈ બેહરી ડાકૂ હૈં તો મુમકિન હૈ કે મગરિબ (પશ્ચિમ) કી તરફસે ભી ઉન્હોં ને હમારા રાસ્તા રોક રખા હો. ઈસ સૂરત મેં ભાગ નિકલને કી બજાય લળના કમ ખતરનાક હોગા. ઔર હમ સે યે ભી નામુમકિન હૈ કે હમ અપને દોસ્તોં કી જાનેં ખતરે મેં છોળ કર ભાગ જાએં.

"આપકી મરઝી. તાહમ (ફિર ભી) ઔરતોં કો હુકમ દેં કે વો નીચે ઉતર જાએં."

દિલિપ સિંઘ યે કેહ કર અપને સાથિયોં કો હિદાયાત દેને મેં મસરૂફ હો ગયા. ઝુબૈર ને ખાલિદ સે કહાઃ તુમ ઔરતોં ઔર બચ્ચોં કો નીચે લે જાઓ.

દોનોં જહાઝોં કે મલ્લાહ (કશ્તી ચલાને વાલે) કીલ કાંટે સે લેસ હોકર દૂર સે આને વાલે જહાઝોં કો દેખને લગે. કુછ દેર બાદ દિલિપ સિંઘ એક જહાઝ કા સિયાહ (કાલા) ઝંડા પેહચાન કર ચિલ્લાયાઃ યે બેહરી ડાકુઓં કે જહાઝ હૈં, મુકાબલે કે લિયે તૈયાર હો જાઓ.

ઝુબૈર ને અપને સાથિયોં સે મુખાતિબ હોકર કહાઃ ભાઈયો ! યે ઔરતેં ઔર બચ્ચેં હમારે પાસ અમાનત હૈં. હમેં ઈન્હેં સલામતી સે બસરા તક પહોંચાના હૈ. અગર હમ પર ઈનકી હિફાઝત કી ઝિમ્મેદારી ન હોતી તો હમારા તરીકે–જંગ ઈસ તરીકે સે મુખ્તલિફ હોતા જો મૈંને અબ તજવીઝ કિયા (ચુના) હૈ. મૈં એક ખતરનાક મુહિમ (મુશ્કિલ કામ) કે લિયે તુમ મેં સે દો રઝાકાર ચાહતા હૂં.

ઈસ પર સબસે પેહલે ખાલિદ ઔર ઉસકે બાદ તમામ મલ્લાહોં ને યકે બાદ દીગરે (એક કે બાદ એક) અપને નામ પેશ કિયે. ઝુબૈર ને કહાઃ ઈસ કામ કે લિયે દો બેહતરીન તૈરાક દરકાર (તૈરને વાલે ચાહિયે) હૈં. મૈં યે કામ

ઈબ્રાહીમ ઔર ઉમર કો સોંપતા હૂં.

ઝુબૈર કી હિદાયત પર દોનોં જહાઝોં સે દો કશ્તિયાં સમુંદર મેં ઉતાર દી ગઈ ઔર ઉનકે સાથ બાદબાન બાંધે ગએ. દિલિપ સિંઘ કે જહાઝ પર હાથિયોં કે લિયે ખુશ્ક (સૂખી) ઘાસ મૌજૂદ થી. મલ્લાહોં ને ઉસકે ચંદ ગઠ્ઠે ઉતાર કર કશ્તિયોં પર લાદે. ઈબ્રાહીમ ઔર ઉમર હાથોં મેં જલતી હુઈ મશ્અલેં લે કર કશતિયોં પર સવાર હો ગએ. ઉસકે બાદ ઝુબૈર ઔર ઉસકે સાથી તરકશ (તીર રખને કા ખોલ) ઔર કમાનેં સંભાલ કર હમલા આવરોં (હમલા કરને વાલોં) કો કરીબ આને કા ઈન્તિઝાર કરને લગે. અગલે જહાઝ કા રુખ દિલિપ સિંઘ કે જહાઝ સે ઝિયાદા ઝુબૈર કે જહાઝ કી તરફ થા. ઉમર ઔર ઈબ્રાહીમ કી કશતિયાં એક લંબા ચક્કર કાટ કર હમલા આવરોં કે અકબ મેં (પીછે) પહોંચ ચુકી થીં.

ઝુબૈર એક સિરે સે દૂસરે સિરે તક ભાગતા હુવા અપને સાથિયોં કો હિદાયાત દે રહા થા. હમલા આવર જહાઝ કે કરીબ આતે હી ઝુબૈર કે જહાઝ પર તીર બરસાને શુરૂ કર દિયે ઔર એક તીર સન સે ઝુબૈર કે સર કે કરીબ સે ગુઝરા. ઉસકે સાથ હી ઉસે એક નિસ્વાની (ઔરત કી) આવાઝ સુનાઈ દીઃ આપ કિસી મેહફૂઝ જગહ બૈઠ જાઈએ હમ દુશ્મન કે તીરોં કી ઝદ મેં આ ચુકે હૈં.

ઝુબૈર ને ચૌંક કર પીછે દેખા, નાહીદ તીર વ કમાન હાથ મેં લિયે ખળી થી. આંખોં કે સિવા ઉસકા બાકી ચેહરા નકાબ મેં છુપા હુવા થા. ઝુબૈર ને કહાઃ તુમ યહાં કયા કર રહી હો જાઓ નીચે.

નાહીદ ને ઈત્મીનાન સે જવાબ દિયાઃ આપ મેરી ફિક્ર ન કરેં મૈં તીર ચલાના જાનતી હૂં. યે કેહ કર વો આગે

બળ્હ કર એક સિપાહી કે કરીબ બેઠ ગઈ.

કુછ દેર તીરોં કી લળાઈ હોતી રહી. લુટેરે ઝિયાદા કરીબ પહોંચ કર જલતે હુવે તીર ફેંકને લગે. દૂસરી તરફ સે ઝુબૈર કી હિદાયત કે મુતાબિક ઈબ્રાહીમ ઔર ઉમર ને અપની કશતિયાં સીધી લુટેરોં કે જહાઝોં કી તરફ છોળ દીં ઔર કરીબ પહોંચ કર જલતી હુઈ મશ્અલોં સે ઘાસ કો આગ લગાઈ ઔર ખુદ પાની મેં કૂદ ગએ. લુટેરે જો હાથોં મેં કમંદેં (ફંદા) લિયે હુવે અપને હરીફ કે જહાઝોં પર કૂદને કે લિયે તૈયાર ખળે થે, બદહવાસ હોકર કશતિયોં કી તરફ મુતવજ્જેહ હુવે. હવા કે ઝોંકોં ને કશતિયોં સે આગ કે શોલોં કો જહાઝોં કે બાદબાનોં તક પહોંચા દિયા. આન કી આન મેં લુટેરોં કે દોનોં જહાઝોં પર આગ બેકાબૂ હો ચુકી થી ઔર વો ચીખતે ચિલ્લાતે સમુંદર મેં છલાંગેં લગા રહે થે. ઈસકે સાથ હી દિલિપ સિંઘ ઔર ઝુબૈર કે આદમી તીર બરસા રહે થે. ઝુબૈર ને લુટેરોં કા એક જહાઝ અપને જહાઝ કે બિલ્કુલ કરીબ આતા દેખ કર આગ કે ખતરે સે બચને કે લિયે લંગર ઉઠાને કા હુકમ દિયા લેકિન ઈતની દેર મેં ૮–૧૦ લુટેરે કમંદેં ડાલ કર ઝુબૈર કે જહાઝ પર કૂદને મેં કામયાબ હો ચુકે થે. ઝુબૈર કે સાથિયોં ને ઉન્હેં આળે હાથોં લિયા. લુટેરોં કે જહાઝ સે એક તીર આયા ઔર ઝુબૈર કી બાઈં બાઝૂ (ઉલ્ટે હાથ) મેં પેવસ્ત હો(ઘુસ) ગયા. ઉસકે સાથ હી નાહીદ કી કમાન સે એક તીર નિકલા ઔર લુટેરે કે સીને મેં પેવસ્ત હો ગયા.

ઝુબૈર ને મરહબા કહા. નાહીદ ને મુળ કર ઉસકી તરફ દેખા. ઝુબૈર કમાન ફેંક કર બાઝૂ સે તીર નિકાલને કી કોશિશ કર રહા થા. નાહીદ ને જલ્દી સે કમાન નીચે રખ કર એક હાથ સે ઝુબૈર કા બાઝૂ પકળા ઔર દૂસરે હાથ સે તીર ખીંચ કર નિકાલ દિયા. તીર કે નિકલતે હી ઝુબૈર કે

બાઝૂ સે ખૂન કી ધાર બેહ નિકલી. નાહીદ ને ઉસકી કમીઝ કી આસ્તીન ઉપર ચળ્હાઈ ઔર ઝટ સે અપને ચેહરે કા નકાબ ઉતાર કર ઝખ્મ પર બાંધ દિયા.

ઝુબૈર કા જહાઝ કમંદોં કી ઝદ સે નિકલ ચુકા થા ઔર જલતે હુવે જહાઝ કે રહે સહે મલ્લાહ માયૂસ હો કર પાની મેં છલાંગેં લગા રહે થે. ઝુબૈર ને દોબારા કમાન ઉઠાતે હુવે કહા: નાહીદ અબ તુમ ઔરતોં કે પાસ જાઓ ઔર ઉન્હેં તસલ્લી દો કે હમ ખુદા કે ફઝલ સે ફતહ હાસિલ કર (જીત) ચુકે હૈં.

નાહીદ ને ચલતે ચલતે રુક કર પૂછા: આપકો તકલીફ તો નહીં?

"નહીં, યે બહોત મામૂલી ઝખ્મ હૈ, તુમ મેરી ફિક્ર ન કરો" યે કેહતે હુવે એક લમ્હા કે લિયે ઝુબૈર કી નિગાહેં (નઝરેં) ગૈર ઈરાદી તૌર પર (અંજાનેમેં) નાહીદ કે ચેહરે પર પળ ગઈ. સિપાહિયાના વકાર ઉસકે ખદો ખાલ(શક્લો સૂરત) કી દિલકશી મેં ઈઝાફા કર (બળ્હા) રહા થા. નાહીદ ને અચાનક મેહસૂસ કિયા કે વો બેનકાબ હૈ ઔર વો તેઝી સે કદમ ઉઠાતી હુઈ નીચે ઉતર કર ઔરતોં કે પાસ ચલી ગઈ.

જલતી હુએ જહાઝ સે ચંદ આદમી ઉતર કર કશ્તી પર સવાર હુવે ઔર એક આદમી જો ડાકુઓં કા સરદાર માલૂમ હોતા થા સુફેદ ઝંડા લેહરાને લગા. ઝુબૈર ને તીર અંદાઝોં કો હાથ કે ઈશારે સે મનઅ કિયા. ઉમર ઔર ઈબ્રાહીમ અપના કામ કરકે જહાઝ કે કરીબ પહોંચ ચુકે થે. ઝુબૈર ને અપને જહાઝ કો ખતરે સે મહેફૂઝ પા કર લંગર ડાલને ઔર રસ્સિયોં કી સીળ્હી નીચે ફેંકને કા હુકમ દિયા. ઉમર ઔર ઈબ્રાહીમ જહાઝ પર ચળ્હ આએ. ખાલિદ ને ઝુબૈર કો દિલિપ સિંઘ કે સાથિયોં કી તરફ મુતવજ્જેહ કિયા જો અભી તક સમુંદર મેં ગોતે ખાને

(ડૂબને) વાલે દુશ્મનોં પર તીરોં કી મશ્ક કર રહે થે. ઝુબૈર ને ઉન્હેં ભી હાથ કે ઈશારે સે મનઅ કિયા ઔર લુટેરે કદ્રે મુત્મઈન હો કર સીળ્હી કે ઝરિયે જહાઝ પર ચળ્હને લગે. સબસે આખીર મેં લુટેરોં કે સરદાર કી કશ્તી દોનોં જહાઝોં કે દરમિયાન આ કર રુકી. એક કવી હૈકલ (કદ આવર, લંબા ચૌળા) ઔર મુઅમ્મર(બૂળ્હા) આદમી જિસકી દાળ્હી કે આધે બાલ સુફેદ હો ચુકે થે, ઝખ્મી શેર કી તરહ જહાઝરાનોં (જહાઝ ચલાને વાલોં) કી તરફ દેખ રહા થા.

ઉસ કશ્તી મેં ઝુબૈર કી નઝર એક નૌજવાન ઔર એક લળકી પર પળી. દોનોં કી શકલો સૂરત ઔર લિબાસ કે એતિબાર સે લુટેરોં સે બહોત મુખ્તલિફ થે.

ઝુબૈર ને કવી હૈકલ ઔર બારોઅબ આદમી કો ડાકુઓં કા સરદાર સમઝ કર ઉસકી તરફ ઈશારા કિયા ઔર મલ્લાહ કશ્તી કો ખેતે હુવે જહાઝ કે કરીબ લે આએ ઔર યકે બાદ દીગરે રસ્સી કી સીળ્હી પર ચળ્હતે હુવે ઉપર આ ગએ. લળકી કે ચેહરે સે અલાલત (બીમારી) ઔર તકલીફ કે આસાર નુમાયાં (ઝાહિર) થે. ખુશ વઝઅ ઔર ખુશ પોશ (બેહતર લિબાસ વાલા) નૌજવાન ઉસકા બાઝૂ પકળ કર સહારે દે રહા થા ઔર વો સંભલ સંભલ કર સીળ્હી પર પાંવ રખ રહી થી.

જહાઝ પર પહોંચ કર નૌજવાન ને એક અજનબી ઝબાન મેં કુછ કહા ઔર લુટેરોં કી તરફ ઘૂરને લગા. ઝુબૈર ને ઉસકી ઝબાન પૂરી તરહ ન સમઝતે હુવે ભી મેહસૂસ કિયા કે વો લુટેરોં કે મઝાલિમ (ઝુલ્મ) કી શિકાયત ઔર ઉસકા શુક્રિયા અદા કર રહા હૈ.

ઝુબૈર ને અપની ઈસ્તિતાઅત(હૈસિયત) કે મુતાબિક સિંધ ઔર સરાનદીપ કી મિલી જુલી ઝબાન મેં ઉસે

તસલ્લી દી. નૌજવાન ઔર લળકી ઉસકે દોસ્તાના લેહજે સે મુતાસ્સિર હો કર તશક્કુર–આમેઝ નિગાહોં (શુક્રિયે કી નઝરોં) સે ઉસકી તરફ દેખને લગે. લળકી ને કુછ કેહના ચાહા લેકિન ઉસકી સેહમી હુઈ આવાઝ ગલે મેં અટક કર રેહ ગઈ. વો આંખોં મેં આંસૂ ભર કર ઝુબૈર કી તરફ દેખને લગી. ઉસકી ઉમ્ર ૧૪–૧૫ સાલ કે લગભગ માલૂમ હોતી થી. ખૂબસૂરત ચેહરા દોપહર કે ફૂલ કી તરહ કુમલાયા હુવા થા. ઝુબૈર ને ફિર એક બાર ઉન દોનોં કો તસલ્લી દી. સબસે આખિર મેં ડાકુઓં કા સરદાર જહાઝ પર પહોંચા. ઉસકી આંખોં મેં નદામત (શર્મિન્દગી) કે આંસુઓં કી બજાય ઈન્તિકામ કી બિજલિયાં થીં.

થોળી દેર મેં દિલિપ સિંઘ અપને જહાઝ સે ઉતર કર કશ્તી કે ઝરિયે ઝુબૈર કે જહાઝ પર પહોંચ ગયા ઔર ઉસને આતે હી ડાકુઓં કે સરદાર કો મારને કે લિયે ચાબુક ઉઠાયા લેકિન ઝુબૈર ને આગે બળહ કર ઉસકા બાઝૂ પકળ લિયા. દિલિપ સિંઘ ને ઝુબૈર કી કમીઝ કી આસ્તીન કો ખૂન આલૂદ (ખૂન લગી) દેખ કર પૂછાઃ આપ ઝખ્મી હૈં?

ઝુબૈર ને બેપરવાઈ સે જવાબ દિયાઃ યે મામૂલી ઝખ્મ હૈ.

ખુશ પોશ નૌજવાન ને કુછ કેહ કર દિલિપ સિંઘ કો અપની તરફ મુતવજ્જેહ કિયા ઔર દોનોં એક દૂસરે સે બાતેં કરને લગે. ઉસકે બાદ દિલિપ સિંઘ ને ડાકુઓં કે સરદાર સે ચંદ બાતેં કરને કે બાદ અરબી ઝબાન મેં ઝુબૈર કે સાથિયોં સે કહાઃ કશ્તી મેં એક સંદૂક પળા હુવા હૈ ઉસે ઉપર લે આઓ.

મલ્લાહોં ને સંદલ કી લકળી કે છોટે સે સંદૂક કો રસ્સે કે સાથ બાંધ કર ઉપર ખીંચ લિયા. દિલિપ સિંઘ ને ઢકના ઉપર ઉઠાયા ઔર તમામ મલ્લાહ (કશ્તી ચલાને

વાલે) હેરાન હો કર સોને મોતિયોં ઔર જવાહિરાત સે ભરે હુવે સંદૂક કો દેખને લગે.

ઝુબૈર કે ઈસ્તિફસાર (પૂછને) પર દિલિપ સિંઘ ને ખુશ–પોશ નૌજવાન સે ચંદ સવાલાત ઔર પૂછે. ઉસને અપની આપબીતી (ખુદ પર બીતી) સુનાઈ.

(૩)

નૌજવાન કા નામ જયરામ થા. વો કાઠિયાવાળ કે એક આલી (ઊંચે) નસબ રાજપૂત ખાનદાન કા ચશ્મો ચિરાગ(બળા પ્યારા) થા. અવાઈલે શબાબ (જવાની કે શુરૂ) મેં ઉસે શોહરત ઔર નામવરી કા શૌક સરઝમીને સિંધ તક લે ગયા. બરહમન આબાદ કે એક મેલે મેં ઉસને તીર અંદાઝી મેં અપને કમાલાત દિખા કર સિંધ કે રાજા કો અપના કદ્રદાન બના લિયા. રાજા ને ઉસે અપની ફૌજ મેં એક મામૂલી ઓહદા દેકર અપને પાસ રખ લિયા. દો સાલ કી ખિદમત ગુઝારી કે બાદ જયરામ ને દીબલ કે નાઈબ હાકિમ કી જગહ હાસિલ કર લી. દીબલ મેં આએ હુવે ઉસે એક હફ્તા ન હુવા થા કે ઘર સે ઉસે અપને બાપ કી વફાત (મૌત) ઔર માં કી અલાલત (બીમારી) કી ખબર મિલી ઔર વો ચંદ માહ કી રુખસત (કુછ મહીને કી છુટ્ટી) લેકર કાઠિયાવાળ પહોંચા. ઘર પહોંચને કે ૧૦ દિન બાદ ઉસકી વાલિદા (માં) ભી ચલ બસી. ઘર મેં અબ સિર્ફ ઉસકી એક છોટી બહેન માયાદેવી થી. જયરામ ને રિશ્તેદારોં કી નસીહત ઔર માયાદેવી કે આંસુઓં સે મુતાસ્સિર હો કર વાપસ સિંધ જાને કા ખયાલ છોળ દિયા લેકિન ૪ માહ (૪ મહીને) ઘર મેં કયામ કરને કે બાદ ઉસે અપની પુરસૂકૂન ઝિંદગી તલ્ખ(કળવી) મેહસૂસ હોને લગી. ઔર એક દિન ઉસને કાઠિયાવાળ કે રાજા કી ખિદમત મેં

હાઝિર હો કર મુલાઝમત (નૌકરી) કી દરખ્વાસ્ત કી.

યે વો ઝમાના થા જબ કે સિંધ કે રાજા ને અપના હલ્કએ ઈક્તિદાર વસીઅ કરને (હુકૂમત બળ્હાને) કે લિયે પળોસ કી છોટી છોટી રિયાસતોં સે છેળ છાળ શુરૂ કર રખી થી ઔર ખુદ–મુખ્તાર સરદાર રાજે ઉસે અપના તાકતવર હમસાયા (પળોસી) તસ્લીમ કરને (માનને) કે સૂબૂત મેં અપની આમ્દની (ઈન્કમ) કા કુછ હિસ્સા ઉસકી નઝર કિયા કરતે (તોહફે મેં દેતે) થે. કાઠિયાવાળ કે રાજા કો અગરચે બરાહે રાસ્ત (ડાયરેક્ટ) સિંધ કે રાજા સે કોઈ ખતરા ન થા તાહમ (ફિર ભી) વો કુછ સોને ઔર ચાંદી કે ઈવઝ(બદલે) ઉસે અપના દોસ્ત બનાના ગનીમત સમઝતા થા.

જયરામ કો અપને દરબાર મેં કોઈ ઓહદા (મરતબા) દેને કી બજાય ઉસને સિંધ મેં ઉસકે અસર વ રુસૂખ સે ફાયદા ઉઠાના ઝિયાદા મુનાસિબ ખયાલ કિયા ઔર ઉસે સોને, જવાહિરાત ઔર મોતિયોં કા એક સંદૂક (પેટી) દે કર સિંધ કે રાજા કી ખિદમત મેં ભેજ દિયા. જયરામ કો યકીન થા કે રાજા દાહિર ઉસે વાપસ ન આને દેગા ઈસલિયે ઉસને અપની અકેલી બહેન માયાદેવી કો ઘર પર છોળના મુનાસિબ ન સમઝા. માયાદેવી ભી ઉસકે સાથ જાને પર બઝિદ (ઝિદ કરતી) થી ઈસલિયે યે દોનોં અપના ઘરબાર ચચાઝાદ ભાઈ કે સુપુર્દ(હવાલે) કરકે સિંધ કી તરફ રવાના હો ગયા. લેકિન કાઠિયાવાળ ઔર સિંધ કે દરમિયાન ઉનકે જહાઝ કો બેહરી ડાકુઓં સે મુકાબલા કરના પળા. ઉસકે સાથી બહાદુરી સે લળે લેકિન ડાકુઓં કે સામને ઉનકી પેશ ન ગઈ. ડાકુઓં ને જવાહિરાત કે સંદૂક પર કબ્ઝા કર લિયા. જયરામ ઔર માયાદેવી કે સિવા ઉનકે બાકી સાથિયોં કો સમુંદર કે કિનારે લા કર આઝાદ

કર દિયા. ડાકુઓં કા સરદાર યે સમઝતા થા કે જયરામ ઔર માયાદેવી રાજા કાઠિયાવાળ કે અઝીઝ હૈં ઔર વો જાન બચાને કે લિયે એક મઅકૂલ (મુનાસિબ) રકમ અદા કરને પર આમાદા (રાઝી) હો જાએગા ઈસલિયે વો કાઠિયાવાળ કે સાહિલ કે ગૈર આબાદ હિસ્સે પર લંગર અંદાઝ હોકર રાજા સે યે સૌદા કરના ચાહતા થા. લેકિન ઉનકે એક જાસૂસ ને ઉસે સરાનદીપ કે જહાઝોં કી ખબર કરદી ઔર ઉસને કાઠિયાવાળ ઠહેરને કી બજાય માલાબાર કા રુખ કિયા.

ઝુબૈર ને યે કિસ્સા સુન કર ફિર એક બાર જયરામ ઔર ઉસકી બહેન કો તસલ્લી દી ઔર કહાઃ યે લુટેરે જૈસે હમારે મુજરિમ હૈં વૈસે હી આપકે મુજરિમ હૈ. મૈંને અભી તક યે ફૈસ્લા નહીં કિયા કે ઈન્હેં કયા સઝા દી જાએ. તાહમ (ફિર ભી) મૈં યે જાનતા હૂં કે આપકે મુલ્ક મેં ઉન્હેં કયા સઝા દી જાતી હૈ.

જયરામ ને જવાબ દિયાઃ ઐસે ઝાલિમ ડાકુઓં કે લિયે હમારે કાનૂન મેં ઔર આપકે કાનૂન મેં રહમ કી કોઈ ગુંઝાઈશ નહીં તાહમ જબ ઈન લોગોં સે આપકા મુકાબલા હુવા થા તો મુઝે ઔર મેરી બહેન કો જહાઝ કે એક કોને મેં બંદ કર દિયા ગયા થા ઔર જહાઝ કો આગ લગ જાને કે બાદ યે લોગ હમેં વહીં છોળના ચાહતે થે. અપને લિયે મૈં શાયદ ઉનસે રહમ કી દરખ્વાસ્ત ન કરતા લેકિન અપની બહેન કે લિયે મુઝે આજિઝ હોના પળા ઔર ઉન લોગોં ને હમેં કશ્તી પર સવાર કરને સે પેહલે યે વાદા લિયા કે મૈં આપસે ઈન લોગોં કી જાન–બખ્શી (મૌત સે માફી) કી સિફારિશ કરૂંગા. મેરા યે મતલબ નહીં કે ઉન્હેં આઝાદ છોળ દિયા જાએ. મૈં ઉન્હેં સિર્ફ મૌત કી સઝા સે બચાના ચાહતા હૂં લેકિન યે ઝરૂરી હૈ કે જબ તક ઉનકે

રાહે રાસ્ત (સીધે રાસ્તે) પર આ જાને કા ઈત્મીનાન ન હો ઉન્હેં કૈદ મેં રખા જાએ.

માયાદેવી અલાલત (બીમારી) કી વજહ સે દેર તક ખળી ન રેહ સકી. ઉસને અપને ભાઈ સે કુછ કહા ઔર પેશ્તર (પેહલે) ઈસકે કે વો કોઈ જવાબ દેતા દિલિપ સિંઘ ને કહાઃ ઓહો! હમેં યે માલૂમ ન થા કે આપકી બહેન અલીલ હૈં. ખાલિદ બેટા ઈન્હેં અપની બહેન કે પાસ લે જાઓ.

ખાલિદ આગે બળ્હા ઔર માયાદેવી અપને ભાઈ કી તરફ દેખને લગી. જયરામ ને દિલિપ સિંઘ સે પૂછાઃ ઈસ જહાઝ પર ઔરતેં ભી હૈં?

"જી હાં ! આપકી બહેન કો કિસી કિસ્મ કી તકલીફ ન હોગી. હાં બેટી જાઓ તુમ આરામ કરો."

(૪)

જહાઝોં કી દોબારા રવાનગી સે પેહલે લુટેરોં કે સરદાર કે સિવા બાકી તમામ કૈદિયોં કો દિલિપ સિંઘ કે જહાઝ મેં મુન્તકિલ કર(ભેજ) દિયા ગયા. ઝુબૈર ને દિલિપ સિંઘ સે તાકીદ કી કે જબ તક ઉનકી સઝા કા ફૈસ્લા ન હો ઉનકે સાથ બદસુલૂકી ન કી જાએ. ડાકુઓં કે સરદાર કો ઉસકે સાથિયોં કી નેક–ચલની કી ઝમાનત કે તૌર પર ઝુબૈર ને અપને જહાઝ પર ઠેહરા લિયા. જયરામ ને અપની બહેન કી અલાલત કે પેશે–નઝર ઝુબૈર કે જહાઝ પર રેહના પસંદ કિયા.

ખાલિદ ને માયાદેવી કો નાહીદ કે પાસ પહોંચા દિયા. નાહીદ ને ઉસે એક બિસ્તર પર લિટા દિયા ઔર અરબ ઔરતેં ઉસકે ગિર્દ જમા હો ગઈ. પેહલી મુલાકાત મેં મેઝબાનોં ઔર મેહમાનોં કે દરમિયાન ફકત (સિર્ફ) ઈશારોં સે હમદર્દી ઔર તશક્કુર (શુક્રિયા) કે જઝબાત કી તરજુમાની હુઈ.

દિલિપ સિંઘ ને અપને જહાઝ પર જાને સે પેહલે જયરામ સે કહાઃ આપકો શાયદ ખાને કી તકલીફ હો. મૈં એક મુદત મુસલમાનોં કે સાથ રેહ કર છૂતછાત કા કાઈલ (માનને વાલા) નહીં રહા. હમ સબ એક હી દસ્તરખાન પર ખા લેતે હૈં. મેરે સાથ જિતને આદમી હૈં ઉનમેં સે કોઈ ભી ઐસા નહીં જો મુસલમાનોં કે સાથ ન ખા ચુકા હો. તાહમ મેરા એક આદમી જિસે મૈં ઈસ જહાઝ પર છોળ રહા હૂં આપ દોનોં કે લિયે ખાના તૈયાર કરેગા ઔર આપકે મેઝબાન આપકી મરઝી કે બગૈર આપકો અપને દસ્તરખ્વાન પર બૈઠને કે લિયે મજબૂર નહીં કરેંગે.

દિલિપ સિંઘ ને ચંદ બાતેં ઝુબૈર કો સમઝાઈ ઔર ઉતર કર અપને જહાઝ પર ચલા ગયા. ઉસકે પહોંચને સે પેહલે ઉસકે સાથી અપને કુંદ ઉસ્તરોં સે પાંચ સુફેદ રીશ (સુફેદ દાળ્હી વાલે) લુટેરોં કે સર ઔર દાળ્હિયાં, મૂંછેં ઔર ભવેં મૂંડ ચુકે થે. એક ડાકૂ જો શકલ વ સૂરત સે ઝિયાદા મુઅમ્મર (બૂળ્હા) માલૂમ હોતા થા ઉસકી સિર્ફ આધી દાળ્હી, એક મૂંછ ઔર આધા સર સાફ કરને પર ઈકતિફા કિયા ગયા (કાફી સમઝા ગયા) થા.

નાહીદ ઔર દૂસરી અરબ ઔરતોં ને દિલ વ જાન સે માયાદેવી કી તીમારદારી (બીમાર કી ખિદમત) કી. મૌસમી બુખાર કે લિયે નાહીદ સરાનદીપ સે ચંદ જળી બૂટિયાં અપને સાથ લાઈ થી. ઉનકે ઈસ્તેમાલ સે માયાદેવી ૩–૪ દિન મેં તંદરુસ્ત હો ગઈ.

ઝુબૈર ને અપને બાઝૂ કે ઝખ્મ કો મામૂલી સમઝ કર શુરૂ શુરૂ મેં ચંદાં (બિલ્કુલ) પરવા ન કી લેકિન મરતૂબ હવા કે બાઈસ (વજહ સે) ઝખ્મ મેં તીસરે દિન પીપ પળ ગઈ ઔર ઉસે દર્દ કી શિદ્દત ઔર બુખાર કી વજહ સે ચંદ દિન બિસ્તર પર લેટના પળા.

દિલિપ સિંઘ કઈ બાર અપના જહાઝ છોળ કર ઉસકી તીમારદારી કે લિયે આયા. અલી, ખાલિદ ઔર હાશિમ, નાહીદ ઔર દૂસરી અરબ ઔરતોં કો હર આન ઉસકી હાલત સે બાખબર રખતે. જયરામ હર વકત ઉસકે પાસ બૈઠા રેહતા. માયાદેવી એક ઔરત કી ઝકાવતે હિસ (સમઝને) કી બદૌલત નાહીદ કે મગમૂમ ઔર પરેશાન રેહને કી વજહ સમઝ ચુકી થી. વો અપને ભાઈ કી મૌજૂદગી મેં કભી કભી ઝુબૈર કો દેખ આતી ઔર વાપસ આ કર ઈશારોં ઔર અરબી કે ચંદ ટૂટે ફૂટે અલ્ફાઝ મેં જિન્હેં વો દિન રાત અરબ ઔરતોં કી સોહબત મેં રેહ કર યાદ કર ચુકી થી, નાહીદ કો તસલ્લી દેતી.

એક શામ ઝુબૈર કી હાલત કદ્રે મખ્દૂશ (થોળી ખરાબ) થી, દિલિપ સિંઘ આયા ઔર ઝખ્મ કી મરહમ પટ્ટી કરકે ચલા ગયા. રાત કે વકત મત્લઅ અબર આલૂદ થા (બાદલ છાએ હુવે થે) ઔર હવા તેઝ થી. મલ્લાહ અપની અપની જગહ પર મુતઐયન (ફિક્સ) થે. જયરામ ખાલિદ ઔર અલી ઝુબૈર કી તીમારદારી કર રહે થે.

અરબ ઔરતેં ઈશા કી નમાઝ કે લિયે ઉઠીં ઔર માયાદેવી અપને ભાઈ સે ઝુબૈર કા હાલ પૂછને ચલી ગઈ. જબ નાહીદ નમાઝ સે ફારિગ હો કર ઝુબૈર કી સિહત કે લિયે દુઆ કર રહી થી ખાલિદ ને આ કર બતાયા કે ઝુબૈર બેહોશ હૈ.

એક ઉમર–રસીદા (બૂઢી) ઔરત ને કહા: હમારે તમામ આદમી આંધી કી વજહ સે જહાઝ પર મસરૂફ હૈં, હમેં ઉનકે પાસ ઝરૂર જાના ચાહિયે.

તમામ ઔરતેં ઉઠ કર ઝુબૈર કે પાસ પહોંચીં. માયાદેવી ને ઉન્હેં દેખ કર અપને ભાઈ કી તરફ ઈશારા

કિયા ઔર વો ઉઠ કર બાહર નિકલ ગયા. જયરામ ને કઈ રાતેં આંખોં મેં કાટી થીં. વો બાહર નિકલતે હી જહાઝ કે એક કોને મેં લેટ કર ગેહરી નીંદ સો ગયા.

આધી રાત કે વકત ઝુબૈર કા બુખાર કદ્રે (થોળા) કમ હુવા ઔર નાહીદ ઔર માયાદેવી કે અલાવા બાકી ઔરતેં અપને કમરે મેં ચલી ગઈં. ખાલિદ ઔર અલી વહીં લેટ ગએ.

રાત કે તીસરે પહર ઝુબૈર ને આંખેં ખોલીં ઔર શમઅ કી રૌશની મેં માયાદેવી ઔર નાહીદ કો દેખ કર પૂછાઃ આપ યહાં? જાએં આરામ કરેં.

નાહીદ કા મુરઝાયા હુવા ચેહરા ખુશી સે ચમક ઉઠા ઔર ઉસને સવાલ કિયાઃ આપ અબ કૈસે હૈં?

"મૈં અબ ઠીક હૂં મુઝે પાની દીજિયે."

માયાદેવી ને ઉઠ કર સુરાહી સે પાની કા પ્યાલા ભરા ઔર નાહીદ કે હાથ મેં દે દિયા.

નાહીદ ને હિચકિચાતે હુવે એક હાથ સે ઝુબૈર કે સર કો સહારા દે કર ઉઠાયા ઔર દૂસરે હાથ સે પાની કા પ્યાલા ઉસકે હોંટોં સે લગા દિયા.

ઝુબૈર ને પાની પી કર ફિર તકિયે પર સર રખ દિયા ઔર નાહીદ સે કહાઃ ઈનકે ભાઈ ને મેરે લિયે બહોત તકલીફ ઉઠાઈ, વો અબ કહાં હૈં?

"વો બાહર સો રહે હૈં"

આપ ભી જા કર સોએં ! મુઝે અબ આરામ હૈ. દિલિપ સિંઘ કે નએ મરહમ ને બહોત ફાયદા કિયા હૈ.

(૫)

ચંદ દિન કે બાદ ઝુબૈર ચલને ફિરને કે કાબિલ હો ગયા. અરબોં કા ખુલ્ક(આદતેં, કિરદાર) જયરામ કો બહોત મુતાસ્સિર કર ચુકા થા. ઝુબૈર સે ઉસકા ઉન્સ (લગાવ)

ઈન્તિહાઈ દરજે કી અકીદત ઔર મુહબ્બત કી હદ તક પહોંચ ચુકા થા. વો ઝુબૈર સે અરબ કે તાઝા હાલાત કે મુતઅલ્લિક કાફી વાકફિયત હાસિલ કર ચુકા થા. અરબોં કે નએ દીન મેં ઈન્સાની મુસાવાત કે તખય્યુલ (બરાબરી કે ખયાલ) ને ઉસે શુરૂ શુરૂ મેં બહોત પરેશાન કિયા લેકિન ઝુબૈર કી તબ્લીગ સે વો જલ્દ હી ઈસ બાત કા કાઈલ (માનને વાલા) હો ગયા કે દુનિયા ભર મેં કયામે અમન કે લિયે તમામ અકવામ (કૌમોં) કા કિસી ઐસે દીન કો કબૂલ કરના ઝરૂરી હૈ જો હર ઈન્સાન કો મુસાવી હુકૂક (બરાબર કે હક) દેતા હો, જો તમામ ઈન્સાનોં કો રંગ વ ખૂન ઔર નસલ સે નહીં બલ્કે આમાલ સે પેહચાનતા હો. ઈબ્તિદા (શુરૂ) મેં ઉસને ખાને પીને કે મામલે મેં મુસલમાનોં કી છૂત સે પરહેઝ કિયા (બચા) લેકિન ચંદ દિન ઝુબૈર કી સોહબત મેં રેહ કર ઉસે છૂત ઔર અછૂત કા ઈમ્તિયાઝ (ફર્ક) મઝહિકા ખેઝ (મઝાક કી બાત) નઝર આને લગા ઔર એક દિન વો અપની બહેન સે મશ્વરા કિયે બગૈર ઝુબૈર કે દસ્તરખ્વાન પર બૈઠ ગયા.

માયાદેવી મેં અપને ભાઈ સે ભી પેહલે એક ઝેહની ઈન્કિલાબ (તબ્દીલી) આ ચુકા થા ઔર ઈસ ઈન્કિલાબ કી વજહ યે ન થી કે વો અપને ભાઈ કી તરહ ઈસ્લામ કી તાલીમ સે વાકિફ (જાનકાર) હો ચુકી થી બલ્કે ઈસકી વજહ અરબોં કા વો અખ્લાક (કિરદાર, કેરેક્ટર) થા જિસને એક ગય્યૂર રાજપૂત લળકી કો યે મેહસૂસ ન હોને દિયા કે વો એક અજનબી કૌમ કે ઈન્સાનોં કે રહમ પર હૈ. મુસલમાન મલ્લાહ (કશ્તી ચલાને વાલે) ઉસે દેખતે ઔર આંખેં ઝુકા લેતે. પેહલે હી દિન વો યે મેહસૂસ કરને લગી કે ઉન સબ કી નિગાહેં ઉસકે ભાઈ કી નિગાહોં સે મુખ્તલિફ નહીં.

નાહીદ કી તીમારદારી (બીમાર કી દેખભાલ) ને ભી ઉસે બહોત મુતાસ્સિર કિયા. ઈન સબસે ઝિયાદા વો ખાલિદ કે તર્ઝે અમલ (કામ કે તરીકે) સે મુતાસ્સિર થી. ન જાને કયૂં ઉસકી નિગાહેં ઉસે દેખને ઔર કાન ઉસકી આવાઝ કો સુનને કે લિયે બેકરાર રેહતે ઔર જબ વો સામને આતા તો ઉસે આંખ ઉઠાને કી જુરઅત (હિમ્મત) ન હોતી. વો બેપરવાઈ સે મુંહ ફેર કર ગુઝર જાતા ઔર વો દેર તક અપને દિલ કી ધળકનેં સુનતી રેહતી. કભી તરહ તરહ કે ખયાલાત સે પરેશાન હો કર વો અપને આપકો કોસતી.

રાત કે વકત વો અપને હમ ઉમ્ર લળકે સે મરઉબ હોને કે બજાય ઉસે નફરત ઔર હકારત ઔર બેપરવાઈ સે દેખને કા ઈરાદા લે કર સોતી લેકિન સુબહ કી અઝાન કે બાદ જબ અરબ નમાઝ કે લિયે ખળે હોતે વો ઈન ઈરાદોં કે બાવજૂદ ઉઠ કર અર્શે પર ચલી જાતી ઔર એક તરફ ખળી હો કર નીલગૂં (નીલે) સમુંદર કી લેહરોં સે દિલ બેહલાને કી કોશિશ કરતી. લેકિન જલ્દ હી ઉકતા કર મુંહ ફેર લેતી ઔર નમાઝિયોં કી તરફ દેખતી. ગૈર શુઉરી (અંજાને) તૌર પર ઉસકી નિગાહેં ખાલિદ પર મરકૂઝ હો (જમ) જાતી. ખાલિદ કી વજહ સે ઉસે દૂસરે નમાઝિયોં કા રુકૂઅ વ સુજૂદ પસંદ આતા. નમાઝ કે બાદ ખાલિદ કે હાથ બુલંદ હોતે દેખ કર ઉસે હાથ ઉઠા કર દુઆ માંગને કા તરીકા દિલકશ (પ્યારા) માલૂમ હોતા.

ઈસ્લામ કે સાથ ઉસકી પેહલી દિલચસ્પી ઈસલિયે થી કે યે ખાલિદ કા દીન થા. અરબી ઝબાન વો ઈસલિયે સીખને કી કોશિશ કરતી કે વો ખાલિદ કી ઝબાન થી.

ગંગૂ ઔર ઉસકી સરગુઝિશ્ત (કિસ્સા)

ડાકુઓં કે સરદાર કો પા–બઝન્જીર (પૈરોં મેં ઝંજીર બાંધ કર) રખા ગયા થા. દિલિપ સિંઘ કી હિદાયત થી કે ઉસ પર કિસી કિસ્મ કા એતિબાર(ભરોસા) ન કિયા જાએ. ઉસે દોનોં વકત ખાના પહોંચાને કા કામ અલી કે સુપુર્દ (હવાલે) થા ઔર અલી કો હર વકત યે ફિક્ર રેહતી કે શાયદ ઉસકા પેટ નહીં ભરા, ઔર હર ખાને પર બૂળ્હે સરદાર કો અલી કે ઈસરાર (ઝિદ, બાર બાર કેહને) પર એક દો લુકમે ઝિયાદા હી ખાને પળતે.

ઝુબૈર કા સુલૂક ભી ઉસકી તવક્કોઅ (ઉમ્મીદ) કે ખિલાફ થા. ઝુબૈર દિન મેં એક દો દફા ઝરૂર ઉસકે પાસ આતા. પેહલી બાર ઉસને અપને ટૂટી ફૂટી સિંધી મેં બાતેં કરને કી કોશિશ કી લેકિન ઉસે જલ્દ હી યે માલૂમ હો ગયા કે વો અરબી મેં બે–તકલ્લુફી સે બાતચીત કર સકતા હૈ.

એક દિન ઉસને ઝુબૈર સે કહાઃ મૌત કે ઈન્તિઝાર મેં જીના મેરે લિયે બહોત સબ્ર આઝમા હૈ. અગર આપ મુઝ પર રહમ નહીં કરના ચાહતે તો મૈં કેહતા હૂં કે મુઝે જો સઝા મિલની હૈ જલ્દ મિલ જાએ.

ઝુબૈર ને જવાબ દિયાઃ મુઝે તુમ્હારે બુળ્હાપે પર તરસ આતા હૈ લેકિન તુમ્હેં ઉસ વકત તક કૈદ સે નહીં છોળા જા સકતા જબ તક મુઝે યે યકીન ન હો કે તુમ આઝાદ હો કર ફિર યહી પેશા ઈખ્તિયાર ન કર લોગે.

ઉસને જવાબ દિયાઃ મેરે જહાઝ ગર્ક હો (ડૂબ) ચુકે હૈં ઔર અબ મૈં બુળ્હાપે કે બાકી દિન કિસી જંગલ મેં છુપ

કર ગુઝારને કે સિવા ઔર કર હી કયા સકતા હૂં.

ડાકૂ હર જગહ ખતરનાક બન સકતા હૈ. તુમ સમુંદર મેં જહાઝોં કો લૂટતે થે ખુશ્કી પર લોગોં કે ઘરોં મેં ડાકે ડાલોગે. અગર મૈં તુમ્હેં બસરા લે જાઉં તો વહાં ગાલિબન તુમ્હારે હાથ કાટે જાએંગે ઔર અગર તુમ્હારા ફૈસલા જયરામ પર છોળૂં તો બાકી ઉમ્ર તુમ્હેં કૈદખાને કી કોઠળી મેં ગુઝારની પળેગી.

ડાકુઓં કે સરદાર ને જવાબ દિયાઃમૈં આપકી હુકૂમત કે મુતઅલ્લિક કુછ નહીં જાનતા લેકિન યે ઝરૂર કહૂંગા કે દીબલ કી હુકૂમત કો મુઝે સઝા દેને કા કોઈ હક નહીં.

"વો કયૂં?"

"વો ઈસલિયે કે મૈં ગુઝિશ્તા ચંદ બરસ (પિછલે કુછ સાલોં) સે જો કુછ સમુંદર મેં અપને જહાઝ પર સવાર હો કર કરતા રહા હૂં વહી કુછ સિંધ કા રાજા તખ્ત પર બૈઠ કર કરતા હૈ. ફર્ક સિર્ફ યે હૈ કે ઉસકે અહલકાર કમઝોર ઔર ગરીબ આદમિયોં કો લૂટતે હૈં ઔર મેરે સાથી છોટી છોટી કશતિયોં કે બજાય સિર્ફ બળે બળે જહાઝોં કો લૂટતે હૈં. હમારા પેશા એક હૈ લેકિન નામ હમારે મુખ્તલિફ હૈં. મૈં એક ડાકૂ હૂં ઔર વો એક રાજા. ઉસકી તરહ ઉસકા બાપ ભી રાજા થા લેકિન મેરા બાપ મેરી તરહ એક ડાકૂ ન થા. મૈં ખુદ ભી એક ડાકૂ ન બનતા લેકિન ઝુલ્મ ને મુઝે ઐસા બના દિયા. ખૈર ઈન બાતોં કે ઝિક્ર સે કોઈ ફાયદા નહીં આપ ગાલિબ ઔર મૈં મગલૂબ. લેકિન મૈં યે ઝરૂર ચાહતા હૂં કે આપ મુઝે સિંધ કી હુકૂમત કે રહમો કરમ પર છોળને કે બજાય ખુદ જો સઝા ચાહેં દે લેં.

ઝુબૈર ને કહાઃ મૈં તુમ્હારી સરગુઝિશ્ત (કિસ્સા) સુનના ચાહતા હૂં.

ડાકુઓં કે સરદાર ને કદ્રે તઅમ્મુલ સે (થોળા સોચ

કર) મુખ્તસર અલ્ફાઝ મેં અપની સરગુઝિશ્ત યૂં બયાન કી.

(૨)

મેરા નામ ગંગૂ હે. મૈં દરિયાએ સિંધ કે કિનારે એક છોટે સે ગાંવ મેં પૈદા હુવા. અપને બાપ કી તરહ મેરા ભી પેશા માહીગિરી (મછલી પકળના) થા. ૨૦ સાલ કી ઉમ્ર મેં મેરે સર સે વાલિદૈન (માં બાપ) કા સાયા ઉઠ ગયા. હમારે ગાંવ મેં એક લળકી થી ઉસકા નામ લાજવંતી થા ઔર વો થી ભી લાજવંતી. ઉસકી આંખેં હિરની કી આંખોં સે ઝિયાદા દિલફરેબ ઔર ઉસકી આવાઝ કોયલ કી આવાઝ સે ઝિયાદા મીઠી થી. લોગ ઉસે જલપરી કહા કરતે થે. ગાંવ મેં કોઈ નૌજવાન ઐસા ન થા જો લાજો પર જાન દેને કે લિયે તૈયાર ન હો લેકિન વો સિર્ફ મુઝે ચાહતી થી. ઉસકા બાપ એક સાદા દિલ ઈન્સાન થા. બરસાત મેં એક દફા દરિયા ઝોરોં પર થા, તો ઉસને શર્ત લગાઈ કે મૈં લાજો કી શાદી ઉસકે સાથ કરૂંગા જો તેર કર દરિયા ઉબૂર (પાર) કરેગા. હમારે ગાંવ મેં અચ્છે અચ્છે તૈરાક (તૈરને વાલે) થે લેકિન બરસાત મેં દરિયા કા બહાવ દેખ કર કિસી કો પાની મેં કૂદને કી હિમ્મત ન હુઈ. મૈં લાજો કે લિયે જાન તક કુર્બાન કરને કે લિયે તૈયાર થા. મૈંને યે શર્ત પૂરી કી ઔર ચંદ દિનોં કે બાદ મેરી ઔર ઉસકી શાદી હો ગઈ.

હમ દોનોં ખુશ થે ઔર ઝિયાદા વકત કશ્તી પર ગુઝારતે થે. મૈં મછલિયાં પકળા કરતા થા વો ખાના પકાયા કરતી થી. રાત કે વકત હમ હંસતે હંસતે ઔર ગાતે ગાતે તારોં કી છાંવ મેં સો જાતે. અજીબ દિન થે વો ભી.

યહાં તક કેહ કર ગંગૂ કી આંખોં મેં આંસૂ આ ગએ, ઔર દેર તક હિચકિયાં લેને કે બાદ ઉસને ફિર અપની દાસ્તાન શુરૂ કી.

લેકિન એક દિન ઐસા આયા કે મુઝે લાજો સે જુદા હોના પળા હમેશા કે લિયે. મુઝે માલૂમ ન થા કે એક નીચ ઝાત ઔર કમઝોર આદમી કે લિયે એક ખૂબસૂરત બીવી રખના પાપ હૈ. હમારે ગાંવ સે એક કોસ કે ફાસ્લે પર હમારે ઈલાકે કે સરદાર કા શહેર થા. એક દિન વો ચંદ સિપાહિયોં કે સાથ દરિયા પર આયા ઔર મુઝે પાર લે જાને કે લિયે કહા. કશ્તી પર સવાર હો કર વો લાજો કો બુરી તરહ ઘૂર રહા થા. ઉસકે પૂછને પર મૈંને ઉસે બતાયા કે યે મેરી બીવી હૈ. વો બોલાઃ યે કિસી માહીગીર કી લળકી માલૂમ નહીં હોતી, તુમ ઈસે કહાં સે લાએ? મૈંને કોઈ જવાબ ન દિયા. દૂસરે કિનારે પર પહોંચ કર ઉસને મુઝે બતાયા કે મૈં શામ તક વાપસ આ જાઉંગા તુમ ઈતની દેર મેરા ઈન્તિઝાર કરો. લેકિન વો શામ સે પેહલે હી વાપસ આ ગયા ઔર મૈંને ઉસે દૂસરે કિનારે પર પહોંચા દિયા. વો મેરા નામ પૂછ કર ચલા ગયા. ઉસકે બાદ વો હમારે ગાંવ કે માહીગીરોં કા શિકાર દેખને કે બહાને કભી કભી હમારે ગાંવ મેં ચલા આતા. ગાંવ કે લોગ ઉસે અપને સાથ બેતકલ્લુફી સે પેશ આતા દેખ કર ખુશ હોતે. લેકિન લાજો ને એક દિન મુઝસે કહા કે ઉસકી નિય્યત દુરુસ્ત નહીં, વો મેરી તરફ બહોત બુરી નઝરોં સે દેખતા હૈ.

એક શામ લાજો હસ્બે મામૂલ કશ્તી પર ખાના પકા રહી થી. વો ઘોળે પર આયા ઔર મુઝસે કેહને લગાઃ તુમ્હારે પાસ કોઈ તાઝા શિકાર હો તો લાઓ. મૈંને થોળી દેર પેશ્તર (પેહલે) દો બળી મછલિયાં પકળી થીં વો મૈંને ઉસે પેશ કીં. ઉસને મુઝે મછલિયાં ઉઠા કર અપને સાથ ચલને કા હુકમ દિયા. શહેર દૂર ન થા ઔર મૈંને લાજો સે કહાઃ મૈં ખાના તૈયાર હોને તક આ જાઉંગા.

મૈં ઉસકે ઘોળે કે પીછે ચલ રહા થા કે રાસ્તે મેં

ઝાળિયોં કી આળ સે ચંદ આદમી નમૂદાર (ઝાહિર) હુવે ઔર મુઝ પર ટૂટ પળે. મૈંને ઉનકી ગિરિફ્ત સે આઝાદ હોને કી જિદ્દો જુહદ (ભરપૂર કોશિશ) કી લેકિન કિસી ને મેરે સર પર લાઠી મારી ઔર મૈં તેવરા કર ગિર પળા. ઉસકે બાદ જબ મુઝે હોશ આયા તો મૈં એક તારીક (અંધેરી) કોઠળી મેં પળા હુવા થા.

(૩)

દો દિન મૈં ભૂકા ઔર પ્યાસા જાંકુની (દમ ટૂટને) કી હાલત મેં વહાં પળા રહા. તીસરે દિન કોઠળી કા દરવાઝા ખુલા ઔર લાજવંતી કે સાથ તીન આદમી જિનમેં સે એક ખાના ઔર પાની ઉઠાએ હુવે થા ઔર દો કે હાથોં મેં નંગી તલવારેં થીં, કોઠળી મેં દાખિલ હુવે. લાજો કા રંગ ઝર્દ (પીલા) થા ઔર ઉસકી આંખેં દેખને સે ઐસા માલૂમ હોતા થા કે આંસુઓં કા તમામ ઝખીરા ખત્મ હો ચુકા હૈ. ઉસ પર નિગાહ (નઝર) પળતે હી ભૂક ઔર પ્યાસ ભૂલ ગઈ. મેરા જી ચાહતા થા કે ભાગ કર ઉસસે લિપટ જાઉં લેકિન મેરે હાથ પાંવ બંધે હુવે થે. લાજો ને સિપાહિયોં કી તરફ દેખા ઔર વો તલવારોં સે મેરી રસ્સિયાં કાટ કર બાહર નિકલ ગએ.

મૈંને પૂછાઃ તુમ યહાં કૈસે પહોંચીં? ઔર વો હોંટ ભીંચ કર અપની ચીખોં કો ઝબ્ત કરતે (રોકતે) હુવે મુઝસે લિપટ ગઈ. લેકિન અચાનક ઉસને ખૌફઝદા હોકર મુઝે છોળ દિયા ઔર દરવાઝે કી તરફ દેખને લગી. ઉસને મુઝે બતાયા કે મેરે ચલે આને કે થોળી દેર બાદ ચંદ આદમિયોં ને કશ્તી પર હમલા કિયા ઔર ઉસે પકળ કર સરદાર કે પાસ લે આએ, ઉસે મેરા હાલ માલૂમ ન થા ઔર વો બેગૈરતી કી ઝિંદગી પર મૌત કો તરજીહ દેના ચાહતી થી.

લેકિન સરદાર ને ઉસે મેરી કૈદ કા હાલ બતા કર યે ધમકી દી કે અગર તૂ ઉસકે મહેલ મેં બેહયાઈ (બેશર્મી) કી ઝિંદગી બસર કરને (ગુઝારને) કે લિયે અમાદા (રાઝી) ન હુઈ તો તેરા શૌહર ઈસ કોઠળી મેં ભૂકા ઔર પ્યાસા એળિયાં રગળ રગળ કર મર જાએગા. અબ વો મેરે પાસ આઈ થી યે બતાને કે લિયે કે ગંગૂ તુમ આઝાદ હો, તુમ જાઓ ઔર યે સમઝો કે તુમ્હારી લાજો મર ગઈ. વો અપની ઈસ્મત (ઈઝઝત) સે મેરી આઝાદી કા સૌદા કરના ચાહતી થી લેકિન મૈંને ઉસે ગલત સમઝા. મૈંને યે સમઝા કે વો એક ગરીબ મલ્લાહ (કશ્તી ચલાને વાલે) કી કશ્તી છોળ કર મહલોં મેં રેહના ચાહતી હૈ. મૈંને ઉસે બુરા ભલા કહા, ગાલિયાં દીં ઔર ઈન ઝાલિમ હાથોં સે ચંદ થપ્પળ ભી મારે લેકિન વો પથ્થર કી મૂર્તી કી તરહ ખળી યે સબ કુછ બરદાશ્ત કરતી રહી. ઉસને સિર્ફ યે કહાઃ ગંગૂ મૈં બેઈઝઝતી કી ઝિંદગી પર મૌત કો તરજીહ દૂંગી લેકિન મૈં યહાં ઈસલિયે આઈ હૂં કે મુઝે તુમ્હારી જાન અપની જાન સે ઝિયાદા અઝીઝ(પ્યારી) હૈ. ભગવાન કે લિયે તુમ જાઓ યે મૌકા ન ગંવાઓ. મુમકિન હૈ તુમ આઝાદ હો કર મુઝે ઈસ ઝાલિમ કે પંજે સે છુળાને કી કોઈ તદબીર સોચ સકો.

ઉસકે આંસુઓ ઔર આહોં ને મેરી ગલત-ફેહમી દૂર કર દી. મૈંને ઉસે ફિર ગલે લગા લિયા ઔર ઉસસે વાદા કિયા કે મૈં જલ્દ આઉંગા. મૈં ઉસ મહેલ કી ઈંટ સે ઈંટ બજા દૂંગા.

કૈદખાને કા દરવાઝા ફિર ખુલા. સિપાહિયોં કી બજાય વો ઝાલિમ ભેળિયા અંદર દાખિલ હુવા. ઉસકે હાથ મેં નંગી તલવાર ન હોતી તો મૈં યકીનન ઉસ પર હમલા કર દેતા. ઉસને આતે હી લાજો સે કહાઃ અબ 'બતાઓ ક્યા ફૈસલા કિયા તુમને, ઈસકી ઝિંદગી તુમ્હારે હાથ મેં હૈ.

લાજો ને જવાબ દિયા: અગર મૈં આપકી શર્ત માન લૂં તો ઈસ બાત કા કયા સબૂત હૈ કે યે ઝિંદા ઔર સલામત શહેર સે નિકલ જાએંગે?

ઉસને કહા: મૈં વાદા કરતા હૂં.

લાજો આંસૂ બહાતી હુઈ ઉસકે સાથ ચલી ગઈ ઔર મુઝે ૪ સિપાહી શહેર સે બાહર લે આએ. ઉનકે હાથોં મેં નંગી તલવારેં થીં. મુઝે સરદાર કે વાદે પર એતિબાર (ભરોસા) ન થા. શહેર સે બાહર નિકલ કર જબ હમ ઉસ જંગલ મેં પહોંચે જો દરિયા કે કિનારે દૂર તક ફૈલા હુવા થા તો એક શખ્સ ને પીછે સે અચાનક મુઝ પર વાર કિયા, મુઝે પેહલે હી ઉસ હમલે કી તવક્કોઅ (ઉમ્મીદ) થી ઈસલિયે મૈંને એક તરફ કૂદ કર અપને આપકો બચા લિયા. ઈસ પર ચારોં આદમી મુઝ પર ટૂટ પળે લેકિન મૈં ભાગને મેં ઉનસે તેઝ થા, મૈં જલ્દ હી જંગલ મેં પહોંચ કર એક ઝાળી કે નીચે છુપ ગયા. વો થોળી દેર ઈધર ઉધર તલાશ કરને કે બાદ માયૂસ હો કર વાપસ ચલે ગએ.

શામ હો રહી થી. મૈં છુપતા છુપાતા દરિયા કે કિનારે પહોંચા. મેરી કશ્તી જલ રહી થી ઔર દરિયા કે કિનારે વો ચારોં સિપાહી ખળે થે. ઈન વાકિઆત ને મેરે જૈસે અમન પસંદ આદમી કો ભેળિયા બના દિયા. મૈં ગાંવ કી તરફ ભાગા. મેરી આવાઝ મેં એક અસર થા ઔર આન કી આન મેં ચંદ નૌજવાન લાઠિયાં ઔર કુલ્હાળિયાં લેકર મેરે સાથ નિકલ આએ. હમેં દેખ કર સિપાહી સરાસીમા (પરેશાન) હોકર ભાગે લેકિન હમને કિસી કો બચ નિકલને કા રાસ્તા ન દિયા ઔર ચારોં કો માર કર ઉનકી લાશેં દરિયા મેં ફેંક દીં. આધી રાત તક મૈંને માહીગીરો કી ૨૦-૨૫ બસ્તિયોં સે કોઈ ૨૦૦ જવાન

ઈકટ્ઠે કર લિયે ઔર તીસરે પહર સરદાર કે મહેલ પર ધાવા બોલ દિયા. શહેર કે લોગ પેહલે હી ઉસકે મઝાલિમ (ઝુલ્મ) સે તંગ થે, કોઈ ઉસકી મદદ કે લિયે ન નિકલા. ઉસકે ચંદ સિપાહિયોં ને મુકાબલા કિયા લેકિન અકસર ને ભાગ કર લોગોં કે ઘરોં મેં પનાહ લી. હમને સરદાર કો પકળ લિયા ઔર ઉસસે લાજો કે મુતઅલ્લિક પૂછા. વો હર સવાલ પર સિર્ફ યે જવાબ દેતા થાઃ મૈં બેકુસૂર હૂં ભગવાન કે લિયે મુઝે છોળ દો. મૈંને મશઅલ દિખા કર ઉસે ઝિંદા જલાને કી ધમકી દી તો વો મુઝે મહેલ કી નિચલી મંઝિલ કે એક કમરે મેં લે ગયા. ફર્શ પર લાજો કી લાશ દેખ કર મેરી ચીખ નિકલ ગઈ. વો હાથ બાંધ કર યે કેહ રહા થાઃ મૈંને ઈસે નહીં મારા, ઈસને ખુદ મકાન કી છત સે છલાંગ લગા દી થી. તુમ સિપાહિયોં સે પૂછ સકતે હો, ભગવાન કે લિયે મુઝ પર દયા (રહમ) કરો. મૈંને જલતે હુઈ મશઅલ ઉસકી આંખોં મેં ભોંક દી ઔર કુલ્હાળી કી પય દર પય ઝરબોં (મુસલસલ માર) સે ઉસે ટુકળે કર દિયે.

ઉસકે બાદ મૈં એક ડાકૂ થા. મેરે દિલ મેં કિસી કે લિયે રહમ ન થા. મૈંને કઈ સરદારોં કો લૂટા ઔર જબ રાજા કી ફૌજોં ને ઝમીન હમારે લિયે તંગ કર દી તો મૈંને દરિયા કે રાસ્તે સમુંદર કા રુખ કિયા. દીબલ કી બંદરગાહ સે હમને રાત કે વકત દો જહાઝ ચોરી કિયે. ઉસકે બાદ મૈં અબ તક કઈ જહાઝ લૂટ ચુકા હૂં. મૈં હર ઉસ શખ્સ કો અપના દુશ્મન સમઝતા હૂં જો રાજાં ઔર સરદારોં કે સાથ તઆવુન (મદદ) કરતા હૈ. મુઝે હર દૌલતમંદ ઈન્સાન મેં ઉસ સરદાર કી રૂહ નઝર આતી હૈ. મુઝે હર ઉંચે ઐવાન (મહલ) મેં લાજવંતી જૈસી મઝલૂમ લળકિયોં કી રૂહેં ઈન્તિકામ કે લિયે પુકારતી સુનાઈ દેતી હૈ.

ઝુબૈર ને કહાઃ મુઝે ઉસ લળકી કી દર્દનાક મૌત કા સખ્ત અફસોસ હૈ ઔર સરદાર સે જંગ કરને મેં ભી શાયદ તુમ હક બજાનિબ (હક પર) સમઝે જાઓગે લેકિન તુમ એક ઈન્સાન કે ઝુલ્મ કા બદલા દૂસરે ઈન્સાન સે કૈસે લે સકતે હો? તુમને હમારે જહાઝ પર હમલા કિયા ઔર ઈસ પર કોઈ સરદાર સવાર ન થા, ઈસ પર ચંદ યતીમ બચ્ચે ઔર ઔરતેં થીં.

ગંગૂ ને જવાબ દિયાઃ મુઝે અફસોસ હૈ લેકિન દૂસરે જહાઝ પર સરાનદીપ કે રાજા કા ઝંડા લેહરા રહા થા ઔર આપ ઉસકે મુઆવિન (મદદગાર) થે. તાહમ (ફિર ભી) અગર મુઝે માલૂમ હોતા કે આપકે જહાઝ પર ઔરતેં ઔર બચ્ચે સવાર હૈં તો મૈં હમલા ન કરતા. ચંદ માહ (કુછ મહીને) હુવે મૈંને ઈસી સમુંદર મેં આપકે મુલ્ક કા એક જહાઝ દેખા થા લેકિન મૈંને ઉસે સિર્ફ ઈસલિયે છોળ દિયા કે ઉસ પર મર્દો કે અલાવા ચંદ ઔરતેં ભી થીં.

ખાલિદ યે સુન કર ચિલ્લા ઉઠાઃ ક્યા ઉસ પર સરાનદીપ કે ચંદ મલ્લાહ (કુછ કશ્તી ચલાને વાલે) થે?

"હાં."

"વો તો અબ્બા કા જહાઝ થા ઔર અભી તક ઉસકા કોઈ પતા નહીં. તુમ ઝૂટ કેહતે હો, તુમ ઉનકા જહાઝ ગર્ક કર (ડુબા) ચુકે હો."

ગંગૂ ને જવાબ દિયાઃ અગર મૈં ઉસ જહાઝ કો ગર્ક કર ચુકા હૂં તો મુઝે આપકે સામને ઉસકા ઝિક્ર કરને કી કોઈ ઝરૂરત ન થી.

"ઉસ જહાઝ પર હાથી ભી થે?"

"હાં."

"તુમ્હેં ઉસકે મુતઅલ્લિક યે ભી માલૂમ નહીં કે વો

કહાં ગર્ક હુવા?"

"નહીં. મુઝે સિર્ફ ઈતના માલૂમ હૈ કે વો જહાઝ દીબલ તક સહી સલામત પહોંચ ગયા થા."

ઝુબૈર ને પૂછાઃ ઈસ સમુંદર મેં તુમ્હારે સિવા લુટેરોં કા કોઈ ઔર ગિરોહ ભી હૈ?

"હાં."

"ક્યા યે મુમકિન હૈ કે દીબલ કે હાકિમ (સરદાર) ને વો જહાઝ લૂટ લિયા હો?"

"હાં. મૈં પેહલે અર્ઝ કર ચુકા હૂં કે ખુશ્કી (સૂખે, ઝમીન) કે ડાકૂ સમુંદર કે લુટેરોં સે ઝિયાદા બે—રહમ હૈં."

(૪)

ઈસ ગુફ્તગૂ (બાતચીત) કે બાદ ગંગૂ કે સાથ ઝુબૈર કી દિલચસ્પી બઢ ગઈ. જયરામ અજીબ કશ્મકશ (ખીંચાતાની) મેં મુબ્તિલા થા. ગંગૂ કી સરગુઝિશ્ત ને ઝુબૈર કી તરહ ઉસે ભી મુતાસ્સિર કિયા લેકિન એક વફાદાર સિપાહી કી તરહ વો રાજા કો નુકતાચીની સે બુલંદ સમઝતા થા. વો રિઆયા (અવામ) કે કિસી ફર્દ (શખ્સ) કા યે હક તસ્લીમ કરને (માનને) કે લિયે તેયાર ન થા, કે વો કિસી ઝાતી રંજિશ કી બિના પર (ખુદ કે ઝગડે કી વજહ સે) રાજા કે ખિલાફ એલાને જંગ કરદે. વો રાજાઓં કી તકદીસ (પાકી, બડાઈ) કે મુકાબલે મેં રઈય્યત કી કમતરી (અવામ કે નિચલા હોને) કા કાઈલ (માનને વાલા) થા. તાહમ જબ ઝુબૈર ને ગંગૂ સે પુર—અમન રેહને કા વાદા લે કર ઉસકી જંઝીરેં ખુલવા દીં તો ઉસને મુઝાહમત (રુકાવટ) ન કી.

ચંદ દિન ઝુબૈર કી સોહબત મેં રેહ કર ગંગૂ ને અપને ખયાલાત મેં એક અજીબ તબ્દીલી મેહસૂસ કી.

ઝુબૈર ને ચંદ મુલાકાતોં મેં રોમ ઔર ઈરાન કે ખિલાફ મુસલમાનોં કી ઈબ્તિદાઈ (શુરૂ કી) જંગોં કા ઝિક્ર કરકે ઉસ પર યે સાબિત કર દિયા થા કે દુનિયા મેં સિર્ફ ઈસ્લામ એક ઐસા નિઝામ પેશ કરતા હૈ જો જબ્રો ઈસ્તિબ્દાદ (ઝુલ્મ) કી હુકૂમતોં કા ખાતમા કર સકતા હૈ. ગંગૂ એક ડાકૂ કી ઝિંદગી ઈખ્તિયાર કરને કે બાદ સમાજ કે તમામ મઝહબી અકાઈદ સે કિનારા–કશ (અલગ) હો ચુકા થા. ઉસકે લિયે દુનિયા એક વસીઅ ઝીલ (ફૈલા હુવા તાલાબ) થી જિસમેં બળી મછલિયાં છોટી મછલિયોં કો નિગલતી હૈં. વો ખુદ કો એક છોટી મછલી સમઝતે હુવે હર બળી મછલી કે સાથ જંગ કરને કે લિયે તૈયાર થા. મુસલમાનોં કે સાથ ઉસકી હમદર્દી કી પેહલી વજહ યે થી કે વો રૂએ ઝમીન કી બળી મછલિયોં કે ખિલાફ બરસરે પૈકાર (લળતે) થે. એક દિન ઝુબૈર ને ઉસે સમઝાયા કે તુમ ઝુલ્મ કે ખિલાફ જંગ કરના ચાહતે હો લેકિન તુમ્હારે હથિયાર અપને દુશ્મન કે હથિયારોં સે મુખ્તલિફ નહીં. ઉન્હોં ને તુમ્હારી કશ્તી જલાઈ થી ઔર તુમ ઉનકે જહાઝ જલાતે હો. દોનોં કા ઉસૂલ ઝુલ્મ હૈ. જિસ તરહ કઈ બેગુનાહ ઉનકે ઝુલ્મ કા શિકાર હોતે હૈં ઉસી તરહ કઈ બેગુનાહ તુમ્હારે ઝુલ્મ કા શિકાર હોતે હૈં. તુમ ખુદ તસ્લીમ કર (માન) ચુકે હો કે તુમ દોનોં મેં કોઈ ફર્ક નહીં, તુમ દોનોં મેં કિસી કે પાસ અદલો ઈન્સાફ ઔર અમન કે લિયે કોઈ કાનૂન નહીં. ઔર જબ તક તુમ મેં સે એક કે પાસ ઐસા કાનૂન નહીં, તુમ્હારી તલવારેં આપસ મેં ટકરાતી રહેંગી. એક તલવાર કુંદ (ખરાબ, બેકાર) હોગી તો તુમ દૂસરી ઉઠા લોગે, એક કમાન ટૂટેગી તો તુમ દૂસરી બના લોગે. લેકિન ઝુલ્મ કે મુકાબલે મેં હક વ ઈન્સાફ પર લળને વાલે

ઈન્સાન અપને હરીફ કી તલવાર કુંદ હી નહીં કરતે બલ્કે ઉસે હમેશા કે લિયે છીન લેતે હૈં. ઈરાક ઔર રોમ પર અરબોં કી ફતહ (જીત) દર અસલ નિઝામે બાતિલ (ઝૂટે નિઝામ) પર નિઝામે હક (સચ્ચે નિઝામ) કી ફતહ થી, ઝુલ્મ પર ઈન્સાફ કી ફતહ થી. ઈરાન, મિસર ઔર શામ કે વો લોગ જો કલ તક હક–પરસ્તોં (સચ્ચોં) કો સફહએ હસ્તી સે મિટાને કે લિએ ઉઠ ખળે હુવે થે આજ અફ્રીકા ઔર તુર્કિસ્તાન સે ઝુલ્મ કી તાકતોં કો મિટાને કે લિયે હમારે દોશ બદોશ (સાથ સાથ) લળ રહે હૈં.

ગંગૂ ને મુતાસ્સિર હો કર પૂછાઃ ક્યા મૈં ભી આપ લોગોં કા સાથ દે સકતા હૂં?

ઝુબૈર ને મુસ્કુરાતે હુવે જવાબ દિયાઃ એક ડાકૂ કી હૈસિયત સે નહીં, હમારા કામ ભટકે હુવે કાફિરોં કો લૂટના નહીં બલ્કે ઉન્હેં સલામતી કા રાસ્તા દિખાના હૈ. વો ઈન્સાન જો ખુદ એક ગલત મસ્લક (તરીકે, મઝહબ) પર કારબંદ (અમલ કરતા) હો, એક સહીહ ઉસૂલ કા અલમ–બરદાર (ઝંડા ઉઠાને વાલા) નહીં હો સકતા.

ગંગૂ ને નાદિમ (શર્મિન્દા) સા હો કર કહાઃ અગર મૈં આપકો યકીન દિલાઉં કે મૈં એક લુટેરે કી ઝિંદગી સે તૌબા કરતા હૂં તો આપ મુઝ પર યકીન કર લેંગે?

"મૈં ખુશી સે તુમ પર એતિબાર(ભરોસા) કરૂંગા."

"ઔર આપ મુઝે આઝાદ ભી કર દેંગે."

ઝુબૈર ને જવાબ દિયાઃ અગર તુમ તૌબઃ કે લિયે યે શર્ત પેશ કરો તો ઈસકા મતલબ યે હોગા કે તુમ ઈસલિયે તૌબા નહીં કર રહે કે તુમ અપને અફઆલ પર નાદિમ (કામોં પર શર્મિન્દા) હો ઔર અપની ઈસ્લાહ(સુધાર) કરના ચાહતે હો બલ્કે ઈસલિયે કે તુમ આઝાદ હોના ચાહતે હો.

"લેકિન મેરી તૌબા સે આપ યે ખયાલ તો નહીં કરેંગે કે મૈં બુઝદિલ હૂં?"

"નહીં, તૌબા કરના બહોત બળી જુરઅત (હિમ્મત)કા કામ હૈ."

"તો મૈં આપસે એક ડાકૂ કા પેશા તર્ક કરને (છોળને) કા વાદા કરતા હૂં."

"મુઝે તુમ પર યકીન હૈ ઔર અગર તુમ અપને સાથિયોં કી ઝિમ્મેદારી લેને કે લિયે તૈયાર હોં તો મૈં તુમ સબકો આઝાદ કર દૂંગા ઔર જિસ જગહ કહો તુમ્હેં ઉતાર દૂંગા."

ગંગૂ ને જવાબ દિયાઃ મેરે સાથિયોં ને સિર્ફ મેરી વજહ સે યે પેશા ઈખ્તિયાર કિયા થા. ઉનમેં સે અકસર (ઝિયાદા તર) ઐસે હૈં જો મેરી રેહનુમાઈ કે બગૈર ઐસી જુરઅત નહીં કર સકતે. અગર આપ ઉન્હેં સિંધ કે કિસી ગૈર–આબાદ હિસ્સે પર ઉતાર દેંગે તો ફિર માહીગીરોં (મછલી પકળને વાલોં) કા પેશા ઈખ્તિયાર કર લેંગે. વો મુદ્દત સે મેરે સાથ હૈં ઔર ઉન્હેં કોઈ પેહચાનેગા ભી નહીં. લેકિન ઉનમેં ચાર આદમી ખુદસર (હઠીલે, ઝિદ્દી) હૈં. ઉનકે મુતઅલ્લિક મૈં આપકો યકીન નહીં દિલા સકતાં. મુઝે ખુદ અપને ઉપર એતિબાર (ભરોસા) નહીં, અગર આપને મુઝે આઝાદ કર દિયા તો મુમકિન હૈ કે કિસી ઝાલિમ સરદાર કો દેખ કર મૈં સબ્ર ન કર સકૂં ઔર ફિર કિસી ઝુલ્મ પર ઉતર આઉં. અગર આપ મુઝે અપને સાથ લે ચલેં તો મુમકિન હૈ કે આપકે મુલ્ક મેં રેહ કર મૈં ભી આપ જૈસા ઈન્સાન બન જાઉંગા. વો ચાર આદમી જિનકા મૈંને ઝિક્ર કિયા હૈ અગર મેરી તરહ ઈસ જહાઝ પર હોતે તો મુઝે યકીન હૈ કે આપકી બાતેં ઉન્હેં ભી મુતાસ્સિર

કરતી. અગર આપ ઈજાઝત દેં તો મૈં અપને સાથિયોં સે મિલ લૂં.''

(૫)

અગલે દિન યે જહાઝ એક ટાપૂ કે કિનારે લંગર–અંદાઝ હુવા (સમુંદર કે કિનારે રુકા). ઝુબૈર ગંગૂ કો સાથ લેકર દિલિપ સિંઘ કે જહાઝ પર ચલા ગયા. ગંગૂ ને અપને સાથિયોં કે સામને સિંધી ઝબાન મેં એક મુખ્તસર તકરીર કી. રિહાઈ (છુટકારે) કા મુઝદા (ખુશ ખબરી) સુન કર કૈદિયોં કે ચેહરે ખુશી સે ચમક ઉઠે. લેકિન જબ ગંગૂ ને યે બતાયા કે વો લૂટ માર સે તૌબા કરને કે બાદ હમેશા કે લિયે ઉનકા સાથ છોળ ચુકા હૈ તો બાઝોં કી ખુશી ગમ મેં તબ્દીલ હો ગઈ. ગંગૂ ને યકે બાદ દીગરે (એક કે બાદ એક) સબસે કસ્મેં લીં લેકિન તીન આદમી જિનમેં સે એક વો ભી થા જિસકે આધે સર ઔર દાળહી ઔર મૂંછોં પર દિલિપ સિંઘ કે સાથી અપને ઉસ્તરોં કે ધાર કી આઝમાઈશ કર ચુકે થે, મુઝબ્ઝબ સે હોકર (સોચ મેં પળ કર) એક દૂસરે કી તરફ દેખ રહે થે.

ગંગૂ ને ઉનસે મુખાતબ હોકર કહાઃ કાલૂ, દાસૂ ઔર મોતી તુમ કુછ અરસા (મુદ્દત) મેરે સાથ રહોગે.

ઉસકે બાદ ઉસને ઝુબૈર સે મુખાતબ હોકર કહાઃ મૈં ઈનકે પુર–અમન રેહને કી ઝમાનત દેતા હું. ઝુબૈર ને દિલિપ સિંઘ સે ચંદ બાતેં કરને કે બાદ મલ્લાહોં કો કૈદિયોં કી ઝંજીરેં ખોલ દેને કા હુકમ દિયા.

કાલૂ, દાસૂ, મોતી ઔર ગંગૂ ઝુબૈર કે સાથ દૂસરે જહાઝ પર ચલે આએ. દાસૂ કા અજીબો ગરીબ હુલિયા દેખ કર તમામ અરબ ઉસકે ગિર્દ જમા હો ગએ. અલી ને બેઈખ્તિયાર એક કેહકહા લગાયા (ઝોર સે હંસા) ઔર

ઔરતોં તક યે ખબર પહોંચાને કે'લિયે ભાગા. ઔર જબ વાપસ આયા તો ઉસકે સાથ હાશિમ કે અલાવા ચંદ ઔર બચ્ચે ભી થે. તમામ લોગ હૈરાન હો કર ઉસે દેખને લગે. હાશિમ ને આગે બળ્હ કર માસૂમાના અંદાઝ મેં પૂછાઃ તુમ્હારે ચેહરે કે બાઈ (ઉલ્ટી) તરફ બાલ નહીં ઉગતે.

તમામ અરબ હંસ પળે. અલી કા કેહકહા સબસે બુલંદ થા. ગંગૂ ને હંસતે હુવે હાશિમ કો ગોદ મેં ઉઠા લિયા.

શામ કે વકત ખાલિદ ને ઝુબૈર સે કહાઃ નાહીદ કા ખયાલ હૈ કે ગંગૂ કો અબ્બાજાન કે જહાઝ કા ઝરૂર ઈલ્મ હોગા. વો બઝાતે ખુદ ગંગૂ સે ચંદ સવાલાત પૂછને પર ઈસરાર કર (બાર બાર કેહ) રહી હૈ.

ઝુબૈર ને જવાબ દિયાઃ મેરા ખયાલ હૈ હમેં ગંગૂ કી બાતોં પર એતિબાર (ભરોસા) કરના ચાહિયે.

ખાલિદ ને કહાઃ લેકિન નાહીદ યે કેહતી હૈ કે અગર ઉસે ઈલ્મ ન ભી હુવા તો ભી વો પતા લગાને મેં હમારી મદદ કર સકતા હૈ. કલ ઉન્હેં કોઈ ખ્વાબ નઝર આયા થા ઔર વો યે કેહતી હૈં કે અબ્બાજાન ઝિંદા હૈં.

"પૂછને મેં કોઈ હરજ નહીં લેકિન બેહતર યે હોગા કે વો ગંગૂ પર કોઈ શક વ શુબહ ઝાહિર ન કરેં. જાઓ અપની બહેન કો લે આઓ મૈં ગંગૂ કો બુલાતા હૂં."

દિલિપ સિંઘ ને ગંગૂ કો બુલા દિયા ઔર નાહીદ કે સાથ માયાદેવી ભી આ ગઈ. નાહીદ કે ચેહરે પર એક સિયાહ (કાલા) નકાબ થા. ઉસને માયાદેવી કે કાન મેં કુછ કહા ઔર માયાદેવી કે ઈસ્બાત (હાં) મેં સર હિલાને પર અપના હાર ઉતાર કર ઉસકે હાથ મેં દે દિયા.

માયાદેવી ને હાર ગંગૂ કો પેશ કરતે હુવે કહાઃ આપને ચંદ દિન કબ્લ (કુછ દિન પેહલે) ઈનકે બાપ કે

જહાઝ કા ઝિક્ર કિયા થા, અગર આપ ઉનકા પતા લગા સકેં તો યે આપકા ઈન્આમ હૈ.

ગંગૂ ને રંજ વ નદામત (ગમ ઔર શર્મિન્દગી) સે આબદીદા હો કર(રોકર) યકે બાદ દીગરે(એક કે બાદ એક) ખાલિદ ઔર ઝુબૈર કી તરફ દેખા ઔર ફિર નાહીદ સે મુખાતબ હોકર કહા: બેટી ! મૈં ઈતના ગિરા હુવા ન થા.

નાહીદ ને ઉસકે આંસુઓં સે મુતાસ્સિર હોકર કહા: આપકો ગલત–ફેહમી હુઈ, મુઝે આપ પર શક નહીં. મૈં સિર્ફ યે ચાહતી હૂં કે આપ હમારી મદદ કરેં.

"ઈસકે લિયે મુઝે હાર દેને કી ઝરૂરત ન થી. મૈં ઝુબૈર કે એહસાન કા બદલા નહીં ઉતાર સકતા. અગર કોઈ લુટેરા ઉસ જહાઝ કો લૂટતા તો મુઝે ઝરૂર માલૂમ હો જાતા લેકિન મુઝે શક હૈ કે વો જહાઝ દીબલ કી બંદરગાહ કે આસપાસ શહેર કે હાકિમ ને લૂટા હૈ."

નાહીદ ને કહા: મેરા દિલ ગવાહી દેતા હૈ કે મેરા બાપ ઝિંદા હૈ.

ગંગૂ ને જવાબ દિયા: અગર વો ઝિંદા હૈ તો સિંધ કે કિસી ઐસે કૈદખાને (જેલ) મેં હોગા જહાં સે લોગ મૌત સે પેહલે બાહર નહીં નિકલતે. લેકિન મૈં ઉસકે સુરાગ (ખોજ) લગાને કી ઝિમ્મેદારી લેતા હૂં. અગર ઉનકા પતા મિલ ગયા તો મૈં મકરાન કે હાકિમ (ગવર્નર) કે પાસ ઈત્તિલા (ખબર) ભેજ દૂંગા.

યે કેહ કર ઝુબૈર સે મુખાતબ હુવા: આપ મુઝે દીબલ કે આસ પાસ ઉતાર દેં ઔર જયરામ અગર મેરી મદદ કરે તો મૈં બહોત જલ્દ ઉનકા પતા લગા સકૂંગા.

માયાદેવી ને કહા: મૈં અપને ભાઈ કી તરફસે તુમ્હારી મદદ કા વાદા કરતી હૂં. દીબલ કા હાકિમ ઉનકા

દોસ્ત હૈ ઔર વો ઉનસેં કોઈ બાત નહીં છુપાએગા.

ગંગૂ ને કહાઃ હાકિમ કિસી કે દોસ્ત નહીં હોતે ઔર દીબલ કે હાકિમ કો તો મૈં અચ્છી તરહ જાનતા હૂં. યે કેહ કર વો ઝુબૈર સે મુખાતબ હુવાઃ આપ દીબલ કી બંદરગાહ પર ઠહરને કા ઈરાદા રખતે હૈં?

ઝુબૈર ને કહાઃ મેરા તો ઈરાદા ન થા લેકિન જયરામ કે મજબૂર કરને પર મૈં એક દો દિન ઠહરને કા ઈરાદા કર ચુકા હૂં.

ગંગૂ ને કુછ સોચ કર જવાબ દિયાઃ મુઝે માલૂમ નહીં કે સિંધ કે રાજા ઔર દીબલ કે હાકિમ પર જયરામ કા કિતના અસર હૈ વરના મૈં આપકો સિંધ કે સાહિલ (સમુંદર કે કિનારે) પર ઉતરને કા મશ્વરા ન દેતા.

ઝુબૈર ને જવાબ દિયાઃ હમારે સાથ સિંધ વાલોં કે તઅલ્લુકાત ઈસ કદર બુરે નહીં. પિછલે દિનોં અબૂલ હસન કે મુતઅલ્લિક પૂછને કે લિયે વાલિયે મકરાન વહાં ગયા થા, રાજા ઉસકે સાથ ગુરૂર (ઘમંડ) સે ઝરૂર પેશ આયા લેકિન ઉસ પર દસ્ત દરાઝી (ઝુલ્મ) નહીં કી.

ગંગૂ ને જવાબ દિયાઃ ઉસકા જહાઝ ખાલી હોગા લેકિન આપકે જહાઝ પર હાથીં હૈં ઔર વો અપની ફૌજી તાકત બઢ્હાને કે લિયે હાથિયોં કી ઝરૂરત મેહસૂસ કરતા હૈ. ઈસકે અલાવા આપકે સાથ ઔરતેં હૈં જિનકે લિયે ઉનકે દિલ મેં કોઈ ઈઝઝત નહીં.

દીબલ

ગંગૂ, કાલૂ, દાસૂ ઔર મોતી કે અલાવા બાકી તમામ કૈદી દીબલ સે ચંદ કોસ દૂર એક ગૈર–આબાદ (અંજાન) મકામ પર ઉતાર દિયે ગએ. ગંગૂ અબુલ હસન કા સુરાગ (ખોજ) લગાને કા બેળા ઉઠા ચુકા થા ઈસલિયે ઉસને એક ગુજરાતી તાજિર કે ભેસ મેં અપને બાકી સાથિયોં કે હમરાહ(સાથ) દીબલ કી બંદરગાહ પર ઉતરને કા ફૈસ્લા કિયા. જયરામ ઈસ મુહિમ મેં ગંગૂ કી મદદ કરને કા વાદા કર ચુકા થા. તાહમ (ફિર ભી) ઉસને ઝુબૈર કો બાર બાર યે યકીન દિલાને કી કોશિશ કી થી કે હુકૂમતે સિંધ ઐસા નહીં કર સકતી. અગર અબુલ હસન કા જહાઝ દીબલ કે આસપાસ લૂટા ગયા હૈ તો દીબલ કે હાકિમ ઔર રાજા કો યકીનન ખબર નહીં હોગી.

ઝુબૈર ને જવાબ દિયાઃ મુઝે ખુદ યે શુબહ નહીં લેકિન મૈં નાહીદ કે શુબ્હાત (શકોં) કો દૂર કરના ચાહતા હૂં.

શામ સે કુછ દેર પેહલે યે જહાઝ દીબલ કી બંદરગાહ પર લંગર અંદાઝ હુવે. માયાદેવી ને તમામ અરબ ઔરતોં કો અપને ઘર લે જાને પર ઈસરાર (ઝિદ) કિયા. જયરામ ને તમામ મલ્લાહોં (જહાઝ ચલાને વાલોં) કો દાવત દી. લેકિન ગંગૂ ને દિલિપ સિંઘ કે કાન મેં કુછ કહા ઔર ઉસને જયરામ કો મશ્વરા દિયાઃ આપ કઈ માહ (મહીને) બાદ દીબલ વાપસ જા રહે હૈં, મુમકિન હૈ કે આપકી જાએ–કયામ (રેહને કી જગહ) પર કિસી ઔર કા કબ્ઝા હો. યે ભી મુમકિન હૈ કે દીબલ કા હાકિમ ઉન્હેં શહેર મેં જાને કી ઈજાઝત દેને મેં કોઈ ઉઝર પેશ કરે.

જયરામ ને જવાબ દિયાઃ ઉસે કયા ઉઝર હો

સંકતા હૈ? વો ખુદ આપકા મેઝબાન બનને પર ઈસરાર કરેગા. અગર આપ મેરી મદદ ન કરતે તો કાઠિયાવાળ કે બેશ–કીમત તહાઈફ (કીમતી તોહફે) રાજા કે પાસ ન પહોંચ સકતે. અબ તો રાજા પર ભી આપકા હક હૈ.

ઝુબૈર ને જવાબ દિયાઃ આપ શહેર કે ગવર્નર સે મિલ આએં ફિર હમેં આપકે સાથ ચલને મેં કોઈ એતિરાઝ ન હોગા.

માયાદેવી ને કહાઃ ભય્યા આપ જાએં અગર આપકે મકાન પર કોઈ ઔર કાબિઝ હુવા તો યે બહોત બુરી બાત હોગી. આપ મેહમાનોં કો ઠેહરાને કા ઈન્તિઝામ કર આએં. મૈં ઈતની દેર બહેન નાહીદ કે પાસ ઠેહરૂંગી.

જયરામ ને બંદરગાહ સે એક આદમી કો બુલા કર ઉસે તહાઈફ કા સંદૂક (તોહફે કી પેટી) ઉઠાને કા હુકમ દિયા ઔર સીધા દીબલ કે ગવર્નર પ્રતાપ રાય કે મહેલ મેં ચલા ગયા. પ્રતાપ રાય ને કાઠિયાવાળ કે તહાઈફ કે ઝિક્ર કે સિવા ઉસકી બાકી સરગુઝિશ્ત (કિસ્સા) બેતવજ્જોહી સે સુની. લેકિન જબ ઉસને યે બતાયા કે ઉસે ડાકુઓં સે બચા કર યહાં પહોંચાને વાલે સરાનદીપ કે જહાઝ હૈં તો ઉસને ચૌંક કર સવાલ કિયાઃ કયા યે જહાઝ વહી તો નહીં જિન પર સરાનદીપ કે રાજા ને અરબોં કો હાથી ભેજે હૈં?

"હાં, લેકિન આપકો યે કૈસે માલૂમ હુવા?"

"યે બાદ મેં બતાઉંગા પેહલે મેરે સવાલ કા જવાબ દો. ઉસ પર અરબ બચ્ચેં ઔર ઔરતેં ભી હૈં?"

"હાં."

"યે જહાઝ બેહરી ડાકુઓં કે દો જહાઝ કો ડુબો ચુકે હૈં? ઈસકા મતલબ યે હૈ કે વો અચ્છી તરહ મુસલ્લહ હૈં. વો બંદરગાહ સે રવાના તો નહીં હો ગએ?"

"નહીં મૈં મુસાફિરોં કો અપને પાસ એક દો દિન

મેહમાન રખના ચાહતા હૂં. ઉન્હોંને મુઝ પર બહોત એહસાન કિયે હૈં, મૈં આપસે યે પૂછને આયા થા કે આપકો ઉનકે શહેર મેં ઠહેરને પર કોઈ એતિરાઝ તો નહીં?"

"એતિરાઝ (મુખાલિફત) નહીં, વો બાકી તમામ ઉમ્ર હમારે મેહમાન રહેંગે. મૈં મહારાજ સે ઉનકે જહાઝ લૂટને ઔર ઉન્હેં ગિરિફ્તાર કરને કી ઈજાઝત હાસિલ કર ચુકા હૂં."

અગર ઉસ મહેલ પર બીજલી ગિર પળતી તો ભી શાયદ જયરામ ઈસ કદર બદહવાસ (હૈરાન પરેશાન) ન હોતા. વો એક લમ્હા કે લિયે બેજાન મુજસ્સમા (બુત) કી તરહ બેહિસ વ હરકત ખળા રહા. બિલઆખિર ઉસને સંભલ કર કહાઃ આપ મઝાક કરતે હૈં?

પ્રતાપ રાય ને ઝરા તલ્ખ લેહજે (કળવે અંદાઝ) મેં જવાબ દિયાઃ મૈં બચ્ચોં કે સાથ મઝાક કરને કા આદી નહીં. હમેં સિંધી તાજિરોં સે ઈન જહાઝોં કી આમદ (આને) કી ઈત્તિલા (ખબર) મિલ ગઈ થી ઔર મહારાજ કા હુકમ યહી હૈ કે ઈન જહાઝોં કો છીન લિયા જાએ. મહારાજ તહાઈફ કા યે સંદૂક દેખને સે ઝિયાદા ઈસ બાત સે ખુશ હોંગે કે આપ માલ વ મતાઅ સે ભરે હુવે દો જહાઝ યહાં લે આએ હૈં.

જયરામ ને ચિલ્લા કર કહાઃ નહીં, યે કભી નહીં હો સકતા વો મેરે મેહમાન હૈં. વો મેરે દોસ્ત ઔર મોહસિન (એહસાન કરને વાલે) હૈં.

પ્રતાપ રાય ને ડાંટ કર કહાઃ હોશ સે બાત કરો, તુમ્હેં માલૂમ નહીં તુમ કહાં ખળે હો?

જયરામ ને કહાઃ યે ઈન્સાનિયત કે ખિલાફ હૈ. તુમ એક ઐસી કૌમ કી દુશ્મની મોલ લોગે જો સિંધ જૈસી કઈ

સલ્તનતેં (હુકૂમતે) પાંવ તલે રૌંદ ચુકી હૈ. મહારાજ કો ઈસ કિસ્મ કા મશ્વરા દેને વાલે ને ઉનકે સાથ અચ્છા નહીં કિયા. મૈં જાતા હૂં. મેહમાન કી રક્ષા (હિફાઝત) એક રાજપૂત કા ધર્મ હૈ.

"રાજા કે બાગી (ખિલાફ) હોકર તુમ કહીં નહીં જા સકતે" યે કેહતે હુવે પ્રતાપ રાય ને પેહરાદારોં કો આવાઝ દી ઔર આન કી આન મેં (ઝરા દેર મેં) ચાર સિપાહિયોં ને નંગી તલવારોં સે ઉસકે ગિર્દ (આસપાસ) ઘેરા ડાલ દિયા.

જયરામ કો અપની તલવાર બેનિયામ કરને (નિકાલને) કા મૌકા ન મિલા. પ્રતાપ રાય ને કહાઃ તુમ્હેં કુછ દેર મેરી કૈદ મેં રેહના પળેગા. બંદરગાહ સે વાપસ આ કર મૈં તુમ્હેં આઝાદ કર દૂંગા. કલ તુમ્હેં મહારાજ કે પાસ રવાના કર (ભેજ) દિયા જાએગા, અગર તુમ અપને મેહમાનોં કી જાનબખ્શી (જાન કી માફી) કરવા સકો તો મૈં ઉન્હેં રિહા(આઝાદ) કર દૂંગા લેકિન તુમ્હારી ખુશી કે લિયે મૈં રાજા કે હુકમસે સરતાબી(નાફરમાની) નહીં કર સકતા.

સિપાહિયોં ને જયરામ કો મહેલ કી એક કોઠળી મેં બંદ કર દિયા. જયરામ દરવાઝે કો ધક્કે દેને, દીવારોં સે સર પટકને ઔર શોર મચાને કે બાદ ખામોશ હો કર બૈઠ ગયા. ઉસે અપની બહેન કા ખયાલ આયા ઔર વો ફિર ઉઠ કર દરવાઝે સે ટક્કરેં મારને લગા. ઉસને તલવાર નિકાલી લેકિન મઝબૂત કિવાળ પર ચંદ ઝરબેં લગાને (મારને) કે બાદ વો ભી ટૂટ ગઈ. ઉસને ટૂટે હુવે ફલ કી નોક ઉઠા કર અપને સીને મેં ઘોંપને કા ઈરાદા કિયા લેકિન કિસી ખયાલ ને ઉસકા હાથ રોક લિયા. વો ઉઠ કર બેકરારી સે કોઠળી મેં ટહેલને લગા. ફિર ઉસે એક ખયાલ આયા ઔર ઉસને પેહરેદારોં કો આવાઝેં દીં. ઉન્હેં તરહ

તરહ કે લાલચ દિયે લેકિન કિસી ને ઉસકે હાલ પર તવજ્જોહ ન દી. ઉસને રાજા કે પાસ શિકાયત કરને કી ધમકિયાં દીં લેકિન જવાબ મેં પેહરેદારોં કે કેહકહે (આવાઝ કે સાથ હંસના) સુનાઈ દિયે.

(૨)

જયરામ કે શહેર જાને સે કુછ દેર બાદ ગંગૂ ઔર ઉસકે તીન સાથી શામ કે ધુંધલકે મેં ઝુબૈર સે રુખ્સત હો કર શહેર કી તરફ રવાના હુવે. શહેર મેં દાખિલ હોતે હી ઉન્હેં ૧૫–૨૦ સવાર ઔર ઉનકે પીછે કરીબન ૧૫૦ પૈદલ સિપાહી બંદરગાહ કા રુખ કરતે હુવે દિખાઈ દિયે. ગંગૂ કા માથા ઠંકા ઔર વો અપને સાથિયોં કે હમરાહ (સાથ) એક તરફ હટ કર ખળા હો ગયા. સવાર ઔર પૈદલ ગુઝર ગએ તો ગંગૂ ને અપને સિપાહિયોં સે કહાઃ શહેર કા સરદાર મુસલ્લહ (હથિયાર કે સાથ) સિપાહી લેકર બંદરગાહ કી તરફ જા રહા હૈ. ઉનકી રફતાર સે યે ઝાહિર હોતા હૈ કે ઉનકી નિય્યત ઠીક નહીં. હમેં વાપસ ચલના ચાહિયે.

કાલૂ ને કહાઃ અગર વો વાકઈ કિસી બુરી નિય્યત સે જા રહે હૈં તો હમ લૌટ કર કયા કર સકતે હૈં? ઉન્હેં તો જહાઝોં કે લંગર ઉઠાને ઔર બાદયાન (જહાઝ કી સ્પીડ બળ્હાને કે લિયે લગાએ જાને વાલા કપળા) ખોલને કા મૌકા ભી નહીં મિલેગા. હમેં અપની ફિક્ર કરની ચાહિયે.

ગંગૂ ને કહાઃ અગર તુમ મેરા સાથ છોળના ચાહતે હો તો તુમ્હારી મરઝી લેકિન મૈં ઝરૂર જાઉંગા ઔર દાસૂ, મોતી તુમ ભી અગર ચાહો તો જા સકતે હો.

ઈન દોનોં ને યક ઝબાન હો કર (એક સાથ) કહાઃ નહીં, હમ તુમ્હારે સાથ હૈં.

કાલૂ નાદિમ હો કર બોલાઃ મૈં ભી આપકે સાથ હૂં લેકિન હમ કયા કર સકતે હૈં?

ગંગૂ ને જવાબ દિયાઃ હમ વહાં પહોંચ કર દેખેંગે.

મોતી ને કહાઃ માલૂમ હોતા હૈ કે જયરામ ને અપને મુહસિનોં (એહસાન કરને વાલોં) કો ધોકા દિયા હૈ.

ગંગૂ ને જવાબ દિયાઃ હો સકતા હૈ, લેકિન અગર ઉસકી નિય્યત બુરી હોતી તો અપની બહેન કો વહાં કયૂં છોળ જાતા?

દાસૂ ને કહાઃ યે સમઝના મુશ્કિલ નહીં. વો અપની બહેન કો ઈસલિયે ઉનકે પાસ છોળ ગયા થા કે વો ઉસકે જાને કે બાદ બંદરગાહ પર ઠહેરને કા ઈરાદા તબ્દીલ ન કરદેં. મેરા ખયાલ હૈ કે વો લળકી ભી ઈસ સાઝિશ મેં શરીક થી. દેખને મેં વો કિતની ભોલી ભાલી હૈ. વો જહાઝ પર ઉસ અરબ લળકી કો અપની બહેન કહા કરતી થી.

ગંગૂ ને કહાઃ ઔર જયરામ ખાલિદ કો છોટા ભાઈ કહા કરતા થા ઔર જબ ઝુબૈર બીમાર થા તો વો દિન રાત ઉસકે પાસ બૈઠા રેહતા થા. ઝૂટા, મક્કાર, દગાબાઝ. કાશ વો મેરે હાથ પળ જાએ લેકિન વો લળકી....... કાલૂ વો હમારે હાથ સે ન જાએ, ઉસે પકળ કર હમ બહોત સે કામ નિકાલ સકતે હૈં. ચલો જલ્દી કરો યે બાતોં કા વકત નહીં.

ગંગૂ ઔર ઉસકે સાથી પૂરી રફતાર સે બંદરગાહ કી તરફ ભાગને લગે.

(૩)

અરબ મલ્લાહ જહાઝ પર નમાઝે મગરિબ અદા કરને કે બાદ દુઆ કર રહે થે કે દિલિપ સિંઘ ને અપને જહાઝ સે ઉનકે જહાઝ પર પહોંચ કર ઉન્હેં બંદરગાહ કી તરફ મુતવજ્જેહ કિયા. ઝુબૈર ઔર ઉસકે સાથી સાહિલ પર મુસલ્લહ સિપાહી કો દેખ કર બહોત પરેશાન હુવે. ચાર આદમી એક કશ્તી મેં સવાર હોકર જહાઝ પર

પહોંચે ઔર ઉનમેં સે એક ને સિંધી ઝબાન મેં કહાઃ "દીબલ કે હાકિમ સરદાર પ્રતાપ રાય આપ લોગોં કો ખુશ—આમદીદ કેહતે હૈં. વો ઈન જહાઝોં કે અફસરોં સે મિલના ચાહતે હૈં."

દિલિપ સિંઘ ને પ્રતાપ રાય કે પયામ રસાં (પૈગામ લાને વાલે) સે પૂછાઃ લેકિન જયરામ કહાં હે?

ઉસને જવાબ દિયાઃ વો મહારાજ પ્રતાપ રાય સે મિલ કર આપ લોગોં કી દાવત કા ઈન્તિઝામ કરને કે લિયે અપની કયામગાહ પર ચલે ગએ હૈં. મહારાજ ખુદ આપકે ઈસ્તિકબાલ (સ્વાગત) કે લિયે આએ હૈં.

દિલિપ સિંઘ ને ઝુબૈર સે'અરબી મેં કહાઃ યે ઝરૂર કોઈ ફરેબ (ધોકા) હૈ લેકિન હમારે લિયે જાને કે સિવા કોઈ ચારા નહીં.

ઝુબૈર ને જવાબ દિયાઃ મૈં ખુદ હૈરાન હૂં કે દીબલ કા હુકમિરાન (રાજા) ઈતને સિપાહી સાથ લેકર કયૂં આયા હે? લેકિન મુઝે જયરામ સે ફરેબ (ધોકે) કી તવક્કોઅ (ઉમ્મીદ) નહીં. ઉસકી બહેન ઈસ જહાઝ પર હે.

એલચી ને ફિર પૂછાઃ મૈં મહારાજ કે પાસ કયા જવાબ લે જાઉં?

ઝુબૈર ને કહાઃ હમ તુમ્હારે સાથ ચલતે હૈં.

ઝુબૈર ઔર દિલિપ સિંઘ કશ્તી મેં સવાર હો કર સાહિલ પર પહોંચે. દિલિપ સિંઘ પ્રતાપ રાય કે સામને ઝુક કર આદાબ બજા લાયા લેકિન ઝુબૈર કી ગરદન મેં ખમ (ટેળ્હા પન) ન આને પર પ્રતાપ રાય ને કહાઃ તો તુમ અરબ કે બાશિંદે (રેહને વાલે) હો, તુમ મેં સે કિસી કો બળોં કા અદબ કરના નહીં આતા?

દિલિપ સિંઘ ને કહાઃ ઈનકે મઝહબ મેં ઈન્સાનોં કે

સામને ઝુકના પાપ હૈ.

પ્રતાપ રાય ને જવાબ દિયાઃ હમારે પાસ રેહ કર ઈન્સાનોં કે સામને ઝુકના ભી આ જાએગા.

દિલિપ સિંઘ ને પૂછાઃ આપકા મતલબ?

પ્રતાપ રાય ને જવાબ દિયાઃ કુછ નહીં. તુમ્હારે જહાઝોં પર કયા હૈ?

દિલિપ સિંઘ ને કહાઃ જયરામ ને આપકો સબ કુછ બતા દિયા હોગા આપ હમસે કયૂં પૂછતે હૈં?

"જયરામ ને જો કુછ બતાયા હૈ અગર વો સહીહ હૈ તો યે જહાઝ યહાં સે નહીં જા સકતે."

જહાઝ યહાં સે નહીં જા સકતે? વો કયૂં?

"યે રાજા કા હુકમ હૈ."

દિલિપ સિંઘ ને ચારોં તરફ દેખા. ઝુબૈર ઔર ઉસકે ગિર્દ મુસલ્લહ સિપાહિયોં કા ઘેરા તંગ હો ચુકા થા. ઉસને અરબી ઝબાન મેં ઝુબૈર કો સૂરતે હાલ સે આગાહ (ખબરદાર) કિયા ઔર ઝુબૈર કે સમઝાને પર વો પ્રતાપ રાય સે મુખાતિબ હુવા.

"યે સિંધ કે નાદાર મલ્લાહોં (ગરીબ કશ્તી ચલાને વાલોં) કી કશતિયાં નહીં જિન પર આપ દસ્ત-દરાઝી (ગલત ઝુલ્મ) કર સકેં."

"યે અરબોં કે જહાઝ હૈં. ઈન પર ઉસ કૌમ કી બેટિયાં સવાર હૈં જો સરકશોં ઔર બાગિયોં કે મુકાબલે મેં આંધી કી તરહ ઉઠતી હૈં ઔર બાદલ કી તરહ છા જાતી હૈં, જો આસમાન સે બિજલિયાં ગિરતી દેખ કર નહીં ડરતે વો ઉનકી તલવારોં સે પનાહ માંગતે હૈં."

પ્રતાપ રાય ને ગઝબનાક હોકર તલવાર નિકાલ લી. દિલિપ સિંઘ ઔર ઝુબૈર ને તલવારેં ખીંચને કી કોશિશ કી લેકિન કઈ નંગી તલવારેં ઔર ચમકતે હુવે નેઝોં ને

ઉનકે હાથ રોક લિયે. પ્રતાપ રાય ને કહાઃ તુમ સિંધી માલૂમ હોતે હો લેકિન તુમ્હારી રગોં મેં કિસી બુઝદિલ, ગદ્દાર ઔર કમીને આદમી કા ખૂન હૈ.

દિલિપ સિંઘ ને જવાબ દિયાઃ દુનિયા મેં સબસે બળી ગદ્દારી ઔર કમીનગી અપને મેહમાન કો ધોકા દેના હૈ ઔર મુઝે યે કેહને મેં બાક (ડર) નહીં કે તુમ.........

દિલિપ સિંઘ કા ફિકરા (જુમલા) પૂરા ન હુવા થા કે પ્રતાપ રાય કી તલવાર કી નોક ઉસકે સીને મેં ઉતર ગઈ ઔર વો તેવરા કર ઝમીન પર ગિર પળા. ઝુબૈર ને ઝુક કર ઉસે હાથોં કા સહારા દિયા. ઉસને એક ઝુરઝુરી લે કર ઝુબૈર કી તરફ દેખા ઔર કહાઃ ઝુબૈર તુમ્હારે સાથ મેરા સફર ખત્મ હુવા, મૈં દિલ પર એક ભારી બોઝ લેકર જા રહા હૂં, મૈં જહાલત કી ગોદ મેં પલા, અબુલ હસન ને મુઝે ઈન્સાન બનાયા ઔર તુમને મેરે દિલ મેં ઈસ્લામ કે લિયે એક તળપ પૈદા કી લેકિન ન માલૂમ કયૂં મૈં અબ તક અપને ઝમીર કી આવાઝ બુલંદ કરને સે ઝિઝકતા રહા. મૈં લોગોં કી નઝરોં સે છુપ કર નમાઝેં પળહ ચુકા હૂં, રોઝે રખ ચુકા હૂં લેકિન અપને મુસલમાન હોને કા એલાન કરને સે ઝિઝકતા રહા. અબ મૈં ઈરાદા કર રહા થા કે બસરા પહોંચ કર મુસલમાન હોને કા એલાન કરદૂં લેકિન ખુદા કો યે મંઝૂર ન થા, મુઝે નાહીદ કા અફસોસ હૈ, ખુદા ઉસે બે-રહમ દુશ્મન કે હાથોં સે બચાએ, મેરે દોસ્ત મુઝે ભૂલ ન જાના મેરે લિયે દુઆ કરના.

દિલિપ સિંઘ ને ફિર એક ઝુરઝુરી લેકર આંખેં બંદ કરલીં. ચંદ બાર કલિમએ તૌહીદ દુહરાયા. ઉસકી આવાઝ ખફીફ ઔર મધ્ધિમ (ધીમી) હો ગઈ, હોંટ કપકપાએ, ભીંચે ઔર એક દૂસરે સે અલાહિદા (અલગ) હો ગએ. બસરા કે મુસાફિર કી પથરાઈ હુઈ આંખેં કિસી ઐસી

મંઝિલ કો દેખ રહી થીં જિસકે મુસાફિર વાપસ નહીં આતે. દિલિપ સિંઘ દાયમી (હમેશા કી) નીંદ કી ગોદ મેં જા ચુકા થા. ઝુબૈર ને "ઈન્ના લિલ્લાહિ વઈન્ના ઈલૈહિ રાજિઉન" કહા ઔર દિલિપ સિંઘ કા સર ઝમીન પર રખ કર હકારત (નફરત) સે પ્રતાપ રાય કી તરફ દેખને લગા.

સિપાહી કશતિયોં પર સવાર હો કર તીર બરસાતે હુવે જહાઝોં કા રુખ કર રહે થે ઔર જહાઝોં સે તીરોં કા જવાબ તીરોં મેં આ રહા થા. ઝુબૈર કે લિયે ફરાર (ભાગને) કી તમામ રાહેં (રાસ્તે) બંદ થીં. પ્રતાપ રાય કે ઈશારે સે ૮–૧૦ સિપાહી ઉસ પર પિલ પળે ઔર ઉસે રસ્સિયોં સે જકળ કર ઝમીન પર ડાલ દિયા. ઝુબૈર હસરત (અફસોસ) સે અપને જહાઝોં કી તરફ દેખ રહા થા.

(૪)

જહાઝ પર નાહીદ કે અલાવા દૂસરી અરબ ઔરતેં મર્દો કે શાના બશાના (સાથ સાથ) લળ રહી થીં. હાશિમ દેર તક દૂસરે બચ્ચોં કે સાથ એક કોને મેં છુપ કર ન બૈઠ સકા. વો ઉપર આ કર ખાલિદ કે કરીબ ખળા હો ગયા ઔર પૂછને લગાઃ હમેં કિતની બાર બેહરી ડાકુઓં સે મુકાબલા કરના પળેગા?

ખાલિદ ને કમાન મેં તીર ચળ્હાતે હુવે મુળ કર દેખા. હાશિમ કે કરીબ માયાદેવી હૈરાન વ શશ્દર (હૈરાન પરેશાન) ખળી થી. ઉસને કહાઃ માયાદેવી ! તુમ હાશિમ કો નીચે લે જાઓ.

માયાદેવી હાશિમ કો ઉઠા રહી થી કે એક તીર સનસનાતા હુવા આયા ઔર હાશિમ કે સીને મેં પેવસ્ત હો (ઘુસ) ગયા. માયાદેવી ને ભાગ કર ઉસે, એક કોને મેં લિટા દિયા ઔર તીર નિકાલને કી કોશિશ કી. હાશિમ એક

હલ્કી સી આહ ઔર મામૂલી'સી કપકપાહટ કે બાદ ઠંડા હો ગયા. માયાદેવી સિસ્કિયાં લેતી હુઈ ઉઠી લેકિન અપને પીછે સે એક મઝબૂત હાથ કી ગિરિફ્ત મેં બેબસ હો કર રેહ ગઈ.

"કૌન? ગંગૂ !" ઉસને ચાંદ કી ધીમી રૌશની મેં આંખેં ફાળ કર દેખતે હુવે પૂછા.

"હાં, મૈં હૂં. કાલૂ ઉઠા લો ઈસે. અગર શોર મચાએ તો ગલા ઘોટ દેના."

કાલૂ માયાદેવી કો ઉઠા કર જહાઝ કી પિછલી તરફ રસ્સી કી એક સીળ્હી સે ઉતર કર કશ્તી પર સવાર હો ગયા. ગંગૂ ને આગે બળ્હ કર ખાલિદ કે કંધે પર હાથ રખતે હુવે કહાઃ અબ મુકાબલા કરને સે કુછ નહીં હોગા, ઉનકી તઅદાદ (ગિન્તી) હમસે બહોત ઝિયાદા હૈ ઔર અકબ (પીછે) સે દો જહાઝ હમ પર હમલા કરને કે લિયે આ રહે હૈં. મેરી કશ્તી જહાઝ કે પીછે ખળી હૈ, મૈં તુમ્હેં ઔર નાહીદ કો બચા સકતા હૂં.

ખાલિદ ને બેપરવાઈ સે જવાબ દિયાઃ હમ અપને સાથિયોં કો છોળ કર નહીં જા સકતે.

"લેકિન તુમ નહીં જાનતે કે વો લોગ તુમ્હારી બહેન કે સાથ કયા સુલૂક કરેંગે."

"લેકિન મૈં જહાઝ કી તમામ ઔરતોં કો અપની બેહનેં સમઝતા હૂં. અબ જયરામ કી દગાબાઝી (ધોકે) સે મુઝે કિસી પર એતિમાદ (ભરોસા) નહીં."

એક તીર નાહીદ કો લગા ઔર વો પસ્લી પર હાથ રખ કર બૈઠ ગઈ. ખાલિદ ને આગે બળ્હ કર ઉસે ઉઠાને કી કોશિશ કી લેકિન ઉસને કહાઃ મૈં ઠીક હૂં ખાલિદ તુમ મેરી ફિક્ર ન કરો.

ખાલિદ ને ઉસકે ઈસરાર (ઝિદ) કે બાવજૂદ ઉસે

ઉઠા કર હાશિમ કે કરીબ બિઠા દિયા. હાશિમ કી લાશ દેખ કર નાહીદ કો અપના ઝખ્મ ભૂલ ગયા. ઉસને હાશિમ કો ઝિંઝોળા, આવાઝેં દીં ઔર ઈન્તિહાઈ કર્બ (તકલીફ) કી હાલત મેં બોલીઃ હાશિમ તુમ ઉપર કયૂં આએ?

ગંગૂ ને બેખબરી કી હાલત મેં નાહીદ કી પસ્લી સે તીર નિકાલ કર ફેંક દિયા ઔર દાસૂ સે કહાઃ ઈસે ઉઠાલો.

વાસૂ, નાહીદ કો ઉઠાને કે લિયે ઝુકા લેકિન ખાલિદ ને આગે બળ્હ કર ઉસે પીછે ધકેલ દિયા ઔર કહાઃ તુમ જયરામ ઔર યે સિપાહી મુખ્તલિફ રાસ્તોં સે આએ થે લેકિન તુમ સબકા મકસદ એક હૈ. જાઓ હમ તુમ્હેં એક દફા માફ કર ચુકે હૈં.

ગંગૂ ને કહાઃ બેટા ! અગર બાતોં કે લિયે વકત હોતા તો મૈં તુમ્હારા શક દૂર કરને કી કોશિશ કરતા લેકિન હમ પર દુશ્મન કા ઘેરા તંગ હો રહા હૈ ઔર અગર હમને ચંદ લમ્હાત ઝાએ(બરબાદ) કર દિયે તો ભાગને કે તમામ રાસ્તે બંદ હો જાએંગે. અફસોસ મૈં તુમ્હેં સોચને કી મુહલત ભી નહીં દે સકતા. બેટી ! મુઝે માફ કરના. યે કેહતે હુવે ગંગૂ ને અચાનક એક છોટા સા ડંડા ખાલિદ કે સર પર દે મારા. ખાલિદ લળખળાયા લેકિન ગંગૂ ને ઉઠા કર ઉસે કંધે પર રખ લિયા, દાસૂ ને નાહીદ કો ઉઠા લિયા ઔર ગંગૂ ને મોતી સે કહાઃ તુમ યે કમાનેં ઉઠાલો, યે હમેં કામ દેંગી.

હમલા આવર (હમલા કરને વાલે) કમંદેં (રસ્સી કે ફંદે) ડાલ કર જહાઝોં પર સવાર હો રહે થે ઔર તીરોં કી લળાઈ તલવારોં કી લળાઈ મેં તબ્દીલ હો ચુકી થી. ઈસ હંગામે મેં કિસી કો નાહીદ, ખાલિદ ઔર માયાદેવી કે અગવા કિયે જાને (લેકર ભાગ જાને) કા પતા ન ચલા. જબ તક યે લોગ કશ્તી પર સવાર હુવે ચંદ કશતિયાં અકબ

(પીછે) સે ભી જહાઝોં કે કરીબ પહોંચ ચુકી થીં. ગંગૂ ઔર ઉસકે સાથિયોં ને સિંધી ઝબાન મેં હાઉ હૂં કરકે હમલા આવરોં કો શક ન હોને દિયા ઔર બચતે બચાતે જહાઝોં સે એક તરફ નિકલ ગએ.

ગંગૂ કે કેહને પર માયાદેવી ને અપના દુપટ્ટા ફાળ કર નાહીદ કે ઝખ્મ પર પટ્ટી બાંધ દી. ખાલિદ કો અપને સાથ દેખ કર અબ ઉસે યે ભી ખયાલ ન થા કે વો કહાં જા રહી હૈ. ગંગૂ પાની સે કપળા ભિગો ભિગો કર ખાલિદ કે માથે પર રખ રહા થા ઔર માયાદેવી કો વો શખ્સ જો ચંદ લમ્હે પેશતર (પેહલે) એક બદતરીન દુશ્મન કી સૂરત મેં નમૂદાર (ઝાહિર) હુવા થા એક ગમગુસાર (હમદર્દ) નઝર આ રહા થા.

કશ્તી ખતરે કી હદ સે દૂર આ ચુકી થી ઔર માયા ગંગૂ સે હમકલામ ન હોને (બાત ન કરને) કા ઈરાદા કરને કે બાવજૂદ બાર બાર યે પૂછ રહી થીઃ ઈસે ઝિયાદા ચોટ તો નહીં આઈ. યે કૈસે બેહોશ હુવા?

નાહીદ ઈન્તિહાઈ રંજો મલાલ (ગમ) કી વજહ સે કિસી સે હમકલામ ન હુઈ. વો તશવીશ (હૈરત) કી હાલત મેં અપને ભાઈ કી તરફ દેખતી ઔર જબ ગંગૂ યે કેહતા "બેટી ! તુમ ફિક્ર ન કરો તુમ્હારે ભાઈ કો અભી હોશ આ જાએગા, મૈં તુમ્હારા દુશ્મન નહીં, મૈં સમુંદર કે દેવતા કી કસમ ખાતા હૂં" તો નાહીદ ખૂન કે ઘૂંટ પી કર રેહ જાતી.

ફિર વો માયાદેવી સે મુખાતબ હુવાઃ માયા તુમ એક રાજપૂત લળકી હો. રાજપૂત ઝૂટી કસ્મેં નહીં ખાતે, મૈં તુમસે પૂછતા હૂં, કયા તુમ્હેં યે શક થા કે તુમ્હારા ભાઈ ઈન લોગોં કો ધોકા દેગા?

"નહીં, નહીં, મેરા ભાઈ ઐસા નહીં. મૈં ભગવાન

કી કસમ ખાતી હૂં.''

"ઔર અગર યે સાબિત હો ગયા તો?''

"તો મૈં....... મૈં કુંવેં મેં છલાંગ લગા દૂંગી, આગ મેં જલ જાઉંગી, અપના ગલા અપને હાથોં સે ઘોંટ ડાલૂંગી. ભગવાન કે લિયે ઐસા ન કહો.'' માયાદેવી કી હિચકિયોં ને નાહીદ કો મુતાસ્સિર કિયા ઔર ઉસને કહાઃ માયા ! તુમ ઈન બાતોં કી પરવાહ ન કરો મુઝે તુમ પર યકીન હૈ. ઔર અગર તુમ્હારે ભાઈ ને હમારે સાથે ધોકા ભી કિયા હો તો ઈસમેં તુમ્હારા કયા કસૂર?

"મૈં ફિર કેહતી હૂં મેરા ભાઈ ઐસા નહીં. ઉસકી રગોં મેં એક રાજપૂત કા ખૂન હૈ, વો ઈસ કદર એહસાન ફરામોશ (એહસાન ભૂલને વાલા) નહીં હો સકતા.''

નાહીદ ને કહાઃ ઈસ વકત હમારા દુશ્મન વો હૈ જિસને હમેં ઝબરદસ્તી જહાઝ પર સે ઉતારા હૈ ઔર હમેં કિસી નામાલૂમ જગહ પર લે જા રહા હૈ.

ગંગૂ ને કહાઃ બેટી ! કાશ મૈં તમામ બચ્ચોં ઔર ઔરતોં કો અપને સાથ લા સકતા લેકિન ઈસ કશ્તી પર સિર્ફ ઈતની સવારિયોં કી જગહ થી. તુમ નૌજવાન હો ઔર મૈં તુમ્હેં એક બે-રહમ દુશ્મન કે હાથોં સે બચાના ચાહતા હૂં. ઔર માયાદેવી તુમ શાયદ બાકી સબકો બચા સકો, મૈં તુમ્હારી આઝાદી કે બદલે બાકી લોગોં કો આઝાદ કરવાના ચાહતા હૂં.

ખાલિદ ને હોશ મેં આકર આંખેં ખોલીં ઔર હેરાન હોકર સબકી તરફ દેખા. ગુઝિશ્તા (પિછલા) વાકિઆ યાદ આતે હી વો ઉઠ કર બૈઠ ગયા ઔર દુખતે સર પર હાથ રખતે હુવે બોલાઃ હમારા જહાઝ કહાં હૈ? હમ કહાં જા રહે હૈં? ગંગૂ ઝાલિમ દગાબાઝ ફરેબી (ધોકા દેને વાલે)! તુમને હમારે સાથ યે સુલૂક કયૂં કિયા? વો કયા કહેંગે?

તુમ હમેં કહાં લે જા રહે હો?

ગંગૂ ને ઠંડે દિલ સે જવાબ દિયાઃ ખાલિદ ! યે મેરી ઉમ્ર મેં પેહલા મૌકા હૈ કે મુઝે કિસી કી ગાલી પર ગુસ્સા નહીં આયા. તુમ મુઝે જો જી મેં આએ કહો લેકિન મૈંને બુરા નહીં કિયા. મૈં સિર્ફ માયા કો લેને આયા થા લેકિન તુમ્હારી બહેન કો ઝખ્મી દેખ કર યે ગવારા ન કર સકા કે ઉસે દુશ્મન કે રહમ પર છોળ દૂં.

ખાલિદ ને હકારત(નફરત) સે માયા કી તરફ દેખતે હુવે કહાઃ મૈં અબ સમઝા, જયરામ ને એક તરફ સે હમ પર હમલા કરને કે લિયે સિપાહી ભેજ દિયે ઔર દૂસરી તરફ સે તુમ્હેં માયાદેવી કો લેને કે લિયે ભેજ દિયા. ઈસકા મતલબ યે થા કે લુટેરોં કે સરદાર તુમ ન થે જયરામ થા.

"તુમ દુરુસ્ત કેહતે હો લેકિન મૈં તૌબા કર ચુકા હૂં ઔર જયરામ ને તૌબા નહીં કી. મુમકિન હૈ વો અપની બહેન કી ખબર સુનને કે બાદ તૌબા કર લે."

"તો તુમ હમેં ઉસકે પાસ નહીં લે જા રહે હો?"

"તુમ દેખ સકતે હો બંદરગાહ કિસ તરફ હૈ ઔર હમ કિસ તરફ જા રહે હૈં."

"તો તુમ હમેં કહાં લે જાઓગે?"

"કિસી ઐસી જગહ જહાં રાજા કે સિપાહી ન પહોંચ સકેં."

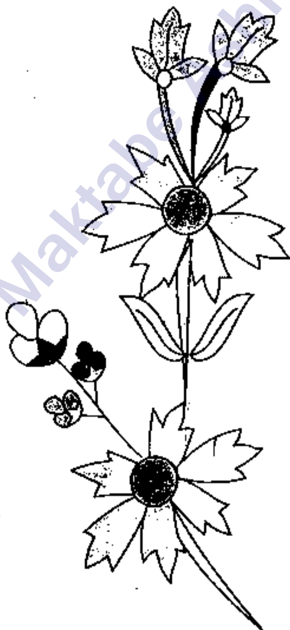
ખાલિદ ને કહાઃ અગર તુમ્હારી નિય્યત બુરી નહીં તો હમેં અપને સાથિયોં કે પાસ છોળ આઓ.

ગંગૂ ને કહાઃ તુમ્હારે સાથી થોળી દેર મેં દીબલ કે કૈદખાને (જેલ) મેં હોંગે. તુમ કૈદ હોને કી બજાય કૈદ સે બાહર રેહ કર ઉનકી ઝિયાદા મદદ કર સકતે હો.

ખાલિદ ને કદ્રે (થોળા) પુર–ઉમ્મીદ હો કર પૂછાઃ તુમ સચમુચ ઉનકી મદદ કરના ચાહતે હો?

ગંગૂ ને જવાબ દિયાઃ બેટા! મુઝે તુમસે ઝૂટ બોલને કી ઝરૂરત ન થી. અગર મૈં તુમ્હારા દુશ્મન હોતા તો યકીનન ઈસ કદર ઠંડે દિલ સે યે ગાલિયાં ન સુનતા.

અગલે દિન યે કશ્તી દરિયાએ સિંધ કે દહાને પર પહોંચ ગઈ. ગંગૂ કો અપને સાથી મછલિયાં પકળતે હુવે મિલ ગએ.

કૈદી

અગલે દિન કોઠળી કા દરવાઝા ખુલા ઔર પેહરેદાર ને જયરામ કો હાથ બાંધ કર પ્રણામ કિયા ઔર કહાઃ આપકો સરદાર પ્રતાપ રાય બુલાતે હૈં.

જયરામ પેહરેદાર કે તર્ઝે અમલ (તરીકે) મેં ઈસ તબ્દીલી પર હૈરાન થા, વો ચુપકે સે ઉસકે સાથ હો લિયા. પ્રતાપ રાય અપને દીવાનખાને કે બરઆમદે મેં આબનૂસ (એક કિસ્મ કા ઝાળ) કી એક કુરસી પર બૈઠા હુવા થા. ઉસકે સામને ચાંદી કે એક તશ્ત (પ્યાલે) મેં સરાનદીપ કે રાજા કે વો તહાઈફ (તોહફે) પળે હુવે થે જો ગુઝિશ્તા (પિછલી) શામ અરબોં કે જહાઝ સે લૂટે ગએ થે.

ઉસને જયરામ કો દેખતે હી જવાહિરાત કે અંબાર કી તરફ ઈશારા કિયા ઔર કહાઃ જયરામ ! મહારાજ સરાનદીપ કે તહાઈફ દેખ કર કાઠિયાવાળ કે રાજા કે તહાઈફ કી નિસ્બત ઝિયાદા ખુશ હોંગે. ઈનમેં એક એક હીરા તુમ્હારે સંદૂક કે સારે માલ સે ઝિયાદા કીમતી હૈ.

જયરામ ને ઉસ પર કહર—આલૂદ નિગાહ(નિહાયત ગુસ્સે કી નઝર) ડાલી ઔર અપને હોંટ કાટને લગા.

પ્રતાપ રાય ને કહાઃ તુમ્હારા ચેહરા ઝર્દ (પીલા) ઔર તુમ્હારી આંખેં સુર્ખ (લાલ) હૈં. માલૂમ હોતા હૈ તુમ રાત ભર નહીં સોએ. કોઠળી મેં બહોત ગરમી હોગી. બંદરગાહ સે વાપસ આ કર મુઝે તુમ્હારા ખયાલ ન આયા વરના તુમ્હેં ઈતની દેર વહાં રખને કી ઝરૂરત ન થી. મૈંને મહારાજ કી ખિદમત મેં એલચી ભેજ દિયા હૈ. ચંદ દિનોં તક કૈદિયોં કે મુતઅલ્લિક ઉનકા હુકમ આએગા.

જયરામ ને કહાઃ તો આપને ઉન્હેં કૈદ કર લિયા?

"હાં, મૈંને તુમ્હેં કલ ભી બતાયા થા કે યે રાજા કા હુકમ હૈ."

"આપને ઉન્હેં લળ કર કૈદ કિયા યા મેઝબાન (મેહમાની કરને વાલા) બન કર?"

પ્રતાપ રાય ને જવાબ દિયા: તુમ અભી બચ્ચે હો, લળાઈ મેં સબ કુછ જાઈઝ હૈ.

"મેરી બહેન કહાં હૈ?"

"કૌન?"

"મેરી બહેન."

"કહાં થી?"

આપ મુઝે બનાને કી કોશિશ ન કરેં. એક રાજપૂત કી ઈઝઝત પર હાથ ડાલના ઈસ કદર આસાન નહીં જિસ કદર આપ સમઝતે હૈં. મૈં પેહલે આપકે રાજા કા મુલાઝિમ થા ઔર અબ મૈં કાઠિયાવાળ કે રાજા કે સફીર કી હૈસિયત મેં યહાં આયા હૂં. અગર આપને મેરી બહેન કી તરફ આંખ ઉઠા કર ભી દેખા તો યાદ રખિયે મૈં કાઠિયાવાળ સે લેકર રાજપૂતાના તક આગ કી દીવાર ખળી કર દૂંગા ઔર મહારાજ અપને હઝારોં સિપાહિયોં કી જાનેં ઝાએ (બરબાદ) કરને કે બજાય દીબલ કે એક મગરૂર હાકિમ (ઘમંડી ગવર્નર) કો હમારે હવાલે કર દેના ઝિયાદા મુનાસિબ સમઝેંગે. રહે અરબ, વો મેહમાન થે. મુઝે અફસોસ હૈ કે વો મેરી વજહ સે ઈસ મુસીબત મેં મુબ્તિલા હુવે. મુમકિન હૈ કે ઉનકે મુતઅલ્લિક મેરી પુકાર હિંદુસ્તાન કે કિસી ગોશે (કોને) મેં ન સુની જાએ લેકિન ઉનકે બાઝૂ (હાથ) બહોત લંબે હૈં. વો જબ ચાહેંગે આપકા ગલા દબોચ લેંગે.

પ્રતાપ રાય કો માલૂમ થા કે બાઝ ઔકાત રાજા કે ગલત એહકામ બજા લાને (હુકમ માનને) કા ખમ્યાઝા

(સઝા) અહલકારોં (કામ કરને વાલોં) કો ભુગતના પળતા હૈ. હાકિમ ખતરે કે વકત અપના કુસૂર અહલકારોં કે સર થોપ દેતે હૈં. અરબોં કે મુતઅલ્લિક વો અપને રાજા કી તરહ મુત્મઈન થા લેકિન વો કાઠિયાવાળ કે સફીર (એલચી, પૈગામ લાને વાલે) કી બહેન કી ઝિમ્મેદારી લેને કો તૈયાર ન થા. ઉસને કહાઃ જયરામ ! મુઝે તુમ્હારી બહેન કે મુતઅલ્લિક કોઈ ઈલ્મ નહીં.

"આપ ઝૂટ કેહતે હૈં, મૈં ઉસે જહાઝ પર અરબ ઔરતોં કે પાસ છોળ આયા થા."

"ઔરતેં જો જહાઝ પર થીં વો સબ હમારી કૈદ મેં હૈં. અગર તુમ્હારી બહેન ઉનમેં હૈ તો મૈં અભી તુમ્હારે સાથ ચલ કર ઉસસે માફી માંગતા હૂં ચલો."

બહેન કો તલાશ કરને કી ખ્વાહિશ જયરામ કે તમામ ઈરાદોં પર ગાલિબ આ ગઈ (બળ્હ ગઈ) ઔર વો પ્રતાપ રાય કે સાથ ચલ દિયા. રાસ્તે મેં ઉસને પૂછાઃ અરબ મલ્લાહોં કે સાથ આપને કયા સુલૂક કિયા?

પ્રતાપ રાય ને જવાબ દિયાઃ વો સબ આખરી વકત તક લળતે રહે. ઔરતોં ઔર બચ્ચોં કે અલાવા હમ સિર્ફ પાંચ આદમિયોં કો ઝિંદા ગિરિફતાર કરને મેં કામયાબ હુવે. દૂસરે જહાઝ પર સરાનદીપ કે મલ્લાહોં (કશ્તી ચલાને વાલોં) ને મામૂલી મુઝાહિમત (રુકાવટ) કી લેકિન જલ્દ હી હથિયાર ડાલ દિયે.

"તો ઈસકા મતલબ યે હૈ કે આપને બયક–વકત (એક હી વક્ત મેં) સરાનદીપ ઔર અરબ કે ખિલાફ એલાને જંગ કર દિયા હૈ."

"મૈંને સિર્ફ રાજા કે એહકામ કી તામીલ કી (હુક્મ પૂરા કિયા) હૈ ઔર જબ તક મૈં ઈસ ઓહદે (મરતબે) પર

હૂં. મૈં ઐસે એહકામ કી તામીલ કરતા રહૂંગા. મેરે ખત કે જવાબ મેં રાજા ને અગર તુમ્હેં બુલા ભેજા ઔર તુમને ઉનસે કૈદિયોં કો રિહા (આઝાદ) કરને કી ઈજાઝત હાસિલ કર લી તો મુઝે ખુશી હોગી કે મૈં ખ્વાહ મખ્વાહ કી ઝિમ્મેદારી સે બચ જાઉંગા.''

મહેલ સે નિકલ કર ચંદ કદમ કે ફાસ્લે પર જયરામ ઔર પ્રતાપ રાય કૈદખાને (જેલ) કી ચાર દીવારી મેં દાખિલ હુવે. પેહરેદારોં ને પ્રતાપ રાય કા ઈશારા પા કર અરબોં કે કમરે કા દરવાઝા ખોલા. ઔરતોં ને અપને ચેહરે ઢાંપ લિયે. અરબ મલ્લાહોં ને જયરામ કો દેખતે હી મુંહ ફેર લિયે. ઝુબૈર એક કોને મેં દીવાર કે સહારે બૈઠા હુવા થા. ઉસને નફરત ઔર હકારત સે જયરામ કી તરફ દેખા ઔર અપને સાથિયોં કી તરહ મુંહ ફેર લિયા.

જયરામ ને પ્રતાપ રાય કી તરફ દેખા ઔર કહાઃ મેરી બહેન યહાં નહીં વો કહાં હૈ?

પ્રતાપ રાય ને એક પેહરેદાર કો આવાઝ દેકર અંદર બુલાયા ઔર ઉસસે પૂછાઃ ક્યા તમામ ઔરતેં ઈસી કમરે મેં હૈં યા સરાનદીપ કે મલ્લાહોં કે કમરે મેં ભી કોઈ હૈ?''

''નહીં મહારાજ! તમામ ઔરતેં યહીં હૈં.''

જયરામ ને બદહવાસ સા (બેકરાર, બેચૈન) હોકર ઝુબૈર કી તરફ દેખા ઔર ટૂટી ફૂટી અરબી મેં કહાઃ ઝુબૈર મેરી તરફ ઈસ તરહ ન દેખો મૈં બેકુસૂર હૂં, તુમ્હેં માલૂમ હૈ મેરી બહેન કહાં હૈ?

ઝુબૈર કે મુંહ સે અચાનક એક ભૂકે શેર કી ગરજ સે મિલતી જુલતી આવાઝ નિકલીઃ તુમ મેરી તવક્કોઅ (ઉમ્મીદ) સે કઈ ઝિયાદા ઝલીલ (કમીને) સાબિત હુવે હો. તુમ ઝૂટ સે હકીકત પર પરદે નહીં ડાલ સકતે લેકિન યાદ રખો અગર નાહીદ કા બાલ ભી બીકા હુવા (ઝરા તકલીફ

હુઈ) તો ખુદા કી ઝમીન પર તુમ્હેં કોઈ ઐસા ખિત્તા (ઈલાકા, ઝમીન) નહીં મિલેગા જો હમારી ઈન્તિકામ (બદલે) સે પનાહ દે સકે. નાહીદ કો ઉળાને કે લિયે તુમને અપની બહેન કો જહાઝ પર છોળા થા, તુમ્હારી તદબીર કામયાબ થી તુમને અપને ઉસ હલીફ કો હમારા મેઝબાન બના કર ભેજા ઔર મુઝે જહાઝ સેં બુલવા લિયા ઔર ખુદ પીછે સે જહાઝ પર પહોંચ કર નામાલૂમ કિસ બહાને સે નાહીદ કો કહીં લે ગએ. લેકિન અગર સુલહ ઔર જંગ કે લિયે તુમ લોગોં કે ઉસૂલ યહી હૈં તો યાદ રખો કે તુમ્હારે રાજા કે દિન ગિને જા ચુકે હૈં.

પ્રતાપ રાય ને અચાનક સિપાહી કે હાથ સે કોળા છીન કર ઝુબૈર કે મુંહ પર દે મારા ઔર દૂસરી ઝર્બ (માર) કે લિયે તૈયાર થા કે જયરામ ને આગે બળ્હ કર ઉસકા હાથ પકળ લિયા. પ્રતાપ રાય ને હાથ છુળાને કી કોશિશ કરતે હુવે કહા: તુમ રાજા કી તૌહીન(બે-ઈઝઝતી) બરદાશ્ત કર સકતે હો, મૈં નહીં કર સકતા.

જયરામ ને કહા: મૈં તુમસે આખરી બાર પૂછતા હૂં મેરી બહેન ઔર ઉસ અરબ લળકી કો કહાં છુપાયા હૈ?

ઈસ સવાલ ને પ્રતાપ રાય કા ગુસ્સા ઠંડા કર દિયા ઔર થોળી દેર સોચને કે બાદ બોલા: ક્યા યે મુમકિન નહીં કે હમારે હમલે કે વકત ઉસે ઈન્તિકામી જઝબે કે માતહત (બદલા લેને કે લિયે) જહાઝ સે નીચે ફેંક દિયા ગયા હો?

જયરામ ને જવાબ દિયા: યે લોગ દુશ્મની મેં શરાફત કો હાથ સે નહીં જાને દેતે. મેરી બહેન કે સાથ અરબ લળકી કા ગાયબ હોના યે ઝાહિર કરતા હૈ કે ઈસ સાઝિશ કી તેહ મેં (ચાલ કે પીછે) કિસી તુમ્હારે જૈસે કમીને

આદમી કા દિમાગ કામ કર રહા હે.

ઝુબેર ને ફિર જયરામ સે મુખાતિબ હોકર કહા: તુમ ઈન બાતોં સે મુઝે બેવકૂફ નહીં બના સકતે. નાહીદ, ખાલિદ ઔર તુમ્હારી બહેન બયક—વકત(એક હી વક્ત મેં) જહાઝ સે ગાયબ હુવે હૈં ઔર વો યકીનન તુમ્હારી કૈદ મેં હૈં. મુઝે તુમસે કિસી નેકી કી તવક્કોઅ (ઉમ્મીદ) નહીં લેકિન હમ ઈતના ઝરૂર ચાહતે હૈં કે હમેં સિંધ કે રાજા કે સામને પેશ કિયા જાએ ઔર જબ તક વો હમારા ફૈસ્લા નહીં કરતા નાહીદ ઔર ખાલિદ કો હમારે સાથ રખા જાએ.

પ્રતાપ રાય ને ચૌંક કર કહા: મૈં અબ સમઝા જયરામ! અગર ઉન લળકિયોં કે સાથ જહાઝ પર સે કોઈ આદમી ભી ગાયબ હુવા હે તો યે મામલા સાફ હે, કલ રાત બંદરગાહ સે એક સરકારી કશ્તી ગાયબ હો ગઈ હૈ લેકિન વો ઝિયાદા દૂર નહીં જા સકતે તુમ મેરે સાથ આઓ.

પ્રતાપ રાય ઔર જયરામ કૈદખાને સે બાહર નિકલ કર ઘોળોં પર સવાર હુવે ઔર ઉન્હેં સરપટ દૌળાતે હુવે બંદરગાહ પર પહોંચે. બંદરગાહ કે પેહરેદારોં ને શામ કે વકત કિસી કશ્તી ગાયબ હો જાને કે મુતઅલ્લિક પ્રતાપ રાય કે બયાન કી તસ્દીક કી (ગવાહી દી) ઔર માયા કે મુતઅલ્લિક જયરામ કી તશ્વીશ (પરેશાની) બળ્હને લગી. પ્રતાપ રાય ને ચંદ કશતિયાં ઔર જહાઝ શુમાલ ઔર મગરિબ કે સાહિલ કે સાથ સાથ દેખ ભાલ કે લિયે રવાના કર દિયે ઔર જયરામ કો તસલ્લી દી કે વો ઝિયાદા દૂર નહીં જા સકતે. જયરામ પ્રતાપ રાય કે સાથ વાપસ શહેર ચલા આયા.

સેહ—પહર (શામ) તક અપને મકાન મેં માયા કે મુતઅલ્લિક કોઈ ખબર ન પૌ કર ઉસને બંદરગાહ તક જાને કા ઈરાદા કિયા લેકિન પ્રતાપ રાય કા સિપાહી આયા

ઔર ઉસે અપને સાથ ઉસકે મહેલ કી તરફ લે ગયા.

(૨)

પ્રતાપ રાય કે મહેલ કે પાઈં બાગ મેં ઝુબૈર ઔર અલી નારયલ કે દો દરખ્તોં કે સાથ જકળે હુવે થે. પ્રતાપ રાય ઉસકે ચંદ સિપાહી ઔર દો જલ્લાદ હાથ મેં કોળે લિયે ઉનકે પાસ ખળે થે. અલી ઔર ઝુબૈર કી ઝુકી હુઈ ગરદનેં ઔર ઉરયાં (નંગે) સીનોં પર ઝરબોં (માર) કે નિશાનાત યે ઝાહિર કર રહે થે કે ઉન્હેં નાકાબિલે બરદાશ્ત જિસ્માની અઝિય્યત (બર્દાશ્ત ન હો ઐસી તકલીફ) પહોંચાઈ જા ચુકી હૈ. એક સિપાહી ને જયરામ કી આમદ કી ઈત્તિલા (આને કી ખબર) દી ઔર પ્રતાપ રાય કા ઈશારા પા કર ઝુબૈર ઔર અલી પર કોળે બરસાને લગે. ઝુબૈર એક ચટાન કી તરહ ખળા થા લેકિન અલી કી કુવ્વતે બરદાશ્ત જવાબ દે ચુકી થી ઔર કોળે કી હર ઝર્બ (માર) કે સાથ ઉસકે મુંહ સે ચીખેં નિકલ રહી થીં.

બાહર કે દરવાઝે મેં પાંવ રખતે હી અલી કી ચીખ પુકાર ને જયરામ કો મુતવજ્જેહ કિયા ઔર ઉસને ભાગ કર દોનોં જલ્લાદોં કો યકે બાદ દીગરે (એક કે બાદ એક) પીછે ધકેલ દિયા ઔર પ્રતાપ રાય કી તરફ મુતવજ્જેહ હો કર કહા: યે ઝુલ્મ હૈ, યે પાપ હૈ, આપને મુઝસે વાદા કિયા થા કે આપને ઈનકા ફૈસ્લા રાજા પર છોળ દિયા હૈ.

પ્રતાપ રાય ને અલી કી તરફ ઈશારા કરતે હુવે જવાબ દિયા: યે લળકા સિપાહિયોં ને શહેર સે તલાશ કિયા હૈ. માલૂમ હોતા હૈ કે યે તુમ્હારી બહેન કે સાથ હી જહાઝ પર સે રૂપોશ (ગાઈબ) હુવા થા ઔર ઈસકે બાકી સાથી શહેર કે આસપાસ કહીં છુપે હુવે હૈં.

જયરામ ને આગે બળ્હ કર અલી સે પૂછા: તુમ

કહાં થે? મેરી બહેન કહાં હૈ?

અલી ને સરાપા ઈલ્તિજા બન કર (બળી આજિઝી સે) ઉસકી તરફ દેખા ઔર ફિર ગરદન ઝુકા લી.

જયરામ ને કહા:અગર તુમ્હેં માયાદેવી કે મુતઅલ્લિક કુછ માલૂમ હૈ તો બતાદો મૈં તુમ્હેં બચા સકતા હૂં.

અલી ને દોબારા ગરદન ઉઠાઈ ઔર ચિલ્લા ચિલ્લા કર કેહના શુરૂ કિયા: મુઝે માલૂમ નહીં મૈં સચ કેહતા હૂં મુઝે ઉનકે મુતઅલ્લિક માલૂમ નહીં, મૈંને જહાઝ પર સે કૂદને સે પેહલે ઉન્હેં તલાશ કિયા થા લેકિન મુઝે માલૂમ નહીં વો કૈસે ગાયબ હો ગએ.

જયરામ ને પૂછા: તુમ શહેર મેં કૈસે પહોંચે?

મૈં જહાઝ સે કૂદ કર સમુંદર કે કિનારે એક કશ્તી મેં છુપ ગયા થા. આજ મૈં શહેર પહોંચા ઔર સિપાહી મુઝે પકળ કર યહાં લે આએ. તુમ સબ ઝાલિમ હો મૈંને તુમ્હારા કોઈ કુસૂર નહીં કિયા.

જયરામ ને ઝુબૈર કી તરફ દેખા લેકિન હૈરાની, ગુસ્સા, નદામત ઔર અફસોસ કે જઝબાત કે હૈજાન મેં વો ઉસસે મુખાતબ હોને (બાત કરને) કે લિયે મૌઝૂં (મુનાસિબ) અલ્ફાઝ તલાશ ન કર સકા. ઉસકી આંખેં એક બાર ઉઠીં ઔર ઝુક ગઈ, હોંટ કપકપાએ ઔર એક દૂસરે સે પેવસ્ત હો (ચિપક) ગએ, ઉસને પ્રતાપ કી તરફ મુતવજ્જેહ હોકર કહા: આપ ઈન્હેં છોળ દેં, મુઝે ઈન પર કોઈ શુબહ (શક) નહીં.

પ્રતાપ રાય ને કહા: મૈં ઈન્હેં કૈસે છોળ સકતા હૂં. અગર તુમ્હારી બહેન જહાઝ પર થી તો ઈનકો યકીનન યે ઈલ્મ હોગા કે વો કહાં હૈ. તુમ શાયદ અબ તક મુઝે મુજરિમ ખયાલ કરતે હો ઔર મૈં ઈન લોગોં કી ઝબાન સે

તુમ્હેં યકીન દિલાના અપના ફર્ઝ સમઝતા હૂં કે તુમ્હારી બહેન કો ઈન લોગોં ને છૂપા રખા હૈ. ઔર અગર વો ઝિંદા નહીં તો ઈન્હોંને જહાઝ પર હમલા હોને સે પેહલે ઉસે સમુંદર મેં ફેંક દિયા હોગા. અબ યા ઈન્હેં અપને જુર્મ કા ઈકબાલ કરના (માનના) પળેગા ઔર યા તુમકો તસ્લીમ કરના (માનના) પળેગા કે તુમ્હારી બહેન જહાઝ પર થી હી નહીં ઔર તુમને મુઝે મરઉબ કરને (ડરાને) કે લિયે યે બહાના તલાશ કિયા થા.

પ્રતાપ રાય ને ફિર જલ્લાદોં કો ઈશારા કિયા ઔર વો ઝુબૈર ઔર અલી પર ફિર કોળે બરસાને લગે. જયરામ ચિલ્લાયાઃ ઠેહરો ઠેહરો યે બેકુસૂર હૈં, યે ઝુલ્મ હૈ ઈન્હેં છોળ દો. લેકિન ઉસકી ચીખ વ પુકાર બે–અસર સાબિત હુઈ. ઉસને આગે બળ્હ કર એક જલ્લાદ કે મુંહ પર ઘૂંસા રસીદ કિયા લેકિન પ્રતાપ રાય કે ઈશારે સે ચંદ સિપાહિયોં ને ઉસે પકળ કર પીછે હટા દિયા. વો સિપાહિયોં કી ગિરિફ્ત (પકળ) સે આઝાદ હોને કે લિયે જિદ્દો જુહદ (કોશિશ) કર રહા થા. અલી ચીખેં મારને કી બજાય નીમ (આધી) બેહોશી કી હાલત મેં આહિસ્તા આહિસ્તા (ધીરે ધીરે) કરાહ રહા થા. ઝુબૈર હર કોળે કી ઝર્બ કે બાદ જયરામ કી તરફ દેખતા ઔર ફિર આંખેં બંદ કર લેતા. બિલઆખીર અલી કે કરાહને કી આવાઝ બંદ હો ગઈ ઔર ગરદન ઉઠાને ઔર આંખેં ખોલને કે લિયે ઝુબૈર કી તાકત ભી જવાબ દે ગઈ.

પ્રતાપ રાય ને એક સિપાહી કો ગરમ લોહા લાને કા હુકમ દિયા. જયરામ ફિર ચિલ્લાયાઃ પ્રતાપ તુમ ઝાલિમ હો, કમીને હો, મુઝે જો સઝા ચાહો દે લો લેકિન ઈન પર રહમ કરો.

પ્રતાપ રાય ને ગરજ કર કહાઃ મુઝે તુમ્હારી બદઝબાની કી પરવાહ નહીં મૈં તુમ્હારા ફૈસ્લા મહારાજ પર છોળૂંગા. લેકિન ઈસ વકત ઈનકી જાન મેરે કબ્ઝે મેં હૈ, મૈં ઈનકી આંખેં નિકલવા દૂંગા, ઈનકી બોટિયાં નોચ ડાલૂંગા. યે નામુમકિન હૈ કે યે ઝિંદા ભી રહેં ઔર તુમ મહારાજ કે પાસ જાકર અપની બહેન કે અગવા કિયે જાને કી ઝિમ્મેદારી ભી મુઝ પર ડાલો. અગર તુમ્હારી બહેન જહાઝ પર સે ગાયબ હુઈ હૈ તો મૈં ઝરૂર ઉસકા પતા લગવાઉંગા. ઈસકે લિયે અગર મુઝે ઉન તમામ બચ્ચોં ઔર ઔરતોં કે સાથ યહી સુલૂક કરના પળા તો ભી દરીગ (અફસોસ) નહીં કરૂંગા.

સિપાહી ને લોહે કી સલાખ (છળ, સલિયા) પ્રતાપ રાય કે હાથ મેં દે દી ઔર વો ઝુબૈર કી તરફ બળ્હા. જયરામ ને બુલંદ (ઊંચી) આવાઝ મેં કહાઃ નહીં નહીં, ઠેહરો મેરી બહેન જહાઝ પર ન થી, મૈં અકેલા આયા થા, મૈં ફકત (સિર્ફ) ઈનકી જાન બચાના ચાહતા થા.

પ્રતાપ રાય ને જવાબ દિયાઃ લેકિન મુઝે કયૂં કર યકીન આએ કે તુમ રાજા કે સામને ઐસી કહાનિયાં બયાન કરકે ઉસે મેરે ખિલાફ નહીં ભળકાઓગે?

"પ્રતાપ મૈં વાદા કરતા હૂં એક રાજપૂત કા વાદા! મુઝ પર એતિબાર કરો."

"તુમ્હેં યે ગવાહી ભી દેની પળેગી કે જહાઝ પર સે કોઈ ભી લળકી ગાયબ નહીં હુઈ."

"અગર તુમ ઈન્હેં છોળ દો તો મૈં યે વાદા કરને કે લિયે ભી તૈયાર હૂં."

ઈન્હેં છોળના, ન છોળના રાજા કા કામ હૈ. મૈં સિર્ફ યે વાદા કર સકતા હૂં કે ઈનકે સાથ આઈંદા (બાદ મેં) કોઈ

સખ્તી નહીં કી જાએગી. તુમ્હેં રાજા કે સામને યે ભી માનના પળેગા કે તુમ ને ઈન લોગોં કો છુળાને કી નિય્યત સે મુઝ પર દબાવ ડાલા ઔર અપની બહેન કો એક બહાના બનાયા થા.

જયરામ ને શિકસ્ત ખૂરદા (હારા હુવા) સા હો કર જવાબ દિયાઃ મૈં ઈસકે લિયે ભી તેયાર હૂં.

પ્રતાપ રાય ને લોહે કી સલાખ ફેંકતે હુવે કહાઃ તુમને મુઝે ખ્વાહ મખ્વાહ પરેશાન કિયા.

(૩)

ઝુબૈર ને હોશ મેં આકર આંખે ખોલી. વો અલી કે કરીબ કૈદખાને (જેલ) મેં પળા હુવા થા. જયરામ ઠંડે પાની કી બાલટી સે રૂમાલ ભિગો ભિગો કર ઉસકે ઝખ્મોં પર ટકોર કર (સેંક) રહા થા. એક ઔરત અલી કો હોશ મેં લાને કી કોશિશ કર રહી થી. ઝુબૈર હોશ મેં આતે હી ઉઠ કર બૈઠ ગયા. જયરામ ને પાની કા કટોરા ભર કર ઉસકે હોંટોં સે લગા દિયા. ઝુબૈર કે દિલ મેં એક લમ્હા કે લિયે ફિર એક બાર ગુસ્સા ઔર હકારત કે જઝબાત બેદાર હુવે (જાગે) લેકિન જયરામ કી આંખોં મેં આંસૂ દેખ કર ઉસને પાની કે ચંદ ઘૂંટ પી લિયે. જયરામ ને ફકત (સિર્ફ) ઈતના કહા "ઝુબૈર ! મુઝે અફસોસ હૈ" ઔર ઉસકી ખૂબસૂરત આંખોં સે આંસૂ ટપક પળે. ઝુબૈર ને અપને ચેહરે પર એક મગમૂમ (ઉદાસ) મુસ્કુરાહટ લાતે હુવે કહાઃ જયરામ તુમ મેરે લિયે એક મુઅમ્મા (ઉલ્ઝા હુવા મસ્અલા) હો, તુમને દીબલ કે હાકિમ(ગવર્નર) સે સાઝબાઝ (સાઝિશ) કરકે હમેં ઈસ હાલત તક પહોંચાયા. ઈસકે બાદ તુમ મેરે લિયે જલ્લાદોં સે નબરદ આઝમા હુવે(લળે) અબ તુમ આંસૂ ભી બહા રહે હો. આખિર ઈન સબ બાતોં કા મતલબ કયા હૈ?

જયરામ કે હોંટોં સે દર્દ કી ગેહરાઈયોં મેં ડૂબી હુઈ આવાઝ નિકલીઃ ઝુબૈર મુઝ પર 'એતિબાર (ભરોસા) કરો, મૈં તુમ્હારા દોસ્ત હૂં. તુમને મેરી જાન બચાઈ થી ઔર એક રાજપૂત એહસાન ફરામોશ (એહસાન ભૂલને વાલા) નહીં હો સકતા. દીબલ કે સરદાર ને મેરે સાથ ધોકા કિયા. તુમ્હારે જહાઝોં પર હમલા કરને સે પેહલે મુઝે એક કોઠળી મેં બંદ કર દિયા. તુમ મુઝસે બદઝન હો મુઝે દગાબાઝ(ધોકા દેને વાલા) સમઝતે હો લેકિન મૈં બેકુસૂર હૂં. અગર ભગવાનને મૌકા દિયા તો મૈં યે સાબિત કર સકૂંગા.

ઝુબૈર ને કહાઃ અગર તુમ ઈસ સાઝિશ મેં શરીક નહીં તો મૈં પૂછતા હૂં કે નાહીદ ઔર ખાલિદ કહાં હૈં?

જયરામ ને જવાબ દિયાઃ અગર તુમ માયા કે મુતઅલ્લિક કુછ નહીં જાનતે તો મૈં ખાલિદ ઔર નાહીદ કે મુતઅલ્લિક કયા બતા સકતા હૂં? મૈં તુમસે કેહ ચુકા હૂં કે મૈં સારી રાત કોઠળી મેં બંદ થા, તુમ જહાઝ પર થે. બંદરગાહ સે એક કશ્તી ભી ઉસ રાત ગાયબ હો ચુકી હૈ. અગર તુમને લળાઈ સે પેહલે ઉન્હેં કહીં ભેજ દિયા હૈ તો ભગવાન કે લિયે મુઝસે ન છુપાઓ. મુઝે યકીન હૈ કે તુમને ઉન્હેં પ્રતાપ રાય કે ઝાલિમ હાથોં સે બચાને કી નિય્યત સે કહીં ભેજા હોગા. મુઝે સિર્ફ ઈતના બતા દો કે માયા ઝિંદા હૈ ઔર કિસી મેહફૂઝ જગહ પર હૈ. મૈં વાદા કરતા હૂં કે તુમ પર કોઈ આંચ ન આને દૂંગા. મૈં પ્રતાપ રાય કો યકીન દિલા ચુકા હૂં કે મેરી બહેન મેરે સાથ ન થી વરના વો આજ તુમ્હેં ઝિંદા ન છોળતા.

ઝુબૈર ને જવાબ દિયાઃ કાશ મૈં તુમ પર એતિબાર કર સકતા. તુમ દોનોં નાહીદ કો છુપા કર માયા કી ઝિમ્મેદારી હમારે સર ઈસલિયે થોપ રહે હો કે હમ રાજા સે નાહીદ ઔર ખાલિદ કે મુતઅલ્લિક સવાલ ન કર સકેં.

જયરામ ને કહાઃ ઝુબૈર મુઝ પર એતિબાર કરો મુઝે તુમસે ઝૂટ બોલને મેં કોઈ ફાયદા નહીં. અગર તુમ્હેં ઔર તુમ્હારે સાથિયોં કો માયા ઔર નાહીદ કે મુતઅલ્લિક કોઈ ઈલ્મ નહીં તો યે પ્રતાપ રાય કી શરારત હૈ. આજ વો મેરે સામને તુમ દોનોં કો ઈસલિયે સઝા દે રહા થા કે મૈં આઈંદા માયા ઔર નાહીદ કા નામ ન લૂં. મૈં યે વાદા કરતા હૂં ઔર તુમ નહીં જાનતે કે એક રાજપૂત ભાઈ કે લિયે અપની બહેન કે મુતઅલ્લિક ઈસ કિસ્મ કા વાદા કરના કિસ કદર સબ્ર આઝમા હૈ.

ઝુબૈર ને જવાબ દિયાઃ તુમ્હારી મહેરબાની કા શુક્રિયા. ઈસ વક્ત હમ પર તુમ્હારી તલવારોં કા પેહરા હૈ, હમારે લિયે ઝૂટ ઔર સચ સે કોઈ ફર્ક નહીં પળતા. મૈં સચ બોલને કા ઈન્આમ દે સકતા હૂં ન ઝૂટ બોલને કી સઝા. સિર્ફ યે જાનતા હૂં કે હમ તુમ્હારી વજહ સે ઈસ મુસીબત મેં ગિરિફતાર હુવે ઔર જબ તક મૈં નાહીદ કો નહીં દેખતા મુઝે ન તુમ પર એતિબાર આ સકતા હૈ ઔર ન દીબલ કે હાકિમ પર. અગર મુસ્તકબિલ (આને વાલે વક્ત) કે હાલાત ને યે સાબિત કર દિયા કે તુમ ઈસ મામલે મેં બેકુસૂર થે તો મૈં તુમસે ઈસ બદગુમાની (બુરી રાય રખને) કે લિયે મઅઝિરત કર (માફી માંગ) લૂંગા. અગર દીબલ કા હાકિમ કુસૂરવાર હૈ તો તુમ્હારી કોશિશ યે હોની ચાહિયે કે હમારી આવાઝ રાજા કે કાનોં તક પહોંચ જાએ. મૈં તુમ્હેં યકીન દિલાતા હૂં કે મુઝે ઔર મેરે સાથિયોં કો ખાલિદ, નાહીદ ઔર તુમ્હારી બહેન કે મુતઅલ્લિક કોઈ ઈલ્મ નહીં. દૂસરે જહાઝ સે સરાનદીપ કે મલ્લાહોં ને હમારે જહાઝ કે ચંદ આદમિયોં કો એક કશ્તી પર સવાર હોતે દેખા થા. વો કશ્તી જુનૂબ કી તરફ ગાયબ હો ગઈ થી. અગર ઉન્હેં ઉસ કશ્તી પર અગવા કિયા ગયા હૈ તો મામલા સાફ હૈ. કશ્તી

હમારે જહાઝોં સે નહીં બલ્કે બંદરગાહ સે ગાયબ હુઈ હૈ ઔર ઈસ બાત કા ઈલ્મ બંદરગાહ વાલોં કો હોના ચાહિયે કે વહાં સે કશ્તી કૌન લાયા.

જયરામ ને અપની પેશાની પર હાથ મારતે હુવે કહા: પ્રતાપ કમીના, મક્કાર, ઝાલિમ, બુઝદિલ......, ઝુબૈર ભગવાન કે લિયે મેરી ખતા (ગલતી) માફ કર દો, મૈંને તુમ પર શક કિયા મૈં નાદિમ (શર્મિન્દા) હૂં.

ઝુબૈર કો ઈન અલ્ફાઝ સે ઝિયાદા જયરામ કી પુરનમ (ગીલી) આંખોં ને મુતાસ્સિર કિયા ઔર ઉસને જયરામ કે કંધે પર હાથ રખતે હુવે કહા: જયરામ તુમ જાઓ, ઉન્હેં તલાશ કરો. પ્રતાપ રાય ઝાલિમ ભી હૈ ઔર મક્કાર ભી, ઉસે અપને દિલ કા હાલ ન બતાના વરના તુમ અપની બહેન કો તલાશ ન કર સકોગે ઔર ન રાજા હી કે કાનોં તક યે ખબર પહોંચ સકેગી.

જયરામ ઉઠ કર કૈદખાને કી કોઠળી સે બાહર નિકલ આયા. પેહરેદારોં ને દરવાઝા બંદ કર દિયા. ચંદ કદમ દૂર જાને કે બાદ જયરામ ને વાપસ આ કર એક પેહરેદાર કો સરાનદીપ કે મલ્લાહોં કી કોઠળી કા દરવાઝા ખોલને કે લિયે હુકમ દિયા.

ઉન લોગોં સે ચંદ સવાલાત પૂછને કે બાદ જબ વો બાહર નિકલા તો ઉસકે દિલ પર એક ભારી બોઝ થા. સરાનદીપ કે મલ્લાહ (જહાઝ ચલાને વાલે) ઝુબૈર કે બયાન કી હર્ફ બહર્ફ તસ્દીક કર ચુકે થે ઔર ઉસે અફસોસ થા કે ઉસે ઝુબૈર કી બાતોં પર શક ક્યૂં ગુઝરા.

માયા કી પરેશાની

તીન હફ્તોં કે બાદ નાહીદ એક ઉજળે હુવે કિલ્એ કે એક કમરે મેં બિસ્તર પર લેટી થી. બરહમન આબાદ સે ૨૦ કોસ કે ફાસ્લે પર એક ઘને જંગલ મેં યે કિલ્આ કિસી ઝમાને મેં ગંગૂ ઔર ઉસકે સાથિયોં કી કયામગાહ (ઠહરને કી જગહ) થી. ચંદ (કુછ) દિનોં સે ગંગૂ ઔર ઉસકે સાથી ફિર ઈન ખન્ડરોં કો આબાદ કર ચુકે થે.

નાહીદ કે ઝખ્મ ઔર બુખાર સે ગંગૂ કો સખ્ત તશ્વીશ (ફિક્ર) થી ઔર યહી વજહ થી કે ઉસને નાહીદ કે શિફાયાબ (અચ્છે) હોને તક ઐસી જગહ કો અપની કયામગાહ બનાયા થા જો ગિર્દો પેશ કે ખતરાત(આસપાસ કે ખતરોં) સે મેહફૂઝ થી. ગંગૂ લૂટ માર કી કસમ ખા ચુકા થા. ઉસે એક ખાસ મકસદ કે લિયે અપને સાથિયોં કે ઘોળોં ઔર દૂસરે સાઝો સામાન કી ઝરૂરત થી. જહાઝ ગર્ક હો (ડૂબ) જાને કે બાદ ઉસકે પાસ સિર્ફ ચાર બેશ-કીમત (કીમતી) હીરે રેહ ગએ થે જિન્હેં વો હર વક્ત અપને પાસ રખતા થા. વો એક ગુજરાતી તાજિર કા ભેસ બદલ કર બરહમન આબાદ પહોંચા. વહાં પર સિર્ફ દો હીરે બેચને સે ઉસે ઈસ કદર રકમ મિલ ગઈ જો ઉસકે તમામ સાથિયોં કો ઘોળે, તલવારેં ઔર ખાને પીને કા સામના મુહય્યા કરને કે લિયે કાફી સાબિત હુવા.

ગંગૂ કો દીબલ કે આસપાસ અગર કોઈ ઈસ કિસ્મ કી જાએ-પનાહ (ઠહરને કી જગહ) મિલ જાતી તો વો યકીનન ઉસે અપની સરગરમિયોં કા મરકઝ બનાતા. લેકિન વહાં કોઈ મૌઝૂં (મુનાસિબ) જગહ ન હોને કે અલાવા ગંગૂ કો યે ભી યકીન થા કે કૈદિયોં કો બરહમન

આબાદ યા અરૂર મેં રાજા કે સામને ઝરૂર પેશ કિયા જાએગા. ચંદ દિનોં સે ગંગૂ કે સાથી દીબલ ઔર બરહમન આબાદ કે દરમિયાન તમામ રાસ્તોં પર પેહરા દે રહે થે. ગંગૂ કી નિય્યત કે મુતઅલ્લિક ખાલિદ કે તમામ શુકૂક રફઅ (શક દૂર) હો ચુકે થે. માયાદેવી ભી રાત દિન નાહીદ કી તિમારદારી (બીમાર કી દેખભાલ) કરકે ગંગૂ કો કિસી હદ તક અપની નેક નિયતી કા સુબૂત દે ચુકી થી, નાહીદ કે શુબ્હાત (શક) દૂર કર ચુકી થી. લેકિન ખાલિદ પર ઉસકી કિસી બાત કા અસર ન હુવા. ઉસકે લિયે ગોયા વો થી હી નહીં. વો તીમારદારી કે લિયે નાહીદ કે પાસ બૈઠતા, વો ઉસકે સામને નાહીદ કે ઝખ્મ કી મરહમ પટ્ટી કરતી, ઉસે દવાઈ ખિલાતી, ઉસકા સર દબાતી ઔર ખાલિદ કો અપની તરફ મુતવજ્જેહ કરને કે લિયે અપને ઈરાદોં કે ખિલાફ કઈ બાર યે અલ્ફાઝ દુહરાતી "આપકી બહેન કી તબીઅત અબ ઠીક હૈ, ઝખ્મ જલ્દ હી અચ્છા હો જાએગા..... બહેન નાહીદ અબ તંદરુસ્ત હૈ, આપ પરેશાન ન હોં..... ખુદા આપકી મદદ કરેગા....." લેકિન ખાલિદ કી તરફ સે કોઈ જવાબ ન પા કર વો યે મેહસૂસ કરતી કે ખાલિદ કી આંખેં ઔર કાન ઉસકે લિયે બંદ હો ચુકે હૈં. દરિયાએ સિંધ કે દહાને સે ઈસ મકામ તક કશ્તી કે તવીલ (લંબે) સફર મેં ભી યહી હાલત થી. દરિયા મેં વહી પાની થા જિસે વો સમુંદર મેં દેખ ચુકી થી. હર સુબહ વહી સૂરજ નમૂદાર (ઝાહિર) હોતા ઔર શામ કે વકત ઉન્હીં ચાંદ ઔર સિતારોં કી મેહફિલ સજતી થી. લેકિન ખાલિદ કે તર્ઝે અમલ (તરીકે) મેં તબ્દીલી કે બાદ ઉસકે લિયે કાયનાત (દુનિયા) કી તમામ રંગીનિયાં ફીકી પળ ચુકી થીં. અગર ખાલિદ ઉસકી મુસ્કુરાહટ કા જવાબ

મુસ્કુરાહટ સે દે સકતા, અગર વો ફકત (સિર્ફ) એક બાર પૂછ લેતા કે માયા તુમ કૈસી હો? અગર ઉસકે હાથ માયા કી આંખોં સે બેબસી કે આંસૂ પોંછને કે લિયે મામૂલી સી આમાદગી (રાઝી હોના) ઝાહિર કરતે તો ભાઈ કી જુદાઈ કે એહસાસ કે બાવજૂદ વો ઈસ બાત પર ખુશ હોતી કે કુદરત ને દીબલ સે ઉનકે રાસ્તે જુદા નહીં કિયે. વો જહાઝ પર સફર કે દૌરાન મેં અકસર યે સોચા કરતી થી કે કાશ ખાલિદ કે સાથ ઉસકા સફર ખત્મ ન હો, કાશ કોઈ તૂફાન જહાઝ કા રુખ બદલ દે ઔર વો ખાલિદ કે સાથ કિસી ઐસે જઝીરે (ટાપૂ) મેં પહોંચ જાએ જહાં સાફ ઔર શફફાફ પાની કી નદિયાં બેહતી હોં, આબશારેં મુહબ્બત કે ગીત ગાતી હોં, સદાબહાર દરખ્ત લેહરાતે હોં, ગેહરી ઝીલ (તાલાબ) મેં કમલ ખિલતે હોં. દીબલ કી બંદરગાહ કી પેહલી ઝલક દેખને કે બાદ થોડી દેર કે લિયે ઉસકે સપનોં કી રંગીન દુનિયા દરહમ બરહમ હુઈ (ઉજળ ગઈ) લેકિન કુદરત ને જબ ઉન્હેં જહાઝ કે બજાય એક કશ્તી પર સવાર કર દિયા તો માયાદેવી ફિર સપનોં કી એક નઈ દુનિયા આબાદ કરને લગી. લેકિન દીબલ કે હાદસા ને એક જીતે જાગતે નૌજવાન કો એક પથ્થર કા મુજસ્સમા (બુત) બના દિયા થા. મુહબ્બત ઔર વફા કી દેવી કી મુલ્તજી ઔર મુતમન્ની નિગાહોં (દરખાસ્ત કરને વાલી આંખોં) કે જવાબ મેં ખાલિદ કી આંખોં મેં નફરત ઔર હકારત કે સિવા કુછ ન થા.

ઉન લોગોં મેં સિર્ફ નાહીદ ઐસી થી જિસે યે યકીન થા કે દીબલ કે હાદસે સે માયાદેવી કા કોઈ તઅલ્લુક નહીં. વો એક ઔરત કી ઝકાવતે હિસ સે માયાદેવી કી ઝેહની કશમકશ (બેચૈની) કા અંદાઝા કર ચુકી થી. ઉસે

જબ ભી મૌકા મિલતા વો ખાલિદ કે સામને માયા કી પાકીઝગી, ઉસકી માસૂમિયત ઔર ઉસકી હયા (શર્મ) કા ઝિક્ર છેળ દેતી. ખાલિદ ગુફતગૂ કા મૌઝૂઅ(બાત કા ટૉપિક, મઝમૂન) બદલને કી કોશિશ કરતા તો વો કેહતીઃ ખાલિદ તુમ્હારા દિલ બહોત સખ્ત હૈ, તુમ દેખતે નહીં ઉસકા સુર્ખ વ સુફેદ ચેહરા દોપહર કે ફૂલ કી તરહ મુરઝા ગયા હૈ. ઉસકા ભાઈ બુરા સહીહ લેકિન મેરા દિલ ગવાહી દેતા હૈ કે વો માસૂમ હૈ. વો તુમ્હેં અપની આખરી પનાહ ખયાલ કરતી હૈ. તુમ ઉસે તસલ્લી દે સકતે હો. વો અબ યહાં તક કેહ ચુકી હૈ કે અગર ઉસકા ભાઈ વાકઈ ઈસ સાઝિશ મેં શરીક થા તો વો ઉસકે પાસ જાને સે મરના બેહતર સમઝતી હૈ.

ઔર વો જવાબ દેતાઃ મૈં દોપહર કે વક્ત ચિરાગ કી ઝરૂરત મેહસૂસ નહીં કરતા. મૈં જો કુછ દેખ ચુકા હૂં ઉસકે બાદ ઉસ લળકી કે મુતઅલ્લિક અપની રાય બદલના મેરે બસ કી બાત નહીં.

(૨)

ચંદ દિન ઉસ કિલ્એ મેં રેહને કે બાદ નાહીદ ચલને ફિરને કે કાબિલ હો ગઈ. લેકિન તીર કા ઝખ્મ અભી તક મુન્દમિલ નહીં હુવા (ભરા નહીં) થા. ખાલિદ કભી કભી સવારોં કી કિસી ટોલી કે સાથ ગશ્ત કે લિયે ચલા જાતા.

એક શામ મુખ્તલિફ અતરાફ સે સિપાહિયોં કી તમામ ટોલિયાં વાપસ આ ગઈ લેકિન ખાલિદ ઔર ઉસકે ચાર સાથી વાપસ ન આએ. નાહીદ નમાઝે મગરિબ કે બાદ અપને ભાઈ કી ખૈરિયત કે લિયે દુઆ કર રહી થી. ગંગૂ અપને ચંદ સાથિયોં કો ખાલિદ કી તલાશ મેં રવાના કરકે (ઢૂંડને કે લિયે ભેજ કર) એક ઉંચે દરખ્ત પર ચળહ કર ઉસકી રાહ દેખ રહા થા. માયા કિલ્એ સે બાહર નિકલ

કર ઘને દરખ્તોં મેં સે ઈધર ઉધર ઝાંક રહી થી. અચાનક ઉસે દૂર સે ઘોળોં કી ટાપ સુનાઈ દી. ઉસકા દિલ ધળકને લગા ઔર વો તેઝી સે કદમ ઉઠાતી હુઈ આગે બળ્હી. ઉસકા દામન એક ઝાળી કે કાંટોં સે ઉલઝ ગયા. વો કાંટોં કો અલગ કર રહી થી કે ઝાળિયોં કે અકબ (પીછે) સે ખાલિદ ઔર દૂસરે સવાર નમૂદાર (ઝાહિર) હુવે. ખાલિદ ને ઘોળા રોકતે હુવે પૂછાઃ મેરી બહેન કૈસી હૈ?

કાનોં કે રાસ્તે યે અલ્ફાઝ માયા કે દિલ મેં ઉતર ગએ. વો ખાલિદ કી તરફ દેખને લગી. ખારદાર (કાંટોં વાલી) ઝાળી કી ચંદ શાખેં જો ઉસને બળી મુશ્કિલ સે અપને દામન સે જુદા કી થીં ઉસકે હાથ સે છૂટ કર ફિર ઉસકે દામન મેં ઉલઝ ગઈં.

ખાલિદ ને ફિર કહાઃ મેરી બહેન ઠીક હૈ ના?

માયા ને ચૌંક કર જવાબ દિયાઃ વો બિલ્કુલ ઠીક હૈ. આપને બહોત દેર લગાઈ.

"તુમ યહાં કયા કર રહી હો?"

"મૈં............. કુછ નહીં." યે કેહ કર માયા ફિર અપને દામન કો કાંટોં સે છુળાને લગી લેકિન ઉસકી નિગાહેં ખાલિદ પર ગળી હુઈ થીં. ખાલિદ ઘોળે સે ઉતરા ઔર ઉસકે સાથી દુઝદીદા નિગાહોં સે (નઝર ચુરાતે હુવે) એક દૂસરે કી તરફ દેખતે ઔર મુસ્કુરાતે હુવે આગે નિકલ ગએ. ખાલિદ શાખોં (ટેહનિયોં) કો એક એક કરકે ઉસકે દામન સે અલગ કરને લગા. માયા કા તનફ્ફુસ (સાંસ) તેઝ હો રહા થા. ઉસકી આંખોં મેં તશક્કુર (શુક્રિયા) કે આંસૂ ઉમડને લગે. ઉસને અપના કાંપતા હાથ ખાલિદ કે હાથ પર રખ દિયા.

ખાલિદ ને એક શાખ ઉસકે દામન સે અલગ કરતે

હુવે કહાઃ ઈસે પકળો.

ઉસને જલ્દી સે શાખ કો પકળને કી કોશિશ કી લેકિન એક તેઝ કાંટા ઉસકી ઉંગલી મેં પેવસ્ત હો (ઘુસ) ગયા ઔર શાખ ઉસકે હાથ સે છૂટ કર ફિર ઉસકે દામન મેં ઉલઝ ગઈ. માયા કાંટે કી તકલીફ કે બાવજૂદ મુસ્કુરાઈ. તશક્કુર કે આંસુઓં મેં ભીગી હુઈ મુસ્કુરાહટ મેં ઉસકા ચેહરા શબનમ આલૂદ (શબનમ મિલે હુવે) ફૂલ સે કહીં ઝિયાદા દિલફરેબ (હસીન) બના દિયા. ખાલિદ ને ઉસકી તરફ દેખા ઔર આંખેં ઝુકાતે હુવે કહાઃ લાઓ મૈં નિકાલ દૂં.

માયા ને કુછ કહે બગૈર અપના હાથ ઉસકી તરફ બળહા દિયા. ખાલિદ કાંટા નિકાલ કર ફિર ઝાળી કી તરફ મુતવજ્જેહ હુવા. ઉસને પૂછાઃ તુમ યહાં ક્યૂં આઈ?

માયા ને જવાબ દિયા "કિલ્એ મેં ગરમી થી ઔર મૈં ઝરા હવાખોરી (હવા ખાને) કે લિયે નિકલ આઈ થી." લેકિન ઉસકા દિલ કેહ રહા થા "ક્યા સચમુચ તુમ મેરે યહાં આને કી વજહ નહીં સમઝ સકે? કાશ મૈં તમામ ઉમ્ર કાંટોં મેં ઉલેઝી રહૂં ઔર તુમ નિકાલતે રહો."

ખાલિદ ને જવાબ દિયાઃ લેકિન ઈસ વક્ત દરખ્તોં કે નીચે તો ઝિયાદા હબસ (ઘુટન) હૈ?

માયા ને પરેશાન સી હો કર ખાલિદ કી તરફ દેખા લેકિન કુછ સોચને કે બાદ જવાબ દિયાઃ મૈં દરિયા કી તરફ જા રહી થી.

"દરિયા દૂસરી તરફ હૈ."

"મૈં ભી ઉસી તરફ જા રહી થી લેકિન......."

"લેકિન ક્યા?"

"ઘોળોં કી ટાપ સુન કર ઈસ તરફ લૌટ આઈ. આજ આપને બહોત દેર કી. મૈં..... બહોત પરેશાન થી."

"મૈં તુમ્હારી પરેશાની કી વજહ સમઝ નહીં સકા. અગર મૈં ઝુબૈર ઔર અપને દૂસરે સાથિયોં કી તરહ કૈદ મેં હોતા તો તુમ્હેં બહોત ઈત્મીનાન હોતા લેકિન મૈં તુમ્હેં યકીન દિલાતા હૂં કે મૈં અબ ભી કૈદ મેં હૂં.મૈં તુમ્હારે ભાઈ કી તરહ અપની બહેન કો છોળ કર નહીં જા સકતા."

માયા કે દિલ પર એક ચરકા (ધચકા) લગા. વો દેર તક બેહિસ વ હરકત ખળી રહી. ઉસને ખિલાફે મામૂલ ખાલિદ કી તરફ ટિકટિકી બાંધ કર દેખા ઔર ઉસકી ચમકતી હુઈ પુતલિયોં પર ફિર એક બાર પાની કે ધુંધલે નકાબ છા ગએ. યે નકાબ ઉભર કર છલકતે હુવે આંસુઓં મેં તબ્દીલ હો ગએ. પલ્કેં ઉન્હેં ઝિયાદા સહારા ન દે સકીં. દો ચમકતે હુવે મોતી રુખ્સારોં (ગાલોં) પર હલ્કી હલ્કી લકીરેં છોળતે હુવે હોંટોં પર આ રુકે. માયા ને અપના ચેહરા દુપટ્ટે મેં છુપા લિયા.

"ચલો અબ દેર હો રહી હૈ." ખાલિદ કી આવાઝ સુન કર માયા ને ચૌંક કર ચેહરે સે હાથ હટાયા. ઉસકા દામન કાંટોં સે અલગ હો ચુકા થા ઔર ખાલિદ ઘોળે કી બાગ પકળ કર જાને કે લિયે તૈયાર ખળા થા વો બોલી:

"આપ જાઈયે! મૈં ખુદ આ જાઉંગી લેકિન મૈં આપ સે આખરી બાર સિર્ફ એક બાત કેહના ચાહતી હૂં કે મૈં બેકુસૂર હૂં. અગર મેરા ભાઈ ઈસ સાઝિશ મેં શરીક થા તો ભી યે ઈન્સાફ નહીં કે ઉસકે પાપ કી સઝા મુઝે મિલે."

ખાલિદ ને જવાબ દિયાઃ મૈં તુમ્હેં સઝા નહીં દેના ચાહતા. તુમ્હેં બહોત જલ્દ તુમ્હારે ભાઈ કે પાસ પહોંચા દિયા જાએગા. તુમ્હારા ભાઈ ભી તુમસે દૂર નહીં. વો યહાં સે ચાર કોસ દૂર દરિયા કે કિનારે એક ટીલે પર પળાવ ડાલે હુવે હૈ. વો રાજા સે ઈન્આમ હાસિલ કરને કે લિયે કૈદિયોં કો બરહમન આબાદ લે જા રહા હૈ. ઉસકે સાથ

દીબલ કા હાકિમ ભી હૈ. કલ તક વો બરહમન આબાદ પહોંચ જાએંગે. શાયદ આજ રાત હી તુમ્હારે ભાઈ કે પાસ હમારા પૈગામ પહોંચ જાએ ઔર અગર ઉસને કૈદિયોં કો છોળના મંઝૂર કર લિયા તો તુમ્હેં ઉસકે પાસ પહોંચા દિયા જાએગા. મૈં શુરૂ સે ઈસ બાત કા હામી (હિમાયત કરને વાલા) ન થા કે તુમ્હેં યહાં રખા જાએ. હમારા અખ્લાક (કિરદાર, કેરેકટર) હમેં યે ઈજાઝત નહીં દેતા કે હમ એક બેબસ ઔરત પર હાથ ઉઠાએં. તુમ ઈત્મીનાન રખો.

"આપકો કિસને બતાયા કે મેરા ભાઈ કૈદિયોં કો લે જા રહા હૈ? ક્યા યે મુમકિન નહીં કે પ્રતાપ કે સાથ વો ભી એક કૈદી કી હૈસિયત મેં જા રહા હો?"

"મૈં આજ ખુદ અપની આંખોં સે દેખ આયા હૂં. વો એક મુશ્કી ઘોળે પર સવાર થા ઔર કૈદી બૈલ ગાળિયોં પર ભી પા-બઝંજીર(ઝંજીર સે પૈર બંધે હુવે) થે. ચલો અબ દેર હો રહી હૈ. ગંગૂ મેરા ઈન્તિઝાર કર રહા હોગા."

"આપ જાએં! મૈં અભી આતી હૂં."

(3)

ખાલિદ ઘોળે કી બાગ (લગામ) પકળ કર પૈદલ ચલતા હુવા કિલ્એ કે દરવાઝે તક પહોંચા. ગંગૂ બાહર ઉસકા ઈન્તિઝાર કર રહા થા. ઉસને મુસ્કુરાતે હુવે પૂછાઃ ખાલિદ! માયા કો કહાં છોળ આએ?

ખાલિદ ને બેપરવાઈ સે જવાબ દિયાઃવો આ રહી હૈ.

"રાત હો રહી હૈ. તુમ ઉસે સાથ ક્યૂં ન લે આએ?"

"આપ લે આએં, વો કેહતી થી કે તુમ જાઓ મૈં અભી આતી હૂં."

ગંગૂ ને મુસ્કુરાતે હુવે કહાઃ યે ઔરત ભી અજીબ મખ્લૂક હૈ. વો છુપ છુપ કર તુમ્હારી રાહ (રાસ્તા) દેખ

સકતી હૈ, તુમ્હારે લિયે કાંટોં મેં ઉલઝ સકતી હૈ લેકિન તુમ ઝરા ઉસકી તરફ માઈલ (મુતવજ્જે) હુવે ઔર વો વહશી હિરની કી તરહ કતરા કર ભાગી.

ખાલિદ ને જવાબ દિયાઃ મેરે દિલ મેં શાયરી કે લિયે કોઈ જગહ નહીં. અબ આપ બતાએં હમેં કયા કરના ચાહિયે. આપ દીબલ કે કાફલે કી ખબર સુન ચુકે હોંગે.

"હાં, મૈં સુન ચુકા હૂં. ઉનકે સાથ ૨૦૦ મુસલ્લહ સિપાહી હૈં. હમ મુઠ્ઠી ભર આદમિયોં કે સાથ ઉન પર હમલા નહીં કર સકતે. મૈં જયરામ કો યહાં લાને કી તજવીઝ (તદબીર) સોચ ચુકા હૂં."

"દેખા ! ઉસ લળકી કી બાતોં મેં આ કર નાહીદ જયરામ કે મુતઅલ્લિક અપને ખયાલાત બદલ ચુકી થી ઔર આપ ભી મુતાસ્સિર હો રહે થે."

ગંગૂ ને મુસ્કુરાતે હુવે જવાબ દિયાઃ બેટા ! તુમ મુઝસે ઝિયાદા મુતાસ્સિર થે. બહરહાલ મુઝે અબ યકીન હો ચુકા હૈ કે માયા માસૂમ હૈ.

"ઔર ઈસકે બાવજૂદ આપ જયરામ કો માયા કે કત્લ કી ધમકી દેના ચાહતે હૈં."

"હમારે સાથિયોં કો આઝાદ કરને કી ઈસકે અલાવા ઔર કોઈ સૂરત નહીં."

"લેકિન અગર જયરામ ને અપને રાજા કી ખુશી પર અપની બહેન કો કુર્બાન કર દિયા તો?"

"મુઝે ઐસી ઉમ્મીદ નહીં લેકિન અગર જયરામ ઈસ કદર ઝલીલ સાબિત હુવા તો માયા જૈસી લળકી કો એસે ઝાલિમ ભાઈ કે હાથોં સે બચાના હમારા ફર્ઝ હૈ. વો ખુદ ભી જયરામ કી બજાય તુમ્હારી પનાહ કો તરજીહ દેગી. ચંદ દિનોં તક તુમ્હારી બહેન સફર કે કાબિલ હો જાએગી ઔર હમ તુમ્હેં મકરાન કી હુદૂદ (હદોં) કે અંદર

પહોંચા દેંગે."

"લેકિન યે કૈસે હો સકતા હૈ કે હમ અપને સાથિયોં કો મુસીબત મેં છોળ કર ચલે જાએં?"

"તુમ વહાં જા કર ઉનકી ઝિયાદા મદદ કર સકોગે. અરબોં કે અલાવા સરાનદીપ કે મલ્લાહોં કો ભી કૈદ મેં રખે જાને કી વજહ ગાલિબન યે હૈ કે તુમ્હારે જહાઝોં કે લૂટે જાને કી ખબર સિંધ સે બાહર ન નિકલે. અગર યે ખબર વહાં તક પહોંચ ગઈ તો તુમ્હારી કૌમ ઉસે ખામોશી સે બરદાશ્ત નહીં કરેગી. લેકિન તુમ ઉસ વક્ત તક નહીં જા સકતે જબ તક કે નાહીદ તંદરુસ્ત નહીં હોતી. અગર જયરામ હમારે કાબૂ મેં આ ગયા તો યે મુમકિન હૈ કે હમ કમ અઝ કમ ઝુબૈર કો આઝાદ કરાને મેં કામયાબ હો જાએં."

"અગર યે હો સકે તો બહોત અચ્છા હોગા. મૈં અરબ મેં કિસી કો નહીં જાનતા. મુમકિન હૈ કે બસરા મેં ઔર દમિશ્ક મેં મેરી આવાઝ પર કોઈ તવજ્જોહ ન દે લેકિન ઝુબૈર વહાં હઝારોં આદમિયોં કો જાનતા હૈ. હાં આપને યે નહીં બતાયા કે આજ રાત મેરે ઝિમ્મે કયા કામ હૈ?"

ગંગૂ ને જવાબ દિયાઃ તુમ આરામ કરો, લેકિન માયાદેવી અભી તક નહીં આઈ. શાયદ વો દૂસરે રાસ્તે કિલ્એ મેં પહોંચ ગઈ હો.

"મૈં અભી માલૂમ કરતા હૂં." યે કેહ કર ખાલિદ ભાગતા હુવા કિલ્એ મેં દાખિલ હુવા. થોળી દેર બાદ ઉસને વાપસ આ કર ગંગૂ કો ઈત્તિલા (ખબર) દી કે વો અંદર નહીં પહોંચી.

ગંગૂ ને કહાઃ તુમ ઉસે કિતની દૂર છોળ આએ થે?

"ઉન ઝાળિયોં કે પીછે કોઈ ૧૦૦ કદમ કે ફાસ્લે પર"

"તુમને ઉસકે સાથ કોઈ સખ્ત કલામી (સખ્તી સે બાત) તો નહીં કી?"

"નહીં,લેકિન ઉસે મેરી હર બાત પર આંસૂ બહાને કી આદત હો ચુકી હૈ. હાં મૈં એક ગલતી કર ચુકા હૂં."

"વો કયા?"

"મૈંને ઉસે બતા દિયા થા કે ઉસકા ભાઈ યહાં સે ચાર કોસ પર હૈ."

"રાત કે વકત ઈસ જંગલ કો ઉબૂર (પાર) કરના એક ઔરત કા કામ નહીં." યે કેહતે હુવે ગંગૂ ને અપને સાથિયોં કો આવાઝ દેકર બુલાયા ઔર જંગલ મેં માયા કો તલાશ કરને કા હુકમ દેકર ખાલિદ સે કહા: મેરે ખયાલ મેં વો અભી તક ઉસ ખારદાર (કાંટોં વાલી) ઝાળી સે બાતેં કર રહી હોગી. તુમ ઉસ તરફ જાઓ, મૈં દરિયા કી તરફ જાતા હૂં. મુઝે ઉસ પર શક તો નહીં લેકિન માયૂસી કી હાલત મેં ઔરત તવક્કોઅ(ઉમ્મીદ) કે ખિલાફ ભી બહોત કુછ કર ગુઝરતી હૈ. મૈં જાતા હૂં. કહીં દરિયા કે કિનારે હમારે કશ્તી ઉસકી તબાહી કા બાઈસ (ઝરિયા) ન હો."

(૪)

ખાલિદ કે જાને કે બાદ માયા કુછ દેર ઉસ ખારદાર ઝાળી કે કરીબ ખળી રહી. વો કાંટે જો ઉસકે દામન ખીંચ કર ખાલિદ કે હાથોં તક લે ગએ થે ઉસકે લિયે મહકતે ફૂલોં સે કમ ન થે. વો ઉન ચંદ લમ્હાત કા તસવ્વુર કર (સોચ) રહી થી જબ ખાલિદ ઉસસે ઈસ કદર કરીબ થા. ઉસકે અલ્ફાઝ ઉસકે કાનોં મેં ગૂંજ રહે થે. વો યકે બાદ દીગરે (એક કે બાદ એક) ઝહેર ઔર શહેદ કે ઘૂંટ અપને હલક સે ઉતાર રહી થી. ઉસકા દિલ ખાલિદ કે મુતઅલ્લિક મુતઝાદ (અલગ અલગ) ખયાલાત કી રઝમગાહ (મૈદાને જંગ) થા. વો કભી ઉસે કહર વ ગઝબ (ગુસ્સે) કા પૈકરે મુજસ્સમ ઔર કભી ઈસાર વ મુહબ્બત

કા દેવતા ખયાલ કરતી. થોળી દેર વહાં ખળી રેહને કે બાદ વો અપને દિલ પર એક નાકાબિલે બરદાશ્ત બોઝ મેહસૂસ કરને લગી ઔર ચાંદ કી રૌશની મેં દરખ્તોં ઔર ઝાળિયોં સે બચતી હુઈ દરિયા કી તરફ ચલ દી.

દરિયા કે કિનારે એક કશ્તી ખળી થી. વો કશ્તી જિસને ઉનહેં સમુંદર સે યહાં તક પહોંચાયા થા. જિસ પર સફર કરતે હુવે ઉસને પેહરોં આસમાન કે સિતારોં સે બાતેં કી થીં. ઉસને કશ્તી કે એક સિરે પર બૈઠ કર નીચે પાંવ લટકા દિયે. પાની કી લેહરેં ઉસકે પાંવ કો છૂ રહી થીં. આસપાસ જંગલ મેં ગીદળોં ઔર ભેળિયોં કી આવાઝેં આ રહી થીં. માયા ને અપને દિલ સે સવાલ કિયાઃ અગર કોઈ ભેળિયા ઈસ તરફ આ જાએ તો? ઔર ફિર ખુદ હી જવાબ દિયાઃ અગર ભેળિયા આ જાએ તો મૈં ભાગને કી કોશિશ ન કરૂંગી. મૈં કશ્તી સે ઉતર કર ઉસકે સામને ખળી હો જાઉંગી ઔર ફિર જબ વો સુબહ કે વકત મેરી લાશ દેખેગા તો ઉસકી કયા હાલત હોગી? વો કહેગા "માયા! તુમ ઈધર કયૂં આઈ. મૈં તો તુમ્હારે સાથ મઝાક કરતા થા. મૈં જાનતા થા તુમ બેકુસૂર હો. માયા મુઝે માફ કરદો, મૈંને તુમ્હેં પેહચાનને મેં ગલતી કી." નહીં નહીં વો શાયદ યે નહીં કહેગા.વો કહેગા "યે દીવાની થી, યે પગલી થી." હાં મૈં સચ મુચ પગલી હૂં. ઉસકે દિલ મેં મેરે લિયે કોઈ જગહ નહીં. વો મેરા દામન કાંટોં સે છુળા રહા થા ઔર મૈં સમઝ રહી થી કે મુઝે દુનિયા કી બાદશાહત મિલ ગઈ. મૈં દરિયા કે કિનારે રેત કે ઘરોંદે બના રહી થી. ઉસકા દિલ પથ્થર કા હૈ, વો ઝાલિમ હૈ ઉસે કિસી પર એતિબાર (ભરોસા) નહીં, ઔર હો ભી કયૂં કર, મેરે ભાઈ ને ઉન લોગોં કે સાથ બહોત બુરા સુલૂક કિયા હૈ. કાશ વો મેરા ભાઈ ન હોતા, કાશ ઉસને જહાઝ હી પર મુઝે બતા

દિયા હોતા કે વો ઉન લોગોં કે સાથ યે ધોકા કરને વાલા હૈ ઔર વો છુપ છુપ કર ખાલિદ કો ન દેખતી. અબ વો મુઝે ભાઈ કે પાસ ભેજને વાલે હૈં લેકિન અગર ઈસકા અંજામ યહી થા તો કુદરત ને મુઝે ઈસ જહાઝ પર કયૂં પહોંચાયા. ઔર ફિર જબ હમ દીબલ સે જુદા હોને વાલે થે, કુદરત હમેં યહાં કયૂં લે આઈ? મૈં અબ તક ઉસકી નફરત કે બાવજૂદ ઉસે મુહબ્બત કી નિગાહોં સે કયૂં દેખતી રહી? મૈંને માયૂસી કી આંધિયોં મેં ખળી હોકર ઉમ્મીદ કે ચિરાગ કયૂં જલાએ....... હાં મૈં મજબૂર થી....... યે મેરે બસ કી બાત ન થી.......... મૈં અબ ભી બેબસ હૂં........ મેરા કોઈ નહીં....... મેરા કોઈ નહીં........ મૈં અપને ભગવાન કો પુકાર ચુકી હૂં જિસકી વો દિન મેં પાંચ બાર ઈબાદત કરતા હૈ લેકિન મેરે લિયે આંસુઓં ઔર આહોં કે સિવા કુછ નહીં....... આંસૂ ઔર આહેં........ કાશ મૈં પૈદા હી ન હોતી. કાશ સમુંદર કી લેહરેં મુઝ પર તરસ ન ખાતીં."

માયા સર કો હાથોં સે સહારા દેકર દેર તક હિચકિયાં લેતી રહી. કિસી ને ઉસકે કંધે પર હાથ રખતે હુવે "માયા" કેહ કર પુકારા ઔર ઉસકે મુંહ સે હલ્કી સી ચીખ નિકલ ગઈ. ઉસને મુળ કર દેખા. ગંગૂ ઉસકે કરીબ ખળા થા. ઉસને કહાઃ બેટી! તુમ ડર ગઈ, ઈસ વકત યહાં કયા કર રહી હો?

"કુછ નહીં" ઉસને આંસૂ પોંછતે હુવે જવાબ દિયા.

"તુમ રો રહી હો, કયા હુવા?"

માયા ખામોશ રહી. ગંગૂ ને ફિર પૂછાઃ ઈસ વકત ઐસી સુનસાન જગહ પર તુમ્હેં ડર નહીં લગતા.સુનો, ચારોં તરફસે ભેળિયોં કી આવાઝેં આ રહી હૈં. ચલો મેરે સાથ!

માયા ને કહાઃ "મૈં આપસે એક બાત પૂછના ચાહતી હૂં."

"વો ક્યા?"

"આપ સચમુચ મેરે ભાઈ કે પાસ ભેજને કા ફૈસ્લા કર ચુકે હૈં?"

ગંગૂ ને જવાબ દિયાઃ મૈં અપના ફૈસ્લા બતાને સે પેહલે તુમ્હારા ફૈસ્લા સુનના ચાહતા હૂં.

"ભગવાન કે લિયે મુઝે ઉસકે પાસ ન ભેજિયે."

"લેકિન ક્યૂં?"

"મૈં ભાઈ કે પાસ નહીં જાના ચાહતી જિસને મેરી માં કે દૂધ કી લાજ (ઈઝઝત) નહીં રખી."

"યે તુમ દિલ સે કેહ રહી હો યા મુઝે બનાને કે લિયે?"

"કાશ ! આપ મેરા દિલ ચીર કર દેખ સકતે."

"મૈં ખાલિદ સે ઉસકે મુતઅલ્લિક સુન ચુકી હૂં ઔર અબ મુઝે ઉસકી દગાબાઝી(ધોકા દેને) કે મુતઅલ્લિક કોઈ શુબહ (શક) નહીં રહા."

"લેકિન ક્યા યે મુમકિન નહીં કે હમ તુમ્હેં તુમ્હારે ભાઈ કે હવાલે કરકે ઝુબૈર કે સાથિયોં કો આઝાદ કરવા સકેં."

"અગર જયરામ એક દફા ધોકા કર ચુકા હૈ તો વો દોબારા મૌકા મિલને પર ભી ઐસા હી કરેગા. ઉસે કિસી સૂરત ભી યે માલૂમ નહીં હોના ચાહિયે કે મૈં આપકે પાસ હૂં વરના વો રાજા કે સિપાહિયોં કો સાથ લેકર જંગલ કા કોના કોના છાન મારેગા. નાહીદ અચ્છી તરહ ચલને ફિરને કે કાબિલ નહીં હુઈ. આપકે લિયે ઉસકી હિફાઝત બહોત મુશ્કિલ હો જાએગી."

"બેટી ! તુમ ઈત્મીનાન રખો જયરામ કો તુમ્હેં મેરે કબ્ઝે મેં દેખ કર સબ મક્કારિયાં ભૂલ જાએંગી. અગર બાદ મેં ઉસકી તરફસે કોઈ ખદશા(ખતરા) ભી પેશ આયા

તો નાહીદ કે લિયે મૈં એક ઔર મેહફૂઝ જગહ તલાશ કર ચુકા હૂં."

"તો ઈસકા મતલબ યે હૈ કે અગર ઉસને કૈદી આપકે હવાલે કર દિયે તો આપ મુઝે ઉસકે સુપુર્દ (હવાલે) કર દેંગે?"

"બેટી ! વો તુમ્હારા ભાઈ હૈ તુમ ઉસકે પાસ જાને સે ક્યૂં ડરતી હો?"

"મેરા દુનિયા મેં કોઈ નહીં. ભાઈ ને મુઝે અપને મકસદ પર કુર્બાન કરના ચાહા ઔર મૈં આપકે કબ્ઝે મેં આ ગઈ. અબ આપ મુઝે બેટી કેહ કર અપને મકસદ કે લિયે ફિર ઉસકે પાસ ભેજના ચાહતે હૈં. અપને ભાઈ કી તરહ આપકા ફૈસ્લા ભી મેરે લિયે તકદીર કા હુકમ હોગા. કાશ! મેરી તકદીર મેરે હાથ મેં હોતી, કાશ! મુઝે ઈસ દુનિયા મેં અપના રાસ્તા તલાશ કરને કા હક હોતા. લેકિન મેરી પસંદ ઔર નાપસંદ કે કોઈ મઅના નહીં. મૈં ઈસ તૂફાન મેં એક તિનકા હૂં જિસે હવા કા ઝોંકા જિસ તરફ ચાહે ઉળા કે લે જા સકતા હૈ. મેરા હોના ન હોના બરાબર હૈ."

ગંગૂ ને કુછ સોચને કે બાદ કહા: અગર યે મામલા તુમ્હારી પસંદ પર છોળ દિયા જાએ તો તુમ કયા કરોગી?

માયા ને કદ્રે(થોળા) પુર–ઉમ્મીદ હોકર જવાબ દિયા: મૈં આપકી કૈદ કો આઝાદી પર તરજીહ (બળહાવા) દૂંગી.

"વો ક્યૂં?"

"મૈં નાહીદ કો બીમારી કી હાલત મેં છોળ કર નહીં જાના ચાહતી."

"માયા ! મૈં એક સવાલ પૂછતા હૂં, સચ કહો, તુમ્હેં ખાલિદ કે સાથ મુહબ્બત હૈ?"

માયા ને આંખેં ઝુકા લીં.

ઉસને ફિર કહા: મેરે સવાલ કા જવાબ દો.

વો બોલીઃ લેકિન આપ યે કયૂં પૂછતે હૈં?

"ઈસલિયે કે શાયદ ઈસ સવાલ કા જવાબ પૂછ કર મૈં તુમ્હારે લિયે કોઈ બેહતર ફૈસ્લા કર સકૂં."

"મુઝે માલૂમ નહીં, લેકિન મૈં સિર્ફ યે જાનતી હૂં કે મૈં ઉનકે બગૈર ઝિંદા નહીં રેહ સકતી."

"તુમ યે ભી જાનતી હો કે તુમ્હારે મુતઅલ્લિક ઉસકે શુકૂક(શક) અભી તક રફા(દૂર) નહીં હુવે.ઉસકા દિલ સમુંદર કી ચટાનોં સે ઝિયાદા સખ્ત હૈ. મૈં તુમ્હેં બેટી કેહ ચુકા હૂં, આજ સે તુમ્હારા સુખ મેરા સુખ ઔર તુમ્હારા દુખ મેરા દુખ હોગા. મૈં યે નહીં ચાહતા કે તુમ કિસી દિન અપના બના લેને કી ઉમ્મીદ પર સબ કુછ કુર્બાન કરદો. મુમકિન હૈ ઉસે તમામ ઉમ્ર તુમ્હારી નેક નિયતી કા યકીન ન આએ. અપને મુતઅલ્લિક ઉસકે ખયાલાત બદલને કે લિયે તુમ્હેં બહોત બળી કુર્બાની દેની પળેગી.

"મૈં હર કુર્બાની કે લિયે તૈયાર હૂં લેકિન મુઝસે હમેશા કી જુદાઈ બરદાશ્ત નહીં હો સકતી."

"તુમ્હેં ભાઈ કા ખયાલ તો નહીં સતાએગા?"

"રાજા કે ટુકળે ખાને કે બાદ વો મેરા ભાઈ નહીં રહા. મુઝે ઉસસે કોઈ હમદર્દી નહીં."

ગંગૂ ને કહાઃ મૈં ઉસે એક તરીકે સે યહાં લાના ચાહતા હૂં. ઉસકી સૂરત દેખ કર તુમ્હારા દિલ પસીજ તો ન જાએગા......? ઉસને અપને મુહસિનોં સે દગાબાઝી (એહસાન કરને વાલોં સે ધોકા) કી હૈ, અગર ઉસકી સઝા તુમ પર છોળ દી જાએ તો તુમ ઉસકે સાથ કયા સુલૂક કરોગી?

"વહી જો એક દગાબાઝ, ફરેબી ઔર બુઝદિલ કે સાથ હોના ચાહિયે."

ગંગૂ ને કહાઃ માયા ! મુઝે સોચ કર જવાબ દો યે

એક કળા ઈમ્તિહાન હૈ. મુમકિન હૈ કે મૈં તુમ્હારે ભાઈ કો તુમ્હારે સામને ખળા કરકે તુમ્હારે હાથ મેં ઈન્સાફ કી તલવાર દે દૂં.

"મૈં સોચ ચુકી હૂં. મૈં ઉસે રહમ કા મુસ્તહિક (હકદાર) નહીં સમઝાતી."

ગંગૂ કુછ કેહના ચાહતા થા લેકિન ઝાળિયોં કે પીછે સે ખાલિદ કી આવાઝ આઈઃ માયા! માયા! તુમ કહાં હો?

ગંગૂ ને માયા સે કહાઃ તુમ કશ્તી મેં છુપ જાઓ ઔર જબ તક મૈં ન બુલાઉં બાહર ન આના.

માયા ને કુછ સોચે સમઝે બગૈર ઉસકે હુકમ કી તામીલ કી (હુક્મ પર અમલ કિયા). ગંગૂ કશ્તી સે ઉતર કર દરિયા કે કિનારે ખળા હો ગયા. ખાલિદ ને ફિર આવાઝ દી ઔર ઉસને કહાઃ ખાલિદ મૈં ઈધર હૂં.

(૫)

ખાલિદ ને ઝાળિયોં કે અકબ (પીછે) સે નમૂદાર (ઝાહિર) હો કર પૂછાઃ માયા નહીં મિલી? આપ યહાં કયા કર રહે હૈં?

ગંગૂ ને અપને લેહજે કો મગમૂમ (ઉદાસ) બનાને કી કોશિશ કરતે હુવે કહાઃ માયા ચલી ગઈ. આહ બેચારી!

ખાલિદ ને બદહવાસ (બેચૈન) હોકર પૂછાઃ કહાં ચલી ગઈ? કયા હુવા?

"ખાલિદ તુમને બહોત બુરા કિયા. કાશ તુમ ઉસકા દિલ ન તોળતે."

"આખિર કયા હુવા? ખુદા કે લિયે મુઝે બતાઓ."

"અબ પછતાને સે ફાયદા? જો હોના થા સો હો ચુકા. કાશ વો તુમ જૈસે સંગદિલ ઈન્સાન સે મુહબ્બત ન કરતી!"

ખ઼ાલિદ ને બેતાબ હોકર ગંગૂ કો કંધોં સે પકળ કર ઝિંઝોળતે હુવે કહાઃ ખુદા કે લિયે મુઝે પરેશાન ન કરો, સાફ સાફ કહો કયા હુવા.

"માયા ચલ બસી. મૈં યહાં પહોંચા તો વો દરિયા કે કિનારે ખળી થી. મૈંને ઉસે આવાઝ દી ઔર ઉસને મુઝે જવાબ દેને કી બજાય દરિયા મેં છલાંગ લગા દી. મૈંને જલ્દી જલ્દી કપળે ઉતારે લેકિન ઈતની દેર મેં ઉસે પાની કી લહેર કિનારે સે બહોત દૂર લે ગઈ. જબ મૈં પાની મેં કૂદને લગા વો લેહરોં કી આગોશ મેં છુપ ચુકી થી."

ખાલિદ ને ચિલ્લાકર કહાઃ માયા ડૂબ રહી થી ઔર તુમ ઈત્મીનાન સે કિનારે ખળે કપળે ઉતાર રહે થે. બે–રહમ ઝાલિમ ડાકૂ મૈં સમઝતા થા કે તુમ ઈન્સાન બન ચુકે હો.

ગંગૂ ને કહાઃ મૈં કપળોં સમેત છલાંગ લગા દેતા તો ખુદ ડૂબ જાતા.

"તો તુમ સમઝતે હો કે તુમ્હારે ડૂબને સે દુનિયા મેં કોઈ કમી આ જાતી?"

"તો ઉસકે મરને સે દુનિયા મેં કૌનસી કમી આ ગઈ હૈ? ભાઈ સે ઉસકા દિલ ટૂટ ચુકા થા. તુમ્હારે તર્ઝે અમલ (તરીકે) સે વો માયૂસ હો ચુકી થી. વો ઘુલ ઘુલ કર મરને કી બજાય દરિયા મેં ડૂબ કર મર ગઈ. હાં જબ મૈં કપળે ઉતાર રહા થા ઔર લેહરેં ઉસે ધકેલ કર મંજધાર કી તરફ લે જા રહી થીં વો ચિલ્લા ચિલ્લા કર કેહ રહી થીઃ ગંગૂ મુઝે બચાને કી કોશિશ બેસૂદ (બેકાર) હૈ. ખાલિદ કો મેરા સલામ કેહના. મૈં ઉસકી મુહબ્બત સે માયૂસ હો કર ઝિંદા નહીં રેહના ચાહતી.

ખાલિદ દેર તક બેહિસ વ હરકત ખળા રહા. ગંગૂ ને ઉસકે કંધે પર હાથ રખતે હુવે કહાઃ ખાલિદ ચલો, અબ અફસોસ સે કયા હાસિલ. જો હોના થા સો હો ચુકા.

ખાલિદ ને ઉસકા હાથ ઝટક કર પીછે હટાતે હુવે કહાઃ તુમ જાઓ.

ગંગૂ ને કહાઃ આજ રાત હમેં બહોત સે કામ કરને હૈં ચલો!

ખાલિદ ને સખ્ત લેહજે મેં કહાઃ ગંગૂ ખુદા કે લિયે જાઓ! મુઝે થોળી દેર કે લિયે તન્હા છોળ દો.

વો બોલાઃ ખાલિદ મુઝે માલૂમ ન થા કે માયા કી મૌત કા તુમ્હેં ઈસ કદર સદમા હોગા વરના મૈં અપની જાન પર ખેલ કર ભી ઉસે બચાને કી કોશિશ કરતા.

ખાલિદ ને ભર્રાઈ હુઈ આવાઝ મેં કહાઃ ઉસકી મૌત કા સદમા ! ગંગૂ તુમ્હારે પેહલૂ(સીને)મેં એક ઈન્સાન કા દિલ નહીં. યે હાદસા મેરી ઝિંદગી કા સબસે બળા હાદસા હે. ઉસકી મૌત કા બાઈસ (વજહ) મૈં હૂં ઔર મૈં મરતે દમ તક અપને આપકો માફ નહીં કરૂંગા.

લેકિન તુમ તો મુઝસે કઈ બાર કેહ ચુકે થે કે માયાદેવી કો ઉસકે ભાઈ કે પાસ ભેજ દો. અગર તુમ્હેં ઉસસે જુદા હોને કા અફસોસ ન થા તો ઉસકી મૌત કા ઈસ કદર રંજ (અફસોસ) કયૂં હે?

"ગંગૂ ખુદા કે લિયે મેરે ઝખ્મોં પર નમક ન છિળકો. મૈંને ઉસે સમઝને મેં ગલતી કી ઔર યે સઝા મેરી કુવ્વતે બરદાશ્ત સે ઝિયાદા હે."

"ખાલિદ છોળો ઈન બાતોં કો. મુઝે યકીન હે કે અગર વો એક બાર ફિર ઝિંદા હો જાએ તો ભી તુમ્હારા ગુરૂર (ઘમંડ) તુમ્હેં ઉસકી મુહબ્બત કા જવાબ દેને કી ઈજાઝત નહીં દેગા. તુમ ઉસકે સાથ ઈસી તરહ પેશ આઓગે. ચલો એક દો દિન મેં તુમ ઉસે ભૂલ જાઓગે."

ખાલિદ કોઈ જવાબ દેને કે બગૈર એક ગિરે હુવે દરખ્ત કે તને પર બેઠ ગયા ઔર દરિયા કી લેહરોં કી

તરફ દેખને લગા. ઉસને દર્દ ભરી આવાઝ મેં કહાઃ માયા! માયા!! યે તુમને કયા કિયા!

ગંગૂ ને ફિર કહાઃ ખાલિદ ! તુમ્હેં એક મર્દ કે હૌસ્લે સે કામ લેના ચાહિયે.

"ગંગૂ તુમ જાઓ મૈં અભી આ જાઉંગા."

અચ્છા તુમ્હારી મરઝી. ગંગૂ યે કેહ કર ચલ દિયા લેકિન કિલ્એ કા રુખ કરને કી બજાય ઝાળિયોં મેં છુપતા હુવા કશ્તી કી કરીબ એક દરખ્ત કી આળ મેં જા ખળા હુવા. ઉસને આહિસ્તા (ધીરે) સે આવાઝ દીઃ માયા! અબ નિકલ આઓ.

માયા કા દિલ ધળક રહા થા. વો ખાલિદ ઔર ગંગૂ કી બાતેં સુન ચુકી થી. વો ઉસ મૌત કો જો ઉસે ખાલિદ કે દિલ સે ઈસ કદર કરીબ લા સકતી થી હઝાર ઝિંદગિયોં પર તરજીહ દેને કે લિયે તૈયાર થી. વો ખાલિદ કી આહેં સુન રહી થી ઔર ઉસે ખદશા (ફિક્ર) થા કે ઈસ મઝાક કે બાદ ખાલિદ ઉસસે હમેશા કે લિયે બદઝન હો જાએગા. ઉસને અપને દિલ મેં સોચાઃ કાશ! મૈં સચ મુચ દરિયા મેં કૂદ ગઈ હોતી ઔર આન કી આન મેં યે ખયાલ એક ખૌફનાક ઈરાદે મેં તબ્દીલ હો ગયા.

ગંગૂ ને ફિર આહિસ્તા સે આવાઝ દી. માયા કે લિયે સોચને ઔર ફૈસ્લા કરને કા મૌકા ન થા. ઉસને અચાનક ઉઠ કર પાની મેં છલાંગ લગા દી.

ગંગૂ માયા માયા કેહતા હુવા ભાગા. ખાલિદ બદહવાસ હોકર અપની જગહ સે ઉઠા ઔર દોનોં બયક–વક્ત (એક સાથ) દરિયા મેં કૂદ પળે. ગંગૂ કેહ રહા થાઃ ખાલિદ પકળો યે માયા હૈ. માયા ઠેહરો આગે પાની બહોત ખતરનાક હૈ. લેકિન વો તૈર કર તેઝ ધારે મેં જાને કી કોશિશ કર રહી થી.

ખાલિદ તેઝી સે પાની કો ચીરતા હુવા ઉસકે કરીબ પહોંચા. માયા નો ગોતા લગા (ડુબકી) દિયા લેકિન અચ્છી ખાસી તેરાક કે લિયે અપને આપકો પાની કે રહમ વ કરમ પર છોળ દેના મુમકિન ન થા. ઉસને જલ્દ હી અપના સર પાની સે બાહર નિકાલ લિયા ઔર ફિર મંજધાર કી તરફ જાને કી કોશિશ કરને લગી લેકિન ખાલિદ ને ઉસકા બાઝૂ પકળ લિયા. ઈતની દેર મેં ગંગૂ ભી પહોંચ ગયા ઔર દોનોં માયા કો સહારા દેકર કિનારે કી તરફ તૈરને લગે.

કિનારે પર પહોંચ કર ગંગૂ ને કહાઃ ખાલિદ ! અબ મુઝે ઈસ લળકી પર કોઈ એતિબાર (ભરોસા) નહીં રહા. ઈસે તુમ્હારી બેરુખી ને પાગલ બના દિયા હૈ. ઔર ફિર માયા સે મુખાતિબ હોકર પૂછાઃ માયા ! તુમને દરિયા મેં છલાંગ કયૂં લગાઈ?

ઉસને ઈત્મીનાન સે જવાબ દિયાઃ આપને ઉનકે સાથ યે મઝાક કયૂં કિયા થા?

ગંગૂ ને ખાલિદ સે કહાઃ ભઈ ! મુઝે માફ કરના મૈંને તુમ્હેં છેળને કે લિયે માયા કો કશ્તી મેં છુપા દિયા થા લેકિન મુઝે માલૂમ ન થા કે યે સચ મુચ ઐસા કર દિખાએગી. તુમ દોનોં એક દૂસરે સે મુહબ્બત કરતે હો ઔર મૈં ખુશ હૂં.

ખાલિદ ને કોઈ જવાબ ન દિયા. ઉસકી આંખોં મેં સિર્ફ આંસૂ થે. મુહબ્બત ખુશી ઔર તશક્કુર કે આંસૂ !

ગંગૂ ને પૂછાઃ અબ માયા કે મુતઅલ્લિક તુમ્હારા કયા ફૈસ્લા હૈ?

ઉસને જવાબ દિયાઃ માયા કે મુતઅલ્લિક કોઈ ફૈસ્લા કરને કા કિસી કો હક નહીં, વો અપને મુતઅલ્લિક ખુદ ફૈસ્લા કર સકતી હૈ.

બહેન ઔર ભાઈ

અલસ્સુબહ (સુબહ સવેરે) કિલ્આ સે ચાર કોસ કે ફાસ્લે પર દરિયા કે કિનારે પ્રતાપ રાય કે સિપાહી સફર કી તૈયારી કર રહે થે. જયરામ દરિયા મેં નહા કર કપડે બદલ રહા થા કે પાસ હી એક ઝાળી કે અકબ (પીછે) સે એક સનસનાતા હુવા તીર આયા ઔર ઉસકે પાંવ કે નઝદીક ઝમીન મેં પેવસ્ત હો (ઘુસ) ગયા. તીર કે સાથ એક સુફેદ રૂમાલ બંધા હુવા થા. જયરામ ને ઈધર ઉધર દેખને કે બાદ ઝમીન સે તરી નિકાલા ઔર ઉસકે સાથ બંધા હુવા રૂમાલ ખોલ કર દેખને લગા. જિસ પર કોયલે કે સાથ યે ચંદ હુરૂફ લિખે હુવે થે.

"જયરામ! મૈં તુમ્હેં કિસ નામ સે પુકારૂં. તુમકો ભાઈ કેહતે હુવે મુઝે શર્મ આતી હૈ. અગર મેરી જાન બચાના ચાહતે હો તો ગંગૂ કે સાથ ચલે આઓ વરના મેરી ખૈર નહીં."

તુમ્હારી બદનસીબ બહેન
માયા

જયરામ ને ભાગતે હુવે ઝાળિયોં કે કરીબ પહોંચ કર આવાઝ દીઃ ગંગૂ! ગંગૂ! તુમ કહાં હો?

ગંગૂ ને આહિસ્તા (ધીરે) સે જવાબ દિયાઃ મૈં યહાં હૂં ઈસ તરફ.

જયરામ ઝાળિયોં મેં સે ગુઝર કર ઉસકે કરીબ પહોંચા. ગંગૂ ઘોળે પર સવાર થા. જયરામ ને ઘોળે કી લગામ પકળ લી ઔર બેકરાર સા હોકર પૂછાઃ ગંગૂ! માયા કહાં હૈ? વો કિસ હાલ મેં હૈ? વો તુમ્હારે પાસ કૈસે પહોંચી?

ગંગૂ ને જવાબ દિયાઃ માયા ઝિંદા હૈ ઔર મૈં તુમ્હેં

ઉસકે પાસ લે જા સકતા હૂં. કહો તુમ મેરે સાથ ચલને કે લિયે તૈયાર હો?

"મૈં માયા કે લિયે સાત સમુંદર ઉબૂર (પાર) કરંને કે લિયે તૈયાર હૂં. ભગવાન કે લિયે બતાઓ વો કહાં હૈ."

"વો યહાં સે ઝિયાદા દૂર નહીં. તુમ મેરે પીછે ઘોળે પર બૈઠ જાઓ."

"અગર ઝિયાદા દૂર હો તો મૈં અપના ઘોળા લે આઉં."

"તુમ અપના ઘોળા લા સકતે હો લેકિન અગર તુમને કોઈ ચાલાકી કી તો યાદ રખો માયા કો કભી નહીં દેખ સકોગે. મૈં યહાં તુમ્હારા ઈન્તિઝાર કરતા હૂં."

"મૈં અભી આતા હૂં." જયરામ યે કેહ કર ટીલે કી તરફ ભાગા. ગંગૂ એહતિયાત કે તૌર પર ઉસ જગહ સે હટ કર ઘને દરખ્તોં કી આળ મેં ખળા હો ગયા. થોળી દેર બાદ જયરામ ને ઝાળી કે કરીબ પહોંચ કર ઘોળા રોકા ઔર ગંગૂ કો વહાં ન પા કર આવાઝ દી. ગંગૂ ને મુત્મઈન હો કર ઉસે અપને પાસ બુલા લિયા.

ગંગૂ કે સાથ ચલને સે પેહલે જયરામ ને ઉસસે કઈ સવાલાત પૂછે લેકિન ગંગૂ ને સિર્ફ યે જવાબ દિયા કે માયા કે પાસ પહોંચ કર તુમ્હેં સબ હાલ માલૂમ હો જાએગા. જંગલ મેં થોળી દેર ચલને કે બાદ ગંગૂ કે ૧૦ ઔર મુસલ્લહ (હથિયાર લગાએ હુવે) સાથી ઝાળિયોં કી આળ સે નિકલ કર ઉનકે સાથ શામિલ હો ગએ. જયરામ કો ગંગૂ કી નિય્યત પર શુબહ (શક) હુવા ઔર ઉસને લગામ ખીંચ કર ઘોળે કો રોકતે હુવે પૂછાઃ ગંગૂ યે કયા? લેકિન ઈસસે પેહલે કે ગંગૂ કોઈ જવાબ દેતા ઉસકે સાથિયોં ને જયરામ કો ચારોં તરફ સે ઘેર લિયા ઔર એક ને આગે બળ્હ કર ઉસકે હાથ સે ઘોળે કી લગામ છીન લી. ગંગૂ કી

તવક્કોઅ (ઉમ્મીદ) કે ખિલાફ જયરામ ને કોઈ મુદાફિઅત (બચાવ) ન કી ઔર જબ ઉસકે સાથિયોં ને ઉસકે હથિયાર છીનને કી કોશિશ કી તો ઉસને ખુદ હી અપની તલવાર, કમાન ઔર તરકશ ઉતાર કર ઉનકે હવાલે કર દિયે.

કમર પટે મેં એક છોટા સા ખંજર લટક રહા થા. ગંગૂ કે એક સાથી ને વો ભી ઉતારના ચાહા લેકિન ઉસને ઈશારે સે મના કિયા.

જયરામ ને કહાઃ તુમ્હેં માલૂમ હૈ કે મૈં માયા કા પૈગામ સુનને કે બાદ ભાગ નહીં સકતા.

ગંગૂ ને જવાબ દિયાઃ તુમ ભાગને કી કોશિશ ભી કરો તો કામયાબ નહીં હો સકતે. ઈસ જંગલ મેં જગહ જગહ તીર અંદાઝ છુપે હુવે હૈં.

"લેકિન ગંગૂ મૈંને તુમસે કોઈ વાદા ખિલાફી નહીં કી. તુમ જહાં કહો મૈં ચલને કે લિયે તૈયાર હૂં."

"જો શખ્સ ઝુબૈર જૈસે મુહસિન (એહસાન કરને વાલે) કે સાથ દગા (ધોકા) કર સકતા હૈ મુઝે ઉસકી કિસી બાત પર એતિબાર (ભરોસા) નહીં આ સકતા. તુમ્હારી ખૈર ઈસી મેં હૈ કે આંખેં બંદ કરકે મેરે સાથ ચલતે રહો."

કિલ્આ ચાર કોસ સે ઝિયાદા દૂર ન થા લેકિન ગંગૂ ને મસ્લિહતન તવીલ (લંબા) ઔર દુશ્વાર ગુઝાર (બહોત મુશ્કિલ) રાસ્તા ઈખ્તિયાર કિયા. કિલ્એ કે સામને પહોંચ કર સવાર ઘોડોં સે ઉતરે. જયરામ કો ખાલિદ કિલ્એ સે બાહર આતા હુવા દિખાઈ દિયા. વો ઉસકી તરફ હાથ ફૈલા કર આગે બઢ્હા. "ખાલિદ! ખાલિદ !! તુમ ભી યહાં હો. તુમ ભી યહાં હો. તુમ્હારી બહેન કહાં હે?"

ખાલિદ ને હકારત (નફરત) સે ઉસકી તરફ દેખા ઔર જવાબ દેને કી બજાય કતરા કર ગંગૂ કે પાસ આ કર

ખળા હુવા. જયરામ કે દિલ પર ચરકા (ધચકા) લગા. ઉસકે પાંવ ઝમીન મેં ગળ ગએ. વો હાથ જો ખાલિદ કે ઈસ્તિકબાલ કે લિયે ઉઠે થે ઝુકતે ઝુકતે પેહલુઓં સે આ લગે. ઉસને બેચારગી ઓર બેબસી કી હાલત મેં ચારોં તરફ દેખા. ઉસકી નિગાહેં ફિર એક બાર ખાલિદ કે ચેહરે પર જમ ગઈ. ખાલિદ ને મુંહ ફેર લિયા.

જયરામ ને ઈન્તિહાઈ કર્બ (બેચૈની) કી હાલત મેં કહાઃ ખાલિદ મુઝે માલૂમ નહીં મૈં તુમ સબકી નઝરોં મેં ઈસ કદર હકીર ક્યૂં હો ગયા હૂં. મૈં બેકુસૂર હૂં મેરે સાથ ઈસ તરહ પેશ ન આઓ. માયા કહાં હૈ?

(૨)

પીછે સે આવાઝ આઈ "મૈં યહાં હૂં." જયરામ ને પીછે દેખા. માયા ચંદ કદમ કે ફાસ્લે પર ખળી થી. "માયા! માયા ! મેરી બહેન મેરી નન્હી બહેન." વો યે કેહ કર માયા કી તરફ બઢ્હા લેકિન વો પીછે હટતે હુવે ચિલ્લાઈઃ ઝાલિમ! કમીને! દગાબાઝ (ધોકા દેને વાલે)! મુઝે હાથ ન લગાઓ. તુમને એક રાજપૂત બાપ કે ખૂન ઓર એક રાજપૂત માં કે દૂધ કી લાજ (ઈઝઝત) નહીં રખી. તુમ મેરે કુછ નહીં લગતે. તુમ્હારા દામન અપને મુહસિનોં કે ખૂન સે દાગદાર હૈ."

અગર કોઈ જયરામ કા સીના ખંજર સે છલની કર ડાલતા તો ભી શાયદ ઉસે ઈસ કદર તકલીફ ન હોતી. ઉસકે દિલ મેં ગુસ્સે કી આગ કે શોલે ભળકે ઓર ગમ કે આંસુઓં સે બુઝ ગએ. ઉસને ફિર એક બાર ચારોં તરફ દેખા. ગંગૂ કે ચેહરે પર એક હકારત–આમેઝ તબસ્સુમ (નફરત ભરી મુસ્કુરાહટ) દેખ કર ઉસકા, મુન્જમિદ (જમા હુવા) ખૂન ખૌલને લગા. વો અપને હાથોં કી મુટ્ઠિયાં

ભીંચતા ઔર હોંટ ચબાતા હુવા ઉસકી તરફ બળ્હા "ઝલીલ ડાકૂ ! ઈન સબ બાતોં કે ઝિમ્મેદાર તુમ હો. તુમને ઈન સબકો મેરે ખિલાફ કિયા હે." પેશ્તર (પેહલે) ઈસકે કે ગંગૂ કે હાથ મુદાફિઅત (બચાવ) કે લિયે ઉઠતે જયરામ ને અચાનક દો મુક્કે ઉસકે મુંહ પર દે મારે. ગંગૂ અપને ગાલ સેહલાતા હુવા પીછે હટા. ખાલિદ ને આગે બળ્હતે હુવે એક મુક્કા જયરામ કે મુંહ પર મારા. જયરામ ને ખાલિદ કે હાથ કી ઝર્બ મુંહ સે ઝિયાદા દિલ પર મેહસૂસ કી ઔર ભર્રાઈ હુઈ આવાઝ મેં કહાઃ ખાલિદ ! તુમ.....?

ગંગૂ કે સાથિયોં કી તલવારેં નિયામોં સે બાહર આ ચુકી થીં લેકિન ઉસને ઉન્હેં હાથ કે ઈશારે સે મના કિયા ઔર જયરામ કી તરફ દેખતે હુવે કહાઃ અબ બતાઓ તુમ અપની બહેન કી જાન બચાને કે લિયે ઝુબૈર કે સાથિયોં કો કૈદ સે છુળાને કે લિયે તૈયાર હો?

જયરામ ને ઝખ્મ ખૂરદા(ચોટ ખાયા હુવા) સા હોકર જવાબ દિયાઃ તો કયા તુમ ભી ઝુબૈર કી તરહ યે સમઝતે હો કે મૈં પ્રતાપ રાય કી સાઝિશ (ચાલ) મેં શરીક થા?

ગંગૂ ને જવાબ દિયાઃ નહીં, બલ્કે હમ યે સમઝતે હૈં કે પ્રતાપ રાય તુમ્હારી સાઝિશ મેં શરીક થા. તુમને ઉસે સરાનદીપ કે હાથિયોં ઔર જવાહિરાત કા લાલચ દે કર જહાઝ લૂટને કે લિયે આમાદા (રાઝી) કિયા.

"ભગવાન જાનતા હૈ કે મૈં બેકુસૂર હૂં."

ગંગૂ ને જવાબ દિયાઃ ભગવાન ઈસસે ઝિયાદા જાનતા હૈ. ઈસ વકત હમારા કામ તુમ્હારી બેગુનાહી પર બહેસ કરના નહીં. હમ સિર્ફ યે જાનના ચાહતે હૈં કે તુમ અપની બહેન કે લિયે ઉન બેગુનાહ કૈદિયોં કો છોળને કે

લિયે તૈયાર હો યા નહીં.

જયરામ ને જવાબ દિયાઃ કાશ ! ઉન્હેં છોળના મેરે બસ મેં હોતા. વો ઈસ વકત દો સિપાહિયોં કે પેહરે મેં બરહમન આબાદ જા રહે હૈં ઔર મૈં અકેલા ઉનકે લિયે કુછ નહીં કર સકતા.

"તો તુમ હમેં યે બતાના ચાહતે હો કે તુમ્હારે અપને સિપાહી તુમ્હારા કેહના નહીં માનતે."

"કાશ ! વો મેરે સિપાહી હોતે. કૈદિયોં પર પ્રતાપ રાય કા પેહરા ઈસ કદર સંગીન હૈ કે મૈં ઉનકે સાથ બાતચીત ભી નહીં કર સકતા. ઉસે યકીન હો ચુકા હૈ કે મૈં ઉનકા તરફદાર હૂં."

ગંગૂ ને અપને ચેહરે પર એક તન્ઝ ભરી (મઝાકી) મુસ્કુરાહટ લાતે હુવે કહાઃ તુમ્હારી તરફદારી કા શુક્રિયા ! અબ મેરે સવાલ કા જવાબ દો. તુમ ઉન્હેં છુળાને કે લિયે તેયાર હો યા નહીં?

"ભગવાન કે લિયે મુઝ પર એતિબાર કરો. જબ તક ઉનકા મામલા રાજા કે સામને પેશ નહીં કિયા જાતા મૈં બેબસ હૂં. મુઝે યકીન હૈ કે રાજા ઉન્હેં કૈદ મેં રખકર અરબોં સે લળાઈ મોલ લેને કી જુરઅત(હૌસ્લા) નહીં કરેગા"

ગંગૂ ને કહાઃ પ્રતાપ રાય તુમ્હારા દોસ્ત હૈ. અગર ઉસકે પાસ તુમ્હારા ખત પહોંચ જાએ કે તુમ હમારી કૈદ મેં હો તો કયા ફિર વો ઉન્હેં રિહા (આઝાદ) નહીં કરેગા? તુમ યે ખત લિખ દો ઔર હમ ઉસે બરહમન આબાદ પહોંચને સે પેહલે તુમ્હારા યે ખત પહોંચા દેંગે.

જયરામ ને જવાબ દિયાઃ વો લોમળી સે ઝિયાદા મક્કાર ઔર ભેળિયે સે ઝિયાદા ઝાલિમ હૈ. મુઝે અપની સરગુઝિશ્ત(કિસ્સા) બયાન કરને કા મૌકા દો તુમ્હેં માલૂમ હો જાએગા કે વો કિસ કિસ્મ કા આદમી હૈ. ભગવાન કે

લિયે મેરી બાત માનો. પ્રતાપ રાય કો મેરી જાન બચાને સે ઝિયાદા ખાલિદ ઔર અગર નાહીદ ભી યહાં હૈં તો ઉન દોનોં કી તલાશ હોગી. જિસ તરહ મુઝે અબ તક યે માલૂમ નહીં હુવા કે તુમ યહાં કૈસે પહોંચે ઈસી તરહ તુમ મેં સે કિસી કો માલૂમ નહીં કે દીબલ કા વાકિઆ કિસ તરહ પેશ આયા.

ગંગૂ ઔર ઉસકે સાથિયોં કો મુતવજ્જેહ દેખ કર જયરામ ને બંદરગાહ સે રુખ્સત હોને સે લેકર કૈદખાને (જેલ) મેં ઝુબૈર સે મુલાકાત તક કે તમામ વાકિઆત બયાન કિયે ઔર ઈખ્તિતામ (ખાતમે) પર ગંગૂ ઔર ખાલિદ કી તરફ મુલ્તજી નિગાહોં (દરખાસ્ત કરને વાલોં નઝરોં) સે દેખતે હુવે કહા: અબ ભી તુમ્હેં મુઝ પર એતિબાર નહીં આતા તો મૈં હર સઝા ખુશી સે બરદાશ્ત કરને કે લિયે તૈયાર હૂં.

ગંગૂ બોલા: તો અબ તુમ રાજા કે પાસ કૈદિયોં કી સિફારિશ કે લિયે જા રહે હો?

“આપકો અબ ભી યકીન નહીં આયા?”

“અપની બહેન સે પૂછ લો અગર ઉસે તુમ્હારી બાતોં પર એતિબાર (ભરોસા) આ ગયા હો તો હમ ભી તુમ પર એતિબાર કરને કે લિયે તૈયાર હૈં” યે કેહ કર ગંગૂ માયા સે મુખાતિબ હુવા: હમ તુમ્હારે ભાઈ કા ફૈસ્લા તુમ પર છોળતે હૈં.

જયરામ માયા કી તરફ મુતવજ્જેહ હુવા. માયા કે લિયે યે ઘળી સબ્ર આઝમા થી. ભાઈ કી સરગુઝિશ્ત સુનને કે બાદ ઉસકે દિલ મેં એક રદ્દે અમલ શુરૂ હો ચુકા થા. તાહમ(ફિર ભી) વો ઉસકે મુતઅલ્લિક અપને ખયાલાત ફૌરન બદલને કે લિયે તૈયાર ન થી. ઝમીર (દિલ) કી એક આવાઝ અગર યે કેહ રહી થી કે માયા તુઝે અપને ભાઈ

પર એતિબાર કરના ચાહિયે. તો દૂસરી આવાઝ કેહ રહી થી કે નહીં, વો સિર્ફ તુમ્હેં સાથ લે જાને કે લિયે બહાને બના રહા હૈ. ઈસ ઝેહની કશ્મકશ (ખીંચાતાની) કે દૌરાન મેં ઉસે ગંગૂ કે યે અલ્ફાઝ યાદ આએ "ઉસકી સૂરત દેખ કર તુમ્હારા દિલ તો પસીજ ન જાએગા, મુમકિન હૈ કે મૈં તુમ્હારે હાથ મેં ઈન્સાફ કી તલવાર દે દૂં." માયા ને ગંગૂ કી તરફ દેખા. ઉસકી નિગાહેં કેહ રહી થીં "મૈં ઈન્સાફ કી તલવાર તુમ્હારે હાથ મેં દે ચુકા હૂં. અબ તુમ અપના વાદા યાદ કરો."

જયરામ ને માયા કે તઝબઝુબ(બેચૈની) સે પરેશાન હો કર કહાઃ માયા ! તુમ્હેં ભી અબ મુઝ પર એતિબાર (ભરોસા) નહીં આતા?

ઉસને જવાબ દિયાઃ ઈસ બાત કા કયા સુબૂત હૈ કે તુમને ઉન લોગોં કે ઈન્તિકામ (બદલે) કે ખૌફ સે યે કિસ્સા નહીં સુનાયા?

જયરામ ને દર્દ ભરી આવાઝ મેં કહાઃ માયા ! તુમ યે કેહના ચાહતી હો કે મૈં બુઝદિલ હૂં. મૈં મૌત કે ખૌફ સે ઝૂટ બોલ રહા હૂં. ભગવાન કે લિયે મુઝે દૂસરોં કે સામને શર્મસાર (ઝલીલ) ન કરો મૈં તુમ્હારા ભાઈ હૂં. લેકિન અગર તુમ્હેં મુઝ પર યકીન નહીં આતા તો યે મેરા ખંજર લો ઔર મેરા દિલ ચીર કર દેખો કે મેરા લહૂ (ખૂન) અભી તક સુર્ખ (લાલ) હૈ યા સુફેદ હો ચુકા હૈ." યે કેહતે હુવે જયરામ ને અપના ખંજર માયા કે હાથ મેં દે દિયા ઔર અપના સીના ઉસકે સામને તાન કર બોલાઃ માયા ! તુમ્હેં બાપ કે સુફેદ બાલોં કી કસમ! અપની માં કે દૂધ કી કસમ!! અગર મૈં મુજરિમ હૂં તો યે ખયાલ ન કરો કે મૈં તુમ્હારા ભાઈ હૂં. મૈં યે જાનને કે બાદ ઝિંદા નહીં રેહના

ચાહતા કે મેરી બહેન ભી મુઝે બુઝદિલ ખયાલ કરતી હે. મુઝે અપને હાથોં સે મૌત કી નીંદ સુલા દો. તુમ્હારી રગોં મેં અગર એક રાજપૂત કા ખૂન હે તો અપને ભાઈ કે સાથ રિઆયત ન કરો."

માયા ને જઝબાત કી શિદ્દત મેં ગૈર શુઉરી(અંજાને) તૌર પર અપના હાથ જિસમેં ખંજર થા, બુલંદ (ઊંચા) કિયા. જયરામ કે હોંટોં પર એક દિલફરેબ મુસ્કુરાહટ ખેલને લગી. ખાલિદ ને કપકપી લી. માયા ને અઝમો હિમ્મત કે ઉસ પૈકર (હિમ્મત વાલે શખ્સ) કી તરફ ટિકટિકી બાંધ કર દેખા, ઉસકા હાથ કાંપને લગા. ખાલિદ ચિલ્લાયાઃ માયા ! તુમ્હારા ભાઈ માસૂમ હે. માયા કે કાંપતે હુવે હાથ સે ખંજર ગિર પળા. આંખોં મેં આંસૂ ઉમંડ આએ ઔર વો બેઈખ્તિયાર જયરામ સે લિપટ કર હિચકિયાં લેને લગી. "ભય્યા! ભય્યા!! મુઝે માફ કરદો."

જયરામ ઉસકે સિયાહ બાલોં પર હાથ ફેરતે હુવે બાર બાર યે કેહ રહા થાઃ મેરી બહેન! મેરી નન્હી માયા!

ભાઈ ઔર બહેન એક દૂસરે સે અલાહિદા (અલગ) ખળે હો ગએ. ખાલિદ ને જયરામ કી તરફ હાથ બળ્હાતે હુવે કહાઃ જયરામ મુઝે માફ કરના, મુઝે તુમ પર શક નહીં કરના ચાહિયે થા.

જયરામ ને ઉસકા હાથ અપને હાથ મેં લેતે હુવે કહાઃ મુઝે તુમસે કોઈ શિકાયત નહીં. અગર મૈં તુમ્હારી જગહ હોતા તો મૈં ભી શાયદ યહી કરતા.

ખાલિદ ને મુસ્કુરાતે હુવે કહાઃ મૈંને હંગામી જોશ મેં આપકે મુંહ પર મુક્કા રસીદ કર દિયા થા, અબ આપ યે કર્ઝ વસૂલ કર સકતે હૈં.

જયરામ ને કહાઃ નહીં, અબ યે કિસ્સા ન છેળો વરના તુમ્હેં એક મુક્કા માર કર મુઝે ગંગૂ કે દો વસૂલ

કરને પળેંગે.

(૩)

ગંગૂ અપની ઝિંદગી મેં કભી ઈસ કદર પરેશાન નહીં હુવા થા. વો સર ઝુકાએ ખળા થા. જયરામ ને આગે બળ્હ કર ઉસકે કંધે પર હાથ રખતે હુવે કહાઃ ગંગૂ ! અગર તુમ ખુલૂસે દિલ (સચ્ચે દિલ) સે ઝુબૈર ઔર ઉસકે સાથિયોં કો છુળાના ચાહતે હો તો યે મામલા ચંદ દિન કે લિયે મુઝ પર છોળ દો. મુઝે ઉમ્મીદ હૈ કે રાજા સહીહ ખતરાત સે બાખબર હો કર (ખતરે જાન કર) ઉન્હેં કૈદ મેં રખને કી જુરઅત (હિમ્મત) નહીં કરેગા. ઔર અગર ઉસને મેરી બાત ન સુની તો મૈં તુમ્હારે પાસ ચલા આઉંગા ઔર ફિર હમ કોઈ ઔર તદબીર (તરીકા) સોચેંગે. લેકિન ખાલિદ કી બહેન કહાં હૈ?

ગંગૂ ને જવાબ દિયાઃ વો ભી હમારે સાથ હૈ. વો જહાઝ પર ઝખ્મી હો ગઈ થી.

"અબ વો કૈસી હૈ?"

ઈસ સવાલ કે જવાબ મેં ખાલિદ બોલા : વો અબ પેહલે સે અચ્છી હૈ લેકિન ઝખ્મ અભી તક મુન્દમિલ નહીં હુવા (નહીં ભરા). મૈં માયાદેવી કા શુક્રગુઝાર હૂં, ઈન્હોં ને ઉસકી તીમારદારી (દેખભાલ) મેં બહોત તકલીફ ઉઠાઈ હૈ.

ગંગૂ ને કહાઃ જયરામ અગર પ્રતાપરાય ને રાજા કે હુકમ સે જહાઝ લૂટે હૈં તો મુઝે યકીન નહીં કે વો કૈદિયોં કો છોળને કે લિયે તૈયાર હોગા. મેરે ખયાલ મેં વો ઈસ બાત કી કોશિશ કરેગા કે યે ખબર સિંધ સે બાહર ન નિકલે. બરહમન આબાદ મેં ઐસે કૈદખાને હૈં જહાં સે સિર્ફ મૌત કી સૂરત મેં ઈન્સાન બાહર નિકલતે હૈં. ઈસ ખબર કો મકરાન યા બસરા તક પહોંચાના ઝરૂરી હૈ.

અગર ઉનકી હુકૂમત ને મુદાખલત (રુકાવટ) કી તો રાજા યકીનન કૈદિયોં કો છોળ દેગા.

જયરામ ને કહાઃ અગર ખાલિદ જાના ચાહેં તો મૈં ઉસે સરહદ કે પાર પહોંચા દેને કી ઝિમ્મેદારી લેતા હૂં.

ગંગૂ ને જવાબ દિયાઃ ખાલિદ કો મૈં ભી સરહદ (બાર્ડર) કે પાર પહોંચા સકતા હૂં લેકિન જબ તક ઈસકી બહેન તંદરુસ્ત નહીં હોતી ઈસકે લિયે જાના મુમકિન નહીં. ઈસકે અલાવા અરબોં કી ફૌજેં ઈસ વક્ત તુર્કિસ્તાન ઔર અફ્રીકા મેં લળ રહી હૈં, મુમકિન હૈ કે વો સિપાહિયોં કી કિલ્લત કે પેશે નઝર (કમી કી વજહ સે) સિંધ કે સાથ બિગાળ પસંદ ન કરેં. ખાલિદ કા યે ખયાલ હૈ કે અગર ઝુબૈર કિસી તરહ રિહા (આઝાદ) હો જાએ તો યે મુહિમ (મુશ્કિલ કામ) ઉસકે લિયે બહોત આસાન હોગી.વો બસરા ઔર દમિશ્ક કે હર બાઅસર આદમી કો જાનતા હૈ.

જયરામ ને કહાઃ અગર આપ યે ચાહતે હૈં તો મૈં આપસે વાદા કરતા હૂં કે મૈં અપની જાન પર ખેલ કર ભી ઝુબૈર કો કૈદ સે નિકાલને કી કોશિશ કરૂંગા.

માયા ને કહાઃ ભય્યા! તુમ સબ કુછ કર સકતે હો. ઝુબૈર કી રિહાઈ કી કોશિશ ઝરૂર કરો.

"માયા તુમ્હારી સિફારિશ કે બગૈર ભી મેરા યે ફર્ઝ હૈ" યે કેહ કર જયરામ ગંગૂ સે મુખાતિબ હુવાઃ અબ અગર આપકી ઈજાઝત હો તો મૈં માયા સે ચંદ બાતેં પૂછના ચાહતા હૂં.

ગંગૂ કા ઈશારા પા કર ઉસકે સાથી વહાં સે ખિસક ગએ. ગંગૂ ને એક તરફ હોકર ખાલિદ સે કહાઃ તુમ નાહીદ કે પાસ જાઓ ઔર અગર વો કૈદિયોં કો કોઈ પૈગામ ભેજના ચાહતી હો તો પૂછ આઓ.

ખાલિદ અંદર દાખિલ હુવા તો નાહીદ દરવાઝે કી

આળ મેં ખળી થી. ઉસને કહાઃ નાહીદ તુમ્હેં ઝરા ઈફાકા (આરામ) હોતા હૈ તો તુમ ચલને ફિરને લગતી હો, તુમ્હેં બિસ્તર પર લેટના ચાહિયે.

નાહીદ ને ઉસકી બાત પર તવજ્જોહ દિયે બગૈર કહાઃ તુમને બેચારે જયરામ પર બહોત સખ્તી કી. અબ માયા કે મુતઅલ્લિક કયા ફૈસ્લા કિયા હૈ?

ખાલિદ ને જવાબ દિયાઃ માયા કે મુતઅલ્લિક અભી તક કોઈ ફૈસ્લા નહીં હુવા. વો બહેન ભાઈ આપસ મેં બાતેં કર રહે હૈં ગાલિબન વો ઉસકે સાથ ચલી જાએગી. જયરામ ને ઝુબૈર કો કૈદ સે છુળાને કા વાદા કિયા હૈ. વો રિહા (આઝાદ) હોતે હી મકરાન કે રાસ્તે બસરા પહોંચ કર હમારી સરગુઝિશ્ત(વાકિઆ) સુનાએગા. ઔરતોં ઔર બચ્ચોં કે રિહા હોને કી ઈસકે સિવા ઔર કોઈ સૂરત નહીં કે હમારી હુકૂમત ઈસ મામલે મેં મુદાખલત (દખલ) કરે.

નાહીદ ને કહાઃ મૈં યે બાતેં સુન ચુકી હૂં લેકિન મુઝે ડર હૈ કે જિસ તરહ આબ્બાજાન કે મામલે મેં હુકૂમતે સિંધ ને મકરાન કે ગવર્નર કો ટાલ દિયા થા ઈસી તરહ યે મામલા ભી રફા દફા (ખતમ) હો જાએગા. મૈંને સુના હૈ કે બસરા કા હાકિમ બહોત જાબિર (ઝાલિમ) હૈ લેકિન સિંધ કી તરફ મુતવજ્જેહ ન હોને કે લિયે ઉસકે પાસ મઅકૂલ (મુનાસિબ) બહાના હૈ કે અરબ કી તમામ અફવાજ (ફોજેં) એશિયા ઔર અફ્રીકા મેં બરસરે પૈકાર હૈં.

ખાલિદ ને પરેશાન હોકર કહાઃ મેરી સમઝ મેં કુછ નહીં આતા લેકિન મૈં ખુદા કી રહમત સે માયૂસ નહીં. વો ઝરૂર હમારી મદદ કરેગા.

નાહીદ ને કહાઃ મૈંને એક તજવીઝ (તદબીર,

તરીકા) સોચી હૈ. મૈં બસરા કે હાકિમ (ગવર્નર) કો ખત લિખતી હૂં. અગર જયરામ ઝુબૈર કો રિહા કરવા સકે તો ઉસે કહો યે ખત ઉસકે હવાલે કરદે. અગર બિલફર્ઝ મેરા ખત હાકિમે બસરા કો મુતાસ્સિર ન કર સકા તો બસરા કે અવામ ઈસસે ઝરૂર મુતાસ્સિર હોંગે. મૈં ખ્વાબ મેં મુસલમાનોં કો કૈદખાને (જેલ) કે દરવાઝે તોળતે હુવે દેખ ચુકી હૂં. મુઝે અપને ખ્વાબ કે સહીહ હોને કા યકીન હૈ.

"તો તુમ અંદર જા કર ખત લિખો. લેકિન કિસ ચીઝ પર લિખોગી? હાં યે લો મેરા રૂમાલ." અપની જેબ મે હાથ ડાલ કર નાહીદ કો રૂમાલ દિયા ઔર વાપસ હોતે હુવે કહાઃ તુમ ખત લિખો મૈં ઈતની દેર જયરામ કો રોકતા હૂં.

બાહર માયા અપને ભાઈ કો આપબીતી (ખુદ પર બીતી હુઈ બાત) સુના રહી થી. ઈખ્તિતામ (ખાતિમે) પર જયરામ ને પૂછાઃ માયા ! તુમ્હેં યહાં કિસી કિસ્મ કી તકલીફ તો નહીં?

"નહીં." ઉસને જવાબ દિયા. "ગંગૂ મુઝે અપની બેટી સમઝતા હૈ, નાહીદ મુઝે અપની છોટી બહેન ખયાલ કરતી હૈ."

જયરામ ને કહાઃ માયા મૈં તુમ્હેં એક બહોત બુરી ખબર સુનાના ચાહતા હૂં.

માયા ને ઘબરા કર પૂછાઃ વો કયા?

"બાત યે હૈ કે મૈં તુમ્હેં ઈસ વકત અપને સાથ નહીં લે જા સકતા. મૈંને તુમ્હારે ગાયબ હોને કી ઝિમ્મેદારી પ્રતાપ રાય પર થોપી થી લેકિન જબ ઉસને ઝુબૈર ઔર અલી કો અઝિય્યત (તકલીફ) દેના શુરૂ કી તો મુઝે ઉનકી જાનેં બચાને કે લિયે તસ્લીમ (કબૂલ) કરના પળા કે તુમ

મેરે સાથ ન થી. અબ અગર મૈં તુમ્હેં અપને સાથ લે જાઉં તો મુઝે નાહીદ ઔર ખાલિદ કા પતા બતાને પર મજબૂર કિયા જાએગા. મૈં બઝાતે ખુદ રાજા કી સખ્તી સે નહીં ડરતા લેકિન પ્રતાપ રાય કો શક હો જાએગા ઔર વો નાહીદ ઔર ખાલિદ કી તલાશ શુરૂ કર દેગા. મૈં યે નહીં ચાહતા કે તુમ્હેં દેખ કર ઉન્હેં ખાલિદ ઔર નાહીદ કે રૂપોશ (ગાયબ) હોને કા શક હો. અગર તુમ ચંદ દિન ઔર યહાં રેહના ગવારા કરો તો પ્રતાપ રાય ગાલિબન તીન ચાર રોઝ તક વાપસ દીબલ ચલા જાએગા. ઉસકે બાદ મૈં તુમ્હેં યહાં સે લે જાઉંગા.

માયા ને ઈત્મીનાન સે જવાબ દિયાઃ ભય્યા! આપ મેરી ફિક્ર ન કરેં. મૈં યહાં હર તરહ ખુશ હૂં. ઔર જબ તક નાહીદ તંદરુસ્ત નહીં હોતી મૈં ઉસે છોળ કર જાના પસંદ ભી નહીં કરૂંગી.

ગંગૂ ઔર ખાલિદ કુછ ફાસ્લે પર આપસ મેં બાતેં કર રહે થે. જયરામ ને ઉન્હેં આવાઝ દે કર અપની તરફ મુતવજ્જેહ કિયા ઔર ફિર ઈશારે સે અપને પાસ બુલા લિયા. જબ કરીબ પહોંચે તો ઉસને કહાઃ આપકો કહીં ફિર શક ન હો જાએ કે મૈં કોઈ સાઝિશ કર (ચાલ ચલ) રહા હૂં. માયા કેહતી હૈ કે વો નાહીદ કે તંદરુસ્ત હોને તક યહીં રેહના ચાહતી હૈ ઔર મૈં ભી બાઝ મસ્લિહતોં કી બિના પર ઉસે યહાં છોળના ચાહતા હૂં. મૈં ચંદ દિનોં તક ઉસે લે જાઉંગા. મુમકિન હૈ કે મુઝે ભી ઝુબૈર કે સાથ ફરાર હોના (ભાગના) પળે ઔર મૈં હમેશા કે લિયે આપકે સાથ આ મિલૂં. અબ મુઝે દેર હો રહી હૈ. મુમકિન હૈ કે રાજા પ્રતાપ રાય કે શહેર મેં પહોંચતે હી હમેં મુલાકાત કે લિયે બુલા લે. મેરા ગૈર હાઝિર હોના ઠીક નહીં.

ખાલિદ ને કહાઃ આપ ઝરા ઠહરિયે નાહીદ એક

ખત લિખ રહી હૈ. આપ યે ખત ઝુબૈર કો આઝાદ કરવાને કે બાદ ઉસકે હવાલે કર દેં.

"તો જલ્દી સે વો ખત લે આઓ મુઝે બહોત દેર હો ગઈ હૈ, વો બરહમન આબાદ કે કરીબ પહોંચ ચુકે હોંગે."

ગંગૂ ને કહાઃ તુમ ફિક્ર ન કરો હમ ઉનસે પેહલે તુમ્હેં એક આસાન રાસ્તે સે બરહમન આબાદ પહોંચા દેંગે.

જયરામ ને કહાઃ મૈં ફકત (સિર્ફ) આપકા એક સાથી અપને સાથ લે જાના ચાહતા હૂં, લેકિન યે ઝરૂરી હૈ કે બરહમન આબાદ મેં ઉસે કોઈ ન પેહચાનતા હો. અગર કોઈ નાઝુક વકત આયા તો મૈં ઉસે આપકે પાસ ઈત્તિલા (ખબર) દેને કે લિયે રવાના કર (ભેજ) દૂંગા.

ગંગૂ ને કહાઃ આપ દાસૂ કો લે જાએં.

દોપહર કે વકત જયરામ દાસૂ કી રેહનુમાઈ મેં (રાસ્તા બતાને સે) જંગલ ઉબૂર (પાર) કર રહા થા.

દોસ્ત ઔર દુશ્મન

બરહમન આબાદ સે એક કોસ કે ફાસ્લે પર જયરામ કો અપના કાફલા (કારવાં, મુસાફિરોં કા ગિરોહ) દિખાઈ દિયા. ઉસને દાસૂ કે સાથ કાફલે મેં શરીક હોના ખિલાફે મસ્લિહત સમઝતે હુવે અપના રાસ્તા તબ્દીલ કર દિયા ઔર દૂસરે દરવાઝે સે શહેર મેં દાખિલ હુવા. બરહમન આબાદ મેં નારાયન દાસ નામી એક નૌજવાન ઉસકા પુરાના દોસ્ત થા. જયરામ ને દાસૂ કો ઉસકે ઘર ઠેહરા કર શાહી મેહમાનખાને કા રુખ કિયા. થોળી દેર બાદ પ્રતાપ રાય સિપાહિયોં ઔર કૈદિયોં સમેત વહાં પહોંચ ગયા. ઉસને જયરામ કો દેખતે હી કહાઃ મુઝસે તુમને શિકાર કા બહાના ક્યૂં કિયા? તુમને સાફ યે ક્યૂં ન બતાયા કે તુમ મુઝસે પેહલે મહારાજ સે મિલના ચાહતે થે? અબ બતાઓ તુમ્હારી બહેન કી કહાની સુનને કે બાદ મહારાજ ને કયા કહા?

"મૈં અભી તક મહારાજ સે નહીં મિલા ઔર ન મેરી યે નિય્યત થી."

પ્રતાપ રાય ને મુત્મઈન હો કર કહાઃ જયરામ ! મેરા ખયાલ હૈ કે અપની બહેન કે ગાયબ હો જાને કે મુતઅલ્લિક તુમને ઝૂટ નહીં કહા થા. મૈં અરબોં કે અલાવા સરાનદીપ કે કૈદિયોં સે ભી પૂછ ચુકા હૂં. વો સબ તુમ્હારે પેહલે બયાન કી તસ્દીક કરતે (ગવાહી દેતે) હૈં. અગર ઉન્હોં ને રાજા સે શિકાયત કી કે તુમ્હારી બહેન કે અલાવા એક મુસલમાન લળકી ભી જહાઝ સે ગાયબ હુઈ હૈ તો મુમકિન હૈ કે રાજા ઈસ બાત કા ઝિમ્મેદાર મુઝે ઠેહરાએ.

"મૈં રાજા કે સામને યે કેહને કે લિયે તૈયાર હૂં કે મેરી બહેન જહાઝ પર નહીં થી ઔર મુસલમાન લળકી કે

ગાયબ હો જાને કા વાકિઆ ભી સહીહ નહીં.''

''લેકિન જબ કૈદી યે શિકાયત કરેંગે કે વો જહાઝ સે ગાયબ હુઈ હૈં તો તુમ્હારા બયાન રાજા કો મુત્મઈન ન કર સકેગા.''

જયરામ ને પરેશાન હોકર કહાઃ આખિર આપ કયા કેહના ચાહતે હૈં? પેહલે આપને ઝુબૈર ઔર અલી કો અઝિય્યત (તકલીફ) પહોંચા કર મુઝે યે તસ્લીમ (કબૂલ) કરને પર મજબૂર કિયા કે મેરી બહેન ગાયબ નહીં હુઈ ઔર અબ આપ યે સાબિત કરને પર મુસિર (અળે) હૈં કે અરબ લળકી ઔર મેરી બહેન જહાઝ સે ગાયબ હુઈ હૈં.

પ્રતાપ રાય ને જવાબ દિયાઃ મૈં યે પૂછના ચાહતા હૂં કે વો કૌનસી મજબૂરી હૈ જિસને અપની બહેન કા રાઝ છુપાને પર તુમ્હેં મજબૂર કિયા હૈ?

''આપ યે જાનતે હૈં કે ઝુબૈર મેરા મેહમાન થા ઉસને મેરી જાન બચાઈ થી. ઔર મૈં યે નહીં ચાહતા કે આપ ઈસ વાકિઆ કી આળ લેકર ઉસે અઝિય્યત પહોંચાએં.''

''તો ઈસકા યે મતલબ હૈ કે તુમ સિર્ફ ઝુબૈર કી ખાતિર અપને સહીહ દાવે સે દસ્તબરદાર હુવે (હાથ ખીંચ લિયા). તુમ ઝુબૈર કી દોસ્તી પર અપની બહેન કો કુર્બાન કરને કે લિયે તૈયાર હો લેકિન તુમ્હારા દિલ યે ગવાહી દેતા હૈ કે તુમ્હારી બહેન કો મૈંને અગવા કિયા હૈ. ઔર સિર્ફ તુમ્હારી બહેન હી નહીં બલ્કે એક અરબ લળકી ઔર લળકે કે ગાયબ હો જાને કી ઝિમ્મેદારી ભી મુઝ હી પર આઈદ (લાગૂ) હોતી હૈ.''

જયરામ ને જવાબ દિયાઃ નહીં નહીં મુઝે આપકે મુતઅલ્લિક જો ગલત—ફેહમી થી વો દૂર હો ચુકી હૈ.

''કબ?''

જયરામ ને અચાનક મેહસૂસ કિયા કે પ્રતાપ રાય

ઉસકે લિયે ફિર એક ફંદા તૈયાર કર રહા હૈ. ઉસને ચૌંક કર કહાઃ આખિર ઈન બાતોં સે આપકા મતલબ હૈ કે મૈં આપસે વાદા કર ચુકા હૂં કે મૈં રાજા કે સામને અપની બહેન કા ઝિક્ર નહીં કરૂંગા.

પ્રતાપ રાય ને સર્દ મુહરી (બે મુરવ્વતી) સે કહાઃ તુમ જો કુછ ખુદ નહીં કેહના ચાહતે વો અરબોં કી ઝબાન સે કેહલવાઓગે. ઈસસે મેરે લિયે કોઈ ફર્ક નહીં પળેગા. પેહલે જિસ રાઝ કો તુમ ઝાહિર કરના ચાહતે થે ઉસે મૈં છુપાના ચાહતા થા, અબ જિસ રાઝ કો તુમ છુપાના ચાહતે હો ઉસે મૈં ઝાહિર કરને પર મજબૂર હૂં. મેરે મુતઅલ્લિક અગર તુમ્હારી ગલત–ફેહમી દૂર હુઈ હૈ તો ઈસકી કોઈ વજહ હૈ ઔર મૈં વો વજહ માલૂમ કરના ચાહતા હૂં. મૈં યે માનને કે લિયે તૈયાર નહીં કે તુમ એક અરબ કે લિયે ઈતની બળી કુર્બાની દે સકતે હો. કોઈ અકલમંદ આદમી યે માનને કે લિયે તૈયાર ન હોગા.

"તો તુમ્હારા યે મતલબ હૈ કે મૈંને ખુદ અપની બહેન કો ગાયબ કર દિયા હૈ?"

"તુમ્હારી બહેન કા મસ્અલા મેરે લિયે કોઈ એહમિયત નહીં રખતા લેકિન અરબ લળકી કા સુરાગ (પતા) લગાને કી ઝિમ્મેદારી મુઝ પર આઈદ (લાગૂ) હોતી હૈ.બહોત મુમકિન હૈ કે તુમ્હારી તરહ અરબોં ને ભી રાજા કો મુઝસે બદઝન કરને કે લિયે કે એક લળકી કે ગાયબ હો જાને કા બહાના તરાશા હો લેકિન અગર દરબાર મેં ઉસકે ગાયબ હો જાને કા સવાલ ઉઠાયા ગયા તો હમ મેં સે એક કો યે ઝિમ્મેદારી અપને સાથ લેના પળેગી."

જયરામ ને કુછ દેર સોચને કે બાદ કહાઃ જિસ તરહ મૈંને આપસે ઈન્તિકામ (બદલા) લેને કે લિયે અપની બહેન કે ગાયબ હો જાને કા ઝૂટા અફસાના તરાશા થા

ઈસી તરહ ઉન્હોં ને મુઝે આપકા શરીકે–કાર (કામ મેં શામિલ) સમઝ કર મહઝ ઈન્તિકામ (સિર્ફ બદલા) લેને કે લિયે યે બહાના તલાશ કિયા હૈ. મૈં ઝુબૈર કો સમઝ સકતા હૂં ઓર મુઝે ઉમ્મીદ હૈ કે વો મેરે કેહને પર રાજા કે સામને ઝૂટી શિકાયત નહીં કરેગા.

પ્રતાપ રાય ને બેરુખી સે કહાઃ તુમ કિસી કૈદી સે બાતચીત નહીં કર સકતે. મૈંને સિપાહિયોં કો હુકમ દિયા હૈ કે રાજા કે સામને પેશ હોને સે પેહલે તુમ્હેં અપના સંદૂક (પેટી) ખોલ કર દેખને કી ભી ઈજાઝત નહીં.

જયરામ કુછ કેહના ચાહતા થા લેકિન ફૌજ કે એક અફસર ને આ કર પ્રતાપ રાય કો ઈત્તિલા (ખબર) દી કે મહારાજ આપકો યાદ ફરમાતે હૈં.

જયરામ ને પ્રતાપ રાય કે સાથ જાના ચાહા લેકિન ઉસને કહાઃ મહારાજ ને મુઝે યાદ ફરમાયા હૈ તુમ્હેં નહીં. તુમ ઈત્મીનાન સે બૈઠે રહો. જબ તુમ્હેં બુલાયા જાએગા મૈં તુમ્હારા રાસ્તા નહીં રોકૂંગા.

પ્રતાપ રાય જહાઝ સે લૂટા હુવા માલ ઉઠવા કર ચલા ગયા ઔર જયરામ પરેશાની કી હાલત મેં ઈધર ઉધર ટહેલને લગા. ઝુબૈર બાકી કૈદિયોં કે સાથ હી એક કમરે મેં બેઠા હુવા થા. ઉસને ટહેલતે ટહેલતે અંદર ઝાંક કર દેખા લેકિન પેહરેદાર ને ઉસે એક તરફ ધકેલતે હુવે દરવાઝા બંદ કર દિયા. જયરામ સે એક મામૂલી પેહરેદાર કા યે સુલૂક દેખ કર ઝુબૈર ઔર ઉસકે દૂસરે સાથિયોં કો યકીન હોને લગા કે વો ઉનકે સાથ એક હી કશ્તી મેં સવાર હૈ.

(૨)

ગુરૂબે આફતાબ (સૂરજ ડૂબને) સે કુછ દેર પેહલે રાજા કે એક સિપાહી ને જયરામ કો ઈત્તિલા દી કે મહારાજ આપકો બુલાતે હૈં. જયરામ કાઠિયાવાળ કે રાજા કે તહાઈફ

કા સંદૂક(તોહફોં કી પેટી) ઉઠવા કર રાજા કે મહેલ મેં પહોંચા. પેહરેદાર ઉસે મહેલ કે એક કમરે મેં લે ગએ.

રાજા દાહિર સંગે મરમર કે ચબૂતરે કે ઉપર સોને કી કુરસી પર બૈઠા હુવા થા. પ્રતાપ રાય કે અલાવા દીબલ કા હાકિમે આલા ઔર સેનાપતી ઉધય સિંઘ ઔર ઉસકા નૌજવાન બેટા ભીમ સિંઘ જો અરવર [1] સે રાજા કે સાથ આએ થે, ઉસકે સામને ખળે થે. જયરામ ને રાજા કો તીન બાર ઝુક કર પ્રણામ કિયા ઔર હાથ બાંધ કર ખળા હો ગયા. દો સિપાહિયોં ને આબનૂસ કા સંદૂક (એક કિસ્મ કે ઝાળ કી લકળી કી પેટી) રાજા કે સામને લા કર રખ દિયા. જયરામ ને રાજા કે હુકમ સે સંદૂક ખોલા. રાજા ને જવાહિરાત પર એક સરસરી નિગાહ ડાલી ફિર પ્રતાપ રાય કી તરફ દેખા ઔર જયરામ સે સવાલ કિયાઃ હમને સુના હૈ કે તુમ અરબોં કી હિમાયત કરના ચાહતે હો. તુમને હમારે મુતઅલ્લિક યે ભી કહા હૈ કે હમ અરબોં કા મુકાબલા નહીં કર સકતે ઔર તુમને હમારે વફાદાર પ્રતાપ રાય પર તોહમત (ઈલ્ઝામ) લગાને કે લિયે એક અરબ લળકી ઔર અપની બહેન કો કહીં છુપા દિયા હૈ?

જયરામ ને જવાબ દિયાઃ અનદાતા ! મુઝે યે યકીન ન થા કે પ્રતાપ રાય ને આપકે હુકમ સે ઉનકે જહાઝોં કો

---

[1] સિંઘ કા દારુલ હુકૂમત ઝિલઅ નવાબ શાહ મેં બૈરાની કે કરીબ એક કદીમ (પુરાને) શહર કે ખંડરાત મૌજૂદ હૈં, જિસે દલવર કહા જાતા હૈ. બાઝ મુહક્કિકીન (જાંચ પળતાલ કરને વાલોં) કે ખયાલ મેં દલવર અરવર કી બિગળી હુઇ સૂરત હૈ લેકિન બાઝ તારીખદાનોં (ઈતિહાસ લિખને વાલોં) કા ખયાલ હૈ કે અરવર કા શહર મૌજૂદા રૂહળી કે આસપાસ આબાદ થા ઔર દરિયાએ સિંઘ ને ઉસકા નિશાન તક નહીં છોળા.

લૂટા થા. ઉનકા દીબલ મેં ઠહેરને કા ઈરાદા ન થા. ઉન્હોં ને મુઝે રાસ્તે મેં બેહરી (સમુંદર કે) ડાકુઓં સે છુળાયા થા. દીબલ મેં મૈં ઉન્હેં અપના મેહમાન બના કર લાયા થા ઔર અપને મેહમાનોં કી રક્ષા (હિફાઝત) એક રાજપૂત કા ધર્મ હૈ. અરબ લળકી ઔર અપની બહેન કે મુતઅલ્લિક મૈં ઈસસે ઝિયાદા કુછ નહીં કેહ સકતા કે જબ જહાઝ લૂટે જા રહે થે મૈં એક કોઠળી મેં બંદ થા.

"તુમને પ્રતાપ રાય સે યે કહા થા કે તુમને અરબોં કો ઉસકી કૈદ સે છુળાને કે લિયે યે બહાના તરાશા થા (ચાલચલી થી)."

"અનદાતા! મૈં ઈસસે ઈન્કાર નહીં કરતા લેકિન.....!"

રાજા ને સખ્ત લેહજે મેં કહા: હમ કુછ નહીં સુનના ચાહતે. અગર અરબોં ને શિકાયત કી કે જહાઝ પર સે ઉનકી એક લળકી ગાયબ હુઈ હૈ તો તુમ્હેં ઉસ લળકી કો હમારે હવાલે કરના પળેગા.

"મહારાજ અગર અરબ મુઝ પર યે શુબહ ઝાહિર કરેં કે લળકી કો મૈંને અગવા કિયા (ઉઠવા લિયા) હૈ તો મૈં હર સઝા ભુગતને કે લિયે તૈયાર હૂં."

"હમ તુમ્હારી ચાલ અચ્છી તરહ સમઝતે હૈં. અગર અરબોં ને તુમ્હેં કુસૂરવાર ન ઠેહરાયા તો ઈસકા મતલબ યે હોગા કે તુમને ઉનકી મરઝી સે લળકી કો કહીં છુપા રખા હૈ. તુમ જાનતે હો કે હમારે પાસ ઐસે તરીકે હૈં જિનસે ઉન્હેં સચ બોલને પર મજબૂર કિયા જા સકતા હૈ."

"અનદાતા! અગર આપ મુઝે કુસૂરવાર ઠેહરાતે હૈં તો જો સઝા જી મેં આએ દે લેં લેકિન અરબોં કે સાથ પેહલે હી ઝિયાદતી હો ચુકી હૈ."

"તો તુમ હમારે દુશ્મનોં કે સાથ દોસ્તી કા દમ

ભરતે હો?"

"વો આપકે દુશ્મન નહીં. વો સિંધ કો અરબ કા એક પુર–અમન હમસાયા(પળોસી) ખયાલ કરતે થે વરના વો દીબલ કે કરીબ સે ભી ન ગુઝરતે થે. અગર વો નેક નિય્યત ન હોતે તો જવાહિરાત કા યે સંદૂક જો મૈં મહારાજ કાઠિયાવાળ કી તરફ સે આપકી ખિદમત મેં પેશ કર રહા હૂં આપ તક ન પહોંચતા."

રાજા ને કહાઃ કાઠિયાવાળ કે જવાહિરાત સરાનદીપ કે જવાહિરાત કે મુકાબલે મેં પથ્થર માલૂમ હોતે હૈં.

"મહારાજ મૈં જવહરી નહીં એક સિપાહી હૂં. મૈં પથ્થરોં કો નહીં પહેચાનતા લેકિન મૈં આપકે દોસ્ત ઔર દુશ્મન કો પેહચાનતા હૂં. મૈં ઈન પથ્થરોં કે સાથ આપકી ખિદમત મેં મહારાજા કાઠિયાવાળ કી દોસ્તી કા પૈગામ લાયા હૂં. ઈન પથ્થરોં કી કીમત અગર એક કોળી ભી ન હો તો ભી વો હાથ જો આપકે સામને યે નાચીઝ તહાઈફ પેશ કર રહા હૈ બહોત કીમતી હૈ. લેકિન પ્રતાપ રાય ને અરબ જૈસી પુર–અમન ઔર તાકતવર હમસાયા સલ્તનત (હુકૂમત) કે જહાઝ લૂટ કર જો કુછ આપકે લિયે હાસિલ કિયા હૈ વો આપકો બહોત મહેંગા પળેગા. અનદાતા! આપકો મુસલમાનોં સે દુશ્મની મોલ લેને સે પેહલે બહોત સોચ બિચાર સે કામ લેના ચાહિયે. ઉનકા હાથ હર હાથ સે મઝબૂત હૈ ઔર ઉનકા લોહા હર લોહે કો કાટતા હૈ. વો જીઠ કી આંધિયોં કી તરહ ઉળતે હૈં ઔર સાવન કે બાદલોં કી તરહ છા જાતે હૈં, ઉનકે મુકાબલે પર આને વાલોં કો ન સમુંદર પનાહ દે સકતે હૈં ન પહાળ, ઉનકે ઘોળે પાની મેં તૈરતે ઔર હવા મેં ઉળતે હૈં. આપને બરસાત મેં દરિયાએ સિંધ કી લેહરેં દેખી હૈં લેકિન ઉનકી ફુતૂહાત (જીત) કા સૈલાબ ઈસસે કહીં ઝિયાદા તુંદ ઔર

તેઝ હૈ."

રાજા દાહિર કી કુવ્વતે બરદાશ્ત જવાબ દે ચુકી થી. ઉસને ચિલ્લા કર કહાઃ ડરપોક ગીદળ! તુમ્હારી રગોં મેં રાજપૂત કા ખૂન નહીં, મેરે મુલ્ક મેં તુમ્હારે જૈસે બુઝદિલ આદમી કો ઝિંદા રેહને કા કોઈ હક નહીં.

"અનદાતા ! મૈં ઈસ વકત મહારાજા કાઠિયાવાળ કા એલચી હૂં. મૈં ખુદ ઐસે મુલ્ક મેં નહીં રેહના ચાહતા જિસમેં દોસ્ત કો દુશ્મન ઔર દુશ્મન કો દોસ્ત ખયાલ કિયા જાએ."

"કાઠિયાવાળ કા રાજા અગર ખુદ ભી યહાં મૌજૂદ હોતા તો ભી મૈં યે અલ્ફાઝ સુનને કે બાદ ઉસકા સર કલમ કરવા (કટવા) દેતા. પ્રતાપ રાય ઈસે લે જાઓ હમ કલ ઈસકી સઝા કા ફૈસ્લા કરેંગે. સુબહ અરબોં કે સરગના (સરદાર) કો હમારે સામને પેશ કરો."

પ્રતાપ રાય ને સિપાહિયોં કો આવાઝ દી ઔર ૮ આદમી નંગી તલવારેં લિયે આ મૌજૂદ હુવે. પ્રતાપ રાય ને જયરામ કો ચલને કા ઈશારા કિયા. જયરામ નંગી તલવારોં કે પેહરે મેં પ્રતાપ રાય કે આગે ચલ દિયા.

ઉધય સિંધ જયરામ કી તકરીર કે દૌરાન મેં યે મેહસૂસ કર રહા થા કે એક સરફિરા નૌજવાન ઉસકે અપને ખયાલાત કી તરજુમાની (તફસીલ બયાન) કર રહા હૈ. ઉસને કહાઃ અનદાતા ! અગર મુઝે ઈજાઝત હો તો કુછ અર્ઝ કરૂં.

રાજા ને જવાબ દિયાઃ તુમ્હારે કેહને કી ઝરૂરત નહીં. હમ ઉસે ઐસી સઝા દેંગે જો બરહમન આબાદ કે લોગોં કો દેર તક ન ભૂલે.

ઉધય સિંધ ને કહાઃ લેકિન મહારાજ મૈં અર્ઝ કરના ચાહતા હૂં કે ઉસને જો કુછ કહા હૈ નેક નિયતી સે કહા હૈ,

હમેં ચંદ હાથિયોં ઔર જવાહિરાત કે લિયે અરબોં કે સાથ દુશ્મની મોલ નહીં લેની ચાહિયે. હમેં અપની તાકત પર ભરોસા હૈ લેકિન અરબ નિહાયત સખ્ત–જાન દુશ્મન હૈં.

રાજા ને કહાઃ ઉધય સિંધ! એક ગીદળ કી ચીખેં સુન કર તુમ ભી ગીદળ બન ગએ. યે અરબ કી ઊંટનિયોં કા દૂધ પીને વાલે ઔર જવ કી રૂખી સૂખી ખાને વાલે હમારે મુકાબલે કી જુરઅત (હિમ્મત) કરેંગે?

"મહારાજ ! વો ઊંટનિયોં કા દૂધ પી કર શેરોં સે લળતે હૈં, જવ કી રોટી ખા કર પહાળોં સે ટકરાતે હૈં."

"તુમ્હારા કયા ખયાલ હૈ કે વો ઊંટોં પર ચળહ કર હમારે હાથિયોં કે મુકાબલે કે લિયે આએંગે."

"અનદાતા ! બુરા ન માનિયે! ઉનકે ઊંટ ઈરાન કે હાથિયોં કો શિકસ્ત દે (હરા) ચુકે હૈં."

રાજા ને ગુસ્સે મેં આ કર કહાઃ ઉધય સિંધ! મુઝે તુમસે યે ઉમ્મીદ ન થી કે તુમ અરબોં કે મુતઅલ્લિક સુની સુનાઈ બાતોં સે મરઊબ હો (ડર) જાઓગે. હમ અરબ કી સારી આબાદી સે ઝિયાદા સિપાહી મૈદાન મેં લા સકતે હૈં. રાજપૂતાના કે તમામ રાજા હમારે ઈશારે પર ગરદનેં કટવાને કે લિયે તૈયાર હોંગે.

ઉધય સિંધ ને કહાઃ મહારાજ ! મુઝે ઉનકા ખૌફ નહીં લેકિન મૈં યે અર્ઝ કરતા હૂં કે હમેં સોએ હુવે ફિતને કો જગાને સે કોઈ ફાયદા ન હોગા. દૂસરોં કી મદદ કે ભરોસે પર એક તાકતવર દુશ્મન સે લળાઈ મોલ લેના ઠીક નહીં.

"ઉધય સિંધ! તુમ બાર બાર કયા કેહ રહે હો? સિંધ કે સામને અરબ કે સેહરાઈ એક તાકતવર દુશ્મન કી હેસિયત હરગિઝ નહીં રખતે. આખિર અરબોં મેં કયા ખૂબી હૈ જો હમારે સિપાહિયોં મેં નહીં?"

"ઐસે દુશ્મન કા કોઈ ઈલાજ નહીં જો મૌત સે ન ડરતા હો. અગર આપકો મુઝ પર યકીન ન હો તો આપ કેદિયોં મેં સે એક અરબ કો લા કર ઉસકા ઈમ્તિહાન લે લેં. તલવારેં ઉનકે ખિલૌને હૈં."

રાજા ને ઉધય સિંઘ કી તરફ દેખા ઔર કહાઃ ક્યૂં ભીમ સિંઘ તુમ્હારા ભી યહી ખયાલ હૈ કે હમારે સિપાહી અરબોં કે મુકાબલે મેં કમઝોર હૈં?

ભીમ સિંઘ ને જવાબ દિયાઃ મહારાજ ! પિતાજી અરબોં કે સાથ પુર–અમન રેહને મેં ભલાઈ સમઝતે થે, વરના હમને ભી તલવારોં કે સાએ મેં પરવરિશ પાઈ હૈ. અગર અરબ મૌત સે નહીં ડરતે તો હમેં મારને સે પીછે નહીં હટના ચાહિયે.

રાજા ને કહાઃ શાબાશ ! દેખા ઉધય સિંઘ! તુમ્હારા બેટા હમસે બહાદુર હૈ.

ઉધય સિંઘ ને જવાબ દિયાઃ મહારાજ કે મુંહ સે યે સુન કર મુઝે ખુશ હોના ચાહિયે લેકિન સેનાપતી કે ફરાઈઝ (ફૌજ કે કમાન્ડર કે ફર્ઝો) કા એહસાસ મુઝે મજબૂર કરતા હૈ કે મૈં મહારાજ કે સામને આને વાલે ખતરે કો ઘટા કર પેશ કરૂં. ભીમ સિંઘ અભી બચ્ચા હૈ. ઉસને અરબોં કો લળતે હુવે નહીં દેખા લેકિન મૈં મકરાન કી જંગ મેં દેખ ચુકા હૂં કે આમ અરબ સિપાહી હમારે બળે સે બળે પહેલવાન કા મુકાબલા કર સકતા હૈ. મકરાન પર અરબોં ને કુલ ૬૦૦ સવારોં કે સાથ હમલા કિયા થા ઔર રાજા કે ૪૦૦૦ સિપાહિયોં કો તિન્કોં કી તરહ બહા લે ગએ થે. જયરામ કો આપ દેર સે જાનતે હૈં, હમારે નૌજવાનોં મેં ઉસસે બળ્હ કર તલવાર કા ધની ઔર કોઈ નહીં. અગર વો અરબોં સે ઈસ કદર મરઉબ હૈ તો ઈસકી વજહ યે નહીં કે વો બુઝદિલ યા મહારાજ કા નમક હરામ

હૈ. ઈસકી વજહ સિર્ફ યે હૈ કે વો અરબોં સે બિગાળ કે ખતરે કા સહીહ અંદાઝા કર ચુકા હૈ.

રાજા ને તલ્ખ લેહજે (કળવે અંદાઝ) મેં કહાઃ તુમ મેરે સેનાપતી હો વઝીર નહીં ઔર મૈં ઈન મામલાત મેં તુમ્હારી સમઝ સે કામ નહીં લેના ચાહતા. અગર બુળ્હાપે મેં તુમ્હારી હિમ્મત જવાબ દે ચુકી હૈ તો તુમ્હેં ઈસ ઓહદે સે સુબુકદોશ કિયા (મરતબે સે હટાયા) જા સકતા હૈ. ઔર તુમ્હેં યે ભી હક નહીં કે તુમ જયરામ જૈસે સરકશ (બાગી) ગુસ્તાખ ઔર બુઝદિલ કી સિફારિશ કરો. વો જો કુછ હમારે સામને કેહ ચુકા હૈ વો ઉસે બળી સે બળી સઝા દેને કે લિયે કાફી હૈ.

ઉધય સિંઘ રાજા કે તેવર દેખ કર સહેમ(ડર) ગયા. ઉસને કહાઃ મહારાજ! મૈં માફી ચાહતા હૂં. આપકો મેરે મુતઅલ્લિક ગલત ફેહમી હુઈ. મૈંને ઈતની બાતેં કરને કી જુરઅત (હિમ્મત) ઈસલિયે કી અભી તક આપને અરબ કે ખિલાફ એલાને જંગ નહીં કિયા મગર આપ એલાને જંગ કર ચુકે હોં તો મેરા ફર્ઝ હૈ ઔર સિર્ફ મેરા હી ફર્ઝ નહીં બલ્કે હર સિપાહી કા યે ફર્ઝ હૈ કે આપકી ફતહ (જીત) કે લિયે અપની જાન કુર્બાન કર દે. જયરામ કી ગુસ્તાખી કા મુઝે અફસોસ હૈ લેકિન મૈં આપકો યકીન દિલાતા હૂં કે વકત આને પર વો ભી એક વફાદાર રાજપૂત સાબિત હોગા. અગર આપ અરબોં કે સાથ જંગ કરને કા ફૈસ્લા કર ચુકે હૈં તો હમેં આજ હી તૈયારી શુરૂ કર દેની ચાહિયે. મૈં ચાહતા હૂં કે અરબોં કો ઐસી શિકસ્ત દેં (હરાએં) કે વો ફિર સર ઉઠાને કે કાબિલ ન હો સકેં. ઈસ મકસદ કે લિયે હમેં અફવાજ મુનઝઝમ કરને (ફૌજોં કા ઈન્તિઝામ કરને) કે અલાવા શુમાલી ઔર જુનૂબી હિંદુસ્તાન કે તમામ છોટે

ઔર બળે રાજોં કા તઆવુન હાસિલ કરના (મદદ લેના) ચાહિયે. વો સબ આપકા લોહા હૈં ઔર આપકે ઝંડે તલે (ઝંડે કે નીચે) જમા હો કર લળના અપને લિયે બાઈસે ફખ્ર સમઝેંગે. હમેં કાઠિયાવાળ કે રાજા કો ભી નઝર—અંદાઝ નહીં કરના ચાહિયે. ઉસને આપકો તહાઈફ નહીં ભેજે, ખિરાજ ભેજા હૈ. અગર આપ જયરામ કા જુર્મ માફ કર દેં તો ઉસકી વસાતત (ઝરિયે) સે જંગ મેં ભી મહારાજા કાઠિયાવાળ કર તઆવુન હાસિલ કિયા જા સકતા હૈ.

રાજા ને કદ્રે (થોળા) મુત્મઈન હોકર કહાઃ અબ તુમ એક રાજપૂત કી તરહ બોલ રહે હો. લેકિન જયરામ અરબોં કે સાથ મિલ ચુકા હૈ, અગર ઉસે માફ ભી કર દિયા જાએ તો ઈસ બાત કા કયા સુબૂત કે વો હમારે સાથ ધોકા નહીં કરેગા? હાં મૈંને સુના હૈ કે વો એક અરબ નૌજવાન કી દોસ્તી કા દમ ભરતા હૈ. અગર વો ઉસકે સાથ લળને કે લિયે તૈયાર હો જાએ ઔર ઉસે તલવાર કે મુકાબલે મેં મગલૂબ કરે (હરાએ) તો મૈં ઉસે છોળ દૂંગા.

"મહારાજ ! વો આપકા ઈશારા પા કર પહાળ કે સાથ ટક્કર લગાને કે લિયે ભી તૈયાર હોગા."

"બહોત અચ્છા! હમ તુમ્હારી સિફારિશ પર ઉસે મૌકા દેંગે. કલ હમ જયરામ કી નેક નિયતી કી અલાવા તલવાર ચલાને મેં એક અરબ કી મહારત ભી દેખ લેંગે."

રાજા ને ઉસકે બાદ મજલિસ બરખાસ્ત (ખત્મ) કી ઔર ઉઠ કર મહેલ કે દૂસરે કમરે મેં ચલા ગયા.

(3)

અગલે દિન રાજા દાહિર ને બરહમન આબાદ કે મહેલ કે એક કુશાદા (ફૈલે હુવે) કમરે મેં દરબાર મુન્અકિદ કિયા (લગાયા). સિંધ કે દારુલ—હુકૂમત અરવર સે ઉસકા

વઝીર ભી બરહમન આબાદ પહોંચ ચુકા થા. વઝીર, સેનાપતી ઔર બરહમન આબાદ કે ઉમરા હસ્બે મરાતિબ (રુતબે કે હિસાબ સે) તખ્ત કે કરીબ કુરસિયોં પર રૌનક અફરોઝ થે. વઝીર ઔર સેનાપતી કે બાદ તીસરી કુરસી જિસ પર પેહલે બરહમન આબાદ કા ગવર્નર બૈઠતા થા, અબ દીબલ કે ગવર્નર કો દી ગઈ થી ઔર બરહમન આબાદ કા ગવર્નર રાજા સે ચંદ બાલિશ્ત દૂર હો જાને પર યે મેહસૂસ કર રહા થા કે કુદરત ને રાજા ઔર ઉસકે દરમિયાન પહાળ ખળે કર દિયે હૈં. રાજા કે બાએં (ઉલ્ટે) હાથ પાંચવીં કુરસી પર ભીમ સિંઘ બિરાજમાન (તશરીફ રખતા) થા. બાકી ઉમરા(સરદાર) બાઈં(ઉલ્ટી) તરફ દૂસરી કતાર (લાઈન) મેં બૈઠે હુવે થે. કુરસિયોં કે પીછે ૧૫--૨૦ ઓહદેદાર દાએં બાએં દો કતારોં મેં ખળે થે. તખ્ત પર રાજા કે દાએં ઔર બાએં દો રાનિયાં રૌનક અફરોઝ થીં. એક હસીન વ જમીલ લળકી રાજા કે પીછે સુરાહી ઔર જામ લિયે ખળી થી. દરબારી શાઈર ને મુતરન્નિમ (ગાને કી) આવાઝ મેં રાજા કી તારીફ મેં ચંદ અશ્આર પળ્હે. ઉસકે બાદ કુછ દેર રકસો સુરૂદ (ગાને બજાને) કી મેહફિલ ગરમ રહી. રાજા ને શરાબ કે ચંદ જામ પિયે ઔર કૈદિયોં કો હાઝિર કરને કા હુકમ દિયા. સિપાહી ઝુબૈર કો પા--બઝંજીર (પાંવ મેં ઝંજીર બાંધ કર) દરબાર મેં લે આએ. ઉસકે થોળી દેર બાદ જયરામ દાખિલ હુવા. ઝુબૈર કી તરહ ઉસકે હાથોં ઔર પાંવ મેં ઝંજીરેં ન થીં લેકિન આગે પીછે નંગી તલવારોં કા પેહરા ઝુબૈર કો યકીન દિલાને કે લિયે કાફી થા કે ઉસકી હાલત ઉસસે મુખ્તલિફ નહીં.

રાજા ને પ્રતાપ રાય કી તરફ દેખા "યે હમારી ઝબાન જાનતા હૈ?"

ઉસને ઉઠકર જવાબ દિયાઃજી મહારાજ! યે અજનબી ઝબાનેં સીખને મેં બહોત હોશિયાર માલૂમ હોતા હૈ.

રાજા ને ઝુબૈર કી તરફ દેખા ઔર પૂછાઃ તુમ્હારા નામ કયા હૈ?

"ઝુબૈર" ઉસને જવાબ દિયા.

રાજા ને કહાઃ હમને સુના હૈ કે તુમ હમસે બાત કરને કે લિયે બહોત બેચૈન થે, કહો કયા કેહના ચાહતે હો.

"મૈં યે પૂછના ચાહતા હૂં કે દીબલ કી બંદરગાહ પર હમારે જહાઝ કયૂં લૂટે ગએ ઔર હમેં કૈદી બના કર હમારે સાથ યે વહશિયાના (જંગલિયોં કી તરહ) સુલૂક કયૂં કિયા જા રહા હૈ?

રાજા ને કદ્રે (થોળા) બેચૈન હો કર જવાબ દિયાઃ નૌજવાન હમ પેહલે સુન ચુકે હૈં કે અરબોં કો બાત કરને કા સલીકા નહીં લેકિન તુમ્હેં અપની ઔર અપને સાથિયોં કી ખાતિર ઝરા હોશ સે કામ લેના ચાહિયે.

ઝુબૈર ને કહાઃ હમારે સાથ જો સુલૂક કિયા ગયા હૈ અગર આપકો ઉસકા ઈલ્મ નહીં તો યે ઔર બાત હૈ વરના યે હકીકત હૈ કે દીબલ કે ગવર્નર ને બગૈર કિસી વજહ કે હમ પર દસ્ત–દરાઝી કી (હાથ ઉઠાયા). અગર આપકો હમારે મુતઅલ્લિક કોઈ ગલત ફેહમી હો તો હમ ઉસે દૂર કરને કે લિયે તૈયાર હૈં લેકિન અગર સિંધ કી તરફ સે યે કદમ હમારી ગૈરત (શર્મ) કા ઈમ્તિહાન લેને કી નિય્યત સે ઉઠાયા ગયા હૈ તો હમ વાલિયે સિંધ (સિંધ કે ગવર્નર) કો યે યકીન દિલાતે હૈં કે હમ હિંદુસ્તાન કે અછૂત નહીં જિનકી ફરિયાદ ઉનકે ગલે સે બાહર નહીં આ સકતી. આજ તક હમારે સાથ ઐસા સુલૂક કરને કી જુરઅત (હિમ્મત) કિસી ને નહીં કી. ઔર સિંધ કી

સલ્તનત (હુકૂમત) કો મૈં ઐસી સલ્તનત નહીં સમઝતા જો ઈરાન કી ઝિરહેં (લોખંડી લિબાસ) ઔર રોમા કે ખૌદ (લોખંડ કી ટોપી) કાટને વાલી શમશીરોં કી ઝર્બ (તલવારોં કી માર) બરદાશત કર સકે. વો કૌમ જો રૂએ ઝમીન કે હર મઝલૂમ (જિસ પર ઝુલ્મ કિયા જાએ) કી દાદ રસી (ફરિયાદ પૂરી કરના) અપના ફર્ઝ સમઝતી હૈ અપની બહૂ બેટિયોં કી બેઈઝઝતી પર ખામોશ નહીં બૈઠેગી.

રાજા ને વઝીર કી તરફ મુતવજ્જેહ હો કર કહાઃ સુનો એક કૈદી હમારે ખિલાફ એલાને જંગ કર રહા હૈ.

વઝીર ને જવાબ દિયાઃ મહારાજા યે અરબ બહોત બાતૂની હૈં. ઈરાન ઔર રોમ કી ફુતૂહાત (જીતોં) ને ઈન્હેં મગરૂર (ઘમંડી) બના દિયા હૈ લેકિન ઈન્હેં સિંધ કે શેરોં સે વાસ્તા નહીં પળા.

ઝુબૈર ને જવાબ દિયાઃ હમને દીબલ મેં શેરોં કી શુજાઅત (બહાદુરી) નહીં દેખી લોમળિયોં કી મક્કારી (ધોકા) દેખી હૈ.

ઝુબૈર કે ઈન અલ્ફાઝ કે બાદ તમામ દરબારી એક દૂસરે કી તરફ દેખને લગે.

ઉધય સિંધ મૌકા કી નઝાકત મેહસૂસ કરતે હુવે ઉઠા ઔર હાથ બાંધ કર કેહને લગાઃ મહારાજ! ચંદ દિન કૈદખાને મેં રેહ કર યે નૌજવાન અપને હોશ વ હવાસ ખો બૈઠા હૈ ઔર ફિર આપ યે ભી જાનતે હૈં કે જિસ સિપાહી કી તલવાર કુંદ (ધીમી, ઝંગ લગી હુઈ) હો ઉસકી ઝબાન બહોત તેઝ હોતી હૈ.

ઝુબૈર ગુસ્સે કી હાલત મેં ઉધય સિંઘ કી દોસ્તાના મુદાખલત કા મતલબ ન સમઝ સકા ઔર બોલાઃ મુઝ પર પીછે સે વાર કિયા ગયા હૈ વરના મેરી તલવાર કે

મુતઅલ્લિક તુમ્હારી યે રાય ન હોતી.

પ્રતાપ રાય ને ઉઠ કર કહાઃ મહારાજ ! યે ઝૂટ કેહતા હૈ. હમને ઈસે લળ કર ગિરિફતાર કિયા થા.

ઝુબૈર ને ગુસ્સે ઔર હકારત સે કાંપતી હુઈ આવાઝ મેં કહાઃ બુઝદિલ આદમી! તુમ ઈન્સાનિયત કા ઝલીલ તરીન નમૂના હો. મેરે હાથ પાંવ બંધે હુવે હૈં લેકિન ઈસકે બાવજૂદ તુમ્હારે ચેહરે પર ખૌફ વ હિરાસ કે આસાર ઝાહિર હૈં. લોમળી શેર કો પિંજરે મેં ભી દેખ કર બદહવાસ (બેકાબૂ) હૈ. મેરા સિર્ફ એક હાથ ખોલ દો ઔર મુઝે મેરી તલવાર દે દો ફિર ઈન સબકો મેરે ઔર તુમ્હારે દાવે કી સદાકત (સચ્ચાઈ) માલૂમ હો જાએગી.

પ્રતાપ રાય ફટી ફટી નિગાહોં સે હાઝિરીને દરબાર કી તરફ દેખ રહા થા. બરહમન આબાદ કા ગવર્નર ઝુબૈર કી આમદ (આને) કો તાઈદે ગૈબી સમઝ રહા થા. ઉસને ઉઠ કર દરબાર કા સુકૂત (ખામોશી) તોળા ઔર કહાઃ મહારાજ ! યે ખશ્તરી ધર્મ કી તૌહીન (બે-ઈઝઝતી) હૈ કે એક મામૂલી અરબ ભરે દરબાર મેં સરદાર પ્રતાપ રાય કો બુઝદિલી કા તઅના દે. આપ સરદાર પ્રતાપ રાય કો ઈજાઝત દેં કે વો ઈસકા દાવા ઝૂટ સાબિત કર દિખાએ.

ઉધય સિંધ કો પ્રતાપ રાય સે કમ નફરત ન થી લેકિન વો જયરામ કો રાજા કે ઈતાબ (ગુસ્સે) સે બચાના ઝિયાદા ઝરૂરી ખયાલ કરતા થા. ઔર ઉસે બચાને કી ઉસકે ઝહેન મેં યહી સૂરત થી કે જયરામ ઝુબૈર કા મુકાબલા કરકે રાજા કે શુકૂક રફા (શક દૂર) કર દે કે વો અરબોં કા દોસ્ત હૈ. ઉસને ઉઠ કર કહાઃ મહારાજ ! બરહમન આબાદ કે હાકિમ કા ખયાલ દુરુસ્ત (ઠીક) નહીં. સરદાર પ્રતાપ રાય કા રુતબા એસા નહીં કે વો એક

મામૂલી અરબ સે મુકાબલા કરેં. યે ઉનકી તૌહીન હૈ. ઈસ નૌજવાન કી ખ્વાહિશ પૂરી કરને કે લિયે હમારે પાસ હઝારોં નૌજવાન મૌજૂદ હૈં. અગર મહારાજ કો નાગવાર ન હો (ખરાબ ન લગે) તો આપ જયરામ કો યે સાબિત કરને કા મૌકા દેં કે વો મલીછ અરબોં કા દોસ્ત નહીં.

રાજા ને જવાબ દિયાઃ તુમ કઈ બાર જયરામ કી સિફારિશ કર ચુકે હો લેકિન કિસકી બાતેં યે ઝાહિર કરતી હૈં કે વો અરબોં સે બહોત ઝિયાદા મરઉબ (ડરા હુવા) હૈ. ક્યૂં જયરામ તુમ અપની વફાદારી કા સુબૂત દેને કે લિયે તૈયાર હો?

જયરામ ને મુલ્તજિયાના (દરખાસ્ત કરને વાલે) અંદાઝ મેં કહાઃ મહારાજ ! મૈં આપકે ઈશારે પર આગ મેં કૂદ સકતા હૂં લેકિન ઝુબૈર મેરા મેહમાન હૈ ઔર મૈં ઉસ પર તલવાર નહીં ઉઠા સકતા.

દરબાર મેં એક બાર ફિર સન્નાટા છા ગયા. ઉધય સિંઘ ને દિલ બરદશ્તા (ઉદાસ) હોકર જયરામ કી તરફ દેખા. રાજા ને ચિલ્લા કર કહાઃ ઈસ ગધે કો મેરે સામને સે લે જાઓ, ઈસકા મુંહ કાલા કરકે પિંજરે મેં બંદ કર દો ઔર શહેર કી ગલિયોં મેં ફિરાઓ. કલ ઈસે મસ્ત હાથી કે સામને ડાલા જાએગા. ઉધય સિંઘ તુમને ઈસ અરબ કે સામને હમેં શર્મશાર (શર્મિન્દા) કિયા ઔર પ્રતાપ રાય તુમ ચુપ ક્યૂં બૈઠે હો? તુમ દીબલ મેં ઈસે નીચા દિખા ચુકે હો, અબ તુમ્હારી તલવાર નિયામ સે બાહર ક્યૂં નહીં આતી? તુમ સબકો સાંપ ક્યૂં સૂંઘ ગયા?

નૌજવાન ભીમ સિંઘ ને ઉઠ કર તલવાર બેનિયામ કી (નિયામ સે નિકાલી) ઔર કહાઃ મહારાજ મુઝે ઈજાઝત દીજિયે.

ભીમ સિંઘ કી દેખાદેખી તમામ દરબારિયોં ને તલવારેં ખીંચ લીં. સબસે આખિર મેં પ્રતાપ રાય ને તલવાર નિકાલી લેકિન ઉસકી નિગાહ રાજા સે કેહ રહી થીં "અનદાતા ! મેરે હાલ પર રહમ કરો." દરબારિયોં કો રાજા કે ઈશારે કા મુન્તઝિર (ઈન્તિઝાર મેં) દેખ કર ઝુબૈર ને અપને હોંટોં પર એક હકારત આમેઝ (નફરત ભરી) મુસ્કુરાહટ લાતે હુવે કહાઃ બસ અબ જાને દીજિયે મુઝે યકીન હો ગયા હૈ કે અપને હરીફ (મુકાબિલ) કો પા–બઝંજીર દેખ કર આપકે દરબારી બુઝદિલ કેહલાના પસંદ નહીં કરતે લેકિન કુદરત લોમળિયોં કે સામને શેરોં કો હમેશા બાંધ કર પેશ નહીં કરતી.

ભીમ સિંઘ ને કહાઃ મહારાજ ઈસકી બેળિયાં ખુલવા દીજિયે, મૈં અભી ઈસે બતા દૂંગા કે શેર કૌન હૈ ઔર લોમળી કૌન!

(૪)

રાજા કે ઈશારે પર સિપાહિયોં ને ઝુબૈર કી બેળિયાં ઉતાર દીં ઔર ઉસકે હાથ મેં એક તલવાર દે દી ગઈ લેકિન વઝીર ને કહાઃ મહારાજ! આપકે દરબાર મેં મુકાબલા ઠીક નહીં.

રાજા ને જવાબ દિયાઃ ઠીક કયૂં નહીં? ઈસી દરબાર મેં હમારે સિપાહિયોં કો બુઝદિલી કા તઅના દિયા ગયા હૈ ઔર હમ યે ચાહતે હૈં કે યહીં ઈસકા ઈન્તિકામ (બદલા) લિયા જાએ.

"મહારાજ ! ઈન્તિકામ ઈસ નૌજવાન કો લળને કા મૌકા દિયે બગૈર ભી લિયા જા સકતા હૈ."

રાજા ને જવાબ દિયાઃ નહીં, હમ યે દેખના ચાહતે હૈં કે અરબ તલવાર કિસ તરહ ચલાતે હૈં.

ભીમ સિંઘ કુરસિયોં કે દરમિયાન ખુલી જગહ મેં

આ ખળા હુવા ઔર ઉસને તલવાર કે ઈશારે સે ઝુબૈર કો સામને આને કી દાવત દી.

ઝુબૈર ને રાજા કી તરફ દેખા ઔર કહાઃ "ઈસ નૌજવાન કે સાથ મુઝે કોઈ દુશ્મની નહીં. મેરા મુજરિમ પ્રતાપ રાય હૈ. આપ ઈસે કુર્બાની કા બકરા ક્યૂં બનાતે હૈં?"

ભીમ સિંઘ ને કહાઃ બુઝદિલ! તુમ સિર્ફ બાતેં કરના જાનતે હો. અગર હિમ્મત હૈ તો સામને આઓ.

"અગર તુમ દૂસરે કા બોઝ ઉઠાને પર બઝિદ હો તો તુમ્હારી મર્ઝી" યે કેહતે હુવે ઝુબૈર આગે બળહ કર ભીમ સિંઘ કે સામને આ ખળા હુવા. રાજા કે હુકમ સે સિપાહી તખ્ત ઔર કુરસિયોં કે આગે નિસ્ફ દાયરે (આધે ચક્કર, રાઉન્ડ) મેં ખળે હો ગએ. ઉધય સિંઘ ને કહાઃ બેટા! ઓછા વાર ન કરના તુમ એક ખતરનાક દુશ્મન કે સામને ખળે હો.

"પિતાજી ! આપ ફિક્ર ન કરેં" યે કેહતે હુવે ભીમ સિંઘ ને યકે બાદ દીગરે (એક કે બાદ દૂસરે) તીન ચાર વાર કર દિયે. ઝુબૈર ઈસ હમલે કી ગૈર–મુતવક્કે શિદ્દત (અચાનક તેઝી) સે દો તીન કદમ પીછે હટ ગયા ઔર એહલે દરબાર (દરબારિયોં) ને ખુશી કા નઅરા બુલંદ કિયા. ઝુબૈર કુછ દેર ભીમ સિંઘ કે વાર રોકને પર ઈકતિફા કરતા (કાફી સમઝતા) રહા. થોળી દેર બાદ તમાશાઈ યે મેહસૂસ કરને લગે કે હમલા કરને વાલે હાથ સે હમલા રોકને વાલા હાથ કહીં ઝિયાદા ફુર્તીલા હૈ. ઉધય સિંઘ ફિર ચિલ્લાયાઃ બેટા ! જોશ મેં ન આઓ, તલવાર કા ઠંડા ખિલાળી હમેશા ખતરનાક હોતા હૈ.

લેકિન ઝુબૈર કે ચેહરે કી પુરસુકૂન મુસ્કુરાહટ ને ભીમ સિંઘ કો ઔર ઝિયાદા સીખ–પા કર (ભળકા) દિયા

ઔર વો અંધાધુંદ વાર કરને લગા. ઉસે આપે સે બાહર આતા દેખ કર ઝુબૈર ને યકે બાદ દીગરે ચંદ વાર કિયે ઔર ફિર ભીમ સિંઘ કો જારિહાના (તેઝ) હમલોં સે મુદાફિઅત (બચાવ) પર મજબૂર કર દિયા. કઈ દફા ઐસા હુવા કે ભીમ સિંઘ કી તલવાર બરવકત મુદાફિઅત (વક્ત પર બચાવ) કે લિયે ન ઉઠ સકી લેકિન ઝુબૈર કી તલવાર ઉસે ઘાયલ કરને કી બજાય ઉસકે જિસ્મ કે કિસી હિસ્સે કો છૂને કે બાદ વાપસ ચલી ગઈ. દરબારી અબ યે મેહસૂસ કર રહે થે કે વો જાન બૂઝ કર ભીમ સિંઘ કો બચાને કી કોશિશ કર રહા હૈ. ભીમ સિંઘ કો ખુદ ભી ઉસકી બરતરી (બળ્હોતરી) કા એહસાસ હો ચુકા થા લેકિન વો એતિરાફે શિકસ્ત (હાર માનને) પર મૌત કો તરજીહ દેને કે લિયે તૈયાર થા. પ્રતાપ રાય ભીમ સિંઘ કે બાપ સે પુરાની રંજિશોં (ખીંચાતાનિયોં) કે બાવજૂદ ઈન્તિહાઈ ખુલૂસ સે ભીમ સિંઘ કી ફતહ (જીત) કી દુઆએં કર રહા થા લેકિન ભીમ સિંઘ કે બાઝૂ ઢીલે પળ ચુકે થે. રાજા ઔર એહલે દરબાર કે ચેહરોં પર માયૂસી છા રહી થી.

ઉધય સિંઘ ને કહાઃ મહારાજ ! ભીમ સિંઘ અપની જાન દે દેગા લેકિન પીછે નહીં હટેગા. આપ ઉસકી જાન બચા સકતે હૈં.

બળી રાની ને ઉધય સિંઘ કી સિફારિશ કી લેકિન છોટી રાની ને કહાઃ મહારાજ ! સિપાહિયોં કો ભીમ સિંઘ કી મદદ કા હુકમ દેના ઈન્સાફ નહીં. અપને બેટે કે લિયે ઉધય સિંઘ કે બેટે ને જોશ મારા હૈ લેકિન જબ વો પરદેસી દો કદમ પીછે હટા થા, ઉસ પર કિસી કો રહમ ન આયા. અગર આપ બચાના ચાહતે હૈં તો દોનોં કી જાન બચાએં.

રાજા તઝબ્ઝુબ (બેચૈની) કી હાલત મેં કોઈ ફૈસલા

ન કર સકા. અચાનક ઝુબૈર પય દર પય (મુસલસલ) ચંદ સખ્ત વાર કરને કે બાદ ભીમ સિંઘ કો ચારોં અતરાફ સે ધકેલ કર ઉસકી ખાલી કુરસી કે સામને લે આયા. સિપાહી જો નંગી તલવારેં લિયે કતાર (લાઈન) મેં ખળે થે, ઈધર ઉધર સિમટ ગએ. ભીમ સિંઘ લળખળાતા હુવા પીઠ કે બલ કુરસી મેં ગિર પળા. ઉસને ઉઠને કી કોશિશ કી લેકિન ઝુબૈર ને ઉસકે સીને પર તલવાર કી નોક રખતે હુવે કહાઃ "તુમ અગર ચંદ સાલ ઔર ઝિંદા રહો તો એક અચ્છે ખાસે સિપાહી બન સકતે હો લેકિન સરે દસ્ત (ઈસ વક્ત) તુમ્હારી જગહ યે કુરસી હૈ."

ભીમ સિંઘ કે હાથ સે તલવાર છૂટ ગઈ ઔર વો ગુસ્સે ઔર નદામત (શર્મિન્દગી) કી હાલત મેં અપને હોંટ કાટ રહા થા.

રાજા ને સિપાહિયોં કી તરફ ઈશારા કિયા લેકિન ઉનકી તલવારેં બુલંદ (ઊંચી) હોને સે પેહલે ઝુબૈર ભીમ સિંઘ કી કુરસી કે ઉપર સે કૂદ કર પ્રતાપ રાય કે પીછે જા ખળા હુવા ઔર પેશ્તર (પેહલે) ઈસકે કે પ્રતાપ રાય અપની બદહવાસી પર કાબૂ પાતા ઝુબૈર ને અપની તલવાર કી નોક ઉસકી પીઠ પર રખતે હુવે રાજા સે કહાઃ "અપને સિપાહિયોં કો વહીં ખળા રેહને કા હુકમ દીજિયે વરના મેરી તલવાર ઈસ મૂઝી (તકલીફ દેને વાલે) કે સીને કે પાર હો જાએગી."

રાજા કે ઈશારે પર સિપાહી પીછે હટ ગએ તો ઝુબૈર ને ફિર રાજા કી તરફ દેખતે હુવે કહા "બેવકૂફોં કે બાદશાહ! મુઝે તુમસે નેક સુલૂક કી તવક્કોઅ (ઉમ્મીદ) નહીં લેકિન મૈં તુમ્હેં બતાના ચાહતા હૂં કે જિન સલાહકારોં (મશ્વરા દેને વાલોં) ને તુમ્હેં અરબ કે સાથ લળાઈ મોલ

લેને કા મશ્વરા દિયા હૈ વો તુમ્હારે દોસ્ત નહીં. જિન લોગોં પર તુમ્હેં ભરોસા હૈ વો સબ દીબલ કે હાકિમ કા દિલ વ દિમાગ રખતે હૈં. ઈસકી તરફ દેખો, યે વો બહાદુર હૈ જો કુરસી પર બૈઠા હુવા બેદે મજનૂં (દીવાને) કી તરહ કાંપ રહા હૈ. અબ મૈં તુમ્હારે સામને ઈસ શખ્સ સે ચંદ સવાલાત કરતા હૂં: કયૂં પ્રતાપ રાય તુમને લળ કર મુઝે ગિરિફતાર કિયા થા યા દોસ્તી કા ફરેબ (ધોકા) દેકર જહાઝ સે બુલાયા થા? જવાબ દો ખામોશ કયૂં હો? અગર તુમને ઝૂટ બોલા તો યાદ રખો ઈન સિપાહિયોં કી હિફાઝત સે તુમ નહીં બચ સકતે. બોલો! " યે કેહતે હુવે ઝુબૈર ને તલવાર કો આહિસ્તા સે જુંબિશ (ધીરે સે હરકત) દી ઔર ઉસને કાંપતી હુઈ આવાઝ મેં કહા "મૈંને તુમ્હેં જહાઝ પર સે બુલાયા થા લેકિન મહારાજ કા યહી હુકમ થા કે તુમ્હેં હર કીમત પર ગિરિફતાર કિયા જાએ."

રાજા ને કહા: ઠેહરો ! પ્રતાપ રાય ને હમારે હુકમ કી તામીલ કી થી (હુક્મ પર અમલ કિયા થા) અગર તુમને ઉસકે સાથ કોઈ ઝિયાદતી કી તો કૈદિયોં કે સાથ વો સુલૂક કિયા જાએગા જિસે તુમ તસવ્વુર (સોચ) મેં ભી બરદાશ્ત ન કર સકોગે. અભી હમને તુમ્હારે મુતઅલ્લિક કોઈ ફૈસ્લા નહીં કિયા, હમ ખ્વાહ મખ્વાહ અરબ કે સાથ બિગાળ નહીં ચાહતે. તુમ્હારી કૌમ વાકઈ બહાદુર હૈ લેકિન અગર તુમ ઝરા સમઝ સે કામ લો તો મુમકિન હૈ હમ તુમ્હેં ઔર તુમ્હારે સાથિયોં કો આઝાદ કર દેંગે. તુમ્હારે સર પર ઈસ વકત ૨૦ સિપાહી ખળે હૈં, તુમ ઝિયાદા સે ઝિયાદા એક કો માર સકોગે લેકિન ઉસ વકત એક આદમી કે બદલે હમ તમામ કેદિયોં કો ફાંસી દે દેંગે. અગર અપને સાથિયોં કી ખૈર ચાહતે હો તો તલવાર ફેંક દો.

ઝુબૈર ને કહાઃ મુઝે તુમ મેં સે કિસી પર એતિબાર (ભરોસા) નહીં લેકિન મૈં તુમ્હેં અપના નફા ઔર નુકસાન સોચને કા આખરી મૌકા દેતા હૂં. યાદ રખો અગર તુમ ને મેરે સાથિયોં કે સાથ બદસુલૂકી કી તો વો દિન દૂર નહીં જબ તુમ્હારે હર સિપાહી કે સર પર મેરે જૈસે સરફિરોં કી તલવારેં ચમક રહી હોંગી. તુમ્હેં અગર જવાહિરાત ઔર હાથિયોં કા લાલચ હૈ તો મૈં ઉનકા મુતાલબા (માંગ) નહીં કરતા, મૈં સિર્ફ યે દરખ્વાસ્ત કરતા હૂં કે તુમ મુઝે ઔર મેરે સાથિયોં કો રિહા (આઝાદ) કર દો. ખાલિદ ઔર ઉસકી બહેન કો હમારે હવાલે કર દો.

રાજા ને જવાબ દિયાઃ જબ તક તુમ તલવાર નહીં ફેંકતે હમ તુમ્હારી કિસી દરખ્વાસ્ત પર ગૌર કરને કે લિયે તૈયાર નહીં.

ઝુબૈર કો રાજા કે મુતઅલ્લિક કોઈ ખુશ—ફેહમી ન થી. અગર ઉસે અપને સાથિયોં કા ખયાલ ન આતા તો વો યકીનન અપને આપકો રાજા કે રહમો કરમ પર છોળને કી બજાય બહાદુરાના મૌત કો તરજીહ દેતા લેકિન બેવા ઔરતોં ઔર યતીમ બચ્ચોં કે ઈબરતનાક અંજામ કે તસવ્વુર ને ઉસકા જોશ ઠંડા કર દિયા. ઉસે નાહીદ કા ખયાલ આયા ઔર ઉસકે જિસ્મ પર કપકપી તારી હો ગઈ. મુખ્તલિફ ખયાલાત કે ગરદાબ મેં રાજા કે હૌસ્લા અફઝા કલિમાત (હૌસ્લા બળ્હાને વાલી બાતેં) ઉસકે લિયે તિંકોં કા સહારા સાબિત હુવે ઔર ઉસને અપની તલવાર તખ્ત કે સામને ફેંક દી. રાજા ને ઈત્મીનાન કા સાંસ લિયા. પ્રતાપ રાય કી હાલત ઉસ શખ્સ સે મુખ્તલિફ ન થી જો ભયાનક સપના દેખને કે બાદ નીંદ સેં બેદાર હુવા (જાગા) હો. બળી રાની ને રાજા કે દાએં (સીધે) કાન મેં કુછ કહાઃ

"મહારાજ ઐસે લોગોં સે દુશ્મની મોલ લેના ઠીક નહીં"

રાજા ને ઈશારે સે વઝીર કો અપને પાસ બુલાયા ઔર આહિસ્તા (ધીરે) સે પૂછાઃ તુમ્હારા ક્યા ખયાલ હે?

ઉસને જવાબ દિયાઃ મહારાજ ! મુઝસે બેહતર સોચ સકતે હૈં.

રાજા ને કહાઃ અગર મૈં ઈસે છોળ દૂં તો યે સરદાર ઔર મેરી રિઆયા (અવામ) મુઝે બુઝદિલ તો ખયાલ ન કરેંગે?

મહારાજ ચાંદ પર થૂકને સે અપને મુંહ પર છીંટે પળતે હૈં. આપ અપની રિઆયા કી નઝર મેં એક દેવતા હૈં લેકિન અબ ઈન કૈદિયોં કો છોળના મસ્લિહત કે ખિલાફ હે. અરબોં કો યે જુરઅત (હિમ્મત) નહીં હો સકતી કે વો સિંધ પર હમલા કરેં લેકિન ઈન લોગોં કો અગર ઉનકે મુલ્ક મેં વાપસ ભેજ દિયા ગયા તો યે તમામ અરબ મેં હમારે ખિલાફ આગ કા તૂફાન ખળા કર દેંગે. અગર આપ અરબોં કે સાથ જંગ કરકે મકરાન કા ઈલાકા હાસિલ કરને કા ઈરાદા બદલ ચુકે હૈં તો બેહતર યહી હે કે ઈન સબકો આઝાદ કરને કી બજાય મૌત કે ઘાટ ઉતાર દિયા જાએ તાકે અરબોં કે પાસ ઈસ બાત કા કોઈ સુબૂત ન હો કે હમને દીબલ સે ઈનકે જહાઝ લૂટે હૈં. ઈસસે પેહલે હમ અબુલ હસન કે મામલે મેં મકરાન કે ગવર્નર કો ટાલ ચુકે હૈં, અબ ભી અગર કોઈ ઈનકા પતા પૂછને આયા તો ઉસકી તસલ્લી કર દી જાએગી.

રાજા ને કહાઃ તુમ્હેં કિસને બતાયા કે હમ મકરાન કો ફતહ કરને (જીતને) કા ઈરાદા બદલ ચુકે હૈં?

વઝીર ને જવાબ દિયાઃ મહારાજ ! અગર આપકા ઈરાદા નહીં બદલા તો ફિર ઈન લોગોં કે મુતઅલ્લિક

સોચને કી ઝરૂરત નહીં. મેરે ખયાલ મેં ઈસકી કમ સે કમ સઝા યે હો સકતી હૈ કે શહેર કે કિસી ચૌરાહે મેં ફાંસી દી જાએ તાકે હમારે લોગોં કો માલૂમ હો જાએ કે અરબ આમ ઈન્સાનોં સે મુખ્તલિફ નહીં.

રાજા ને કહાઃ મેરા ભી યહી ખયાલ હૈ લેકિન જહાઝ સે એક અરબ લળકા ઔર એક લળકી ગાયબ હો ચુકે હૈં, અગર ઉન્હોં ને સિંધ કી હુદૂદ (હદેં) પાર કરકે મકરાન મેં ઔર અરબોં કો યે ખબર પહોંચા દી તો મુમકિન હૈ કે હમેં બહોત જલ્દ લળાઈ કી તૈયારી કરની પળે.

વઝીર ને કહાઃ મહારાજા! અરબ કી મૌજૂદા હાલત મુઝસેં પોશીદા (છુપી) નહીં. ઉનકી ખાના જંગી કો ખત્મ હુવે ઝિયાદા દેર નહીં હુઈ ઔર અબ ઉનકી તમામ અફવાજ (ફૌજેં) શુમાલ ઔર મગરિબ કે મુમાલિક મેં લળ રહી હૈં. હમારે પાસ એક લાખ ફૌજ હૈ ઔર હમ ઝરૂરત કે વકત ઈસી કદર સિપાહી જમા કર સકતે હૈં. ફિર રાજપૂતાને કે તમામ રાજા આપકે બાજગુઝાર (ટેક્સ દેને વાલે) હૈં, વો આપકે ઝંડે તલે (ઝંડે કે નીચે) અરબોં સે લળના અપની ઈઝઝત સમઝેંગે. મુઝે યકીન હૈ કે જો અરબ સિંધ મેં આએગા વાપસ નહીં જાએગા.

"શાબાશ ! મુઝે તુમસે યહી ઉમ્મીદ થી. તુમ આજ હી તૈયારી શુરૂ કર દો."

રાજા સે કાનાફૂસી ખત્મ કરને કે બાદ વઝીર અપની કુરસી પર આ બૈઠા.

રાજા ને સિપાહિયોં કી તરફ મુતવજ્જેહ હોકર કહાઃ ઈસે લે જાઓ! આજ શામ તક હમ ઈસકા ફૈસ્લા કર દેંગે.

આખરી ઉમ્મીદ

રાત કે વકત સોને સે પેહલે દાસૂ ને કઈ બાર નારાયણ દાસ સે જયરામ કે વાપસ ન આને કી વજહ પૂછી લેકિન ઉસને હર બાર યહી જવાબ દિયા કે શહેર મેં ઉસકે કઈ દોસ્ત હૈં કિસી ને ઉસે અપને પાસ ઠેહરા લિયા હોગા. દાસૂ કો જયરામ કી હિદાયત થી કે વો ઉસકે વાપસ આને તક નારાયણ દાસ કે ઘર સે બાહર ન નિકલે. અગલે દિન ભી ઉસને તૌઅન વ કરહન (મજબૂર હોકર) જયરામ કી ઈસ હિદાયત પર અમલ કિયા. શામ સે કુછ દેર પેહલે નારાયણ દાસ ને આ કર યે ખબર દી કે જયરામ કો એક અરબ કે સાથ પિંજરે મેં બંદ કરકે શહેર મેં ફિરાયા જા રહા હૈ ઔર સુબહ સૂરજ નિકલને સે પેહલે ઈન દોનોં કો શહેર કે ચૌરાહે મેં ફાંસી દે દી જાએગી. માલૂમ હુવા હૈ કે ઉસને ભરે દરબાર મેં રાજા કે સામને ગુસ્તાખી (બે-અદબી) કી હૈ.

દાસૂ ને યે સુનતે હી શહેર કા રુખ કિયા. લોગ શહેર કે એક પુર–રૌનક ચૌરાહે મેં એક બાંસ કે પિંજરે કે ગિર્દ (આસપાસ) જમા હો રહે થે. દાસૂ અપને મઝબૂત બાઝુઓં સે લોગોં કો ઈધર ઉધર હટાતા હુવા પિંજરે કે કરીબ પહોંચા ઔર પિંજરે કે અંદર ઝુબૈર ઔર જયરામ કો એક નઝર દેખને કે બાદ ઉલ્ટે પાંવ લૌટ આયા. થોડી દેર બાદ વો ઘોડે પર સવાર હોકર જંગલ કા રુખ કર રહા થા.

શહેર મેં આધી રાત તક ચંદ પેહરેદારોં કે સિવા તમામ લોગ અપને અપને ઘરોં કો ચલે ગએ. જયરામ ઝુબૈર કો જંગલ મેં ખાલિદ, નાહીદ ઔર માયા સે મુલાકાત કા વાકિઆ સુના ચુકા થા. ચંદ પેહરેદાર સો ચુકે થે ઔર બાકી પિંજરે કે કરીબ બૈઠે આપસ મેં બાતેં કર

રહે થે. ઝુબૈર ને મૌકા પા કર કહાઃ વો રૂમાલ કહાં હૈ?

જયરામ ને જવાબ દિયાઃ વો મેરી કલાઈ કે સાથ બંધા હુવા હૈ લેકિન હમ દોનોં કે હાથ પીછે કી તરફ બંધે હુવે હૈં. કાશ! દાસૂ કો હમારી ખબર હો જાતી. ઝુબૈર! ઝુબૈર!! મૈં તુમસે એક બાત પૂછના ચાહતા હૂં.

"પૂછો."

"હમેં સૂરજ નિકલને સે પેહલે ફાંસી પર લટકા દિયા જાએગા, તુમ્હેં ઈસ વકત સબસે ઝિયાદા કિસ બાત કા ખયાલ આ રહા હૈ?"

"મેરે દિલ મેં સિર્ફ એક ખયાલ હૈ ઔર વો યે કે મૈં અબ તક ખુદા ઔર રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ કે ખુશ કરને કે લિયે દુનિયા મેં કોઈ મુફીદ (ફાઈદા પહોંચાને વાલા) કામ નહીં કર સકા."

"તુમ્હેં મરને કા ખૌફ તો ઝરૂર હોગા?"

"એક મુસલમાન કે ઈમાન કી પેહલી શર્ત યે હૈ કે વો મૌત સે ન ડરે ઔર ડરને સે ફાયદા હી કયા. ઈન્સાન ખ્વાહ કુછ કરે જો રાત કબ્ર મેં આની હો કબ્ર હી મેં આએગી. અગર મેરી ઝિંદગી કે દિન પૂરે હો ચુકે હૈં તો મૈં આંસૂ બહા કર ઉન્હેં ઝિયાદા નહીં કર સકતા. લેકિન મુઝે અફસોસ હૈ કે ઐસી મૌત એક સિપાહી કી શાન કે શાયાન (મુનાસિબ) નહીં."

જયરામ ને કહાઃ મુઝે અભી તક યે ખયાલ આ રહા હૈ કે શાયદ હમ ઈસ સઝા સે બચ જાએં. કભી મૈં સોચતા હૂં કે શાયદ અભી ભૌંચાલ (ઝલઝલે) કે ઝટકે સે યે શહેર મિટ્ટી કા એક ઢેર બન જાએગા. કભી મુઝે ખયાલ આતા હૈ કે ભગવાન શાયદ કોઈ ઔતાર આસમાન સે ઉતાર કર રાજા સે કહે કે ઈન બેગુનાહોં કો છોળ દો, વરના તુમ્હારી ખેર નહીં. કભી મુઝે યે ઉમ્મીદ સહારા

દેતી હૈ કે શાયદ દરિયાએ સિંધ અપના રાસ્તા છોળ કર દીબલ કા રુખ લે ઔર લોગ બદહવાસ (પરેશાન) હો કર શહેર સે ભાગ નિકલેં ઔર જાતે જાતે હમેં આઝાદ કર જાએં. તુમ્હેં ઈસ કિસ્મ કા કોઈ ખયાલ નહીં આતા?

"નહીં, મુઝે ઐસે ખયાલાત પરેશાન નહીં કરતે. મૈં સિર્ફ ઈતના જાનતા હૂં કે અગર ખુદા કો મેરા ઝિંદા રખના મંઝૂર હૈ તો વો હઝારોં તરીકોં સે મેરી જાન બચા સકતા હૈ ઔર અગર મેરી ઝિંદગી કે દિન પૂરે હો ચુકે હૈં તો મેરી કોઈ તદબીર (કોશિશ, મન્સૂબા) મુઝે મૌત કે પંજે સે નહીં છુળા સકતી."

જયરામ ને કહા: ઝુબૈર કાશ મૈં તુમ્હારી તરહ સોચ સકતા લેકિન મૈં જવાન હૂં ઔર અભી ઝિંદા રેહના ચાહતા હૂં. તુમ ભી જવાન હો લેકિન તુમ્હારે સોચને કા ઢંગ મુઝસે મુખ્તલિફ હૈ.

ઝુબૈર ને કહા: તુમ ભી અગર મેરી તરહ સોચને કી કોશિશ કરો તો દિલ મેં તસ્કીન(સુકૂન) મેહસૂસ કરોગે.

જયરામ ને જવાબ દિયા:યે મેરે બસ કી બાત નહીં.

ઝુબૈર ને કહા: જયરામ મેરી એક બાત માનોગે?

"વો કયા?"

"સુબહ હોને મેં ઝિયાદા દેર નહીં, મેરી ઔર તુમ્હારી ઝિંદગી કે શાયદ થોળે સાંસ બાકી હૈં. મેરે દિલ પર સિર્ફ એક બોઝ હૈ ઔર અગર તુમ ચાહો તો મૈં મૌત સે પેહલે ઉસ બોઝ કો અપને દિલ સે ઉતાર સકતા હૂં."

જયરામ ને કહા: મૈં ઈસ પિંજરે મેં તુમ્હારે લિયે જો કુછ કર સકતા હૂં ઉસકે લિયે તૈયાર હૂં.

"જયરામ ! હમને ઝિંદગી કી ચંદ મનાઝિલ (કુછ મંઝિલેં) એક દૂસરે કે સાથ તય કી (ગુઝારી) હૈં ઔર મૈં નહીં ચાહતા કે મરને કે બાદ હમારે રાસ્તે મુખ્તલિફ હોં.

મૈં ચાહતા હૂં કે તુમ મુસલમાન હો જાઓ. અગર તુમ ઈસ વકત ભી કલિમએ તૌહીદ પઢ લો તો મેરી ગુઝિશ્તા કોતાહિયોં કી તલાફી (પિછલી ગલતિયોં કી ભરપાઈ) હો જાએગી. અબ ઈતના વકત નહીં કે મૈં તુમ્હેં ઈસ્લામ કી તમામ ખૂબિયોં સે આગાહ (બા-ખબર) કર સકૂં. કાશ ! મૈં જહાઝ પર ઈસ ઝિમ્મેદારી કો મેહસૂસ કરતા. લેકિન અગર તુમ મેરી બાતોં પર તવજ્જોહ દો તો મુઝે યકીન હૈ કે તુમ જૈસે નેક દિલ ઔર સદાકત દોસ્ત (સચ્ચાઈ પસંદ) આદમી કો સહીહ રાહ (રાસ્તા) દિખાને કે લિયે એક લંબે અરસે (મુદ્દત) કી ઝરૂરત નહીં.''

જયરામ ને કહાઃ અગર તુમ્હારી બાતેં મુઝે મૌત કે ખૌફ સે નજાત દિલા સકતી હૈં તો મૈં સુનને કે લિયે તૈયાર હૂં.

ઝુબૈર ને કહાઃ ઈસ્લામ ઈન્સાન કે દિલ મેં સિર્ફ એક ખુદા કા ખૌફ (ડર) પૈદા કરતા હૈ ઔર ઉસે હર ખૌફ સે નજાત (છુટકારા) દિલાતા હૈ. સુનો ! યે કેહ કર ઝુબૈર ને નિહાયત મુખ્તસર તૌર પર ઈસ્લામ કી તાલીમ પર રૌશની ડાલી. રસૂલે અકરમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ કી ઝિંદગી કે હાલાત બયાન કિયે, સહાબએ કિરામ રિઝવાનુલ્લાહિ તઆલા અલૈહિમ અજમઈન કી સીરત (કેરેકટર, કિરદાર) પર રૌશની ડાલને કે લિયે ઈસ્લામ કી ઈબ્તિદાઈ તારીખ (શુરૂ કે ઈતિહાસ) કે વાકિઆત બયાન કિયે. ઈખ્તિતામ (ખાતમે) પર ઝુબૈર અજનાદીન, યરમૂક ઔર કાદસિયા કી જંગોં કે વાકિઆત બયાન કર રહા થા ઔર જયરામ યે મેહસૂસ કર રહા થા કે વો સારી ઉમ્ર તારીક ગાર (અંધેરે ગુફા) મેં ભટકને કે બાદ એક હી જસ્ત (કૂદ, છલાંગ) મેં રૂએ ઝમીન કે બુલંદ તરીન (બહોત ઊંચે) પહાળ કી ચોટી પર પહોંચ ચુકા હૈ. ઉસકી આંખોં મેં

ઉમ્મીદ કી રૌશની ઝલક રહી થી.

રાત કે તીસરે પહર જયરામ બરસોં કે એતિકાદાત કો છોળ કર દાઈરએ ઈસ્લામ મેં દાખિલ હો ચુકા થા.

ઝુબૈર ને પૂછાઃ અબ બતાઓ તુમ્હારે દિલ કા બોઝ હલ્કા હુવા હૈ યા નહીં?

જયરામ ને કહાઃ મેરે દિલ મેં સિર્ફ એક ઈઝતિરાબ (બેચૈની) બાકી હૈ ઔર વો યે કે મૈંને મૌત કી દેહલીઝ (ચૌખટ) પર ખળે હો કર ઈસ્લામ કબૂલ કિયા હૈ. કાશ ! મૈં ચંદ દિન ઔર ઝિંદા રેહ કર તુમ્હારી તરહ નમાઝેં પળહતા ઔર રોઝે રખતા.

ઝુબૈર ને કહાઃ એક મુસલમાન કો ખુદા સે માયૂસ નહીં હોના ચાહિયે. વો સબ કુછ કર સકતા હૈ.

(૨)

પેહરેદાર ને કિસી કો પિંજરે કે કરીબ આતે દેખ કર આવાઝ દી.

"કૌન હૈ?"

એક આદમી જવાબ દિયે બગૈર પિંજરે કે કરીબ પહોંચ કર રુકા. ચંદ ઔર સિપાહી ઉઠ કર ખળે હો ગએ. પેહલે સિપાહી ને ફિર કહાઃ જવાબ નહીં દેતે તુમ કૌન હો?

લેકિન ઈતની દેર મેં ચંદ સિપાહી ઉસે પેહચાન ચુકે થે ઔર એક ને પુરાને સાથી કા બાઝૂ ઝિંઝોળતે હુવે કહાઃ ગવારોં કી તરહ આવાઝેં દે રહે હો ઈન્હેં પેહચાનતે નહીં, યે સરદાર ભીમ સિંઘ હૈં. મહારાજ આપ ઈસ વકત કૈસે?

"મૈં કૈદિયોં કો દેખને આયા થા."

દૂસરે સિપાહી ને કહાઃ મહારાજ ! આપ બેફિક્ર રહેં યે ચંદ આદમી અભી સોએ હૈં.

ભીમ સિંઘ ને ઉસસે પૂછાઃ તુમ્હારા નામ કયા હૈ?

ઉસને જવાબ દિયાઃ મહારાજ ! મેરા નામ સરુપ

સિંઘ હૈ.

તુમ બહોત હોશિયાર આદમી માલૂમ હોતે હો. મૈં બરહમન આબાદ કે હાકિમ (ગવર્નર) સે સિફારિશ કરૂંગા કે તુમ્હેં તરક્કી દી જાએ.

"ભગવાન સરકાર કા ભલા કરે. મેરે ચાર બચ્ચે હૈં. આપકે હોંટ હિલેંગે ઔર મેરા કામ બન જાએગા."

"તુમ ફિક્ર ન કરો, હાં, કૈદી સો રહે હૈં."

"મહારાજ ! અભી બાતેં કર રહે થે" યે કેહતે હુવે ઉસને આગે બળહ કર પિંજરે મેં ઝાંક કર દેખા ઔર બોલાઃ મહારાજ યે જાગ રહે હૈં.

"મૈં જયરામ સે ચંદ બાતેં કરના ચાહતા હૂં."

"મહારાજ આપકો પૂછને કી કયા ઝરૂરત હૈ" યે કેહ કર સિપાહી ને અપને સાથિયોં કો ઈશારા કિયા ઔર વો પિંજરે સે હટ કર એક તરફ ખળે હો ગએ.

ભીમ સિંઘ ને પિંજરે મેં ઝાંકતે હુવે બુલંદ આવાઝ મેં કહા "જયરામ ! તુમ બહોત બેવકૂફ હો." ઔર ફિર અપના હાથ પિંજરે મેં ડાલ કર ઝુબૈર કા બાઝૂ ટટોલતે હુવે આહિસ્તા (ધીરે) સે કહા "તુમ અપને હાથ મેરી તરફ કરો." ઝુબૈર ને અપની પીઠ ફેર કર અપને બંધે હુવે હાથ ઉસકી તરફ કર દિયે. ભીમ સિંઘ ને દોબારા બુલંદ આવાઝ મેં કહા "નમક હરામ! તુમ્હેં રાજા કે સામને ઈસ મલીચ અરબ કી દોસ્તી કા દમ ભરતે હુવે શર્મ ન આઈ" ઔર ફિર આહિસ્તા સે કહા "જયરામ મૈં તુમ્હારે સાથી કે હાથોં કી રસ્સિયાં કાટ રહા હૂં, કુછ બોલો વરના સિપાહિયોં કો શક પળ જાએગા."

જયરામ ને ચિલ્લા કર કહાઃ ભીમ સિંઘ શર્મ કરો. યે એક રાજપૂત કી શાન કે શાયાન નહીં કે વો કિસી કો બેબસ દેખ કર ગાલિયાં દે.

"મૈં તુમ્હારે જૈસે બુઝદિલ આદમી કો ગાલિયાં દેના અપની બેઈઝઝતી સમઝતા હૂં. મૈં સિર્ફ યે પૂછને કે લિયે આયા હૂં કે તુમને ઉસ લળકી ઔર લળકે કો કહાં છુપાયા હૈ."

"મુઝે ઉનકા કોઈ ઈલ્મ નહીં. જાઓ મુઝે તંગ ન કરો."

ઝુબૈર કે હાથ આઝાદ હો ચુકે થે. ભીમ સિંઘ ને ઉસકે હાથ મેં ખંજર દેતે હુવે આહિસ્તા સે કહાઃ મુઝે અફસોસ હૈ કે મૈં તુમ્હારે લિયે ઈસસે ઝિયાદા કુછ નહીં કર સકતા. તુમ્હારે લિયે યે પિંજરા તોળ કર ભાગ નિકલના મુમકિન નહીં લેકિન ફિર ભી કિસ્મત આઝમાઈ કર દેખો. અગર તુમ આઝાદ ન ભી હો સકે તો કમ અઝ કમ બહાદુરોં કી મૌત મર સકોગે.

સિપાહિયોં કો મુગાલતે (ગલત ફેહમી) મેં ડાલને કે લિયે ભીમ સિંઘ ને અપના લેહજા તબ્દીલ કરતે હુવે કહાઃ મુઝે યકીન હૈ કે અરબ લળકી કો તુમને કહીં છુપા રખા હૈ. અચ્છા તુમ્હારી મરઝી, ન બતાઓ લેકિન યાદ રખો, સૂરજ નિકલને સે પેહલે બરહમન આબાદ કે બાશિંદે (રેહનેવાલે) તુમ્હેં ફાંસીં કે તખ્તોં પર દેખ રહે હોંગે.

ભીમ સિંઘ ને પિંજરે સે ચંદ કદમ દૂર જા કર સિપાહિયોં સે કહાઃ તુમ એક તરફ ક્યૂં ખળે હો, મુઝે ઈનસે કોઈ મખ્ફી (રાઝ કી) બાત નહીં કરની થી. ઝરા ઈસ જયરામ કો દેખો ઈસકા ગુરૂર (ઘમંડ) અભી તક નહીં ટૂટા.

સિપાહી ને જવાબ દિયાઃ મહારાજ ! ઈસકી કિસ્મત બુરી થી વરના હમને સુના હૈ કે રાજા ઈસકી બહોત કદર કરતા થા. મહારાજ શહેર કે લોગ કેહતે હૈં કે યે અરબ જાદૂગર હૈ. ઈસને જાદૂ કી તાકત સે જયરામ કો

રાજા કા નાફરમાન બના દિયા થા.

ભીમ સિંઘ ને કહાઃ શાયદ યહી બાત હે, મુઝે ભી ઈસકે પિંજરે કે કરીબ નહીં જાના ચાહિયે થા.

"નહીં મહારાજ! આપ પર ઈસકે જાદૂ કા કયા અસર હોગા. ફિર ભી આપ ઘર જા કર પ્રાર્થના કરે."

"તુમ બહોત સમઝદાર હો. મૈં જાતા હૂં, મેરા સર ચકરા રહા હૈ. શાયદ યે જાદૂ કા અસર હૈ."

"મહારાજ! અગર હુકમ હો તો હમ મેં સે કોઈ એક આપકો ઘર છોળ આએ."

"નહીં! નહીં!! ઈસકી ઝરૂરત નહીં."

ભીમ સિંઘ ચલ દિયા તો સિપાહી ને પીછે સે આવાઝ દે કર કહાઃ મહારાજ ! મેરા ખયાલ રખના.

"તુમ ફિક્ર ન કરો."

"ઈશ્વર આપકા ભલા કરે."

ભીમ સિંઘ કે ચલે જાને કે બાદ એક સિપાહી ને અપને સાથિયોં સે કહાઃ દેખા ! મૈં ન કેહતા થા કે યે જાદૂગર હૈ ઔર તુમ નહીં માનતે થે. સરૂપ સિંઘ તુમ્હારી ખેર નહીં તુમ કઈ બાર પિંજરે કો હાથ લગા ચુકે હો, અબ તક તુમ્હારા સર નહીં ચકરાયા?

"મેરા સર........... હાં કુછ બોઝલ (ભારી) સા ઝરૂર હૈ."

"ફિક્ર ન કરો અભી ચકરાને લગ જાએગા."

સરૂપ સિંઘ ને ફિક્રમંદ સા હો કર કહાઃ લેકિન મૈંને સુના હૈ કે જાદૂગર કે મર જાને પર જાદૂ કા અસર નહીં રેહતા.

"એસે જાદૂગર મર કર ફિર ઝિંદા હો જાતે હૈં"

એક ઔર સિપાહી બોલાઃ યાર મૈંને ભી પિંજરે કો હાથ લગાયા થા મેરા સર ભી ચકરા રહા હૈ.

સરૂપ સિંધ બોલાઃ ભગવાન એસે જાદૂગર કો ગારત(બરબાદ) કરે અબ મેરા સર સચમુચ ચકરા રહા હૈ

ઈન બાતોં કા યે અસર હુવા કે સિપાહી ૮-૧૦ કદમ હટ કર પેહરા દેને લગે. ઝુબૈર પિંજરે કે અંદર અપને પાંવ કી રસ્સિયાં કાટને કે બાદ જયરામ કે હાથ પાંવ ભી આઝાદ કર ચુકા થા ઓર દોનોં પિંજરે કી સલાખોં કે સાથ ઝોર આઝમાઈ કર (તાકત લગા) રહે થે.

એક સિપાહી ને ચિલ્લા કર કહાઃ અરે વો પિંજરે મેં ક્યા કર રહે હૈં.

ઝુબૈર ઓર જયરામ દુબક કર બૈઠ ગએ ઓર આંખેં બંદ કરકે ખરટિ લેને લગે. દો સિપાહિયોં ને પિંજરે કે ગિર્દ ચક્કર લગાયા ઓર મુત્મઈન હો કર અપને સાથિયોં સે જા મિલે.

જયરામ ને આહિસ્તા (ધીરે) સે કહાઃ ઝુબૈર!

ઉસને જવાબ દિયાઃ ક્યા હે?

"યે સલાખેં બહોત મઝબૂત હૈં. કુદરત ને હમારે સાથ મઝાક કિયા હે, ક્યા તુમ્હેં અબ ભી છુટકારા હાસિલ કરને કી ઉમ્મીદ હે?"

"મેરા દિલ ગવાહી દેતા હે કે ખુદા હમારી મદદ કરેગા."

જયરામ ને કહાઃ બરહમન આબાદ મેં સૈંકળોં સિપાહિયોં પર ભીમ સિંધ કા અસર હે. શાયદ વો આખરી વક્ત મેં હમારી મદદ કરેગા.

"મૈં સિર્ફ ખુદા સે મદદ માંગતા હૂં ઓર તુમ્હેં ભી ઉસી કા સહારા લેના ચાહિયે. અગર ઉસે હમારા ઝિંદા રખના મંઝૂર હૈ તો હમ ભીમ સિંધ કી મદદ કે બગૈર ભી રિહા (આઝાદ) હો જાએંગે."

"મૈં તુમ્હારે ઈમાન કી પુખ્તગી (પક્કે પન) કી દાદ

દેતા (તારીફ કરતા) હૂં લેકિન બુરા ન માનના યે સલાખેં ખુદ બખુદ ટૂટને વાલી નહીં."

ઝુબૈર ને કહાઃ જયરામ ! જહાં અકલ કે ચિરાગ ગુલ હો જાતે (બુઝ જાતે) હૈં વહાં ઈમાન કી મશઅલ કામ દેતી હૈ. તુમ એક ઐસે ખુદા પર ઈમાન લા ચુકે હો જિસને ઈબ્રાહીમ અલૈહિસ્સલામ કે લિયે આગ કો ગુલઝાર (બાગ) બના દિયા થા.

જયરામ કુછ કેહને વાલા થા કે બાહર સે એક સિપાહી ચિલ્લાયાઃ કૌન હૈ?

એક શખ્સ ને ચંદ કદમ કે ફાસ્લે સે જવાબ દિયાઃ જી મૈં માહીગીર (મછલિયાં પકળને વાલા) હૂં.

"યહાં કયા કર રહે હો?"

"જી મૈં મછલિયાં લાયા હૂં."

"મછલિયાં ઈસ વકત."

"જી! અબ દિન નિકલને વાલા હૈ. મેરા ઈરાદા હૈ કે ઈન્હેં બેચ કર જલ્દી વાપસ ચલા જાઉં. આપકો કોઈ મછલી ચાહિયે."

એક સિપાહી ને કહાઃ સરૂપ સિંઘ તુમ લે લો, તુમ્હારે ચાર બચ્ચે હૈં.

મછેરે ને કહાઃ હાં સરકાર લે લો બિલ્કુલ તાઝા હૈં.

સરૂપ સિંઘ ને જવાબ દિયાઃ હમ ઈસ વકત પૈસે બાંધ કર થોળા બૈઠે હૈં, મુફત (ફ્રી) દેની હૈ તો દે જાઓ.

"જી! શહેર કે આમ લોગ ભી હમસે મુફત છીન લેતે હૈં આપ તો સિપાહી હૈં, આપ સે પૈસે કૌન માંગ સકતા હૈ."

યે કેહતે હુવે માહીગીર ને મછલિયોં કી ટોકરી સિપાહિયોં કે આગે રખ દી.

એક સિપાહી ને કહાઃ અરે તુમ્હારે પાસ તો કાફી

મછલિયાં હૈં, હમેં ભી દોગે યા નહીં.

સરૂપ સિંઘ ને કહાઃ નહીં! નહીં!! ઈસ બેચારે પર ઝુલ્મ ન કરો.

"મૈં તો ઈસકા રોઝ કા ગ્રાહક હૂં મૈં મુફ્ત થોળે લે રહા હૂં, કલ પૈસે અદા કર દૂંગા."

યે કેહતે હુવે સરૂપ સિંઘ ને એક મછલી ઉઠા લી ઔર શરારત આમેઝ તબસ્સુમ (મસ્તી ભરી મુસ્કુરાહટ) કે સાથ અપને સાથિયોં કી તરફ દેખને લગા ઔર ઉન્હોં ને હંસતે હુવે આન કી આન મેં તમામ ટોકરી ખાલી કર દી.

સરૂપ સિંઘ ને કહાઃ લો ભઈ તુમ્હારા બોઝ હલ્કા હો ગયા, અબ કલ ઈસી જગહ ઔર ઈસી વકત પૈસે લે લેના.

"બહોત અચ્છા સરકાર."

પિંજરે કે અંદર ઝુબૈર જયરામ સે કેહ રહા થાઃ યે ગંગૂ હૈ લેકિન યે અકેલા ક્યૂં આયા હૈ?

ગંગૂ ને સિપાહિયોં સે કહાઃ મુઝે અલગોઝા (બાંસુરી) બજાના આતા હૈ આપકો સુનાઉં? સિપાહિયોં ને યક ઝબાન હો કર (એક સાથ) કહાઃ હાં હાં સુનાઓ.

ગંગૂ ને અલગોઝે સે ચંદ દિલકશ તાનેં નિકાલીં ઔર ઉસકે સાથી આમ શેહરિયોં કે લિબાસ મેં મુખ્તલિફ ગલિયોં સે નિકલ કર સિપાહિયોં કે ગિર્દ જમા હોને લગે. એક સિપાહી ને અપને સાથી સે કહાઃ અરે ઈસને તો ખ્વાહ મખ્વાહ મછેરે કા ઝલીલ પેશા ઈખ્તિયાર કર રખા હૈ, યે તો અલગોઝા બજા કર કાફી પૈસે કમા સકતા હૈ.

ગંગૂ કે સાથી એક દૂસરે સે કેહ રહે થેઃ મુઝે ઈસકી તાનોં ને ગેહરી નીંદ સે બેદાર કિયા (જગાયા) હૈ ઔર ફિર સોને કો જી નહીં ચાહા.

"મુઝે વસંતી કી માં કેહતી થી કે જાઓ દેખો કોઈ ફકીર હોગા. અરે મેરે મહેલ્લે કે તમામ લોગ હૈરાન હૈં કે

યે કૌન હૈ?"

ગંગૂ અલગોઝા બજાતે હુવે ઉઠ ખળા હુવા ઔર ઉસકે સાથી અચાનક તલવારેં સૌંત કર સિપાહિયોં પર પિલ પળે ઔર આન કી આન મેં ઉનકા સફાયા કર દિયા. દાસૂ ને કુલ્હાળે કી ચંદ ઝરબોં સે પિંજરે કા દરવાઝા તોળ દિયા ઔર જયરામ ઔર ઝુબૈર લપક કર બાહર નિકલ આએ.

ચૌક કે આસપાસ કી આબાદી ને અલગોઝે કી દિલકશ તાનોં કે બાદ હમલા આવરોં ઔર સિપાહિયોં કી ગૈર મુતવક્કેઅ (અચાનક) ચીખ ઔર પુકાર સુની લેકિન અપને ઘરોં સે બાહર નિકલ કર દેખને કી જુરઅત ન કી. ઝુબૈર ઔર જયરામ ગંગૂ ઔર ઉસકે સાથિયોં કે હમરાહ (સાથ) ભાગતે હુવે શહેર સે બાહર નિકલે. ગંગૂ કે ચંદ સાથી એક બાગ મેં ઘોળે લિયે ખળે થે.

જિસ વકત શહેર મેં ઈસ હંગામે કા રદ્દે–અમલ શુરૂ હો રહા થા યે લોગ ઘોળે પર સવાર હો કર જંગલ કા રુખ કર રહે થે.

(૩)

નાહીદ અપને બિસ્તર પર લેટી હુઈ થી ઔર માયા ઉસકે કરીબ બૈઠ કર આહિસ્તા આહિસ્તા (ધીરે ધીરે) ઉસકા સર દબા રહી થી. ખાલિદ બેકરારી કે સાથ કમરે મેં ઈધર ઉધર ટહેલતા હુવા બિસ્તર કે કરીબ ખળા હો કર બોલા: નાહીદ બહોત દેર હો ગઈ ઉન્હેં ઈસ વકત તક પહોંચ જાના ચાહિયે થા. કાશ ! મૈં યહાં ઠહેરને પર મજબૂર ન હોતા.

માયા ને ખાલિદ કી તરફ દેખા ઔર ફિર આંખેં ઝુકા કર તસલ્લી આમેઝ લેહજે મેં બોલી: મુઝે અબ ભી યકીન નહીં આતા કે રાજા દાહિર ઈસ કદર ઝાલિમ હો સકતા હૈ. મુમકિન હૈ કે દાસૂ........

ખાલિદ ને ઉસકી બાત કાટતે હુવે કહાઃ તુમ્હારી નેક ખ્વાહિશાત એક ભેળિયે કો ઈન્સાન નહીં બના સકતીં.

માયા ને ઝિઝકતે હુવે કહાઃ આપ ફિક્ર ન કરે વો આ જાએંગે.

"ઝુબૈર ફાંસી પર લટક રહા હો ઔર મુઝે ફિક્ર ન હો, કાશ મૈં ગંગૂ કે સાથ હોતા" યે કેહતે હુવે ખાલિદ ને અપની મુઠ્ઠિયાં ભીંચ લીં ઔર હોંટ કાટતા હુવા બાહર નિકલ ગયા. માયાદેવી ડુબડુબાઈ હુઈ આંખોં સે નાહીદ કી તરફ દેખને લગી ઔર વો ઉસકે સર પર હાથ રખ કર તસલ્લી દેતે હુવે બોલીઃ માયા ! ઉસને તુમ્હેં કુછ નહીં કહા, તુમ ઝરા ઝરા સી બાત પર રો પળતી હો.

માયા ને જવાબ દિયાઃ આજ ઈનકે તેવર દેખ કર મુઝે ડર લગતા હૈ અગર વો નાકામ આએ તો કયા હોગા.

નાહીદ ને કહાઃ વો એક ખતરનાક મુહિમ પર ગએ હૈં ઔર ઉનકી કામયાબી ઔર નાકામી મેં હમારા કોઈ દખલ નહીં.

"અગર ગંગૂ ઔર ઉસકે સાથી ભી લળાઈ મેં મારે ગએ તો આપ અપને વતન ચલે જાએંગે ઔર મૈં......"

નાહીદ ને જવાબ દિયાઃ મેરી નન્હી બહેન! તુમ અપને લિયે અરબ કી ઝમીન તંગ ન પાઓગી.

"લેકિન ખાલિદ આજ બાત બાત પર મુઝસે બિગળતે હૈં, મુમકિન હૈ કે વો મુઝે યહીં છોળ જાએં."

"માયા! મેરે સામને ખાલિદ ને કોઈ એસી બાત નહીં કી. હાં તુમ્હારે ભાઈ ઔર ઝુબૈર કે મુતઅલ્લિક યે અલમનાક (દુખ ભરી) ખબર સુનને કે બાદ વો કુછ બેકરાર સા હૈ. ખુદા કરે વો ઝિંદા બચ કર આએં તો ફિર ખાલિદ કે ચેહરે પર તમામ ઉમ્ર મુસ્કુરાહટેં દેખા કરોગી."

ખાલિદ કી મુસ્કુરાહટોં કા ઝિક્ર માયા કો થોળી દેર

કે લિયે તસવ્વુરાત કી હસીન(ખયાલોં કી ખૂબસૂરત) દુનિયા મેં લે ગયા. ઉસે યે ઉજળી હુઈ દુનિયા મહેકતે હુવે ફૂલોં કી એક કયારી દિખાઈ દેને લગી. વો ફૂલોં સે ખેલ રહી થી, મહેકતી હુઈ હવા કે ઝોંકોં સે સરશાર (નશે મેં ચૂર) હો રહી થી, ચિળયોં કે ચેહચહે સુન રહી થી. વો એક ઔરત થી જિસે મુહબ્બત તિંકોં કા સહારા લેના ઔર ઉમ્મીદ દરિયા કે કિનારે મિટ્ટી કે ઘરોંદે બનાના સિખાતી હૈ. લેકિન એક ખયાલ બાદે સમૂમ (લૂ) કે તેઝ ઝોંકે કી તરહ આયા ઔર માયા કે દામને ઉમ્મીદ મેં મહેકતે હુવે ફૂલ મુરઝા ગએ. તસવ્વુર કી નિગાહેં (ખયાલોં કી નઝરેં) અરબ કે રેગઝારોં ઔર નખ્લિસ્તાનોં (ખજૂર કે દરખ્તોં કે ઝુંડ) મેં ઘૂમને કે બાદ બરહમન આબાદ કે ચૌરાહે મેં અપને ભાઈ કો ફાંસી કે તખ્તે પર લટકા હુવા દેખને લગીં. વો એક બહેન થી, ઐસી બહેન જો અપને ઘર મેં મસર્રત કે કેહકહે (ખુશી કી હંસી) સુનને કે બાવજૂદ ભાઈ કી એક હલ્કી સી આહ પર ચૌંક ઉઠતી હૈ. માયા ને અપને દિલ મેં કહાઃ ભય્યા! મેરે ભય્યા! ખુદા તુમ્હેં વાપસ લાએ. તુમ્હારે બગૈર મુઝે કિસી કી મુસ્કુરાહટ ખુશ નહીં કર સકતી.

નાહીદ ને ઉસકી તરફ ટિકટિકી બાંધ કર દેખતે હુવે કહાઃ માયા તુમ્હેં વાકઈ ખાલિદ સે ઈસ કદર મુહબ્બત હૈ?

માયા ચૌંક કર ઉસકી તરફ દેખને લગી ઔર દુપટ્ટે મેં અપના ચેહરા છુપા કર હિચકિયાં લેને લગી.

નાહીદ ને ફિર કહાઃ માયા ! માલૂમ હોતા હૈ કે તુમ્હેં મુઝ પર એતિબાર (ભરોસા) નહીં આતા. મૈં ખાલિદ કો જાનતી હૂં. વો............

માયા ને ઉસકી બાત કાટતે હુવે કહાઃ નહીં, નહીં, મૈં અપને ભાઈ કે મુતઅલ્લિક સોચ રહી હૂં.

કિલ્એ કા એક પેહરેદાર ભાગતા હુવા આયા. નાહીદ ને અપના ચેહરા દુપટ્ટે મેં છુપા લિયા ઔર ઉઠ કર બૈઠ ગઈ. પેહરેદાર ને કહાઃ ખાલિદ ઘોળે પર ઝીન (મઝબૂત ઔર મોટા કપળા) ડાલ રહે હૈં. વો મેરા કહા નહીં માનતે. ઉન્હેં બરહમન આબાદ કા રાસ્તા ભી માલૂમ નહીં. અગર કોઈ હાદસા પેશ આ ગયા તો ગંગૂ મુઝે ઝિંદા નહીં છોળેગા. આપ ઉન્હેં મના કરેં.

એક લમ્હે કે લિયે માયા કા દિલ બૈઠ ગયા. ફિર ઝોર ઝોર સે ધળકને લગા.વો ઉઠી ઔર બેતહાશા ભાગતી હુઈ કિલ્એ સે બાહર નિકલ આઈ. ઉસકા દિલ યે કેહ રહા થાઃ ખાલિદ મત જાઓ, મત જાઓ, મૈં ભાઈ કા ગમ બરદાશ્ત કર સકતી હૂં લેકિન તુમ્હારે બગૈર ઝિંદા નહીં રેહ સકતી. ખાલિદ! મુઝ પર રહમ કરો. ખાલિદ! ખાલિદ!!

કિલ્એ સે બાહર ખાલિદ ઘોળે કી લગામ થામ કર અપના પાંવ રિકાબ (ઘોળે પર ચળ્હને કે લિયે લગાઈ ગઈ લોખંડ કી કળી) મેં રખ ચુકા થા. માયા ને ભાગતે હુવે આવાઝ દી "ઠેહરો! ખુદા કે લિયે ઠેહરો!! અકેલે મત જાઓ! મૈં તુમ્હારે સાથ હૂં!! " યે કેહતે હુવે ઉસને ઘોળે કી લગામ પકળ લી.

ખાલિદ ને અપના પાંવ રિકાબ સે નિકાલ લિયા ઔર પરેશાન સા હોકર માયા કી તરફ દેખને લગા. ઈતની દેર મેં નાહીદ ભી બાહર આ ચુકી થી. માયા નાહીદ કી તરફ મુતવજ્જેહ હોકર બોલીઃ બહેન ઈન્હેં રોકો! યે મૌત કે મુંહ મેં જા રહે હૈં. ભગવાન કે લિયે! ખુદા કે લિયે ઈન્હેં રોકો!

નાહીદ ને ઉસકે કરીબ પહોંચ કર કહાઃ ખાલિદ! અગર તુમ્હારે જાને મેં કોઈ મસ્લિહત હોતી તો મૈં ઈસ બેકસી કે બાવજૂદ તુમ્હારા રાસ્તા ન રોકતી. તુમ અકેલે શહેર મેં રાજા કે તમામ લશ્કર (ફૌજ) કા મુકાબલા નહીં

કર સકતે. તુમ્હેં ગંગૂ કા ઈન્તિઝાર કરના ચાહિયે, વો ઝરૂર આએગા. અગર વો ન આયા તો ઉસકા કોઈ ન કોઈ સાથી ઝરૂર આએગા. બેશક તુમ બહાદુર હો લેકિન ઐસે મૌકે પર સબ્ર સે કામ લેના હી બહાદુરી હે.

ખાલિદ ને જવાબ દિયાઃ આપા! તુમ્હેં બુખાર હે તુમ જા કર આરામ કરો. મૈં સિર્ફ ઉનકી રાહ દેખને જા રહા હૂં. યે વાદા કરતા હૂં કે મૈં દૂર નહીં જાઉંગા.

માયા ને કહાઃ નહીં! નહીં! બહેન ઈન્હેં મત જાને દો. યે વાપસ નહીં આએંગે.

ખાલિદ ને કહાઃ માયા! મુમકિન હે કે રાજા કે સિપાહી ઉનકા તઆકુબ (પીછા) કર રહે હોં. ઉનકી મદદ મેરા ફર્ઝ હે. તુમ અપને ભાઈ કા ખયાલ કરો.

માયા ને જવાબ દિયાઃ મેરા ભાઈ અગર ખતરે મેં હે તો આપ ઉસકી મદદ નહીં કર સકતે.

ખાલિદ કુછ કેહના ચાહતા થા લેકિન દૂર સે એક શખ્સ જો દરખ્ત પર ચળ્હ કર પેહરા દે રહા થા ચિલ્લાયા "વો આ રહે હૈં" ઔર મઅન (સાથ હી) જંગલ મેં ઘોળોં કે ટાપોં કી આવાઝ સુંનાઈ દી. એક ઔર પેહરેદાર ભાગતા હુવા આયા ઔર બોલા "શાયદ દુશ્મન ઉનકા પીછા કર રહે હોં, તુમ કિલ્એ કે તહખાને મેં છુપ જાઓ."

ખાલિદ ને ઈત્મીનાન સે જવાબ દિયાઃ છુપને કી ઝરૂરત નહીં. અગર સિપાહી ઉનકે તઆકુબ મેં હોતે તો વો ઈસ તરફ ન આતે. લેકિન યે તો બહોત થોળે ઘોળે માલૂમ હોતે હૈં, ખુદા ખૈર કરે.

ઘોળોં કે ટાપોં કી આવાઝ કરીબ આ રહી થી ઔર ખાલિદ ને દૂસરી બાર ચૌંક કર કહાઃ "માલૂમ હોતા હે કે સિર્ફ ચાર ઘોળે વાપસ આએ હૈં."

ઘોળોં કી આમદ (આને) કી ખબર પા કર નાહીદ

ને અપને દિલ મેં એક ઝબરદસ્ત ધળકન મેહસૂસ કી ઔર જબ ખાલિદ ને યે કહા કે સિર્ફ ચાર ઘોળોં કી ટાપ સુનાઈ દે રહી હૈ તો ઉમ્મીદ કે ચિરાગ રૌશન હો કર અચાનક બુઝ ગએ. ઉસકી હાલત ગમો અન્દોહ કે બેહરે બેકરાં (બહોત ઝિયાદા ગમ) મેં ડૂબી હુઈ કશ્તી કે ઉસ મલ્લાહ (કશ્તી ચલાને વાલે) સે મુખ્તલિફ ન થી જો ઉઠતી હુઈ લહેર કો સાહિલ (સમુંદર કા કિનારા) સમઝને કા ધોકા ખા ચુકા હો. વો મેહસૂસ કર રહી થી કે તકદીર આખરી બાર ઉમ્મીદ કા દામન ઉસકે હાથોં સે છીન રહી હૈ. થોળી દેર કે બાદ એક ઘોળા ઝાળિયોં કે અકબ સે નમૂદાર (પીછે સે ઝાહિર) હુવા. સવાર ને કરીબ પહોંચ કર બાગેં ખીંચ લીં ઔર ઘોળે સે કૂદ કર માયા કી તરફ બળહા. માયા "ભય્યા! ભય્યા!!" કેહતી હુઈ ભાગ કર ઉસસે લિપટ ગઈ. નાહીદ ઔર ખાલિદ કી નિગાહેં ઝાળિયોં કી તરફ થીં. જયરામ કો દેખ કર નાહીદ ઝુબૈર કે મુતઅલ્લિક ફિર એક બાર ઉમ્મીદોં કે ચિરાગ રૌશન કર રહી થી. જયરામ કે બાદ દાસૂ ઔર ઉસકે પીછે ગંગૂ ઔર ઝુબૈર ઝાળિયોં કે અકબ સે નમૂદાર હુવે. ઝુબૈર કો દેખ કર નાહીદ ઝિઝકતી હુઈ દો તીન કદમ આગે બળહી. ઝુબૈર ઉસકે કરીબ પહોંચ કર ઘોળે સે ઉતરા. ખાલિદ ભાગ કર ઉસસે લિપટ ગયા. નાહીદ ને ચાહા કે ભાગ કર અપને કમરે મેં પહોંચ જાએ લેકિન ઉસને મેહસૂસ કિયા કે ઉસકે પાંવ ઝમીન મેં પેવસ્ત હો (ગળ) ચુકે હૈં, ઉસકે આઝા મેં રઅશા (જિસ્મ કે હિસ્સોં મેં કપકપી) થા. ઉસકા સર ચકરા રહા થા. મહીનોં કે થકે હુવે મુસાફિર કી તરહ મંઝિલ કો અચાનક કરીબ દેખ કર ઉસકી હિમ્મત જવાબ દે ચુકી થી.

ઝુબૈર ખાલિદ સે અલાહિદા (અલગ) હો કર આગે

બળહા ઔર બોલા: નાહીદ અબ તુમ અચ્છી હો ના!

વો જવાબ દેને કી બજાય અપને ચેહરે કા નકાબ દુરુસ્ત (બરાબર) કરને લગી. ઝુબૈર ને ફિર કહા: નાહીદ તુમ્હારા ઝખ્મ કૈસા હે?

નાહીદ કે હોંટ કપકપાએ, ઉસને લરઝતી (કાંપતી) હુઈ આવાઝ મેં કહા "ખુદા કા શુક્ર હૈ કે આપ આ ગએ મૈં ઠીક હૂં." ઉસકે આખરી અલ્ફાઝ એક ગેહરી સાંસ મેં ડૂબ કર રેહ ગએ ઔર વો લળખળા કર ઝમીન પર ગિર પળી.

(૪)

જબ ઉસે હોશ આયા તો વો અપને કમરે મેં બિસ્તર પર લેટી હુઈ થી. ખાલિદ ઔર માયા કે મગમૂમ (ઉદાસ) ચેહરે દેખને કે બાદ ઉસકી નિગાહેં (નઝરેં) ઝુબૈર પર મરકૂઝ હો કર (ઠહેર કર) રેહ ગઈ. મુરઝાએ હુવે ચેહરે પર અચાનક હયા કી સુર્ખી (શર્મ કી લાલી) છા ગઈ ઔર વો અપને ચેહરે પર નકાબ ડાલતે હુવે ઉઠ બૈઠી. ગંગૂ ઔર જયરામ દરવાઝે સે બાહર ખળે થે. ખાલિદ ને ઉનકી તરફ મુતવજ્જેહ હો કર કહા: નાહીદ કો હોશ આ ગયા હૈ આપ ફિક્ર ન કરેં.

ઝુબૈર ને તસલ્લી દેતે હુવે કહા: નાહીદ! અબ હમારી મુસીબત ખત્મ હોને વાલી હૈ. મૈં આજ હી જા રહા હૂં.

માયા એક ઔરત કી ઝકાવતે હિસ સે ઝુબૈર કે મુતઅલ્લિક નાહીદ કે જઝબાત કા અંદાઝા લગા ચુકી થી, ઉસને જલ્દી સે કહા: નહીં આપ યહીં ઠેહરેં, ઈસ વક્ત સારે સિંધ મેં આપકી તલાશ હો રહી હોગી.

ઝુબૈર ને જવાબ દિયા: મેરે લિયે સિંધ કી સરહદ (બોર્ડર) પાર કરને કા યહી એક મૌકા હૈ. કલ તક તમામ રાસ્તોં કી ચૌકિયોં કો હમારે ફરાર હોને કી ઈત્તિલા

(ભાગને કી ખબર) મિલ જાએગી હમારે બાકી સાથી રાજા કે સિપાહિયોં કો ચકમા (ધોકા) દેને કે લિયે મશરિક કે સેહરા (પૂરબ કે જંગલ) કા રુખ કર રહે હૈં. મૈં ઈસ મૌકા સે ફાયદા ઉઠાના ચાહતા હૂં. ખાલિદ તુમ યહીં રહોગે, અગર ઈસ જગહ કોઈ ખતરા પેશ આયા તો ગંગૂ તુમ્હેં કિસી મેહફૂઝ મકામ પર લે જાએગા. અરબ સે હમારી અફવાજ કી આમદ (ફૌજોં કે આને) તક અગર નાહીદ ઘોળે પર ચળહને કે કાબિલ હો ગઈ તો ગંગૂ તુમ્હેં મકરાન પહોંચા દેગા.

નાહીદ ને કહા: "જબ તક મેરી બેહનેં કૈદ મેં હૈ મૈં યહીં રેહના પસંદ કરૂંગી. ખુદા આપકો જલ્દ વાપસ લાએ હમ આપકા ઈન્તિઝાર કરેંગે. મેરા ખત આપકો મિલ ગયા હોગા, આપ ફૌરન રવાના હો (નિકલ) જાએં. વાપસ આને મેં દેર ન કરેં. હાં મૈં અલી કા હાલ પૂછના ચાહતી હૂં"

અલી આપકો બહોત યાદ કરતા હૈ. દીબલ કે ગવર્નર ને ઉસે બહોત અઝિય્યત (તકલીફ) દી લેકિન વો એક બહાદુર લળકા હૈ, વો ખ્વાહ કિસી હાલત મેં હો નમાઝ કે વકત અઝાન ઝરૂર દેતા હૈ. યે લોગ અઝાન સે બહોત ઘબરાતે હૈં. ઉસે બારહા કોળોં કી સઝા દી જા ચુકી હૈ લેકિન ઉસકે ઈસ્તિકલાલ (જમે રેહને) મેં કોઈ ફર્ક નહીં આયા. બરહમન આબાદ કે કૈદખાને (જેલ) મેં ઉસકા યહી હાલ હૈ. રાજા કે સિપાહી ઉસે ઝબાન કાટ ડાલને કી ધમકી દે ચુકે હૈં લેકિન ઉસકા ઈરાદા મુતઝલઝિલ નહીં હુવા (નહીં ડગમગાયા, બદલા).

નાહીદ ને કહા: યે આપકી સોહબત(સાથ રેહને) કા અસર હૈ વરના વો ઈતને મઝબૂત દિલ કા માલિક ન થા. સરાનદીપ મેં ઉસે એક કમઝોર લળકા સમઝા જાતા થા.

ઝુબૈર ને જવાબ દિયાઃ ઈન્સાન કે ઉયૂબ વ મહાસિન (ખરાબિયાં ઔર ખૂબિયાં) સિર્ફ ખતરે કે વકત ઝાહિર હોતે હૈં.

દરવાઝે પર સે ગંગૂ ને આવાઝ દીઃ અબ દોપહર હોને વાલી હૈ, આપકો દેર નહીં કરની ચાહિયે.

નાહીદ ને કહાઃ આપ જાએં ખુદા આપકી મદદ કરે. લેકિન આપકો મકરાન તક ખુશ્કી (સૂખે, ઝમીન) કા રાસ્તા માલૂમ હૈ?

ઝુબૈર ને જવાબ દિયાઃ દાસૂ મેરે સાથ જા રહા હૈ ઔર વો તમામ રાસ્તોં સે વાકિફ હૈ. મૈં મકરાન કી સરહદ પર પહોંચ કર ઉસે વાપસ ભેજ દૂંગા.

માયા ને કહાઃ લેકિન ઈસ લિબાસ મેં આપ ફૌરન પેહચાને જાએંગે.

ઝુબૈર ને મુસ્કુરાતે હુવે જવાબ દિયાઃ મેરી નન્હી બહેન કો મેરા બહોત ખ્યાલ હૈ લેકિન ઉસે પરેશાન નહીં હોના ચાહિયે. મૈં એક સિંધી કા લિબાસ પહેન કર જા રહા હૂં ઔર અબ તો મૈં સિંધ કી ઝબાન ભી સીખ ચુકા હૂં, કોઈ મુઝ પર શક નહીં કરેગા.

માયા ને કહાઃ આપ મુઝે બહેન કેહ કર બહોત સી ઝિમ્મેદારિયાં અપને સર લે રહે હૈં. યાદ રખિયે હમારે મુલ્ક મેં ધર્મ કે બહેન ભાઈયોં કા રિશ્તા સગે બહેન ભાઈયોં કે રિશ્તે સે કમ મઝબૂત નહીં હોતા. આપ મુઝે અપની બહેન કેહતે હૈં તો હફ્તોં કા સફર દિનોં મેં તય કીજિયે, હમારી મુસીબત આપકે સાથિયોં કી મુસીબત સે કમ નહીં. વો મેરે ભાઈ કી તલાશ મેં સિંધ કા કોના કોના છાન મારેંગે. મુઝે ડર હૈ કે આપકી અફવાજ કે આને સે માયૂસ હોકર કહીં મેરા ભાઈ કાઠિયાવાળ કી તરફ ફરાર હોને (ભાગને) પર આમાદા (રાઝી) ન હો જાએ.

જયરામ ને બાહર સે બુલંદ આવાઝ મેં કહાઃ માયા ક્યા કેહતી હો? મૈં એક રાજપૂત હૂં. નહીં બલ્કે મૈં એક મુસલમાન ભી હૂં. મૈં અપને મુહસિનોં (એહસાન કરને વાલોં) કો છોળ કર કહાં જા સકતા હૂં.

"મુસલમાન? મેરા ભાઈ એક મુસલમાન?" માયા યે કેહતી હુઈ નાહીદ કી ચારપાઈ સે ઉઠ કર ભાગી ઔર બાહર નિકલ કર જયરામ સે લિપટ ગઈ. ઉસકા દિલ ધળક રહા થા. ઉસકી આંખોં મેં ખુશી કે આંસૂ થે. "ભય્યા સચ કહો તુમ મુસલમાન હો ગએ?"

ઉસને જવાબ દિયાઃ માયા ! પારસ કે સાથ મસ હો કર (રગળ કર) લોહા, લોહા નહીં રેહ સકતા. તુમ રૂઠ તો ન જાઓગી?

"મૈં........?" ઉસને અલગ હો કર આંસૂ પોંછતે હુવે કહાઃ મૈં કૈસે રૂઠ સકતી હૂં. ખુદા ને મેરી દુઆ સુન લીં, મેરી મન્નતેં કબૂલ કર લીં. ભય્યા મુબારક હો લેકિન તુમ્હારા ઈસ્લામી નામ?

ઝુબૈર ને બાહર નિકલતે હુવે કહાઃ યે મેરી કોતાહી હૈ. અગર તુમ પસંદ કરો તો તુમ્હારે ભાઈ કા નામ નાસિરુદ્દીન રખતા હૂં.

"ઔર મેરા નામ?"

ખાલિદ, ઝુબૈર, ગંગૂ ઔર જયરામ હૈરાન હો કર માયા કી તરફ દેખને લગે. માયા ને અપને સવાલ કા કોઈ જવાબ ન પા કર કહાઃ તુમ હૈરાન ક્યૂં હો? નાહીદ સે પૂછો." વો યે કેહ કર દેહલીઝ (ચૌખટ) મેં ખળી હો ગઈ ઔર નાહીદ કો મુખાતિબ કરતે હુવે બોલીઃ નાહીદ બહેન! ઈન્હેં બતાઓ! ક્યા મૈંને તુમ્હારે સામને કલિમા નહીં પળ્હા? ક્યા મૈંને છુપ છુપ કર તુમ્હારે સાથ નમાઝેં નહીં પળ્હીં? ક્યા મૈંને કુર્આન કી આયાત યાદ નહીં કીં.....?

માયા ફિર અપને ભાઈ કે પાસ આ ખળી હુઈ ઔર ઝુબૈર સે મુખાતિબ હોકર કેહને લગીઃ આપ કિસ સોચ મેં પળ ગએ. નાહીદ મેરા નામ ઝુહરા રખ ચુકી હૈ ઔર મુઝે યે નામ પસંદ હૈ.

ખાલિદ ને અંદર આકર નાહીદ કે કાન મેં આહિસ્તા (ધીરે) સે કહાઃ તુમને યે બાતેં મુઝસે ક્યૂં છુપાઈ?

નાહીદ ને મુસ્કુરા કર જવાબ દિયા "માયા કો ઈસ બાત કા ડર થા કે આપ યે ખયાલ કરેંગે કે વો આપકો ખુશ કરને કે લિયે મુસલમાન હુઈ હૈ. ઉસે અપને ભાઈ કા ખૌફ ભી થા. ઈસલિયે વો મુઝસે વાદા લે ચુકી થી કે મૈં ફિલ્હાલ ઉસકા રાઝ અપને તક મેહદૂદ રખૂં." ખાલિદ ફિર ભાગતા હુવા જયરામ કે કરીબ આ ખળા હુવા. ઉસકી રૂહ મસર્રત (ખુશી) કે સાતવેં આસમાન પર થી.

ઝુબૈર ને કહાઃ ભાઈ નાસીરુદ્દીન! બહેન ઝુહરા! મૈં તુમ દોનોં કો મુબારકબાદ દેતા હૂં, ખુદા તુમ્હેં ઈસ્તિકામત બખ્શે (જમાએ રખે).

ગંગૂ ને કહાઃ ઝુબૈર! અગર હમારા દિલ ટટોલ કર દેખો તો હમ સબ મુસલમાન હૈં લેકિન સબકે નામ સોચતે હુવે તુમ્હેં બહોત દેર લગ જાએગી, યે ખિદમત ખાલિદ કે સુપુર્દ (હવાલે) કરદો. અબ દોપહર હો રહી હૈ તુમ્હેં શામ તક કમ અઝ કમ ૩૦ કોસ નિકલ જાના ચાહિયે.

ઝુબૈર ને મુસ્કુરાતે હુવે જવાબ દિયાઃ મૈં તૈયાર હૂં.

ગંગૂ ને દાસૂ કો આવાઝ દે કર કપળે લાને કે લિયે કહા. ઝુહરા ફિર નાહીદ કે પાસ આ બૈઠી ઔર ઝુબૈર ને ગંગૂ કી હિદાયત કે મુતાબિક એક સિંધી લિબાસ ઝેબ તન કિયા (પેહના). ગંગૂ ને કહાઃ આપકે લિયે ઘોળે તૈયાર ખળે હૈં.

“મૈં અભી આતા હૂં” યે કેહ કર વો દોબારા નાહીદ કે કમરે મેં દાખિલ હુવા. વો ઉસકે પાંવ કી આહટ સુન કર અપને ચેહરે પર નકાબ ડાલ ચુકી થી.

ઝુબૈર ને કહાઃ નાહીદ ખુદા હાફિઝ, બહેન ઝુહરા મેરે લિયે દુઆ કરના.

દોનોં ને જવાબ મેં ખુદા હાફિઝ કહા ઔર ઝુબૈર લંબે લંબે કદમ ઉઠાતા હુવા કમરે સે બાહર નિકલ આયા.

ખાલિદ, નાસિરુદ્દીન ઔર ગંગૂ ને કિલ્એ કે દરવાઝે તક ઉસકા સાથ દિયા.

દાસૂ દરવાઝે પર દો ઘોળે લિયે ખળા થા. ઝુબૈર ખુદા હાફિઝ કેહ કર ઘોળે પર સવાર હો ગયા. દાસૂ ને ઉસકી તકલીદ કી. ગંગૂ ને કહાઃ ધૂપ તેઝ હૈ લેકિન યે દોનોં ઘોળે તાઝા દમ હૈં. ૩૦ કોસ કી પેહલી મંઝિલ ઈનકે લિયે બળી બાત નહીં. દાસૂ! ઈસ મુહિમ મેં તુમ્હારી કામયાબી શાયદ ચંદ મહીનોં મેં સિંધ કા નકશા બદલ દે. જબ તક ઝુબૈર મકરાન કી સરહદ ઉબૂર (બોર્ડર પાર) ન કર લે વાપસ ન આના.

“આપ બેફિક્ર રેહેં” યે કેહ કર દાસૂ ને ઘોળે કો ઈળ લગાઈ.ઝુબૈર ને અપના ઘોળા ઉસકે પીછે છોળ દિયા.

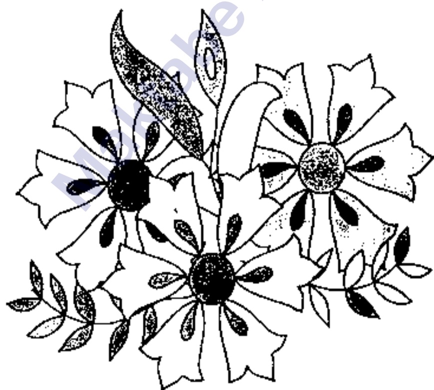
કિલ્એ કે અંદર ઘોળોં કે ટાપોં કી આવાઝ સુન કર ઝુહરા ને નાહીદ કી તરફ દેખા. નાહીદ કી આંખોં મેં આંસૂ છલક રહે થે ઔર વો આહિસ્તા આહિસ્તા કેહ રહી થીઃ ખુદા તુમ્હારી મદદ કરે. ખુદા તુમ્હેં દુશ્મનોં સે બચાએ.

ઝુહરા કી આંખોં મેં ભી આંસૂ આ ગએ ઔર વો બોલીઃ આપા! તુમ અબ તક મુઝસે એક બાત છુપાતી રહી હો. તુમ્હેં ઉનસે મુહબ્બત હૈ?

નાહીદ ને કોઈ જવાબ દિયે બગૈર ઝુહરા કા હાથ અપને હાથોં મેં લે લિયા. ઘોળોં કી ટાપોં કી આવાઝ

આહિસ્તા આહિસ્તા નાહીદ કે કાનોં સે દૂર હો રહી થીં. આંસુઓં કે મોતી ઉસકી આંખોં સે છલક કર રુખસારોં (ગાલોં) પર બેહ રહે થે.

ઝુહરા ને અપને દુપટ્ટે સે ઉસકે આંસૂ પોંછતે હુવે કહાઃ બહેન વો જલ્દ આએંગે. વો ઝરૂર આએંગે.

હિસ્સએ દૌમ

નૌજવાન સાલાર
(કમાન્ડર)

કૈતબા કા એલચી

બસરા કે એક કોને મેં દરિયા કે કિનારે એક સરસબ્ઝ નખ્લિસ્તાન(ખજૂર કે દરખ્તોં વાલે હરે ભરે ઈલાકે) કે દરમિયાન વાલિએ બસરા (બસરા કે ગવર્નર) કા કિલ્આ નુમા મકાન થા. ઉસ મકાન કે વસીઅ (બળે) કમરે મેં એક ઉમર રસીદા (બળી ઉમ્ર કા) લેકિન કવી હૈકલ(ઊંચે કદ કા) શખ્સ ટહેલ રહા થા. વો ચલતે ચલતે રુકતા ઔર દીવારોં પર આવેઝાં (લટકે હુવે) નકશે દેખને મેં મુન્હમિક(મસરૂફ) હો જાતા. ઉસકે ચેહરે સે ગૈર મામૂલી અઝમો ઈસ્તિકલાલ (હૌસ્લા) ટપકતા થા. આંખોં મેં ઝકાવત (સમઝદારી, ઝહાનત) ઔર ઝકાવત સે ઝિયાદા હૈબત (રોઅબ) થી.

યે હજ્જાજ બિન યૂસુફ થા જિસકે આહની(લોખંડી) પંજોં સે દુશ્મન ઔર દોસ્ત યકસાં (બરાબર) તૌર પર પનાહ માંગતે થે. જિસકી તલવાર અરબ વ અજમ પર સાઈકા (કળક કર ઝમીન પર ગિરને વાલી બિજલી) બન કર કૂંદી ઔર બસાં ઔકાત (કઈ મરતબા) અપની હુદૂદ સે તજાવુઝ કરકે (હદોં સે બળ્હ કર) આલમે ઈસ્લામ કે ઉન દરખ્શન્દાં (ચમકતે હુવે) સિતારોં કો ભી ખાક ઔર ખૂન મેં લિટા ગઈ જિસકે સીને નૂરે ઈમાન સે મુનવ્વર (રૌશન) થે.

હજ્જાજ બિન યૂસુફ કી તૂફાની ઝિંદગી કા પેહલા દૌર વો થા જબ વો અબ્દુલ મલિક કે અહદે હુકૂમત (હુકૂમત કે ઝમાને) મેં સરકશોં કો મગલૂબ કરને (બગાવત કરને વાલોં કો હરાને) કે લિયે ઉઠા ઔર ઈરાક ઔર અરબ પર આંધી ઔર તૂફાન બન કર છા ગયા. ઉસ દૌર મેં ઉસકી તલવાર એક અંધે કી લાઠી થી જો હક ઔર નાહક

મેં તમીઝ (ફર્ક) ન કર સકી. દૂસરા દૌર જિસસે હમારી દાસ્તાન(કિસ્સે) કા તઅલ્લુક હૈ, વો થા જબ અબ્દુલ મલિક કી જગહ ઉસકા બેટા વલીદ મુસ્નદે ખિલાફત (ખલીફા કી ગદ્દી) પર બૈઠ ચુકા થા. ઈરાક ઔર અરબ કી ખાના જંગિયાં ખત્મ હો ચુકી થીં ઔર મુસલમાન એક નએ જઝબે કે માતહત મુનઝ્ઝમ ઔર મુસ્તહકમ (મઝબૂત) હોકર તુર્કિસ્તાન ઔર અફ્રીકા કી તરફ પેશ–કદમી કર (આગે બઢ્હ) રહે થે. અપને બાપ કી તરહ વલીદ ને ભી હજ્જાજ બિન યૂસુફ કો અંદરૂની ઔર ખારજી (અંદર ઔર બાહર કે) મામલાત મેં સિયાહ વ સુફેદ કા માલિક બના રખા થા. લેકિન એક મુસલમાન મુઅર્રિખ કી નિગાહ (ઈતિહાસ લિખને વાલે કી નઝર) મેં હજ્જાજ ને વલીદ કી જો ખિદમાત અંજામ દીં વો અબ્દુલ મલિક કી ખિદમાત સે બહોત મુખ્તલિફ થીં.

અબ્દુલ મલિક કે એહદે હુકૂમત મેં હજ્જાજ બિન યૂસુફ કી તમામ જિદ્દો જુહદ (કોશિશેં) અરબ ઔર ઈરાક તક મેહદૂદ રહીં ઔર ઉસકી ખૂન આશામ તલવાર ને જહાં અબ્દુલ મલિક કી હુકૂમત કો મઝબૂત ઔર મુસ્તહકમ કિયા વહાં ઉસકે દામન કો બેશુમાર બેગુનાહોં કે ખૂન કે છીંટોં સે દાગદાર ભી કિયા. લેકિન વલીદ કા અહેદ (ઝમાના) મુસલમાનોં કે લિયે નિસ્બતન અમન કા ઝમાના થા ઔર હજ્જાજ બિન યૂસુફ અપની ઝિંદગી કે બાકી ચંદ સાલ મશરિક વ મગરિબ મેં મુસલમાનોં કી ફુતૂહાત કી રાહેં (રાસ્તે) સાફ કરને મેં સરફ કર રહા થા.

જબ હમ હજ્જાજ બિન યૂસુફ કી કિતાબે ઝિંદગી કે આખરી ઔરાક પર નિગાહ દૌડાતે હૈં તો હમેં હૈરત હોતી હૈ કે કુદરત સિંધ, તુર્કિસ્તાન ઔર સ્પેન મેં મુસલમાનોં કી

(૨)

હજ્જાજ બિન યૂસુફ દેર તક દીવારોં પર લટકે હુવે નકશે દેખતા રહા. બિલ આખિર ઉસને એક નકશા ઉતારા ઔર અપને સામને રખ કર ઈરાની કાલીન પર બૈઠ ગયા. દેર તક સોચને કે બાદ ઉસને કલમ (પેન) ઉઠા કર નકશે પર ચંદ (કુછ) નિશાનાત લગાએ ઔર ઉસે લપેટ કર એક તરફ રખ દિયા.

એક સિપાહી ને ડરતે ડરતે કમરે મેં દાખિલ હો કર કહા:તુર્કિસ્તાન સે એક એલચી(પૈગામ લાનેવાલા) આયા હૈ

હજ્જાજ બિન યૂસુફ ને કહા: મૈં સુબહ સે ઈન્તિઝાર કર રહા હૂં ઉસે લે આઓ.

સિપાહી ચલા ગયા ઔર હજ્જાજ બિન યૂસુફ દોબારા નકશા ખોલ કર દેખને મેં મસરૂફ હો ગયા. થોળી દેર બાદ એક ઝિરહ પોશ (લોખંડી લિબાસ પેહના હુવા શખ્સ) કમરે મેં દાખિલ હુવા. વો કદો કામત કે લિહાઝ સે એક નૌજવાન ઔર ચેહરે મુહરે સે ૧૫–૧૬ સાલ કા એક લળકા માલૂમ હોતા થા. ઉસકે સર પર તાંબે કા એક ખૌદ (ટોપી) ચમક રહા થા. તીખે નુકૂશ, ચમકતી હુઈ આંખેં, પતલે ઔર ભિંચે હુવે હોંટ એક ગૈર મામૂલી અઝમો ઈસ્તિકલાલ કે આઈનાદાર થે. ઉસકે કદો કામત મેં તનાસુબ (બરાબરી) ઔર ચેહરે મેં કુછ ઐસી જાઝબિયત (ખિંચાવ) થી કે હજ્જાજ બિન યૂસુફ હૈરત–ઝદા હો કર ઉસકી તરફ દેખતા રહા. બિલ આખિર ઉસને કરખ્ત (તેઝ) આવાઝ મેં પૂછા: તુમ કૌન હો?

લળને જવાબ દિયા: મૈંને હી ઈત્તિલા (ખબર) ભિજવાઈ થી, મૈં તુર્કિસ્તાન સે આયા હૂં.

"ખૂબ ! તુર્કિસ્તાન સે તુમ આએ હો. મૈં કૈતબા કી

ઝિંદા દિલી કી દાદ દેતા (તારીફ કરતા) હૂં. મૈંને કૈતબા કો લિખા થા કે વો ખુદ આએ યા કિસી તજરુબેકાર જરનીલ (કમાન્ડર) કો મેરે પાસ ભેજે ઔર ઉસને એક ૮ સાલ કા બચ્ચા મેરે પાસ ભેજ દિયા હૈ.

લળકે ને ઈત્મીનાન સે જવાબ દિયાઃ મેરી ઉમ્ર ૧૬ સાલ ઔર ૮ મહીને હૈં.

હજ્જાજ બિન યૂસુફ ને ગરજ કર કહાઃ લેકિન તુમ યહાં કયા લેને આએ હો? કૈતબા કો કયા હો ગયા હે?

લળકે ને જવાબ દિયે બગૈર આગે બળ્હ કર એક ખત પેશ કિયા. હજ્જાજ બિન યૂસુફ જલ્દી સે ખત ખોલ કર પળ્હા ઔર કદ્રે મુત્મઈન હોકર (થોળા ઈત્મીનાન કરકે) પૂછાઃ વો ખુદ સીધા મેરે પાસ કયૂં નહીં આયા? તુમ્હેં યે ખત દે કર કયૂં ભેજા?

લળકે ને કહાઃઆપ કિસકે મુતઅલ્લિક પૂછ રહે હૈં?

હજ્જાજ બિન યૂસુફ કી કુવ્વતે બરદાશ્ત જવાબ દે રહી થી. ઉસને ચિલ્લા કર કહાઃ વો બેવકૂફ જિસકે મુતઅલ્લિક કૈતબા ને લિખા હૈ કે મૈં અપના બેહતરીન સાલાર ભેજ રહા હૂં.

લળકે ને ફિર ઈત્મીનાન સે જવાબ દિયાઃ કૈતબા કે મકતૂબ (ખત) મેં જિસકા ઝિક્ર હૈ વો તો મૈં હી હૂં. અગર આપ કિસી ઔર બેવકૂફ સે મિલના ચાહતે હૈં તો મુઝે ઈજાઝત દીજિયે.

"તુમ? ઔર કૈતબા કે બેહતરીન સાલારા. ખુદા તુર્કિસ્તાન મેં લળનેવાલે બદનસીબ મુસલમાનોં કો દુશ્મનોં સે બચાએ. કૈતબા કે સાથ તુમ્હારા કયા રિશ્તા હૈ?

"હમ દોનોં મુસલમાન હૈં."

"ફોજ મેં તુમ્હારા ઓહદા (રુતબા) કયા હૈ?"

"મૈં હરાવલ કા સાલાર (ફૌજ કે અગલે હિસ્સે કા

કમાન્ડર) હૂં."

"હરાવલ કે સાલાર તુમ? ઔર બલ્ખ સે કતરા કર બુખારા ઔર સમરકંદ કી તરફ રુખ કરને કે ઈરાદે મેં ભી ગાલિબન તુમ્હારે જૈસે કિસી હોનહાર (કાબિલ) મુજાહિદ કે મશ્વરે કા દખલ હૈ."

"હાં યે મેરા મશ્વરા હૈ ઔર મેરે યહાં આને કી વજહ ભી યહી હૈ.આપ અગર થોળી દેર ઝબ્ત(બર્દાશ્ત) સે કામ લેં તો મૈં તમામ સૂરતે હાલ આપકો સમઝા સકતા હૂં"

હજ્જાજ બિન યૂસુફ કી તલ્ખી (કળવાહટ) અબ પરેશાની મેં તબ્દીલ હો રહી થી. ઉસને કહાઃ અગર આજ તુમ મુઝે કોઈ બાત સમઝા સકે તો મૈં યે કહૂંગા કે અરબ કી માઓં કે દૂધ કી તાસીર ઝાઈલ (અસર ખતમ) નહીં હુઈ. બૈઠ જાઓ! મૈં સુબહ સે નકશા દેખ રહા હૂં, મુઝે બતાઓ કે જો ફૌજ હરાત જૈસે મામૂલી શહેર કો ફતહ નહીં કર (જીત નહીં)સકતી વો બુખારા જૈસે મઝબૂત ઔર મુસ્તહકમ શહેર પર ફતહ કે ઝંડે લેહરાને કે મુતઅલ્લિક ઈસ કદર પુર–ઉમ્મીદ ક્યૂં હૈ? હાં પેહલે યે બતાઓ કે તુમ્હેં નકશા પળહના આતા હૈ?

લળકે ને કોઈ જવાબ દિયે બગૈર હજ્જાજ બિન યૂસુફ કે સામને બૈઠ કર નકશા ખોલા ઔર મુખ્તલિફ મકામાત પર ઉંગલી રખતે હુવે કહાઃ "યે બલ્ખ હૈ ઔર યે બુખારા" ગાલિબન આપ બુખારા કે કિલ્એ કી મઝબૂતી કે મુતઅલ્લિક બહોત કુછ સુન ચુકે હોંગે લેકિન બલ્ખ કા કિલ્આ અગર ઈસ કદર મઝબૂત ન ભી હો તો ભી યે અપને જુગરાફિયાઈ મહલે વકૂઅ કે બાઈસ કહીં ઝિયાદા મેહફૂઝ હૈ. બુખારા કે ચારોં તરફ ખુલે મૈદાન હૈં ઔર હમ આસાની સે ઉસકા મુહાસરા(ઘેરાવ) કરકે શહેર કે બાશિંદોં

(રેહને વાલોં) કો તુર્કિસ્તાન કે બાકી શહેરોં કી અફવાજ (ફૌજો) કી મદદ સે મેહરૂમ કર સકતે હૈં. રહા કિલ્આ તો ઉસકે મુતઅલ્લિક મૈં આપકો યકીન દિલાતા હૂં કે મિન્જનીક (પથ્થર ફેંકને કી મશીન) કે સામને પથ્થર કી દીવારેં નહીં ઠહેરતીં ઔર યે ભી દેખા જા ચુકા હૈ કે કિલ્આ–બંદ અફવાજ(કિલ્એ મેં બંદ હોકર લળકે વાલી ફૌજેં) ઝિયાદા દેર ફકત (સિર્ફ) ઈસ સૂરત મેં મુકાબલા કરતી હૈ જબ ઉન્હેં કિસી મદદ કી ઉમ્મીદ હો. વરના વો માયૂસ હો કર દરવાઝે ખોલ દેતી હૈં. ઈસકે બરઅકસ(ખિલાફ) બલ્ખ મેં હમેં બહોત સી મુશ્કિલાત કા સામના કરના પળેગા. શહેર પર હમલા કરને કે લિયે હમેં જિસ કદર અફવાજ કી ઝરૂરત હોગી ઉસસે કહીં ઝિયાદા સિપાહી પહાળી ઈલાકે મેં રસદ વ કુમક (ઝરૂરી સામાન ઔર મદદ કરને વાલી ફૌજ) કે રાસ્તે મેહફૂઝ રખને કે લિયે દરકાર (ચાહિયે) હોંગે. ઔર ઈસકે અલાવા શહેર કા મુહાસરા(ઘેરાવ) કરને કે લિયે હમેં ઈર્દ ગિર્દ (આસપાસ) કી તમામ પહાળિયોં પર કબ્ઝા કરના હોગા. ઉન જંગોં મેં પહાળી કબાઈલ (કબીલોં) કે પથ્થર હમારે તીરોં સે કહીં ઝિયાદા ખતરનાક હોંગે. બલ્ખ કે જુનૂબ ઔર મશરિક કે પહાળ કાફી ઉંચે હૈં, અગર જુનૂબ મશરિકી તુર્કિસ્તાન કી તમામ રિયાસતોં ને બલ્ખ કો મદદ દેને કી કોશિશ કી તો એક બહોત બળી ફૌજ ઉન ઉંચે પહાળોં કી આળ લે કર હમારી તરફ સે કિસી મુઝાહિમત (રુકાવટ) કા મુકાબલા કિયે બગૈર બલ્ખ કે કરીબ પહોંચ કર મશરિક, જુનૂબ ઔર મગરિબ સે હમારે લિયે ખતરા પૈદા કર સકતી હૈ. ઔર અગર શુમાલ સે ઉનકી મદદ કે લિયે બુખારા ઔર સમરકંદ કી અફવાજ ભી આ જાએં તો મર્વ સે હમારી રસદ વ કુમક કા રાસ્તા

ભી મુન્કતઅ હો (ટૂટ) જાએગા ઔર હમેં ચારોં અતરાફ સે બૈરૂની હમલા આવરોં ને મેહસૂર કર (બાહર સે હમલા કરને વાલોં ને ઘેર) રખા હોગા. તાહમ (ફિર ભી) ગરમિયોં મેં હમ ડટ કર ઉનકા મુકાબલા કર સકેંગે. લેકિન યે મુહાસરા (ઘેરાવ) યકીનન તૂલ ખીંચેગા (લંબા હોગા) ઔર સરદિયોં મેં પહાળી લોગ હમારે લિયે બહોત ખતરનાક સાબિત હોંગે. ઔર પસ્પાઈ (પીછે હટને) કી સૂરત મેં હમ મેં સે બહોત કમ ઐસે હોંગે જો વાપસ મર્વ પહોંચ સકેં.

હજ્જાજ બિન યૂસુફ અબ નકશે સે ઝિયાદા ઉસ કમસિન નૌજવાન સાલાર કો દેખ રહા થા. ઉસને કહાઃ અરબોં કી ફૌજી ઈસ્લાહાત મેં અભી તક "પસાઈ" કે લફઝ કો કોઈ જગહ નહીં મિલી.

લળકે ને જવાબ દિયાઃ મુઝે અરબોં કે અઝમો ઈસ્તિકલાલ પર શુબહ (હૌસ્લે ઔર જમે રેહને પર શક) નહીં લેકિન મૈં ફૌજી ઝાવિયએ નિગાહ (અંદાઝ) સે ઈસ હમલે કો ખુદકુશી કે મુતરાદિફ (ખુદ કો મારને કે બરાબર) સમઝતા હૂં.

હજ્જાજ બિન યૂસુફ ને કહાઃ તો તુમ્હારા કયા ખયાલ હૈ કે મશરિક (પૂરબ) કી તરફ પેશ–કદમી (આગે બળહને) કા ઈરાદા તર્ક કર (છોળ) દિયા જાએ!

"નહીં! તુર્કિસ્તાન પર તસલ્લુત (કબ્ઝા) રખને કે લિયે મશરિક મેં હમારી આખરી ચૌકી બલ્ખ નહીં બલ્કે હમેં કાશગર ઔર ચતરાલ કે દરમિયાન (બીચ) તમામ પહાળી ઈલાકોં પર કબ્ઝા કરના પળેગા. લેકિન મૈં ઈસસે પેહલે બુખારા કો ફતહ કરના(જીતના) ઝરૂરી ખયાલ કરતા હૂં. ઈસમેં હમેં દો ફાયદે હોંગે, એક યે કે યે તુર્કિસ્તાન કા અહમ તરીન શહેર હૈ ઔર એહલે તુર્કિસ્તાન (તુર્કિસ્તાન

વાલોં) પર ઉસકી ફતહ કા વહી અસર હોગા જો મદાઈન કી ફતહ કે બાદ ઈરાનિયોં ઔર દમિશ્ક કે બાદ રૂમિયોં પર હુવા થા. દૂસરે યે કે બુખારા કા મુહાસરા(ઘેરાવ) કરતે વકત હમેં બાહર સે ઉન ખતરાત(ખતરોં) કા સામના નહીં કરના પળેગા જો મૈં બલ્ખ કે મુતઅલ્લિક કર ચુકા હૂં. બુખારા કો ફતહ કરને કે બાદ હમ મર્વ કી બજાય ઉસે અપની અફવાજ કા મુસ્તકર (ફૌજ કે રુકને કી જગહ) બના સકતે હૈં. વહાં સે સમરકંદ ઔર સમરકંદ સે કૌકંદ ઔર ફરગાના કી તરફ પેશકદમી કર સકતે હૈં. ઈન ફુતૂહાત કે બાદ મુઝે ઉમ્મીદ નહીં કે તુર્કિસ્તાન કી કુવ્વતે મુદાફિઅત (બચાવ કી તાકત) બાકી રહે. ઈસકે બાદ મેરી તજવીઝ (મન્સૂબા, રાય) યે હૈ કે બુખારા ઔર સમરકંદ સે હમારી અફવાજ જુનૂબી તુર્કિસ્તાન કી તરફ પેશકદમી કરેં ઔર કૌકંદ કી અફવાજ કાશગર કા રુખ કરેં. મુઝે યકીન હૈ કે જિતની દેર મેં કૌકંદ કી અફવાજ દુશ્વાર ગુઝાર પહાળોં કો ઉબૂર (પાર) કરતે હવે કાશગર પહોંચેગી ઉસસે પેહલે જુનૂબ મેં બલ્ખ ઔર ઉસકે આસપાસ કે શહેર ફતહ હો ચુકે હોંગે.

હજ્જાજ બિન યૂસુફ હૈરત વ ઈસ્તિઅજાબ (તઅજ્જુબ) કે આલમ મેં ઈસ નૌઉમ્ર (કમ ઉમ્ર) સિપાહી કી તરફ દેખ રહા થા. ઉસને નકશા લપેટ કર એક તરફ રખ દિયા ઔર કુછ દેર સોચને કે બાદ સવાલ કિયાઃ તુમ કિસ કબીલે સે હો?

લળકે ને જવાબ દિયાઃ મૈં સકફી હૂં.

"સકફી!........ તુમ્હારા નામ કયા હૈ?

"મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.)"

હજ્જાજ બિન યૂસુફ ને ચૌંક કર મુહમ્મદ બિન

કાસિમ (રેહ.) કી તરફ દેખા ઔર કહાઃ કાસિમ કે બેટે સે મુઝે યહી તવક્કોઅ(ઉમ્મીદ) થી....... મુઝે પેહચાનતે હો?

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને કહાઃ આપ બસરા કે હાકિમ (ગવર્નર) હૈં.

હજ્જાજ બિન યૂસુફ ને માયૂસ હો કર કહાઃ બસ મેરે મુતઅલ્લિક યહી જાનતે હો તુમ?

"મૈં ઈસકે અલાવા ઔર ભી બહોત કુછ જાનતા હૂં. ઈસસે પેહલે આપ ખલીફા અબ્દુલ મલિક કે દસ્તે રાસ્ત (મદદગાર) થે ઔર અબ ખલીફા વલીદ કે દસ્તે રાસ્ત હૈં."

"તુમ્હેં તુમ્હારી માં ને યે નહીં બતાયા કે કાસિમ મેરા ભાઈ થા ઔર તુમ મેરે ભતીજે હો?"

"ઉન્હોં ને મુઝે બતાયા થા."

"કબ?"

"જબ આપ અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબૈર રદિયલ્લાહુ તઆલા અન્હુ કો કત્લ કરકે મદીના વાપસ આએ થે."

કમસિન ભતીજે કે મુંહ સે યે અલ્ફાઝ સુન કર હજ્જાજ બિન યૂસુફ કી પેશાની કી રગેં થોળી દેર કે લિયે ફૂલ ગઈ. વો ગઝબનાક હોકર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી તરફ દેખને લગા. લેકિન ઉસકી નિગાહોં (નઝરોં) મેં ખૌફ વ હિરાસ કી બજાય ગાયત દરજે કા (બહોત ઝિયાદા) સુકૂન દેખ કર ઉસકા ગુસ્સા આહિસ્તા આહિસ્તા નદામત (ધીરે ધીરે શર્મિન્દગી) મેં તબ્દીલ હોને લગા. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી બેબાક નિગાહેં ઉસસે પૂછ રહી થીં કે મૈંને જો કુછ કહા હૈ કયા વો ગલત હૈ? કયા તુમ અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબૈર રદિયલ્લાહુ તઆલા અન્હુ કે કાતિલ નહીં હો?

હજ્જાજ બિન યૂસુફ અપને દિલ પર એક નાકાબિલે બરદાશ્ત બોઝ મેહસૂસ કરતે હુવે ઉઠા ઔર દરિયા કી તરફ ખુલને વાલે દરીચે (ખિળકી) કે પાસ ખળા હો કર ઝાંકને લગા. "અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબૈર કા કાતિલ......... અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબૈર કા કાતિલ!" ઉસને ચંદ બાર અપને દિલ મેં યે અલ્ફાઝ દુહરાએ. તસવ્વુર કી નિગાહેં માઝી (ગુઝરે હુવે વક્ત) કા નકાબ ઉલટને લગીં. વો મક્કા કે ઉસ ઉમર રસીદા મુજાહિદ કો દેખ રહા થા જિસકે હોંટોં પર કત્લ હોતે વકત ભી એક ફાતિહાના(જીત કી) મુસ્કુરાહટ થી. ઉસે ફિર એક બાર મક્કા કી ગલિયોં મેં બેવાઓં ઔર યતીમોં કી ચીખેં સુનાઈ દેને લગીં. ઉસને ઝુરઝુરી લેતે હુવે મુળ કર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી તરફ દેખા. વો ઉસકી તવક્કોઅ (ઉમ્મીદ) કે ખિલાફ ઉસકી તરફ દેખને કી બજાય નકશા દેખને મેં મુન્હમિક (મસરૂફ) થા. અહદે માઝી(ગુઝરે ઝમાને) કી ચંદ ઔર તસ્વીરેં ઉસકે સામને આ ગઈ. વો ફિર એક બાર મદીના કે એક છોટે સે મકાન મેં અપને નૌજવાન ભાઈ કો બિસ્તરે મર્ગ પર (મરને કે કરીબ) દેખ રહા થા. વો ભાઈ જિસને મક્કા મેં ઉસકી કારગુઝારી (કામ) કા હાલ સુનને કે બાદ ઉસે દેખ કર ગુસ્સે ઔર જોશ મેં આંખેં બંદ કર લી થીં. કાસિમ કે યે અલ્ફાઝ ફિર એક બાર ઉસકે કાનોં મેં ગૂંજને લગે "હજ્જાજ જાઓ મૈં મરતે વકત અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબૈર કે કાતિલ (કત્લ કરને વાલે) કી સૂરત નહીં દેખના ચાહતા. તુમ્હારે દામન પર જિસ ખૂન કે છીંટે હૈં ઉસે મેરે આંસૂ નહીં ધો સકતે." ફિર વો અપને ભાઈ કે જનાઝે કે સાથ એક કમસિન બચ્ચે કો દેખ રહા થા. યે ઉસકા ભતીજા થા જિસે ઉસને ઉઠા કર ગલે લગાને કી

કોશિશ કી થી લેકિન વો તળપ કર એક તરફ ખળા હો કર ચિલ્લાયા થાઃ નહીં નહીં! મુઝે હાથ ન લગાઓ, અબ્બા કો તુમસે નફરત થી.

હજ્જાજ ને એક ઈન્તિહાઈ તકલીફ—દેહ એહસાસ કે તહત મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી તરફ દેખા ઔર કહાઃ મુહમ્મદ ! ઈધર આઓ.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) નકશા લપેટ કર એક તરફ રખતે હુવે ઉઠા ઔર હજ્જાજ બિન યૂસુફ કે કરીબ જા ખળા હુવા. ઉસકે ચેહરે પર ગૈર મામૂલી ઈત્મીનાન કી ઝલક હજ્જાજ બિન યૂસુફ કે લિયે સબ્ર આઝમા થી લેકિન ઉસને ઝબ્ત (બર્દાશ્ત) સે કામ લેતે હુવે કહાઃ "તો મૈં તુમ્હારી નઝરોં મેં અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબૈર કે કાતિલ કે સિવા કુછ નહીં?"

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને જવાબ દિયાઃ યે ખલ્કે ખુદા (અલ્લાહ કી મખ્લૂક) કા ફતવા હૈ ઔર મૈં આપકો ધોકે મેં રખને કે લિયે કાતિલ કી જગહ કોઈ ઔર લફઝ તલાશ નહીં કર સકતા.

હજ્જાજ બિન યૂસુફ ને કહાઃ તુમ્હારી રગોં મેં કાસિમ કા ખૂન હૈ, મૈં તુમ્હારી હર બાત બરદાશ્ત કરને કે લિયે તૈયાર હૂં અગરચે બરદાશ્ત કરના મેરી આદત નહીં.

"મૈં આપકો અપની આદત બદલને પર મજબૂર કરને કે લિયે નહીં આયા. કૈતબા બિન મુસ્લિમ બાબુલી ને જો ફર્ઝ મેરે સુપુર્દ (હવાલે) કિયા થા વો મૈં પૂરા કર ચુકા હૂં અબ મુઝે ઈજાઝત દીજિયે. અગર આપકો કૈતબા કેલિયે કોઈ પૈગામ ભેજના હો તો મૈં કલ હાઝિર હો જાઉંગા."

એક લમ્હા કે તઝબ્ઝુબ (બેચૈની) કે બાદ હજ્જાજ બિન યૂસુફ ને કહાઃ તુમ કહાં જાના ચાહતે હો?

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને જવાબ દિયાઃ

શહેર મેં વાલિદા (માં) કે પાસ, મૈં સીધા આપકે પાસ આયા હૂં અભી તક ઘર નહીં ગયા.

"તુમ્હારી વાલિદા બસરા મેં હૈં? મુઝે યે ભી માલૂમ ન થા વો યહાં કબ આઈ?"

"ઉન્હેં મદીના સે યહાં આએ હુવે ૩–૪ મહીને હુવે હૈં. મુઝે મર્વ મેં ઉનકા ખત મિલા થા."

"વો કિસકે પાસ ઠેહરી હૈં,વો યહાં કયૂં ન આઈ?"

"વો મામૂં કે મકાન મેં ઠેહરી હૈં ઔર યહાં ન આને કી વજહ આપ મુઝસે બેહતર સમઝતે હૈં."

"ઔર તુમ તુર્કિસ્તાન જાને સે પેહલે કહાં થે?"

"મૈં ૧૦ બરસ કી ઉમ્ર તક માં કે સાથ મદીના મેં થા ઔર ઉસકે બાદ મામૂં કે પાસ બસરા મેં ચલા આયા"

"ઔર મુઝસે ઈતની નફરત કી કે અપની સૂરત ન દિખાઈ?"

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને જવાબ દિયા: સચ પૂછિયે તો મૈં મકતબ ઔર ઉસકે બાદ સિપાહિયાના ઝિંદગી મેં ઈસ કદર મસરૂફ રહા હૂં કે અપને દિલ મેં કિસી કી મુહબ્બત યા નફરત કે જઝબાત કો જગહ નહીં દે સકા.

હજ્જાજ બિન યૂસુફ ને કુછ સોચ કર કહા: મકતબ મેં શાયદ મૈંને તુમ્હેં દેખા થા લેકિન પેહચાન ન સકા. તુમ બહોત જલ્દ જવાન હો ગએ હો. અબ બતાઓ અપની ચચી સે નહીં મિલોગે?

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) મુઝબઝબ(બેચૈન) સા હોકર હજ્જાજ બિન યૂસુફ કી તરફ દેખને લગા. હજ્જાજ બિન યૂસુફ ને ઉસકા બાઝૂ પકળ લિયા ઔર લંબે લંબે કદમ ઉઠાતા હુવા કમરે સે બાહર નિકલ આયા. બાગ કે દૂસરે કોને મેં રિહાઈશી (રેહને કે) મકાન કે દરવાઝે પર

પહોંચ કર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને મુસ્કુરાતે હુવે કહાઃ મુઝે છોળ દીજિયે, મૈં આપકે સાથ હૂં.

(૩)

હજ્જાજ બિન યૂસુફ કી આવાઝ સુન કર ઉસકી બીવી એક કમરે સે બાહર નિકલી ઔર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કો દેખતે હી ચિલ્લાઈઃ મુહમ્મદ! તુમ કબ આએ.

હજ્જાજ બિન યૂસુફ ને હૈરાન હોકર પૂછાઃ તુમને ઈસે કૈસે પેહચાન લિયા? વો ખુશી કે આંસૂ પોંછતે હુવે બોલીઃ મૈં ઈસે કયૂં કર ભૂલ સકતી થી?

હજ્જાજ બિન યૂસુફ ને ફિર સવાલ કિયાઃ તુમને ઈસે કબ દેખા થા?

"જબ મૈં ઔર ઝુબૈદા ઈસકે મામૂં કે સાથ હજ પર ગઈ થીં હમ વાપસી પર મદીના મેં ઈનકે યહાં ઠેહરે થે. મુહમ્મદ ભી તુર્કિસ્તાન સે રુખ્સત (છુટ્ટી) પર આયા હુવા થા."

"ઔર મુઝસે ઝિક્ર તક ન કિયા"?

"મુઝે ઈસકી વાલિદા (માં) ને તાકીદ કી થી ઔર મુઝે યે ભી ડર થા કે આપ કહીં બુરા ન માનેં."

"તો ઉન્હોં ને મેરી ખતા (ગલતી) અભી તક માફ નહીં કી"

"વો આપસે નારાઝ નહીં લેકિન કાસિમ કી મૌત કા ઉનકે દિલ પર ગેહરા અસર હૈ."

હજ્જાજ બિન યૂસુફ ને કુછ સોચ કર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી તરફ દેખા ઔર કહાઃ મુહમ્મદ! ચલો મૈં તુમ્હારે સાથ ચલતા હૂં.

હજ્જાજ કી બીવી ને કહાઃ નહીં નહીં!! આપ અભી વહાં ન જાએં.

"લેકિન કયૂં?"

"વો બીમાર હૈં."

"તો ઈસ સૂરત મેં મુઝે ઝરૂર જાના ચાહિયે."

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને બેચૈન સા હો કર કહાઃ અમ્મીજાન બીમાર હૈં મુઝે ઈજાઝત દીજિયે.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ભાગ કર મકાન સે બાહર નિકલ ગયા. હજ્જાજ બિન યૂસુફ ઉસકા સાથ દેને કે લિયે મુળા લેકિન ઉસકી બીવી ને આગે બળ્હ કર રાસ્તા રોક લિયા "નહીં નહીં આપ ન જાએં."

"મૈં ઝરૂર જાઉંગા. તુમ્હેં યહી ડર હૈ ના કે વો મુઝે બુરા ભલા કહેંગી ઔર મૈં તેશ (ગુસ્સે) મેં આ જાઉંગા?"

"નહીં, ઉનકા હૌસ્લા ઈસ કદર પસ્ત(કમ) નહીં".

"તો ફિર મુઝે ઉનકી તીમારદારી (બીમાર પુરસી) સે કયૂં મના કરતી હો ઔર યે તુમ્હેં કૈસે માલૂમ હુવા કે વો બીમાર હૈં?"

"મુઝે ડર હૈ કે આપ ખફા (નારાઝ) હો જાએંગે, મૈં આપ સે એક બાત છુપાતી રહી હૂં"

"વો કયા?"

"જબ સે વો યહાં આઈ હૈં મૈં હર તીસરે ચૌથે દિન ઉનકે ઘર જાયા કરતી હૂં. કલ મૈંને ખાદિમા (નૌકરાની) કો ભેજા ઔર ઉસને બતાયા કે ઉનકી તબીઅત ખરાબ હૈ, મૈં અભી વહાં સે હો કર આઈ હૂં. અગર આપકા ડર ન હોતા તો મૈં કુછ દેર ઔર વહાં ઠહેરતી. આજ ઝુબૈદા મેરે સાથ થી ઔર ઉનકી હાલત દેખ કર મૈં.........."

હજ્જાજ બિન યૂસુફ ને તસલ્લી દેતે હુવે કહાઃ તુમ ડરતી કયૂં હો સાફ સાફ કહો. અગર તુમ ઝુબૈદા કો વહાં છોળ કર આઈ હો તો બુરા નહીં કિયા.

"વો અભી આ જાએગી, મૈંને ખાદિમા કો ભેજ દિયા હૈ."

"લેકિન તુમને યે સબ કુછ મુઝસે કયૂં છુપાયા? કયા તુમ્હારા યે ખયાલ થા કે મુઝ મેં ઈન્સાનિયત કી કોઈ રમક (જાન) બાકી નહીં રહી?"

"મુઝે માફ કીજિયે"

"અચ્છા અબ તુમ ભી મેરે સાથ ચલો."

(૪)

ઝુબૈદા મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી માં કે સિરહાને બેઠી ઉસકા સર દબા રહી થી. એક શામી લૌંડી ઉનકે પાસ ખળી થી. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી વાલિદા ને કરાહતે હુવે ઝુબૈદા કા હાથ અપને નહીફ (કમઝોર) હાથ મેં પકળ લિયા ઔર ઉસે અપની આંખોં પર રખતે હુવે કહા: બેટી! તુમ્હારે હાથોં સે મેરી જલતી હુઈ આંખોં કો ઠંડક પહોંચતી હૈ લેકિન મુઝે ડર હૈ કે તુમ્હારે બાપ કો પતા લગ ગયા તો વો બહોત ખફા (નારાઝ) હોગા ઔર ફિર શાયદ તુમ કભી ભી યહાં ન આ સકો. બેટી જાઓ.

ઝુબૈદા ને આંખોં મેં આંસૂ ભરતે હુવે જવાબ દિયા: "મેરા જી નહીં ચાહતા કે આપકો ઈસ હાલત મેં છોળ કર જાઉં."

સહેન મેં કિસી ને આહટ કી. ઝુબૈદા ને ઉઠ કર બાહર ઝાંકા. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) અપને ઘોળે કી લગામ હબશી ગુલામ કે હાથ મેં થમા કર ભાગતા હુવા આગે બળહા. દરવાઝે પર ઝુબૈદા કો દેખ કર ઝિઝકા ઔર પેહચાન કર બોલા: "તુમ યહાં? અમ્મી કૈસી હૈ?"

ઝુબૈદા ને જવાબ દેને કી બજાય ઉસકી સિપાહિયાના હૈબત(સૂરત) સે મરઉબ સી હોકર એક તરફ હટ ગઈ ઔર

મુહમ્મદ બિન કાસિમ(રેહ.) અંદર દાખિલ હુવા.

બેટે પર નિગાહ (નઝર) પળતે હી માં કે ઝર્દ (પીલે) ચેહરે પર રૌનક આ ગઈ. ઉસને ઉઠ કર બૈઠતે હુવે કહાઃ બેટા ! તુમ આ ગએ?

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને ઉસકે કરીબ બૈઠ કર સર સે ખોદ (લોહે કી ટોપી) ઉતારતે હુવે પૂછાઃ "અમ્મી આપ કબ સે અલીલ (બીમાર) હૈં?"

"બેટા ! બસરા પહોંચતે હી મેરી સિહત ખરાબ હો ગઈ થી."

"લેકિન મુઝે કયૂં ન લિખા?"

"બેટા ! તુમ ઘર સે કોસોં દૂર થે ઔર મૈં તુમ્હેં પરેશાન નહીં કરના ચાહતી થી. ઔર યે ખોદ તુમ્હારે સર પર મુઝે બહોત અચ્છા માલૂમ હોતા થા. ઈસે પહેન કર દિખાઓ મૈં અપને નૌજવાન મુજાહિદ કો સિપાહિયાના લિબાસ મેં અચ્છી તરહ દેખના ચાહતી હૂં."

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને મુસ્કુરાતે હુવે ખોદ અપને સર કર રખ લિયા. માં કુછ દેર ટિકટિકી બાંધ કર ઉસકી તરફ દેખતી રહી. ઉસકે મુંહ સે બેઈખ્તિયાર દુઆ નિકલી "મેરે અલ્લાહ! યે સર હમેશા ઉંચા રહે."

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) સે નઝર હટા કર ઉસને ઝુબૈદા કી તરફ દેખા ઔર કહાઃ બેટી ! તુમ કયૂં ખળી હો, બૈઠ જાઓ.

ઝુબૈદા જો અભી તક દરવાઝે કે કરીબ થી, ઝિઝકતી ઔર શર્માતી હુઈ આગે બળ્હી ઔર બિસ્તર કે કરીબ એક કુરસી પર બૈઠ ગઈ.

માં ને મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી તરફ દેખા. "મુહમ્મદ તુમને ઈસે નહીં પેહચાના?"

ઉસને જવાબ દિયાઃ "મૈંને ઈસે દેખતે હી પેહચાન

લિયા થા લેકિન ઝુબૈદા તુમ કૈસે આઈ? ચચા કો તો માલૂમ ભી ન થા કે અમ્મીજાન યહાં હૈ?"

માં ને પરેશાન હો કર પૂછા: "તુમ અપને ચચા સે મિલ કર આએ હો?"

"હાં અમ્મી ! કૈતબા કા ઝરૂરી પૈગામ થા ઈસલિયે મૈં સીધા ઉનકે પાસ પહોંચા ઔર વો મુઝે પકળ કર અપને ઘર લે ગએ. વો ખુદ ભી આપકે પાસ આના ચાહતે થે લેકિન મૈં આપકી અલાલત (બીમારી) કા હાલ સુન કર ભાગ આયા ઔર ઉન્હેં સાથ ન લા સકા."

માં ને મગમૂમ (ઉદાસ) સૂરત બના કર કહા: "ખુદા કરે યહાં આને મેં ઉસકી નિય્યત નેક હો."

ઝુબૈદા કા સુર્ખ વ સુફેદ (ગુલાબી) ચેહરા ઝર્દ (પીલા) હો રહા થા. ઉસને કુરસી સે ઉઠ કર કહા: "ચચીજાન મૈં જાતી હૂં." શામી કનીઝ ભી ઉઠ કર ખળી હો ગઈ.

લેકિન ઈતને મેં બાહર કિસી કે પાંવ કી ચાપ સુનાઈ દી ઔર શામી કનીઝ ને આગે બળ્હ કર સહેન કી તરફ ઝાંકા ઔર ઉસકે મુંહ સે હલ્કી સી ચીખ નિકલ ગઈ.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) પરેશાન હો કર ઉઠા ઔર દરવાઝે કી તરફ બળ્હા. ઝુબૈદા કી માં અંદર દાખિલ હુઈ ઔર હજ્જાજ બિન યૂસુફ ને દરવાઝે પર રુક કર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) સે કહા: "મુહમ્મદ! અપની માં સે પૂછો મુઝે અંદર આને કી ઈજાઝત હૈ?"

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને મુળ કર માં કી તરફ દેખા ઔર કહા: ક્યૂં અમ્મી ચચા અંદર આને કી ઈજાઝત ચાહતે હૈં?

માં ને સર ઔર ચેહરા ઢાંપતે હુવે જવાબ દિયા: ઘર મેં આને વાલે મેહમાન કે લિયે દરવાઝા બંદ નહી

કિયા જા સકતા, ઉન્હેં બુલાઓ.

હજ્જાજ બિન યૂસુફ અંદર દાખિલ હુવા. ઝુબેદા કે ચેહરે પર કઈ રંગ આ ચુકે થે. ઉસકી માં ને ઉસકે સર પર હાથ રખતે હુવે કહાઃ બેટી ! ડરતી કયૂં હો. તુમ્હારે અબ્બા ખુદ તુમ્હારી ચચી કી મિઝાજ પુરસી (ખૈરિયત પૂછને) કે લિયે આએ હૈં.

હજ્જાજ બિન યૂસુફ કો વહાં બૈઠતે ચંદ સાઅતેં (કુછ લમહે) ગુઝરી થીં કે ગલી મેં લોગોં કા શોર સુન કર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) બાહર નિકલા ઔર થોળી દેર બાદ મુસ્કુરાતા હુવા વાપસ આ કર કેહને લગાઃ આપકો દેખ કર મહેલ્લે કે તમામ લોગ હમારે દરવાઝે પર જમા હો ગએ થે. વો સમઝ રહે થે કે આપ હમેં કત્લ કરને કે લિયે આએ હૈં.

હજ્જાજ બિન યૂસુફ કે ચેહરે પર એક દર્દનાક મુસ્કુરાહટ નમૂદાર હુઈ ઔર ઉસને સર ઝુકા લિયા.

(૫)

તીસરે દિન મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ફિર હજ્જાજ બિન યૂસુફ કે પાસ પહોંચા ઔર તુર્કિસ્તાન જાને કા ઈરાદા ઝાહિર કિયા. હજ્જાજ બિન યૂસુફ ને પૂછાઃ તુમ્હારી માં કી તબીઅત અબ કૈસી હે?

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને જવાબ દિયાઃ ઉનકી હાલત અબ પેહલે સે કુછ અચ્છી હે ઔર ઉન્હોં ને મુઝે વાપસ જાને કી ઈજાઝત દે દી હે. મેરા ઈરાદા હે કે મૈં આજ હી રવાના હો જાઉં.

હજ્જાજ બિન યૂસુફ ને જવાબ દિયાઃ મૈંને આજ સુબહ કૈતબા કે પાસ અપના કાસિદ (પૈગામ પહોંચાને વાલા) રવાના કર (ભેજ) દિયા હે ઔર ઉસે લિખ ભેજા હે કે મુઝે તુમ્હારી તજાવીઝ (મન્સૂબોં, પ્લાનોં) સે ઈત્તિફાક

હૈ. અબ તુમ કુછ અરસા યહીં રહોગે.

"લેકિન મેરા વહાં જાના ઝરૂરી હૈ. કૈતબા ને મુઝે જલ્દ વાપસ આને કી બહોત તાકીદ કી થી."

હજ્જાજ બિન યૂસુફ ને જવાબ દિયાઃ લેકિન મુઝે ઈસ જગહ તુમ્હારી ઝિયાદા ઝરૂરત હૈ. મુઝ પર એક બહોત બળા બોઝ હૈ ઔર તુમ મેરા હાથ બટા સકતે હો. મૈં યહાં સે અકેલા હર મહાઝ (મૈદાન) કી નિગરાની (દેખ ભાલ) નહીં કર સકતા. ઈસકે અલાવા તુમ્હારે મુતઅલ્લિક મૈંને દરબારે ખિલાફત મેં લિખા હૈ, મુમકિન હૈ કે તુમ્હેં વહાં એક ફૌજી મુશીર (ફૌજ કે મુતઅલ્લિક મશ્વરા દેને વાલે) કા ઓહદા (રુતબા) સંભાલના પળે.

"લેકિન દમિશ્ક મેં મુઝસે કહીં ઝિયાદા તજરુબેકાર લોગ હૈં. મૈં યે નહીં ચાહતા કે દરબારે ખિલાફત મેં આપકે અસર વ રુસૂખ કા નાજાઈઝ ફાયદા ઉઠાઉં. અભી મુઝે બહોત કુછ સીખના હૈ, આપ મુઝે તુર્કિસ્તાન જાને કી ઈજાઝત દેં."

"મુહમ્મદ! તુમ્હારા યે કયાસ (ખયાલ) ગલત હૈ. અગર તુમ ભતીજે હોને કી બજાય મેરે બેટે ભી હોતે તો ભી મૈં તુમ્હારી બેજા (ગલત) હિમાયત ન કરતા. મુઝે યકીન હૈ કે તુમ બળી સે બળી ઝિમ્મેદારી સંભાલ સકતે હો. યે મહઝ (સિર્ફ) ઈત્તિફાક હૈ કે તુમ મેરે ભતીજે હો. પરસોં કી મુલાકાત મેં જો અસર તુમને મુઝ પર ડાલા હૈ ઉસકે બાદ ખ્વાહ તુમ કોઈ હોતે, મૈં યકીનન તુમ્હારે લિયે યહી કુછ કરતા. કૈતબા બઝાતે ખુદ (ખુદ ભી) ગૈર મામૂલી સલાહિયતોં કા માલિક હૈ, વો તુમ્હારે બગૈર કામ ચલા સકેગા. તુમ મૈદાને જંગ કી બજાય દમિશ્ક યા બસરા મેં રેહ કર ઉસકી ઝિયાદા મદદ કર સકતે હો. તુમ નૌજવાન

હો, વો નૌજવાન જો બૂળ્હોં કી આવાઝ સે ટસ સે મસ હોને કે આદી(આદત વાલે) નહીં, યકીનન તુમ્હારી આવાઝ પર લબ્બૈક (મૈં હાઝિર હૂં) કહેંગે. કૈતબા કી સબસે બળી મદદ યે હોગી કે તુમ યહાં યા દમિશ્ક મેં બૈઠ કર ઉસકે લિયે મઝીદ સિપાહી ભરતી કરતે રહો. દૂસરે મહાઝ (મૈદાન) પર હમારી અફવાજ મગરિબી અફ્રીકા તક પહોંચ ચુકી હૈ. મુમકિન હૈ કે મુસા બિન નસીર કિસી દિન સમુંદર ઉબૂર (પાર) કરકે સ્પેન પર હમલા કરને કે લિયે તૈયાર હો જાએ. ઈસ સૂરત મેં હમારે લિયે મગરિબી મહાઝ તુર્કિસ્તાન કે મહાઝ સે ભી ઝિયાદા અહમ હો જાએગા. ઈસલિયે જબ તક દરબારે ખિલાફત સે મેરે મકતૂબ (ખત) કા જવાબ નહીં આતા તુમ યહીં રહો. ઔર તુમ્હારે મામૂંજાન અભી તક કૂફા સે આએ કે નહીં?

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને જવાબ દિયાઃ વો શાયદ આજ આ જાએં.

"ઉન્હેં આતે હી મેરે પાસ ભેજના ઔર કેહના કે યે વાલિયે બસરા (બસરા કે ગવર્નર) કા હુકમ નહીં, હજ્જાજ બિન યૂસુફ કી દરખ્વાસ્ત હૈ.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ(રેહ.) બાહર નિકલા તો એક કનીઝ ને કહા કે આપકી ચચી આપકો અંદર બુલાતી હૈં.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) હરમ-સરા મેં દાખિલ હુવા. ઝુબૈદા અપની માં કે પાસ બૈઠી હુઈ થી. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કો દેખ કર ઉસકે ચેહરે પર હયા કી સુર્ખી (શર્મ કી લાલી) છા ગઈ ઔર વો ઉઠ કર દૂસરે કમરે મેં ચલી ગઈ.

ચચી ને મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કો અપને સામને એક કુરસી પર બિઠા લિયા ઔર પૂછાઃ બેટા !

તુમ્હારે મામૂંજાન આએ હૈં યા નહીં?

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને જવાબ દિયાઃ વો આજ આ જાએંગે લેકિન ઉનકી કયા ઝરૂરત પળ ગઈ? ચચા ભી મુઝસે ઉન્હી કે મુતઅલ્લિક પૂછતે થે.

"કુછ નહીં બેટા એક કામ હૈ."

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ચચી સે રુખ્સત હો કર ઘર પહોંચા તો હજ્જાજ બિન યૂસુફ કી એક બૂળ્હી ખાદિમા બાહર નિકલ રહી થી. વો અંદર દાખિલ હુવા તો માં બિસ્તર પર તકિયે કા સહારા લિયે બેઠી થી. વો ઉસે દેખતે હી મુસ્કુરા કર બોલીઃ બેટા ! અબ તો શાયદ તુમ્હેં ચંદ દિન યહીં રેહના પળેગા.

"હાં અમ્મી ચચા ને દરબારે ખિલાફત મેં ફૌજી મુશીર (ફૌજ કે મુતઅલ્લિક મશ્વરા દેને વાલે) કે ઓહદે (રુતબે) કે લિયે મેરી સિફારિશ કી હૈ ઔર મુઝે જવાબ આને તક યહીં ઠહેરના પળેગા."

"બેટા ! હજ્જાજ કભી કિસી પર મહેરબાન નહીં હુવા લેકિન તુમ બહોત ખુશનસીબ હો."

"અમ્મી ! મૈં અપને પાંવ પર ઉઠના ચાહતા હૂં. અગર દમિશ્ક જા કર મુઝે માલૂમ હુવા કે મૈં અપને નએ ઓહદે કા અહલ (કાબિલ) નહીં તો મૈં વાપસ ચલા જાઉંગા. મુઝે ડર હૈ કે વહાં બળી બળી ઉમ્ર કે લોગ મુઝ પર હંસેંગે ઔર યે કહેંગે કે મેરે સાથ ખાસ રિઆયત કી ગઈ હૈ."

"બેટા ! હજ્જાજ મેં લાખ બુરાઈયાં હૈં લેકિન ઉસમેં એક ખૂબી ઝરૂર હૈ કે વો ઓહદેદારોં કા ઈન્તિખાબ (રુતબે વાલોં કા ચુનાવ) કરતે વકત ગલતી નહીં કરતા. મૈં ખુદ યે નહીં ચાહતી કે વો મેરે બેટે કે સાથ કોઈ રિઆયત કરે. લેકિન અગર ઉસને તુમ્હારી કોઈ રિઆયત બેજા (ગલત)

કી હે તો મૈં યે ચાહતી હૂં કે તુમ ન સિર્ફ ખુદ કો અપને મન્સબ કા અહેલ (રુતબે કે કાબિલ) સાબિત કર દિખાઓ બલ્કે યે સાબિત કર દો કે તુમ ઉસસે ઝિયાદા અહમ ઝિમ્મેદારી સંભાલ સકતે હો. મૈં તુમ્હેં ઔર ખુશ–ખબરી સુનાના ચાહતી હૂં."

"વો ક્યા?"

"પેહલે વાદા કરો કે મૈં જો કુછ કહૂંગી તુમ ઉસ પર અમલ કરોગે?"

"અમ્મી આજ તક આપકા કોઈ હુકમ ઐસા હૈ જિસસે મૈંને સરતાબી (નાફરમાની) કી હો?"

"જીતે રહો બેટા! મેરી દુઆ હૈ કે જબ તક દિન કો સૂરજ ઔર રાત કો ચાંદ ઔર સિતારે મુયસ્સર (મૌજૂદ) હૈં તુમ્હારા નામ દુનિયા મેં રૌશન રહે ઔર કયામત કે દિન મુજાહિદીને ઈસ્લામ કી માંઓં કી સફ (લાઈન) મેં મેરી ગરદન કિસી સે નીચી ન હો."

માં ને મુસ્કુરાતે હુવે તકિયે કે નીચે સે એક ખત નિકાલા ઔર કહા: લો પળ્હ લો તુમ્હારી ચચી કા ખત હૈ.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને ખત ખોલા ઔર ચંદ સુતૂર (લાઈનેં) પળ્હને કે બાદ ઉસકા ચેહરા સુર્ખ (લાલ) હો ગયા. ઉસને ખત ખત્મ કિયે બગૈર માં કે આગે રખ દિયા ઔર દેર તક સર ઝુકાએ બૈઠા રહા.

"ક્યૂં બેટા ક્યા સોચ રહે હો?"

"કુછ નહીં અમ્મી."

"બેટા ! યે મેરી ઝિંદગી કી સબસે બળી આરઝૂ થી ઔર હજ્જાજ સે નફરત કે બાવજૂદ મૈં યે દુઆ કરતી થી કે ઝુબૈદા મેરી બહૂ બને. પિછલે દિનોં વો બાપ સે છુપ છુપ કર મેરી તીમારદારી કરતી રહી. સચ કેહતી હૂં કે અગર

મેરી કોઈ અપની લળકી ભી હોતી તો શાયદ મેરા ઈસી કદર ખયાલ કરતી. મુઝે યે ડર થા કે હજ્જાજ બિન યૂસુફ કભી યે ગવારા ન કરેગા ઔર મૈં ખુદા સે તુમ્હારી ઈઝઝત, તરક્કી ઔર શોહરત કે લિયે દુઆએં કિયા કરતી થી. મૈં જબ ભી ઝુબૈદા કો દેખતી મેરે મુંહ સે યે દુઆ નિકલતી "યા અલ્લાહ ! મેરે બેટે કો ઐસા બના દે કે હજ્જાજ ઉસે અપના દામાદ બનાને પર ફખ્ર કરે. આજ મેરી આરઝુએં પૂરી હુઈ. લેકિન યે ખયાલ ન કરના કે મૈં સિર્ફ ઈસલિયે ખુશ હૂં કે તુમ વાલિયે બસરા (બસરા કે ગવર્નર) કે દામાદ બનોગે બલ્કે મૈં ઈસલિયે ખુશ હૂં કે મદીના, દમિશ્ક ઔર બસરા મેં મૈંને ઝુબૈદા જૈસી લળકી નહીં દેખી. મૈં યે ચાહતી હૂં કે દમિશ્ક મેં યા કહીં ઔર જાને સે પેહલે તુમ્હારી શાદી કર દી જાએ, તુમ્હેં કોઈ એતિરાઝ તો ન હોગા બેટા?"

"અમ્મી આપકો ખુશ રખના મૈં દુનિયા કી સબસે બળી સઆદત (ખુશનસીબી) સમઝતા હૂં લેકિન મામૂંજાન હજ્જાજ સે બહોત નફરત કરતે હૈં."

"ઈસકે બાવજૂદ વો ઝુબૈદા કો ઈન્હીં નિગાહોં સે દેખતે હૈં જિનસે મૈં દેખતી હૂં. તુમ ઉનકી ફિક્ર ન કરો."

(૬)

તીન હફતોં કે બાદ બસરા, કૂફા ઔર ઈરાક કે દૂસરે શહેરોં મેં યે ખબર હૈરત વ ઈસ્તેઅજાબ (તઅજ્જુબ) સે સુની ગઈ કે હજ્જાજ બિન યૂસુફ ને જો આલમે ઈસ્લામ કી કિસી બળી શખ્સિયત કો ખાતિર મેં નહીં લાતા, અપને ભાઈ કાસિમ કે યતીમ ઔર ગરીબ લળકે કે સાથ અપની ઈકલૌતી બેટી કી શાદી કર દી. દાવતે વલીમા મેં શહેર કે મુઅઝઝિઝીન (ઈઝઝતદારોં) કે અલાવા મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે બહોત સે દોસ્ત ઔર મકતબ-શરીક થે.

અગલે દિન હજ્જાજ બિન યૂસુફ ને મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કો બુલા કર યે ખુશ ખબરી સુનાઈ કે દમિશ્ક સે ખલીફતુલ મુસ્લિમીન કા એલચી આ ગયા હૈ. ઉન્હોં ને લિખા હૈ તુમ્હેં ફૌરન દમિશ્ક ભેજ દિયા જાએ.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને કહાઃ મૈં જાને કે લિયે તૈયાર હૂં લેકિન દરબારે ખિલાફત કે બળે બળે ઓહદેદાર (રુતબે વાલે) મુઝે દેખ કર યહી સમઝેંગે કે આપકી વજહ સે મેરે સાથ બેજા રિઆયત (ગલત તરફદારી) કી ગઈ હૈ.

હજ્જાજ ને જવાબ દિયાઃ કીમતી પથ્થર અપની ઝખામત (બળે હોને) સે નહીં બલ્કે ચમક સે પેહચાને જાતે હૈં. મૈંને ફકત (સિર્ફ) તુમ્હારી ફિતરી (કુદરતી) સલાહિયતોં કી નશૂનુમા (પરવરિશ) કે લિયે એક મૌઝૂં (મુનાસિબ) માહોલ તલાશ કિયા (ઢૂંડા) હૈ. દરબારે ખિલાફત મેં તુમ સેગએ ઉમૂરે હરબ કી મજલિસે શૂરા મેં એક રુકન (શખ્સ) કી હૈસિયત સે કામ કરોગે. અગર તુમ અપને રુફકાએ–કાર (કામ કરને વાલે સાથિયોં) ઔર ખલીફા કો મેરી તરહ મુતાસ્સિર કર સકો તો યકીન રખો કે કિસી કો તુમ્હારી કમ ઉમ્ર કી શિકાયત નહીં હોગી.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને કહાઃ લેકિન મૈં હૈરાન હૂં કે સેગએ ઉમૂરે હરબ કી મજલિસે શૂરા દમિશ્ક મેં કયા કરતી હૈ. ખલીફા ને ઉમૂરે હરબ કી તમામ ઝિમ્મેદારી તો આપકો સોંપ રખી હૈ. સિપેહ સાલારોં(કમાન્ડરોં) કે એલચી બરાહે રાસ્ત (ડાયરેક્ટ) આપકે પાસ આતે હૈં, નકલો હરકત (કિસી કો કહીં ભેજને) કે તમામ એહકામ (હુક્મ) આપકી તરફસે જાતે હૈં.

"યે ઈસલિયે કે મજલિસે શૂરા મેં તુમ્હારે જૈસે

સરગર્મ ઔર બેદાર મગઝ અરકાન(હાઝિર દિમાગ શખ્સોં) કી કમી હૈ ઔર ઉનકા બહોતસા બોઝ મુઝ પર ડાલ દિયા હૈ. અબ તુમ વહાં જાઓગે તો કમ અઝ કમ મેરે સર સે અફ્રીકા કે મહાઝ કી નિગરાની કા બોઝ ખત્મ હો જાએગા. અફ્રીકા કે હાલાત મેં ઝરા સી તબ્દીલી પર અમીરુલ મોમિનીન મુઝે હર દૂસરે તીસરે મહીને મશ્વરા કે લિયે બુલાતે હૈં. મુમકિન હૈ કે તુમ્હારી સલાહિયતેં દેખ કર મુઝે વો બાર બાર બુલાને કી ઝરૂરત મેહસૂસ ન કરેં ઔર મૈં તુર્કિસ્તાન કે મહાઝ કી તરફ ઝિયાદા તવજ્જોહ દે સકૂં.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને પૂછાઃ મુઝે કબ જાના ચાહિયે?

"મેરે ખયાલ મેં તુમ કલ હી રવાના હો જાઓ. મૈં ચંદ દિનોં તક તુમ્હારી વાલિદા (માં) ઔર ઝુબૈદા કો દમિશ્ક ભેજને કા ઈન્તિઝામ કર દૂંગા."

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) રુખ્સત હોને કો થા કે હબશી ગુલામ ને અંદર આ કર હજ્જાજ બિન યૂસુફ કો ઈત્તિલા (ખબર) દી કે એક નૌજવાન હાઝિર હોને કી ઈજાઝત ચાહતા હૈ. વો કેહતા હૈ કે મૈં સરાનદીપ સે નિહાયત અહમ ખબર લે કર આયા હૂં.

હજ્જાજ બિન યૂસુફ ને કહાઃ બુલાઓ ઉસે ઔર મુહમ્મદ તુમ ભી ઠેહરો. મેરા દિલ ગવાહી દેતા હૈ સરાનદીપ સે કોઈ અચ્છી ખબર નહીં આઈ.

ગુલામ કે જાને કે થોળી દેર બાદ ઝુબૈર અંદર દાખિલ હુવા. ઉસકે કપળે ગર્દો ગુબાર સે અટે (ધૂલ સે ભરે) હુવે થે ઔર ખૂબસૂરત ચેહરે પર હુઝ્નો મલાલ (ગમ) ઔર થકાવટ કે આસાર (નિશાનિયાં) થે. હજ્જાજ બિન યૂસુફ ને ઉસે દેખતે હી પેહચાન લિયા ઔર કહાઃ

"ઝુબૈર તુમ આ ગએ. તુમ્હારા જહાઝ....."

ઝુબૈર ને જવાબ દિયાઃ મુઝે અફસોસ હૈ કે મૈં આપકે પાસ અચ્છી ખબર લે કર નહીં આયા. સિંધ કે સાહિલ (સમુંદર કે કિનારે) પર દીબલ કે ગવર્નર ને હમારા જહાઝ લૂટ લિયા હૈ. દૂસરા જહાઝ જિસ પર સરાનદીપ કે રાજા ને આપકે ઔર ખલીફા કે લિયે તહાઈફ (તોહફે) ભેજે થે વો ભી લૂટ લિયા હૈ ઔર મુસલમાનોં કે યતીમ બચ્ચે જિન્હેં મૈં લેને કે લિયે ગયા થા કૈદ કર લિયે હૈં.

હજ્જાજ ને કહાઃ તુમ યહાં કૈસે પહોંચે? મુઝે તમામ વાકિઆત બતાઓ.

ઝુબૈર ને શુરૂ સે લેકર આખિર તક અપની સરગુઝિશ્ત (વાકિઆ) સુનાઈ. હજ્જાજ બિન યૂસુફ કી આંખોં મેં ગમ વ ગુસ્સા કે શોલે ભળકને લગે. ઉસકે ચેહરે પર પુરાની હૈબત છા ગઈ ઔર વો હાથોં કી મુઠ્ઠિયાં ભીંચતા ઔર હોંટ ચબાતા હુવા કમરે મેં ચક્કર લગાને લગા. થોળી દેર બાદ વો એક દીવાર કે કરીબ રુક કર હિંદુસ્તાન કે નકશે કી તરફ દેખને લગા ઔર ઉસકે મુંહ સે એક ઝખ્મી શેર કી ગરજ સે મિલતી જુલતી આવાઝ નિકલીઃ સિંધ કે રાજા કી યે જુરઅત (હિમ્મત)? બકરિયાં ભી શેરોં કો સીંગ દિખાને લગીં. શાયદ ઉસે યે ભી માલૂમ હો ગયા હૈ કે હમારી અફવાજ (ફૌજેં) શુમાલ ઔર મગરિબ મેં ફંસી હુઈ હૈં.

યે કેહ કર હજ્જાજ ઝુબૈર કી તરફ મુતવજ્જેહ હુવાઃ તુમને અભી તક બસરા મેં તો કિસી કો યે ખબર નહીં સુનાઈ?

ઝુબૈર ને જવાબ દિયાઃ નહીં! મૈં સીધા આપકે પાસ આયા હૂં.

હજ્જાજ બિન યૂસુફ ને કહાઃ સિંધ કી તરફ સે ઈસસે ઝિયાદા સરીહ (ખુલે) અલ્ફાઝ મેં હમારે ખિલાફ એલાને જંગ નહીં હો સકતા લેકિન તુમ જાનતે હો કે ઈસ વક્ત હમારી મજબૂરિયાં હમેં એક નએ મહાઝ કી તરફ પેશ–કદમી (નઈ જંગ કે લિયે બઢને) કી ઈજાઝત નહીં દેતીં. મૈં યે ચાહતા હૂં કે યે અલમનાક (દુખ ભરી) ખબર અભી અવામ તક ન પહોંચે. વો ખુદ જિહાદ પર જાને કે લિયે તૈયાર હોં યા ન હોં લેકિન મુઝે કોસને (ભલા બુરા કેહને) મેં કોતાહી નહીં કરેંગે.

ઝુબૈર ને કહાઃ આપકા મતલબ હૈ કે આપ યે સબ કુછ ખામોશી સે બરદાશ્ત કર લેંગે?

હજ્જાજ ને જવાબ દિયાઃસરે–દસ્ત(અભી) ખામોશી કે સિવા મેરે લિયે કોઈ ચારા નહીં. મૈં મકરાન કે ગવર્નર કો લિખતા હૂં કે વો ખુદ સિંધ કે રાજા કે પાસ જાએ. મુમકિન હૈ કે વો અપની ગલતી કી તલાફી (ભરપાઈ) કે લિયે આમાદા (રાઝી) હો જાએ ઔર મુસલમાન બચ્ચોં કો ઉસકે હવાલે કર દે.

ઝુબૈર ને કહાઃ મૈં આપકો યકીન દિલાતા હૂં કે વો અપની ગલતી કે એતિરાફ કરને પર આમાદા (માનને પર રાઝી) નહીં હોંગે. અબુલ હસન કા જહાઝ લાપતા (ગાઈબ) હોને પર ભી આપને મકરાન કે ગવર્નર કો વહાં ભેજા થા લેકિન ઉન્હોં ને અપની લાઈલ્મી (અંજાન હોને) કા ઈઝહાર કિયા ઔર મુઝે યકીન હૈ કે અબુલ હસન કા જહાઝ ભી લૂટા ગયા થા ઔર વો ઔર ઉસકે ચંદ સાથી અભી તક રાજા કી કૈદ મેં હૈં. મૈં ખુદ ભી મકરાન કે આમિલ (ગવર્નર) સે મિલ કર આયા હૂં. વો યે કેહતે થે કે ઉનકે સાથ રાજા ઔર ઉસકે અહેલકાર ગુઝિશ્તા(પિછલી)

મુલાકાત મેં નિહાયત ઝિલ્લત આમેઝ સુલૂક કર ચુકે હૈં. ઈસલિયે વો બઝાતે ખુદ દોબારા ઉસકે પાસ જાના પસંદ નહીં કરતે. તાહમ (ફિર ભી) ઉન્હોં ને આપકા મશ્વરા લિયે બગૈર મકરાન કે સાલારે આલા ઉબૈદુલ્લાહ કી કિયાદત મેં દીબલ કે હાકિમ કે પાસ એક વફદ ભેજ દિયા હૈ. જો કુછ મૈં દેખ ચુકા હૂં ઉસસે મેરા અંદાઝા હૈ કે દીબલ કા રાજા ઈન્તિહા દરજે કા બેરહમ ઔર હટધર્મ હૈ ઔર ઉબૈદુલ્લાહ ભી કાફી જોશીલા હૈ. મુમકિન હૈ કે વહાં ઉનકે સાથ ભી વહી સુલૂક હો જો હમારે સાથ હો ચુકા હૈ ઔર વો રાજા સે મુલાકાત કરને સે પેહલે હી કિસી ખતરે કા શિકાર હો જાએં.

હજ્જાજ ને કહાઃ તાહમ (ફિર ભી) મૈં ઉબૈદુલ્લાહ કી વાપસી કા ઈન્તિઝાર કરૂંગા.

"ઔર અગર વો ભી અચ્છી ખબર ન લાયા તો?"

"મૈં કુછ નહીં કેહ સકતા. સિંધ એક વસીઅ (ફૈલા હુવા) મુલ્ક હૈ ઔર હમેં વહાં લશ્કર–કશી (ફૌજ ભેજને) સે પેહલે એક લંબી તૈયારી કી ઝરૂરત હૈ. યે ભી મુમકિન હૈ કે અમીરુલ મોમિનીન તુર્કિસ્તાન, અફ્રીકા ઔર ઉસકે બાદ શાયદ ઉન્દલુસ કી ફતહ (જીત) સે પેહલે હમેં સિંધ પર લશ્કર કશી કી ઈજાઝત ન દેં.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) અબ તક ખામોશી સે યે બાતેં સુન રહા થા. ઉસને ઝુબૈર કી માયૂસ નિગાહોં સે મુતાસ્સિર હોકર કહાઃ ખલીફા કો રઝામંદ (રાઝી) કરને કી ઝિમ્મેદારી મૈં લેતા હૂં. અગર આપ ઈજાઝત દેં તો મૈં કલ કી બજાય આજ હી દમિશ્ક રવાના હો જાઉં.

હજ્જાજ ને જવાબ દિયાઃ બરખુરદાર (બેટે) જાતે હી ખલીફા કો ઐસા મશ્વરા દે કર તુમ અપની સિપાહિયાના

સલાહિયતોં કા અચ્છા મુઝાહરા નહીં કરોગે. તુમ્હારી ગૈરત ઔર શુજાઅત (બહાદુરી) મેં કલામ (બહસ) નહીં લેકિન દુશ્મનોં કે કિલ્એ ખાલી તદબીરોં (પ્લાનોં) સે ફતહ નહીં હોતે. ઈસ મુહિમ કે લિયે બહોત સે સિપાહિયોં કી ઝરૂરત હોગી, ઔર ઈરાક, અરબ ઔર શામ કે કિસી મુસ્તકર (ઠિકાને) મેં હમારે પાસ ઝાઈદ અફવાજ (ઝરૂરત સે ઝિયાદા ફૌજેં) નહીં.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને જવાબ દિયાઃ મૈં મુસલમાનોં કી ગૈરત સે માયૂસ નહીં. ઐસી ખબર ઉન લોગોં કો ભી મુતાસ્સિર કર સકતી હૈ જિન્હેં આરામ કી ઝિંદગી જઝબએ જિહાદ સે મેહરૂમ કર ચુકી હૈ. મુમકિન હૈ કે આપ અપની ઉમ્ર કે લોગોં સે માયૂસ હોં લેકિન મૈં નૌજવાનોં સે માયૂસ નહીં. વો નૌજવાન જો આપ ઔર ખલીફા સે ઈખ્તિલાફ કે બાઈસ (વજહ સે) તુર્કિસ્તાન ઔર અફ્રીકા જા કર લળના પસંદ નહીં કરતે, મુસલમાન બચ્ચોં પર સિંધ કે રાજા કે મઝાલિમ કી દાસ્તાન (ઝુલ્મ કે વાકિએ) સુન કર યકીનન મુતાસ્સિર હોંગે. હઝારોં નૌજવાન ઐસે હૈં જિનકી હમિય્યત (ગૈરત) અભી તક ફના (ખત્મ) નહીં હુઈ. વો મુસલમાન જિનસે આપ માયૂસ હૈં, મરે નહીં સો રહે હૈં. ઔર કૌમ કે યતીમ બચ્ચોં કી ફરિયાદ યકીનન ઉનકે લિયે સૂરે ઈસરાફીલ સાબિત હોગી.

હજ્જાજ બિન યૂસુફ ગેહરી સોચ મેં પળ ગયા. ઝુબૈર ને મૌકા દેખ કર એક સુફેદ રૂમાલ જિસ પર નાહીદ કી તેહરીર (લિખાન) થી અપની જેબ સે નિકાલ કર ઉસે પેશ કિયા ઔર કહાઃ "આપકે નામ યે મકતૂબ (ખત) અબુલ હસન કી લળકી ને અપને ખૂન સે લિખા થા ઔર મુઝસે કહા થા કે અગર હજ્જાજ બિન યૂસુફ કા ખૂન

મુન્જમિદ હો (જમ) ચુકા હો તો મેરા યે ખત પેશ કર દેના વરના ઈસકી ઝરૂરત નહીં.''

હજ્જાજ બિન યૂસુફ રૂમાલ પર ખૂન સે લિખી હુઈ તેહરીર કી ચંદ સુતૂર (લાઈને) પળ્હ કર કપકપા ઉઠા ઔર ઉસકી આંખોં કે શોલે પાની મેં તબ્દીલ હોને લગે. ઉસને રૂમાલ મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે હાથ મેં દે દિયા ઔર ખુદ દીવાર કે પાસ જા કર હિંદુસ્તાન કા નકશા દેખને લગા. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને શુરૂ સે લે કર આખિર તક યે મકતૂબ (ખત) પળ્હા. મકતૂબ કે અલ્ફાઝ યે થે:

મુઝે યકીન હૈ કે વાલિયે બસરા (બસરા કે ગવર્નર) કાસિદ (પૈગામ લાને વાલે) કી ઝબાની મુસલમાન બચ્ચોં ઔર ઔરતોં કા હાલ સુન કર અપની ફૌજ કે ગય્યૂર (ગૈરતમંદ) સિપાહિયોં કો ઘોળોં પર ઝીનેં ડાલને કા હુકમ દે ચુકા હોગા ઔર કાસિદ કો મેરા યે ખત દિખાને કી ઝરૂરત પેશ નહીં આએગી. અગર હજ્જાજ બિન યૂસુફ કા ખૂન મુન્જમિદ હો ચુકા હૈ તો શાયદ મેરી તેહરીર ભી બેસૂદ(બેકાર) સાબિત હો. મૈં અબુલ હસન કી બેટી હૂં. મૈં ઔર મેરા ભાઈ અભી તક દુશ્મન કી દસ્તરસ (પહોંચ) સે મહેફૂઝ હૈં લેકિન હમારે સાથી એક ઐસે દુશ્મન કી કૈદ મેં હૈં જિસકે દિલ મેં રહમ કે લિયે કોઈ જગહ નહીં. કૈદખાને (જેલ) કી એક તારીક(અંધેરી) કોઠળી કા તસવ્વુર(ખયાલ) કીજિયે જિસકે અંદર અસીરોં (કૈદ કિયે જાને વાલોં) કે કાન, મુજાહિદે ઈસ્લામ કે ઘોળોં કી ટાપોં કી આવાઝ સુનને કે લિયે બેકરાર હૈં. યે એક મોજિઝા (હેરાન કરને વાલી બાત) થા કે મૈં ઔર મેરા ભાઈ દુશ્મન કી કૈદ સે બચ ગએ થે, લેકિન હમારી તલાશ જારી હૈ ઔર મુમકિન હૈ કે હમેં ભી

કિસી તારીક કોઠળી મેં ફેંક દિયા જાએ. મુમકિન હૈ કે ઈસસે પેહલે હી મેરા ઝખ્મ મુઝે મૌત કી નીંદ સુલા દે ઔર મૈં ઈબરતનાક અંજામ સે બચ જાઉં. લેકિન મરતે વકત મુઝે યે અફસોસ હોગા કે વો સબા–રફતાર (તેઝ) ઘોળે જિનકે સવાર તુર્કિસ્તાન ઔર અફ્રીકા કે દરવાઝે ખિટખિટા રહે હૈં અપની કૌમ કે યતીમ ઔર બેબસ બચ્ચોં કી મદદ કો ન પહોંચ સકે. કયા યે મુમકિન હૈ કે વો તલવાર જો રૂમ વ ઈરાન કે મગરૂર (ઘમંડી) તાજદારોં કે સર પર સાઈકા (બિજલી) બન કર કૂંદી, સિંધ કે મગરૂર રાજા કે સામને કુંદ (ધીમી, બેકાર) સાબિત હોગી. મૈં મૌત સે નહીં ડરતી લેકિન અય હજ્જાજ! અગર તુમ ઝિંદા હો તો અપની ગય્યૂર કૌમ કે યતીમોં ઔર બેવાઓં કી મદદ કો પહોંચો.......!!

નાહીદ

એક ગય્યૂર કૌમ કી બેબસ બેટી

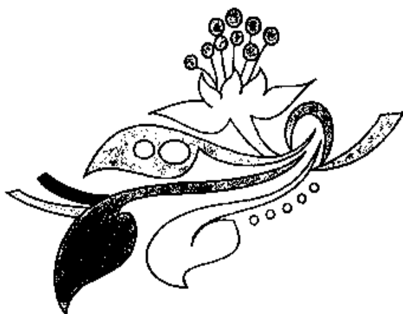
મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને રૂમાલ લપેટ કર ઝુબૈર કે હવાલે કિયા ઔર હજ્જાજ બિન યૂસુફ કી તરફ દેખને લગા. વો ગિર્દો પેશ (આસપાસ) સે બેખબર હો કર નકશે કી તરફ દેખ રહા થા.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને પૂછાઃ આપને કયા ફૈસ્લા કિયા?

હજ્જાજ બિન યૂસુફ ને ખંજર નિકાલા ઔર ઉસકી નોંક સિંધ કે નકશે મેં પેવસ્ત કરતે (ગાળતે) હુવે જવાબ દિયાઃ મૈં સિંધ કે ખિલાફ એલાને જિહાદ કરતા હૂં. મુહમ્મદ! તુમ આજ હી દમિશ્ક રવાના હો જાઓ. ઝુબૈર કો ભી સાથ લે જાઓ. યે મકતૂબ (ખત) ભી અમીરુલ મોમિનીન કો દિખા દેના. જિતની ફૌજ દમિશ્ક સે ફરાહમ

હો(મિલે) લેકર યહાં પહોંચ જાના. મેરા ખત ભી અમીરુલ મોમિનીન કે પાસ લે જાઓ. વાપસ આને મેં દેર ન કરના. હાં અગર અમીરુલ મોમિનીન મુતાસ્સિર ન હો તો દમિશ્ક કી રાએ આમ્મા કો અપના હમનવા (હમ ખયાલ) બનાને કી કોશિશ કરના ઔર મુઝે યકીન હૈ કે અમીરુલ મોમિનીન અવામ મેં ઝિંદગી કે આસાર દેખ કર સિંધ કે ખિલાફ એલાને જિહાદ મેં પસો પેશ (આગે પીછે) નહીં કરેંગે. મૈં તુમ્હેં એક બહોત બળી ઝિમ્મેદારી સોંપ રહા હૂં. ઔર દમિશ્ક સે વાપસ આને પર શાયદ તુમ્હેં ઈસસે કહીં ઝિયાદા અહમ ઝિમ્મેદારી સોંપ દી જાએ. મેરા ખત દિખાને પર તુમ્હેં રાસ્તે કી હર ચૌકી પર તાઝા દમ ઘોળે મિલ જાએંગે. અબ જા કર તૈયાર હો આઓ. ઈતની દેર મેં મૈં ખત લિખતા હૂં ઔર ઝુબૈર તુમ ભી તૈયાર હો જાઓ.

હજ્જાજ બિન યૂસુફ ને તાલી બજાઈ ઔર એક હબશી ગુલામ ભાગતા હુવા અંદર દાખિલ હુવા. હજ્જાજ ને કહાઃ ઈન્હેં મેહમાનખાને મેં લે જાઓ, ખાના ખિલાને કે બાદ ઈનકે કપળે તબ્દીલ કરાઓ ઔર ઈનકે સફર કે લિયે દો બેહતરીન ઘોળે તૈયાર કરો.

બસરા સે દમિશ્ક તક

ચંદ દિનોં કી યલગાર કે બાદ મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ઔર ઝુબૈર એક સુબહ દમિશ્ક સે ચંદ કોસ કે ફાસ્લે પર એક છોટી સી બસ્તી સે બાહર ફૌજી ચૌકી પર ઉતરે. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને ચૌકી કે અફસર કો હજ્જાજ બિન યૂસુફ કા ખત દિખાયા ઔર તાઝા દમ ઘોળે તૈયાર કરને ઔર ખાના લાને કા હુકમ દિયા.

અફસર ને જવાબ દિયા: "ખાના હાઝિર હૈ લેકિન આજ ઘોળે શાયદ આપકો ન મિલ સકેં. હમારે પાસ ઈસ વકત સિર્ફ પાંચ ઘોળે હૈં."

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને કહા: લેકિન હમેં તો સિર્ફ દો ચાહિયેં.

લેકિન ઈન ઘોળોં પર અમીરુલ મોમિનીન કે ભાઈ સુલૈમાન બિન અબ્દુલ મલિક ઔર ઉનકે સાથી દમિશ્ક રવાના હોને વાલે હૈં. કલ ચૂંકે દમિશ્ક મેં ફુનૂને હર્બ (લળને કે ફન) કી નુમાઈશ હોગી ઈસલિયે ઉનકા આજ શામ તક વહાં પહોંચના ઝરૂરી હૈ. મૈં ન વાલિયે બસરા કે હુકમ સે સરતાબી (નાફરમાની) કર સકતા હૂં ઔર ન અમીરુલ મોમિનીન કે ભાઈ કો નારાઝ કરને કી જુરઅત (હિમ્મત) કર સકતા હૂં. આપ જાનતે હૈં કે વો બહોત સખ્ત તબીઅત કે આદમી હૈં.

"વો કહાં હૈં?"

"વો અંદર આરામ ફરમા રહે હૈં.ગાલિબન દોપહર કે બાદ યહાં સે રવાના હોંગે. અગર આપકા કામ બહોત ઝરૂરી હૈ તો ઉનસે ઈજાઝત લે લીજિયે. દોપહર તક ઉનકે ઘોળે તાઝા દમ હો જાએંગે. વૈસે ભી કોઈ બળી મંઝિલ

તય કરકે નહીં આએ. આપ ખાના ખા કર ઉનસે પૂછ લેં. બઝાતે ખુદ મૈં આપકો મના નહીં કરતા. આપ લે જાએં તો આપકી મરઝી લેકિન હમારી શામત આ જાએગી.

ઝુબૈર ઔર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને એક દરખ્ત કે નીચે બૈઠ કર ખાના ખાયા ઔર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) અંદર જાને કે ઈરાદે સે ઉઠા લેકિન ઝુબૈર ને કહાઃ "કયા યે ઝરૂરી હૈ કે હમ સુલૈમાન કી ઈજાઝત હાસિલ કરેં? યે ઘોળે સિર્ફ ફૌજી ઝરૂરિયાત કે લિયે યહાં રખે ગએ હૈં ઔર સુલૈમાન સૈર વ તફરીહ (ઘૂમને ફિરને) કે લિયે દમિશ્ક જા રહા હૈ. ઉસે ફૌજી મામલાત મેં રુકાવટ પૈદા કરને કા હક નહીં દિયા જા સકતા. ઘોળે અસ્તબલ મેં તૈયાર ખળે હૈં. શેહઝાદા સુલૈમાન દોપહર તક આરામ ફરમાએગા. ઉસકે બાદ કુછ દેર આઈના સામને રખ કર અપને ખાદિમોં સે અપની ખૂબસૂરતી કી તારીફ સુનેગા. ઉસકે બાદ અપને અશ્આર કી દાદ (તારીફ) લેગા. ફિર અપની નેઝાબાઝી ઔર શેહ–સવારી (ઘોળે પર સવારી) કી તારીફ સુનેગા. ઉસકે બાદ મુમકિન હૈ કે શામ કે વકત સિપાહિયોં કો હુકમ દેગા કે ઘોળોં કી ઝીનેં ઉતાર દો,હમ સુબહ જાએંગે.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને હંસતે હુવે કહાઃ માલૂમ હોતા હૈ આપ સુલૈમાન બિન અબ્દુલ મલિક કે મુતઅલ્લિક બહોત કુછ જાનતે હૈં.

"હાં! મૈં ઉસે અચ્છી તરહ જાનતા હૂં. આલમે ઈસ્લામ મેં શાયદ ઉસસે ઝિયાદા મગરૂર (ઘમંડી) ઔર ખુદ પસંદ આદમી કોઈ ન હો. ઈસી લિયે મૈં યે કેહતા હૂં કે મુઝે ઉસસે કિસી અચ્છે જવાબ કી ઉમ્મીદ નહીં."

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને જવાબ દિયાઃ મુઝે સિર્ફ યે ખયાલ હૈ કે હમારે ચલે જાને કે બાદ ચૌકી કે

સિપાહિયોં કી શામત આ જાએગી ઈસલિયે ઉસસે પૂછ લેને મેં કોઈ હર્જ નહીં.

"આપકી મરઝી, લેકિન આપ પૂછને જાએં ઔર મૈં ઈતની દેર મેં અસ્તબલ સે દો ઘોળે ખોલ કર લાતા હૂં."

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને દરવાઝા ખોલ કર અંદર ઝાંકા. સુલૈમાન અપને સાથિયોં કે દરમિયાન દીવાર સે ટેક લગાએ બૈઠા થા. દો ખાદિમ ઉસકે પાંવ દબા રહે થે.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) "અસ્સલામુ અલૈયકુમ" કેહ કર અંદર દાખિલ હુવા. સુલૈમાન ને બેપરવાઈ સે ઉસકે સલામ કા જવાબ દેતે હુવે પૂછાઃ તુમ કૌન હો? કયા ચાહતે હો?

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને ઉસકી તુર્શ કલામી (તીખી બાત) સે લાપરવાઈ ઝાહિર કરતે હુવે કહાઃ "માફ કીજિયે મૈં આપકે આરામ મેં મુખિલ હુવા (ખલલ ડાલા). મૈં આપકો યે બતાને આયા થા કે મૈં દમિશ્ક મેં એક ઝરૂરી પૈગામ લે કર જા રહા હૂં."

"જાઓ ! હમને કબ રોકા તુમ્હેં?" સુલૈમાન કે સાથિયોં ને ઈસ પર એક કેહકહા લગાયા લેકિન મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને અપની સંજીદગી કો બરકરાર રખતે હુવે કહાઃ હમારે ઘોળે બહોત થકે હુવે હૈં ઔર મૈં ઈસ ચૌકી સે દો તાઝા ઘોળે લે જા રહા હૂં. ઈસકે લિયે મુઝે આપકી ઈજાઝત કી ઝરૂરત તો ન થી લેકિન મૈંને ઈસ ખયાલ સે આપકી મુલાકાત ઝરૂરી સમઝી કે આપ ખ્વાહ મખ્વાહ ચૌકી કે સિપાહિયોં કો બુરા ભલા ન કહેં.

સુલૈમાન ને ઝરા અકળ કર બૈઠતે હુવે કહાઃ અગર તુમ્હારે ઘોળે થકે હુવે હૈં તો તુમ પૈદલ જા સકતે હો.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને જવાબ દિયાઃ એક

સિપાહી કે લિયે પૈદલ ચલના બાઈસે આર (શર્મ કી બાત) નહીં લેકિન મૈં બહોત જલ્દ દમિશ્ક પહોંચના ચાહતા હૂં.

"તો તુમ સિપાહી હો? તુમ્હારે નિયામ મેં લકળી કી તલવાર હૈ યા લોહે કી?" સુલૈમાન કે સાથિયોં ને ફિર એક કેહકહા લગાયા (આવાઝ કે સાથ હંસે).

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને ફિર ઈત્મીનાન સે જવાબ દિયાઃ અગર બાઝુઓં (હાથોં) મેં તાકત હૈ તો લકળી સે ભી લોહે કા કામ લિયા જા સકતા હૈ લેકિન મૈં આપકો યકીન દિલાતા હૂં કે મેરી તલવાર ભી લોહે કી હૈ ઔર મુઝે અપને બાઝુઓં પર ભી ભરોસા હૈ.

સુલૈમાન ને અપને એક સાથી કી તરફ દેખતે હુવે કહાઃ સાલેહ ! યે લળકા બાતોં મેં કાફી હોશિયાર માલૂમ હોતા હૈ. ઝરા ઉઠો, મૈં ઈસકે સિપાહિયાના જૌહર દેખના ચાહતા હૂં.

એક ગંદુમી (ગેહૂં કે) રંગ કા કવી હૈકલ (ઊંચા) શખ્સ ફૌરન ઉઠ ખળા હુવા ઔર નિયામ સે તલવાર નિકાલ કર આગે બળ્હા.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને કહાઃ મૈં રાહ ચલતોં કે સામને અપની સિપાહિયાના સલાહિયતોં કી નુમાઈશ કરને કા આદી નહીં ઔર ન મેરે પાસ ઈતના વકત હી હૈ. ઔર અગર વકત હોતા તો ભી મૈં કિરાએ પર કેહકહા લગાને વાલોં સે દિલલગી કરના એક સિપાહી કે લિયે બાઈસે આર (શર્મ કી બાત) સમઝતા હૂં.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) યે કેહ કર બાહર નિકલ આયા લેકિન સાલેહ ને આગે બળ્હ કર તલવાર કી નોક સામને કરતે હુવે ઉસકા રાસ્તા રોક લિયા ઔર કહાઃ બેવકૂફ ! અગર તુમ્હારી ઉમ્ર ૨–૪ સાલ ઔર ઝિયાદા હોતી તો મૈં તુમ્હેં બતાતા કે કિરાએ પર કેહકહા લગાને

વાલા કિસે કેહતે હૈં.

સામને ઝુબૈર એક ઘોળે પર સવાર હો કર દૂસરે ઘોળે કી લગામ થામે હુવે થા. સુલૈમાન ને બાહર નિકલતે હુવે કહાઃ ઈસે જાને દો યે બેચારા ખુદા જાને કહાં સે તલવાર ઉઠા લાયા હૈ. લેકિન વો કૌન હૈ?

ઉસને ઝુબૈર કી તરફ ઈશારા કરતે હુવે કહાઃ ઉસે રોકો?

સાલેહ ઝુબૈર કી તરફ મુતવજ્જેહ હુવા લેકિન આંખ ઝપકને મેં મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી તલવાર નિયામ સે બાહર આ ચુકી થી. ઉસને કહાઃ માલૂમ હોતા હૈ કે અય્યામે જાહિલિયત (અન પળ્હ દોર) કે અરબ ઈસ દુનિયા મેં મૌજૂદ હૈં લેકિન તુમ હમેં રોક નહીં સકતે.

સાલેહ તલવાર કી નોક ઉસકે સીને કી તરફ બળ્હાતે હુવે ચિલ્લાયાઃ અગર તુમ્હારી ઝબાન સે એક લફ્ઝ ઔર નિકલા તો મેરી તલવાર ખૂન મેં નહાએ બગૈર નિયામ મેં.............

લેકિન ઉસકા ફિકરા (જુમલા) પૂરા હોને સે પેહલે મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી તલવાર કી જુંબિશ (હરકત) સે હવા મેં એક સનસનાહટ ઔર ફિર દો તલવારોં કે ટકરાને સે ઝંકાર પૈદા હુઈ ઔર ઉસકે સાથ હી સાલેહ કી તલવાર ઉસકે હાથ સે છૂટ કર ૧૦ કદમ દૂર જા પળી ઔર વો હૈરત, નદામત (શર્મિન્દગી) ઔર પરેશાની કી હાલત મેં અપને સાથિયોં ઔર ઉસકે સાથી દમ બખુદ હો કર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી તરફ દેખ રહે થે.

સુલૈમાન ને અપને સાથી કી બેબસી કો દેખ કર ઝોર સે કેહકહા લગાયા લેકિન મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કો ઘોળે પર સવાર હોતા દેખ કર કેહકહે કી

આવાઝ ઉસકે ગલે મેં અટક ગઈ ઔર ઉસને ચિલ્લા કર કહાઃ ઠેહરો!

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને ઘોળે કી લગામ મોળતે હુવે ઉસકી તરફ દેખા ઔર કહાઃ આપકા સાથી બહાદુર હૈ લેકિન તલવાર પકળના નહીં જાનતા. મેરા મશ્વરા હૈ કે અપને સાથિયોં કો દમિશ્ક કી નુમાઈશ મેં લે જાને સે પેહલે કિસી સિપાહી કે સુપુર્દ (હવાલે) કરેં. યે કેહ કર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને અપને ઘોળે કો ઈળ લગા દી ઔર દોનોં આન કી આન મેં દરખ્તોં કે પીછે ગાયબ હો ગએ.

સાલેહ ગુસ્સે સે અપને હોંટ કાટતા હુવા અસ્તબલ કી તરફ ભાગા. સુલૈમાન ને કહાઃ બસ અબ રેહને દો તુમ ઉનકા કુછ નહીં બિગાળ સકતે. એક નૌજવાન લળકા હમ સબ કા મુંહ ચિળા કર નિકલ ગયા.

રાસ્તે મેં ઝુબૈર ને મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) સે કહાઃ "દેખ લિયા શેહઝાદા સુલૈમાન કો. મૈં આપકો યે ભી બતા દૂં કે વો ખિલાફત કા ઉમ્મીદવાર ભી હૈ."

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને કહાઃ ખુદા મુસલમાનોં કો શર (ફિતને, બુરાઈ) સે બચાએ.

ઝુબૈર ને કહાઃ મુહમ્મદ! આજ મૈંને પેહલી દફા તુમ્હારે ચેહરે પર જલાલ દેખા હૈ. તલવાર નિકાલતે વકત તુમ અપની ઉમ્ર સે કઈ સાલ બળે માલૂમ હોતે થે. ઔર જાનતે હો વો શખ્સ જિસે તુમને મગલૂબ કિયા (હરાયા) હૈ કૌન થા? વો સાલેહ થા. કરીબન દેળહ સાલ હુવા મૈંને ઉસે કૂફા મેં દેખા થા. ઉસે તેગ–ઝની (તલવાર ચલાને) મેં અપને કમાલ પર નાઝ હૈ લેકિન આજ ઉસકા ગુરૂર (ઘમંડ) ઉસે લે ડૂબા.

(૨)

દમિશ્ક કી જામેઅ મસ્જિદ મેં નમાઝે અસર અદા કરને કે બાદ મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ઔર ઝુબૈર કસરે ખિલાફત (ખલીફા કે મહેલ) મેં દાખિલ હુવે. ખલીફા વલીદ કે દરબાન ને ઉનકી આમદ કી ઈત્તિલા (આને કી ખબર) પાતે હી ઉન્હેં અંદર બુલા લિયા. વલીદ બિન અબ્દુલ મલિક ને યકે બાદ દીગરે (એક કે બાદ દૂસરે) ઉન દોનોં કો સર સે પાંવ તક દેખા ઔર પૂછાઃ તુમ મેં સે મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કૌન હૈ?

મુહમ્મદ બિન કાસિમ(રેહ.) ને જવાબ દિયાઃમૈં હૂં.

હાઝિરીને દરબાર જિનકી નિગાહેં ઝુબૈર પર મરકૂઝ હો (જમ) ચુકી થીં હૈરત–ઝદા હો કર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી તરફ મુતવજ્જેહ હુવે ઔર ઉનકી ખામોશ નિગાહેં આપસ મેં સરગોશિયાં (કાના ફૂસી) કરને લગીં. હજ્જાજ બિન યૂસુફ કે ગુઝિશ્તા મકતૂબ (પિછલે ખત) સે વલીદ કો માલૂમ હો ચુકા થા કે મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) બિલ્કુલ નૌજવાન હૈ લેકિન ઈસકે બાવજૂદ વો ભી દરબારિયોં કી તરહ ઝુબૈર હી કો હજ્જાજ બિન યૂસુફ કા હોનહાર ભતીજા સમઝ રહા થા. ઔર ૧૬–૧૭ સાલા નૌજવાન કો કૈતબા કે લશ્કર કે હરાવલ કા સાલારે આલા (ફૌજ કે અગલે હિસ્સે કા કમાન્ડર) તસ્લીમ કરને (માનને) કે લિયે તૈયાર ન થા.

આંખોં કે ઈશારોં કે સાથ એહલે દરબાર (દરબારિયોં) કી ઝબાનેં ભી હિલને લગીં ઔર વલીદ ને અચાનક યે મેહસૂસ કરતે હુવે કે ઉસકે ખાનદાન કે સબસે બળે મુહસિન હજ્જાજ બિન યૂસુફ કે મુતઅલ્લિક કુછ કહા જા રહા હૈ, મુસ્નદ સે ઉઠા ઔર મુહમ્મદ ઔર ઝુબૈર સે

મુસાફા કિયા ઔર ઉન્હેં અપને કરીબ બિઠાતે હુવે કહાઃ વો મુજાહિદ જિસકે મુતઅલ્લિક હજ્જાજ બિન યૂસુફ જૈસા મર્દુમ શનાસ (ઈન્સાન કો પેહચાનને વાલા) ઔર કૈતબા બિન મુસ્લિમ જૈસા સાલાર ઈસ કદર બુલંદ (ઊંચી) રાય રખતે હોં, મેરે લિયે યકીનન કાબિલે એહતિરામ હૈ. ફિર ઉસને મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) સે મુખાતબ હો કર પૂછાઃ યે તુમ્હારા બળા ભાઈ હૈ?

"નહીં અમીરુલ મોમિનીન, યે ઝુબૈર હૈ."

વલીદ ને ઝુબૈર કી તરફ ગૌર સે દેખતે હુવે કહાઃ મૈંને શાયદ પેહલે ભી તુમ્હેં દેખા હૈ. શાયદ તુમ સરાનદીપ કે એલચી કે સાથ ગએ થે. તુમ કબ આએ ઔર વો બચ્ચે કહાં હૈં?

ખલીફા કી તરહ હાઝિરીને દરબાર કી તવજ્જોહ ભી ઝુબૈર પર મરકૂઝ હો ગઈ ઔર બાઝ ને ઉસે પેહચાન લિયા. ઝુબૈર કા તઝબ્ઝુબ (બેચૈની) દેખ કર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને જલ્દી સે હજ્જાજ બિન યૂસુફ કા ખત પેશ કરતે હુવે કહાઃ અમીરુલ મોમિનીન! હમ એક નિહાયત ઝરૂરી પૈગામ લે કર આએ હૈં, આપ મુલાહઝા ફરમાએં (પળ્હેં)......... વલીદ ને ખત ખોલ કર પળ્હા ઔર કુછ દેર સોચને કે બાદ હાઝિરીને દરબાર સે મુખાતિબ હો કર કહાઃ "સિંધ કે રાજા ને હમારા જહાઝ લૂટ લિયા હૈ, સરાનદીપ સે આને વાલી બેવાઓં ઔર યતીમ બચ્ચોં કો કૈદ કર લિયા હૈ. ઝુબૈર તુમ અપની સરગુઝિશ્ત (વાકિઆ) સુનાઓ.

ઝુબૈર ને શુરૂ સે લે કર આખિર તક તમામ વાકિઆત બયાન કિયે લેકિન દરબાર મેં જોશ વ ખરોશ કે બજાય માયૂસી કે આસાર પા કર ઈખ્તિતામ પર ઉસકી આવાઝ બૈઠ ગઈ ઔર ઉસને જેબ સે રૂમાલ નિકાલ કર

ખલીફા કો પેશ કરતે હુવે કહાઃ અબુલ હસન કી બેટી ને યે ખત વાલિયે બસરા(બસરા કે ગવર્નર) કે નામ લિખા થા.

હજ્જાજ બિન યૂસુફ કી તરહ વલીદ ભી યે ખત પળ્હ કર બેહદ મુતાસ્સિર હુવા. ઉસને એહલે દરબાર કો સુનાને કે લિયે ખત કો દૂસરી બાર બુલંદ આવાઝ મેં પળ્હને કી કોશિશ કી લેકિન ચંદ ફિકરે (જુમલે) પળ્હને કે બાદ ઉસકી આવાઝ રુક ગઈ.ઉસને મકતૂબ મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે હાથ મેં દેતે હુવે કહાઃ તુમ પળ્હ કર સુના દો.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને સારા ખત પળ્હ કર સુનાયા. મજલિસ કા રંગ બદલ ચુકા થા. હાઝિરીન મેં સે અકસર કે ચેહરે યે ઝાહિર કર રહે થે કે જઝબાત કા તૂફાન અકલ કી મસ્લિહતોં કો મગલૂબ કર ચુકા હૈ. લેકિન વલીદ કો ખામોશ દેખ કર સબ કી ઝબાનેં ગુંગ (ખામોશ) થીં. શહેર કા ઉમર–રસીદા (બળી ઉમર કા) કાઝી દેર તક ઈસ ખામોશી કો બરદાશ્ત ન કર સકા.ઉસને કહાઃઅમીરુલ મોમિનીન ! અબ આપકો કિસ બાત કા ઈન્તિઝાર હૈ? યે સોચને કા મૌકા નહીં પાની સર સે ગુઝર ચુકા હૈ.

વલીદ ને પૂછાઃ આપકી કયા રાય હૈ?

કાઝી ને જવાબ દિયાઃ અમીરુલ મોમિનીન! ફર્ઝ કે મામલે મેં રાય સે કામ નહીં લિયા જાતા. રાય સિર્ફ ઉસ વકત કામ દે સકતી હૈ જબ સામને દો રાસ્તે હોં લેકિન હમારે સામને સિર્ફ એક હી રાસ્તા હૈ.

વલીદ ને કહાઃ મૈં આપ સબકી રાય પૂછતા હૂં.

એક ઓહદેદાર ને કહાઃ હમ મેં સે કોઈ ભી ઉલ્ટે પાંવ ચલના નહીં જાનતા.

વલીદ ને કહાઃ લેકિન હમારે પાસ અફવાજ (ફૌજેં) કહાં હૈં? મૂસા કા પૈગામ આ ચુકા હૈ કે વો ઉન્દલુસ પર

હમલા કરના ચાહતા હે. દૂસરી તરફ તુર્કિસ્તાન મેં ઈરાક કી તમામ અફવાજ કો કૈતબા અપને લિયે કાફી નહીં સમઝતા. હમેં નયા મહાઝ ખોલને કે લિયે યા તો ઈનમેં સે એક મહાઝ કમઝોર કરના પળેગા યા ઔર કુછ મુદ્દત તક ઈન્તિઝાર કરના પળેગા.

કાઝી ને જવાબ દિયા: અમીરુલ મોમિનીન! યે ખત સુનને કે બાદ હમ મેં સે કોઈ ઐસા નહીં જો ઈન્તિઝાર કા મશ્વરા દે. અગર આપ યે મામલા અવામ કે સામને પેશ કરેં તો મુઝે ઉમ્મીદ હૈ કે સિંધ કી મુહિમ કે લિયે તુર્કિસ્તાન યા અફ્રીકા સે અફવાજ મંગવાને કી ઝરૂરત પેશ ન આએગી.

વલીદ ને કહા: અગર આપ અવામ કો જિહાદ કે લિયે આમાદા(રાઝી) કરને કી ઝિમ્મેદારી લેને કે લિયે તૈયાર હૈં તો મૈં અભી એલાને જિહાદ કરને કે લિયે તૈયાર હૂં.

કાઝી ને મુઝબ્ઝબ (પરેશાન) સા હો કર અપને સાથિયોં કી તરફ દેખને લગા.

વલીદ ને કહા: મૈં અવામ સે માયૂસ નહીં, મુઝે સિર્ફ યે શિકાયત હૈ કે હમારા એહલુર્રાએ તબકા (રાએ દેને વાલા ગિરોહ) ખુદગરઝ ઔર ખુદપસંદ હો ચુકા હૈ. આપ જાનતે હૈં જબ મૂસા બિન નસીર ને અફ્રીકા મેં પેશકદમી કી થી તો ઉંચે તબકે કે કઈ આદમિયોં ને હમારી મુખાલિફત કી થી. જબ કૈતબા ને મર્વ પર હમલા કિયા થા તો મેરે અપને હી ભાઈ સુલૈમાન ને મુખાલિફત કી થી. યે હમારી ઔર બદકિસ્મતી હૈ કે બાઅસર તબકે મેં જો લોગ કુછ મુખ્લિસ હૈં વો કાહિલ ઔર તન—આસાન હૈં ઔર ઘરોં મેં બૈઠે હુવે ઝમીન પર ગલબએ ઈસ્લામ (ઈસ્લામ કી જીત) કે લિયે અપની નેક દુઆઓં કો કાફી સમઝતે હૈં. અગર આપ સબ અવામ તક પહોંચને કી કોશિશ કરેં તો

ચંદ દિનોં મેં એક ઐસી ફૌજ તૈયાર હો સકતી હૈ જો ન સિર્ફ સિંધ બલ્કે તમામ દુનિયા કી તસ્ખીર (કાબૂ કરને) કે લિયે કાફી હો. લેકિન બુરા ન માનેં, આપ થોળી દેર કે લિયે મુતાસ્સિર હુવે હૈં ઔર એક યા દો દિન અવામ કો બલ્કે અપને જૈસે ઉંચે તબકોં કે બેઅમલ લોગોં કો યે ખબર સુનાને મેં એક લઝઝત મેહસૂસ કરેંગે. સિંધ કે ઝાલિમ રાજા કો બુરા ભલા કહેંગે ઔર ઉસકે બાદ બની ઈસરાઈલ કી તરહ દુનિયા ઔર આકિબત (આખિરત) કા બોઝ ખુદા કે સર થોપ કર આરામ સે બૈઠ જાએંગે. લેકિન આપ અગર હિમ્મત કરેં તો મૈં આપકો યકીન દિલાતા હૂં કે આમ્મતુલ મુસ્લિમીન (આમ મુસલમાન) અભી તક ઝિંદા હૈં. અગર આપ ઉંચે તબકે કી તફરીહી મજાલિસ કી બજાય દમિશ્ક કે હર ઘર મેં જાના, અવામ મેં બૈઠના ઔર ઉનસે બાતેં કરના ગવારા કરેં તો સિંધ કે અસીર (કૈદી) જો કૈદખાને (જેલ) કી દીવારોં સે કાન લગાએ ખળે હૈં બહોત જલ્દ હમારે ઘોળે કી ટાપ સુન સકેંગે. ઔર ખુદા ઉસ લળકી કો ઝિંદગી ઔર સિહત દે, વો અપની આંખોં સે દેખેગી કે હમારી તલવારેં કુંદ (ધીમી, બેકાર) નહીં હુઈ.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને કહાઃ અગર અમીરુલ મોમિનીન મુઝે ઈજાઝત દેં તો મૈં યે ઝિમ્મેદારી લેને કે લિયે તૈયાર હૂં.

વલીદ ને કહાઃતુમ્હેં મેરી ઈજાઝત કી ઝરૂરત નહીં.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે બાદ દરબાર કે હર ઓહદેદાર ને વલીદ કો નઈ ફૌજ ભરતી કરને કા યકીન દિલાયા ઔર યે મજલિસ બરખાસ્ત (ખત્મ) હુઈ.

ઈશા કી નમાઝ કે બાદ મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ઔર ઝુબૈર આપસ મેં બાતેં કર રહે થે. એક

એલચી આયા ઔર યે પૈગામ દિયા કે અમીરુલ મોમિન મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કો બુલાતે હૈં. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) સિપાહી કે સાથ ચલા ગયા ઔર ઝુબૈર અપને બિસ્તર પર લેટ કર કુછ દેર ઉસકા ઈન્તિઝાર કરને કે બાદ ઉંઘતે ઉંઘતે સપનોં કી હસીન વાદી મેં ખો ગયા. દમિશ્ક સે કોસોં દૂર વો નાહીદ કી તલાશ મેં સિંધ કે શેહરોં મેં ભટક રહા થા, કિલ્ઓં કી ફસીલોં ઔર કૈદખાનોં કે દરવાઝે તોળ રહા થા, કૈદિયોં કી આહિની(લોખંડી) બેળિયાં ખોલ રહા થા. નાહીદ કી સિયાહ (કાલી) ઔર ચમકદાર આંખોં કે આંસૂ પોંછતે હુવે કેહ રહા થાઃ નાહીદ મૈં આ ગયા હૂં, તુમ આઝાદ હો, તુમ્હારા ઝખ્મ કૈસા હૈ? દેખો બરહમન આબાદ કે કિલ્એ પર હમારા ઝંડા લેહરા રહા હૈ.

ઔર વો કેહ રહી થીઃ ઝુબૈર! મૈં અચ્છી હૂં લેકિન તુમ દેર સે આએ, મૈં માયૂસ હો ચુકી થી.

મીઠે ઔર સુહાને સપને કા તસલસુલ ટૂટ ગયા. વો દેખ રહા થા કે વો ઈન્તિહાઈ બેકસી કી હાલત મેં પા-બઝંજીર (પાંવ મેં ઝંજીરોં કે સાથ) ખળા હૈ. રાજા કે ચંદ સિપાહી નંગી તલવારેં ઉઠાએ ઉસકે ચારોં તરફ ખળે ઔર બાકી નાહીદ કો પકળ કર કૈદખાને કી તરફ લે જા રહે હૈં. ઔર વો મુળ મુળ કર મુલ્તજી નિગાહોં (દરખાસ્ત કરને વાલી નઝરોં) સે ઉસકી તરફ દેખતી હૈ. નાહીદ કે પાંવ અંદર રખતે હી કૈદખાને કા દરવાઝા બંદ હો જાતા હૈ ઔર વો સખ્ત જિદ્દો જુહદ (કોશિશ) કે બાદ અપને હાથોં ઔર પાંવ કી ઝંજીરેં તોળ કર સિપાહિયોં કો ધકેલતા હુવા, મારતા ઔર ગિરાતા હુવા કૈદખાને કે દરવાઝે તક પહોંચ જાતા હૈ ઔર ઉસે ખોલને કી જિદ્દો જુહદ કરતા હૈ.

ઝુબૈર ને "નાહીદ! નાહીદ!!" કેહતે હુવે આંખેં ખોલીં ઔર સામને મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કો ખળા દેખ કર ફિર બંદ કર લીં.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ઉસે ખ્વાબ કી હાલત મેં હાથ પાંવ મારતે ઔર નાહીદ કા નામ લેતે હુવે સુન ચુકા થા. તાહમ (ફિર ભી) ઉસને ઉસે ગુફ્તગૂ કા મૌઝૂઅ (બાતચીત કા મઝમૂન) બનાના મુનાસિબ ન સમઝા ઔર ચુપકે સે અપને બિસ્તર પર બૈઠ ગયા. થોળી દેર કે બાદ ઝુબૈર ને દોબારા આંખેં ખોલીં ઔર કહાઃ આપ આ ગએ?

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને જવાબ દિયાઃ હાં ! મૈં આ ગયા હૂં. ઔર ફિર કુછ સોચ કર પૂછા. આપ નેઝાબાઝી ઔર તેગ–ઝની (તલવાર ચલાને) મેં કૈસે હૈં?

ઝુબૈર ને જવાબ દિયાઃ મૈંને બચપન મેં જો ખિલૌના પસંદ કિયા થા વો કમાન થી. જબ ઘોળે કી રિકાબ (ઘોળે પર ચળહને કે લિયે લગાઈ જાને વાલી કળી) મેં પાંવ રખને કે કાબિલ હુવા મૈંને નેઝે સે ઝિયાદા કિસી ઔર ચીઝ કો પસંદ નહીં કિયા. રહી તલવાર, ઈસકે મુતઅલ્લિક કિસી અરબ સે યે સવાલ કરના કે તુમ ઈસકા ઈસ્તેમાલ જાનતે હો યા નહીં? ઉસકે અરબ હોને મેં શક કરને કે મુતરાદિફ (જૈસા) હૈ. આપ યકીન રખિયે મેરી તરબિયત આપકે માહોલ સે મુખ્તલિફ માહોલ મેં નહીં હુઈ.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને કહાઃ કલ મેરા ઔર આપકા ઈમ્તિહાન હૈ. અમીરુલ મોમિનીન ને મુઝે ઈસી લિયે બુલાયા થા. ઉનકી ખ્વાહીશ હૈ કે હમ દોનોં ફુનૂને હર્બ (લળાઈ કે ફન) કી નુમાઈશ મેં હિસ્સા લેં. અગર હમ મુકાબલે મેં દૂસરોં પર સબકત લે ગએ (બળહ ગએ)

તો દમિશ્ક કે લોગોં પર બહોત અચ્છા અસર પળેગા ઔર હમેં જિહાદ કે લિયે તબ્લીગ કા મૌકા મિલ જાએગા.

અમીરુલ મોમિનીન કી ખ્વાહિશ હૈ કે હમારા મુકાબલા સુલૈમાન ઔર ઉસકે સાથિયોં સે હો.

ઝુબૈર ને કહાઃ અમીરુલ મોમિનીન કા ખયાલ દુરુસ્ત હૈ. ખુદા ને હમારે લિયે યે અચ્છા મૌકા પૈદા કિયા હૈ. લેકિન મૈં આપકો યે બતા દેના ઝરૂરી સમઝતા હૂં કે આપ સાલેહ ઔર સુલૈમાન કે મુતઅલ્લિક ગલત અંદાઝા ન લગાએં. રાસ્તે મેં આપકે હાથોં ઉસકા માત ખા જાના (હાર જાના) એક ઈત્તિફાક કી બાત થી. વો દોનોં નેઝાબાઝી મેં અપની મિસાલ નહીં રખતે. તાહમ (ફિર ભી) મૈં તૈયાર હૂં.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને કહાઃ હમેં અપની બળાઈ મકસૂદ નહીં, હમ એક અચ્છે મકસદ કે લિયે નુમાઈશ મેં હિસ્સા લેંગે. ખુદા હમારી ઝરૂર મદદ કરેગા. અમીરુલ મોમિનીન ને કહા હૈ કે વો હમેં અપને બેહતરીન ઘોળે દેંગે

(૩)

સુલૈમાન બિન અબ્દુલ મલિક ને એક કદે આદમ આઈને કે સામને ખળે હો કર ઝિરહ (લોખંડી લિબાસ) પેહની ઔર ખૌદ (લોખંડી ટોપી) સર પર રખતે હુવે અપને સાથિયોં કી તરફ દેખ કર બોલાઃ કયૂં સાલેહ! મૈં આમ લિબાસ મેં અચ્છા માલૂમ હોતા હૂં યા સિપાહિયાના લિબાસ મેં?

સાલેહ ને જવાબ દિયાઃ ખુદા ને આપકો ઐસી સૂરત દી હૈ જો હર લિબાસ મેં અચ્છી લગતી હૈ.

સુલૈમાન આઈને કી તરફ દેખ કર મુસ્કુરાયા ઔર ફિર કુછ સોચ કર બોલાઃ મુઝે ઉસ લળકે કી સૂરત પર

રશ્ક(ઉસકે જૈસા હોને કી તમન્ના) આ ગયા થા. વો નુમાઈશ દેખને ઝરૂર આએગા. અગર તુમ મેં સે કિસી કો મિલ જાએ તો ઉસે મેરે પાસ લે આઓ, વો એક હોનહાર (ઝહીન) સિપાહી હે ઔર મૈં ઉસે અપને પાસ રખના ચાહતા હૂં.

સાલેહ ને ઐસા મેહસૂસ કિયા કે સુલૈમાન ઉસકી દુખતી રગ પર નશ્તર ચુભો રહા હૈ. વો બોલાઃ આપ મુઝે ઝિયાદા શર્મિન્દા ન કરેં, ઉસ વકત તલવાર પર મેરી હાથ કી ગિરિફ્ત (પકળ) મઝબૂત ન થી ઔર યે બાત મેરે વહમ મેં ભી ન થી કે વો મેરી લાપરવાહી કી બિના પર (વજહ સે) ફાયદા ઉઠાએગા.

સુલૈમાન ને કહાઃ અપને મદ્દે મુકાબિલ (મુકાબલે વાલે) કો કમઝોર સમઝને વાલા સિપાહી હમેશા માત ખાતા (હારતા) હૈ. ખૈર યે તુમ્હારે લિયે અચ્છા સબક થા. અચ્છા યે બતાઓ આજ હમારે મુકાબલે મેં કોઈ આએગા યા નહીં?

સાલેહ ને જવાબ દિયાઃ મુઝે યે તવક્કોઅ(ઉમ્મીદ) નહીં કે કોઈ આપકે મુકાબલે કી જુરઅત (હિમ્મત) કરેગા. ગુઝિશ્તા (પિછલે) સાલ નેઝાબાઝી મેં તમામ નામવર સિપાહી આપકે કમાલ કા એતિરાફ કર (માન) ચુકે હૈં.

"લેકિન અમીરુલ મોમિનીન મુઝસે ખુશ ન થે."

"ઈસકી વજહ સિર્ફ યે હૈ કે આપ ઉનકે ભાઈ હૈં ઔર વો યે જાનતે હૈં કે આપકી નામવરી ઔર શોહરત ઉનકે બેટે કી વલી અહદી કે રાસ્તે મેં રુકાવત હોગી. લેકિન લોગોં કે દિલોં મેં જો જગહ આપ પૈદા કર ચુકે હૈં વો કિસી ઔર કો હાસિલ નહીં હો સકતી."

સુલૈમાન ને કહાઃ લેકિન મેરી રાહ મેં સબસે બળી

રુકાવટ હજ્જાજ બિન યૂસુફ હે. વો ઈરાક પર અપના ઈકતિદાર (હુકૂમત, પકળ) કાયમ રખને કે લિયે ઈસ બાત કી કોશિશ મેં હે કે મેરે ભાઈ કે બાદ મેરા ભતીજા મુસ્નદે ખિલાફત પર બૈઠે.

સાલેહ ને કહાઃખુદા મેરે ભાઈ કે કાતિલ(કત્લ કરને વાલે) કો ગારત (બરબાદ) કરે. મુઝે યકીન હે કે ઉસકી યે ખ્વાહિશ કભી પૂરી ન હોગી. લોગોં કે દિલોં પર અસર ડાલને કે લિયે જો ખૂબિયાં આપ મેં હૈં વો ન આપકે ભાઈ મેં હૈ ઔર ન કિસી ઔર મેં. આપ ગુઝિશ્તા (પિછલે) સાલ ફુનૂને હર્બ કી નુમાઈશ મેં નામ પૈદા કરકે અપના રાસ્તા સાફ કર ચુકે હૈં. રાય આમ્મા ખિલાફત કે મામલે મેં આપકી હક તલ્ફી (હક મારા જાના) ગવારા ન કરેગી.

એક ગુલામ ને આ કર ઈત્તિલા (ખબર) દી કે ઘોળે તૈયાર હૈં. ઔર સાલેહ ને કહાઃ હમેં ચલના ચાહિયે. નુમાઈશ શુરૂ હોને વાલી હે.

સિપાહી ઔર શેહઝાદા

ઝમાનએ જાહિલિયત મેં ભી અરબ તીર અંદાઝી ઔર શેહ–સવારી(ઘોળે કી સવારી) મેં ગૈર મામૂલી મહારત હાસિલ કરના અપની ઝિંદગી કા અહમ તરીન ફરીઝા સમઝતે થે. સરદારી, ઈઝઝત, શોહરત ઔર નામવરી કા સબસે બળા મેઅયાર યહી થા. સેહરા નશીનોં કી મેહફિલ મેં સબસે બળા શાયર ઉસે તસ્લીમ કિયા (માના) જાતા થા જો તીરોં કી સનસનાહટ ઔર તલવારોં કી ઝંકાર કા બેહતરીન તસવ્વુર (ખયાલ) પેશ કર સકતા હો. જિસે અપને સબા(તેઝ) રફતાર ઘોળે કે સુમોં (ખુરોં) કી આવાઝ કિસી સેહરાઈ દોશીઝા કે કેહકહોં (કુંવારી લળકી કી હંસી) સે ઝિયાદા મુતાસ્સિર કરતી હો, જિસકે લિયે દૂર સે મેહબૂબા કે મહમિલ ઔર ગર્દો ગુબાર મેં અટે હુવે શાહ સવાર કી ઝલક યકસાં (બરાબર) તૌર પર જાઝિબે નિગાહ (નઝર ખીંચને વાલી) હો.

ઈસ્લામ ને અરબોં કી ઈન્ફિરાદી શુજાઅત (શખ્સી બહાદુરી) કો સાલિહીન (નેક લોગોં) કી નાકાબિલે તસ્ખીર કુવ્વત (ઐસી તાકત જિસ પર કાબૂ ન પા સકે) મેં તબ્દીલ કર દિયા. રૂમ વ ઈરાન કી જંગોં કે સાથ સાથ અરબોં કે ફુનૂને હર્બ મેં ઈઝાફા (બળ્હાવા) હોતા ગયા. ખાલિદે આઝમ રદિયલ્લાહુ તઆલા અન્હુ કે ઝમાને મેં સફબંદી ઔર નકલો હરકત કે પુરાને તરીકોં મેં કઈ તબ્દીલિયાં હુઈં. અરબોં મેં ઝિરહ (લોખંડી લિબાસ) પહેનને કા રિવાજ પેહલે ભી થા લેકિન રૂમ કી જંગોં કે દૌરાન ઝિરહેં ઔર ખોદ (લોખંડી ટોપી) સિપાહિયાના લિબાસ કે હમતરીન જુઝ બન ગએ.

કિલ્આ બંદ શેહરોં કે તવીલ મુહાસરોં (લંબે વક્ત કે ઘેરાવ) કે દૌરાન કિસી ઐસે આલે (મશીન) કી ઝરૂરત મેહસૂસ કી ગઈ જો પથ્થર કી દીવારોં કો તોળ સકતા હો ઔર ઈસ ઝરૂરત કા એહસાસ મિન્જનીક કી ઈજાદ (પથ્થર ફેંકને વાલી મશીન કે બનને) કા બાઈસ (ઝરિયા) હુવા. યે એક લકળી કા આલા થા જિસસે ભારી પથ્થર કાફી દૂર ફેંકે જા સકતે થે. ઈસકી બદૌલત હમલા આવર અફવાજ કિલ્આ બંદ તીર અંદાઝોં કી ઝદ સે મેહફૂઝ હો કર શહેર પનાહ પર પથ્થર બરસા સકતી થીં. ઈસકા તખય્યુલ (ખયાલ) કમાન સે અખઝ કિયા (લિયા) ગયા થા લેકિન ચંદ સાલોં મેં આલાતે હર્બ કે માહિરીન કી કોશિશોં ને ઈસે એક નિહાયત અહમ આલા બના દિયા.

કિલ્આ બંદ શેહરોં કી તસ્ખીર(ઘેરને) કે લિયે દૂસરી ચીઝ જિસે અરબોં ને બહોત ઝિયાદા રિવાજ દિયા,દબાબા થી. યે લકળી કા એક છોટા સા કિલ્આ થા જિસકે નીચે પહિયે (વ્હીલ) લગાએ જાતે થે. ચંદ સિપાહી લકળી કે તખ્તોં કી આળ મેં બૈઠ જાતે ઔર ચંદ ઉસે ધકેલ કર શહેર કી ફસીલ કે સાથ લગા દેતે. પ્યાદા (પૈદલ) સિપાહી ઉસકી પનાહ મેં આગે બળ્હતે ઔર ઉસ સે સીળ્હી કા કામ લે કર ફસીલ પર જા ચળ્હતે.

ખુલે મૈદાન મેં પ્યાદા ફૌજ કી તરહ અરબ સવાર ભી ઈબ્તિદા (શુરૂ) મેં તલવાર કો નેઝે પર તરજીહ દેને કે આદી થે. લેકિન આહિન પોશ સિપાહિયોં કે મુકાબલે મેં ઉન્હોં ને નેઝે કી એહમિયત કો ઝિયાદા મેહસૂસ કિયા ઔર ચંદ સાલોં મેં અરબ કે તૂલ વ અર્ઝ મેં (હર તરફ) તીર અંદાઝી ઔર તેગ-ઝની (તીર ઔર તલવાર ચલાને) કી તરહ નેઝાબાઝી કા રિવાજ ભી આમ હો ગયા. શામ કે

મુસલમાન રૂમ કી કુરબત (નઝદીકી) કી વજહ સે ઝિયાદા મુતાસ્સિર થે ઔર યહાં નેઝાબાઝી કો આહિસ્તા આહિસ્તા તેગ ઝની પર તરજીહ દી જાને લગી.

અરબ ઘોળે ઔર સવાર દુનિયા ભર મેં મશહૂર થે ઈસલિયે દૂસરે ફુનૂન કી તરહ નેઝાબાઝી મેં ભી વો હમસાયા મુમાલિક (પળોસી મુલ્કોં) પર સબકત લે ગએ (આગે બળ્હ ગએ).

(૨)

દમિશ્ક કે બાહર એક ખુલે મૈદાન મેં કરીબન હર રોઝ નેઝાબાઝી કી મશ્ક(પ્રકિટસ) કી જાતી થી. નેઝાબાઝી મેં યૂનાન કા કદીમ રિવાજ (પુરાના તરીકા) મકબૂલિયત હાસિલ કર રહા થા.

હિમ્મત આઝમાઈ કરને વાલે ઝિરહ પોશ શેહ–સવાર (લોખંડી લિબાસ પેહને હુવે ઘુળ સવાર) કુછ ફાસ્લે પર એક દૂસરે કે સામને ખળે હો જાતે. ખતરે સે બચને કે લિયે ઝિરહ, ખોદ ઔર ચાર આઈના કે ઈસ્તેમાલ કે બાવજૂદ અસ્લી નેઝોં કે અલાવા ઐસે નેઝે ઈસ્તેમાલ કિયે જાતે જિનકે ફલ લોહે કે ન હોં ઔર અગલા સિરા તેઝ હોને કી બજાય કુંદ હો. સાલિસ (ફૈસ્લા કરને વાલા) દરમિયાન મેં ઝંડી લે કર ખળા હો જાતા ઔર ઉસકે ઈશારે પર યે સવાર ઘોળોં કો પૂરી રફતાર સે દૌળાતે હુવે એક દૂસરે પર હમલા આવર હોતે. જો સવાર અપને મદ્દે મુકાબિલ કી ઝદ સે બચ કર ઉસે ઝર્બ લગાને (મારને) મેં કામયાબ હોતા વો બાઝી જીત જાતા. માત ખાને (હારને) વાલા સવાર કુંદ નેઝે કે દબાવ કી વજહ સે અપના તવાઝુન (બેલેન્સ) ખો કર ઘોળે સે ગિર પળતા ઔર તમાશાઈયોં કે લિયે સામાને તઝહીક (મઝાક કી ચીઝ) બન જાતા.

ઈસ સાલ હસ્બે મામૂલ (દસ્તૂર કે મુતાબિક) ફુનૂને હર્બ કી નુમાઈશ મેં હિસ્સા લેને કે લિયે બહોત સે લોગ દૂર દૂર સે આએ થે. એક વસીઅ (બળે) મૈદાન કે ચારોં તરફ તમાશાઈયોં કા હુજૂમ (ભીળ) થા. વલીદ બિન અબ્દુલ મલિક એક કુરસી પર રૌનક અફરોઝ (બૈઠા) થા. ઉસકે દાએં બાએં (ઉલ્ટી સીધી તરફ) દરબારે ખિલાફત કે બળે બળે ઓહદેદાર (રુતબે વાલે) બૈઠે થે. દૂસરી તરફ તમાશાઈયોં કી કતાર (લાઈન) કે આગે સુલૈમાન બિન અબ્દુલ મલિક અપને ચંદ અકીદતમંદોં (માનને વાલોં) કે દરમિયાન (બીચ) બૈઠા થા.

નુમાઈશ શુરૂ હુઈ. અસ્લિહાજાત (હથિયારોં) કે માહિરીન ને મિન્જનીક ઔર દબાબોં કે જદીદ(નએ) નમૂને પેશ કરકે ઈન્આમાત હાસિલ કિયે. તીર અંદાઝોં ઔર શમશીર ઝની (તલવાર ચલાને) કે માહિરીન (માહિરોં) ને અપને અપને કમાલાત દિખાએ ઔર તમાશાઈયોં સે દાદ વ તેહસીન (તારીફ) હાસિલ કી.

સુલૈમાન કે તીન સાથી તીર અંદાઝી કે મુકાબલે મેં શરીક હુવે ઔર ઉનમેં સે એક દૂસરે દર્જે કા બેહતરીન તીર અંદાઝ માના ગયા. ઉસકા દૂસરા સાથી સાલેહ તલવાર કે મુકાબલે મેં યકે બાદ દીગરે દમિશ્ક કે પાંચ મશહૂર પહેલવાનોં કો નીચા દિખા કર ઈસ બાત કા મુન્તઝિર (ઈન્તિઝાર મેં) થા કે અમીરુલ મોમિનીન ઉસે બુલા કર અપને કરીબ કુરસી દેંગે. લેકિન એક નૌજવાન ને અચાનક મૈદાન મેં આ કર ઉસે મુકાબલે કી દાવત દી ઔર એક તવીલ (લંબે) ઔર સખ્ત મુકાબલે કે બાદ ઉસકી તલવાર છીન લી.

યે નૌજવાન ઝુબૈર થા. તમાશાઈ આગે બળ્હ બળ્હ કર સાલેહ કો મગલૂબ કરને (હરાને) વાલે નૌજવાન કી સૂરત દેખને ઔર ઉસસે મુસાફા કરને મેં ગરમ જોશી દિખા રહે થે ઔર સાલેહ ગુસ્સે ઔર નદામત (શર્મિન્દગી) કી હાલત મેં અપને હોંટ કાટ રહા થા.

વલીદ ઉઠ કર આગે બળ્હા ઔર ઝુબૈર સે મુસાફા કરતે હુવે ઉસે મુબારકબાદ દી ઔર ફિર સાલેહ કી તરફ મુતવજ્જેહ હો કર કહાઃ સાલેહ ! તુમ અગર ગુસ્સે મેં ન આ જાતે તો શાયદ મગલૂબ ન હોતે (ન હારતે). બહર સૂરત મૈં ઈસ નૌજવાન કી તરહ તુમ્હેં ભી ઈન્આમ કા હકદાર સમઝતા હૂં.

સબસે આખિર મેં નેઝાબાઝી શુરૂ હુઈ. કઈ મુકાબલોં કે બાદ ૮ બેહતરીન નેઝાબાઝ મુન્તખબ કિયે (ચુને) ગએ ઔર આખરી મુકાબલા શુરૂ હુવા. જૂં જૂં મુકાબલા કરને વાલોં કી તઅદાદ (ગિન્તી) ઘટતી જાતી થી દાદ વ તેહસીન (તારીફ) મેં ગલા ફાળને વાલે તમાશાઈયોં કે જોશ વ ખરોશ મેં ઈઝાફા (ઝિયાદતી) હોતા જાતા થા. બિલઆખિર એક તરફ એક ઔર દૂસરી તરફ દો નેઝાબાઝ રેહ ગએ. તન્હા રેહ જાને વાલે સવાર ને યકે બાદ દીગરે (એક કે બાદ દૂસરે) અપને દોનોં મુખાલિફીન કો ગિરા કર અપના ખોદ (લોખંડી ટોપી) ઉતારા ઔર અવામ ઉસે પેહચાન કર ઝિયાદા જોશ વ ખરોશ કે સાથ તેહસીન વ આફરીન કે નઅરે બુલંદ કરને લગે. યે નૌજવાન એક યુનાની નવ–મુસ્લિમ થા ઔર ઉસકા નામ ઐયૂબ થા. ઐયૂબ ને ફાતિહાના અંદાઝ મેં અપના નેઝા બુલંદ કરતે હુવે અખ્ખાળે મેં ચારોં તરફ એક ચક્કર લગાયા ઔર ઉસકે બાદ ફિર મૈદાન મેં આ ખળા હુવા.

નકીબ ને આવાઝ દીઃ કોઈ ઐસા હૈ જો ઈસ નૌજવાન કે મુકાબલે મેં આના ચાહતા હૈ?

અવામ કી નિગાહેં (નઝરેં) સુલેમાન બિન અબ્દુલ મલિક પર મરકૂઝ હો (જમ) ચુકી થીં. સુલૈમાન ને સર પર ખૌદ રખતે હુવે ઉઠ કર એક હબશી ગુલામ કો ઈશારા કિયા જો પાસ હી એક ખૂબસૂરત મુશ્કી ઘોળે કી બાગ (લગામ) થામે ખળા થા. ગુલામ ને ઘોળા આગે કિયા ઔર સુલૈમાન ઉસ પર સવાર હો ગયા. સૂરજ કી રૌશની મેં સુલૈમાન કી ઝિરહ (લોખંડી લિબાસ) ચમક રહી થી ઔર હલ્કી હલ્કી હવા મેં ઉસકે ખૌદ કે ઉપર સબ્ઝ (હરે) રેશમ કે તારોં કા ફંદના લેહરા રહા થા.

સુલૈમાન ઔર ઐયૂબ એક દૂસરે કે મુકાબલે મેં ખળે હો ગએ ઔર અવામ દમ બખુદ (હૈરાન) હોકર સાલિસ (ફૈસ્લા કરને વાલે) કી ઝંડી કે ઈશારે કા ઈન્તિઝાર કરને લગે. સાલિસ ને ઝંડી હિલાઈ ઔર એક તરફ ખળા હો ગયા. સબા રફતાર (તેઝ સ્પીડ વાલે) ઘોળે એક દૂસરે કી તરફ બળ્હે. સવારોં ને એક દૂસરે કે કરીબ પહોંચ કર ખુદ બચને ઔર દૂસરે કો ઝર્બ લગાને કી કોશિશ કી. સુલૈમાન મુકાબલે મેં આને સે પેહલે અપને મદ્દે મુકાબિલ કે તમામ દાંવ (તરીકે) દેખ કર ઉનસે બચને કે તરીકે સોચ ચુકા થા. ચુનાંચે ઐયૂબ કા વાર ખાલી ગયા ઔર સુલૈમાન કા નેઝા ઉસકે ખૌદ પર એક કારી ઝર્બ (ભારી માર) કા નિશાન છોળ ગયા.

સાલિસ ને સુલૈમાન કી ફતહ (જીત) કા એલાન કિયા. વલીદ ને ઉઠ કર અપને ભાઈ કો મુબારકબાદ દી ઔર ઐયૂબ કી હૌસ્લા અફઝાઈ કી (હિમ્મત બળ્હાઈ).

સુલૈમાન ને ખૌદ ઉતાર કર ફાતિહાના (જીતને

વાલે) અંદાઝ મેં તમાશાઈયોં કી તરફ નિગાહ (નઝર) દૌળાઈ ઔર હસ્બે મઅમૂલ (દસ્તૂર કે મુતાબિક) અખ્બાળે કા ચક્કર લગા કર મૈદાન મેં આ ખળા હુવા.

(૩)

નકીબ ને તીન બાર આવાઝ દી "કોઈ હૈ જિસમેં સુલૈમાન બિન અબ્દુલ મલિક કે મુકાબલે કી હિમ્મત હૈ?" લેકિન લોગોં કો ઈસસે પેહલે હી યકીન હો ચુકા થા કે અબ ખેલ ખત્મ હો ચુકા હૈ ઔર વો અમીરુલ મોમિનીન કે ઉઠને કા ઈન્તિઝાર કર રહે થે. લેકિન ઉનકી હૈરત કી કોઈ ઈન્તિહા ન રહી જબ સુફેદ ઘોળે પર એક સવાર નેઝા હાથ મેં લિયે મૈદાન મેં આ ખળા હુવા. તમાશાઈયોં કો હૈરાની ઈસ બાત પર ન થી કે એક નેઝાબાઝ સુલૈમાન બિન અબ્દુલ મલિક કો મુકાબલે કી દાવત દે રહા થા બલ્કે વો ઈસ બાત પર શશદર (હૈરાન) થે કે અજનબી સવાર કે જિસ્મ પર ન ઝિરહ થી ઔર ન ચાર આઈના. વો સિયાહ (કાલે) રંગ કા ચુસ્ત લિબાસ પેહને હુવે થા. સર પર ખૌદ કી બજાય સુફેદ અમામા (પગળી) થા ઔર આંખોં કે સિવા બાકી ચેહરે પર સિયાહ નકાબ થા.

ઝિરહ (લોખંડી લિબાસ) કે બગૈર સિર્ફ વો લોગ ઐસે મુકાબલોં મેં હિસ્સા લેતે હૈં જિન્હેં અપને હરીફ (મુકાબિલ, સામને વાલે) કી કમતરી કી પૂરા પૂરા યકીન હો. લેકિન સુલૈમાન ઉસ દિન કા હીરો થા ઔર લોગ સુલૈમાન કે મુકાબલે કે લિયે ઝિરહ ઔર ખૌદ કે બગૈર મૈદાન મેં આને વાલે સવાર કી બહાદુરી સે મુતાસ્સિર હોને કી બજાય ઉસકી દિમાગી હાલત કે સહીહ હોને મેં શક કર રહે થે.

વલીદ ઔર ઝુબૈર કે સિવા કિસી કો યે માલૂમ ન

થા કે યે કૌન હૈ. લેકિન ઉસકી ઈસ જુરઅત પર વલીદ ભી પરેશાન થા. ઉસને આહિસ્તા (ધીરે) સે ઝુબૈર કો કાન મેં કહાઃ યે મુહમ્મદ બિન કાસિમ(રેહ.) હૈ યા કોઈ ઔર?

ઝુબૈરને જવાબ દિયા:અમીરુલ મોમિનીન યે વહી હૈ

"લેકિન વો સુલૈમાન કો કયા સમઝતા હૈ. અગર ઉસકી પસ્લિયાં લોહે કી નહીં તો મુઝે ડર હૈ કે લકળી કા કુંદ સિરા ભી ઉસકે લિયે નેઝે કી નોક સે કમ ખતરનાક સાબિત ન હોગા. તુમ જાઓ ઔર ઉસે બુલા કર લાઓ."

ઝુબૈર ને જવાબ દિયાઃ અમીરુલ મોમિનીન ! મૈં ઉસે બહોત સમઝ ચુકા હૂં. વો ખુદ ભી ઈસ ખતરે કો મેહસૂસ કરતા હૈ લેકિન વો યે કેહતા હૈ કે ઈસ સૂરત મેં અગર ઉસકી જીત હુઈ તો નૌજવાનોં પર ઉસકા ખુશગવાર અસર પળેગા ઔર ઉસે સિંધ કે હાલાત સુના કર ઉન્હેં જિહાદ કે લિયે આમાદા (રાઝી) કરને કા મૌકા મિલ જાએગા. ઉસકા યે ભી ખયાલ હૈ કે ઝિરહ કે બગૈર સવાર ઝિયાદા ચુસ્ત (ફુરતીલા) રેહ સકતા હૈ.

ઝુબૈર કા જવાબ વલીદ કો મુતમઈન ન કર સકા વો ખુદ ઉઠ કર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી તરફ બળ્હા ઔર તમાશાઈ ઝિયાદા પરેશાની કા ઈઝહાર કરને લગે.

મુહમ્મદ બિન કામિસ સુલૈમાન કી તરફ દેખ રહા થા. વલીદ કે કરીબ પહોંચતે હી આવાઝ દેકર ઉસે અપની તરફ મુતવજ્જેહ કિયા ઔર કહાઃ બરખુરદાર (બેટે) ! મુઝે તુમ્હારી શુજાઅત (બહાદુરી) કા એતિરાફ હૈ લેકિન યે શુજાઅત નહીં નાદાની હૈ. તુમ ઝિરહ ઔર ખૌદ કે બગૈર અરબ કે બેહતરીન નેઝાબાઝ કે મુકાબલે મેં જા રહે હો ઔર અગર ઉસને ઈસે અપની તઝહીક (મઝાક) સમઝા તો મુઝે ડર હૈ કે તુમ દોબારા ઘોળે પર સવાર હોને કે કાબિલ નહીં રહોગે.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને જવાબ દિયાઃ અમીરુલ મોમિનીન! ખુદા જાનતા હૈ કે મુઝે અપની નુમાઈશ મકસૂદ નહીં. મૈં યે ખતરા એક નેક મકસદ કે લિયે કબૂલ કર રહા હૂં ઔર યે કોઈ બહોત બળા ખતરા ભી નહીં. મેરા ખયાલ હૈ કે ઝિરહ પહેન કર સવાર ચુસ્ત નહીં રેહતા.

"લેકિન અગર તુમ્હારી ચુસ્તી તુમ્હારી પસ્લિયાં ન બચા સકીં તો?"

"તો ભી મુઝે અફસોસ ન હોગા. મુઝે અપની પસ્લિયોં સે ઝિયાદા ઉસ લળકી કા ખયાલ હૈ જિસકે સીને મેં હમારે બે-રહમ દુશ્મન કે તીર કા ઝખ્મ નાસૂર બન ચુકા હૈ. અગર ખુદા કો ઉસકી મદદ મંઝૂર હૈ તો મુઝે યકીન હૈ કે વો આજ મુઝે દમિશ્ક કે લોગોં કે સામને તઝહીક (મઝાક) ન બનને દેગા. ઔર મુમકિન હૈ કે મૈં નેઝાબાઝી જીતને કે બાદ ઈસ હુજૂમ (ભીળ) મેં ઉસકા પૈગામ પળહ કર સુના સકૂં, ઈન્ફિરાદી (અલગ અલગ) તબ્લીગ સે જો કામ હમ મહીનોં મેં કર સકતે હૈં વો એક આન મેં હો જાએગા. આપ મુઝે ઈજાઝત દીજિયે ઔર દુઆ કીજિયે કે અલ્લાહ તઆલા મેરી મદદ કરે.

વલીદ ને કહાઃ લેકિન તુમકમ અઝ કમ સર પર ખોદ તો રખ લેતે.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને જવાબ દિયાઃ આપ બુરા ન માનેં. જો સિપાહી નેઝે કા વાર સર પર રોકતા હૈ ઉસકે મુતઅલ્લિક કોઈ અચ્છી રાય નહીં દી જા સકતી. મેરે લિયે યે અમામા (પગળી) કાફી હૈ.

વલીદ ને કહાઃ બેટા ! અગર તુમ સુલેમાન પર સબ્કત લે (જીત) ગએ તો ઈન્શા અલ્લાહ સિંધ પર હમલા કરને વાલી ફૌજ કા ઝંડા તુમ્હારે હાથ મેં હોગા.

વલીદ વાપસ મુળા ઔર રાસ્તે મેં નકીબ કો કુછ સમઝાને કે બાદ અપની કુરસી પર બૈઠ ગયા.

દૂસરી તરફ સુલૈમાન કે ગિર્દ ચંદ તમાશાઈ ખળે થે. સાલેહ ને આગે બળહ કર સુલૈમાન કો અપની તરફ મુતવજ્જેહ કરતે હુવે કહાઃ અમીરુલ મોમિનીન આપકો નીચા દિખાના ચાહતે હૈં. આપ હોશિયારી સે કામ લેં.

સુલૈમાન ને કહાઃ લેકિન વો સરફિરા હૈ કૌન?

"મુઝે માલૂમ નહીં લેકિન વો કોઈ ભી હો મુઝે યકીન હૈ કે વો ફિર ઘોળે પર સવાર નહીં હોગા."

નકીબ ને આવાઝ દીઃ હાઝિરીન! અબ સુલૈમાન બિન અબ્દુલ મલિક ઔર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કા મુકાબલા હોગા. સિયાહ–પોશ (કાલે કપળે વાલે) નૌજવાન કી ઉમ્ર ૧૭ સાલ સે કમ હૈ.

તમાશાઈ ઔર ઝિયાદા હૈરાન હો કર સિયાહ પોશ નૌજવાન કી તરફ દેખને લગે. સાલિસ (ફૈસ્લા કરને વાલે) ને ઝંડી હિલાઈ ઔર નેઝાબાઝ પૂરી રફ્તાર સે એક દૂસરે કી ઝદ સે બચ કર નિકલ ગએ ઔર અવામ ને એક પુરજોશ નઅરા બુલંદ કિયા.

કમસિન ઔર નૌજવાન દેર તક મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે લિયે તેહસીન (તારીફ) કે નઅરે બુલંદ કરતે રહે. ઔર ઉમર રસીદા(બળી ઉમર કે) લોગ યે કેહ રહે થેઃ યે લળકા બલા કા ચુસ્ત હૈ લેકિન સુલૈમાન કે સાથ ઉસકા કોઈ મુકાબલા નહીં. પેહલી મરતબા સુલૈમાન ને જાન બૂઝ કર ઉસકી રિઆયત કી લેકિન દૂસરી દફા અગર વો બચ ગયા તો યે એક મોજિઝા હોગા. કહાં ૧૭ સાલ કા છોકરા ઔર કહાં સુલૈમાન જૈસા જહાંદીદા શેહ–સવાર (દુનિયા દેખા હુવા ઘુળસવાર).

લેકિન નૌજવાનોં ને આસમાન સર પર ઉઠા રખા

થા. સુલેમાન કી બજાય અબ ૧૭ સાલા અજનબી ઉનકા હીરો બન ચુકા થા. વો કિસી કી ઝબાન સે એક હર્ફ ભી બરદાશત કરને કે લિયે તૈયાર ન થે. બાઝ તમાશાઈ તકરાર સે હાથાપાઈ તક ઉતર આએ.

રિવાજ કે મુતાબિક નેઝાબાઝોં કો દૂસરા મૌકા દિયા ગયા ઔર દોનોં ફિર એક દૂસરે કે મુકાબલે મેં ખળે હો ગએ. બચ્ચા ઔર નૌજવાન ભાગ ભાગ કર ઉસ તરફ જા રહે થે જિસ તરફ ઉનકા કમસિન હીરો ખળા થા. સબ કી નિગાહેં નકાબ મેં છુપે હુવે ચેહરે કો દેખને કે લિયે બેકરાર થીં. સાલિસ ને ભાગ કર લોગોં કો પીછે હટાયા ઔર ફિર અપની જગહ પર આ ખળા હુવા. ઝંડી કે ઈશારે કે બાદ તમાશાઈયોં કો ફિર એક બાર મૈદાન મેં ગર્દ ઉળતી હુઈ નઝર આઈ. થોળી દેર કે લિયે ફિર એક બાર સુકૂત (ખામોશી) છા ગયા.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ફિર અચાનક એક તરફ ઝુક કર સુલૈમાન કે નેઝે કી ઝર્બ સે બચ ગયા. સુલૈમાન ને ભી બાઈં (ઉલ્ટી) તરફ ઝુક કર અપને મદ્દે મુકાબિલ કે વાર સે બચને કી કોશિશ કી લેકિન ઉસસે કહીં ઝિયાદા ફુર્તી કે સાથ મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને અપને નેઝે કા રુખ બદલ દિયા ઔર ઉસકી દાઈં (સીધી) પસ્લી મેં ઝર્બ લગા કર ઉસે ઔર ઝિયાદા બાઈં તરફ ધકેલ દિયા. સુલૈમાન લળખળા કર નીચે ગિરને કે બાદ ફૌરન ખળા હુવા ઔર પસ્લી પર હાથ રખ કર ઈન્તિહાઈ બેચારગી કી હાલત મેં ઈધર ઉધર દેખને લગા.

ચારોં તરફ સે ફલક–શિગાફ (બહોત તેઝ) નઅરોં કી સદા (આવાઝ) આ રહી થી. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને થોળી દૂર જા કર અપને ઘોળે કી બાગ મોળ લી ઔર સુલૈમાન કે કરીબ આ કર નીચે ઉતરતે હુવે મુસાફે

કે લિયે ઉસકી તરફ હાથ બળ્હાયા લેકિન સુલૈમાન મુસાફા કરને કી બજાય મુંહ ફેર કર તેઝી સે કદમ ઉઠાતા હુવા એક તરફ નિકલ ગયા.

આન કી આન મેં તમાશાઈ હઝારોં કે તઅદાદ મેં મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે ગિર્દ જમા હો ગએ. યૂનાની શેહ–સવાર ઐયૂબ ને આગે બળ્હ કર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે હાથ સે ઘોળે કી બાગ પકળ લી ઔર કહાઃ મૈં આપકો મુબારકબાદ દેતા હૂં, અબ અગર કોઈ મજબૂરી ન હો તો આપ ચેહરે સે નકાબ ઉતાર દીજિયે. હમ સબ કી આંખેં આપકી સૂરત દેખને કે લિયે બેકરાર હૈં.

(૪)

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને નકાબ ઉતાર ડાલા. કમસિન શહ–સવાર કા ચેહરા લોગોં કી તવક્કોઅ (ઉમ્મીદ) સે કહીં ઝિયાદા મતીન ઔર સંજીદા થા. ઉસકી ખૂબસૂરત સિયાહ (કાલી) આંખોં સે શોખી કી બજાય માસૂમિયત ટપકતી થી. લોગોં કે નઅરોં ઔર પુરઈશ્તિયાક નિગાહોં (શૌક સે ભરી નઝરોં) કે જવાબ મેં ઉસકા સુકૂન યે ઝાહિર કર રહા થા કે ઉસે બળી સે બળી ફતહ (જીત) ભી મુતાસ્સિર નહીં કર સકતી. જો નૌજવાન ઉસે કંધોં પર ઉઠા કર દમિશ્ક કી ગલિયોં મેં ઉસકા શાનદાર જુલૂસ નિકાલને કે ઈરાદે સે બળ્હે થે, દમ બખુદ (હૈરાન) હોકર ઉસકી તરફ દેખ રહે થે. ઐયૂબ ને એક અરબ દોસ્ત સે કહાઃ મૈં સચ કેહતા હૂં કે મૈંને યૂનાન કે મુજસ્સમોં મેં ભી કોઈ સૂરત બયક–વકત (એક હી વક્ત મેં) ઈસ તરહ ખૂબસૂરત, માસૂમ, સાદા ઔર બારોઅબ નહીં દેખી.

એક અરબ ને પૂછાઃ કહાં સે આએ હૈં?

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને જવાબ દિયાઃ બસરા સે.

ઈસ પર કઈ લોગ યે ઈસરાર કરને લગે કે આપ હમારે યહાં ઠેહરિયે.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને સબકા શુક્રિયા અદા કરતે હુવે કહાઃ મૈં દમિશ્ક કે લોગોં કે પાસ એક ઝરૂરી પૈગામ લેકર આયા હૂં ઔર મુઝે જલ્દ વાપસ જાના હૈ. અગર આપ સબ ખામોશી સે મેરા પૈગામ સુન લેં તો યે મુઝ પર બળી ઈનાયત (મહેરબાની) હોગી.

લોગ અબ બહોત ઝિયાદા તઅદાદ મેં મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે ગિર્દ જમા હો રહે થે. વલીદ બિન અબ્દુલ મલિક ઓહદેદારોં કી જમાઅત કે હમરાહ (સાથ) આગે બળ્હા ઔર અમીરુલ મોમિનીન કો દેખ કર લોગ ઈધર ઉધર હટ ગએ. વલીદ ને મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે કરીબ પહોંચ કર કહાઃ મેરે ખયાલ મેં યે તુમ્હારે લિયે બેહતરીન મૌકા હૈ, તુમ ઘોળે પર સવાર હો જાઓ તાકે સબ લોગ તુમ્હારી સૂરત દેખ સકેં.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ઘોળે પર સવાર હો ગયા. મજમા મેં કાનોં કાન એક સિરે સે દૂસરે સિરે તક યે ખબર પહોંચ ચુકી થી કે યે સિયાહ–પોશ (કાલે કપળે વાલા) નૌજવાન કોઈ અહમ ખબર સુનાના ચાહતા હૈ ઔર વો લોગ જો અગલી કતારોં (લાઈનોં) મેં થે યકે બાદ દીગરે ઝમીન પર બૈઠ રહે થે.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને મુખ્તસર અલ્ફાઝ મેં સરાનદીપ કી મુસલમાનોં, બેવાઓં ઔર યતીમ બચ્ચોં કી અલમનાક દાસ્તાન (દર્દ ભરી કહાની) બયાન કી. ઉસકે બાદ ઝુબૈર સે રૂમાલ લેકર નાહીદ કા મકતૂબ (ખત) પળ્હ

કર સુનાયા. બેવાઓં ઔર યતીમોં કી સરગુઝિશ્ત (વાકિઆ) સુનને કે બાદ અવામ કે દિલોં પર નાહીદ કે મકતૂબ કે અલ્ફાઝ તીર વ નશ્તર કા કામ કર રહે થે. મકતૂબ સુનાને કે બાદ મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને રૂમાલ ઝુબૈર કો વાપસ દેતે હુવે બુલંદ આવાઝ મેં કહા:

"ફિદાયાને ઈસ્લામ(ઈસ્લામ પર કુર્બાન હોને વાલો)! મૈં તુમ મેં સે અકસર કી આંખોં મેં આંસૂ દેખ રહા હૂં. લેકિન યાદ રખો સિતમ રસીદા (ઝુલ્મ ઢાએ ગએ) ઈન્સાનિયત કે દામન પર ઝુલ્મ કી સિયાહી (કાલે પન) કે ધબ્બે આંસુઓં સે નહીં ખૂન સે ધોએ જાતે હૈં. જબ્રો ઈસ્તિબદાદ (ઝુલ્મ) કી જો આગ સિંધ કે વસીઅ મુલ્ક મેં સુલગ રહી હૈ હમને દૂર સે ઉસકી હલ્કી સી આંચ મેહસૂસ કી હૈ, ઔર વો ઈસલિયે કે હમારે ચંદ ભાઈ, ચંદ માએં ઔર ચંદ બેહનેં ઉસ આતિશ–કદા મેં જલ રહી હૈં. લેકિન હમેં ઉન લાખોં બેબસોં કા હાલ માલૂમ નહીં જો મુદ્દત સે સિંધ કે ઈસ્તિબદાદી નિઝામ કી ઝંજીરોં મેં જકળે હુવે હૈં. એક તીર જો એક મુસલમાન લળકી કે જિસ્મ મેં પેવસ્ત હુવા (ઘુસા) ઉન લાખોં તીરોં મેં સે એક થા જિનકી મશ્ક સિંધ કા મગરૂર (ઘમંડી) વ જાબિર હુકમિરાન (ગવર્નર) અપની બેકસ રિઆયા (અવામ) કે સીનોં પર કરતા હૈ. આજ સિંધ મેં અગર હમારી બેહનેં ઔર ભાઈ કૈદખાને કી તારીક (જેલ કી અંધેરી) કોઠળી મેં મુજાહિદે ઈસ્લામ કે ઘોળોં કી ટાપ સુનને કે મુન્તઝિર (ઈન્તિઝાર મેં) હૈં, આજ અગર વો અલ્લાહુ અકબર કે ઉન નારોં કા ઈન્તિઝાર કર રહે હૈં જિનમેં અબ ભી દીબલ કે કિલ્એ કી મઝબૂત દીવારોં પર ઝલઝલા તારી કર દેને કી કુવ્વત મૌજૂદ હૈ તો મુઝે યકીન હૈ કે સિંધ કે અવામ જો બરસોં

સે ઝુલ્મો ઈસ્તિબદાદ કી આગ મેં જલ રહે હૈં, ઉફકે મગરિબ કી ઉન ઘટાઓં કે મુન્તઝિર હૈં જો આજ સે કઈ બરસ પેહલે આતિશ–કદા ઈરાન કો ઠંડા કર ચુકી હૈં. ઉનકે મજરૂહ (ઝખ્મી) સીનોં સે યે આવાઝ નિકલ રહી હે કે અય કાશ વો મુજાહિદીન જિન્હોં ને અપને ખૂન સે બાગે આદમ મેં મુસાવાત (બરાબરી), અદલો ઈન્સાફ ઔર અમન કે પૌદે કી આબયારી કી હૈ. સિંધ કે હુકમિરાન કે હાથોં સે ઝુલ્મ કી તલવારેં છીન લેં ઔર ઉનકે ઘોળે ઉન ખારદાર (કાંટોં ભરી) ઝાળિયોં કો મસલ ડાલેં જિનકે સાથ ઈન્સાનિયત ઔર આઝાદી કા દામન ઉલઝા હુવા હૈ.

મુસલમાનો! યે ખબર હમારે લિયે બુરી ભી હૈ ઔર અચ્છી ભી. બુરી ઈસલિયે કે હમેં અપને ભાઈયોં ઔર બેહનોં કા હાલ સુન કર દુખ હુવા ઔર અચ્છી ઈસલિયે કે હક વ સદાકત કી તલવાર કે સામને કૈસર વ કિસરા કી તરહ એક ઔર મગરૂર (ઘમંડી) સર ઉઠા હૈ. આઓ ઉસે બતા દેં કે હમારી તલવારેં કુંદ નહીં હુઈં.

ગુઝિશ્તા ચંદ બરસોં (પિછલે કુછ સાલોં) મેં હમારે અંદરૂની ખલફશાર (અંદર કી ગળબળ) ને હમેં બહોત નુકસાન પહોંચાયા હૈ. વો સલ્તનતેં (હુકૂમતેં) જો હમારે આબા વ અજદાદ (બાપ દાદોં) કે નામ સે થર્રાતી (કાંપતી) થીં, આજ હમારે ખિલાફ એલાને જંગ કર રહી હૈં. એક મઝલૂમ લળકી કા યે ખત અગર તુમ્હારી રગોં મેં હરારત (ગરમી) પૈદા ન કર સકા તો યાદ રખો રૂએ ઝમીન પર હમારી અઝમત ઔર ઉરૂજ (તરક્કી) કે દિન ગિને જા ચુકે હૈં. લેકિન મૈં માયૂસ નહીં, મૈં તુમ મેં સે કિસી કે ચેહરે પર માયૂસી નહીં દેખતા. મૈં સિર્ફ યે કહૂંગા કે એક શુજાઅ (બહાદુર) કૌમ ગફલત કી નીંદ સો રહી હૈ ઔર ઈસ કૌમ

કી એક ગય્યૂર (ગૈરતમંદ) બેટી બુલંદ આવાઝ મેં યે કેહ રહી હે કે ઈસ્લામ કે ગય્યૂર બેટો! તુમ તો રૂએ ઝમીન કી હર બહૂ બેટી કી ઈસ્મત (ઇઝઝત) કી હિફાઝત કે લિયે પૈદા હુવે થે ઔર આજ તુમ્હારી યે હાલત કે તુમ્હારી અપની બહૂ બેટિયોં કો પા–બઝંજીર (પાંવ મેં બેળિયાં ડાલ કર) બરહમન આબાદ કે બાઝારોં મેં ખીંચા જા રહા હે."

અવામ જઝબાત સે મગલૂબ હો કર વલીદ બિન અબ્દુલ મલિક કી તરફ દેખ રહે થે. એક મુઅમ્મર(બૂળ્હે) શખ્સ ને આગે બળ્હ કર કહા: અગર હમસે પેહલે યે ખબર અમીરુલ મોમિનીન તક પહોંચ ચુકી હે તો હમ હૈરાન હૈં કે ઉન્હોં ને અભી તક સિંધ કે ખિલાફ એલાને જિહાદ કયૂં નહીં કિયા. હુજૂમ આતિશ–ફિશાં પહાળ (વો પહાળ જિસમેં સે આગ નિકલે) કી તરહ ભરા બૈઠા થા. ચારોં તરફ જિહાદ જિહાદ કે ફલક–શિગાફ નઅરે ગૂંજને લગે. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને દોનોં હાથ બુલંદ કરતે હુવે લોગોં કો ખામોશ કિયા ઔર ફિર અપની તકરીર શુરૂ કી.

"મેરે મુખાતિબ વો લોગ નહીં જો એક હંગામી જોશ કે બાઈસ ચંદ નઅરે લગા કર ખામોશ હો જાતે હૈં. ઝિંદા કૌમેં નઅરે બુલંદ કરને સે પેહલે અપની તલવાર બેનિયામ કરકે મૈદાન મેં કૂદતી હૈં. તુમ દમિશ્ક મેં ચંદ નઅરે લગા કર ઉન નિગાહોં કી તશફફી (તસલ્લી) નહીં કર સકતે જો યહાં સે હઝારોં મીલ દૂર તુમ્હારી તલવારોં કી ચમક દેખને કે લિયે બેકરાર હૈં. અમીરુલ મોમિનીન કો અપની ઝિમ્મેદારી કા એહસાસ હે લેકિન ઉન્હોં ને અભી તક તુમ્હારે નઅરે નહીં સુને હૈં. કાશ ઈન નઅરોં કે સાથ વો તલવારેં ભી નિયામ સે બાહર આને કે લિયે બેકરાર

હોતીં જિનકી નોક કે સાથ તુમ્હારે આબા વ અજદાદ (બાપ દાદા) સુતૂતે ઈસ્લામ (ઈસ્લામ કી શાન વ શૌકત) કી દાસ્તાન લિખ ગએ હૈં. મૈં દેખના ચાહતા હૂં કે કાદસિયા ઔર અજનાદીન કે મુજાહિદોં કી ઓલાદ મેં ઝિંદગી કી કોઈ રમક (જાન) બાકી હૈ યા નહીં. ઈસમેં શક નહીં કે હમારી તમામ અફવાજ તુર્કિસ્તાન ઔર અફ્રીકા કે મૈદાનોં મેં મસરૂફે જિહાદ હૈં લેકિન તુમ મેં સે કૌન ઐસા હૈ જો તલવાર કા ઈસ્તેમાલ નહીં જાનતા. અગર હિમ્મત કરેં તો હમ સિંધ કે મૈદાનોં મેં યરમૂક ઔર દમિશ્ક કી યાદ ફિર ઝિંદા કર સકતે હૈં. આજ તુમકો અપને આબા વ અજદાદ કી તરહ યે સાબિત કરના હૈ કે ઝરૂરત કે વકત હર મુસલમાન સિપાહી બન સકતા હૈ. અબ તુમ્હારી તલવારેં દેખ કર મૈં અમીરુલ મોમિનીન સે એલાને જિહાદ કી દરખ્વાસ્ત કરતા હૂં.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ઘોળે પર સે ઉતરા. ઉસકી તકરીર કે ઈખ્તિતામ(ખાતિમે) પર કઈ બૂળ્હે ઔર નૌજવાન તલવારેં બુલંદ કર ચુકે થે. એક ૧૦ સાલ કા લળકા સખ્ત જિદો જુહદ (કોશિશ) કે બાદ લોગોં કો ઈધર ઉધર હટાતા હુવા આગે બળ્હા ઔર વલીદ કે કરીબ જા કર બોલા: અમીરુલ મોમિનીન કયા મુઝે ભી જિહાદ પર જાને કી ઈજાઝત હોગી? મુઝે માલૂમ ન થા વરના મૈં તલવાર લે કર આતા લેકિન મૈં અભી લે આતા હૂં આપ ઈન્હેં થોળી દેર રોકેં.

વલીદ ને પ્યાર સે ઉસકે સર પર હાથ રખતે હુવે કહા: તુમ્હેં અભી ચંદ સાલ ઔર ઈન્તિઝાર કરના પળેગા.

લળકા દિલ બરદાશ્તા(ઉદાસ) હોકર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે કરીબ આ ખળા હુવા. વલીદ કે ઈશારે પર એક શખ્સ એક કુરસી ઉઠા લાયા ઔર ઉસને કુરસી

પર ખળે હો કર કહાઃ ઈસ નૌજવાન કી તકરીર કે બાદ મુઝે કુછ ઔર કેહને કી ઝરૂરત નહીં. ખુદા કા શુક્ર હૈ કે તુમ્હારી ગૈરત ઝિંદા હૈ મૈં સિંધ કે ખિલાફ એલાને જિહાદ કરતા હૂં.

હુજૂમ ને ફિર એક બાર નઅરે બુલંદ કિયે. વલીદ ને સિલસિલાએ કલામ (બાત) જારી રખતે હુવે કહાઃ મૈં યે ચાહતા હૂં કે એક હફતા કે અંદર અંદર દમિશ્ક કી ફૌજ બસરા રવાના હો જાએ. વહાં અગર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) જૈસે ઔર નૌજવાન મૌજૂદ હૈં તો મુઝે યકીન હૈ કે કૂફા ઔર બસરા સે ભી સિપાહિયોં કી અચ્છી ખાસી તઅદાદ જમા હો જાએગી. આપ મેં સે જિન લોગોં કે પાસ ઘોળે નહીં ઉનકે લિયે ઘોળોં ઔર જિનકે પાસ અસ્લિહાજાત (હથિયાર) નહીં ઉનકે લિયે અસ્લિહાજાત કા ઈન્તિઝામ કિયા જાએગા. મૈં જો અહમ તરીન ખબર આપકો સુનાના ચાહતા હૂં, વો યે હૈ કે મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કો સિંધ પર હમલા કરને વાલી અફવાજ કા સિપેહ સાલાર (કમાન્ડર) મુકર્રર કરતા હૂં. મૈંને ઈસ હોનહાર (ઝહીન) મુજાહિદ કે લિયે ઈમાદુદ્દીન કા લકબ તજવીઝ (પસંદ) કિયા હૈ. આપ દુઆ કરેં કે યે સહીહ મઅનોં મેં ઈમાદુદ્દીન સાબિત હો.

(૫)

રાત કે તીસરે પહેર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) દમિશ્ક કી જામેઅ મસ્જિદ મેં નમાઝે તહજ્જુદ અદા કરને કે બાદ હાથ ઉઠા કર ઈન્તિહાઈ સોઝ વ ગુદાઝ (દર્દ) કે સાથ યે દુઆ કર રહા થાઃ યા રબ્બલ આલમીન ! મેરે નહીફ (કમઝોર) કંધોં પર એક બોઝ આ પળા હૈ. મુઝે ઈસ ઝિમ્મેદારી કો પૂરા કરને કી તૌફીક દે ઔર મેરા સાથ

દેને વાલોં કો ઉનકે આબા વ અજદાદ (બાપ દાદોં) કા અઝમ ઔર ઈસ્તિકલાલ (હૌસ્લા ઔર જમાવ) અતા ફરમા. હશર કે દિન ફિદાયાને રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ (આપ સલ્લ. પર કુર્બાન હોને વાલોં) કી જમાઅત કે સામને મેરી નિગાહેં શર્મસાર ન હોં, મુઝે ખાલિદ રદિયલ્લાહુ અન્હુ કા અઝમ (હૌસ્લા) ઔર મુસન્ના રદિયલ્લાહુ તઆલા અન્હુ કા ઈસાર (કુર્બાની) અતા કર. મેરી ઝિંદગી કા હર લમ્હા તેરે દીન કી સરબુલંદી (અઝમત) કે લિએ વકફ હો.

ઈસ દુઆ કે ઈખ્તિતામ પર ઝુબૈર કે અલાવા એક ઔર શખ્સ ને ભી જો મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે દાએં (સીધે) હાથ પર બૈઠા હુવા થા આમીન કહી ઔર યે દોનોં ઉસકી તરફ દેખને લગે. ઉસકે સાદા લિબાસ ઔર નૂરાની સૂરત મેં ગૈર મામૂલી જાઝબિયત થી. વો ખિસક કર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે કરીબ હો બૈઠા ઔર ઉસકી તરફ મુહબ્બત ઔર પ્યાર સે દેખતે હુવે બોલાઃ તુમ મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) હો?

"જી હાં ઔર આપ?"

"મૈં ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ હૂં."

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ રહમતુલ્લાહિ અલૈહ કી બુઝુર્ગી ઔર પાકીઝગી કે મુતઅલ્લિક બહોત કુછ સુન ચુકા થા. ઉસને અકીદત મંદાના નિગાહોં સે દેખતે હુવે કહાઃ આપ મેરે લિયે દુઆ કરેં.

હઝરત ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ રહમતુલ્લાહિ અલૈહ ને ફરમાયાઃ ખુદા તુમ્હારે નેક ઈરાદે પૂરે કરે.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને કહાઃ એક મુદ્દત સે મેરા ઈરાદા થા કે આપકે નિયાઝ હાસિલ કરૂં. આજ

આપકી મુલાકાત કો તાઈદે ગૈબી સમઝતા હૂં. મુઝે કોઈ નસીહત ફરમાઈયે.

ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ(રેહ.) ને કહાઃ મૈં તુમ્હેં સિર્ફ યે બતાના ચાહતા હૂં કે તુમ્હારે જૈસે બહાદુર ઔર હોનહાર સિપેહ સાલાર કી કિયાદત (સરદારી) મેં ઈન્શા અલ્લાહ દુશ્મન કે ખિલાફ તલવાર કી મુહિમ જલ્દ ખત્મ હો જાએગી લેકિન અગર તુમ સિંધ મેં જિહાદ કા સહીહ જઝબા લેકર જા રહે હો તો તુમ્હેં વહાં અપને અખ્લાક ઔર કિરદાર સે યે સાબિત કરના હોગા કે તુમ સિંધ કે લોગોં કો ગુલામ બનાને કે લિયે નહીં બલ્કે ઉન્હેં નિઝામે બાતિલ કી ઝંજીરોં સે આઝાદ કરકે સલામતી કા રાસ્તા દિખાને કે લિયે આએ હો. તુમકો ઉન્હેં યે બતાના હોગા કે દાઈરએ તૌહીદ (ઈસ્લામ) મેં કદમ રખને વાલા હર ઈન્સાન દુનિયા કી ગુલામી સે આઝાદ હો સકતા હૈ. તુમ એક ઐસે મુલ્ક મેં જા રહે હો જિસમેં નીચ ઝાત કે લોગ અપને ઉપર ઉંચી ઝાત વાલોં કે જબ્ર વ ઈખ્તિયાર કા પૈદાઈશી હક તસ્લીમ કરતે(માનતે) હૈં. સિંધ કે ઈસ્તિબદાદી (ઝુલ્મ કે) નિઝામ કી જળેં કટ જાને કે બાદ અગર તુમ લોગોં કે સામને ઈસ્લામી મુસાવાત (બરાબરી) કા સહીહ નકશા પેશ કર સકે તો મુઝે યકીન હૈ કે તુમ ઉનકે કુલૂબ (દિલોં) પર ભી ફતહ (જીત) પા સકોગે, જો આજ તુમ્હારે દુશ્મન હૈં કલ તુમ્હારે દોસ્ત હો જાએંગે.

મુસલમાન બેવાઓં ઔર યતીમોં પર સિંધ કે હુકમિરાન કે મઝાલિમ કી દાસ્તાન (ઝુલ્મ કી કહાની) સુન કર બાઝ નૌજવાન સિર્ફ જઝબએ ઈન્તિકામ કે તહત (બદલા લેને કે લિયે) તુમ્હારા સાથ દેને કે લિયે તૈયાર હો ગએ હૈં લેકિન ઉનમેં સે કિસી કો ગિરે હુવે દુશ્મન પર

વાર કરને કી ઈજાઝત ન દેના. ખુદા ઝિયાદતી કરને વાલોં કો પસંદ નહીં કરતા. ઝાલિમ કે હાથ સે ઉસકી તલવાર છીન લો લેકિન ઉસ પર ઝુલ્મ ન કરો બલ્કે અગર વો તાઈબ હો જાએ (તૌબા કરલે) તો ઉસકી ખતા (ગલતી) માફ કરદો, અગર વો દીને ઈલાહી (ખુદા કા દીન) કબૂલ કરને પર આમાદા (રાઝી) હો જાએ તો ઉસે સીને સે લગા લો, અગર વો ઝખ્મોં સે નિઢાલ હોકર તુમસે પનાહ માંગે તો તુમ ઉસકે ઝખ્મોં પર મરહમ રખો. હમારે યતીમોં ઔર બેવાઓં પર ઝુલ્મ હુવા હૈ લેકિન તુમ ઉનકે યતીમોં ઔર બેવાઓં કે સર પર શફકત(મહેરબાની) કા હાથ રખો ઔર યે યાદ રખોં કે ખુદા હમસાયા મુમાલિક (પળોસી મુલ્કોં) પર અરબ કૌમ કા સિયાસી તફવ્વુક (બળહોતરી) નહીં ચાહતા બલ્કે કુફ્ર કે મુકાબલે મેં અપને દીન કી ફતહ ચાહતા હૈ. ઔર યે કામ અગર અરબોં કે હાથોં પૂરા હો તો વો દુનિયા મેં ભી ફલાહ (કામયાબી) પાએંગે ઔર ઉનકી આખિરત ભી અચ્છી હોગી.

નમાઝે સુબહ કી અઝાન સુન કર ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રેહ.) ને અપની તકરીર ખત્મ કી. નમાઝ કે બાદ મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને ઉનસે રુખ્સત હોતે હુવે કહાઃ મુઝે યહાં સે રવાના હોને મેં પાંચ દિન ઔર લગ જાએંગે. ઈસ અરસે મેં મૈં આપકે ઈલ્મ વ ફઝલ સે ઔર ઝિયાદા મુસ્તફીદ હોના (ફાઈદા ઉઠાના) અપની ખુશબખ્તી (ખુશ નસીબી) ખયાલ કરૂંગા. લેકિન દિન કા બેશ્તર (ઝિયાદા તર) હિસ્સા મુઝે નએ સિપાહિયોં કો તરબિયત દેને મેં સર્ફ (ખર્ચ, ઈસ્તેમાલ) કરના પળેગા. અગર આપકો તકલીફ ન હો તો રાત કો કિસી વકત મૈં આપકી ખિદમત મેં હાઝિર હો જાયા કરૂં?

ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રેહ.) ને જવાબ દિયાઃ તુમ જિસ વકત ચાહો મેરે પાસ આ સકતે હો. ખાસ તૌર પર ઈસ વકત તુમ હર રોઝ મુઝે યહાં પાઓગે. ૮–૧૦ દિન કે બાદ મૈં ભી મદીના ચલા જાઉંગા.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.), હઝરત ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રેહ.) સે રુખ્સત હોકર મસ્જિદ સે બાહર નિકલા તો નૌજવાનોં કી એક ખાસી જમાઅત ઉસકે આગે ઔર પીછે થી. દરવાઝે કી સીળિયોં પર પહોંચ કર ઉસને ઉન્હેં મુખાતિબ કરતે હુવે કહાઃ આપ સબ મૈદાન મેં પહોંચ જાએં, મૈં ભી થોળી દેર મેં પહોંચ જાઉંગા.

(૬)

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી કયામગાહ (ઠહેરને કી જગહ) કે દરવાઝે પર દો સિપાહી ઘોળે લિયે ખળે થે. મુહમ્મદ ઔર ઝુબૈર ને ઘોળે પર સવાર હો કર સિપાહિયોં કે હાથોં સે નેઝે લે લિયે ઔર ઘોળોં કો ઈળ લગા દી. શહેર કે મગરિબી દરવાઝે સે બાહર નિકલને કે બાદ વો સરસબ્ઝ બાગાત (હરે ભરે બાગોં) સે ગુઝરતે હુવે એક નદી કે કિનારે આ કર રુકે ઔર ઘોળોં સે ઉતર કર પાની મેં કૂદ પળે, નદી કે સાફ ઔર શફ્ફાફ પાની મેં થોળી દેર તૈરને ઔર ગોતે (ડુબકી) લગાને કે બાદ કપળે બદલ કર વો કુછ દેર અપને સામને દિલકશ ઔર સરસબ્ઝ પહાળોં કે મંઝર દેખ રહે થે. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને અપને સાથી કો મેહવિયત કી (ખોઈ હુઈ) હાલત મેં દેખ કર કહાઃ કલ હમ બહોત સવેરે યહાં આએંગે, અબ હમેં ચલના ચાહિયે. લોગ હમારા ઈન્તિઝાર કર રહે હોંગે.

ઝુબૈર ને ચૌંક કર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી તરફ દેખાઃ કયા કહા આપને?

"હમેં દેર હો રહી હૈ."

"ચલિયે."

દોનોં ફિર ઘોળોં પર સવાર હો ગએ. મુહમ્મદ બિન કાસિમ(રેહ.) ને પૂછાઃ તુમ અભી કયા સોચ રહે થે?

ઝુબૈર ને મગમૂમ(ઉદાસ) લેહજે મેં જવાબ દિયાઃમૈં તસવ્વુર (ખયાલ) મેં સરાનદીપ કે સબ્ઝાઝાર દેખ રહા થા.

"લેકિન હમારી મંઝિલે મકસૂદ તો સિંધ કે રેગિસ્તાન હૈં."

"ઉન્હેં મૈં હર વકત દેખતા હૂં લેકિન કભી કભી સરાનદીપ કે સબ્ઝાઝાર ભી યાદ આ જાતે હૈં."

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને કહાઃ કલ તુમ ખ્વાબ કી હાલત મેં નાહીદ કો આવાઝેં દે રહે થે. મૈંને ઉસકા ઝિક્ર મુનાસિબ ન સમઝા. અબ અગર બુરા ન માનો તો મૈં પૂછતા હૂં કે ખ્વાબ મેં તુમને કયા દેખા થા?

ઝુબૈર ને અપને ચેહરે પર એક ઉદાસ મુસ્કુરાહટ લાતે હુવે કહાઃ મૈંને ખ્વાબ મેં દેખા કે દીબલ કે ચંદ સિપાહી મેરે ચારોં તરફ નંગી તલવારેં લિયે ખળે હૈં ઔર કુછ નાહીદ કો પકળ કર કૈદખાને (જેલ) કી તરફ લે જા રહે હૈં ઔર મૈં ભાગ કર ઉસે છુળાના ચાહતા હૂં.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને કહાઃ મેરા ખયાલ હૈ કે નાહીદ કી યાદ કા આપકે દિલો દિમાગ પર ગેહરા અસર હૈ.

"મૈં ઈસસે ઈન્કાર નહીં કરતા. જિન હાલાત મેં હમ એક દૂસરે સે મિલે ઔર બિછળે હૈં ઉન હાલાત મેં શાયદ કોઈ ભી ઉસ ગય્યૂર(ગૈરતમંદ) ઔર બહાદુર લળકી કો અપને દિલ મેં જગહ દેને સે ઈન્કાર ન કરતા."

એક હિરન ભાગતા હુવા કરીબ સે ગુઝર ગયા. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને નેઝા સંભાલતે હુવે કહાઃ

ઈસકી પિછલી ટાંગ ઝખ્મી હૈ, કિસી ઓછે તીર અંદાઝ ને ઈસ પર વાર કિયા હૈ. આઓ ઈસકા તઆકુબ (પીછા) કરેં.

ઝુબૈર ઔર મુહમ્મદ ને હિરન કે પીછે ઘોળે સરપટ (બહોત તેઝ) છોળ દિયે. ઝખ્મી હિરન ઝિયાદા દૂર ન જા સકા ઔર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે નેઝે કી એક હી ઝર્બ (માર) કે સાથ નીચે ગિર પળા. ઝુબૈર ને ઘોળે સે ઉતર કર ઉસે ઝિબહ કિયા ઔર પિછલી રાન સે તીર નિકાલતે હુવે કહાઃ અગર હમ ઈસે ન દેખતે તો યે કિસી ઝાળી મેં બુરી તરહ જાન દે દેતા.

ચંદ સવાર દરખ્તો કી આળ સે નમૂદાર હુવે ઔર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને ઉન મેં સે સુલૈમાન કો પેહચાનતે હુવે કહાઃ અરે યે તો હમારે પુરાને દોસ્ત હૈં.

સુલૈમાન ને કરીબ પહોંચ કર અપને ઘોળે કી બાગ ખીંચી ઔર કહાઃ યે શિકાર હમારા હૈ.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને જવાબ દિયાઃ આપ લે સકતે હૈં. હમને ઉસે સિર્ફ એક તકલીફ–દેહ મૌત સે નજાત દી હૈ. ઉસકી ટાંગ ઝખ્મી થી ઔર હમારા ખયાલ થા કે યે ઝાળિયોં મેં છુપ જાએગા.

સાલેહ ને કહાઃ તુમ ગલત કેહતે હો. તુમને ગિરતે હુવે હિરન કો ઝિબહ કિયા હૈ.

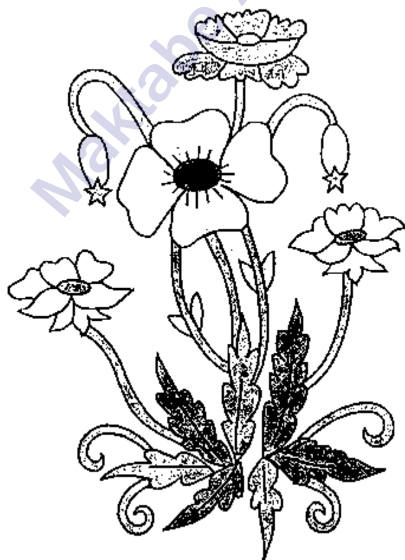
મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને સંજીદગી સે જવાબ દિયાઃ યે સહીહ હૈ હિરન ગિર પળા થા લેકિન મેરે નેઝે કી ઝર્બ સે, ઔર અગર તીર આપને ચલાયા થા તો આપ ઉસકી ટાંગ દેખ સકતે હૈં.

સાલેહ ને ગઝબનાક હોકર તલવાર નિકાલી લેકિન સુલૈમાન ને સખ્તી સે કહા "તુમ ઈન દોનોં કે જૌહર દેખ ચુકે હો, તુમ્હેં અપની તીર અંદાઝી કે મુતઅલ્લિક ગલત–

ફેહમી થી આજ વો ભી રફા (દૂર) હો ગઈ." યે કેહ કર વો મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) સે મુખાતિબ હુવા "મેરા યે દોસ્ત જિસ કદર જોશીલા હૈ ઉસી કદર કમ અકલ હૈ. આપકો ઝરૂરત હો તો આપ યે શિકાર લે જા સકતે હૈં."

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને જવાબ દિયાઃનહીં, શુક્રિયા! અગર મુઝે ઝરૂરત હોતી તો મૈં ખુદ શિકાર કર લેતા.

યે કેહ કર ઉસને ઝુબૈર કી તરફ ઈશારા કિયા ઔર દોનોં ને બાગેં મોળ કર અપને ઘોળે સરપટ છોળ દિયે.

પેહલી ફતહ

સુબહ કી નમાઝ કે બાદ દમિશ્ક કે લોગ બાઝારોં ઔર મકાનોં કી છતોં પર ખળે મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી ફૌજ કા જુલૂસ દેખ રહે થે. દુનિયા કી તારીખ (ઈતિહાસ) મેં યે પહેલા વાકિઆ થા કે એક દૂર ઉફતાદા(બહોત દૂર કે) મુલ્ક પર હમલા કરને વાલી ફૌજ કી કિયાદત (સરદારી) એક ૧૭ સાલા નૌજવાન કે સુપુર્દ (હવાલે) થી. દમિશ્ક સે લે કર બસરા તક રાસ્તે કે હર શહેર ઔર બસ્તી સે કઈ કમસિન લળકે, નૌજવાન ઔર બૂળ્હે ઈસ ફૌજ મેં શામિલ હુવે. કૂફા ઔર બસરા મેં મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી રવાંગી કી ઈત્તિલા (ખબર) મિલ ચુકી થી ઔર નૌજવાન ઔરતેં અપને શૌહરોં, માએં અપને બેટોં ઔર લળકિયાં અપને ભાઈઓં કો નૌજવાન સાલાર કા સાથ દેને કે લિયે તૈયાર રેહને પર આમાદા (રાઝી) કર રહી થીં. ગય્યૂર કૌમ કી એક બેકસ બેટી કી ફરિયાદ બસરા ઔર કૂફા કે હર ઘર મેં પહોંચ ચુકી થી. બસરા કી ઔરતોં મેં ઝુબૈદા કી તબ્લીગ કે બાઈસ (વજહ સે) યે જઝબા પૈદા હો ચુકા થા કે નાહીદ કા મસ્અલા કૌમ કી હર બહૂ બેટી કા મસ્અલા હૈ. નૌજવાન લળકિયાં મુખ્તલિફ મહેલ્લોં ઔર કૂચોં સે ઝુબૈદા કે ઘર આતીં ઔર ઉસકી તકારીર સે એક નયા જઝબા લે કર વાપસ જાતીં. ખરાબિએ સિહત કે બાવજૂદ મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી વાલિદા(માં) બસરા કી મુઅમ્મર (બૂળ્હી) ઔરતોં કી એક ટોલી કે સાથ જિહાદ કી તબ્લીગ કે લિયે હર મહેલ્લે કી ઔરતોં કે પાસ પહોંચતીં. ઝુબૈદા ને ચંદ નએ સિપાહિયોં કો ઘોળે ઔર અસ્લિહાજાત બહુમ

પહોંચાને કે લિયે અપને તમામ ઝેવરાત બેચ ડાલે. બસરા કે તમામ અમીર વ ગરીબ ઘરાનોં કી લળકિયોં ને ઈસકી તકલીદ કી ઔર મુજાહિદીન કી ઈઆનત (મદદ) કે લિયે બસરા કે બૈતુલમાલ કો ચંદ દિનોં મેં સોને ઔર ચાંદી સે ભર દિયા. ઈરાક કે દૂસરે શેહરોં કી ખવાતીન (ઔરતોં) ને ઈસ કારે ખૈર (નેક કામ) મેં બસરા કી ઔરતોં સે પીછે રેહના ગવારા ન કિયા ઔર વહાં ભી લાખોં રૂપિયે જમા હો ગએ.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને બસરા મેં તીન દિન કયામ કિયા. ઉસકી આમદ (આને) સે પેહલે બસરા મેં હજ્જાજ બિન યૂસુફ કે પાસ મકરાન કે ગવર્નર મુહમ્મદ બિન હારૂન કા યે પૈગામ પહોંચ ચુકા થા કે ઉબૈદુલ્લાહ કી કિયાદત મેં ૨૦ આદમિયોં કા જો વફદ દીબલ ભેજા ગયા થા ઉસમેં સે સિર્ફ દો નૌજવાન જાન બચા કર મકરાન પહોંચને મેં કામયાબ હુવે હૈં, બાકી તમામ દીબલ કે ગવર્નર ને કત્લ કર દિયે હૈં. ઈસ ખબર ને બસરા કે અવામ મેં ઈન્તિકામ (બદલે) કી સુલગતી હુઈ આગ પર તેલ કા કામ દિયા.

દમિશ્ક સે રવાનગી કે વક્ત મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી ફૌજ કી તઅદાદ કુલ ૫૦૦૦ થી લેકિન જબ બસરા સે રવાના હુવા તો ઉસકે લશ્કર કી મજમૂઈ તઅદાદ (કુલ ગિન્તી) ૧૨,૦૦૦ થી જિનમેં સે ૬૦૦૦ સિપાહી ઘુળ સવાર થે, ૩૦૦૦ પૈદલ ઔર ૩૦૦૦ સામાને રસદ (ખાને પીને કે સામાન) કે ઊંટોં કે સાથ થે.

(૨)

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) શીરાઝ સે હોતા હુવા મકરાન પહોંચા. મકરાન કી સરહદ ઉબૂર (બૉર્ડર

પાર) કરને કે બાદ લસબેલા કે પહાળી ઈલાકે મેં ઉસે બહોત સી મુશ્કિલાત કા સામના કરના પળા. ભીમ સિંઘ ૨૦,૦૦૦ ફોજ કે સાથ લસબેલા કે સિંઘી ગવર્નર કી ઈઆનત (મદદ) કે લિયે પહોંચ ચુકા થા. ઉસને એક મઝબૂત પહાળી કિલ્એ કો અપના મરકઝ બના કર તમામ રાસ્તોં પર અપને તીર અંદાઝ બિઠા દિયે. અપને બાપ કી મુખાલિફત કે બાવજૂદ વો રાજા કો ઈસ બાત કા યકીન દિલા ચુકા થા કે ઉસકે ૨૦,૦૦૦ સિપાહી ૧૨,૦૦૦ મુસલમાનોં કો લસબેલા સે આગે નહીં બળ્હને દેંગે.

મુસલમાનોં કે પહાળી ઈલાકે મેં દાખિલ હોતે હી ભીમ સિંઘ કે સિપાહિયોં ને ઈક્કા દુક્કા હમલે શુરૂ કર દિયે. ૩૦–૪૦ સિપાહિયોં કા ગિરોહ અચાનક કિસી ટીલે યા પહાળી કી ચોટી પર નમૂદાર (ઝાહિર) હોતા ઔર આન કી આન મેં મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી ફોજ કે કિસી હિસ્સે પર તીર ઔર પથ્થર બરસા કર ગાયબ હો જાતા. ઘોળોં કે સવાર ઈધર ઉધર હટ કર અપના બચાવ કર લેતે લેકિન શુત્ર (ઊંટ) સવાર દસ્તોં કે લિયે યે હમલે બળી હદ તક પરેશાન–કુન સાબિત હુવે. બાઝ ઔકાત બિદક કર ઈધર ઉધર ભાગને વાલે ઊંટોં કો મુનઝ્ઝમ કરના હમલા કરને વાલોં કે તઆકુબ (પીછા કરને) સે ઝિયાદા મુશ્કિલ હો જાતા.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને યે દેખ કર હરાવલ (ફોજ કે અગલે હિસ્સે) કે પ્યાદા દસ્તોં કી તઅદાદ મેં ઈઝાફા કર (બળ્હા) દિયા લેકિન હમલા આવરોં કી એક જમાઅત આગે સે કતરા કર ભાગતી ઔર દૂસરી જમાઅત પીછે સે હમલા કર દેતી. એક ગિરોહ કિસી ટીલે પર ચળ્હ કર લશ્કર (ફોજ) કે દાએં બાઝૂ (સીધી તરફ) કો

અપની તરફ મુતવજ્જેહ કરતા ઔર દૂસરા બાઈં બાઝૂ પર હમલા કર દેતા. જૂં જૂં મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી ફૌજ આગે બળ્હતી ગઈ ઈન હમલોં કી શિદ્દત મેં ઈઝાફા હોતા ગયા. રાત કે વક્ત પળાવ ડાલને કે બાદ શબખૂન (રાત કે હમલે) કે ડર સે કમ અઝ કમ એક ચૌથાઈ ફૌજ કો આસપાસ કે ટીલોં પર કાબિઝ હો કર (કબ્ઝા કરકે) પેહરા દેના પળતા.

એક શામ મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કો એક જાસૂસ ને ઈત્તિલા (ખબર) દી કે શુમાલ કી તરફ ૨૦ કોસ કે ફાસ્લે પર એક મઝબૂત કિલ્આ ઈસ લશ્કર કર મુસ્તકર(ઠિકાના) હૈ. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને અપને તજરુબેકાર સાલારોં કી એક મજલિસે શૂરા (મશ્વરા કરને વાલી મજલિસ) બુલાઈ. બાઝ સાલારોં કી યે સલાહ થી કે ઈસ રાસ્તે કો છોળ કર સમુંદર કે સાહિલ કે સાથ સાથ નિસ્બતન હમવાર (બરાબર) રાસ્તા ઈખ્તિયાર કિયા જાએ. હમ ઈસ કિલ્એ સે જિસ કદર દૂર હોંગે ઉસી કદર ઉસકે હમલોં સે મેહફૂઝ રહેંગે. લેકિન મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ઉનસે મુત્તફિક ન હુવા. ઉસને કહાઃ જબ તક યે ઈલાકા દુશ્મન સે પાક નહીં હોતા હમારા આગે બળ્હના ખતરે સે ખાલી નહીં. હમારા મકસદ દીબલ તક પહોંચના નહીં, સિંધ કો ફતહ કરના (જીતના) હૈ ઔર યે કિલ્આ ઉનકે દિફાઅ (બચાવ) કી અહમ ચૌકી હૈ. મુઝે યકીન હૈ કે ઈસ કિલ્આ કે ફતહ હોને કે બાદ દુશ્મન યે તમામ ઈલાકા ખાલી કરને પર મજબૂર હો જાએગા ઔર દુશ્મન કે જો સિપાહી યહાં સે ફરાર હોંગે (ભાગેંગે) વો દીબલ પહોંચ કર એક શિકસ્ત ખૂરદા ઝેહનિયત (હારી હુઇ સોચ) કા મુઝાહરા કરેંગે. લેકિન અગર હમ યહાં સે

કતરા કર નિકલ ગએ તો ઉનકે હૌસ્લે બળ્હ જાએંગે ઔર હમારા અકબ (પીછે કા હિસ્સા) હમેશા ગૈર મેહફૂઝ રહેગા. હમારા પેહલા મકસદ ઈસ કિલ્એ પર ફતહ કરના(જીતના) હૈ. ઈસ કિલ્એ કી ફતહ કે બાદ અગર પહાળિયોં મેં ફૈલે હુવે લશ્કર કી તઅદાદ કાફી હુઈ તો વો ઈસ ઈલાકે મેં હમારે સાથ ફૈસ્લા–કુન જંગ લળને કી કોશિશ કરેગા ઔર ઉસમેં ભી હમારી બેહતરી હૈ. મૈં સમઝતા હૂં કે હમારી પેશ–કદમી (આગે બળ્હના) રોકને કે લિયે ઈસ કિલ્એ કે મુહાફિઝોં કી ઝિયાદા તઅદાદ આસપાસ કી પહાળિયોં પર મુન્કસિમ (બટી) હૈ. મૈં આજ સૂરજ નિકલને સે પેહલે ઈસ કિલ્એ પર હમલા કરના ચાહતા હૂં ઔર ઈસ મકસદ કે લિયે મૈં અપને સાથ ફકત (સિર્ફ) ૫૦૦ પ્યાદા (પૈદલ) સિપાહી લે જાના ચાહતા હૂં. આપ બાકી ફૌજ કે સાથ રાત ભર પેશ–કદમી જારી રખેં ઈસકા નતીજા યે હોગા કે વો લોગ ચારોં અતરાફ કા ખયાલ છોળ કર આપકા રાસ્તા રોકને કી ફિક્ર કરેંગે. ચાંદની રાત મેં આપકે લિયે આગે બળ્હને કા રાસ્તા ઝિયાદા ખતરનાક સાબિત હોગા. અગર સુબહ તક આપકો કિલ્આ ફતહ હો જાને કી ખબર પહોંચ જાએ તો આપ પેશ–કદમી રોક કર મેરે એહકામ કા ઈન્તિઝાર કરેં. અગર કિલ્આ ફતહ હો જાને (જીતને) કે બાદ દુશ્મન ને કિસી જગહ મુનઝઝમ હોકર (ઈન્તિઝામ કરકે) મુકાબલે કી હિમ્મત કી તો મૈં કિલ્એ કી હિફાઝત કે લિયે ચંદ આદમી છોળ કર આપકે સાથ આ મિલૂંગા. ઔર અગર ઉન્હોં ને દોબારા કિલ્એ કો ફતહ કરના ચાહા તો આપ વહાં પહોંચ જાએં.

એક બૂળ્હે સાલાર ને કહાઃ મુઝે યકીન હૈ કે સિંધ

કી ફતહ કે લિએ ખુદા ને આપકો મુન્તખબ કિયા (ચુના) હે. ઈન્શા અલ્લાહ આપકી કોઈ તદબીર ગલત ન હોગી. લેકિન સિપેહ સાલાર કા ફૌજ કે સાથ રેહના મુનાસિબ હે. સિપેહ સાલાર કી જાન બહોત કીમતી હોતી હે. વો ફૌજ કા આખરી સહારા હોતા હે. અગર ઈસ ખતરનાક મુહિમ મેં આપકો કોઈ હાદસા પેશ આ ગયા તો...

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને જવાબ દિયાઃ કાદસિયા કી જંગ મેં ઈરાનિયોં કો અપને ઝબરદસ્ત લશ્કર કે બાવજૂદ ઈસલિયે શિકસ્ત (હાર) હુઈ કે ઉન્હોં ને અપની તાકત સે ઝિયાદા રુસ્તમ કી શખ્સિયત સે ઉમ્મીદેં વાબસ્તા કીં (લગાઈ). રુસ્તમ મારા ગયા તો વો મુસલમાનોં કી મુટ્ઠી ભર કી જમાઅત કે મુકાબલે સે ભાગ નિકલે. લેકિન ઈસકે બરઅકસ (ખિલાફ) મુસલમાનોં કે સિપેહ સાલાર (કમાન્ડર) સઅદ બિન વક્કાસ રદિયલ્લાહુ તઆલા અન્હુ ઘોળે પર ચળહને કે કાબિલ ન થે ઔર ઉન્હેં મૈદાન સે અલગ એક તરફ બૈઠના પળા લેકિન મુસલમાનોં કી ખુદ-એતિમાદી (ખુદ પર ભરોસે) કા યે આલમ (હાલત) થા કે ઉન્હેં અપને સિપેહ સાલાર કી અદમ મૌજૂદગી (મૌજૂદ ન હોને) કા એહસાસ તક ભી ન થા. હમારી તારીખ (ઈતિહાસ) મેં આપકો કોઈ ઐસા વાકિઆ નહીં મિલેગા જબ સાલાર કી શહાદત સે બદદિલ હો કર મુજાહિદોં ને હથિયાર ડાલ દિયે હોં. હમ બાદશાહોં ઔર સાલારોં કે લિયે નહીં લળતે, હમ ખુદા કે લિયે લળતે હૈં. બાદશાહોં ઔર સાલારોં પર ભરોસા કરને વાલે ઉનકી મૌત કે બાદ માયૂસ હો સકતે હૈં લેકિન હમારા ખુદા હર વકત મૌજૂદ હે. કુર્આન મેં હમારે લિયે ઈસકે એહકામ મૌજૂદ હૈં. મૈં દુઆ કરતા હૂં કે ખુદા મુઝે કૌમ કે લિયે રુસ્તમ ન બનાએ

બલ્કે મુઝે મુસન્ના રદિયલ્લાહુ તઆલા અન્હુ બનને કી તૌફીક દે જિનકી શહાદત ને હર મુસલમાન કો જઝબએ શહાદત સે સરશાર (શહીદ હોને ને નશે મેં ચૂર) કર દિયા થા. મેરે લિયે ઉસ સિપેહ સાલાર કી જાન કી કોઈ કીમત નહીં જો ઉસે અપને સિપાહિયોં કી તલવારોં કે પેહરે મેં છુપા કર રખતા હૈ ઔર અપને બહાદુરોં કો જાન કી બાઝી લગાને કી બજાય જાન બચાને કી તરગીબ (શૌક) દેતા હૈ. અગર ઈસ કિલ્એ કો ફતહ કરના ઈસ કદર અહમ ન હોતા તો મૈં યે મુહિમ (ભારી કામ) શાયદ કિસી ઔર કે સુપુર્દ (હવાલે) કર દેતા લેકિન ઈસ મુહિમ કા ખતરા ઔર ઈસકી એહમિયત દોનોં ઈસ બાત કે મુતકાઝી (માંગ કરતે) હૈ કે મૈં ખુદ ઈસકી રેહનુમાઈ કરૂં.

ઝુબૈર ને કહાઃ મૈં આપકે સાથ ચલના ચાહતા હૂં.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને જવાબ દિયાઃ નહીં! મૈં એક કિલ્આ ફતહ કરને કે લિયે દો દિમાગોં કી ઝરૂરત નહીં સમઝતા. મેરી ગૈર હાઝરી મેં તુમ્હારા ફૌજ કે સાથ રેહના ઝરૂરી હૈ. મૈં અપની જગહ મુહમ્મદ બિન હારૂન કો મુકર્રર કરતા હૂં ઔર તુમ ઉસકે નાઈબ હો.

(૩)

ઈશા કી નમાઝ કે બાદ મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને ૫૦૦ નૌજવાન ઈસ મુહિમ કે લિયે મુન્તખબ કિયે (ચુને) ઔર ઉનકે ઘોળે બાકી લશ્કર કે હવાલે કરકે મુહમ્મદ બિન હારૂન કો પેશ–કદમી (આગે બળ્હને) કા હુકમ દિયા ઔર ખુદ અપને જાંનિસારોં (જાન કુર્બાન કરને વાલોં) કે સાથ એક પહાળી કી ઓટ મેં છુપ કર બૈઠ ગયા.

આધી રાત કે વકત ચાંદ રૂપોશ હો (છુપ) ગયા ઔર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને કિલ્એ કા રૂખ

કિયા. રાસ્તે કી તમામ પહાળિયોં કે મુહાફિઝ મુહમ્મદ બિન હારૂન કી પેશ–કદમી કો તમામ લશ્કર કી પેશ–કદમી સમઝ કર અપની અપની ચૌકિયાં ખાલી કરકે મશરિક (પૂરબ) કી તરફ જા ચુકે થે. સિંધી સવારોં ને કિલ્આ મેં ભીમ સિંઘ કો મશરિક કી તરફ મુસલમાનોં કી ગૈર–મુતવક્કેઅ પેશ–કદમી (અચાનક આગે બળ્હને) સે બાખબર કર દિયા થા ઔર વો ૩૦૦ સિપાહી કિલ્એ કે અંદર છોળ કર મુસલમાનોં કે લશ્કર કી રાહ(ફૌજ કા રાસ્તા) રોકને કે લિયે રવાના હો ગયા.

તીસરે પહેર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કિલ્એ સે એક મીલ કે ફાસ્લે પર એક પહાળી પર પહોંચ ચુકા થા. દૂર ચટાનોં મેં ભીમ સિંઘ કે સવારોં કે ઘોળોં કી આવાઝ ગૂંજી ઔર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને અપને સાથિયોં સે કહા: વો કિલ્આ ખાલી કરકે જા રહે હૈં, હમેં જલ્દી કરની ચાહિયે. લેકિન કિલ્એ કે અંદર હિફાઝત કે લિયે થોળી બહોત ફૌજ ઝરૂર મૌજૂદ હોગી ઈસલિયે તુમ્હારી તરફ સે કોઈ શોર ન હો. તુમ્હારી તરફસે ઝરા સી આહટ કિલ્આ કે મુહાફિઝોં કો બાખબર કર દેગી ઔર અગર ઉનકી તઅદાદ ૪૦ ભી હુઈ તો ભી વો હમેં કાફી દેર તક કિલ્એ સે બાહર રોક સકેંગે.

યે હિદાયાત દેને કે બાદ મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને અપને જાંબાઝોં કો છોટી છોટી ટોલિયોં મેં તકસીમ કિયા(બાંટા) ઔર કિલ્એ કી તરફ પેશ–કદમી કી.

કિલ્એ કે કરીબ પહોંચ કર યે ફૌજ આસપાસ કે ટીલોં મેં છુપ કર બૈઠ ગઈ. ફસીલ પર પેહરેદારોં કી આવાઝોં મેં થકાવટ ઔર નીંદ કી ઝલક થી ઔર યે મેહસૂસ હોતા થા કે વો બોલને કી બજાય બળબળા રહે હૈં. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) અપને સાથ ૧૦

નૌજવાન લે કર ફસીલ કે એક નિસ્બતન પુરસુકૂન હિસ્સે કી તરફ બળ્હા ઔર કમંદ (ફંદા) ડાલ કર ઉપર ચળ્હને કે બાદ રસ્સિયોં કી સીળ્હી ફેંક દી. ઈસ જગહ દો પેહરેદાર ગેહરી નીંદ સો રહે થે. આન કી આન મેં મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે ૬ સાથી ફસીલ પર ચળ્હ ગએ. લેકિન સાતવાં અભી ઉપર ન પહોંચા થા કે ચંદ કદમ કે ફાસ્લે સે એક સિપાહી ને ચૌંક કર મશ્અલ બુલંદ કરતે હુવે કહા: કૌન હૈ?

દૂસરે સિપાહી ને ચિલ્લા કર કહા: દુશ્મન આ ગયા. હોશિયાર!

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને "અલ્લાહુ અકબર" કા નઅરા બુલંદ કિયા ઔર સાથ હી એક ઝોરદાર હમલે સે ફસીલ કા બહોત સા હિસ્સા ખાલી કરા લિયા. યે નઅરા સુન કર કિલ્અા કે બાહર છુપે હુવે સિપાહી આગે બળ્હે ઔર કમંદેં ડાલ કર ફસીલ પર ચળ્હને લગે. કિલ્એ કે અંદર આરામ સે સોને વાલે સિપાહી અભી અપની તલવારેં સંભાલ રહે થે કે મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે ૫૦ સિપાહી ફસીલ પર પહોંચ ગએ. પેહરેદારોં ને ઝિયાદા દેર ફસીલ પર મુઝાહમત (રુકાવટ) કરને કી બજાય અંદર જા કર ગેહરી નીંદ સોને વાલે સાથિયોં કો જગાના ઝિયાદા મુનાસિબ ખયાલ કિયા ઔર ઉન્હોં ને ઝિયાદા દેર ડટ કર લળને પર એક સુરંગ કે રાસ્તે ફરાર હોને કો તરજીહ દી (ભાગને કો બેહતર સમઝા). સુરંગ બહોત તંગ થી ઔર તમામ સિપાહી બયક વક્ત (એક સાથ) ઉસમેં ઘુસના ચાહતે થે. બાઝ ને માયૂસ હો કર કિલ્એ કા દરવાઝા ખોલ દિયા ઔર કોઈ પૈદલ ઔર કોઈ ઘોળે પર સવાર હો કર કિલ્એ સે બાહર નિકલ આયા. કિલ્એ કા દરવાઝા ખુલતા દેખ કર મુસલમાન ભી

ફસીલ પર ચળહને કા ખયાલ તર્ક કરકે (છોળ કર) ઉસ તરફ બળહે ઔર ઝિયાદા આદમિયોં કો ફરાર (ભાગને) કા મૌકા ન મિલ સકા. દુશ્મન ને ચારોં તરફ સે માયૂસ હો કર તલવારેં સોંત લીં, લેકિન થોળી દેર મુકાબલા કરને કે બાદ હથિયાર ડાલ દિયે.

કિલ્એ કે અંદર સુરંગ મેં જમા હોને વાલે સિપાહી બુરી તરહ એક દૂસરે સે દસ્ત વ ગિરેબાં હો (લળ) રહે થે. ઉનકા શોર સુન કર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) એક પેહરેદાર કી નીચે ગિરી હુઈ મશ્અલ ઉઠા કર ચંદ સિપાહિયોં કે સાથ મુખ્તલિફ કમરોં સે ગુઝરતા હુવા એક તેહખાને કે એક દરવાઝે તક પહોંચા ઔર ફારસી ઝબાન મેં બોલા:

"તુમ મેં સે જો ફરાર હોના (ભાગના) ચાહે ઉસકે લિયે કિલ્એ કા દરવાઝા ખુલા હૈ, તુમ અપને હથિયાર ફેંક કર જા સકતે હો."

યે કેહ કર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) એક તરફ હટ ગયા. રાજા કે સિપાહિયોં મેં સે જો ફારસી જાનતે થે ઉન્હોં ને એક દૂસરે કો મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કા મતલબ સમઝાયા ઔર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કો મશકૂક નિગાહોં (શક કી નઝરોં) સે દેખતે હુવે તેહખાને સે બાહર નિકલ આએ. બાઝ ને સુરંગ કો તરજીહ દી લેકિન મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે ઈશારે સે ચંદ સિપાહી તેહખાને મેં દાખિલ હુવે ઔર તલવારેં સોંત કર સુરંગ કે મુંહ પર ખળે હો ગએ.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને કહા: જબ તુમ્હારે લિયે એક ખુલા રાસ્તા મૌજૂદ હૈ તો તુમ તંગ ઔર તારીક (અંધેરા) રાસ્તા ક્યૂં ઈખ્તિયાર કરતે હો? હમ પર એતિબાર (ભરોસા) કરો, અગર તુમ્હેં કત્લ કરના મકસૂદ

હોતા તો તુમ્હારી ગરદનેં હમારી તલવારોં સે દૂર નહીં.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે યે અલ્ફાઝ સુન કર બાકી સિપાહી ભી હથિયાર ફેંક કર તેહખાને સે બાહર નિકલ આએ. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને વાપસ કિલ્એ કે દરવાઝે પર પહોંચ કર અપને સિપાહિયોં કો હુકમ દિયા કે વો કિલ્એ સે બાહર નિકલને વાલોં કે રાસ્તે મેં મુઝાહિમ ન હોં (રુકાવટ ન બનેં).

યે લોગ ઝિઝક ઝિઝક કર કદમ ઉઠાતે ઔર મુળ મુળ કર પીછે દેખતે હુવે કિલ્એ સે બાહર નિકલ ગએ. મફતૂહ (હારે હુવે દુશ્મન) દુશ્મન કે સાથ યે સુલૂક સિંધ કી તારીખ (ઈતિહાસ) મેં એક નયા બાબ થા. એક મુઅમ્મર (બૂળ્હા) સિપાહી આહિસ્તા આહિસ્તા (ધીરે ધીરે) કદમ ઉઠાતા હુવા દરવાઝે તક પહોંચા ઔર કુછ સોચ કર વાપસ આ ગયા.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને ઉસસે કહા: અગર કિલ્એ મેં તુમ્હારી કોઈ ચીઝ ખો ગઈ હૈ તો તલાશ કર સકતે હો. ઉસને ગૌર સે મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી તરફ દેખા ઔર સવાલ કિયા: કયા અરબ ફૌજ કે સિપેહ સાલાર આપ હૈં?

"હાં મૈં હૂં" મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને જવાબ દિયા.

"દુશ્મન કિસી હાલત મેં ભી નેક સુલૂક કા મુસ્તહિક (હકદાર) નહીં હોતા. કયા મૈં પૂછ સકતા હૂં કે આપને હમારે સાથ યે સુલૂક કયૂં કિયા?"

"હમારા મકસદ દુશ્મન કો તબાહ કરના નહીં બલ્કે ઉસકો સલામતી કા રાસ્તા દિખાના હૈ."

"તો યકીન રખિયે કે આપ પર કોઈ ફતહ (જીત) નહીં પા સકતા. યે લોગ જિન્હેં આજ આપ અપને રહમ

કા મુસ્તહિક (હકદાર) સમઝતે હૈં, કલ આપકે ઝંડે તલે (ઝંડે કે નીચે) જમા હોકર ઉન મગરૂર (ઘમંડી) બાદશાહોં કે ખિલાફ જંગ કરેંગે જો ગિરે હુવે દુશ્મન પર રહમ કરના નહીં જાનતે'' યે કેહ કર વો દરવાઝે સે બાહર નિકલ ગયા

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને કિલ્એ કા ચક્કર લગાયા. ચંદ તેહખાને ખાને પીને કી અશિયા (ચીઝોં) સે ભરે પળે થે ઔર અસ્તબલ મેં ૬૦ ઘોળે મૌજૂદ થે.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કો યકીન થા કે મુહમ્મદ બિન હારૂન કે તઆકુબ મેં (પીછા કરને) જાને વાલી ફૌજ યે કિલ્આ ફતહ હો જાને કી ખબર સુનતે હી વાપસ આ જાએગી. ઉસને મુહમ્મદ બિન હારૂન કે પાસ ચાર સવાર યે પૈગામ દેકર રવાના કિયે કે વો કિસી મેહફૂઝ મકામ પર પળાવ ડાલ કર ઉસકે એહકામ કા ઈન્તિઝાર કરે. ઉસકે બાદ ઈસ કિલ્એ કા દરવાઝા બંદ કરકે ફસીલ પર ચારોં તરફ તીર અંદાઝ બિઠા દિયે ઔર કિલ્એ પર જાબજા (જગહ જગહ) ઈસ્લામી પરચમ નસબ કર(ઝંડે ગાળ) દિયે.

(૪)

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ફસીલ (ચાર દીવારી) પર ખળા તુલૂએ આફતાબ (સૂરજ નિકલને) કા મંઝર દેખ રહા થા. ઉસે મશરિક સે ૩૦-૪૦ સવારોં કા એક દસ્તા કિલ્એ કી તરફ આતા દિખાઈ દિયા. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ઔર ઉસકે સાથી ઉસે સિંધ કી ફૌજ કા દસ્તા સમઝતે હુવે કમાનોં પર તીર ચળ્હા કર બૈઠ ગએ. યે સવાર કિલ્એ સે કોઈ ૩૦૦ કદમ કે ફાસ્લે પર આ કર રુક ગએ ઔર એક સવાર અપને સાથિયોં સે અલાહિદા (અલગ) હોકર ઘોળે કો સરપટ દૌળાતા હુવા

ફસીલ કી તરફ બળ્હા. તીર અંદાઝ મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે ઈશારે કે મુન્તઝિર (ઇન્તિઝાર મેં) થે. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને ઉન્હેં હાથ કે ઈશારે સે મના કિયા. સવાર ને ફસીલ કે નીચે પહોંચ કર ઘોળા રખા ઔર અરબી ઝબાન મેં કહાઃ હમ ઝુબૈર કે સાથી હૈં, હમેં અંદર આને દો.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને આગે ઝુક કર પૂછાઃ તુમ્હારા નામ ખાલિદ હૈ?

“જી હાં” ઉસને જવાબ દિયા.

“અપને સાથિયોં કો બુલા લો.”

ખાલિદ ને પીછે મુળ કર અપને સાથિયોં કો હાથ સે ઈશારા કિયા ઔર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને સિપાહિયોં કો કિલ્એ કા દરવાઝા ખોલને કા હુકમ દિયા. કિલ્એ સે બાહર નિકલ કર ખાલિદ સે સવાલ કિયાઃ તુમ્હારી બહેન કહાં હૈ?

ખાલિદ ને જવાબ દિયાઃ “વો મેરે સાથ હૈ. લેકિન ઝુબૈર નહીં આયા?”

“વો બાકી ફૌજ કે સાથ હૈ. તુમ્હેં કૈસે માલૂમ હુવા કે હમ ઈસ કિલ્એ મેં હૈં?”

“હમેં યે ખબર મિલ ચુકી થી કે આપ મકરાન કી સરહદ ઉબૂર કર ચુકે હૈં. હમ સિંધી સિપાહિયોં કા ભેસ બદલ કર યહાં પહોંચે ઔર આપ હૈરાન હોંગે કે રાજા કી ફૌજ કા સાલાર હમેં યહાં સે ૪ મીલ દૂર એક પહાળી પર પેહરા દેને કે લિયે મુતઅય્યન કર (લગા) ચુકા થા. હમ સખ્ત બેચૈની સે આપકા ઈન્તિઝાર કર રહે થે. આજ કિલ્એ સે ફરાર હોને (ભાગને) વાલે સિપાહી વહાં પહોંચે ઔર ઉન્હોં ને બતાયા કે યે કિલ્આ ફતહ હો ચુકા હૈ. હમ આપકો મુબારકબાદ દેતે હૈં. સિપેહ સાલાર કહાં હૈં?”

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને મુસ્કુરાતે હુવે અપને એક સાથી કી તરફ દેખા ઔર ઉસને જવાબ દિયાઃ તુમ સિપેહ સાલાર સે બાતેં કર રહે હો.

થોળી દેર મેં ખાલિદ કે બાકી સાથી ઉનકે કરીબ પહોંચ કર ઘોળોં સે નીચે ઉતર રહે થે. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને ઉન સબ પર એક સરસરી નિગાહ (નઝર) ડાલને કે બાદ કહાઃ લેકિન તુમ્હારી બહેન કહાં હૈ?

ખાલિદ ને મુસ્કુરા કર મરદાના લિબાસ મેં એક નકાબપોશ કી તરફ ઈશારા કર દિયા.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને કહાઃ ખુદા કા શુક્ર હૈ કે આપકી સિહત અબ ઠીક હૈ. હાં ઝુબૈર બાકી ફૌજ કે સાથ હૈ.

ઝુબૈર કા નામ સુન કર નાહીદ ને અપને કાનોં ઔર ગાલોં પર અચાનક હરારત (ગરમી) મેહસૂસ કી ઔર પીછે મુળ કર માયા કી તરફ દેખા. માયા ભી ઉસકી તરહ મરદાના લિબાસ પેહને હુઈ થી. ઉસને આંખ બચા કર નાહીદ કે બાઝૂ પર ચુટકી લી ઔર આહિસ્તા (ધીરે) સે કહાઃ નાહીદ મુબારક હો.

(૫)

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને ફિર એક બાર ખાલિદ કે તમામ સાથિયોં કી તરફ દેખા ઔર એક સુફેદ રીશ કવી હૈકલ (સુફેદ દાળ્હી વાલે ઊંચે) આદમી કી તરફ મુસાફા કે લિયે હાથ બળ્હાતે હુવે કહાઃ “શાયદ તુમ ગંગૂ હો, મૈં તુમ્હારા ઔર તુમ્હારે સાથિયોં કા શુક્રગુઝાર હૂં.”

ગંગૂ ને મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કા હાથ અપને હાથોં મેં લેતે હુવે ખાલિદ કી તરફ દેખા ઔર ખાલિદ ને કહાઃ ગંગૂ ઔર ઉસકે સાથી મુસલમાન હો ચુકે હૈં ઔર ગંગૂ ને અપને લિયે સઅદ કા નામ પસંદ કિયા હૈ.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને "અલ્હમ્દુ લિલ્લાહ" કેહ કર યકે બાદ દીગરે(એક કે બાદ એક) સબસે મુસાફ઼ા કિયા ઔર નાસિરુદ્દીન (જયરામ) કે સાથ હાથ મિલાતે વક્ત ઉસને કહાઃ આપ ગાલિબન નાસિરુદ્દીન હૈં? આપને હમારે લિયે બહોત તકલીફ઼ ઉઠાઈ. ખુદા આપકો જઝા દે ઔર યે શાયદ આપકી હમશીરા (બહેન) હે?

ખાલિદ ને કહાઃ યે ભી મુસલમાન હો ચુકી હૈં. ઈનકા નામ ઝુહરા હે.

ઝુહરા ને નાસિરુદ્દીન કે કરીબ આ કર દબી ઝબાન મેં પૂછાઃ યે કૌન હૈં.....? ઔર નાસિરુદ્દીન ને ઉસે ખામોશ રેહને કા ઈશારા કરકે યે સવાલ ખાલિદ કે કાનોં તક પહોંચા દિયા.

ખાલિદ ને બુલંદ(ઊંચી) આવાઝ મેં કહાઃ યે હમારે સિપેહ સાલાર (કમાન્ડર) હૈં.

સઅદ (ગંગૂ) ઔર ઉસકે સાથી હૈરાન હો કર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી તરફ઼ દેખને લગે. દૂર સે ઘોળોં કી ટાપ સુનાઈ દી ઔર ફ઼સીલ સે એક પેહરેદાર ને આવાઝ દીઃ દુશ્મન કી ફ઼ૌજ આ રહી હે.

યે લોગ જલ્દી સે કિલ્એ મેં દાખિલ હુવે. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને ફ઼સીલ પર ચળ્હ કર દૂર તક નિગાહ દૌળાઈ. જુનૂબ ઔર મશરિક કી તરફ઼ સે સિંધ કે હઝારોં પ્યાદા ઔર સવાર સિપાહી કિલ્એ કા રુખ કર રહે થે. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને અપને ૧૦ સિપાહિયોં કો ઘોળોં પર સવાર હોકર અપને નાઈબ તક યે પૈગામ પહોંચાને કા હુકમ દિયા કે વો શામ સે પેહલે ઈસ જગહ પહોંચ જાએ.

સિપાહી ઘોળોં પર સવાર હો ગએ તો મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને ઉન્હેં હિદાયત કી કે વો મગરિબ

કી તરફ સે ચક્કર કાટ કર હમલા આવર લશ્કર કી ઝદ સે નિકલ જાએં ઔર ફિર અપની મંઝિલ કા રુખ કરેં. સિપાહી ઘોળોં કો સરપટ દૌળાતે હુવે કિલ્એ સે બાહર નિકલ ગએ. હમલા—આવર કરીબ આ ચુકે થે. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને કિલ્એ કા દરવાઝા બંદ કરને કા હુકમ દેકર દોબારા ફસીલ પર ચળ્હ કર ચક્કર લગાયા ઔર તીર અંદાઝોં કો હોશિયાર રેહને કી તાકીદ કી. ફસીલ કે એક કોને પર ખાલિદ ઔર ઉસકે સાથી નિહાયત બેતાબી સે હમલા આવરોં કી આમદ(હમલા કરને વાલોં કે આને) કા ઈન્તિઝાર કર રહે થે. ઉનકે દરમિયાન નાહીદ ઔર ઝુહરા કો દેખ કર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને કહા:ખાલિદ ઈન્હેં નીચે લે જાઓ,યહાં ઈનકી ઝરૂરત નહીં.

નાહીદ ને જવાબ દિયા: આપ હમારી ફિક્ર ન કરેં, હમ તીર ચલાના જાનતી હૈં.

"તુમ્હારી મરઝી, લેકિન ઝરા સર નીચે રખો." મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) યે કેહ કર આગે બળ્હ ગયા.

ભીમ સિંધ કે સિપાહિયોં ને ઘોળોં કો ટીલોં કે અકબ મેં (છોટી પહાળી કે પીછે) છોળ કર ચારોં તરફ સે કિલ્એ કા મુહાસરા (ઘેરાવ) કર લિયા ઔર ચટાનોં ઔર પથ્થરોં કે મોરચે બના કર કિલ્એ પર તીરોં કી બારિશ કરને લગે. કિલ્એ કી ફસીલ કે મોરચોં મેં બૈઠને વાલોં કે લિયે હમલા આવરોં કે તીર બે-અસર સાબિત હુવે. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને અપને સાથિયોં કો હુકમ દિયા કે વો ફકત (સિર્ફ) કિલ્એ પર દુશ્મન કી યલગાર રોકને કે લિયે તીરોં કો ઈસ્તેમાલ કરેં.

ભીમ સિંધ ને અપની ફૌજ કે તીરોં કા કિલ્એ સે કોઈ જવાબ ન પા કર "રાજા દાહિર કી જય" કા નઅરા બુલંદ કિયા ઔર ચટાનોં ઔર પથ્થરોં કી આળ મેં છુપ

કર તીર ચલાને વાલે લશ્કર ને ચારોં તરફ સે કિલ્એ પર ધાવા બોલ (હમલા કર) દિયા.

જબ યે લશ્કર કિલ્એ કે મુહાફિઝોં કે તીરોં કી ઝદ મેં આ ગયા તો મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને નઅરએ તકબીર બુલંદ કિયા. યે નઅરા અભી ફિઝા મેં તેહલીલ ન હુવા (હવા મેં મિલા ન) થા કે કિલ્એ સે તીરોં કી બારિશ હોને લગી ઔર ભીમ સિંઘ કે સિપાહી ઝખ્મી હો હો કર ગિરને લગે. લેકિન ૨૦ હઝાર ફૌજ ચંદ ૧૦૦ સિપાહિયોં કે નુકસાન કી પરવાહ ન કરતે હુવે કિલ્એ કી ફસીલ તક પહોંચ ગએ ઔર કમંદે ડાલ કર કિલ્એ પર ચળ્હને કી કોશિશ કરને લગે. લેકિન તીરોં કી બૌછાળ કે સામને ઉનકી પેશ ન ગઈ. ચંદ સાઅતોં (કુછ ઘળિયોં) કે બાદ ભીમ સિંઘ કે કરીબન ૨૦૦૦ આદમી કિલ્એ કી દિવારોં કે આસ પાસ ઢેર હો કર રેહ ગએ ઔર ઉસે ફૌજ કો પીછે હટને કા હુકમ દેના પળા.

દૂસરે પહેર તક ભીમ સિંઘ ને કિલ્એ પર તીન બાર યલગાર કી લેકિન તીનોં મરતબા ઉસે માયૂસ હો કર પીછે હટના પળા.

સેહ–પહેર(શામ) કે વકત ભીમ સિંઘ એક ફૈસ્લા–કુન હુમલે કી તૈયારી કર રહા થા કે ઉસે પીછે સે મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી બાકી ફૌજ કી આમદ કી ઈત્તિલા (આને કી ખબર) મિલી. ઉસને સવારોં કો હુકમ દિયા કે વો પીછે હટ કર અપને ઘોળે સંભાલેં ઔર પ્યાદા ફૌજ કે તીર અંદાઝોં કો આસપાસ કી પહાળિયોં પર મુતઅય્યન (મુકર્રર) કર દિયા. દુશ્મન કી નકલો હરકત દેખ કર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કો યકીન હો ગયા કે દુશ્મન કો મુહમ્મદ બિન હારૂન કી આમદ કી ઈત્તિલા મિલ ચુકી

હૈ. ઉસે ખતરા હુવા કે કિલ્એ કે કરીબ પહોંચ કર વો ચારોં તરફ કે ટીલોં ઔર પહાળોં સે તીરોં કે ઝદ મેં હો ગએ. ઉસને જલ્દી સે કાગઝ પર એક નકશા બનાયા ઔર મુહમ્મદ બિન હારૂન કે નામ ચંદ હિદાયાત લિખ કર અપને સિપાહિયોં કી તરફ દેખતે હુવે કહાઃ મુહમ્મદ બિન હારૂન કે યહાં પહોંચને સે પેહલે ઉસે યે રુકઆ પહોંચાના ઝરૂરી હૈ લેકિન યે કામ જિસ કદર અહમ હૈ ઉસી કદર ખતરનાક હૈ ઔર ઈસ વકત દુશ્મન કી તવજ્જોહ દૂસરી તરફ મબ્ઝૂલ હો(લગ) ચુકી હૈ. શુમાલ કી તરફ સે દુશ્મન કે મોરચે તકરીબન ખાલી હો ચુકે હૈં ઔર હમ ફસીલ સે આદમી ઉતાર સકતે હૈં. લેકિન ફિર ભી મુહમ્મદ બિન હારૂન તક પહોંચને કે લિયે ઉસે કઈ ખતરાત કા સામના કરના પળેગા. ઈસ મુહિમ કે લિયે રઝાકાર..........

ખાલિદ ને મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કા ફિકરા(જુમલા) પૂરા ન હોને દિયા ઔર બોલાઃ મુઝે ઈજાઝત દીજિયે.

બહોત સે સિપાહિયોં ને ખાલિદ કી મુખાલિફત કી ઔર અપને નામ પેશ કિયે. સઅદ ને કહાઃ મૈંને સુના હૈ કે મુસલમાન અપને નૌમુસ્લિમ ભાઈ કી ખ્વાહિશ રદ નહીં કરતે, આપ મુઝે ઈજાઝત દેં, મેરે લિબાસ સે કિસી કો મુઝ પર શક ભી નહીં હોગા ઔર મૈં ઈસ ઝમીન કે ચપ્પે ચપ્પે સે વાકિફ ભી હૂં.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કો અપની ફૌજ દુશ્મન કે લશ્કર કે અકબ મેં ૨–૩ મીલ કે ફાસ્લે પર એક ટીલે સે ઉતરતી હુઈ દિખાઈ દી. ઉસને સઅદ કે હાથ મેં રુકઆ દેતે હુવે કહાઃ જાઓ ખુદા તુમ્હારી મદદ કરે.

સઅદ ભાગતા હુવા શુમાલ કી દીવાર કી તરફ પહોંચા ઔર એક રસ્સે કે ઝરિયે નીચે ઉતર ગયા.

(૬)

મુહમ્મદ બિન હારૂન ને દૂર સે ભીમ સિંઘ કે સવાર દસ્તોં કો હમલે કે લિયે તૈયાર દેખ કર અપની ફૌજ કો રુકને કા હુકમ દિયા ઔર મુકાબલે કે લિયે સફેં દુરુસ્ત કરને કે બાદ પેશ–કદમી (આગે બળ્હને) કા હુકમ દેને વાલા થા કે લશ્કર કે દાએં બાઝૂ કા સાલાર સરપટ ઘોળા દૌળાતા હુવા ઉસકે કરીબ પહોંચા ઔર ઉસને એક રુકઆ ઉસકે હાથ મેં દેતે હુવે કહાઃ "યે તેહરીર (મઝમૂન) તો સિપેહ સાલાર કી માલૂમ હોતી હૈ લેકિન લાને વાલા એક સિંધી હૈ. હમને ઉસે ગિરિફ્તાર કર લિયા હૈ. વો ભી અરબી જાનતા હૈ ઔર કેહતા હૈ કે ઝુબૈર મુઝે જાનતા હૈ. અપના નામ કભી સઅદ બતાતા હૈ ઔર કભી ગંગૂ.

ઝુબૈર ને ચૌંક કર કહાઃ મૈં ઉસે જાનતા હૂં.

મુહમ્મદ બિન હારૂન ને રુકઆ પળ્હને કે બાદ કહાઃ સિપેહ સાલાર કા રુકઆ દેખને કે બાદ તુમ્હેં ઉસકે મુતઅલ્લિક તેહકીકાત (જાંચ) કરને કી ઝરૂરત નહીં થી. અગર તુમને ઉસકે સાથ કોઈ બદસુલૂકી કી હૈ તો જા કર માફી માંગો ઔર અપને સવારોં સે કહો કે વો મેરે સાથ આ મિલેં. ઝુબૈર હમારે દાએં ઔર બાએં (સીધે ઔર ઉલ્ટે) તરફ તમામ પહાળિયોં પર દુશ્મન કે તીર અંદાઝોં કા કબ્ઝા હૈ. તુમ મૈસરા (ઉલ્ટી તરફ કી ફૌજ) કે શુત્ર સવારોં (ઊંટ કે સવારોં) કો ઊંટોં સે ઉતર કર દોનોં બાઝુઓં સે પહાળિયોં પર હમલા કરને ઔર બાઈં બાઝૂ(ઉલ્ટી જાનિબ) કે સવારોં કો મુકદમતુલ–જૈશ (ફૌજ કે અગલે હિસ્સે) કે સાથ શામિલ હો જાને કા હુકમ દો. જબ તક દુશ્મન કે તીર અંદાઝ ઈન પહાળિયોં પર મૌજૂદ હૈં હમ આગે નહીં બળ્હ સકતે.

ભીમ સિંઘ કી ચાલ નિહાયત કામયાબ થી. અગર મુહમ્મદ બિન હારૂન સામને સે ફૌરન હમલા કર દેતા તો ઉસકે લશ્કર કે દોનોં બાઝુઓં પર પહાળિયોં મેં છુપે હુવે તીર અંદાઝ મુસલમાનોં કી ફૌજ કે લિયે બહોત ખતરનાક સાબિત હોતે લેકિન ભીમ સિંઘ કી તવક્કોઅ (ઉમ્મીદ) કે ખિલાફ જબ દાએં ઔર બાએં બાઝૂ સે મુસલમાનોં કી પ્યાદા (પૈદલ) ફૌજ પહાળિયોં પર ચળ્હને લગી તો ઉસને ફૌરન આગે બળ્હ કર હમલે કા હુકમ દિયા.

કિલ્એ કે અંદર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ઈસ મૌકે કા મુન્તઝિર થા. ઉસને ૫૦ સિપાહિયોં કો કિલ્એ કી હિફાઝત પર મુતઅય્યન (મુકર્રર) કિયા ઔર બાકી ફૌજ કો કિલ્એ સે બાહર નિકાલ કર દુશ્મન પર અકબ (પીછે) સે હમલા કરને કે લિયે તૈયાર રેહને કા હુકમ દિયા. સવાર ઔર પૈદલ સિપાહી કિલ્એ કે દરવાઝે પર જમા હો ગએ ઔર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) દરવાઝે કે સૂરાખ (છેદ) મેં સે દોનોં અફવાજ (ફૌજો) કી નકલો હરકત દેખને લગા.

ખાલિદ, નાસિરુદ્દીન ઔર ઉસકે સાથી ભી કિલ્એ મેં ઠહેરને વાલે સિપાહિયોં સે ખૌદ (લોખંડી ટોપી), ઝિરહેં (લોખંડી લિબાસ) ઔર અરબી લિબાસ હાસિલ કરકે ઘોળે પર સવાર હો ગએ. અચાનક નાહીદ ઔર ઝુહરા કીલ કાંટે સે લેસ હોકર એક કમરે સે બાહર નિકલીં ઔર દરવાઝે કે પાસ પહોંચ કર ખળી હો ગઈ.

ખાલિદ ને કહાઃ નાહીદ! ઝુહરા!! જાઓ કિલ્એ કે બાહર તુમ્હારા કોઈ કામ નહીં.

નાસિરુદ્દીન ને ઈસકી તાઈદ કી. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને મુળ કર ઉનકી તરફ દેખા ઔર કહાઃ મૈં

તુમ્હારે જઝબએ જિહાદ કી દાદ દેતા (તારીફ કરતા) હૂં લેકિન તુમ કિલ્એ કી હિફાઝત કે લિયે સિપાહિયોં કા સાથ દેકર હમારી મદદ કર સકતી હો. કૌમ કે લિયે બહાદુર માઓં કા દૂધ ખૂન સે ઝિયાદા કીમતી હૈ, નાઝુક વકત આને પર વો ઘરોં કી ચાર દીવારી કો ગિરતી હુઈ કૌમ કે લિયે આખરી કિલ્આ બના સકતી હૈં. તુમ યહાં હોગી તો કિલ્એ કી હિફાઝત મેં યે ચંદ સિપાહી અપને ખૂન કા આખરી કતરા તક બહાને સે દરેગ (ઈન્કાર) નહીં કરેંગે. લેકિન મૈદાન મેં સિપાહિયોં કો દુશ્મન કા મુકાબલા કરને સે ઝિયાદા તુમ્હારી હિફાઝત કા ખયાલ હોગા. તુમ મેં સે એક કા ઝખ્મી હોકર ગિરના સૈંકળોં સિપાહિયોં કો બદદિલ કર દેગા ઔર યે મઅરિકા (જંગ) ઐસા નહીં જિસકે લિયે હમેં તુમ્હારી મદદ કી ઝરૂરત હો. તુમ થોળી દેર આરામ કર લો શાયદ રાત ભર તુમ્હેં ઝખ્મિયોં કી મરહમ પટ્ટી કે લિયે જાગના પળે. ખાલિદ ઈન્હેં અંદર લે જાઓ.

યે કેહ કર વો ફિર દરવાઝે કે સૂરાખ મેં સે ઝાંકને લગા. જબ દોનોં અફવાજ ગુથ્થમ ગુથ્થા હો ગઈ તો મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને ઘોળે પર સવાર હો કર દરવાઝા ખોલને કા હુકમ દિયા.

ખાલિદ, નાહીદ ઔર ઝુહરા કો કમરે મેં છોળ કર વાપસ લૌટા ઔર વો અભી દરવાઝે તક ન પહોંચા થા કે ઝુહરા ને ભાગ કર ઉસકા દામન પકળ લિયા. "ખુદા કે લિયે મુઝે સાથ લે ચલિયે મૈં ઝિંદગી ઔર મૌત મેં તુમ્હારા સાથ નહીં છોળ સકતી."

ખાલિદ ને બર્હમ(નારાઝ) હોકર જવાબ દિયાઃ ઝુહરા નાદાન ન બનો, તુમ સિપેહ સાલાર કા હુકમ સુન ચુકી હો મુઝે જાને દો, ફૌજ કિલ્એ સે બાહર નિકલ રહી હૈ.

ઝુહરા ને આબદીદા હો કર (રો કર) કહાઃ ખુદા કે

લિયે મુઝે બુઝદિલ ખયાલ ન કરો, મૈં તુમ્હારે સાથ જાન દેના ચાહતી હૂં.

"ઝુહરા મુઝે છોળ દો" યે કેહતે હુવે ઉસને ઝુહરા કે હાથ ઝટક દિયે લેકિન વો ફિર રાસ્તા રોક કર ખળી હો ગઈ.

ઉસને આગે બળહ કર કહાઃ અગર આપ ઈસ સઆદત (ખુશ નસીબી) સે મેહરૂમ નહીં હોના ચાહતે તો મુઝે કયૂં મેહરૂમ રખના ચાહતે હૈં?

"ઝુહરા! યે અમીરે અસાકિર(ફૌજ કે અમીર) કા હુકમ હૈ ઔર જિહાદ (ઇસ્લામ કે લિયે જંગ) મેં અમીરે અસાકિર કી હુકમ ઉદૂલી(હુકમ તોળના)સબસે બળા જુર્મ હૈ

ઝુહરા ને બદદિલ હો કર ખાલિદ કા દામન છોળ દિયા ઔર સિસ્કિયાં લેતી હુઈ નાહીદ સે લિપટ ગઈ.

ખાલિદ ભાગતા હુવા દરવાઝે તક પહોંચા, સિપાહી જા ચુકે થે ઔર દરવાઝા બંદ થા. ખાલિદ ને પેહરેદાર સે દરવાઝા ખોલને કે લિયે કહા લેકિન ઉસને જવાબ દિયાઃ જબ તક બાહર સે સિપેહ સાલાર કા હુકમ ન આએ મૈં દરવાઝા નહીં ખોલ સકતા.

ખાલિદ કે પાંવ તલે (પાંવ કે નીચે) સે ઝમીન નિકલ ગઈ. ઉસે ખયાલ આયા કે વો ઉસે બુઝદિલ સમઝ કર પીછે છોળ ગએ હૈં. ઉસને ભાગ કર દરવાઝે કે સૂરાખ (છેદ) સે બાહર ઝાંકા. કિલ્એ કી પ્યાદા ફૌજ અકબ(પીછે) સે ભીમ સિંઘ કે લશ્કર કે દોનોં બાઝુઓં પર હમલા કર ચુકી થી ઔર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ૬૦ સવારોં કે હમરાહ (સાથ) બરાહે રાસ્ત કલ્બે લશ્કર (ડાયરેક્ટ ફૌજ કે બીચ કે હિસ્સે) પર હમલા કર ચુકા થા. ખાલિદ દુશ્મન કે લશ્કર કે ઐન વસ્ત (બિલ્કુલ બીચ) મેં હિલાલી પરચા દેખ કર અપની મુઠ્ઠિયાં ભીંચતા ઔર હોંટ કાટતા હુવા

પેહરેદારોં સે મુખાતિબ હો કર કેહને લગાઃ ઉન્હોં ને મેરા ઈન્તિઝાર કિયા હોગા ઔર યે સમઝ લિયા હોગા કે મૈં મૌત કે ડર સે કિલ્એ મેં કહીં છુપ કર બેઠ ગયા હૂં, ખુદા કે લિયે દરવાઝા ખોલ દો મુઝે જાને દો.

પેહરેદાર ને જવાબ દિયાઃ આપ ઈત્મીનાન રખિયે, સિપેહ સાલાર કો યે શક નહીં કે આપ બુઝદિલ હૈં વરના શાયદ આપકે કત્લ કા હુકમ દે જાતે. વો યે કેહતે થે કે લળકિયોં કે પાસ આપકા ઠહેરના બેહતર હોગા. હમેં દરવાઝા ખોલને કી ઈજાઝત નહીં.

"તો મૈં ફસીલ(દીવાર) સે કૂદ જાઉંગા" યે કેહ કર ખાલિદ ફસીલ કી સીળ્હી કી તરફ લપકા. રાસ્તે મેં ઝુહરા ખળી થી. ઉસને કુછ કેહના ચાહા લેકિન ખાલિદ કે તેવર દેખ કર સહેમ ગઈ.

ખાલિદ ને ઉસ પર એક કહેર આલૂદ નિગાહ (ગુસ્સે કી નઝર) ડાલી ઔર કહાઃ અબ તુમ ખુશ હો ના.

ઝુહરા ને કહાઃ મુઝે માફ કરદો! મૈં એક ઔરત હૂં.

"ખુદા એક ઝિંદા કૌમ કો તુમ્હારી જૈસી ઔરતોં સે બચાએ" ખાલિદ યે કેહ કર ભાગતા હુવા ઝીને (સીળ્હી) પર ચળ્હા ઔર રસ્સા ફેંક કર આન કી આન મેં ફસીલ સે નીચે ઉતર ગયા. ઝુહરા ને ભાગ કર કમરે સે તલવાર ઉઠાઈ. નાહીદ ને પૂછાઃ ઝુહરા કહાં જા રહી હો?

ઝુહરા ને જવાબ દિયાઃ નાહીદ! તુમ્હારે ભાઈ ને હમેશા મુઝે ગલત સમઝા, અગર મૈં વાપસ ન આ સકૂં તો ઉસે કેહ દેના મૈં બુઝદિલ ન થી. કાશ! હમારા સમાજ ઔરત કો અપને પતિ (શૌહર) કી ચિતા પર જલને કી બજાય કિસી મકસદ પર કુર્બાન હોના સિખાતા.

નાહીદ ને કહાઃ ઝુહરા! ઠેહરો! ઝુહરા! ઝુહરા!!

લેકિન ઝુહરા આંધી કી તરહ કમરે મેં દાખિલ હુઈ

ઔર બગોલે કી તરહ બાહર નિકલ ગઈ. નાહીદ ઉસકે પીછે ભાગી લેકિન જબ તક વો ઝીને કે કરીબ પહોંચી વો ફસીલ પર ચળહ કર રસ્સિયોં કી સીળહી નીચે ફેંક ચુકી થી. સિપાહિયોં ને ઉસકો રોકના ચાહા લેકિન ઉસને કહાઃ અગર મેરા રાસ્તા રોકા ગયા તો મૈં ફસીલ સે કૂદ જાઉંગી.

સિપાહી પરેશાન હો કર એક દૂસરે કી તરફ દેખને લગે ઔર ઝુહરા નીચે ઉતર ગઈ. નાહીદ ને ફસીલ પર પહોંચ કર આવાઝેં દીં "ઝુહરા! ઝુહરા પગલી ન બનો વાપસ આ જાઓ." લેકિન નાહીદ કી હર આવાઝ કે સાથ ઉસકી રફતાર તેઝ હો ગઈ. નાહીદ ને માયૂસ હો કર ખુદ નીચે ઉતરને કા ઈરાદા કિયા લેકિન એક ઉમર-રસીદા (બળી ઉમર કે) સિપાહી ને કહાઃ ઔરત કા જોશ અંધા હોતા હૈ, અગર આપને ઉસકા તઆકુબ (પીછા) કિયા તો વો બેતહાશા દુશ્મનોં કી સફ (લાઈન) મેં જા પહોંચેગી.

નાહીદ ને માયૂસ હો કર એક સિપાહી સે તીર વ કમાન મંગવા કર ફસીલ કે એક મોરચે મેં બૈઠ ગઈ. એક ઘોળા અપને સવાર કો મૈદાન મેં ગિરા કર ઈધર ઉધર ભાગ રહા થા. ઝુહરા ને ભાગ કર ઉસકી લગામ પકળ લી ઔર ઉસ પર સવાર હો ગઈ. ઉસે ઘોળે પર દેખ કર નાહીદ કો કદ્રે (થોળા) ઈત્મીનાન હુવા ઔર વો ઉસકી સલામતી કે લિયે દુઆએં માંગને લગી.

(૭)

મુસલમાનોં કી ફૌજ પર ભીમ સિંઘ કી ફૌજ કા પેહલા હમલા બહોત ઝોરદાર થા ઔર ઉન્હેં એક તંગ વાદી મેં ચંદ કદમ પીછે હટના પળા. લેકિન પ્યાદા ફૌજ આસપાસ કી પહાળિયોં પર કબ્ઝા જમા કર તીર બરસાને લગી તો સિંઘ કે લશ્કર કી તવજ્જોહ દો હિસ્સોં મેં બટ ગઈ. ઐન ઈસ મૌકા પર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને

કિલ્એ કા દરવાઝા ખોલ કર અકબ (પીછે) સે હમલા કર દિયા ઔર ચંદ સવારોં કે હમરાહ (સાથ) દુશ્મન કી સફેં દરહમ બરહમ કરતા હુવા લશ્કર કે કલ્બ (બીચ) તક જા પહોંચા.

લશ્કર કે ઐન દરમિયાન (બિલ્કુલ બીચ મેં) સબ્ઝ પરચમ (હરા ઝંડા) દેખ કર મુહમ્મદ બિન હારૂન ને અપને લશ્કર કો તીન અતરાફ સે આમ હમલે કા હુકમ દે દિયા. ઝુબૈર, મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી ઈઆનત (મદદ) કે લિયે ૫૦૦ સવારોં કો લે કર આગે બઢા ઔર આન કી આન મેં ઉસકે સાથ આ મિલા. ભીમ સિંઘ કી ફૌજ બદહવાસ હો કર કિલ્એ કી તરફ હટને લગી. વાદી મેં ઉઠતી હુઈ ગર્દ (ધૂલ) ને શામ કે ધુંદલકે કે સાથ મિલ કર આમદે શબ (રાત કે આને) કે આસાર પૈદા કર દિયે થે. ભીમ સિંઘ ને આખરી બાર અપની ફૌજ કી ટૂટી હુઈ સફેં મુનઝઝમ કરને કી કોશિશ કી લેકિન ઝુબૈર કી તકલીદ મેં મુહમ્મદ બિન હારૂન કે બાકી સિપાહી ભી મૈદાન કો સાફ કરતે હુવે મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે સાથ આ મિલા.

ભીમ સિંઘ કી ફૌજ ગૈર મુનઝઝમ હોકર (બિખર કર) મુખ્તલિફ ટોલિયોં મેં લબને લગી. મુસલમાનોં કે દબાવ સે કઈ ટોલિયાં પસ્પા હોકર (પીછે હટ કર) કિલ્એ કે કરીબ પહોંચ ચુકી થીં ઔર જબ કિલ્એ કે મુહાફિઝ ઉન પર તીર બરસાને લગે તો વો બદહવાસ હો કર ઈધર ઉધર ભાગ નિકલે.

ખાલિદ તીર અંદાઝોં કી એક જમાઅત કે સાથ એક ટીલે સે ઉતરા ઔર નઅરએ તકબીર બુલંદ કરતે હુવે દુશ્મન કી એક ટોલી પર ટૂટ પળા. બદહવાસ સિપાહી એક તરફ હટ ગએ ઔર ખાલિદ ઉનકે તઆકુબ (પીછા

કરને) મેં અપને સાથિયોં સે અલાહિદા (અલગ) હો ગયા. દુશ્મન કે સિપાહિયોં ને મૌકા પા કર ઉસે ચારોં તરફ સે ઘેર લિયા. અચાનક એક સવાર ઘોળા દૌળાતા હુવા આયા ઔર ઉસને "અલ્લાહુ અકબર" કેહ કર ઉસ ટોલી પર હમલા કર દિયા. ખાલિદ ઉસકી આવાઝ પેહચાન કર ચૌંકા. યે ઝુહરા થી. ઝુહરા કી તલવાર યકે બાદ દીગરે દો સિપાહિયોં કે સરોં પર ચમકી ઔર દોનોં ગિર કર ખાક (મિટ્ટી) મેં લોટને લગે. એક સિપાહી ને આગે બળ્હ કર ઝુહરા પર વાર કિયા. ઝુહરા કા ઘોળા અચાનક બિદકા ઔર ઉસકી અગલી ટાંગ પર તલવાર લગી. ઘોળે ને ચંદ છલાંગેં લગાઈ ઔર ડગમગા કર ગિર પળા. મુસલમાનોં કે દસ્તોં કો કરીબ આતા દેખ કર ભીમ સિંઘ કે સિપાહિયોં ને મૈદાન કા યે હિસ્સા ભી ખાલી કર દિયા. ખાલિદ ભાગતા હુવા ઝુહરા કે પાસ પહોંચા. વો ઘોળે કે કરીબ મુંહ કે બલ પળી હુઈ થી. કરીબ પહોંચ કર ખાલિદ કે હાથ પાંવ ફૂલ ગએ. ઉસકે મુંહ સે બયક વકત સિસ્કિયાં, આહેં ઔર દુઆએં નિકલીં. વો રુકા, ઝિઝકા, કપકપાયા (કાંપા) ઔર ફિર ભાગ કર ઝુહરા કો ઉઠાને લગા. મઅન (સાથ હી) ઉસે ઝુહરા કી પીઠ પર ખૂન કે નિશાન ઔર ઝિરહ (લોખંડી લિબાસ) મેં દો તીર અટકે હુવે નઝર આએ ઔર ઝિંદગી કી તમામ હિસ્સિયાત સિમટ કર ઉસકી આંખોં મેં આ ગઈ. ઉસને યકે બાદ દીગરે (એક કે બાદ એક) દોનોં તીર નિકાલ કર ફેંક દિયે. ઝુહરા ને એક ઝુરઝુરી લેને કે બાદ આંખેં ખોલીં ઔર ઉઠ કર બૈઠ ગઈ. ખાલિદ ને ચાંદ કી હલકી ઔર ફીકી રોશની મેં ઉસકા ઝર્દ (પીલા) ચેહરા દેખા ઔર કહાઃ તુમ્હેં તકલીફ તો નહીં?

ઉસકે હોંટોં પર ફાતિહાના(જીત કી) મુસ્કુરાહટ ખેલ

રહી થી. ઉસને કહાઃ નહીં, મૈંને ઈન તીરોં કો મેહસૂસ ભી નહીં કિયા. ઘોળે સે ગિરને કે બાદ મેરા સર ચકરા ગયા થા. મૈં બિલ્કુલ ઠીક હૂં. મૈદાન કા કયા હાલ હૈ?

"મૈદાન ખાલી હો ચુકા હૈ, ખુદા ને હમેં ફતહ (જીત) દી હૈ લેકિન નાહીદ કહાં હૈ?

"વો કિલ્એ મેં હૈ. મૈં આપ સે એક બાત પૂછના ચાહતી હૂં?

"વો કયા?"

"આપ મુઝસે ખફા (નારાઝ) તો નહીં."

"ઉફ! ઝુહરા! મુઝે નાદિમ (શર્મિન્દા) ન કરો. મુઝે અપની સખ્ત કલામી (સખ્તી સે બાત કરને) કા બહોત અફસોસ હૈ."

વો બોલીઃ નહીં મૈં ગલતી પર થી. મુઝે ડર થા કે આપ શાયદ વાપસ ન આએં લેકિન આજ મૈં દેખ ચુકી હૂં કે ઈન્સાન અપની મૌત કે મુઅય્યન (મુકર્રર, ફિક્સ) વકત સે પેહલે નહીં મરતા. મૈં તીરોં કી બારિશ મેં સે ગુઝર કર મૈદાન તક પહોંચી લેકિન મૈંને મેહસૂસ કિયા કે કુદરત કા ઝબરદસ્ત હાથ મેરી હિફાઝત કર રહા હૈ.

મુસલમાનોં કી ફૌજ ફતહ કે નઅરે લગાતી હુઈ કિલ્એ કે દરવાઝે કે સામને જમા હો રહી થી. ખાલિદ ને કહાઃ ચલો ઝુહરા! નાહીદ બહોત પરેશાન હોગી.

ઝુહરા ને ઉઠ કર ખાલિદ કે સાથ ચંદ કદમ ઉઠાએ લેકિન ઉસે ચક્કર આયા ઔર વો ડગમગાતી હુઈ ઝમીન પર બૈઠ ગઈ.

ઉસને પાની માંગા ઔર ખાલિદ ને એક ગિરે હુવે સિપાહી કી છાગલ ઉતાર કર ઉસકે મુંહ સે લગા દી. ઝુહરા પાની કે ચંદ ઘૂંટ પી કર ઉઠ બૈઠી. ખાલિદ ને કહાઃ ઝુહરા ! મૈં ઉઠા લૂં, ખૂન બેહ જાને સે તુમ બહોત ઝિયાદા

કમઝોર હો ચુકી હો.

ઝુહરા ને કહાઃ નહીં, મુઝે પ્યાસ કી વજહ સે ચક્કર આ ગયા થા. મુઝે ફકત (સિર્ફ) આપકે સહારે કી ઝરૂરત હૈ.

ખાલિદ ને ઉસે અપને બાઝૂ કા સહારા દિયા ઔર આહિસ્તા આહિસ્તા ઉસકે સાથ ચલને લગી. ચંદ કદમ ચલને કે બાદ ઉસે નાસિરુદ્દીન કી આવાઝ સુનાઈ દીઃ "ઝુહરા! ઝુહરા!!" ઔર ઉસને ખાલિદ સે કહાઃ ભાઈ મુઝે તલાશ કર રહા હૈ. ઉસે આવાઝ દો.

ખાલિદ ને બુલંદ આવાઝ મેં કહાઃ ઝુહરા મેરે પાસ હૈ, ઈસ તરફ.

નાસિરુદ્દીન, ઝુહરા ઔર નાહીદ તેઝી સે ચલતે હુવે ઉસકે કરીબ પહોંચે. નાહીદ ને ભાગ કર ઝુહરા કો ગલે લગાતે હુવે કહાઃ ઝુહરા! ઝુહરા!! મેરી બહેન તુમ કૈસી હો?

ઉસને જવાબ દિયાઃ મૈં બિલ્કુલ ઠીક હૂં.

લેકિન નાહીદ ને અપની ઉંગલિયોં પર નમી (ગીલા પન) મેહસૂસ કરતે હુવે ઉસકી પીઠ પર હાથ ફેરા ઔર ચૌંક કર કહાઃ ઝુહરા તુમ ઝખ્મી હો, ભાઈ નાસીરુદ્દીન ઈસે કિલ્એ કે અંદર લે ચલો.

નાસિરુદ્દીન ને આગે બળહ કર ઝુહરા કો ઉઠાને કી કોશિશ કી લેકિન ઉસને કહાઃ ભય્યા ! મૈં બિલ્કુલ ઠીક હૂં, મૈં ચલ સકતી હૂં ઔર યે કૌન હૈ?....... ભય્યા ઝુબૈર! મુઝે માફ કરના મૈં પેહચાન ન સકી.

ઝુબૈર ને કહાઃ નન્હી બહેન તુમ અપને ભાઈયોં કો બહોત પરેશાન કરતી હો. અબ ચલો હમેં તુમ્હારી મરહમ પટ્ટી કરની ચાહિયે.

ચંદ કદમ ચલને કે બાદ ઉન્હેં સઅદ નઝર આયા.

વો ઝુક ઝુક કર મૈદાન મેં પળી હુઈ લાશોં દેખ રહા થા. ખાલિદ ને ઉસે આવાઝ દીઃ ચચા! કિસે ઢૂંડ રહે હો હમ ઈસ તરફ હૈં.

વો ભાગતા હુવા ઉનકે કરીબ આયા ઔર બેકરાર હો કર બોલાઃ મેરે બેટે! મેરી બેટી ! તુમ કહાં થે?

ખાલિદ ને હંસતે હુવે જવાબ દિયાઃ હમ આપકો તલાશ કર (ઢૂંડ) રહે થે.

"તુમ મુઝે તલાશ કર રહે થે? ચોર કહીં કે, નાહીદ સે પૂછો મૈં કિસ કદર પરેશાન થા."

નાહીદ ને કહાઃ યે તુમ્હારે લિયે બહોત પરેશાન થે. હમને મૈદાન કા સિર્ફ એક ચક્કર લગાયા હૈ ઔર યે શાયદ તીન ચાર ચક્કર લગા ચુકે હૈં.

સઅદ ને કહાઃ સિર્ફ ઈસી મૈદાન મેં નહીં, મૈં તો આસપાસ કી તમામ પહાળિયોં પર ભી ખ્વાર (ઝલીલ) હો આયા હૂં. તુમને આવાઝ તો દી હોતી, મેરા તો ગલા ભી બેઠ ગયા.

ખાલિદ ને કહાઃ મૈંને આપકી આવાઝ નહીં સુની વરના મૈં જવાબ ઝરૂર દેતા.

સઅદ ને કહાઃ ઈન ઝખ્મિયોં કી ચીખ પુકાર મેં કિસી કી આવાઝ સુનાઈ ભી કબ દેતી હૈ.

યે લોગ બાતેં કરતે હુવે કિલ્એ કે દરવાઝે કે કરીબ પહોંચે તો નાહીદ ને આહિસ્તા સે સઅદ કે કાન મેં કુછ કહા ઔર વો ચંદ બાર સર હિલાને કે બાદ નાસિરુદ્દીન સે મુખાતિબ હુવાઃ મૈં અલાહિદગી (તન્હાઈ) મેં આપકે સાથ એક બાત કરના ચાહતા હૂં.

નાસિરુદ્દીન ને ઉસકે સાથ ચંદ કદમ ચલને કે બાદ રુક કર કહાઃ કહિયે ક્યા ઈરશાદ હૈ?

સઅદ ને આસપાસ જમા હોને વાલે સિપાહિયોં કી

તરફ દેખતે હુવે જવાબ દિયાઃ યહાં નહીં, યહાં બહોત સે લોગ હૈં.

નાસિરુદ્દીન ને કહાઃ બહોત અચ્છા જહાં ચાહો ચલે ચલો.

કિલ્એ કે દરવાઝે સે કોઈ ૫૦૦ કદમ દૂર જા કે સઅદ ને એક પથ્થર પર બૈઠતે હુવે કહાઃ આપ ભી બૈઠ જાએં.

નાસિરુદ્દીન ઉસકે સામને દૂસરે પથ્થર પર બૈઠ ગયા.

સઅદ ને કહાઃ પેહલે આપ યે વાદા કરેં કે આપ મેરી બાત સુન કર મેરા સર ફોળને કે લિયે તૈયાર નહીં હો જાએંગે.

નાસિરુદ્દીન ને જવાબ દિયાઃ અગર કોઈ સર ફોળને વાલી બાત હુઈ તો ઝરૂર ફોળૂંગા.

સઅદ ને કુછ દેર સોચને કે બાદ કહાઃ બાત તો ઐસી કોઈ નહીં લેકિન પરાએ હાથોં કા કયા એતિબાર (ભરોસા). અચ્છા મૈં કેહ હી દેતા હૂં બાત યે હૈ કે માયા, નહીં! નહીં!! ઝુહરા આપકી બહેન હૈ ઔર મેરે લિયે ભી વો બેટી સે કમ નહીં, ખાલિદ ભી મુઝે બહોત અઝીઝ (પ્યારા) હૈ બિલ્કુલ અપને બેટે કી તરહ. ઔર ઈસકે આગે મેરી સમઝ મેં નહીં આતા કે મૈં કયા કહૂં? મુઝે ડર હૈ કે આપ ખફા (નારાઝ) હો જાએંગે!

નાસિરુદ્દીન ને કહાઃ મૈં સમઝ ગયા. તુમ યે કેહના ચાહતે હો કે ખાલિદ ઔર ઝુહરા કી શાદી કર દી જાએ!

"હાં! હાં! ખુદા તુમ્હારા ભલા કરે. મૈં યહી કેહના ચાહતા થા."

"બસ ઈસી બાત કે લિયે મુઝે યહાં તક ઘસીટ લાએ હો?"

સઅદ ને જવાબ દિયાઃ મુઝે ખયાલ થા કે અગર

આપ બિગળ કર મેરી દાળ્હી નોચને પર આમાદા હો જાએં તો દૂસરે હમારા તમાશા ન દેખેં.

નાસિરુદ્દીન ને જવાબ દિયાઃ મૈં હૈરાન હૂં કે આપને મુઝે ઈસ કદર બુરા ખયાલ કિયા, મુઝે ગંગૂ સે નફરત થી લેકિન સઅદ કી મેરે દિલ મેં વહી ઈઝઝત હૈ જો એક રાજપૂત કે દિલ મેં અપને બાપ કે લિયે હોની ચાહિયે. આપ જિસ વકત ચાહેં ઉનકી શાદી કર સકતે હૈં.

સઅદ ને કહાઃમૈં તો ચાહતા હૂં કે અભી હો જાએ.

"લેકિન ઝુહરા ઝખ્મી હૈ."

સઅદ ને ચૌંક કર સવાલ કિયાઃ ઝુહરા ઝખ્મી હૈ? મુઝે કિસી ને કયૂં નહીં બતાયા! ચલો ચલે.

નાસિરુદ્દીન ને ઉસે તસલ્લી દેતે હુવે કહાઃ ઘબરાને કી કોઈ બાત નહીં ઉસકે ઝખ્મ બિલ્કુલ મામૂલી હૈં.

સબકા મુહસિન

આધી રાત તક મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે થકે હારે સિપાહી ઝખ્મિયોં કી મર્હમ પટ્ટી ઔર શહીદોં કી તજહીઝ વ તકફીન (કફન દફન) મેં મસરૂફ રહે. મૈદાન મેં ચારોં તરફ સે દુશ્મન કે ઝખ્મી સિપાહિયોં કી ચીખ ઔર પુકાર સુનાઈ દે રહી થી. શહીદોં કી નમાઝે જનાઝા પઢ કર મુસલમાનોં કી ફૌજ કા ૧૭ સાલા સિપેહ સાલાર જિસકા જિસ્મ બે–આરામી કી કઈ રાતેં કાટને કે બાદ થકાવટ સે ચૂર હો ચુકા થા, જિસકે બાઝૂ દિન ભર તલવારોં ઔર નેઝોં સે ખેલને કે બાદ શલ (થકે માંદે) હો ચુકે થે, અપની પીઠ પર પાની કા મુશકીઝા ઉઠાએ ઝખ્મોં સે કરાહતે હુવે દુશ્મનોં કી પ્યાસ બુઝા રહા થા. વો આંખેં જિનમેં ઉસકે સાથિયોં ને લળાઈ કે વક્ત કહેર વ ગઝબ કી આગ કે શોલે દેખે થે, અબ ગિર કર તળપને વાલે દુશ્મન કે લિયે અફ્વ(માફી) ઔર રહમ કે આંસુઓં સે લબરેઝ(ભરી) થીં. વો હાથ જિસકી તલવાર દુશ્મનોં કે સર પર બિજલી બન કર કૂંદી થી, અબ ઉનકે ઝખ્મોં પર મરહમ રખ રહા થા.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે સિપાહી ભી થકાવટ સે ચૂર થે લેકિન વો અપને બિલ્કુલ નૌજવાન સિપેહ સાલાર કી તકલીદ મેં એક રૂહાની લઝઝત મેહસૂસ કર રહે થે. ઉન્હોં ને દુશ્મન કે ઝખ્મિયોં કો ઉઠા ઉઠા કર કિલ્એ કે સામને કતાર દર કતાર (લાઇન મેં) લિટા દિયા.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કો એક પહાળી કે દામન સે કિસી કે કરાહને કી આવાઝ આઈ ઔર વો મશ્અલ ઉઠાએ ઉસ તરફ બઢા. સઅદ, ઝુબૈર,

નાસિરુદ્દીન ઔર ચંદ ઔર સાલાર ઉસકે સાથ થે. મશ્અલ કી રૌશની મેં ચંદ લાશોં કે દરમિયાન ઉસે એક ઝિરહ–પોશ (લોખંડી લિબાસ પેહના હુવા) નૌજવાન દિખાઈ દિયા. ઉસકી ઝિરહ મેં કઈ જગહોં પર ખૂન કે નિશાન થે ઔર પસ્લી મેં એક તરી પેવસ્ત (ઘુસા) થા. ઉસકે દાએં હાથ સે તલવાર કા દસ્તા છૂટ ચુકા થા લેકિન બાએં હાથ મેં વો અભી તક મઝબૂતી કે સાથ સિંધ કા ઝંડા થામે હુવે થા. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને મશ્અલ અપને એક સાથી કે હાથ મેં થમા દી ઔર ઝમીન પર ઘુટના ટેકતે હુવે ઉસે ઉઠને કા સહારા દે કર પાની પિલાયા. ચંદ ઘૂંટ પીને કે બાદ નૌજવાન ને આંખેં ખોલીં ઔર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ઔર ઉસકે સાથિયોં કો ગૌર સે દેખને કે બાદ ઝંડે કો દોનોં હાથોં મેં મઝબૂતી સે પકળ લિયા.

નાસિરુદ્દીન ને ઝુબૈર સે કહાઃ ઝુબૈર ! તુમને ઈસે પેહચાના નહીં. ઝુબૈર ને આગે બળ્હ કર ઝખ્મી નૌજવાન કી તરફ દેખા ઔર કહાઃ ઉફ ! યે ભીમ સિંઘ હૈ.

ભીમ સિંઘ ને આંખેં ખોલીં ઔર અપને ચેહરે પર એક દર્દનાક મુસ્કુરાહટ લાતે હુવે કહાઃ તુમ્હેં ફતહ (જીત) મુબારક હો.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે ઈસ્તિફસાર (પૂછને) પર ઝુબૈર ને ભીમ સિંઘ કે અલ્ફાઝ કા અરબી મેં તરજુમા કિયા ઔર ઉસને કહાઃ મૈં હૈરાન હૂં કે એસે બહાદુર સિપેહ સાલાર કી મૌજૂદગી મેં સિંધ કી ફૌજ મૈદાન છોળ કર ભાગ ગઈ હૈ. ઝુબૈર તુમ ઈસે સહારા દો મૈં ઈસકા તીર નિકાલાતા હૂં.

ઝુબૈર ને આગે બળ્હ કર ભીમ સિંઘ કો સહારા દિયા. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને ઉસકી તરફ હાથ બળ્હાયા ઔર ભીમ સિંઘ ને ઝંડા છોળકર ઉસકા હાથ

પકળ લિયા.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને નાસિરુદ્દીન કો ઈશારા કિયા ઔર ઉસને ભીમ સિંઘ કે દોનોં હાથ પકળ લિયે. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને તીર નિકાલ કર એક તરફ ફેંક દિયા ઔર નાસિરુદ્દીન કો ફૌરન ઝિરહ ખોલ ડાલને કે લિયે કહા.

ભીમ સિંઘ કે ઝખ્મ ઝિયાદા ગેહરે ન થે લેકિન ખૂન ઝિયાદા બેહ જાને કી વજહ સે વો નિઢાલ હો ચુકા થા. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને ઉસકી મરહમ પટ્ટી સે ફારિગ હો કર સિપાહિયોં કો હુકમ દિયા કે ઉસે કિલ્એ કે અંદર લે જાએં ઔર ખુદ દૂસરે ઝખ્મિયોં કી દેખભાલ મેં મસરૂફ હો ગયા.

(૨)

ઝુહરા ને અપને ઝખ્મોં કો ઝિયાદા એહમિયત ન દી. વો હસ્બે મઅમૂલ અલસ્સુબહ (સુબહ સવેરે) ઉઠ કર નાહીદ કે સાથ સુબહ કી નમાઝ કે લિયે ખળી હો ગઈ. નમાઝ અદા કરને કે બાદ ઝુહરા ને અપને બિસ્તર પર લેટતે હુવે કહાઃ નાહીદ! કાશ મૈં ઝિયાદા ઝખ્મી હોતી ઔર તુમ્હારી તીમારદારી (બીમાર કી દેખભાલ) કા લુત્ફ (મઝા) ઉઠાતી!

નાહીદ ને મુસ્કુરાતે હુવે કહાઃતુમ મેરી તીમારદારી કા તસવ્વુર કર રહી હો યા ખાલિદ કી તીમારદારી કા?

ઝુહરા કે ગાલોં પર થોળી દેર કે લિયે હયા કી સુર્ખી (શર્મ કી લાલી) છા ગઈ. દરવાઝે પર નાસિરુદ્દીન ને દસ્તક દેતે હુવે કહાઃ મૈં અંદર આ સકતા હૂં?

નાહીદ ને ઉઠ કર દૂસરે કમરે મેં જાતે હુવે કહાઃ લો અબ ઉઠ જાઓ, વરના..........!

"વરના કયા હોગા?"

નાહીદ ને કહાઃ વરના તુમ્હારી શાદી શાયદ દીબલ કી ફતહ તક મુલ્તવી હો (ટાલ દી) જાએ.

ઝુહરા કા દિલ ધળકને લગા. ઉસને ઉઠ કર નાહીદ કા દામન પકળ લિયા ઔર કહાઃ નાહીદ! આપા નાહીદ! સચ કહો યે કયા મામલા હૈ?

નાહીદ ને અપના દામન છુળાતે હુવે કહાઃ પગલી! તુમ્હારા ભાઈ બાહર ખળા હૈ મુઝે છોળ દો!

"નહીં! જબ તક તુમ મુઝસે સાફ સાફ નહીં કહોગી મૈં નહીં છોળૂંગી. ભય્યા ઝરા ઠહેરના! મૈં આપા નાહીદ સે એક બાત કર રહી હૂં. હાં બતાવ?

નાહીદ ને કહાઃ અચ્છા બતાતી હૂં. સુનો રાત કે વકત સઅદ ને મૈદાન સે આતે હી તુમ્હારે મુતઅલ્લિક પૂછા ઔર મૈંને તમામ વાકિઆત બતા દિયે ઔર તુમ્હારે દિલ કી હાલત પેહલે ભી ઉસસે પોશીદા (છુપી) ન થી. તુમ્હેં યાદ હૈ જબ હમ કિલ્એ મેં દાખિલ હો રહે થે વો તુમ્હારે ભાઈ કો પકળ કર એક તરફ લે ગયા થા.....?

"તો ઉસને ભાઈ સે કયા કહા હોગા?"

"યહી કે ખાલિદ કે સાથ તુમ્હારી શાદી કર દી જાએ."

"આપા સચ કહો! તુમ મઝાક કર રહી હો!"

"પગલી મૈં મઝાક નહીં કરતી. તુમ્હારા ભાઈ અભી મેરી બાતોં કી તસ્દીક કર દેગા."

ઝુહરા કી આંખોં મેં ખુશી કે આંસૂ છલક રહે થે. નાહીદ ને કહાઃ હાએં ! તુમ રો રહી હો. કયા તુમ્હેં મેરા ભાઈ પસંદ નહીં?

ઉસને મુસ્કુરાતે હુવે જવાબ દિયાઃ નહીં!

"તો મૈં ખુદ તુમ્હારે ભાઈ સે કેહ દેતી હૂં કે વો તુમ્હેં શાદી કે લિયે મજબૂર ન કરે. કહૂં ઉસસે" યે કેહતે

હુવે નાહીદ એક શરારત આમેઝ તબસ્સુમ (શરારતી મુસ્કુરાહટ) કે સાથ દરવાઝે કી તરફ બળ્હી લેકિન ઝુહરા આગે બળ્હ કર ઉસકે સાથ લિપટ ગઈ.

"મેરી બહેન! મેરી આપા!! " ઉસને આંસૂ પોંછતે હુવે કહા.

નાહીદ ને કહા: તો તુમ ખાલિદ કે સાથ શાદી કરને પર રઝામંદ હો?

ઝુહરા ને ઉસકી તરફ દેખા, મુસ્કુરાઈ ઔર ઉસે દૂસરે કમરે કી તરફ ધકેલતે હુવે બોલી: જાઓ, તુમ બહોત શરીર હો!

નાસિરુદ્દીન ને બાહર સે આવાઝ દી: ઝુહરા તુમ્હારી બાતેં કબ ખત્મ હોંગી?

ઉસને બિસ્તર પર બૈઠતે હુવે જવાબ દિયા: આ જાઓ ભય્યા! બહેન નાહીદ દૂસરે કમરે મેં ચલી ગઈ હૈ.

(૩)

નાસિરુદ્દીન ને અંદર પાંવ રખતે હુવે પૂછા: તુમ્હારે ઝખ્મોં કા કયા હાલ હૈ?

ઉસને જવાબ દિયા: ભય્યા! વો મામૂલી ખરાશેં થીં, મૈં બિલ્કુલ ઠીક હૂં.

નાસિરુદ્દીન ઉસકે કરીબ ચારપાઈ પર બૈઠ ગયા. ઝુહરા કા દિલ ધળક રહા થા. થોળી દેર કે બાદ નાસિરુદ્દીન ને કહા: ઝુહરા! ખાલિદ એક બહાદુર નૌજવાન હૈ. મેરા ઈરાદા હૈ તુમ્હારી શાદી ઉસકે સાથ કર દી જાએ. તુમ્હેં યે રિશ્તા પસંદ હૈ?

ઝુહરા ને જવાબ દેને કી બજાય દોનોં હાથોં મેં અપના મુંહ છુપા લિયા.

નાસિરુદ્દીન ને થોળી દેર સોચને કે બાદ કહા: મેરા ઈરાદા થા કે સિંધ ફતહ હોને કે બાદ તુમ્હારી શાદી ધૂમ

ધામ સે હો લેકિન મુસલમાન ઐસી રુસૂમાત (રસ્મોં) કો બુરા સમઝતે હૈં. ઈસકે અલાવા એહલે સિંધ (સિંધ વાલોં) કે સાથ અભી ફૈસ્લા કુન જંગ હોને વાલી હૈ. સિપાહી કો અપની ઝિંદગી કા કોઈ ભરોસા નહીં. મૈં યે ચાહતા હૂં કે તુમ્હેં અપને હાથોં સે ખાલિદ કો સોંપ દૂં. નાહીદ તુમ્હેં બહોત ચાહતી હૈ વો તુમ્હારા ખયાલ રખેગી ઔર મૈં ઝિયાદા ઈત્મીનાન કે સાથ ઈસ્લામ કી ખિદમત કર સકૂંગા. ઝુહરા! ઈસ બે–સરો સામાની મેં મેરે પાસ તુમ્હારે લિયે નેક દુઆઓં કે સિવા કુછ નહીં. અગર મેરે પાસ સારી દુનિયા કી દૌલત હોતી તો મૈં તુમ પર વો ભી નિછાવર કર (લુટા) દેતા.

"ભય્યા! ભય્યા!!" ઉસને આગે ઝુક કર નાસિરુદ્દીન કી ગોદ મેં સર રખ દિયા ઔર હિચકિયાં લેતે હુવે કહાઃ મુઝે કિસી ચીઝ કી ઝરૂરત નહીં.

ઉસને પ્યાર સે ઉસકે સર પર હાથ ફેરતે હુવે કહાઃ ઝુહરા! મેરા ઈરાદા હૈ કે આજ હી તુમ્હારી શાદી કરદૂં. ફૌજ દો ચાર દિન યહાં ઠેહરેગી લેકિન યે ભી મુમકિન હૈ કે અચાનક દીબલ સે રાજા કી ફૌજ કી પેશ–કદમી કી ઈત્તિલા (આગે બઢને કી ખબર) આ જાએ ઔર હમેં ફૌરન કૂચ કરના (નિકલના) પડે. સઅદ, મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) સે ઝિક્ર કર ચુકા હૈ ઔર વો બહોત ખુશ હૈં. સઅદ, ખાલિદ સે ભી પૂછ ચુકા હૈ. ઔર બહેન નાહીદ કો ભી મુબારકબાદ દો. સાલારે આઝમ ખુદ ઉસકે ભાઈ કો બુલા કર ઉસકી રઝામંદી હાસિલ કર ચુકે હૈં. વો ખુદ તુમ દોનોં કા નિકાહ પઢાના ચાહતે હૈં.

બાહર સે સઅદ ને નાસિરુદ્દીન કો આવાઝ દી ઔર વો ઉઠ કર કમરે સે નિકલ ગયા. ઝુહરા ને ઉઠ કર બરાબર વાલે કમરે કા દરવાઝા ખોલતે હુવે કહાઃ નાહીદ!

નાહીદ ! તુમને સુના આજ તુમ્હારી શાદી હે.

"મેરી શાદી?" નાહીદ કે ચેહરે પર હયા ઔર મસર્રત(શર્મ ઔર ખુશી) કી સુર્ખો સુફેદ લેહરેં દૌળને લગીં.

"હાં નાહીદ! તુમ્હારી શાદી. અબ બતાઓ તુમ્હેં ઝુબૈર ભય્યા પસંદ હૈં યા નહીં? ઔર મૈં અભી ઉન્હેં બુલાકર કેહતી હૂં કે વો અપને લિયે કોઈ ઔર લળકી તલાશ કરેં."

નાહીદ ને કહાઃ તુમ બહોત શરીર હો ઝુહરા!

ખાલિદ ને બરામદે સે બરાબર કમરે કા દરવાઝા ખિટખિટાતે હુવે નાહીદ કો આવાઝ દી ઔર ઝુહરા ને હંસતે હુવે કહાઃ નાહીદ જલ્દી જાઓ વરના તુમ્હારી શાદી સિંધ કી ફતહ તક મુલ્તવી હો જાએગી. મૈં મઝાક નહીં કરતી તુમ્હારા ભાઈ અભી મેરી બાતોં કી તસ્દીક કર દેગા

નાહીદ ઝુહરા કો મુહબ્બત ભરી નઝરોં સે દેખતી હુઈ દૂસરે કમરે મેં દાખિલ હુઈ. ઉસકા દિલ ખુશી કે સમંદર મેં ગોતે ખા રહા થા, ઉસકે પાંવ ડગમગા રહે થે.

(૪)

શામ કે વકત લશ્કર(ફૌજ) કે તમામ સાલાર કિલ્એ કે એક વસીઅ (બળે) કમરે મેં જમા હો કર ઝુબૈર ઔર ખાલિદ કો ઉનકી શાદી પર મુબારકબાદ દે રહે થે. નાહીદ ઔર ઝુહરા અપને કમરે મેં બૈઠી આપસ મેં બાતેં કર રહી થીં. નાહીદ ને કહાઃ ઝુહરા! નિકાહ કે વકત તુમ્હારી ઝબાન ગુંગ કયૂં હો ગઈ થી.

"નાહીદ! મુઝે માલૂમ નહીં. તુમ જાનતી હો મુઝે યે ઉમ્મીદ ન થી કે યે તમામ બાતેં ઈસ કદર જલ્દી હો જાએંગી. મેરે કાન સાઈં સાઈં કર રહે થે. મુઝે યે ભી માલૂમ ન થા કે મૈં કહાં હૂં. ઔર ફિર અગર નિકાહ પળહાને વાલા મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી બજાય

કોઈ ઔર હોતા તો મૈં શાયદ ઈસ કદર બદહવાસ ન હોતી. ઉસકે ચેહરે પર કિતના જલાલ થા ઔર ઉસકી આવાઝ કિસ કદર રોઅબદાર થી. સચ કેહતી હૂં વો ઈન્સાન નહીં દેવતા હૈ ઔર હમેં દેવતાઓં સે ડરના સિખાયા ગયા હૈ. નાહીદ! અગર તુમ મેરે પાસ ન હોતીં તો શાયદ મેરી ઝબાન બિલ્કુલ ન ખુલતી. ઉન્હોં ને પૂછા: તુમ્હેં ખાલિદ કબૂલ હૈ? ઔર મૈં શર્મ સે પાની પાની હો ગઈ. નાહીદ! મુઝે અભી તક યકીન નહીં આતા કે તુમ્હારે ભાઈ કે સાથ મેરી શાદી હો ચુકી હૈ. કભી કભી મુઝે ખયાલ આતા હૈ કે મૈં એક ખ્વાબ દેખ રહી હૂં. કયા તુમ્હેં અપની શાદી એક ખ્વાબ માલૂમ નહીં હોતી?

નાહીદ મુસ્કુરાઈ ઔર ઝુહરા ઉસકે ગલે મેં બાહેં ડાલ કર ઉસસે લિપટ ગઈ. નાહીદ ઉસકે સિયાહ ઔર ખૂબસૂરત બાલોં સે ખેલને લગી. અચાનક ઉસકે દિલ મેં એક ખયાલ આયા ઔર ઉસને અપને ગલે સે મોતિયોં કા હાર ઉતાર કર ઝુહરા કે ગલે મેં ડાલ દિયા.

ઝુહરા ને કહા:નહીં નહીં,યે તુમ્હેં અચ્છા લગતા હૈ

નાહીદ ને જવાબ દિયા "મેરે પાસ દૂસરા હૈ. મુઝે ખાલિદ દે ગયા હૈ" યે કેહતે હુવે અપની હીરે કી અંગૂઠી ઉતારી ઔર ઝુહરા કે એહતિજાજ (ઈન્કાર) કે બાવજૂદ ઉસકી ઉંગલી મેં પેહના દી. "દેખો અગર તુમ્હેં મેરી ખુશી મંઝૂર હૈ તો ઈસે મત ઉતારો." ઝુહરા મગમૂમ (ઉદાસ) સી હો કર નાહીદ કી તરફ દેખને લગી. નાહીદ ને કહા: ઝુહરા ! તુમ મગમૂમ કયૂં હો ગઈ? મુઝે ઝેવર અચ્છે નહીં લગતે ઔર તુમ્હારે મુલ્ક મેં ઝેવર પહેનને કા રિવાજ હૈ.

ઝુહરા ને કહા: લેકિન હમારે મુલ્ક મેં ભાભી નનદ સે લેતી નહીં ઉસે દેતી હૈ ઔર મૈં ઘર સે ઈતની દૂર......

નાહીદ ને કહા: પગલી! ભાભી તુમ આજ બની હો

ઈસસે પેહલે એક અરસા સે તુમ મેરી નન્હી બહેન થીં.

ઝુહરા ને કહાઃ નાહીદ! સિંધ કી ફતહ કે બાદ ભાઈજાન કા ઈરાદા હૈ કે વો કાઠિયાવાળ જા કર ઈસ્લામ કી તબ્લીગ કરેં. મેરા ભી ઈરાદા હૈ કે મૈં ચંદ દિન કે લિયે વહાં જાઉં. કાશ! તુમ ભી હમારે સાથ ચલ સકો. હમારા ઘર સમુંદર કે કિનારે એક છોટે સે કિલ્એ મેં હૈ. ઉસકે તીન તરફ આમોં કે વસીઅ બાગાત હૈં, બીચ મેં સે એક નદી ગુઝરતી હૈ.મૈં ઉસ નદી કે કિનારે આમ કે એક દરખ્ત પર ઝૂલા ઝૂલા કરતી થી, બરસાત કે દિનોં મેં ઉસ નદી કા પાની બહોત તેઝ બેહતા થા ઔર મૈં અપની સહેલિયોં કે સાથ ઉસમેં નહાયા કરતી થી. બારિશ મેં હમ આમ તોળ કર ખાયા કરતીં, શહેદ કી તરહ મીઠે આમ, બાગ સે પરે એક ખૂબસૂરત ઝીલ (તાલાબ) થી. હમ પાની મેં કૂદ કર આંખ મુચૌલી ખેલતીં ઔર કમલ કે ફૂલ તોળ કર એક દૂસરી પર ફેંકતીં. નાહીદ મૈં તુમ્હેં વહાં ઝરૂર લે ચલૂંગી.

નાહીદ ને જવાબ દિયાઃખુદા હમેં ફતહ દે! મુમકિન હૈ કે સિંધ કે બાદ હમારી અફવાજ (ફૌજેં) તુમ્હારે શહેર કા રુખ કરેં.

ઝુહરા ને કહાઃ ખુદા વો દિન જલ્દ લાએ ઔર મૈં અપને હાથોં સે ઉસ કિલ્એ પર ઈસ્લામ કા પરચમ (ઝંડા) લેહરાઉં. નાહીદ! મૈં હૈરાન હૂં કે મેરે ખયાલાત મેં ઈતના બળા તગય્યુર (તબ્દીલી) કયૂં કર આ ગયા. મુઝે અછૂતોં સે સખ્ત નફરત થી. એક દિન મૈં અપની સહેલિયોં કે સાથ ઝીલ પર ગઈ, વહાં એક અછૂત લળકા નહા રહા થા. હમને ઉસે પથ્થર માર માર કર બેહોશ કર દિયા. ઔર એક દિન એક નીચ ઝાત મુસાફિર હમારે બાગ કે પાસ સે ગુઝરા, ઉસને નીચે ગિરે હુવે ચંદ આમ ઉઠાએ ઔર હમારે નૌકરોં ને ઉસે ૮ પહેર તક એક દરખ્ત કે સાથ

બાંધે રખા, મૈં કઈ દફા વહાં સે ગુઝરી ઔર તુમ હૈરાન હોગી કે ઉસે ભૂકા ઔર પ્યાસા દેખ કર ભી મુઝે ઉસ પર રહમ ન આયા. અબ અગર મૈં વહાં ગઈ તો આસપાસ કી બસ્તિયોં કે તમામ અછૂતોં કો દાવત દૂંગી કે આઓ હમારે બાગ કે આમ ખાઓ ઔર હમારે કુંવેં કા ઠંડા ઔર મીઠા પાની પિયો. ઉનકી સબસે બળી હસરત (આરઝૂ) હમારે મંદિરોં મેં આ કર હમારે દેવતાઓં કી પૂજા કરની થી ઔર મૈં ઉન્હેં યે પૈગામ દૂંગી કે મુસલમાન ઈસ મુલ્ક મેં વો ઈબાદતગાહેં તામીર કરને કે લિયે આએ હૈં જિનમેં એક અછૂત બરહમન કે સાથ બલ્કે ઉસસે ભી આગે ખળા હો સકતા હૈ.

નાહીદ ને કહાઃ ખુદા તુમ્હારી ખ્વાહિશ પૂરી કરે.

(૫)

કિલ્એ કો તમામ ફૌજ કી ઝરૂરત કે લિયે તંગ દેખ કર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને કિલ્એ સે બાહર ખૈમે નસબ કરવા (તમ્બૂ લગવા) દિયે. અપની ફૌજ કે ઝખ્મિયોં કી તરહ ઉસને ભીમ સિંઘ કી ફૌજ કે ઝખ્મી સિપાહિયોં કો ભી ખૈમા મેં જગહ દી ઔર અપની ફૌજ કે તબીબોં ઔર જર્રાહોં (ઑપરેશન કરને વાલોં) કો હુકમ દિયા કે દુશ્મન કી ફૌજ કે ઝખ્મિયોં કે ઈલાજ મેં કોઈ કોતાહી ન કરેં. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ખુદ ભી ઈલ્મે જર્રાહી ઔર તબાબત (હિકમત) મેં ખાસી દસ્તરસ (પહોંચ) રખતા થા. વો સુબહ શામ ઝખ્મિયોં કે ખૈમોં મેં ચક્કર લગાતા ઔર ફર્દન ફર્દન (અલગ અલગ) સબકા હાલ પૂછતા ઔર ઉન્હેં તસલ્લી દેતા. દુશ્મન કે ઝખ્મિયોં સે તબાદલએ ખયાલાત કે લિયે વો સઅદ કો અપના તરજુમાન બના કર સાથ લિયે ફિરતા. ઉન્હેં મલૂલ વ મગમૂમ (ઉદાસ) દેખ કર વો કેહતાઃ તુમ બહોત જલ્દ

અચ્છે હો જાઓગે. યે મત સમઝો કે તુમ હમારી કૈદ મેં હો, તંદરુસ્ત હોને કે બાદ તુમ જહાં ચાહો જા સકતે હો.

વો ઉસકી તરફ એહસાન મંદાના નિગાહોં સે દેખતે હુવે કેહતેઃ ભગવાન કે લિયે આપ હમેં શર્મસાર(શર્મિન્દા) ન કરેં, હમેં આપકો ઈસ કદર તકલીફ દેને કા હક નહીં, આપ આરામ કરેં.

વો જવાબ દેતાઃ નહીં! યે મેરા ફર્ઝ હૈ.

ભીમ સિંઘ કે સાથ મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કો ગેહરી દિલચસ્પી થી. વો દોનોં વકત ખુદ ઉસકે ઝખ્મ દેખતા ઔર અપને હાથોં સે મરહમ પટ્ટી કરતા. નાસિરુદ્દીન ઔર ઝુબૈર હર તરીકે સે ઉસકી દિલજોઈ કરતે. ભીમ સિંઘ ને ઈબ્તિદા (શુરૂ) મેં યે સમઝા કે યે સુલૂક ઉસકે સાથિયોં કો વરગલાને (ભળકાને) કે લિયે મુસલમાનોં કી એક ચાલ હૈ. લેકિન તીન ચાર દિન કે બાદ વો મેહસૂસ કરને લગા કે યે તસન્નોઅ ઔર બનાવટ નહીં બલ્કે મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ઔર ઉસકે સાથી ફિતરતન (કુદરતી તૌર પર) આમ ઈન્સાનોં સે મુખ્તલિફ હૈં.

ઉસકે ઝખ્મ ઝિયાદા ખતરનાક ન થે લેકિન બહોત સા ખૂન બેહ જાને કી વજહ સે ઉસકે જિસ્મ મેં નકાહત (કમઝોરી) આ ચુકી થી. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે ઈલાજ ઔર ઝુબૈર ઔર નાસિરુદ્દીન કી તીમારદારી કી બદૌલત વો ચૌથે દિન ચલને ફિરને કે કાબિલ હો ગયા.

પાંચવેં દિન હસ્બે મઅમૂલ (દસ્તૂર કે મુતાબિક) નમાઝે ઈશા કે બાદ મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) સઅદ કે સાથ ઝખ્મિયોં કે ખૈમોં કા ચક્કર લગાતે હુવે ભીમ સિંઘ કે ખૈમે (તમ્બૂ) મેં દાખિલ હુવા. વો અપને બિસ્તર પર લેટા ખ્વાબ કી હાલત મેં બળબળા રહા થા."નહીં, નહીં!!

મુઝે દોબારા ઉસકે મુકાબલે પર ન ભેજિયે, વો ઈન્સાન નહીં દેવતા હૈ. આપ કૈદિયોં કો છોળ દીજિયે વો આપકી ખતા (ગલતી) માફ કર દેગા. નહીં..... નહીં..... મૈં નહીં જાઉંગા. રાજા કે પાપ કી સઝા પ્રજા(અવામ) કો કયૂં મિલે? મુઝે મૌત કા ડર નહીં લેકિન મેરી જાન લે કર તુમ આને વાલી મુસીબત કો ટાલ નહીં સકતે. ઝાલિમ.....બુઝદિલ....ઉફ! ભગવાન....!

ભીમ સિંઘ ને કપકપા કર આંખેં ખોલ દીં ઔર હૈરતઝદા હોકર સઅદ ઔર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી તરફ દેખને લગા. મુહમ્મદ બિન કાસિમ(રેહ.) ને કહાઃ માલૂમ હોતા હૈ કે તુમ કોઈ ભયાનક ખ્વાબ દેખ રહે થે!

ભીમ સિંઘ સોચ મેં પળ ગયા. ઉસકી પેશાની પર પસીને કે કતરે યે ઝાહિર કરતે થે કે ખ્વાબ કી હાલત મેં વો સખ્ત ઝેહની કશ્મકશ (ખીંચાતાની) મેં મુબ્તિલા થા.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને આગે બળહ કર ઉસકી નબ્ઝ પર હાથ રખતે હુવે કહાઃ તુમ્હારી તબીઅત બિલ્કુલ ઠીક હૈ. ઝખ્મ મેં તકલીફ તો નહીં?

ઉસને અપને હોંટોં પર મગમૂમ મુસ્કુરાહટ લાતે હુવે જવાબ દિયાઃ નહીં.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને કહાઃ મેરી ફૌજ કલ સુબહ યહાં સે કૂચ કરને વાલી હૈ. મુઝે અફસોસ હૈ કે બાઝ મસ્લિહતેં મુઝે યહાં ઝિયાદા દેર કયામ કરને કી ઈજાઝત નહીં દેતીં વરના મૈં ચંદ દિન ઔર તુમ્હારી તીમારદારી કરતા. બહેર સૂરત મૈં ૫૦૦ સિપાહી ઈસ કિલ્અે મેં છોળ કર જા રહા હૂં, વો તુમ લોગોં કા ખયાલ રખેંગે. તુમ્હારી ફૌજ કે જો ઝખ્મી તંદરુસ્ત હો ચુકે હૈં ઉન્હેં કલ અપને ઘરોં કો જાને કી ઈજાઝત હોગી. તુમ જબ તક ઘોળે કી સવારી કે કાબિલ નહીં હોતે યહીં ઠેહરો.

ભીમ સિંઘ ને કહા: આપકા મતલબ હૈ કે આપ તમામ કૈદિયોં કો રિહા (આઝાદ) કર દેંગે?

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને જવાબ દિયા: હમારા મકસદ લોગોં કો કૈદી બનાના નહીં બલ્કે હમ ઉન્હેં એક ઝાલિમ હુકૂમત સે નજાત દિલા કર એક ઐસે નિઝામ સે આશ્ના(પેહચાન) કરના ચાહતે હૈં જિસકા બુનિયાદી ઉસૂલ મુસાવાત (બરાબરી) હૈ. આપકે સિપાહી હમેં ગૈર–મુલ્કી હમલા આવર સમઝ કર હમારે મુકાબલે મેં આએ થે લેકિન ઉન્હેં યે માલૂમ ન થા કે હમારી જંગ વતન કે નામ પર નહીં, કૌમ કે નામ પર નહીં, હમ સિંધ પર અરબ કી બરતરી નહીં ચાહતે, હમ રૂએ ઝમીન કે તમામ ઈન્સાનોં કી બેહતરી કે લિયે એક આલમગીર ઈન્કિલાબ (પૂરી દુનિયા કી તબ્દીલી) ચાહતે હૈં. એક ઈન્કિલાબ જો મઝલૂમ (જિસ પર ઝુલ્મ કિયા જાએ) કા સર ઉંચા રખને કે લિયે ઝાલિમ કી લાઠી છીન લેના ચાહતે હૈં. હમારી જંગ રાજોં મહારાજોં કી જંગ નહીં, ઈન્સાનોં ઔર બાદશાહોં કી જંગ હૈ. હમારા મકસદ યે નહીં કે હમ સિંધ કે રાજા કા તાજ ઉતાર કર અપને સર પર રખ લેં. હમ યે સાબિત કરના ચાહતે હૈં કે કોઈ શખ્સ તાજ વ તખ્ત કા માલિક હો કર દુનિયા પર અપના કાનૂન નાફિઝ(લાગૂ) કરને કા હક નહીં રખતા. તખ્તો તાજ ખુદ–ગરઝ ઈન્સાનોં કે તરાશે હુવે બુત હૈં ઔર વો કાનૂન જો સિર્ફ ઉન બુતોં કી અઝમત કો બરકરાર રખને કે લિયે બનાયા ગયા હો, ઈન્સાનોં કો હમેશા દો જમાઅતોં મેં તકસીમ કરતા (બાંટતા) હૈ, એક ઝાલિમ (ઝુલ્મ કરને વાલા), દૂસરી મઝલૂમ. તુમ ઈન જમાઅતોં કે લિયે રાજા ઔર પ્રજા કે અલ્ફાઝ ઈસ્તેમાલ કરતે હો. સિંધ કે રાજા ને હમારે જહાઝ લૂટ કર ઔરતોં

ઔર બચ્ચોં કો ઈસલિયે કૈદી બનાયા કે વો તાજ વ તખ્ત કા માલિક હોતે હુવે હર ઈન્સાન પર ઝુલ્મ કરના અપના હક સમઝતા હૈ ઔર અબ વો હમારા મુકાબલા ઈસલિયે કરેગા કે ઉસે ઝુલ્મ કી તલવાર છિન જાને કા ખતરા હૈ. ઔર યે સિપાહી હમારે મુકાબલે મેં ઈસલિયે આએ હૈં કે ઉન્હેં ઝુલ્મ કી ઈઆનત (મદદ) કા મુઆવઝા (બદલા) મિલતા હૈ. ઈન બેચારોં સે વહી કામ લિયા ગયા હૈ જો ઈન્સાન સવારી કે જાનવરોં સે લેતે હૈં, યે મજબૂર થે. એક ઈસ્તિબદાદી (ઝુલ્મ કે) નિઝામ કી વજહ સે ઈનકે લિયે ઝિંદગી કી રાહેં તંગ થીં ઔર યે મામૂલી મુઆવઝા લે કર ઝુલ્મ કી ઈઆનત કે લિયે અપની જાનેં તક બેચ ડાલને કે લિયે તૈયાર થે. ઉન્હેં યે માલૂમ ન થા કે જિસ ઈન્કિલાબ કી રાહ (તબ્દીલી કે રાસ્તે) મેં યે રુકાવટ બનના ચાહતે હૈં યે ઉનકી બેહતરી કે લિયે હૈ. ઉન્હેં હમારી તરફ સે ખૌફઝદા કિયા ગયા થા. અબ ફતહ(જીત) કે બાદ મૈં ન ખુદ ઝાલિમ બનના ચાહતા હૂં ન ઉન્હેં મઝલૂમ બનાના ચાહતા હૂં.

ભીમ સિંઘ ને કહાઃ તો આપકો યે યકીન હૈ કે યે લોગ વાપસ જા કર રાજા કી ફૌજોં મેં દોબારા શામિલ નહીં હો જાએંગે?

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને જવાબ દિયાઃ મૈં યકીન કે સાથ નહીં કેહ સકતા કે વાપસ જા કર ઉનકા તર્ઝે અમલ (તરીકા) કયા હોગા લેકિન મુઝે ઈન લોગોં સે કોઈ ખદ્શા (ફિક્ર) નહીં. મુઝે ખુદા કી રહમત પર ભરોસા હૈ. કિસી બુલંદ મકસદ કે લિયે લળને વાલોં કી કુવ્વત બળહતી હૈ કમ નહીં હોતી. ઈસસે પેહલે કઈ અકવામ (કૌમેં) અપને બાદશાહોં કી હિમાયત મેં હમારે સાથ લળ ચુકી હૈં લેકિન જબ ઉન્હેં યે એહસાસ હુવા કે હમારે પાસ

એક બેહતર નિઝામ હે તો વો હમારે સાથ મિલ ગઈ.આપકે સિપાહિયોં મેં સે વો લોગ જિન્હેં ખુદા ને હક વ બાતિલ મેં તમીઝ (સચ ઔર ઝૂટ મેં ફર્ક) કી તૌફીક દી હે વો યકીનન વાપસ જા કર ઝુલ્મ કી નાવ કો ડૂબને સે બચાને કી કોશિશ નહીં કરેંગે ઔર જો દોબારા હમારે મુકાબલે પર આને કી જુર્અત (હિમ્મત) કરેંગે ઉન્હેં એક દો ઔર મઅરિકોં (જંગોં) કે બાદ ઈત્મીનાન હો જાએગા કે હમારી તલવારેં કુંડ હોને વાલી નહીં.

ભીમ સિંઘ ને કહાઃ આપ તાજ વ તખ્ત કે દુશ્મન હૈં ઔર આપ ઈન્સાન પર ઈન્સાન કી હુકૂમત કે કાઈલ (માનને વાલે) નહીં લેકિન જબ તક કોઈ હુકૂમત ન હો મુલ્ક મેં અમન કૈસે રેહ સકતા હૈ?

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને જવાબ દિયાઃ અગર ઈસ્તિબદાદ (ઝુલ્મ) કા ડંડા મઝલૂમ કી આવાઝ ઉસકે ગલે સે ન નિકલને દે તો ઈસકા મતલબ યે નહીં કે મુલ્ક મેં અમન કાયમ હો ગયા. મૈં તુમ્હેં પેહલે બતા ચુકા હૂં કે હમ દુનિયા મેં ઈન્સાન કા કાનૂન નહીં બલ્કે ખુદા કા કાનૂન ચાહતે હૈં.

ભીમ સિંઘ ને જવાબ દિયાઃ કાનૂન ખ્વાહ કોઈ હો ઉસે નાફિઝ (લાગૂ) કરને વાલા બહરહાલ કોઈ ઈન્સાન હોગા ઔર વો રાજા ઔર બાદશાહ ન ભી કેહલાએ તો ભી વો હુકમિરાન (અફસર) ઝરૂર હોગા ઔર જબ તક દુનિયા મેં સરકશ (બાગી) લોગ મૌજૂદ હૈં ઐસે કાનૂન કી હિફાઝત તાકત કે ડંડે કે બગૈર મુમકિન નહીં.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને કહાઃ યે દુરુસ્ત હે લેકિન ઉસ કાનૂન કા પેહલા મુતાલબા(માંગ) યે હે કે ઉસે નાફિઝ કરને વાલી જમાઅત સાલિહીન (નેક લોગોં) કી

જમાઅત હો. જબ તક હમ સાલિહીન કી જમાઅત સે તઅલ્લુક રખેંગે ખુદા અપને કાનૂન કી હિફાઝત કા કામ હમસે લેગા. કલ અગર તુમ્હારે મુલ્ક સે કોઈ કૌમ સાલિહીન કી જમાઅત બન જાએ તો ઈસ કાનૂન કે નિફાઝ કી ઝિમ્મેદારી વો સંભાલ લેગી લેકિન તાકત કા ડંડા ઉસે અપને ઈકતિદાર (હુકૂમત) કી હિફાઝત કે લિયે નહીં બલ્કે ઈસ કાનૂન કી હિફાઝત કે લિયે ઈસ્તેમાલ કરને કી ઈજાઝત હોગી. મુસલમાનોં કે અમીર ઔર દૂસરી અકવામ (કૌમોં) કે બાદશાહોં મેં યે ફર્ક હૈ કે વો તાકત કા ડંડા ઝાલિમ કે ખિલાફ મઝલૂમ કી ઈઆનત (મદદ) કે લિયે કામ મેં લાતે હૈં ઔર બાદશાહ ઉસે ફકત (સિર્ફ) અપને દાઈમી તસલ્લુત (હમેશા કી હુકૂમત) કે લિયે ઈસ્તેમાલ કરતે હૈં.

ભીમ સિંઘ ને કુછ દેર સોચને કે બાદ સવાલ કિયા: તો કયા મુઝે ભી ઈન લોગોં કે સાથ વાપસ જાને કી ઈજાઝત હોગી?

"મૈં શાયદ પેહલે ભી કેહ ચુકા હૂં કે તુમ તંદરુસ્ત હોને કે બાદ જબ ચાહો જા સકતે હો."

ભીમ સિંઘ ને કહા: મૈં સફર કે કાબિલ હૂં. અગર આપ ઈજાઝત દેં તો કલ હી રવાના હો જાઉં.

"અભી તુમ્હારે ઝખ્મ ઠીક નહીં હુવે લેકિન અગર તુમ કલ હી જાના ચાહો તો મૈં તુમ્હેં નહીં રોકૂંગા."

ભીમ સિંઘ ફિર થોળી દેર સોચને કે બાદ બોલા: લેકિન આપકો શાયદ માલૂમ ન હો. મૈં સિંધ કે સેનાપતી કા લળકા હૂં ઔર મેરા વાપસ જા કર ફૌજ કે સાથ શામિલ હો જાના આપકે લિયે ખતરનાક હો સકતા હૈ. ઈસલિયે અગર આપ મુઝે છોળને સે પેહલે મુઝસે યે વાદા લેના ચાહતે હૈં કે મૈં દોબારા આપકે મુકાબલે પર ન આઉં

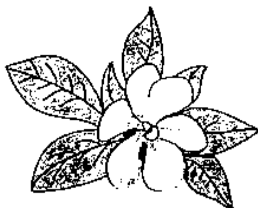
તો મૈં ઈસ શર્ત પર જાને કે લિયે તૈયાર નહીં.

"મૈંને તુમકો ઐસા વાદા કરને કે લિયે નહીં કહા. હાં મૈં તુમસે ફક્ત એક બાત કહૂંગા. તુમ રાજા દાહિર કો મેરા યે પૈગામ પહોંચા દો કે અબ અરવર હમસે દૂર નહીં. અગર ઉસને અરબ કૈદિયોં કે સાથ બુરા સુલૂક કિયા તો ઉસકે લિયે અચ્છા ન હોગા."

ભીમ સિંઘ ને જવાબ દિયાઃ મૈં યે વાદા કરતા હૂં ઔર મુઝે ઉમ્મીદ હૈ કે જબ ઉસે મેરે ઝખ્મી સિપાહિયોં કે સાથ આપકે સુલૂક કા પતા ચલેગા તો વો યકીનન મુતાસ્સિર હોગા.

"મૈં નેકી કા બદલા નહીં ચાહતા. મૈં સિર્ફ યે ચાહતા હૂં કે તુમ ઉસકી આંખોં સે ગુરૂર (ઘમંડ) કી પટ્ટી ઉતાર દો ઔર ઉસે યે ભી બતા દો કે વો આતિશ-ફિશાં (જવાલા મુખી) પહાળ કે દહાને (મુંહ) પર ખળા હૈ. ઈસ ગુફ્તગૂ કે દૌરાન (બાતચીત કે બીચ) મેં મૈંને શાયદ કોઈ તલ્ખ (કળવી) બાત કેહ દી હો. અગર તુમ્હેં કિસી બાત સે રંજ (દુખ) પહોંચા હો તો મુઝે એક ઈન્સાન સમઝ કર દરગુઝર (માફ) કરના.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) યે કેહ કર ખૈમે (તમ્બૂ) સે બાહર નિકલ આયા. ભીમ સિંઘ બાર બાર અપને દિલ મેં યે કેહ રહા થાઃ તુમ ઈન્સાન નહીં દેવતા હો!

સુબહ કા સિતારા

ચંદ દિન બાદ મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી ફૌજ દીબલ સે ચંદ મીલ કે ફાસ્લે પર પળાવ ડાલ ચુકી થી. રાત કે તીસરે પહેર ઉસને ઉઠ કર નમાઝે તહજ્જુદ અદા કી ઔર ઝુબૈર કો સાથ લેકર પળાવ કા એક ચક્કર લગાયા. દિન ભર કે થકે માંદે સિપાહી ગેહરી નીંદ સો રહે થે. પેહરેદાર અપની અપની જગહ પર ચૌકસ ખળે થે. સમુંદર કી નમી સે ખુંક (ઠંડી) હવા મેં ચંદ સાઅતેં (કુછ ઘળિયાં) સોને કી વજહ સે મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) અપને આઝા મેં કસલ (જિસ્મ મેં થકાન) મેહસૂસ કર રહા થા. ઉસને ઝુબૈર સે કહાઃ આઓ ઝુબૈર ! ઈસ ટીલે પર ચળ્હેં, દેખેં ઈસ ચોટી પર પેહલે કૌન પહોંચતા હૈ. હોશિયાર! એક...... દો...... તીન!

દોનોં ભાગતે હુવે ટીલે કી ચોટી કે કરીબ પહોંચે. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ઝુબૈર સે ચંદ કદમ આગે જા ચુકા થા લેકિન ઉપર સે પેહરેદાર ને આવાઝ દીઃઠેહરો! કૌન હૈ?

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને રુક કર જવાબ દિયાઃ મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.)!

પેહરેદાર ને આવાઝ પેહચાન કર કહાઃ સાલારે આઝમ આપ મુત્મઈન રહેં, હમ અપને ફરાઈઝ સે ગાફિલ નહીં!

ઈતની દેર મેં ઝુબૈર ભી મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) સે આ મિલા.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને સમુંદર કી તરોતાઝા હવા મેં ચંદ સાંસ લિયે ઔર ચારોં તરફ નિગાહ દૌળાઈ. ૧૯વીં રાત કી ચાંદની મેં સિતારોં કી ચમક માંદ

(ફીકી) પળ ચુકી થી. ફિઝા મેં ઈધર ઉધર ઉળને વાલે જુગનૂ સુબહ કે ચિરાગ નઝર આતે થે. ચાંદ કી રૌશની ને નીલગૂં સમુંદર કો એક ચમકતા હુવા આઈના બના દિયા થા. મશરિક સે સુબહ કા સિતારા નમૂદાર (ઝાહિર) હુવા. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને ઝુબૈર કી તરફ દેખા ઔર કહાઃ ઝુબૈર ! દેખો યે સિતારા કિસ કદર અહમ હૈ લેકિન ઈસકી ઝિંદગી કિતની મુખ્તસર હૈ. યે દુનિયા કો હર સુબહ આફતાબ કી આમદ (સૂરજ કે આને) કા પયામ દેને કે બાદ રૂપોશ (ગાઈબ) હો જાતા હૈ. બલ્કે યૂં કેહના ચાહિયે કે સૂરજ કે ચેહરે સે તારીકી (અંધેરે) કા નકાબ ઉલટ કર અપને ચેહરે પર ડાલ લેતા હૈ. લેકિન ઈસકે બાવજૂદ જો એહમિયત ઉસે હાસિલ હૈ વો દૂસરે સિતારોં કો હાસિલ નહીં. અગર યે ભી દૂસરે સિતારે કી તરહ રાત ભર ચમકતા તો હમારી નિગાહોં મેં ઉસકા રુતબા ઈસ કદર બુલંદ ન હોતા. હમ તમામ રાત આસમાન પર કરોળોં સિતારે દેખતે હૈં લેકિન યે સિતારા હમારે લિયે ઉન સબસે ઝિયાદા જાઝિબે તવજ્જોહ હૈ. આમ સિતારોં કી મૌત વ હયાત (ઝિંદગી) હમારે લિયે કોઈ મઅના નહીં રખતી. બિલ્કુલ ઉન ઈન્સાનોં કી તરહ જો દુનિયા મેં ચંદ સાલ એક બે-મકસદ ઝિંદગી બસર કરને કે બાદ મર જાતે હૈં ઔર દુનિયા કો અપની મૌત વ હયાત કા મફહૂમ (મતલબ) બતાને સે કાસિર રેહતે હૈં. ઝુબૈર! મુઝે ઈસ સિતારે કી ઝિંદગી પર રશ્ક આતા (ઈસકે જૈસા હોને કી તમન્ના) હૈ. ઈસ કી ઝિંદગી જિસ કદર મુખ્તસર હૈ ઉસી કદર ઈસકા મકસદ બુલંદ હૈ. દેખો યે દુનિયા કો મુખાતિબ કરકે કેહ રહા હૈ કે મેરી આરઝી(વક્તી) ઝિંદગી પર ઈઝહારે તઅસ્સુફ (અફસોસ) ન કરો, કુદરત ને મુઝે

સૂરજ કા એલચી બના કર ભેજા થા ઓર મૈં અપના ફર્ઝ પૂરા કરકે જા રહા હૂં. કાશ મૈં ભી ઈસ મુલ્ક મેં આફતાબે ઈસ્લામ કે તુલૂઅ હોને(ઈસ્લામ કા સૂરજ નિકલને) સે પેહલે સુબહ કે સિતારે કા ફર્ઝ અદા કર સકૂં!

ઝુબૈર, મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી તરફ બગૌર દેખ રહા થા. ઉસકે ચેહરે પર એક બચ્ચે કી સી મઅસૂમિયત, ચાંદ કી સી દિલફરેબી, સૂરજ કા સા જાહ વ જલાલ ઓર સુબહ કે સિતારે કી સી રઅનાઈ ઓર પાકીઝગી થી.

ચંદ કદમ કે ફાસ્લે સે એક પેહરેદાર ને આવાઝ દી: ઠેહરો ! કૌન હૈ?

નીચે સે જવાબ આયા "મૈં સઅદ હૂં."

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને ચંદ કદમ આગે બળ્હ કર ઉસે સિંધી લિબાસ મેં ચળ્હતે હુવે દેખ કર પેહરેદારોં સે કહા: ઈસે મેરી તરફ આને દો.

સઅદ ને ટીલે પર ચળ્હ કર ઉતરના ચાહા લેકિન પેહરેદાર ને ઉસકા રાસ્તા રોકતે હુવે મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી તરફ ઈશારા કિયા ઓર કહા: પેહલે ઉસ તરફ જાઓ.

સઅદ ને બેપરવાઈ સે જવાબ દિયા: નહીં ! મૈં સિપેહ સાલાર કો દેખે બગૈર કિસી સે બાત કરને કે લિયે તૈયાર નહીં.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને આવાઝ દી: સઅદ મૈં ઈધર હૂં!

સઅદ ને ચૌંક કર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી તરફ દેખા ઓર આગે બળ્હા.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને સવાલ કિયા: કહો ક્યા ખબર લાએ?

સઅદ ને જવાબ દિયાઃ દીબલ કી હિફાઝત કરને વાલી ફૌજ કી તઅદાદ ૫૦ હઝાર કે કરીબ હૈ. મેરા ખયાલ હૈ કે વો સિંધ કે બાકી શેહરોં સે મઝીદ કુમક (ફૌજી મદદ) કે ઈન્તિઝાર મેં કિલ્આ બંદ હો કર લળને કી કોશિશ કરેંગે.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને કહાઃ કયા યે મુમકિન હૈ કે અગર હમ ઈસ જગહ દો તીન દિન કયામ કરેં તો વો શહેર સે પેશ–કદમી કરકે (આગે બળ્હ કર) હમ પર હમલા કર દેં?

સઅદ ને જવાબ દિયાઃ ઈસ બાત કે કોઈ આસાર નહીં. વો લસબેલા કા પહાળી કિલ્આ ફતહ હો જાને કે બાદ નાહમવાર ઝમીન પર લળના અપને લિયે મુફીદ ખયાલ નહીં કરતે.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને કહાઃ તો હમેં કિસી તાખીર (દેર) કે બગૈર પેશ–કદમી કર દેની ચાહિયે.

(૨)

દીબલ કે મુહાસરે (ઘેરાવ) કો પાંચ દિન ગુઝર ચુકે થે. ઈસ દૌરાન મેં મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી ફૌજ ને દબાબોં કી મદદ સે મુતઅદ્દદ (કઈ) બાર શહેર કી ફસીલ પર ચળ્હને કી કોશિશ કી લેકિન ઉસે કામયાબી ન હુઈ. લકળી કે દબાબે જબ શહેર–પનાહ કે કરીબ પહોંચતે, રાજા કે સિપાહી ઉન પર જલતા હુવા તેલ ઉંડેલ દેતે ઔર મુસલમાનોં કો આગ કે શોલોં મેં પીછે હટના પળતા. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) અપને સાથ એક બહોત બળી મિન્જનીક (પથ્થર ફેંકને કી મશીન) લાયા થા જિસે પાંચ સૌ આદમી ખીંચતે થે. ઉસ મિન્જનીક કા નામ "ઉરૂસ" મશહૂર હો ચુકા થા. પહાળી રાસ્તે કે નશેબ વ

ફરાઝ (ઊંચ નીચ) કા ખયાલ કરતે હુવે ઉરૂસ કો સમુંદર કે રાસ્તે દીબલ કે કરીબ લા કર ખુશ્કી પર ઉતારા ગયા ઔર મુહાસરે કે પાંચવેં દિન મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે સિપાહી ઉસે ધકેલ કર શહેર પનાહ કે સામને લે આએ. ઈસસે કબ્લ(પેહલે) છોટી છોટી મિન્જનીકેં શહેર કી ફસીલ કો ચંદ મકામાત સે કમઝોર કર ચુકી થીં.શહેર કે સિપાહી ઉરૂસ કી ગૈર મામૂલી જસામત સે ઉસકી એહમિયત કા અંદાઝા લગા ચુકે થે. શામ સે પેહલે ઉરૂસ સે ચંદ વઝની પથ્થર શહેર મેં ફેંકે ગએ ઔર રાજા ને યે મેહસૂસ કિયા કે દીબલ કી મઝબૂત ફસીલ ઝિયાદા અરસા ઈસ મહીબ (ખતરનાક) હથિયાર કે સામને ન ઠહેર સકેગી.

છટે રોઝ અલહસ્સુબહ(સુબહ સવેરે) મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને ઉરૂસ કી મદદ સે શહેર પર સંગબારી (પથ્થર ફેંકના) શુરૂ કી. શહેર કે દરમિયાન એક મંદિર કે બુલંદ કલસ (ગુંબદ કે ઊપર કે નોકદાર હિસ્સે) પર સુર્ખ(લાલ) રંગ કા ઝંડા લેહરા રહા થા. મંદિર કે કલસ કી તરહ યે ઝંડા ભી તમામ ઝંડોં સે ઉંચા થા. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કો ઈસ ઝંડે કી એહમિયત કા એહસાસ હુવા ઔર એક રિવાયત કે મુતાબિક દીબલ કે ગવર્નર કે હાથોં સતાએ હુવે એક બરહમન ને શહેર સે ફરાર હોકર (ભાગ કર) મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કો ઈત્તિલા (ખબર) દી કે જબ તક યે ઝંડા નહીં ગિરતા શહેર કે લોગ હિમ્મત નહીં હારેંગે.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કો મિન્જનીક કે ઈસ્તેમાલ મેં ગૈર–મામૂલી મહારત થી. ચુનાંચે ઉસને ઉરૂસ કા રૂખ દુરુસ્ત કરકે સિપાહિયોં કો પથ્થર ફેંકને કા હુકમ દિયા. ભારી પથ્થર કી ઝર્બ ને કલસ કે ટુકળે ઉળા

દિયે ઔર ઉસકે સાથ સુર્ખ ઝંડા ભી નીચે આ રહા.

ઉસ કલસ કે મિસ્માર (બરબાદ) હોને ઔર ઝંડે કે ગિરને સે રાજા કે તવહહુમ પરસ્ત (શક્કી) સિપાહિયોં કે હૌસ્લે ટૂટ ગએ. તાહમ (ફિર ભી) ઉન્હોં ને શામ તક મુસલમાનોં કી ફૌજ કો કિલ્એ કે કરીબ ન ફટકને દિયા. શામ કે ધુંદલકે મેં ફસીલ કે તીર અંદાઝોં કી મુદાફિઅત (રુકાવટ) કમઝોર હોને લગી. મુહમ્મદ બિન કાસિમ(રેહ.) ને એક ફૈસ્લાકુન હમલે કા હુકમ દિયા ઔર ઉસકે સિપાહી અલ્લાહુ અકબર કા નઅરા લગાતે હુવે સીઢિયોં ઔર કમંદોં કી મદદ સે કિલ્એ કી દીવારોં પર ચઢને લગે.

રાજા કી ફૌજ ને રાત કે તીસરે પહેર તક મુકાબલા કિયા લેકિન ઈતની દેર મેં મુસલમાનોં કી ફૌજ કે સૈંકળોં સિપાહી ફસીલ પર ચઢ ચુકે થે ઔર મિન્જનીક કી સંગબારી (પથ્થર ફેંકને) કી બદૌલત કિલ્એ કી દીવાર ભી એક મકામ સે ટૂટ ચુકી થી.

રાજા દાહિર ને હાલાત કી નઝાકત કા એહસાસ કરતે હી શહેર કા મશરિકી દરવાઝા ખુલવા દિયા ઔર હાથિયોં કી મદદ સે ફૌજ કે લિયે રાસ્તા સાફ કરતા હુવા બાહર નિકલ ગયા. મુસલમાન શહેર પનાહ કે ચારોં તરફ મુન્કસિમ હોને (બટને) કી વજહ સે દરવાઝે પર મુઅસ્સિર મુઝાહમત (અસર કરને વાલી રુકાવટ) ન કર સકે. હાથી મશરિકી દરવાઝે કે સામને સે ઉનકે મોર્ચે તોળતે હુવે આગે નિકલ ગએ ઔર ઉનકે પીછે રાજા કી ૩૦ હઝાર ફૌજ લળતી ભિળતી નિકલ ગઈ. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી ફૌજ ને ચારોં તરફ સે સિમટ કર દરવાઝે પર હમલા કર દિયા ઔર બાકી સિપાહિયોં કે રાસ્તે મેં મઝબૂતે સફેં ખળી કરદીં. ઉન્હોં ને રાજા કી મુહબ્બત સે

ઝિયાદા અપને અંજામ સે ખૌફઝદા હો કર બાહર નિકલને કા રાસ્તા સાફ કરને કે લિયે ચંદ ઝોરદાર હમલે કિયે લેકિન મુસલમાનોં ને આન કી આન મેં દરવાઝોં કે સામને લાશોં કે ઢેર લગા દિયે. વો બદદિલ હો કર પીછે હટે ઔર મુસલમાનોં કી ફૌજ પાની કે એક ઝબરદસ્ત રેલે કી તરહ શહેર કે અંદર દાખિલ હો ગઈ.

ઈતની દેર મેં કઈ દસ્તે મુખ્તલિફ રાસ્તોં સે શહેર પનાહ કે અંદર દાખિલ હો ચુકે થે. રાજા કી બચી ખુચી ફૌજ ને ચારોં અતરાફ સે "અલ્લાહુ અકબર" કે નઅરે સુન કર હથિયાર ડાલ દિયે.

(3)

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને અપની ફૌજ કે સાથ દીબલ કે ગવર્નર કે મહેલ મેં સુબહ કી નમાઝ અદા કી ઔર તુલૂએ આફતાબ (સૂરજ નિકલને) કે વકત દીબલ કે દેહશત–ઝદા બાશિંદે (ડરે હુવે લોગ) અપને મકાનોં કી છતોં પર ખળે હોકર ફાતેહ અફવાજ (જીતી હુઈ ફૌજ) કે ૧૭ સાલા સિપેહ સાલાર કા જુલૂસ દેખ રહે થે. કિલ્આ કી ફતહ કે બાદ મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને જિન અસીરાને જંગ (જંગ કે કૈદિયોં) કો આઝાદ કિયા થા ઔર જિન ઝખ્મિયોં કી મરહમ પટ્ટી કી થી વો અવામ કો હિંદુસ્તાન મેં એક નએ દેવતા કી આમદ(આને) કા પૈગામ દે ચુકે થે. ઉસકી નૌજવાની, શુજાઅત(બહાદુરી), અફવ (માફી) ઔર રહમ કે મુતઅલ્લિક ઐસી દાસ્તાનેં મશહૂર હો ચુકી થીં જિનકી સદાકત (સચ્ચાઈ) પર ઈસ્તિબદાદી (ઝુલ્મ કી) હુકૂમત કે સતાએ હુવે અવામ એતિબાર (ભરોસા) કરને કો તૈયાર ન થે. ગુઝિશ્તા ચંદ (પિછલે કુછ) દિનોં મેં દીબલ કે શેહરિયોં કો રાજા કી ફૌજ કે

સિપાહી સખ્ત અઝિય્યતેં (તકલીફેં) દે ચુકે થે. દીબલ મેં રાજા કી ફૌજોં કી આમદ કે બાદ ઉનકે ઘર અપને ઘર ન થે. સિપાહી રાત કે વકત શરાબ કે નશે મેં બદમસ્ત હો કર લોગોં કે ઘરોં મેં આ ઘુસતે ઔર લૂટ માર કરકે નિકલ જાતે. સુબહ કે વકત શર્મ વ હયા કી દેવિયાં ફટે હુવે પૈરહન (લિબાસ) ઔર બિખરે હુવે બાલોં કે સાથ બાઝારોં મેં ગશ્ત લગાને (ફિરને) વાલે અફસરોં કો અપની મઝલૂમિયત કે કિસ્સે સુનાતીં લેકિન ઉન્હેં શર્મનાક કેહકહોં (ઝોર સે હંસી) કે સિવા કોઈ જવાબ ન મિલતા.

અપને રાજા કી ફૌજ કા યે સુલૂક દેખ કર દીબલ કે બાશિંદે મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે અફવો રહમ કે મુતઅલ્લિક કઈ દાસ્તાનેં સુનને કે બાવજૂદ ફાતેહ લશ્કર (જીતી હુઈ ફૌજ) સે નેક સુલૂક કરને કી તવક્કોઅ (ઉમ્મીદ) રખને કે લિયે તૈયાર ન થે. લેકિન જબ મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી ફૌજ અપને સાલાર કી તરહ નિગાહેં નીચે કિયે દીબલ કે એક બાઝાર સે ગુઝર રહી થી ઉનકે શુબ્હાત આહિસ્તા આહિસ્તા (શક ધીરે ધીરે) દૂર હોને લગે ઔર મર્દોં કે અલાવા ઔરતેં ભી મકાનોં કી છતોં પર ચળ્હ કર ખળી હો ગઈં. જબ મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) શહેર કા ચક્કર લગાને કે બાદ દોબારા મહેલ કે કરીબ પહોંચા એક નૌજવાન લળકી ને ભાગ કર ઉસકે ઘોળે કી લગામ પકળ લી ઔર હોંટ ભીંચતે હુવે મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી તરફ મુલ્તજી નિગાહોં (દરખાસ્ત કરને વાલી નઝરોં) સે દેખને લગી. ઉસકે બાલ બિખરે હુવે થે, ખૂબસૂરત ચેહરે પર ખરાશોં (રગળ, છિલન) કે નિશાન થે, આંખેં ગમ વ ગુસ્સે કે બાઈસ સુર્ખ (વજહ સે લાલ) થીં. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કો વો ગુલાબ કે એક

ઐસે ફૂલ સે મુશાબેહ (જૈસી) નઝર આઈ જિસે કિસી કે બેરહમ હાથોં ને મસલ ડાલા હો.

ઉસને તરજુમાન કી વસાતત (ઝરિયે) સે કહાઃ ખાતૂન (ઔરત) અગર યે મેરે કિસી સિપાહી કા ફેઅલ (કામ) હૈ તો મૈં ઉસે તેરી આંખોં કે સામને કત્લ કરૂંગા.

લળકી ને નફી(ઇન્કાર) મેં સર હિલાયા, ઉસકે હોંટ કપકપાએ ઔર આંખોં સે આંસુઓં કે ધારે બેહ નિકલે.

એક ઉમર રસીદા ઔર બા–વઝઅ (બળી ઉમર કા ઔર ખુશ અખ્લાક) આદમી આગે બળ્હા ઔર ઉસને હાથ બાંધ કર કહાઃ અનદાતા ! યે ઉન કંઈ મઝલૂમ લળકિયોં મેં સે એક હૈ જો રાજા કે સિપાહિયોં કી બરબરિય્યત (જંગલી પન) કા શિકાર હો ચુકી હૈં, આપસે ઈન્સાફ માંગને આઈ હૈ.

નાસિરુદ્દીન ને ઉમર રસીદા શખ્સ કી તરજુમાની કરતે હુવે મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કો યે બતાયા કે યે દીબલ કા પરોહત (પંડિત) હૈ.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને જવાબ દિયાઃ આપ મેરે સામને હાથ ન બાંધેં. ઈસ લળકી કી દાદ–રસી (ફરિયાદ પૂરી કરના) મેરા સબસે પેહલા ફર્ઝ હૈ. રાજા કે ૧૨૦૦૦ સિપાહી હમારી કૈદ મેં હૈં, આપ ઈસે વહાં લે જાએં. અગર મુજરિમ ઉન મેં સે કોઈ હુવા તો મૈં ઉસે આપકે હવાલે કર દૂંગા વરના મૈં ઈસ મુલ્ક કી આખરી હુદૂદ (હદોં) તક ઉસકા તઆકુબ (પીછા) કરૂંગા.

લળકી ને કહાઃ મેરા મુજરિમ દીબલ કા ગવર્નર હૈ. ઉસને પરસોં મેરે પિતા કો કૈદ કર લિયા થા ઔર મુઝે......." યહાં તક કેહ કર ઉસકી આવાઝ ભર્રા ગઈ ઔર આંખોં સે ફિર એક બાર આંસૂ બેહને લગે. મુહમ્મદ

બિન કાસિમ (રેહ.) ને અપને સાલાર કો બુલા કર કહા: "મૈં દીબલ કે તમામ કૈદિયોં કો આઝાદ કરને કા હુકમ દેતા હૂં, તુમ કૈદખાને (જેલ) કે દરવાઝે ખુલવા દો."

(૪)

અગલે દિન દીબલ કે સબસે બળે મંદિર કા પરોહત પુજારિયોં કે સામને અરબ કે એક નૌજવાન કે રૂપ મેં ભગવાન કે એક નએ ઔતાર કી આમદ કા પ્રચાર કર રહા થા ઔર દીબલ કા સબસે બળા સંગ–તરાશ (મૂર્તિયાં બનાને વાલા) દીબલ કે મુહસિન (એહસાન કરને વાલે) કે લિયે મુહબ્બત ઔર અકીદત કે જઝબાત સે સરશાર હોકર (નશે મેં ચૂર હોકર) શહેર કે બળે મંદિર કી ઝીનત મેં ઈઝાફા કરને (સજાવટ બળ્હાને) કે લિયે અરબ કે કમસિન ઔર નૌજવાન સાલાર કી મૂર્તી તરાશ રહા થા.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને જંગ મેં મકતૂલીન કે વુરસા (કત્લ હોને વાલોં કે વારિસોં) કે લિયે મઅકૂલ વઝાઈફ (મુનાસિબ પેન્શન) મુકર્રર કિયે. નાસિરુદીન કો દીબલ કા ગવર્નર મુકર્રર કિયા. એક ગિરાં–કદ્ર (ભારી) રકમ ઉસ મંદિર કી મરમ્મત કે લિયે મખ્સૂસ કી જો મિન્જનીક કે પથ્થર કા નિશાના બન કર મિસ્માર(બરબાદ) હો ચુકા થા.

૧૦ દિન બાદ ઉસને નેરૂન કા રુખ કિયા. ઈસ અરસે મેં હુસ્ને સુલૂક (બેહતર કિરદાર) સે દીબલ કે બાશિંદોં(રેહને વાલોં) પર ઉસકી તલવાર કે ઝખ્મ મુન્દમિલ હો (ભર) ચુકે થે. રુખ્સત કે વકત હઝારોં મર્દો, ઔરતોં ઔર બૂળ્હોં ને એહસાનમંદી કે આંસુઓં કે સાથ ઉસે અલવિદા કહી. ઉસકી ફૌજ મેં દીબલ કે ૫૦૦૦ સિપાહી શામિલ હો ચુકે થે. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને

રુખ્સત હોને સે પેહલે ઝુબૈર, નાહીદ, ખાલિદ ઔર ઝુહરા કો નાસિરુદ્દીન કે સાથ ઠહેરને કી ઈજાઝત દી લેકિન ઉન્હોં ને શહેર કે મહલ્લાત મેં આરામ કરને કી બજાય જંગ કે મૈદાનોં મેં બે–આરામી કે દિન ઔર રાતેં કાટને કો તરજીહ દી. તાહમ (ફિર ભી) ઝુબૈર ઔર ખાલિદ ને મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી રાય સે ઈત્તિફાક કરતે હુવે નાહીદ ઔર ઝુહરા કો દીબલ મેં છોળ દિયા.

સિંધ કા નયા સિપેહ સાલાર

નૈરૂન કે એક વસીઅ (બળે) કમરે મેં રાજા દાહિર સોને કી એક કુરસી પર રૌનક અફરોઝ થા. ઉધય સિંધ, સિંધ કી અફવાજ કા સેનાપતી ઔર જયસિંધ, સિંધ કા વલી અહેદ ઉસકે સામને ખળે થે. ઉધય સિંધ ને કહાઃ મહારાજ ! અગર ઈજાઝત હો તો ભીમ સિંધ કો અંદર બુલા લૂં.

રાજા ને તલ્ખ (કળવે) લેહજે મેં જવાબ દિયાઃ મૈં ઉસકી સૂરત નહીં દેખના ચાહતા. અગર વો તુમ્હારા બેટા ન હોતા તો મૈં ઉસે મસ્ત હાથી કે આગે ડલવા દેતા.

ઉધય સિંધ ને કહાઃ મહારાજ ! વો બેકુસૂર હૈ. અગર હમ ૫૦,૦૦૦ ફૌજ કે સાથ દીબલ કી હિફાઝત નહીં કર સકે તો વો ૨૦,૦૦૦ સિપાહિયોં કે સાથ ઉસકા રાસ્તા કૈસે રોક સકતા થા.

"લેકિન યે દાવા કરકે ગયા થા કે દુશ્મન કો પહાળી ઈલાકે સે આગે નહીં બળ્હને દેગા. ઉસને યે કહા થા કે અગર દુશ્મન કી ફૌજ હમારે ૨૦,૦૦૦ સિપાહિયોં કે પથ્થર કી બારિશ મેં દબ કર ન રેહ ગઈ તો વાપસ આ કર મુંહ નહીં દિખાએગા."

"મહારાજ ! મૈંને કભી ઉસકી તાઈદ (હિમાયત) નહીં કી. મુઝે દુશ્મન કી શુજાઅત(બહાદુરી) કે મુતઅલ્લિક કોઈ ગલત–ફેહમી ન થી. અગર દીબલ મેં હમારી ૫૦,૦૦૦ ફૌજ કે તીરોં કી બારિશ મેં કમંદેં ડાલ કર ફસીલ પર ચળ્હ સકતે થે તો ૨૦,૦૦૦ સિપાહિયોં કે પથ્થર ઉન્હેં પહાળિયોં પર કબ્ઝા જમાને સે નહીં રોક સકતે થે."

રાજા ને ગરજ કર કહાઃ મેરે સામને દીબલ કે

૫૦,૦૦૦ સિપાહિયોં કા નામ ન લો. ઉનમેં નિસ્ફ (આધે) કે કરીબ દીબલ કે ડરપોક તાજિર થે. કાશ મુઝે માલૂમ હોતા કે પ્રતાપરાય ને દીબલ કે ખઝાને સે સિપાહિયોં કી બજાય ભેળેં પાલ રખી હૈં.

ઉધય સિંઘ ને કહાઃ મહારાજા! મૈં શુરૂ મેં ઈસ બાત કે ખિલાફ થા કે આપ દીબલ ન જાએં. રાજા કા શિકસ્ત ખા કર (હાર કર) ભાગના ફૌજોં પર બહોત બુરા અસર ડાલતા હૈ.

રાજા ને કહાઃ ભગવાન કા શુક્ર હૈ કે મૈંને તુમ્હારા કહા નહીં માના વરના યે ૩૦,૦૦૦ ફૌજ ભી યહાં બચ કર નહીં પહોંચતી.

ઉધય સિંઘ ને કહાઃ મહારાજા! અગર આપ ભાગને મેં જલ્દબાઝી સે કામ ન લેતે તો......... રાજકુમાર જયસિંઘ ને ઉધય સિંઘ કા ફિકરા (જુમલા) પૂરા ન હોને દિયા ઔર ચિલ્લા કર કહાઃ ઉધય સિંઘ હોશ મેં આ કર બાત કરો. મહારાજ કો ઈસલિયે દીબલ છોળના પળા કે ઉનકે સાથી તુમ્હારી તરહ નિકમ્મે ઔર બુઝદિલ થે.

ઉધય સિંઘ કી કુવ્વતે બરદાશ્ત જવાબ દે ચુકી થી. તાહમ (ફિર ભી) ઉસને ઝબ્ત (બરદાશ્ત) સે કામ લેતે હુવે કહાઃ રાજકુમાર ! આપ જાનતે હૈં કે ભીમસિંઘ બુઝદિલ નહીં, વો આપકે સાથ ખેલા હૈ.

"વો બુઝદિલ નહીં લેકિન બેવકૂફ ઝરૂર હૈ. ફિર ભી મૈં પિતાજી સે કહૂંગા કે ઉસે યહાં હાઝિર હોને કા મૌકા દેં."

રાજા ને જયસિંઘ કી તરફ દેખા ઔર ફિર ઉધય કી તરફ મુતવજ્જેહ હો કર કહાઃ બુલાઓ ઉસે.

ઉધય સિંઘ ને દરવાઝે પર એક સિપાહી કો ઈશારા કિયા ઔર વો બાહર નિકલ ગયા. થોળી દેર મેં ભીમ

સિંઘ અંદર દાખિલ હુવા ઔર આદાબ બજા લાને કે બાદ હાથ બાંધ કર ખળા હો ગયા.

રાજા ને પૂછાઃ તુમ શિકસ્ત (હાર) કે બાદ સીધે દીબલ ક્યૂં ન પહોંચે?

ભીમ સિંઘ ને જવાબ દિયાઃ મહારાજ ! મુઝે યે ઈલ્મ ન થા કે આપ દીબલ પહોંચ જાએંગે ઔર મૈંને આપ સે ચંદ ઝરૂરી બાતેં અર્ઝ કરને કે લિયે નેરૂન પહોંચના ઝરૂરી ખયાલ કિયા.

"લેકિન તુમ્હારા ફર્ઝ થા કે તુમ રહી સહી ફૌજ કે સાથ દીબલ પહોંચતે."

"મહારાજ કો શાયદ માલૂમ નહીં કે મૈં ઝખ્મી હોને કે બાદ ચંદ દિન દુશ્મન કી કૈદ મેં રહા ઔર જબ મૈં આઝાદ હુવા, મેરે સાથ ચંદ સિપાહી થે ઔર ઉન્હેં કિસી મેહફૂઝ મકામ પર પહોંચાના મેરા ફર્ઝ થા."

રાજા ને કહાઃ ભીમ સિંઘ! દીબલ ઔર બેલા કી જંગોં મેં હમારી શિકસ્ત કે ઝિમ્મેદાર ફકત (સિર્ફ) તુમ હો. અગર તુમ પહાળોં મેં દુશ્મન કા રાસ્તા રોક સકતે તો હમેં દીબલ મેં નાકામી કા મુંહ ન દેખના પળતા. મૈંને તુમ્હારે બાપ કી મરઝી કે ખિલાફ તુમ્હેં યે મૌકા દિયા થા. અબ મૈં યે ફૈસ્લા કર ચુકા હૂં કે આઈંદા કોઈ મુહિમ તુમ્હારે સુપુર્દ (હવાલે) ન કી જાએ.

ભીમ સિંઘ ને જવાબ દિયાઃ મહારાજ ! મૈં ખુદ ભી કોઈ ઝિમ્મેદારી સંભાલને કે લિયે તૈયાર નહીં.

રાજા ને આંખેં ફાળ કર ભીમ સિંઘ કી તરફ દેખા ઔર બુલંદ આવાઝ મેં કહાઃ તો યહાં ક્યા લેને આએ હો?

ઉધય સિંઘ ને અપને બેટે કે જવાબ સે પરેશાન હો કર કહાઃ મહારાજ ! ભીમ સિંઘ કા મતલબ યે હૈ કે ઉસે બળે ઓહદે (રુતબે) કી ઝરૂરત નહીં. વો આપકી ફતહ કે

લિયે એક સિપાહી કી હેસિયત મેં લળના ભી અપને લિયે બાઈસે ફખ્ર સમઝતા હે. ભીમ સિંઘ! અનદાતા તુમસે ખફા હે ઉનકે પાંવ પકળ લો.

ભીમ સિંઘ ને જવાબ દિયાઃ પિતાજી ! અનદાતા કી તઅઝીમ(અઝમત) સર આંખોં પર લેકિન મૈં ઈનકે સામને ઝૂટ નહીં બોલ સકતા. મૈં ઝખ્મી થા ઔર દુશ્મન કે સિપેહ સાલાર ને અપને હાથોં સે મેરી મરહમ પટ્ટી કી, મેરી જાન બચાઈ ઔર મુઝસે દોબારા અપને મુકાબલે પર ન આને કા વાદા લિયે બગૈર આઝાદ કર દિયા. મુઝે યહાં પહોંચને કે લિયે અપના ઘોળા દિયા.

ઉધય સિંઘ ને મુદાખલત કીઃ મહારાજ ! હમારા દુશ્મન બહોત હોશિયાર હે. ઉસકા ખયાલ યે હોગા કે વો ઈસ તરહ ચાપલૂસી(મક્કારી) કરકે ભીમ સિંઘ કો વરગલા સકેગા. લેકિન ઉસે કયા માલૂમ કે ભીમ સિંઘ કે બાપ દાદા આપકે નમક ખ્વાર (નમક ખાને વાલે) હૈં ઔર ઉસકી રગોં મેં રાજપૂત કા ખૂન હે ઔર યે આપકે લિયે અપને ખૂન કા આખરી કતરા તક બહા દેગા.

ભીમ સિંઘ ને કહાઃ પિતાજી ! અગર વો મેરી જાન ન બચાતા તો મેરે ખૂન કા આખરી કતરા મૈદાને જંગ મેં બેહ ચુકા હોતા. મૈં નહીં જાનતા કે ઉસને મેરી જાન કિસ નિય્યત સે બચાઈ લેકિન મૈં ઉસકે ખિલાફ તલવાર નહીં ઉઠા સકતા.

ભીમ સિંઘ ને અપની તલવાર ઉતાર કર રાજા કો પેશ કરતે હુવે કહાઃ મહારાજ ! યે મુઝે આપને અતા કી થી લીજિયે!

રાજા ગુસ્સે સે કાંપને લગા ઔર રાજકુમાર જયસિંઘ ને ભીમ સિંઘ કે હાથ સે તલવાર છીનતે હુવે કહાઃ બુઝદિલ! કમીના!!

ઉધય સિંઘ કેહ રહા થાઃ ભીમ સિંઘ તુમ્હેં કયા હો ગયા? મહારાજ સે માફી માંગો વો તુમ્હારી તકસીર (ગલતી) માફ કર દેંગે. ભીમ સિંઘ મુઝે શર્મસાર (ઝલીલ) ન કરો. દુનિયા કયા કહેગી. તુમ તો કેહતે થે કે તુમ મહારાજ કો જંગ કે મુતઅલ્લિક એક મશવરા દેને કે લિયે આએ હો. મહારાજ! મહારાજ!! મેરા બેટા બેકુસૂર હૈ, દુશ્મન ને ઈસ પર જાદૂ કર દિયા હૈ.

ભીમ સિંઘ ને કહાઃ હાં મહારાજ! ઉસને મુઝ પર જાદૂ કર દિયા હૈ. અગર આપને ઉસે સમઝને કી કોશિશ ન કી તો કિસી દિન ઉસકા જાદૂ તમામ સિંધ પર છા જાએગા. મહારાજ! મૈં આપકો ઉસકે જાદૂ સે બચાને કા તરીકા બતાને કે લિયે આયા થા.

ઉધય સિંઘ ને ચિલ્લા કર કહાઃ ભીમ સિંઘ! ભગવાન કે લિયે જાઓ!

રાજા ને કહાઃ ઉધય સિંઘ! તુમ અબ ખામોશ રહો. તુમ્હારા બેટા હમારી ઈજાઝત સે યહાં આયા હૈ ઔર હમારી ઈજાઝત કે બગૈર નહીં જા સકતા. હાં ભીમ સિંઘ તુમ હમેં દુશ્મન કે જાદૂ સે બચને કા તરીકા બતા રહે થે.

ભીમ સિંઘ ને કહાઃ મહારાજ! વો યે હૈ કે આપ અરબ ઔર સરાનદીપ કે કૈદિયોં કો દુશ્મન કે હવાલે કરદેં વરના હમારે ખિલાફ જો તૂફાન અરબ સે ઉઠા હૈ વો મુઝે રુકને વાલા નઝર નહીં આતા.

રાજા અચાનક કુરસી સે ઉઠ કર ખળા હો ગયા. "તુમ દુશ્મન કે તરફદાર બન કર મુઝ પર ઉસકી તાકત કા રોઅબ (ડર) જમાને કે લિયે આએ હો?"

ભીમ સિંઘ ને ઈત્મીનાન સે જવાબ દિયાઃ મહારાજ! આપ દીબલ મેં ઉસે દેખ ચુકે હૈં.

રાજા ને ચિલ્લા કર કહાઃ દીબલ! દીબલ!! મેરે

સામને દીબલ કા ઝિક્ર ન કરો. વહાં મંદિર કા કલસ ગિર જાને સે તુમ્હારે જૈસે બુઝદિલ સિપાહિયોં ને હિમ્મત હાર દી થી.

"મહારાજ મૈં બુઝદિલ નહીં."

"તો ઈસકા મતલબ હૈ કે મૈં બુઝદિલ હૂં? કોઈ હૈ?"

ઉધય સિંઘ ને હાથ બાંધકર કાંપતી હુઈ આવાઝ મેં કહાઃ મહારાજ! મહારાજ! ઈસકી ખતા માફ કીજિયે,હમ સાત પુશ્તોં સે આપકે ખાનદાન કી ખિદમત કર રહે હૈં.

રાજા ને ઝિલ્લા કર જવાબ દિયાઃ મુઝે તુમ્હારે ખાનદાન કી ખિદમાત કી ઝરૂરત નહીં.

૧૫–૨૦ સિપાહી નંગી તલવારેં લિયે કમરે મેં દાખિલ હુવે ઔર રાજા કે હુકમ કા ઈન્તિઝાર કરને લગે. રાજા ને ભીમ સિંઘ કી તરફ ઈશારા કરતે હુવે કહાઃ ઈસે લે જાઓ ઔર નૈરૂન કે કૈદખાને કી સબસે તારીક (અંધેરી) કોઠળી મેં રખો.

ઉધય સિંઘ ને કહાઃ મહારાજ! ઈસકી ખતા માફ કીજિયે! યે મેરા એક હી બેટા હૈ.

જય સિંઘ ને આગે બળ્હ કર રાજા કે કાન મેં કુછ કહા ઔર ઉસને ઉધય સિંઘ કો જવાબ દિયાઃ તુમ ભી ઈસકે સાથ જા સકતે હો. સિંઘ કો તુમ્હારે જૈસે સિપેહ સાલાર કી ઝરૂરત નહીં.

અકબ(પીછે) કે કમરે કા પર્દા ઉઠા ઔર લાઢીરાની જલ્દી સે કરીબ આ કર કેહને લગીઃ મહારાજ ! આપ કયા કર રહે હૈં. ઉધય સિંઘ ફૌજ કા સેનાપતી હૈ ઔર ફૌજ ઉસકે સાથ બુરા સુલૂક બરદાશ્ત ન કર સકેગી.

જય સિંઘ ને જલ્દી સે જવાબ દિયાઃ જબ ફૌજ કો યે માલૂમ હો જાએગા કે યે બાપ બેટા દુશ્મન કે સાથ જા

મિલે હૈં, વો સબ કુછ બરદાશ્ત કર લેગી.

રાની ને કહાઃ બેટા ! દુશ્મન સર પર ખળા હૈ. યે આપસ મેં ફૂટ ડાલને કા વકત નહીં.

જય સિંઘ ને જવાબ દિયાઃ દુશ્મન કી આખરી મંઝિલ દીબલ થી. વો દરિયાએ સિંઘ કો કભી ઉબૂર (પાર) નહીં કર સકેગા. પિતાજી! આપ ફિક્ર ન કરેં. ચંદ દિનોં મેં મુલતાન સે લે કર કન્નૌજ તક તમામ રાજા ઔર સરદાર હમારી મદદ કે લિયે પહોંચ જાએંગે ઔર હમ દુશ્મન કો ઐસી શિકસ્ત દેંગે (હરાએંગે) જો ઉસકે ખ્વાબ વ ખ્યાલ મેં ભી ન હોગી. મેરા યે મશ્વરા હૈ કે ઈન દોનોં કો યહાં રખને કી બજાય અરવર ભેજ દિયા જાએ.

સિપાહિયો! કયા દેખતે હો. તુમને મહારાજ કા હુકમ નહીં સુના? ઈન્હેં લે જાઓ.

સિપાહી આગે બઢે. ઉધય સિંઘ ને ઉન્હેં હાથ કે ઈશારે સે રોકતે હુવે અપની તલવાર ઉતાર દી ઔર જય સિંઘ સે મુખાતિબ હો કર કહાઃ યે લીજિયે યે સેનાપતી કી તલવાર હૈ. મુઝે દુશ્મન પર સિંઘ કી ફૌજ કી ફતહ (જીત) સે ઝિયાદા કિસી ઔર બાત કી ખ્વાહિશ નહીં.

જયસિંઘ ને ઉસકે હાથ સે તલવાર પકળને કી બજાય છીનતે હુવે કહાઃ ફતહ કે લિયે હમેં તુમ્હારી દુઆઓં કી ઝરૂરત નહીં.

શામ કે વકત ઉધય સિંઘ ઔર ભીમ સિંઘ ચંદ સિપાહિયોં કી હિરાસત મેં અરવર કા રુખ કર રહે થે ઔર નેરૂન કે મંદિરોં મેં ફૌજ કે નએ સેનાપતી જય સિંઘ કી ફતહ કે લિયે દુઆએં હો રહી થીં.

(૨)

રાજા કે હુકમ કે મુતાબિક ભીમ સિંઘ ઔર ઉધય સિંઘ કો અરવર કે કૈદખાને કી એક ઝમીન–દોઝ કોઠળી

મેં બંદ કિયા ગયા. ઉસ કોઠળી મેં એક કૈદી પેહલે હી મોજૂદ થા. ઉસને દો નએ કૈદિયોં કો દેખતે હી ટૂટી ફૂટી સિંધી ઝબાન મેં કહાઃ જગહ તંગ હૈ તાહમ હમ તીનોં ગુઝારા કર સકતે હૈં. તુમ કૌન હો ઔર કૈસે યહાં આએ?

ભીમ સિંઘ ઔર ઉધય સિંઘ ને જવાબ દેને કી બજાય તારીકી (અંધેરે) મેં આંખેં ફાળ ફાળ કર કૈદી કો દેખને કી કોશિશ કી.

કૈદી ને કહાઃ શાયદ આપ મુઝે નહીં દેખ સકતે લેકિન આપ બહોત જલ્દ તારીકી મેં દેખને કે આદી (આદત વાલે) હો જાએંગે. બૈઠ જાઈએ, આપ થકે હુવે માલૂમ હોતે હૈં. ઔર અગર મૈં ગલતી નહીં કરતા તો આપ દોનોં શાયદ બાપ બેટા હૈં?

ઉધય સિંઘ ઔર ભીમ સિંઘ તારીકી મેં હાથ ફૈલા કર સંભલ સંભલ કર પાંવ ઉઠાતે હુવે આગે બળ્હે ઔર એક દીવાર કે સાથ ટેક લગા કર બૈઠ ગએ.

કૈદી ને ફિર કહાઃ માલૂમ હોતા હૈ કે આપ ભી મેરી તરહ બેગુનાહ હૈં. માફ કરના શાયદ આપકો મેરી બાતેં નાગવાર(નાપસંદ) મેહસૂસ હોં લેકિન કઈ મહીનોં સે મૈંને કિસી ઈન્સાન સે બાત નહીં કી ઈસલિયે આપકો દેખ કર મેરે દિલ મેં અપની બિપતા(દુખ) સુનાને ઔર આપકી સુનને કી ખ્વાહિશ કા પૈદા હોના એક કુદરતી અમ્ર (બાત) હૈ. મૈં ઈબ્તિદાઈ (શુરૂ કે) ૬ મહીને ઈસ તેહખાને સે ઉપર એક કુશાદા (ફૈલે હુવે) કમરે મેં થા, વહાં મેરે સાથ આપકે મુલ્ક કે ૬ ઔર કૈદી થી. મૈંને આપકી ઝબાન ઉન્હીં સે સીખી થી. અગરચે મુઝે ઈસ ઝબાન પર ઉબૂર હાસિલ નહીં હુવા ફિર ભી મુઝે યકીન હૈ કે મૈં અપના મતલબ બયાન કર સકતા હૂં. આપ મેરા મતલબ સમઝતે હૈં ના?

ભીમ સિંઘ ને કહાઃ તુમ અચ્છી ખાસી સિંધી જાનતે હો.

કૈદી ને ભીમ સિંઘ કી મુતજસ્સુસ નિગાહેં (ખોજી નઝરેં) દેખ કર કહાઃ શાયદ આપ મુઝે અભી તક અચ્છી તરહ નહીં દેખ સકે, મૈં કરીબ આ જાતા હૂં.

કૈદી ને એક કોને સે ઉઠ કર ભીમ સિંઘ કે કરીબ બૈઠતે હુવે કહા "હાં અબ આપ મુઝે દેખ સકેંગે. મૈં અરબ કા એક મુસલમાન હૂં, આપકો મેરા કરીબ બૈઠના નાગવાર તો નહીં?

ભીમ સિંઘ ને કહાઃ તુમ અરબ હો? લેકિન અરબ કે કૈદી તો બરહમન આબાદ મેં થે?

કૈદી ને જવાબ દિયાઃ વો કોઈ ઔર હોંગે. મૈં શુરૂ સે ઈસ કૈદખાને મેં હૂં.

ઉધય સિંઘ ને પૂછાઃ તુમ સરાનદીપ સે આએ થે? ઔર તુમ્હારા જહાઝ દીબલ કે કરીબ ડૂબા થા? તુમ્હારા નામ અબુલ હસન હૈ?

કૈદી ને જલ્દી સે જવાબ દિયાઃ ડૂબા નહીં, ડુબોયા ગયા થા. ઔર હાં આપ બરહમન આબાદ કે કૈદિયો કે મુતઅલ્લિક કુછ કેહ રહે થે. વો ઈસ મુલ્ક મેં કૈસે આએ? મેરે જહાઝ સે તો સિર્ફ ચાર આદમી બચે થે. દો ઝખ્મી થે. વો દીબલ સે અરવર તક પહોંચને સે પેહલે હી જાંબહક હો ગએ(મર ગએ). તીસરા જિસકે ઝખ્મ મામૂલી થે વો મેરે સાથ ઈસ કૈદખાને મેં મર ગયા થા.

ભીમ સિંઘ ને જવાબ દિયાઃ તુમ્હારે જહાઝ કે બાદ સરાનદીપ સે દો ઔર જહાઝ આએ થે. દીબલ કે ગવર્નર ને ઉન્હેં ભી ગિરિફ્તાર કર લિયા થા.

"વો યહાં કયા લેને આએ થે?"

ભીમ સિંઘ ને જવાબ દિયાઃ વો સરાનદીપ સે

અપને મુલ્ક જા રહે થે.

"આપ ઉનમેં સે કિસી કા નામ જાનતે હૈં?"

ઉન જહાઝોં કે કપતાન (અફસર) કો મૈં જાનતા હૂં. ઉસકા નામ ઝુબૈર હૈ ઔર વો આઝાદ હો ચુકા હૈ.

"ઝુબૈર? સરાનદીપ મેં ઈસ નામ કા કોઈ અરબ ન થા, વો શાયદ કિસી ઔર કે જહાઝ હોંગે."

ભીમ સિંઘ ને કહાઃ ઝુબૈર કો બસરા કે હાકિમ ને અરબ કી બેવા ઔરતેં ઔર લાવારિસ બચ્ચે લાને કે લિયે સરાનદીપ ભેજા થા.

કૈદી ને બેતાબ સા હોકર કહાઃ ઔરતેં ઔર બચ્ચે? આપ ઉનમેં સે કિસી કા નામ જાનતે હૈં?

"ઉનમેં સે એક નૌજવાન કા નામ ખાલિદ હૈ લેકિન વો કૈદ મેં નહીં."

"ખાલિદ! ખાલિદ!! મેરા બેટા!! વો કહાં હૈ?"

"વો ઈસ વકત દીબલ મેં હોગા."

"દીબલ મેં? વો વહાં કયા કરતા હૈ? સચ કહો તુમ ને ઉસે દેખા હૈ?"

"મૈંને ઉસે લસબેલા મેં મુસ્લમાનોં કે સાથ દેખા થા ઔર અબ વો દીબલ ફતહ કર (જીત) ચુકે હૈં."

અબુલ હસન પર થોળી દેર કે લિયે સકતા તારી હો ગયા (હૈરત છા ગઈ). વો ફટી ફટી આંખોં સે યકે બાદ દીગરે ભીમ સિંઘ ઔર ઉધય સિંઘ કી તરફ દેખ રહા થા. થોળી દેર બાદ ઉસને લરઝતી (કાંપતી) હુઈ આવાઝ મેં કહાઃ સચ કહો મુઝસે મઝાક ન કરો!

ઉધય સિંઘ બોલાઃ વો જિનકે સાથ કુદરત મઝાક કર રહી હો દૂસરોં કે સાથ મઝાક કી જુરઅત નહીં કર સકતે. મુસલમાનોં કી ફૌજ દીબલ ફતહ કર ચુકી હૈ ઔર ઉન્હેં યહાં પહોંચને મેં દેર નહીં લગેગી.

અબુલ હસન દેર તક કોઈ બાત ન કર સકા. ઉસકી આંખોં સે આંસૂ બેહ રહે થે. ખુશી કે આંસૂ....... તશક્કુર (શુક્ર) કે આંસૂ..... લેકિન અચાનક ઉસને ભીમ સિંઘ કા બાઝૂ પકળ કર ઝિંઝોળતે હુવે કહાઃ સરાનદીપ મેં મેરી બીવી ઔર એક બેટી ભી થી તુમ ઉનકે મુતઅલ્લિક કુછ જાનતે હો?

ભીમ સિંઘ ને જવાબ દિયાઃ આપકી બીવી કે મુતઅલ્લિક મુઝે કોઈ ઈલ્મ નહીં.

શાયદ વો બરહમન આબાદ કે કૈદિયોં કે સાથ હો લેકિન જબ મૈં લસબેલા મેં ઝખ્મી હોને કે બાદ મુસલમાનોં કી કૈદ મેં થા ઉસ વકત ઝુબૈર કે સાથ ખાલિદ કી બહેન કી શાદી હુઈ થી.

"તો સલમા ભી ઉનકે સાથ હોગી. વો યકીનન ઉનકે સાથ હોગી."

ઉધય સિંઘ ને પૂછાઃ સલમા કૌન હે?

"મેરી બીવી. આપ મુઝે યે બતાઈયે કે મુસલમનોં કી ફૌજ ને સિંધ પર કબ ઔર કૈસે હમલા કિયા?"

ઉધય સિંઘ ને ઈસકે જવાબ મેં મુખ્તસરન મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે હમલે કે વાકિઆત બયાન કિયે. ભીમ સિંઘ ને ઝરા તફસીલ કે સાથ યે દાસ્તાન દુહરાઈ ઔર ઉસકે બાદ અબુલ હસન ને આપબીતી સુનાઈ. ગરઝ શામ તક યે તીનોં કૈદી ગેહરે દોસ્ત બન ગએ ઔર કૈદ સે રિહા (આઝાદ) હોને કી તદાબીર (તરકીબેં) સોચને લગે.

(૩)

દીબલ સે નેરૂન કી તરફ મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી પેશ–કદમી કી ખબર મિલને પર રાજા દાહિર ને અપને સરદારોં ઔર ફૌજ કે ઓહદેદારોં સે મશ્વરા તલબ કિયા (માંગા). સબને જયસિંઘ કી ઈસ તદબીર સે

ઈત્તિફાક કિયા કે અરબોં સે ફૈસ્લાકુન જંગ દરિયાએ સિંધ કે પાર બરહમન આબાદ કે કરીબ લળી જાએ. નૈરૂન મેં સિર્ફ ઈસ કદર ફૌજ રખી જાએ જો ચંદ દિન કે લિયે મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી પેશ–કદમી રોકને કે લિયે કાફી હો ઔર ઈસ અરસે મેં રાજા ઔર સેનાપતી કો બરહમન આબાદ મેં એક ઝબરદસ્ત ફૌજ તૈયાર કરને કા મૌકા મિલ જાએ.

મૌસમે ગરમા શુરૂ હો ચુકા થા ઔર રાજા દાહિર કો યે ભી તવક્કોઅ (ઉમ્મીદ) થી કે તુગયાની (સૈલાબ) કે દિનોં મેં દરિયાએ સિંધ કી સરકશ મૌજેં દેખ કર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) આગે બળહને કી જુરઅત નહીં કરેગા ઔર ઉસે સિંધ કે તૂલ વ અર્ઝ સે (પૂરે સિંધ સે) નઈ અફવાજ ફરાહમ (જમા) કરને કે અલાવા હમસાયા (પળોસી) રિયાસતોં સે મદદ હાસિલ કરને કા મૌકા મિલ જાએગા. ચુનાંચે ઉસને નૈરૂન કે એક બાઅસર બરહમન કો જો શહેર કા સબસે બળા પરોહત (પંડિત) હોને કે અલાવા ફૌજી મામલાત મેં ભી દસ્તરસ (પહોંચ) રખતા થા, નૈરૂન કી હિફાઝત કે લિયે મુન્તખબ કિયા (ચુના) ઔર ઉસકે પાસ ૮૦૦૦ સિપાહી છોળ કર જયસિંઘ ઔર બાકી ફૌજ કે હમરાહ (સાથ) બરહમન આબાદ કા રુખ કિયા.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી ફૌજ ને ઉસ પરોહત કી તવક્કોઅ સે પાંચ દિન પેહલે શહેર કા મુહાસરા (ઘેરાવ) કર લિયા. મિન્જનીક કે ભારી પથ્થરોં કી બારિશ સે શહેર કી મઝબૂત ફસીલ (દીવાર) લરઝ ઉઠી ઔર તીસરે દિન જબ દબાબોં કી મદદ સે શહેર પનાહ પર હમલે કરને વાલી ફૌજ કે મુકાબલે મેં શહેર કે મુહાફિઝીન (હિફાઝત કરને વાલોં) કી કુવ્વતે મુઝાહમત

(રુકાવટ કરને કી તાકત) જવાબ દે રહી થી. શહેર કે બાશિંદોં (રેહને વાલોં) કો એહસાસ હુવા કે રાજા ને ઉસ પરોહત કી ફૌજી કાબિલિયત કે મુતઅલ્લિક ગલત અંદાઝા લગાયા થા. ચૌથે દિન મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી ફૌજ શહેર પર એક ફૈસ્લાકુન હમલે કી તૈયારી કર રહી થી કે શહેર કા દરવાઝા ખુલા ઔર ચંદ પરોહત સુલહ કા ઝંડા લેહરાતે હુવે બાહર નિકલે.

શહેર પર કબ્ઝા કરને કે બાદ મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને નૈરૂન કે બાશિંદોં કે સાથ ભી વહી સુલૂક કિયા જિસકી બદૌલત વો દીબલ કે બાશિંદોં કે કુલૂબ મુસખ્ખર (દિલ કબ્ઝે) કર ચુકા થા.નૈરૂન કા નઝમો નુસ્ક(ઇન્તિઝામ) ઠીક કરને કે બાદ મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને સિયુન કા રુખ કિયા. સિયુન કા ગવર્નર રાજા દાહિર કા ભતીજા બાજરાય થા. ઔર શહેર કી ઝિયાદા આબાદી બરહમન પરોહતોં ઔર તાજિર પેશા લોગોં પર મુશ્તમિલ થી. એક હફ્તે કે મુહાસરે (ઘેરાવ) કે બાદ બાજ રાય રાત કે વકત શહેર સે ભાગ નિકલા ઔર શહેર કે બાશિંદોં ને હથિયાર ડાલ દિયે.

સિયુન કી ફતહ કે બાદ મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે બાઝ આઝમૂદાકાર (તજરુબેકાર) સાલારોં ને ઉસે મશ્વરા દિયા કે અબ દરિયા ઉબૂર કરકે બરહમન આબાદ કા રુખ કિયા જાએ તાકે રાજા કો મઝીદ તૈયારી કે લિયે વકત ન મિલે. લેકિન મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને જવાબ દિયા કે દરિયા કે ઉસ કિનારે પર સોસ્તાન એક અહમ શહેર હૈ ઔર ઈસ વકત જબ કે રાજા કી તમામ કોશિશ બરહમન આબાદ કા મહાઝ (મૈદાન) મઝબૂત બનાને પર લગી હુઈ હૈ હમ નૈરૂન ઔર સિયૂન કી તરહ

સોસ્તાન કો ભી નિહાયત આસાની સે ફતહ કર સકેંગે. અગર હમ દીબલ સે બરાહે રાસ્ત (ડાયરેકટ) બરહમન આબાદ કી તરફ પેશ–કદમી કરેં તો નૈરૂન ઔર સિયૂન કી અફવાજ કો અપને રાજા કે ઝંડે તલે જમા હોને કા મૌકા મિલ જાએગા. હમારી ફુતૂહાત(જીતેં) રાજા કી તાકત મેં કમી ઔર હમારી ફૌજ કી તઅદાદ મેં ઈઝાફા કર (ગિન્તી બળ્હા) રહી હૈં. મફતૂહ શહેર કી કુછ ફૌજ તિતર બિતર હો જાતી હૈ, કુછ હમારે સાથ મિલ જાતી હૈ ઔર બાકી થોળી બહોત જો પસ્પા હોકર (પીછે હટ કર) રાજા કે પાસ પહોંચતી હૈ, વો અપને સાથ એક શિકસ્ત ખૂરદા ઝેહનિયત(હારી હુઈ સોચ) લેકર જાતી હૈ. ઔર વો ફૌજ જિસકે એક ફીસદ (૧%) સિપાહી શિકસ્ત ખૂરદા ઝેહનિયત રખતે હોં ખ્વાહ વો લાખોં કી તઅદાદ મેં હોં હમારા મુકાબલા નહીં કર સકતી. જબ હમ સિંધ કી હુદૂદ (હદોં) મેં દાખિલ હુવે થે હમારી તઅદાદ ૧૨,૦૦૦ થી. અબ દીબલ ઔર બેલા કે નુકસાનાત કે બાવજૂદ હમારી તઅદાદ ૨૦,૦૦૦ કે લગભગ હૈ. ઔર હમારે સિંધી સાથિયોં ને યે સાબિત કર દિખાયા હૈ કે ઉનકી તલવારેં જો હક કે મુકાબલે મેં કુંદ સાબિત હુઈં, બાતિલ કે મુકાબલે મેં કાફી તેઝ હૈં.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે દલાઈલ સુન કર ફૌજ કે તમામ ઓહદેદાર ઉસકે હમ ખયાલ હો ગએ. બાજરાય સિયૂન સે ફરાર હો કર (ભાગ કર) મુત્તફિક્ત્લ મેં જાટોં કે રાજા કાકા કે પાસ પનાહ લે ચુકા થા. રાજા કાકા, રાજા દાહિર કા ઝબરદસ્ત હલીફ (સાથી) થા. ઉસકી શુજાઅત (બહાદુરી) કી દાસ્તાનેં સિંધ કે તૂલ વ અર્ઝ મેં મશહૂર થીં. તાહમ દીબલ, નૈરૂન ઔર સિયૂન ને મુહમ્મદ

બિન કાસિમ (રેહ.) કી શાનદાર ફુતૂહાત ને ઉસે કિસી હદ તક ખોફઝદા કર દિયા થા. સોસ્તાન કી ફસીલ કાફી મઝબૂત થી લેકિન ઉસને કિલ્આ બંદ હો કર લળને વાલી ફોજ કે લિયે હમલા આવરોં કે મિન્જનીક ઔર દબાબેં ખતરનાક સમઝતે હુવે ખુલે મૈદાન મેં લળને કો તરજીહ દી (બેહતર સમઝા).

(૪)

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) યલગાર કરતા હુવા સોસ્તાન પહોંચા તો કાકા કી ફોજ શહેર સે બાહર સફ-બસ્તા હોકર (સફેં બાંધ કર) હમલે કે લિયે તૈયાર ખળી થીં. કાકા ને શુજાઅત સે ઝિયાદા અપને જોશીલે પન ઔર જલ્દબાઝી કા સુબૂત દિયા ઔર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કો જંગ કી તૈયારી કા મૌકા દેના મુનાસિબ ન સમઝતે હુવે અચાનક હમલા કર દિયા. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને હમલે કી શિદ્દત દેખ કર કલ્બે લશ્કર (ફોજ કે બીચ કે હિસ્સે) કો પીછે હટને કા હુકમ દિયા. કાકા કી ફોજ ઈસ જંગી ચાલ કો ન સમઝ સકી ઔર વો ફતહ સે પુર-ઉમ્મીદ હો કર દીવાનાવાર લળતી હુઈ આગે બઢને લગી. કાકા કો અપની ગલતી કા ઉસ વકત એહસાસ હુવા જબ હરીફ (મુકાબિલ, સામને વાલે) કે લશ્કર કે કલ્બ સે પસ્પા હોને વાલે દસ્તે અચાનક રુક કર એક આહની (લોખંડી) દીવાર કી તરહ જમ કર ખળે હો ગએ ઔર બાઝુઓં કે સવાર આંધી કી તરહ ઉસકી ફોજ કે અકબ મેં (પીછે) જા પહોંચે. કાકા કી ફોજ ચારોં તરફ સે એક ઝોરદાર હમલે કી તાબ ન લા (બર્દાશ્ત ન કર) સકી. બાજરાય મૈદાન સે ભાગ કર નિકલને કી કોશિશ મેં મારા ગયા. ઉસકી મૌત ને કાકા કી ફોજ કે સિપાહિયોં કો

બદદિલ કર દિયા. કાકા ને ફૌજ કા હૌસ્લા બઢાને કી બડી કોશિશ કી લેકિન જબ અપની શિકસ્ત કે મુતઅલ્લિક કોઈ શુબહ(શક) ન રહા તો વો ભી અપને ચંદ જાંનિસારોં કે સાથ એક તરફ સે ઘેરા ડાલને વાલી ફૌજ કી સફેં તોડ કર ભાગ નિકલા. લેકિન મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે સવારોં ને તઆકુબ (પીછા) કરકે ઉસે ફિર એક બાર ઘેરે મેં લે લિયા ઔર ઉસને રહે સહે સાથિયોં સમેત હથિયાર ડાલ દિયે.

જબ ઉસે મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે સામને લાયા ગયા તો ઉસને હૈરાન હો કર પૂછા: ઈસ ફૌજ કે સિપેહ સાલાર આપ હૈં?

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને મુસ્કુરાતે હુવે જવાબ દિયા: હાં મૈં હૂં.

કાકા ને ઝિયાદા મુતઅજ્જિબ હો કર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કો સર સે પાંવ તક દેખા ઔર પૂછા: આપને મેરે લિયે કયા સઝા તજવીઝ કી (સોચી) હૈ?

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને જવાબ દિયા: સિંધ પર હમલા કરને કે બાદ તુમ દૂસરે આદમી હો જિસે મૈંને એક બહાદુર સિપાહી કી તરહ લડતે દેખા હૈ. મૈં તુમ્હારે સાથ વહી સુલૂક કરુંગા જો મૈં ભીમ સિંઘ કે સાથ કર ચુકા હૂં. તુમ આઝાદ હો.

કાકા ને જવાબ મેં કહા: ઔર ઈસ આઝાદી કી મુઝે કયા કીમત અદા કરની હોગી?

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને જવાબ દિયા: હમ આઝાદી કી કીમત વસૂલ કરને કે લિયે નહીં આએ.

"તો આપ યહાં કયા લેને આએ હૈં?"

"ઝુલ્મ કા હાથ રોકને ઔર મઝલૂમ (જિસ પર ઝુલ્મ કિયા જાએ) કા સર ઉંચા કરને કે લિયે."

કાકા ને કુછ દેર સર ઝુકા કર સોચને કે બાદ કહાઃ અગર આપકો યકીન હૈ કે મૈં ઝાલિમ હૂં તો આપ મુઝે આઝાદ કયૂં કરના ચાહતે હૈં?

"ઈસલિયે કે મગલૂબ (હારે હુવે) ઈન્સાન પર તશદ્દુદ (સખ્તી) ઉસે સરકશી (બગાવત) કે લિયે ઉભારતા હૈ. ઉસે ઈસ્લાહ કી તરફ આમાદા (રાઝી) નહીં કરતા."

કાકા ને કુછ દેર તક સોચને કે બાદ કહાઃ મૈંને સુના થા કે આપ બહોત બળે જાદૂગર હૈં. આપ દુશ્મન કો દોસ્ત બનાને કે ઢંગ જાનતે હૈં. કયા મુઝે ભી આપકે દોસ્તોં મેં જગહ મિલ સકતી હૈ? યે કેહતે હુવે ઉસને મુસાફા કે લિયે હાથ બળ્હા દિયા.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને ગર્મજોશી કે સાથ મુસાફા કરતે હુવે કહાઃ મૈં પેહલે ભી તુમ્હારા દુશ્મન ન થા.

રાજા દાહિર કી આખરી શિકસ્ત (હાર)

રાજા કાકા ને ચંદ દિનોં મેં અપની બચી ખુચી ફૌજ દોબારા મુનઝઝમ કી ઔર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે સાથ શામિલ હો (મિલ) ગયા. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને યહાં સે બરહમન આબાદ કા રુખ કિયા ઔર બરહમન આબાદ સે ચંદ કોસ દૂર દરિયા કે કિનારે પર પળાવ ડાલ દિયા. યહાં ઉસે દરિયા ઉબૂર (પાર) કરને કી તૈયારિયોં મેં ચંદ દિન લગ લગે. ઈસ મરહલા પર સઅદ (ગંગૂ) ઉસકે લિયે એક બહોત બળા મદદગાર સાબિત હુવા. ઉસકે સાથી દરિયા કે કિનારે દૂર તક માહીગીરોં (મછલી પકળને વાલોં) કી બસ્તિયોં મેં સિંધ કે નજાત દહિન્દા (છુટકારા દિલાને વાલે) કી આમદ (આને) કા પૈગામ લે કર પહોંચે ઔર ચંદ દિનોં મેં કઈ મલ્લાહ (કશ્તી ચલાને વાલે) અપની કશ્તિયોં સમેત મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી ઈઆનત (મદદ) કે લિયે આ જમા હુવે. લેકિન દરિયા ઉબૂર કરને સે પેહલે મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે ઘોળોં મેં એક વબા (એક સે દૂસરે કો લગને વાલી બીમારી) ફૂટ નિકલી ઔર ચંદ દિનોં મેં ઘોળોં કી એક ખાસી તઅદાદ હલાક હો (મર) ગઈ. હજ્જાજ બિન યૂસુફ ને યે ખબર સુનતે હી બસરા સે ૨૦૦૦ ઊંટોં પર સિરકા લાદ કર ભેજ દિયા ઔર યે સિરકા ઈસ ખતરનાક બીમારી કે લિયે મુફીદ સાબિત હુવા.

જૂન સન ઈસ્વી ૭૧૩ મેં મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને કિસી મુઝાહમત (રુકાવટ) કા સામના કિયે

બગૈર દરિયાએ સિંધ ઉબૂર (પાર) કર લિયા.

રાજા દાહિર કરીબન ૨૦૦ હાથિયોં કે અલાવા અપની ફૌજ મેં ૫૦,૦૦૦ સવારોં ઔર કઈ પૈદલ દસ્તોં કા ઈઝાફા કર (બળ્હા) ચુકા થા. જૂન કે આખરી દિનોં મેં દરિયા ઝોરોં પર થા ઔર યે ઉમ્મીદ ન થી કે મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ઉસે ઉબૂર કરને મેં ઈસ કદર મુસ્તઈદી (ચાલાકી) સે કામ લેગા. ઉસને અપને લશ્કર કો ફૌરન પેશ-કદમી કા હુકમ દિયા ઔર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે મુસ્તકર(ઠિકાને) સે દો કોસ કે ફાસ્લે પર પળાવ ડાલ દિયા

ચંદ દિન દોનોં અફવાજ (ફૌજોં) કે ગશ્તી (ફિરને વાલે) દસ્તોં કે દરમિયાન મામૂલી ઝળપેં હોતી રહીં. બિલ આખિર એક શામ મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને એક ફૈસ્લા કુન જંગ લળને કા ફૈસ્લા કિયા. રાત કે વકત ઈશા કી નમાઝ કે બાદ ઉસને મશઅલ કી રૌશની મેં અપની બીવી કે નામ એક ખત લિખ કર કાસિદ કે હવાલે કિયા.

રફીકે હયાત (જીવન સાથી)!

ખુદા તુમ્હેં એક મુજાહિદ કી બીવી કા અઝમ ઔર હૌસ્લા અતા કરે. મૈં સુબહ દુશ્મન કી બેશુમાર ફૌજ કે સાથ એક ફૈસ્લાકુન જંગ લળને જા રહા હૂં ઔર યે મકતૂબ (ખત) તુમ્હારે હાથોં તક પહોંચને સે પેહલે સિંધ કી કિસ્મત કા ફૈસ્લા હો ચુકા હોગા. મેરા દિલ ગવાહી દેતા હૈ કે ખુદા મુઝે ફતહ (જીત) દેગા. મુઝે અપને સિપાહિયોં પર નાઝ હૈ ઔર સિપાહિયોં સે ઝિયાદા અરબોં કી ઉન માઓં પર નાઝ હૈ જિનકા દૂધ ઉનકી રગોં મેં ખૂન બન કર બેહ રહા હૈ. જિન્હોં ને ઉન્હેં બચપન મેં લોરિયાં દેતે વકત બદર વ હુનૈન (ઈસ્લામ કી શુરૂ કી જંગોં) કી દાસ્તાનેં

સુનાઈ. મુઝે ઉન બીવિયોં પર નાઝ હૈ જિનકી ફર્ઝ શનાસી (ફર્ઝ પેહચાનને) ને ઉનકે શૌહરોં કો ગાઝિયોં કી ઝિંદગી ઔર શહીદોં કી મૌત કી તમન્ના કરના સિખાયા હૈ. જિનકી મુહબ્બત ને ઉનકે પાંવ મેં ઝંજીરેં પેહનાને કી બજાય ઉન્હેં તસ્ખીરે આલમ (દુનિયા પર કબ્ઝા કરને) કા સબક દિયા હૈ. ઔર મુઝે ઈત્મીનાન હૈ કે જબ તક ઈન મુજાહિદોં કી રગોં સે ખૂન કા આખરી કતરા નહીં બેહ જાતા યે ઈસ્લામ કા ઝંડા સરનિગૂં (ઊંધા) નહીં હોને દેંગે.

મૈં તુમ્હારી ઔર અમ્માજાન કી જુદાઈ સે કભી પરેશાન નહીં હુવા. મૈં તુમ્હારી યાદ સે ભી ગાફિલ નહીં લેકિન જબ મૈં અપને સાથ હઝારોં ઈન નૌજવાનોં કો દેખતા હૂં જો ખુદા કી રાહ મેં સબ્ર ઔર શુક્ર કે સાથ અપની બીવિયોં, માઓં ઔર દૂસરે અઝીઝોં (રિશ્તેદારોં) કી જુદાઈ બરદાશ્ત કર રહે હૈં તો મુઝે ઈસ બાત સે બળી ખુશી હોતી હૈ કે મૈં ભી ઉનમેં સે એક હૂં. પિછલી જંગોં મેં જો નૌજવાન શહીદ હો ચુકે હૈં ઉનમેં સે બાઝ કી માઓં ને મુઝસે ખત લિખ કર યે પૂછા હૈ કે ઉનકે બેટોં કા ખૂન એળિયોં પર તો નહીં ગિરા ઔર અગર મૈં શહીદ હો જાઉં તો મુઝે તવક્કોઅ (ઉમ્મીદ) હૈ કે મેરી માં ભી મેરે સાથિયોં સે યહી સવાલ પૂછેગી.

મૈં તુમસે યે વાદા કર ચુકા હૂં કે જબ તક બેવા ઔરતેં ઔર યતીમ બચ્ચે રિહા (આઝાદ) ન હોંગે મૈં અપની રફતાર સુસ્ત ન હોને દૂંગા. ઔર મૈં યે વાદા પૂરા કરકે રહૂંગા. ઔર તુમ મુઝસે વાદા કર ચુકી હો કે તુમ મેરી શહાદત (શહીદ હોને) પર આંસૂ નહીં બહાઓગી. તુમ ભી અપના વાદા પૂરા કરના. અમ્મીજાન સે મેરા મુઅદબાના (અદબ વાલા) સલામ કેહના. મૈં ઉનકે નામ

એક અલાહિદા (અલગ) ખત લિખ રહા હૂં.

તુમ્હારા મુહમ્મદ"

દૂસરા ખત માં કો લિખને કે બાદ મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) મૈદાને જંગ કા નકશા દેખને મેં મસરૂફ હો ગયા.

(૨)

સુબહ કી નમાઝ કે બાદ મુસલમાનોં કી ફૌજ કીલ કાંટે સે લેસ હો કર સફોં મેં ખળી હો ગઈ. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને ઘોળે પર સવાર હોકર એક પૂરજોશ તકરીર કી.

"અલ્લાહ તઆલા ઔર રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ કે સિપાહિયો ! આજ તુમ્હારી શુજાઅત, તુમ્હારે ઈમાન ઔર તુમ્હારે ઈસાર (કુર્બાની) કે ઈમ્તિહાન કા દિન હૈ. દુશ્મન કી તઅદાદ (ગિન્તી, ઝિયાદતી) સે ન ઘબરાના. તારીખ શાહિદ (ઈતિહાસ ગવાહ) હૈ કે કુફ્ર વ ઈસ્લામ કે તમામ ગુઝિશ્તા મઅરિકોં (પિછલી જંગોં) મેં બાતિલ કે અલમ–બરદાર (ઝૂટ, ઝુલ્મ કા ઝંડા ઉઠાને વાલે) હક પરસ્તોં (સચ્ચોં) કે મુકાબલોં મેં ઝિયાદા થે. ઔર હક પરસ્તોં ને હમેશા યે સાબિત કિયા કે ફૌજ કી તાકત કા રાજ અફરાદ કી તઅદાદ મેં નહીં બલ્કે ઉનકે ઈમાન કી પુખ્તગી (પક્કે પન) ઔર ઉનકે મકાસિદ કી બુલંદી મેં હૈ. હમારી જંગ કિસી કૌમ કે ખિલાફ નહીં, કિસી મુલ્ક કે ખિલાફ નહીં, બલ્કે દુનિયા કે તમામ ઉન સરકશ ઈન્સાનોં કે ખિલાફ હૈ જો ખુદા કી ઝમીન પર ફસાદ ફૈલાતે હૈં.

હમ રૂએ ઝમીન પર અપની સલામતી ઔર અપને સાથ દુનિયા કે તમામ ઈન્સાનોં કી સલામતી ચાહતે હૈં. ખુદા કી ઝમીન પર સલામતી કા રાસ્તા સિર્ફ ઈસ્લામ હૈ.

યે વો દીન હૈ જો દુનિયા સે આકા ઔર ગુલામ, ગોરે ઔર કાલે, અરબી ઔર અજમી કી તમીઝ (ફર્ક) મિટાતા હૈ. હમારા મકસદ ઈસ દીન કી ફતહ હૈ. ઔર ઈસ મકસદ કે લિયે જીના ઔર મરના દુનિયા કી સબસે બળી સઆદત (ખુશ કિસ્મતી) હૈ. હમારે આબા વ અજદાદ (બાપ દાદા) ઈસ મકસદ કે લિયે લળે. ખુદા ને ઉનકી મુઠ્ઠીભર જમાઅત કે સામને દુનિયા કે બળે બળે જાબિર ઔર કાહિર (ઝાલિમ) શહેનશાહોં કી ગરદનેં ઝુકા દીં.

અરબ કે શેહ–સવારો ! તુમ્હેં અપને મુકદ્દર પર ફખ્ર કરના ચાહિયે કે ખુદા ને અપને દીન કી ઈશાઅત (ફૈલાને) કે લિયે તુમ્હેં મુન્તખબ કિયા (ચુના). તુમને ખુદા કી રાહ (રાસ્તે) મેં સર ધળ કી બાઝી લગાઈ ઔર ખુદા ને તુમ્હેં અર્ઝો સમા (ઝમીન વ આસમાન) કી નેઅમતોં સે માલામાલ કર દિયા. વો વકત યાદ કરો જબ ખુદા ને અપને ૩૧૩ બેસર વ સામાન બંદોં કો બેહતરીન હથિયારોં સે મુસલ્લહ લશ્કર (હથિયાર વાલી ફૌજ) પર ફતહ દી. કાદસિયા, યરમૂક ઔર અજનાદીન કે મૈદાનોં મેં હક કી એક તલવાર કે મુકાબલે મેં બાતિલ કી દસ ઔર બાઝ ઔકાત ઈસસે ભી ઝિયાદા તલવારેં બેનિયામ હુઈ (નિકલી). લેકિન ખુદા ને હમેશા હક પરસ્તોં કો ફતહ દી. ખુદા આજ ભી તુમ્હારી મદદ કરેગા. લેકિન યાદ રખો કુદરત કે ફૈસ્લે અટલ હૈં. કુદરત સિર્ફ ઉનકી મદદ કરતી હૈ જો અપની મદદ આપ કરતે હૈં. તુમ અપને ફરાઈઝ સે ઓહદા બર આ હુવે (ફર્ઝ પૂરે કિયે) બગૈર ખુદા કે ઈન્આમાત કે મુસ્તહિક(હકદાર) નહીં હો સકતે. કુદરત કા દસ્તે શફકત (મહેરબાની કા હાથ) સિર્ફ ઉનકી તરફ દરાઝ હોતા (ફૈલતા) હૈ જો તીરોં કી બારિશ મેં સીના સિપર હોતે

(ખતરે કે વક્ત જમ કર મુકાબલા કરતે) હૈં. જો ખંદકોં કો અપની લાશોં સે પાટતે હૈં. કુદરત કે ઈન્આમાત સિર્ફ ઉન અકવામ (કૌમોં) કે લિયે હૈં જિનકી તારીખ (ઈતિહાસ) કા હર સફહા (પાના) શહીદોં કે ખૂન સે રંગીન હૈ.

યાદ રખો ! બની ઈસ્રાઈલ ભી ખુદા કી લાડલી ઉમ્મત થી લેકિન જબ વો રાહે હક(હક કે રાસ્તે) મેં જિહાદ કી ઝિમ્મેદારી ખુદા ઔર ઉસકે પૈગમ્બર અલૈહિસ્સલામ કો સૌંપ કર આરામ સે બૈઠ ગએ તો કુદરત ને ઉન્હેં ધુતકાર દિયા ઔર ઉન્હેં આજ ઉસ ઝમીન પર જાએ-પનાહ (પનાહ લેને કી જગહ) નહીં મિલતી જિસ પર કિસી ઝમાને મેં ઉનકે ઈકબાલ કે પરચમ (બુલંદી કે ઝંડે) લેહરાતે થે. ખુદા વો દિન ન લાએ કે તુમ ભી બની ઈસ્રાઈલ કી તરહ અપની કિતાબે ઝિંદગી સે જિહાદ કા બાબ ખારિજ કર દો (જિહાદ કા સબક નિકાલ દો).

મેરે દોસ્તો ઔર ભાઈયો ! આજ તુમ્હારે લિયે એક સખ્ત આઝમાઈશ કા દિન હૈ. તુમ્હેં બદર વ હુનૈન કે મુજાહિદોં કી સુન્નત અદા કરની હૈ. તુમ્હેં કાદસિયા ઔર યરમૂક કે શહીદોં કે નકશે કદમ પર ચલ કર દિખાના હૈ. મેરા ઈમાન હૈ કે આજ કે દિન ફતહ કે લિયે ખુદા ને જિસ જમાઅત કો મુન્તખબ કિયા (ચુના) હૈ વો તુમ હો. યકીન હૈ કે હક કી તલવારોં કે સામને સિંધ કા લોહા, રુમ વ ઈરાન કે લોહે કે મુકાબલે મેં સખ્ત સાબિત ન હોગા. ઝાલિમ લોગ કભી બહાદુર નહીં હોતે. લેકિન મૈં ફિર એક બાર તુમ્હેં યે હિદાયત કરતા હૂં કે હક કી રાહ કો કુફ્ર કે કાંટોં સે પાક કરતે વકત યે ખયાલ રખના કે તુમ કોઈ મહેકતા હુવા ફૂલ ભી અપને પાંવ સે ન મસલ ડાલો. ગિરે હુવે દુશ્મન પર વાર ન કરના, ઔરતોં બચ્ચોં ઔર બૂઢો

પર તુમ્હારા હાથ ન ઉઠે. મૈં જાનતા હૂં કે સિંધ કે રાજા ને અરબ ઔરતોં ઔર બચ્ચોં કે સાથ બહોત બુરા સુલૂક કિયા હૈ ઔર મુઝે ડર હૈ કે ઈન્તિકામ (બદલે) કા જઝબા તુમ્હેં કહીં ઝુલ્મ પર આમાદા ન કર દે. ખુદા કે કાનૂન મેં તૌબા કરને વાલોં કે લિયે હર વકત રહમ કી ગુંજાઈશ હૈ. દુશ્મન કો મગલૂબ કરો(હરાઓ) ઔર ઉસ પર યે સાબિત કરદો કે હમારી ગૈરત ખુદા કી ગૈરત હૈ ઔર હમારી તલવાર ખુદા કી તલવાર હૈ. લેકિન જબ વો અપની શિકસ્ત કા એતિરાફ કરે (હાર માને) ઔર તુમ સે પનાહ માંગે તો ઉસે ઉઠા કર ગલે લગા લો ઔર કહો કે ઈસ્લામ કી રહમત કા દરવાઝા કિસી કે લિયે બંદ નહીં.

તુમ જાનતે હો કે ઈસ દુનિયા મેં કિસી કો ઈતના નહીં સતાયા ગયા જિસ કદર કુફ્ફારે મક્કા ને પૈગમ્બરે ઈસ્લામ અલૈહિસ્સલામ કો સતાયા થા. ઝુલ્મ કે તરકશ મેં કોઈ ઐસા તીર ન થા જિસસે ઉનકે મુકદ્દસ જિસ્મ કો મજરૂહ (ઝખ્મી) કરને કી કોશિશ ન કી ગઈ હો. રહમતુલ લિલઆલમીન કી આંખોં કે સામને ઉનકે જાંનિસારોં (જાન કુર્બાન કરને વાલોં) કે સીનોં પર તપતે હુવે પથ્થર રખે ગએ ઔર જબ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ ને હિજરત કી તો ઝાલિમોં ને આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ કા પીછા ન છોળા. મદીને કી જંગોં મેં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ કે કઈ જાંનિસાર શહીદ હુવે લેકિન ફત્હે મક્કા (મક્કા જીતને) કે બાદ અપને દુશ્મનોં કે સાથ જો સુલૂક હુઝૂરે પુરનૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ ને કિયા ઉસકી મિસાલ દુનિયા કી તારીખ મેં નહીં મિલતી. ઔર યે ઉસી નેક સુલૂક કા નતીજા થા કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ કે બદતરીન દુશ્મન આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ

વસલ્લમ કે બેહતરીન જાંનિસાર બન ગએ. આજ તુર્કિસ્તાન ઓર અફ્રીકા કે હર ઉસ મુલ્ક કે બાશિંદે (રેહને વાલે) જો કિસી ઝમાને મેં હમારે ખિલાફ નબરદ આઝમા હુવે (લળે) થે ઈસ્લામ કી ફતહ કે લિયે હમારે દોશ બદોશ (કાંધે સે કાંધા મિલા કર) લળ રહે હૈં. યે કૌન કેહ સકતા હૈ કે યે સિંધ બલ્કે યે સારા હિંદુસ્તાન કિસી દિન શામ ઓર મિસર કી તરહ દીને હક કી ફતહ કે લિયે હમારા સાથ નહીં દેગા. મેરે દોસ્તો! આજ તુમ્હારી મંઝિલ બરહમન આબાદ હૈ. આઓ હમ ફતહ (જીત) કે લિયે દુઆ કરેં."

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને યે કેહ કર હાથ ઉઠાએ ઓર દુઆ કી. "અય સઝા ઓર જઝા કે માલિક! હમ તેરે દીન કી ફતહ ચાહતે હૈં. હમેં અપને અસ્લાફ (બુઝુર્ગો) કા જઝબા અતા કર. અય રબ્બલ આલમીન ! હશર કે દિન હમારી માઓં કો શર્મસાર (શર્મિન્દા) ન કરના. હમેં ગાઝિયોં (કાફિરોં સે લળને વાલે મુસલમાનોં) કી ઝિંદગી ઓર શહીદોં કી મૌત અતા કર."

(૩)

શામ તક સિંધ કી ફૌજ રાજા દાહિર કે અલાવા ૩૦,૦૦૦ લાશેં મૈદાન મેં છોળ કર પસ્પા હો (પીછે હટ) ચુકી થીં. ફૌજ કે વો દસ્તે જિન્હેં તીસરે પહેર હી અપની શિકસ્ત (હાર) કા યકીન હો ચુકા થા, અરવર કા રુખ કર ચુકે થે. બાકી ફૌજ ને રાજા દાહિર કે કત્લ હો જાને પર હિમ્મત હાર દી ઓર બરહમન આબાદ કા રુખ કિયા.

મુસલમાન કુછ દેર ઉનકા તઆકુબ (પીછા) કરને કે બાદ કૅમ્પ કી તરફ લૌટ આએ. ઈસ જંગ મેં મુસલમાન ઝખ્મિયોં ઓર શહીદોં કી તઅદાદ ૩,૫૦૦ કે કરીબ થી. સિપાહી ઝખ્મિયોં કો મૈદાન સે ઉઠા ઉઠા કર કતારોં

(લાઈનોં) મેં લિટા રહે થે ઔર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) જર્રાહોં (ઑપરેશન કરને વાલોં) કી જમાઅત કે સાથ ઉનકી મરહમ પટ્ટી મેં મસરૂફ થા. ઝુબૈર એક ઝખ્મી કો પીઠ પર ઉઠાએ હુવે મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે કરીબ પહોંચા ઔર ઉસે ઝમીન પર લિટાતે હુવે મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) સે મુખાતિબ હુવાઃ આપ ઝરા દેખ લેં, યે બહોત બુરી તરહ ઝખ્મી હુવા હૈ.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને જલ્દી સે ઉઠ કર ઝખ્મી કે કરીબ પહોંચતે હુવે કહાઃ કૌન? સઅદ?

સઅદ કા ચેહરા ખૂન સે રંગા હુવા થા. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને કપળે સે ઉસકા મુંહ પોંછને કી કોશિશ કી લેકિન ઉસને મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કા હાથ પકળ કર અપને હોંટોં પર એક હલ્કી સી મુસ્કુરાહટ લાતે હુવે કહાઃ અબ ઈસકી ઝરૂરત નહીં. મૈં સિર્ફ આખરી બાર આપકો દેખના ચાહતા હૂં.

ઝુબૈર ઔર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને ઈધર ઉધર દેખા. ખાલિદ ચંદ કદમ કે ફાસ્લે પર ઝખ્મિયોં કો પાની પિલા રહા થા. ઝુબૈર ને ઉસે આવાઝ દી ઔર વો ભાગતા હુવા સઅદ કે પાસ પહોંચા. "ચચા તુમ......." ઉસકી ઝબાન સે બેઈખ્તિયાર નિકલા.

સઅદ ને અપના હાથ ઉસકી તરફ બળ્હા દિયા ઔર ખાલિદ દોનોં હાથોં મેં ઉસે થામ કર બૈઠ ગયા.

સઅદ ને કહાઃ મુઝે અબ મૌત કા ડર નહીં લેકિન મૈં બહોત ગુનેહગાર હૂં, કયા આપકો યકીન હૈ કે ખુદા મુઝે માફ કર દેગા?

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને કહાઃ શહીદોં કા ખૂન ઉનકે તમામ ગુનાહ ધો દેતા હૈ.

સઅદ ને ખાલિદ કી તરફ દેખા ઔર નહીફ

(કમઝોર) આવાઝ મેં કહાઃ બેટા! ઝુહરા કા ખયાલ રખના ઔર ઝુબૈર તુમ્હેં નાહીદ કે મુતઅલ્લિક કુછ કેહને કી ઝરૂરત નહીં સમઝતા. થોળી દેર તક ઉસને યકે બાદ દીગરે (એક કે બાદ એક) ઉન દોનોં કી તરફ દેખા ઔર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે ચેહરે પર નિગાહેં (નઝરેં) ગાળ દીં. ઉસકી આંખોં કી ચમક માંદ (ફીકી) પળ ગઈ. સઅદ ને ચંદ ઉખળે હુવે સાંસ લેને કે બાદ ખાલિદ ઔર મુહમ્મદ બિન કાસિમ(રેહ.) કે હાથ છોળ દિયે. ઈતની દેર મેં સઅદ કે ચંદ ઔર રફીક (સાથી) ભી ઉસકે ગિર્દ જમા હો ચુકે થે.મુહમ્મદ બિન કાસિમ(રેહ.) ને ઉસકી નબ્ઝ પર હાથ રખ કર "ઈન્ના લિલ્લાહિ વઈન્ના ઈલૈહિ રાજિઊન" કહા ઔર અપને હાથ સે ઉસકી આંખેં બંદ કર દીં.

(૪)

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ઉઠ કર ફિર ઝખ્મિયોં કી તરફ મુતવજ્જેહ હોના ચાહતા થા કે એક સવાર અપને આગે એક ઝખ્મી કો લાદે હુવે ઉસકે કરીબ પહોંચા. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને ઉસે દેખતે હી સવાલ કિયાઃ ભીમ સિંઘ તુમ.....! યે કૌન હૈ?

એક સિપાહી ને ઝખ્મી કો ઘોળે સે ઉતાર કર નીચે લિટા દિયા. ભીમ સિંઘ ને ઘોળે સે ઉતરતે હુવે કહાઃ ખાલિદ ! અપને બાપ કી તરફ દેખો!

ખાલિદ સર ઝુકાએ સઅદ કે કરીબ બૈઠા થા. ઉસને ઝખ્મી કો દેખતે હી એક હલ્કી સી ચીખ મારી ઔર ભાગ કર ઉસકા સર અપની ગોદ મેં રખ લિયા. "અબ્બા! મેરે અબ્બા!"

ઝખ્મી કી તરફ સે કોઈ જવાબ ન પા કર વો ભીમ સિંઘ કી તરફ મુતવજ્જેહ હુવાઃ આપ ઈન્હેં કહાં સે લાએ?

યે કૈસે ઝખ્મી હુવે?

ભીમ સિંઘ ને જવાબ દિયા "મૈં, પિતાજી ઔર યે અરવર કે કૈદખાને સે એક ફૌજી અફસર કી મદદ સે ફરાર હુવે (ભાગે) થે. જબ હમ યહાં પહોંચે તો રાજા કી ફૌજ ફરાર હો રહી થી. ઈન્હોંને પિતાજી કે સમઝાને કે બાવજૂદ સિપાહિયોં કે એક ગિરોહ પર હમલા કર દિયા. મૈં ઔર પિતાજી ને મજબૂરન ઈનકા સાથ દિયા. પિતાજી એક તીર ખા કર ઘોળે સે ગિર પળે ઔર એક હાથી કે પાંવ તલે કુચલે ગએ." યહાં તક કેહ કર ભીમ સિંઘ ખામોશ હો ગયા ઔર ઉસકી આંખોં મેં આંસૂ ભર આએ. થોળી દેર બાદ ઉસને સંભલને કી કોશિશ કરતે હુવે કહા "ઔર યે બેતહાશા આગે બળ્હતે ગએ. ૫–૬ સિપાહિયોં કો મારને કે બાદ યે ઝખ્મી હોકર ઘોળે સે ગિર પળે. ઈનકી આખરી ખ્વાહિશ થી કે મૈં અપને બેટે સે મિલના ચાહતા હૂં. આપ ઈન્હેં અચ્છી તરહ દેખેં. મેરા ખયાલ હૈ કે યે અભી તક ઝિંદા હૈં."

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને ચંદ સિપાહિયોં કી તરફ ઈશારા કિયા ઔર કહા "તુમ ઈનકે સાથ જાઓ ઔર ઈન કે પિતાજી કી લાશ ઉઠા લાઓ" ઔર ખુદ અબુલ હસન કી તરફ મુતવજ્જેહ હુવા ઔર ઉસકી નબ્ઝ પર હાથ રખતે હુવે કહાઃ ઈન્હેં ગશ (બેહોશી) આ ગયા હૈ પાની લાઓ.

એક સિપાહી ને અપને મુશકીઝે (પાની ભરને કી ચમળે કી થૈલી) સે પાની કા ગ્લાસ ભર કર પેશ કિયા. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને અબુલ હસન કા મુંહ ખોલતે હુવે ઉસે પાની કે ચંદ ઘૂટ પિલા દિયે. અબુલ હસન ને હોશ મેં આ કર આંખેં ખોલીં લેકિન ખાલિદ કો પેહચાનતે હી ઉસ પર થોળી દેર કે લિયે ફિર ગશી તારી

હો (બેહોશી છા) ગઈ. ઉસે દોબારા હોશ મેં લાને કે બાદ મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને ઉસકે સીને કે ઝખ્મ કી મરહમ પટ્ટી કી.

ખાલિદ સે અબુલ હસન સે પેહલા સવાલ યે થા "તુમ્હારી અમ્મી કહાં હૈં?"

"વો...... વો...... !" ખાલિદ ઘબરા કર ઈધર ઉધર દેખને લગા.

અબુલ હસન ને અપને ચેહરે પર એક દર્દનાક મુસ્કુરાહટ લાતે હુવે કહા "બેટા! ઘબરાઓ નહીં. મૈં સમઝ ગયા વો ઝિંદા નહીં. નાહીદ કહાં હૈ?"

"વો દીબલ મેં હૈ !"

"તો તુમ્હારી બીવી ભી વહીં હોગી. કાશ ! મૈં મૌત સે પેહલે ઉન્હેં દેખ સકતા લેકિન વો, વો બહોત દૂર હૈં ઔર મૈં ફકત (સિર્ફ) ચંદ ઘળિયોં કા મેહમાન હૂં !"

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને તસલ્લી દેતે હુવે કહા: આપ ફિક ન કરેં મૈં અભી ઉન્હેં બુલા ભેજતા હૂં. ઈન્શા અલ્લાહ વો ડાક કે ઘોળોં પર પરસોં તક યહાં પહોંચ જાએંગી.

અબુલ હસન ને એહસાન–મંદાના નિગાહોં સે મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી તરફ દેખતે હુવે કહા: "શુક્રિયા ! લેકિન મૈં શાયદ પરસોં તક ઝિંદા ન રહૂં."

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને જવાબ દિયા "આપકા ઝખ્મ ઝિયાદા ખતરનાક નહીં. અગર કુદરત કો આપકી મુલાકાત મંઝૂર હૈ તો વો હો કર રહેગી! "

ચૌથે રોઝ તુલૂએ આફતાબ (સૂરજ નિકલને) સે કુછ દેર બાદ અબુલ હસન કે બિસ્તર કે ગિર્દ મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.), ખાલિદ ઔર ઝુબૈર કે અલાવા નાહીદ ઔર ઝુહરા ભી મોજૂદ થીં. નાહીદ ઔર ઝુહરા ને

શામ કે વકત ઉસ જગહ પહોંચને કે બાદ સફર મેં થકાવટ સે ચૂર હોને કે બાવજૂદ ઝુબૈર ઔર ખાલિદ કી તરહ સારી રાત અબુલ હસન કી તીમારદારી (દેખભાલ) મેં કાટી થી.

નઝઅ (દમ ટૂટને) સે કુછ દેર પેહલે નાહીદ ઔર ઝુહરા કી તરહ ખાલિદ કી આંખોં મેં ભી આંસૂ દેખ કર અબુલ હસન ને કહાઃ બેટા ! મૈં અપને લિયે ઈસસે બેહતર મૌત કી દુઆ નહીં કર સકતા થા. મૌત પર આંસૂ બહાના દુનિયા કી અહમ રસમ હૈ લેકિન શહાદત કી મૌત કે લિયે ઈસ રસમ કો પૂરા કરના શહાદત કા મઝાક ઉડાના હૈ. ઈસ તરહ ડુબ્ડુબાઈ હુઈ આંખોં સે મેરી તરફ ન દેખો, મુઝે આંસુઓ સે નફરત હૈ. ઝિંદગી કી કઠિન મનાઝિલ મેં એક મુસલમાન કી પૂંજી આંસૂ નહીં ખૂન હૈ.

ખાલિદ ને આંસૂ પોંછ ડાલે ઔર કહાઃ અબ્બાજાન! મુઝે માફ કર દીજિયે.

દોપહર કે વકત અબુલ હસન ને દાઈયે અજલ કો લબ્બૈક કહા (વફાત પા ગએ, મર ગએ).

બરહમન આબાદ સે અરવર તક

બરહમન આબાદ પહોંચ કર જયસિંઘ ને ચારોં તરફ હરકારે (પૈગામ લે જાને વાલે) દૌડાએ. રાજા દાહિર કી શિકસ્ત (હાર) સે પેહલે મુલતાન સે લેકર રાજપૂતાના તક કઈ રાજા ઔર સરદાર અપની અપની અફવાજ કે સાથ ઉસકી મદદ કે લિયે રવાના હો ચુકે. થે લેકિન નૈરૂન કી ફતહ કે બાદ જબ મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને બરહમન આબાદ કા રુખ કરને કી બજાય સિયૂન ઔર સોસ્તાન કી તરફ પેશ-કદમી શુરૂ કી તો ઉન્હેં યે ઈત્મીનાન હો ગયા કે બરહમન આબાદ કે કરીબ ફૈસ્લાકુન જંગ લળને કે લિયે અભી કાફી વકત હૈ. જૂન મેં દરિયા ભી ઝોરોં પર થા ઔર કિસી કો ભી યે ઉમ્મીદ ન થી કે મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ઉસે ઉબૂર કરને કે લિયે પાની ઉતર જાને કા ઈન્તિઝાર નહીં કરેગા. ઈસલિયે ઉન્હોં ને રાસ્તે કી મનાઝિલ (મંઝિલેં) નિહાયત સુકૂન વ ઈત્મીનાન સે તય કીં. રાજા દાહિર કો બઝાતે ખુદ અપને અંદાઝે સે બહોત પેહલે મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે મુકાબલે મેં સફ-આરા (જંગ કે લિયે તય્યાર) હોના પળા ઔર દૂર દરાઝ કે આને વાલે બહોત કમ મદદગાર વકત પર પહોંચ સકે.

સિંધ કી અફવાજ કી શિકસ્ત ઔર ઈસસે ઝિયાદા રાજા દાહિર કી મૌત કી ગૈર મુતવક્કેઅ ખબર ને ઉનમેં સે અકસર કો બદદિલ કર દિયા ઔર જયસિંઘ કી મદદ કે લિયે બરહમન આબાદ પહોંચને કી બજાય વાપસ હોને લગે. જયસિંઘ ઉન લોગોં કી મદદ કે ભરોસે પર એક ફૈસ્લાકુન જંગ લળને કા ઈરાદા કર રહા થા. ચુનાંચે ઉસને યે મશહૂર કર દિયા કે રાજા દાહિર મરા નહીં, વો શિકસ્ત

ખાને (હારને) કે બાદ જુનૂબી હિંદ કે રાજાઓં કી મદદ હાસિલ કરને કે લિયે જા ચુકા હૈ ઔર ચંદ દિનોં તક અપને સાથ એક લશ્કરે જર્રાર(ભારી ફોજ) લેકર બરહમન આબાદ પહોંચ જાએગા. જયસિંઘ કે હરકારોં ને માયૂસ હો કર લૌટને વાલે રાજોં ઔર સરદારોં કો યે ખબર સુનાઈ તો વો આખરી ફતહ મેં હિસ્સેદાર બનને કી ઉમ્મીદ પર યકે બાદ દીગરે (એક કે બાદ એક) ઉસકે ઝંડે તલે જમા હોને લગે.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે પાસ યે ખબરેં પહોંચીં તો ઉસને ફૌરન પેશ–કદમી કી. જયસિંઘ કે ઝંડે તલે કરીબન ૫૦,૦૦૦ સિપાહી જમા હો ચુકે થે ઈસલિયે ઉસને શહેર સે બાહર નિકલ કર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કા મુકાબલા કિયા. મુહમ્મદ બિન કાસિમ(રેહ.) કી ફોજ મેં ભી સિંધ કે અવામ કે અલાવા કઈ સરદાર શામિલ હો ચુકે થે. ઉન સરદારોં કી કિયાદત (સરદારી) ભીમસિંઘ કે સુપુર્દ(હવાલે) થી. બરહમન આબાદ કી દીવારોં કે બાહર ઘમસાન કા રન પળા(બળી ભારી જંગ હુઈ). જયસિંઘ કે રાજપૂત સાથી નિહાયત બહાદુરી કે સાથ લળે ઔર સિંધી સિપાહી અરબોં કે ઝંડે તલે અપને હમ વતનોં કી એક બળી તઅદાદ દેખ કર બદદિલ હો ગએ. ભીમ સિંઘ કે બાઝ પુરાને સાથિયોં ને ઉસકી આવાઝ પર લબ્બૈક કહા ઔર જંગ શુરૂ હોને સે પેહલે હી મુસલમાનોં કી ફોજ કે સાથ આ મિલે. ફિર ભી જયસિંઘ કો નએ મદદગારોં કી ફોજ કી તઅદાદ પર ભરોસા થા ઔર ઉસને બહાદુરી સે મુકાબલા કિયા. તીસરે પહેર સિંધી અફવાજ કે પાંવ ઉખળ ગએ ઔર જયસિંઘ ૨૦,૦૦૦ લાશેં મૈદાન મેં છોળ કર જુનૂબ કી તરફ ભાગ નિકલા.

(૨)

બરહમન આબાદ કે શાહી મહેલ કે એક કમરે મેં રાજા દાહિર કી સબસે છોટી ઔર સબસે ઝિયાદા મેહબૂબ રાની સુનેહરી મસ્નદ (તખ્ત) પર રૌનક અફરોઝ થી. રાની કા નામ લાઢી થા. ઉસકે ખૂબસૂરત ચેહરે પર હુઝનો મલાલ કે આસાર (ગમ કે નિશાન) થે. ચંદ ખાદિમાએં (નૌકરાનિયાં) ઔર ઉમરા ઈર્દ ગિર્દ (આસપાસ) હાથ બાંધે ખળે થે.

પ્રતાપ રાય સર ઝુકાએ આહિસ્તા આહિસ્તા (ધીરે ધીરે) કદમ ઉઠાતા કમરે મેં દાખિલ હુવા ઔર રાની કે કરીબ પહોંચ કર આહિસ્તા સે બોલાઃ મહારાની! જયસિંઘ કો શિકસ્ત હો ચુકી હૈ ઔર દુશ્મન થોળી દેર મેં શહેર પર કબ્ઝા કરને વાલા હૈ. અબ હમારે લિયે ભાગ નિકલને કે સિવા કોઈ ચારા નહીં હમ સુરંગ કે રાસ્તે નિકલ સકતે હૈં.

રાની ને તુર્શરૂઈ (બદ મિઝાજી) સે જવાબ દિયાઃ શિકસ્ત (હારને) કે મુતઅલ્લિક મેરે પાસ ઈત્તિલા (ખબર) લાને કે લિયે મહેલ કી ઔરતેં કાફી થીં. તુમ મૈદાન છોળ કર કયૂં આએ?

"મહારાની કી હિફાઝત મેરા ફર્ઝ થા. અબ બાતોં કા વકત નહીં, ચલિયે મૈંને સુરંગ કે દૂસરે સિરે પર ઘોળે કા ઈન્તિઝામ કર દિયા હૈ. આપ કિસી ખતરે કા સામના કિયે બગૈર અરવર પહોંચ સકતી હૈં!"

રાની ને તિનક કર કહાઃ મૈં તુમ્હારે જૈસે બુઝદિલ કી હિફાઝત મેં જાન બચાને પર એક બહાદુર દુશ્મન કે હાથોં મૌત કો તરજીહ દૂંગી (બેહતર સમઝૂંગી).

પ્રતાપ રાય ને ખિસ્યાના હો કર કહાઃ યે મેરે સાથ ઈન્સાફ નહીં. મૈં આપકા એક વફાદાર ખાદિમ (નૌકર) હૂં.

"તુમ્હારે લિયે ઈન્સાફ કા વકત આ ચુકા હૈ." યે કેહતે હુવે રાની મસ્નદ સે ઉઠ કર ખળી હો ગઈ.

પ્રતાપ રાય ને પરેશાન હોકર કહા:મહારાની! આપ કયા કેહ રહી હૈં મૈં આપકી ભલાઈ કી બાત કેહતા હૂં.

રાની ને ગરજતી હુઈ આવાઝ મેં કહા: તુમ ઈસ મુલ્ક કે સબસે બળે દુશ્મન હો. સિંધ પર યે મુસીબત તુમ્હારી વજહ સે આઈ. મહારાજ કો અરબોં કે સાથ જંગ મોલ લેને કે લિયે તુમને વરગલાયા. જયરામ કો તુમને હમારા દુશ્મન બનાયા. ભીમ સિંધ, ઉધય સિંધ જૈસે બહાદુર સિપાહી તુમ્હારી વજહ સે દુશ્મન કે સાથ જા મિલે. પિછલી જંગ કે મૈદાન મેં સબસે પેહલે ભાગને વાલે તુમ થે. ઔર અબ તુમ મેરી જાન બચાને કે લિયે નહીં, બલ્કે અપની જાન કે ખૌફ સે મુઝે અપને સાથ લે જાના ચાહતે હો. અરબ ઔરતોં પર હાથ નહીં ડાલતે ઈસલિયે હમારી વજહ સે શાયદ વો તુમ્હેં ભી છોળ દેં.

પ્રતાપ રાય ને કહા: મહારાની! આપ કયા કેહ રહી હૈં. સુનિયે! દુશ્મન કિલ્એ મેં દાખિલ હો રહા હૈ. અબ વો કોઈ દમ મેં ઈધર આને વાલા હૈ. અગર આપકો ઉસકી કૈદ કી ઝિલ્લત(ઝલીલ હોને) કા ખૌફ નહીં તો મૈં જાતા હૂં.

પ્રતાપ રાય ને યે કેહ કર વાપસ મુળના ચાહા લેકિન રાની ને આગે બળ્હ કર ઉસકા રાસ્તા રોક લિયા ઔર એક ચમકતા હુવા ખંજર દિખાતે હુવે કહા: ઠેહરો ! અભી તુમ્હારા ફૈસ્લા નહીં હુવા.

પ્રતાપ રાય ને લોગોં કો નંગી તલવારોં કે સાથ અપને ગિર્દ (પાસ) જમા હોતે દેખા તો એક તરફ જસ્ત લગા કર (કૂદ કર) તલવાર સોંત લી. રાની એક દરબારી કે હાથ સે તલવાર લેકર આગે બળ્હી ઔર બોલી : બુઝદિલ! તુમ્હારે હાથ તલવાર ઉઠાને કે લિયે નહીં ચૂળિયાં પહેનને

કે લિયે બનાએ ગએ હૈં.

પ્રતાપ રાય ને એક ઝખ્મી દરિંદે કી તરહ રાની પર હમલા કિયા લેકિન વો અચાનક કતરા કર એક તરફ હો ગઈ. પેશતર (પેહલે) ઈસકે કે પ્રતાપ રાય દૂસરી બાર તલવાર ઉઠાતા ચાર સિપાહિયોં કી તલવાર ઉસકા સીના છલની કર ચુકી થીં.

(૩)

કિલ્એ મેં ચારોં તરફ "અલ્લાહુ અકબર" કે નઅરે સુનાઈ દે રહે થે. રાની ને મહેલ કે બાલાખાને કે એક દરીચે (ખિડકી) સે ચારોં તરફ નિગાહ દોડાઈ. કિલ્એ કે દરવાઝે પર સિંધ કે પરચમ (ઝંડે) કી બજાય ઈસ્લામી પરચમ લેહરા રહા થા. નીચે કુશાદા (ફૈલે હુવે) સહેન મેં મુસલમાનોં કી ફૌજ જમા હો રહી થી. સબસે આગે એક નૌજવાન સુફેદ ઘોડે પર સવાર થા ઔર સિંધ કે બેશુમાર સિપાહી "મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી જય" કે નઅરે લગા રહે થે. એક દરબારી ને સુફેદ ઘોડે કી તરફ ઈશારા કરતે હુવે કહા: મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) વો હૈ!

રાની ગઝબ આલૂદ નિગાહોં (ગુસ્સા ભરી નઝરોં) સે ઉસકી તરફ દેખને લગી. એક બૂઢે સરદાર ને આગે બઢ કર કહા: મહારાની! અબ ભી ભાગ નિકલને કા વક્ત હૈ.

રાની ને એક સિપાહી કે હાથ સે તીર કમાન છીન કર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી તરફ નિશાના બાંધતે હુવે કહા: ભાગને વાલે રાજોં ઔર રાનિયોં કે લિયે ઈસ દુનિયા મેં કોઈ જગહ નહીં!

લેકિન અચાનક કિસી કે પાંવ કી આહટ સુનાઈ દી ઔર રાની કી તવજ્જોહ થોડી દેર કે લિયે દાએં (સીધે)

હાથ એક દરવાઝે કી તરફ મબ્ઝૂલ હો ગઈ. ભીમ સિંઘ ચંદ સરદારોં કે હમરાહ નમૂદાર (સાથ ઝાહિર) હુવા. રાની ને ઉસે દેખ કર મુંહ ફેર લિયા ઔર દોબારા મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી તરફ નિશાના બાંધને લગી. નીચે સે ચંદ સિપાહિયોં ને શોર મચાયા ઔર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) અચાનક એક તરફ ઝુક ગયા. પેશ્તર (પેહલે) ઈસકે કે ભીમ સિંઘ ભાગ કર રાની કા હાથ રોકતા તીર કમાન સે નિકલ ચુકા થા. રાની ને અપના વાર ખાલી દેખ કર દૂસરા તીર ચળ્હાને કી કોશિશ કી લેકિન ભીમ સિંઘ ને આગે બળ્હ કર ઉસકે હાથ સે કમાન છીનતે હુવે કહાઃમહારાની! આપ કયા કર રહી હૈં? ભગવાન કા શુક્ર હૈ કે તીર ચલાતે વકત આપકે હાથ કાંપ રહે થે વરના આપ એક ફાતેહ લશ્કર (જીતને વાલી ફૌજ) કે ઈન્તિકામ કા તસવ્વુર (બદલે કા ખયાલ) નહીં કર સકતીં. અગર આપ યે સમઝતી હૈં કે ઉનકે સિપેહ સાલાર (ફૌજ કે સબસે બળે કમાન્ડર) કી મૌત ઈસ ફૌજ કા હૌસ્લા પસ્ત (હિમ્મત કમ) કર સકતી હૈ તો આપ ગલતી પર હૈં. યે ફૌજ વો નહીં જો સિપેહ સાલાર કી મૌત કે બાદ મૈદાન છોળ કર ભાગ જાતી હે ઉનકા હર સિપાહી સિપેહ સાલાર હે.

રાની ને જઝબાત કી શિદ્દત સે આબ્દીદા હો કર (રો કર) ભીમ સિંઘી કી તરફ દેખા ઔર કહાઃ ભીમ સિંઘ! અબ તુમ કયા ચાહતે હો? કયા અબ તક તુમ અપના બદલા નહીં લે ચુકે?

ભીમ સિંઘ ને જવાબ દિયાઃ મૈં સિર્ફ યે પૂછને આયા હૂં કે અરબ કૈદી કહાં હૈં. કૈદખાને સે સિર્ફ સરાનદીપ કે મલ્લાહ (કશ્તી ચલાને વાલે) મિલે હૈં. મુઝે વહાં સે યે માલૂમ હુવા હૈ કે અરબ કૈદી રાજા કી મૌત કે

બાદ ઈસ મહેલ મેં લાએ ગએ થે. મુઝે યકીન હૈ કે આપને ઉનકે સાથ કોઈ બુરા સુલૂક નહીં કિયા હોગા. લેકિન મુઝે પેહરેદાર ને બતાયા હૈ કે પ્રતાપ રાય ભી આપકે પાસ મૌજૂદ હૈ ઔર મુઝે ડર હૈ કે આપને કહીં ઉસકે કેહને મેં આ કર ઉનકે સાથ કોઈ બદસુલૂકી ન કી હો.

રાની ને કહાઃ ફર્ઝ કરો અગર મૈંને કોઈ બદસુલૂકી (બુરા સુલૂક) કી હૈ તો?

મુસલમાન ઔરતોં પર હાથ નહીં ઉઠાતે લેકિન પ્રતાપ રાય કો વો શાયદ કાબિલે માફી ન સમઝેં!

રાની ને કહાઃ અગર મૈંને અપને હુકમ સે ઉન્હેં કત્લ કરવા દિયા હો તો?

ભીમ સિંઘ ને ચૌંક કર જવાબ દિયાઃ તો મૈં યે સમઝૂંગા કે સિંધ કો અભી ઔર બુરે દિન દેખને હૈં. લેકિન મુઝે આપસે યે ઉમ્મીદ નહીં. મૈં મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કો બતા ચુકા હૂં કે આપને હમેશા કૈદિયોં કે મુતઅલ્લિક મહારાજ ઔર પ્રતાપ રાય કે ખતરનાક ઈરાદોં કી મુખાલફત કી હૈ ઔર વો ઈસકે લિયે આપકે એહસાનમંદ હૈં.

રાની ને કુછ સોચ કર કહાઃ અગર મૈં ઈન કૈદિયોં કો દુશ્મન કે હવાલે કર દૂં તો વો યહાં સે વાપસ ચલા જાએગા?

ભીમ સિંઘ ને જવાબ દિયાઃ ફાતેહ લશ્કર (જીતને વાલી ફૌજ) કો કોઈ શર્ત માનને કે લિયે મજબૂર નહીં કિયા જા સકતા. હમેં ઉસકે સાથ મુસાલહત કે જો મવાકેઅ (સુલહ કે મૌકે) મિલે થે વો હમને તાકત કે નશે મેં ઝાએ (બરબાદ) કર દિયે હૈં ઔર અબ વો અપની ફુતૂહાત કે સૈલાબ કો હિંદુસ્તાન કી આખરી સરહદ (બૉર્ડર) તક લે

જાના ચાહતે હૈં.

"તુમ્હેં યકીન હૈ કે વો અરવર પર હમલા કરેંગે?"

"હાં ! વો શાયદ દો ચાર દિન કે અંદર અંદર હી અરવર કી તરફ પેશ–કદમી કરદેં ઔર મૈં ઈસલિયે આપકે પાસ હાઝિર હુવા હૂં કે અરવર કી હિફાઝત રાજકુમાર ફફફી કર રહા હૈ ઔર આપ શાયદ યે પસંદ ન કરેં કે વો મુસલમાનોં કે ઘોળોં કે સુમોં (ખુરોં) કે નીચે કુચલા જાએ. કૈદિયોં કો મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે હવાલે કરકે આપ ઉસકી જાન બખ્શી કરવા સકતી હૈં. ઉસકે પાસ જિસ કદર સિપાહી હોંગે ઉસસે ઝિયાદા સિપાહી અબ મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી ફૌજ મેં સિંધ સે શામિલ હો ચુકે હૈં. રાજકુમાર જિસ કદર બહાદુર હૈ ઉસી કદર નાતજરુબેકાર હૈ. વો અરબોં કા મુકાબલા નહીં કર સકતા. ઉસકી જાન સિર્ફ ઈસી સૂરત મેં બચ સકતી હૈ કે વો હથિયાર ડાલ દે.

રાની ને ફિર થોળી દેર તઝબ્ઝુબ (સોચ બિચાર, પરેશાની) કે બાદ કહા: મૈંને સુના હૈ કે અરબોં કો દૌલત કા બહોત લાલચ હૈ. અગર વો વાપસ જાને પર રઝામંદ (રાઝી) હોં તો મૈં ઉન્હેં બરહમન આબાદ કે અલાવા અરવર કા ખઝાના ભી દે સકતી હૂં.

ભીમ સિંઘ ને જવાબ દિયા: વો એક ઉસૂલ કે લિયે લળતે હૈં. યહાં તિજારત કે લિયે નહીં આએ.

"તુમ્હારે દિલ મેં અરબોં કે લિયે બહોત ઈઝઝત હૈ. ઉન્હોં ને તુમ પર કયા જાદૂ કિયા?"

ભીમ સિંઘ ને ચંદ કદમ આગે બળ્હ કર નીચે ઈશારા કરતે હુવે કહા: જાદૂ ? ઉધર દેખિયે, ઉનકે જાદૂ ને કિસ પર અસર નહીં કિયા.

રાની ને નીચે નિગાહ (નઝર) દૌળાઈ. શહેર કે

સરકરદા સરદાર ઔર પરોહત (પંડિત) મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે ગિર્દ ઘેરા ડાલ કર ઉસકે પાંવ છૂને કી કોશિશ કર રહે થે ઔર વો ઘોળે સે નીચે ખળા ઉન્હેં હાથોં કે ઈશારોં સે મના કર રહા થા.

ભીમ સિંઘ ને કહા: મહારાની! દેખા આપને. યે વો લોગ હૈં જો થોળી દેર પેહલે ઈસે અપના બદતરીન દુશ્મન સમઝતે થે. જબ ઉસને હમારે મુલ્ક પર હમલા કિયા થા ઉસકે પાસ કુલ ૧૦–૧૨ હઝાર સિપાહી થે ઔર અબ હમારે અપને મુલ્ક સે ૩૦–૪૦ હઝાર કે લગભગ સિપાહી ઉસકી ફૌજ મેં શામિલ હો ચુકે હૈં. હમારે પાસ જિસ્મ કે બચાવ કે લિયે ઢાલેં હૈં લેકિન મુહબ્બત ઔર અખ્લાક (કિરદાર, કેરેકટર) સે દિલોં કે કિલ્એ ફતહ કરને (જીતને) વાલે હમલા આવર (હમલા કરને વાલે) કા કોઈ ઈલાજ નહીં. સિંધ કી આઈંદા (આને વાલી) નસ્લેં મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કો અપને દુશ્મન કી બજાય અપને બેહતરીન દોસ્ત કે નામ સે યાદ કરેંગી. આપ જાનતી હૈં કે મૈં બુઝદિલ નહીં. મૈં શિકસ્ત ખા કર ઝિંદા વાપસ આને કી નિય્યત સે લસ્બેલા નહીં ગયા થા. લેકિન કાશ ! વો મુઝે ઉસ વકત ઉઠા કર અપને સીને સે ન લગાતા જબ મૈં ઝખ્મોં સે ચૂર થા. ઉસને મુઝે મૌત કે મુંહ સે છીના, મેરે ઝખ્મોં પર મરહમ રખા, મેરી તીમારદારી (દેખભાલ) કી ઔર મૈંને મેહસૂસ કિયા કે દુનિયા કી કોઈ તાકત ઐસે દુશ્મન કા મુકાબલા નહીં કર સકતી.

મૈં મહારાજ કે પાસ ઈસલિયે આયા થા કે ઉન્હેં આગ મેં કૂદને સે બચા સકૂં લેકિન મેરે ઔર પિતાજી કે સાથ વો સુલૂક કિયા ગયા જો મુસલમાન અપને દુશ્મનોં કે સાથ ભી નહીં કરતે. અબ ભી મેરે દિલ મેં અપની કૌમ કા દર્દ હે ઔર મૈં આપકે પાસ ઈસલિયે આયા હૂં કે

આપકે બેટે કો તબાહી સે બચા સકૂં. અગર કૈદી આપકે કબ્ઝે મેં હૈં તો ઉન્હેં મેરે હવાલે કર દીજિયે, વો આપકે મહેલ કે દરવાઝે કે સામને પહોંચ ચુકે હૈં. જબ ઉન્હેં યે માલૂમ હુવા કે યહાં આપ હૈં તો ઉન્હોં ને હુકમ દિયા કે કોઈ સિપાહી મહેલ કે અંદર પાંવ ન રખે.''

રાની ને એક કમરે કી તરફ બળ્હતે હુવે કહાઃ આઓ મેરે સાથ!

ભીમ સિંઘ અપને સાથિયોં કો વહાં ઠહેરને કા હુકમ દેકર રાની કે સાથ હો લિયા. રાની ઉસે પેહલે ઉસ કમરે મેં લે ગઈ જહાં પ્રતાપ રાય કી લાશ પળી હુઈ થી. જબ રાની ને યે બતાયા કે પ્રતાપ રાય ઉસકી ખ્વાહિશ સે કત્લ હુવા હે તો ભીમ સિંઘ ને કહાઃ ભગવાન કા શુક્ર હે કે આપકો દોસ્ત ઔર દુશ્મન કી તમીઝ (ફર્ક) હો ગઈ હે.

રાની ને જવાબ દિયાઃ મૈં શુરૂ સે ઈસે અપના દુશ્મન સમઝતી થી લેકિન કાશ! મહારાજ મેરી બાત માનતે. અબ અગર તુમ અરબ કૈદિયોં કો દેખના ચાહતે હો તો વો કોને કે કમરે મેં મૌજૂદ હૈં. મહારાજ ને અપની ઝિંદગી મેં મેરા કહા ન માના. ઉનકી મૌત કે બાદ મૈંને કૈદિયોં કો અપને પાસ મહેમાન રખા હે. લેકિન યે મુસલમાનોં કો ખુશ કરને કી નિય્યત સે ન થા બલ્કે મૈં શુરૂ સે હી મેહસૂસ કર રહી થી કે ઉનકે સાથ ઝુલ્મ હો રહા હે. પ્રતાપ રાય ને ઈન્હેં કત્લ કરને કા મશ્વરા દિયા થા ઔર અગર ઉસકા બસ ચલતા તો વો દરેગ (ઈન્કાર, અફસોસ) ન કરતા.

ભીમ સિંઘ ને કહાઃ બુઝદિલ હમેશા ઝાલિમ હોતે હૈં. કૈદી અબ કયા મેહસૂસ કરતે હૈં?

રાની ને જવાબ દિયાઃ જહાં તક મેરા બસ ચલા હે મૈંને ઉન્હેં કોઈ તકલીફ ન દી. ચલો તુમ દેખ લો.

ભીમ સિંઘ ને કહાઃ કયા યે બેહતર ન હોગા કે મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ખુદ યહાં આ કર દેખ લે. ઉસે તશ્વીશ (ફિક્ર) હૈ.

રાની ને જવાબ દિયાઃ જાઓ લે આઓ ઉસે.

(૪)

રાની કી રેહનુમાઈ મેં મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.), ઝુબૈર, ખાલિદ, નાહીદ ઔર ઝુહરા કે અલાવા ચંદ સાલાર મહેલ કે કોને કે કુશાદા (ફૈલે હુવે) કમરે મેં દાખિલ હુવે. અલી, ખાલિદ કો દેખતે હી ભાગ કર ઉસકે સાથ લિપટ ગયા. રાની ઈસસે પેહલે ખુદ અપની શિકસ્ત ઔર મુસલમાનોં કી ફતહ કા હાલ સુના ચુકી થી. ખાલિદ ઔર ઝુબૈર યકે બાદ દીગરે મુસલમાનોં સે બગલગીર હુવે (ગલે મિલે). ઔરતોં ને નાહીદ કે સાથ ગલે મિલ કર તશક્કુર કે આંસૂ બહાએ. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને બચ્ચોં કે સર પર શફકત કા હાથ રખા. મર્દો સે યકે બાદ દીગરે (એક કે બાદ એક) મુસાફા કિયા ઔર ઔરતોં કો તસલ્લી દી. ઔર સબસે આખિર મેં રાની સે મુખાતિબ હુવાઃ નેક દિલ ખાતૂન (ઔરત)! મૈં આપકા શુક્રિયા અદા કરતા હૂં.

રાની ને મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી તરફ ગૌર સે દેખા. ઉસકી આંખેં યે ગવાહી દે રહી થીં કે યે અલ્ફાઝ રસ્મી નહીં.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને ખાલિદ ઔર ઝુબૈર સે કહાઃ મેરે લિયે બહોત સા કામ બાકી હૈ. તુમ ઈન્હેં અપને સાથ લે કર કયામગાહ મેં પહોંચ જાઓ.

રાની ને કદ્રે (થોળા) ઝિઝકતે હુવે કહાઃ યે લોગ ઈસ મહેલ મેં રેહ સકતે હૈં.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને જવાબ દિયાઃ શુક્રિયા! લેકિન આપકો તકલીફ હોગી.

રાની ને કહાઃ અગર મૈં આપકી કૈદ મેં નહીં તો કલ અરવર ચલી જાઉંગી ઔર યે સારા મહેલ આપકે લિયે ખાલી હોગા.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ(રેહ.) ને કહાઃ આપકો યે કૈસે શક હુવા કે મુસલમાન મેહમાન–નવાઝી કા બદલા યૂં દિયા કરતે હૈં? આપ અગર અરવર જાના ચાહતી હૈં તો મૈં બરહમન આબાદ કે ચંદ સરદાર આપકે સાથ ભેજ સકતા હૂં.

રાની ને સર સે પાંવ તક મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કો દેખા ઔર કહાઃ અગર મૈં અરવર ચલી જાઉં તો કયા વહાં આપકી અફવાજ મેરા તઆકુબ (પીછા) ન કરેંગી?

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને કહાઃ અરવર ઝુલ્મ કી બાદશાહત કા આખરી કિલ્આ હૈ ઔર મૈં ઉસે ફતહ કરને (જીતને) કા ઈરાદા તર્ક નહીં કર (છોળ નહીં) સકતા. મૈં વહાં ઐસે કૈદખાને (જેલ) કા હાલ સુન ચુકા હૂં જિસમેં અબુલ હસન જૈસે કઈ ઔર કૈદી દમ તોળ રહે હૈં.

રાની ને કહાઃ લેકિન અબુલ હસન તો ફરાર હો (ભાગ) ચુકા હૈ ઔર અરવર કે કૈદખાને મેં બાકી કૈદી હમારી રિઆયા (અવામ) હૈં. ઉનકે મુતઅલ્લિક સોચના હમારા કામ હૈ. અગર આપકા કાનૂન હમારે કાનૂન સે અચ્છા હૈ તો ઉસે અપને મુલ્ક મેં ચલાઈયે. હમેં અપને હાલ પર છોળ દીજિયે. અરબોં કે સાથ બદસુલૂકી કી હમેં કાફી સે ઝિયાદા સઝા મિલ ચુકી હૈ.

"લેકિન હમ યે મકસદ લેકર ઉઠે હૈં કે મુલ્ક ખુદા કે હૈં ઔર કાનૂન ભી ખુદા કા હોના ચાહિયે. હમ રાજા ઔર રઈય્યત (અવામ, પબ્લિક) કી તફરીક (ફર્ક) મિટા કર

તમામ ઈન્સાનોં કો એક સતહ (લેવલ) પર લાના ચાહતે હૈં. હમ જબ્ર વ ઈસ્તિબદાદ (ઝુલ્મ) કી બજાય અદલ વ ઈન્સાફ કી હુકૂમત ચાહતે હૈં."

રાની ને કહાઃ લેકિન રાજા ઔર રઈય્યત કા ઝગળા તો હિંદુસ્તાન કી હર સલ્તનત(હુકૂમત) મેં હૈ. કયા યે નહીં હો સકતા કે આપ જિસ તરહ બાકી હિંદુસ્તાન મેં દૂસરે ઈન્સાનોં કા કાનૂન નઝર અંદાઝ કરતે હૈં ઈસી તરહ અરવર કો ભી અપની હાલત પર છોળ દેં?

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને જવાબ દિયાઃ આપકો હમારે મુતઅલ્લિક ગલત–ફેહમી હૈ. અરવર હમારી આખરી મંઝિલ નહીં. મૈં હિંદુસ્તાન કી આખરી હુદૂદ (હદોં) તક ઈસ ઈન્કિલાબ (તબ્દીલી) કા પૈગામ લે જાના ચાહતા હૂં. સિંધ સબસે પેહલે હમારી તવજ્જુહાત કા મરકઝ ઈસલિયે બના કે યહાં સિતમ રસીદા (ઝુલ્મ ઢાઈ ગઇ) ઈન્સાનિયત કી દબી હુઈ આવાઝ હમારે કાનોં તક સબસે પેહલે પહોંચી.

રાની ને ફિર ગૌર સે મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી તરફ દેખા ઔર કહાઃ તો આપ તમામ હિંદુસ્તાન કો ફતહ કરને કા ખ્વાબ દેખ રહે હૈં?

"હાં મૈં તમામ હિંદુસ્તાન પર ઈસ્લામ કી ફતહ ચાહતા હૂં ઔર યે એક ખ્વાબ નહીં."

રાની ને કહાઃ યૂનાન સે સિકંદર ભી યહી ઈરાદે લે કર આયા થા ઔર આપ ઉસસે ઉમ્ર મેં બહોત છોટે હૈં.

"લેકિન સિકંદર બાદશાહોં કે મુકાબ્લે મેં શહેનશાહ બન કર આયા થા. ઉસકા મકસદ લોગોં કો બાદશાહોં કી ગુલામી સે આઝાદી દિલવાના ન થા બલ્કે ઉન્હેં અપના ગુલામ બનાના થા. મૈં ખુદા કી ઝમીન પર ઈન્સાન કી

બાદશાહત સે મુન્કિર (ઈન્કારી) હૂં. ઉસે અપની તાકત પર ભરોસા થા મુઝે ખુદા કી તાકત પર ભરોસા હૈ. ઉસે ઈન્સાનોં કી મદદ કા ભરોસા થા લેકિન મુઝે અલ્લાહ કી મદદ કા ભરોસા હૈ. ઉસકી સબસે બળી શિકસ્ત (હાર) યે થી કે ઉસકે અપને સિપાહી ઉસસે બિગળ ગએ ઔર મેરી સબસે બળી કામયાબી યે હૈ કે જો કલ તક મેરે દુશ્મન થે આજ મેરે સાથી હૈં. ઔર યે મેરી ફતહ (જીત) નહીં ઈસ્લામ કી સદાકત (સચ્ચાઈ) કી ફતહ હૈ.''

રાની ને માયૂસ હો કર કહાઃ તો ઈસકા મતલબ યે હૈ કે આપ અરવર પર ઝરૂર હમલા કરેંગે?

''યે મેરા ફર્ઝ હૈ.''

રાની ને મુલ્તજી હોકર (આજિઝી સે) કહાઃ મુઝે માલૂમ હૈ કે બરહમન આબાદ ઔર અરવર કે દરમિયાન કોઈ ઐસી ખંદક(બહોત બળા ગળ્હા) નહીં જિસે આપ પાટ (પુર) ન સકે લેકિન આપ મુઝે કિસી નેક સુલૂક કી મુસ્તહિક (હકદાર) સમઝતે હૈં તો મેરે બેટે પર રહમ કરેં. વો આપકા આખરી દમ તક સાથ દેગા. આપ મુઝે અરવર જા કર ઉસે સમઝાને કા મૌકા દેં. ઉસે જયસિંઘ ને યકીન દિલાયા હૈ કે મહારાજ મરે નહીં ઝિંદા હૈં. મૈં ઉસે યે બતાના ચાહતી હૂં કે અબ મુકાબલે સે કોઈ ફાયદા નહીં. લેકિન આપકો યે વાદા કરના હોગા કે હથિયાર ડાલને કે બાદ આપ ઉસસે કોઈ બદસુલૂકી નહીં કરેંગે. વો મેરા એક હી બેટા હૈ. અગર આપકો ઉસકા સિંધ મેં રેહના નાગવાર (નાપસંદ) હો તો મૈં ઉસે કહીં દૂર લે જાઉંગી.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને કહાઃ મૈં વાદા કરતા હૂં કે ઉસકે સાથ કોઈ બદસુલૂકી ન હોગી બલ્કે હક (સચ) કે મુકાબલે મેં બાતિલ(ઝૂટ) કી અલમ-બરદારી

(ઝંડા ઉઠાને) સે દસ્તકશ હો જાને (છોળ દેને) કે બાદ હમ ઉસે કાબિલે એહતિરામ (ઈઝઝત કે કાબિલ) સમઝેંગે. આપ કબ જાના ચાહતી હેં?

મેં અલસ્સુબહ (સુબહ સવેરે) રવાના હો જાઉંગી.

(૫)

સિંધ કા દારુલ હુકૂમત(રાજધાની) અગરચે અરવર થા લેકિન બરહમન આબાદ કી સિયાસી ઔર ફૌજી એહમિયત ઉસસે કહીં ઝિયાદા થી. આબાદી કે લિહાઝે સે ભી યે શહેર સિંધ કા સબસે બળા શહેર થા. ફતહ કે બાદ મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને જો ખુતૂત (ખત) હજ્જાજ બિન યૂસુફ ઔર ખલીફા વલીદ કો ભેજે ઉનમેં ઉસને લિખા કે સિંધ મેં કુવ્વતે મુદાફિઅત (બચાવ કી તાકત) અમલી તૌર પર ખત્મ હો ચુકી હે. અરવર કે મુતઅલ્લિક મુઝે યકીન હે કે વહાં કી અફવાજ (ફૌજેં) લળે બગૈર હથિયાર ડાલ દેંગી. ઔર અગર ઉન્હોં ને મુઝાહમત (રુકાવટ) ભી કી તો યે મઅરિકા (જંગ) સિંધ કે બાકી મઅરિકોં કે મુકાબલોં મેં નિહાયત ગૈર—અહમ હોગા. સિંધ કા આખરી ઔર ગાલિબન મઝબૂત તરીન શહેર મુલ્તાન હે ઔર ઈસકી મઝહબી તકદીસ કો મદે નઝર(પાકીઝગી કો સામને) રખતે હુવે શાયદ પંજાબ કે બાઝ રાજા ભી મુલતાન કે સિંધી હાકિમ (અફસર) કા સાથ દેં. લેકિન મુઝે ખુદા કી મદદ પર ભરોસા હે. બરહમન આબાદ કી ફતહ સે પેહલે મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કો હજ્જાજ બિન યૂસુફ કી હિદાયાત મૌસૂલ હો (મિલ) ચુકી થીં કે વો દુશ્મન કે બેજા નાઝ બરદારી ન કરે(ગલત નાઝ ન ઉઠાએ). લેકિન મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને ઉન ખુતૂત (ખતોં) કે જવાબ મેં ઈસ બાત કી વઝાહત કી કે સિંધ કે બાશિંદે

(રેહને વાલે) તુર્કિસ્તાન ઔર સ્પેન કે બાશિંદોં સે બહોત મુખ્તલિફ હૈં. વો મુસલમાનોં કો અપના નજાત દહિંદા (છુટકારા દિલાને વાલે) સમઝતે હૈં. ઔર નેક સુલૂક કે બાદ ઉનસે બગાવત કી તવક્કોઅ (ઉમ્મીદ) નહીં. ઈસકા સબસે બળા સુબૂત યે હૈ કે કલ તક જો સિપાહી હમારે ખિલાફ શમશીર બકફ (તલવાર ઉઠાતે) થે આજ હમારે દોશ બદોશ (સાથ સાથ) લળ રહે હૈં.

(૬)

રાની લાઢી બરહમન આબાદ કે ચંદ સરદારોં કી મઈય્યત (સાથ) મેં અરવર પહોંચી. ઉસને અપને બેટે કી યે ગલત–ફેહમી દૂર કરને કી કોશિશ કી કે ઉસકા બાપ ઝિંદા હૈ. લેકિન ફફ્ફી કી સૌતેલી માં ને હથિયાર ડાલ દેને કી તજવીઝ કી મુખાલિફત કી ઔર ઉસે તઅના દિયા કે તુમ્હારી માં મલીછ દુશ્મન કી આલએ–કાર બન ચુકી હૈ. ઈસકે સાથ હી શહેર કે પરોહત ને યે મશહૂર કર દિયા કે લાઢી મુસલમાન સિપેહ સાલાર સે હમ કલામ હોકર (બાત કરકે) અપના ધર્મ ભ્રષ્ટ [1] કર ચુકી હૈ. મુખ્તલિફ

[1] ઈસ વાકિઆ કી આળ લેકર બાઝ તારીખદાન (ઈતિહાસ લિખને વાલે) યે સાબિત કરને કી કોશિશ કરતે હૈં કે લાઢી દેવી કુબૂલે ઈસ્લામ કે બાદ મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) સે શાદી કર ચુકી થી. ઔર ઉસકા ઈસ્લામી નામ આઈશા થા. લેકિન યે દાસ્તાન ઝિયાદા તર ઉન તારીખદાનોં કી જિદ્દતે તબઅ (તબીઅત કે નએ મિઝાજ, નએ પન) કા નતીજા હૈ જો હર બળે આદમી કે સાથ ઈશ્ક કી એક દાસ્તાન મન્સૂબ કરના (જોળના) ઝરૂરી સમઝતે હૈં. ઈસ તરહ કી એક ઔર દાસ્તાન ભી મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે સાથ મન્સૂબ કી જાતી હૈ ઔર વો યે હૈ કે મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને અરવર કી ફતહ (જીત) કે બાદ રાજા દાહિર કી દો લળકિયાં ખલીફા વલીદ કે પાસ ભેજ દી થીં ઔર એક

ઝબાનોં કી હાશિયા આરાઈ કે સાથ યે ખબર શહેર મેં આગ કી તરહ ફૈલ ગઈ.

અરવર કે ચંદ ઓહદેદાર પ્રતાપ રાય કે રિશ્તેદાર થે. ઉનમેં સે એક ને પ્રતાપ રાય કે કત્લ કા ઈન્તિકામ લેને કે લિયે ભરે દરબાર મેં યે કેહ દિયા કે રાની ને મુહમ્મદ

પિછલે સફહે કા બાકી હાશિયા

લળકી ને અપને બાપ કી મૌત કા ઈન્તિકામ (બદલા) લેને કી નિય્યત સે વલીદ કો મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે ખિલાફ યે કેહ કર મુશ્તઈલ કર (ગુસ્સા દિલા) દિયા થા કે નઊઝુ બિલ્લાહ મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ઉસે દરબારે ખિલાફત મેં ભેજને સે પેહલે ઉસકે દામને ઈસ્મત (પાક-દામની) પર ધબ્બા લગા ચુકા હૈ, ઔર વલીદ ને ગઝબનાક હોકર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કો કત્લ કરવા દિયા. ઔર ઉસકે બાદ જબ ઉસ લળકી ને યે બતાયા કે ઉસને મહઝ ઈન્તિકામ (સિર્ફ બદલા) લેને કે લિયે યે કિસ્સા તરાશા થા તો વલીદ ને ઉસે ભી કત્લ કરવા દિયા. પેહલા કિસ્સા યૂં ભી ગલત સાબિત હોતા હૈ કે લાઢી દેવી કુબૂલે ઈસ્લામ કે બાદ મુસલમાનોં કી પનાહ મેં આ ચુકી થી ઔર અમીરે અસાકિર (ફૌજ કે કમાન્ડર) કી બીવી હોને કી હૈસિયત મેં ઉસકા મન્સબ (રુતબા) હરગિઝ ઐસા ન થા કે વો અરવર મેં સફીર (પૈગામ પહોંચાને વાલી) બન કર જાતી. અગર યે માન ભી લિયા જાએ કે ઉસકે દિલ મેં અપને બેટે કે લિયે બહોત બળી તળપ થી તો યે કૈસે મુમકિન હો સકતા હૈ કે એક ઐસા નૌજવાન જો ૧૭ સાલ કી ઉમ્ર મેં હિન્દુસ્તાન ફતહ કરને કા અઝમ (હૌસ્લા) રખતા થા, અરવર કી અદના સી મુહિમ સે કતરા કર અપની નૌમુસ્લિમ બીવી કો અરવર કે ભરે દરબાર મેં ભેજ દેતા. ખુસૂસન ઉન હાલાત મેં જબકે અરવર કી રાએ આમ્મા ઉસકે કુબૂલે ઈસ્લામ પર સખ્ત મુશ્તઈલ હો સકતી થી.

દૂસરે કિસ્સે કે રાવી (રિવાયત કરને વાલે) વો તારીખદાન હૈં જિન્હેં યે ભી માલૂમ નહીં કે ખલીફા વલીદ મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) સે પેહલે રાહિએ મુલ્કે અદમ હો (વફાત પા, મર) ચુકા થા.

બિન કાસિમ (રેહ.) કી ખુશનૂદી (ખૂશ કરને) કે લિયે પ્રતાપ રાય કો કત્લ કિયા હૈ. ઈન તમામ વાકિઆત ને ફફફી કો અપની માં કે ખિલાફ ગઝબનાક કર દિયા, ઔર ઉસને લાઢી રાની સે કહાઃ કાશ ! તુમ મેરી માં ન હોતીં.

રાની કો અપને ઈકલૌતે બેટે સે યે તવક્કોઅ ન થી. યે અલ્ફાઝ એક નશ્તર કી તરહ ઉસકે સીને મેં ઉતર ગએ. ઉસને યકે બાદ દીગરે અપને બેટે, અપની સૌકન ઔર હાઝિરીને દરબાર કી તરફ દેખા ઔર કાંપતી હુઈ આવાઝ મેં ચિલ્લાઈઃ

બેટા! શર્મ કરો મૈં તુમ્હારી માં હૂં.અગર ઈન લોગોં કી મદદ સે મુઝે તુમ્હારી કામયાબી કી ઝરા ભી ઉમ્મીદ હોતી તો મૈં તુમ્હેં બસરા તક દુશ્મન કા તઆકુબ (પીછા) કરને કા મશ્વરા દેતી. લેકિન યે લોગ કમીને ભી હૈં ઔર બુઝદિલ ભી. જો તુમ્હારે બાપ કે સાથ વફા ન કર સકે વો તુમ્હારે સાથ વફા નહીં કરેંગે. જો દુશ્મન લાખોં સિપાહિયોં કો શિકસ્ત દે ચુકા હૈ ઉસકે સામને તુમ્હારે ૧૦–૨૦ હઝાર સિપાહી નહીં ઠહેર સકતે. સિંધ કી આધી ફૌજ ઉસકે સાથ મિલ ચુકી હૈ. મૈં અપની આંખોં સે ઈનસે ઝિયાદા ગય્યૂર(ગૈરતમંદ) સરદારોં કો મુસલમાનોં કે સિપેહ સાલારોં કે પાંવ પર હાથ રખતે દેખ ચુકી હૂં. તુમ્હારી ખૈર (ભલાઈ) ઈસી મેં હૈ કે તુમ હાર માન લો વરના યે લોગ ઐન મૌકા પર તુમ્હેં ધોકા દેંગે. ઈસ વકત ઝિયાદા જોશ વો દિખા રહે હૈં જિન્હેં દુશ્મન કે સામને અભી તક આને કા મૌકા નહીં મિલા.

ફફફી ને જોશ મેં આ કર કહાઃ માતા! ખામોશ રહો. મેરે સાથી મરતે દમ તક મેરા સાથ દેંગે.

"તો બેટા યાદ રખો ઈસ જંગ મેં ઈન્હેં મૌત કે સિવા કુછ હાસિલ ન હોગા."

એક માહ (મહીને) કે બાદ મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) બરહમન આબાદ કે ઈન્તિઝામાત સે ફારિગ હોકર અરવર કી તરફ પેશ કદમી કર રહા થા. ફફફી કો યે માલૂમ હુવા કે મરતે દમ તક ઉસકા સાથ દેને કા દાવા કરને વાલે સરદારોં કે મુતઅલ્લિક રાની કા અંદાઝા સહીહ થા.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી ફૌજ ને અભી નિસ્ફ (આધા) રાસ્તા તય કિયા થા કે એક સુબહ ફફફી કો માલૂમ હુવા કે ઉસકે ચંદ સરદાર ૫૦૦૦ સિપાહિયોં કે હમરાહ (સાથ) રાતોં રાત શહેર છોળ કર ભાગ ગએ હૈં.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી ફૌજ જબ અરવર સે ફકત (સિર્ફ) એક મંઝિલ કે ફાસ્લે પર થી અરવર સે ઔર ૩૦૦૦ સિપાહી રાત કે વકત શહેર કે દરવાઝે બંદ પા કર સીળિયોં કી મદદ સે ફસીલ સે ઉતર ગએ.

ફફફી કા દિલ ટૂટ ગયા ઔર ઉસને રહી સહી ફૌજ કે સાથ રાહે ફરાર ઈખ્તિયાર કી (ભાગ ગયા).

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને એક નૌમુસ્લિમ સિંધી સરદાર કો શહેર કા હાકિમ મુકર્રર કિયા ઔર ચંદ દિન કી તૈયારી કે બાદ મુલતાન કી તરફ પેશ–કદમી કી.

ઉનકા દેવતા

મુલતાન કે મુહાસરા (ઘેરાવ) કે દૌરાન મેં મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કો હજ્જાજ બિન યૂસુફ કી વફાત (મૌત) કી ખબર મિલી. ઉસકે સાથ હી ઉસે અપની બીવી કા મકતૂબ (ખત) મિલા જિસમેં ઉસને અપને બાપ કી મૌત કા ઝિક્ર કરને કે બાદ મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી માં કે મુતઅલ્લિક લિખા કે ઉનકી સિહત ફિર ખરાબ હો ગઈ હૈ લેકિન ઉનકી યે ખ્વાહિશ હૈ કે આપ હિંદુસ્તાન મેં અપના કામ ખત્મ કિયે બગૈર ઘર આને કા ઈરાદા ન કરેં. ઝુબૈદા ને અપને મુતઅલ્લિક લિખા "મૈં ઉન હઝારોં બીવિયોં સે મુખ્તલિફ નહીં જિનકે શૌહર સિંધ, તુર્કિસ્તાન ઔર ઉન્દલુસ મેં બરસરે પૈકાર (લળ રહે) હૈં. ઔર સિંધ કે સિપેહ સાલાર કી બીવી હોતે હુવે મેરા યે ફર્ઝ હૈ કે મૈં આપકી જુદાઈ કો આમ સિપાહિયોં કી બીવિયોં કી નિસ્બત ઝિયાદા સબ્ર વ સુકૂન કે સાથ બરદાશ્ત કરૂં. આપને લિખા થા કે મુલતાન કી ફતહ કે બાદ હમેં અપને પાસ બુલવા લેંગે લેકિન વાલિદા (માં) કી સિહત શાયદ આઈંદા ચંદ મહીને ઉન્હેં સફર કી ઈજાઝત ન દે. મુઝે ડર હૈ કે ઘર કે મુતઅલ્લિક આપકી તશ્વીશ(પરેશાની) આપકી ફુતૂહાત કી રફતાર પર અસર અંદાઝ ન હો. ઈન્તિહાઈ તકલીફ કે વકત આપકી ફતહ કી ખબર સુન કર ઉનકે ચેહરે પર રૌનક આ જાતી હૈ. જબ કભી ઉનકા જી ઉદાસ હોતા હૈ તો મૈં ઉનકે મુંહ સે યે દુઆ સુનતી હૂં "યા અલ્લાહ ! મુઝે કિરૂને ઉલા (ઈસ્લામ કે શુરૂ દૌર) કે મુજાહિદીન કી માઓં કા સબ્ર વ ઈસ્તિકલાલ દે." ઔર જબ કભી વો મુઝે ગમગીન દેખતી હૈં તો યે કેહતી હૈં કે ઝુબૈદા! તુમ એક

મુજાહિદ કી બીવી હો. નાહીદ ઔર ઝુહરા કો મેરા સલામ પહોંચા દીજિયે. મુઝે ઈન બેહનોં પર રશ્ક આતા(ઉનકે જૈસા હોને કી તમન્ના હોતી) હૈ જો હર રોઝ સિંધ કે મૈદાનોં મેં મુજાહિદોં કે ઘોળોં સે ઉળને વાલી ગર્દ દેખતી હૈં. બસરા મેં ઉન ઔરતોં ઔર બચ્ચોં કા ઈન્તિઝાર હો રહા હૈ જિન્હેં આપને બરહમન આબાદ કે કૈદખાને સે આઝાદ કરવાયા હૈ. ઉનહેં કબ ભેજેંગે? મૈં ઈસસે ઝિયાદા ઔર કયા દુઆ કર સકતી હૂં કે આપકા હર કદમ બુલંદી કી તરફ હો ઔર મેરી નિગાહ કા હર આસમાન આપકે સમંદે ઈકબાલ (બુલંદી કે ઘોળે) કે પાંવ છુએ."

ચંદ દિન કી મુઝાહમત (રુકાવટ) કે બાદ મુલતાન કે બાશિંદોં ને હથિયાર ડાલ દિયે. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.), અમીર દાઉદ નસર કો મુલતાન કા અમીરે આલા મુકર્રર કરકે અરવર કી તરફ વાપસ હુવા. રાસ્તે મેં ઉસે ખબર મિલી કે કન્નૌજ [1] કા રાજા હરિચંદ્ર રાજકુમાર જયસિંઘ કો પનાહ દે કર સિંધ પર હમલે કી તૈયારી કર રહા હૈ. યે ખબર સુનતે હી મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) યલગાર કરતા હુવા અરવર પહોંચા ઔર વહાં કયામ કિયે બગૈર કન્નૌજ પર ચળ્હાઈ કર દી. સિંધ ઔર રાજપૂતાના કી સરહદ (બૉર્ડર) પર દોનોં અફવાજ (ફૌજોં) કા સામના હુવા. રાજા હરિચંદ્ર જયસિંઘ કી ઝબાની યે સુન કર ઉસકી ઈઆનત (મદદ) કે લિયે આમાદા (રાઝી) હુવા થા કે બૈરૂની હમલા આવરોં (બાહર સે આએ હુવે હમલા કરને વાલોં) કી તઅદાદ ૧૦ હઝાર સે ઝિયાદા નહીં. લેકિન

[1] યે કન્નૌજ જુનૂબી હિન્દ કા મશહૂર શહેર નહીં બલ્કે મૌજૂદા ઉધયપૂર કે કરીબ ઉસ ઝમાને કી એક તાકતવર રિયાસત કા દારુલ-હુકૂમત થા.

જબ ઉસને અપની આંખોં સે યે દેખા કે મુહમ્મદ બિન કાસિમ(રેહ.) કી જય કે નઅરે લગાને વાલે સિંધી, અરબોં સે કહીં ઝિયાદા હૈં તો વો જયસિંઘ કો કોસ્તા હુવા મૈદાન છોળ કર વાપસ ભાગ ગયા. જયસિંઘ કે બાઝ સાથિયોં ને ઉસે મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી તરફ સુલહ કા હાથ બળ્હાને કા મશ્વરા દિયા લેકિન ઉસને ચારોં તરફ સે માયૂસ હો કર ભી યે મશ્વરા કબૂલ ન કિયા ઔર જુનૂબ કી તરફ રાહે ફરાર ઈખ્તિયાર કી (ભાગ ગયા).

સિર્ફ દો સરદારોં ને ઉસકા સાથ દિયા ઔર બાકી મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી પનાહ મેં ચલે આએ.

ઉસકે બાદ મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) સિંધ કે ઈન્તિઝામાત દુરુસ્ત કરને ઔર સિંધ કી હમસાયા (પળોસી) રિયાસતોં પર ચળ્હાઈ કરને સે પેહલે અપની અફવાજ કો અઝ સરે નવ મુનઝ્ઝમ (નએ સિરે સે ઈન્તિઝામ) કરને કે લિયે અરવર વાપસ ચલા આયા. બસરા સે એક કાસિદ ઉસકી આમદ (આને) સે એક દિન પેહલે અરવર પહોંચ ચુકા થા. ઉસને મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કો દેખતે હી કહાઃ સાલારે આઝમ ! મૈં એક બહોત બુરી ખબર લાયા હૂં.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે પુરસુકૂન ચેહરે પર તફક્કુરાત (ફિક્રોં) કે હલ્કે સે આસાર પૈદા હુવે ઔર ઉસને અપને હોંટોં પર એક મગમૂમ (ઉદાસ) મુસ્કુરાહટ લાતે હુવે કહાઃ યે ખબર મેરી માં કે મુતઅલ્લિક તો નહીં?

એલચી ને ઈસ્બાત (હાં) મેં સર હિલાયા ઔર જેબ સે ખત નિકાલ કર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે હાથ મેં દે દિયા. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને જલ્દી સે ખત ખોલ કર પળ્હા ઔર "ઈન્ના લિલ્લાહિ વઈન્ના ઈલૈહિ

રાજિઊન" કેહ કર ગરદન ઝુકા લી.

શામ કે વકત શાહી મહેલ કે ઉસ હિસ્સે મેં જિસે મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને અપને કયામ કે લિયે મુન્તખબ કિયા (ઠહેરને કે લિયે ચુના) થા, શહેર કે મુઅઝઝિઝીન (ઈઝઝતદારોં) કે અલાવા કઈ બેવાએં જમા થીં જિનકી નિગાહોં (નઝરોં) મેં ફાતિહે સિંધ(સિંધ કો જીતને વાલા) એક નેક દિલ ભાઈ ઔર એક રહમ દિલ બાપ કા રુતબા હાસિલ કર ચુકા થા, જો ઉસે ઈસ દેવતાઓં કી સરઝમીન પર એક નયા દેવતા ખયાલ કરતે થે.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને મહેલ સે બાહર નિકલ કર એક મુખ્તસર સી તકરીર મેં ઉનકા શુક્રિયા અદા કિયા.

રાત કે વકત ઉસને મશઅલ કી રૌશની મેં ફિર એક બાર ઝુબૈદા કા મકતૂબ (ખત) પઢા ઔર ઉસકી નિગાહેં દેર તક ઈન અલ્ફાઝ પર મરકૂઝ(જમી) રહીં: બિસ્તરે મર્ગ પર અમ્મી જાન કે આખરી અલ્ફાઝ યે થે: મેરી રૂહ જિસ્મ કી કૈદ સે આઝાદ હોકર ઉન મૈદાનોં પર પરવાઝ કર (ઉડ) સકેગી જહાં મેરા બેટા ઈસ્લામ કી ફુતૂહાત (જીતોં) કે ઝંડે નસબ કર (ગાળ) રહા હૈ.

(૨)

તીન માહ (મહીને) કે બાદ મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) અરબ સિપાહિયોં કે અલાવા ૧ લાખ સિંધી નૌમુસ્લિમ (નએ મુસ્લિમ) ઔર ઉન ગૈર મુસ્લિમ સિપાહિયોં કો ફૌજી તરબિયત દે ચુકા થા જો ઈસ્લામ કબૂલ ન કરને કે બાવજૂદ બાકી તમામ હિંદુસ્તાન કી આખરી હુદૂદ (હદોં) તક ઈસ કમસિન(કમ ઉમ્ર કે) સાલાર કી ફુતૂહાત કે પરચમ લેહરાના ઈન્સાનિયત કી સબસે

બળી ખિદમત સમઝતે થે. જિસકે અદલો ઈન્સાફ ને ઉસે મફતૂહા (જીતે હુવે) ઈલાકે કે હર બાશિંદે કી નિગાહ મેં એક દેવતા બના દિયા થા. વો ઉસે અપના નજાત દહિંદા (નજાત, છુટકારા દિલાને વાલા) સમઝતે થે. ઔર બાકી હિંદુસ્તાન કે લિયે ઐસે નજાત દહિંદા કી ઝરૂરત મેહસૂસ કરતે થે.

એક દિન અરવર કે એક મશહૂર સંગ–તરાશ (મૂર્તી બનાને વાલે) ને શહેર કે એક ચૌરાહે મેં અપના શાહકાર નુમાઈશ કે લિયે રખ દિયા. યે સંગે મરમર કી એક મૂર્તી થી જિસકે નીચે યે અલ્ફાઝ કંદા (ખુદે હુવે) થેઃ વો દેવતા જિસને ઈસ મુલ્ક મેં અદલ ઔર મુસાવાત (ઈન્સાફ ઔર બરાબરી) કી હુકૂમત કાયમ કી.

શહેર કે હઝારોં બાશિંદે ઉસ મૂર્તી કે ગિર્દ જમા હો ગએ ઔર મૂર્તી કો પાંવ સે લે કર સર તક ફૂલોં મેં ઢાંપ દિયા. અરવર કે બહોત સે સરદાર ઈસ મૂર્તી કો અપને ઘર કી ઝીનત બનાને (સજાને) કે લિયે સંગતરાશ કો મુંહ માંગે દામ દેને કે લિયે તૈયાર થે. લેકિન શહેર કે પરોહતોં (પંડિતોં) કા યે મુત્તફિકા ફૈસ્લા થા કે મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) જૈસે દેવતા કી મૂર્તી કા મકામ સરદારોં કે મહેલ નહીં બલ્કે હમારે મંદિર હૈં. સંગ–તરાશ ને ભી અપને શાહકાર કી એહમિયત મેહસૂસ કરતે હુવે યે ફૈસ્લા કિયા કે ઉસે કિસી મંદિર મેં જગહ દી જાએ. પરોહતોં ને ઈસકે લિયે બુધ કા એક પુરાના મંદિર મુન્તખબ કિયા (ચુના).

શામ કે વકત મૂર્તી કો મંદિર કી તરફ લે જાતે હુવે શહેર કે પરોહતોં ઔર અવામ કા જુલૂસ શાહી મહેલ કે સામને ગુઝરા. ભીમ સિંઘ ને ભાગ કર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કો ઈત્તિલા (ખબર) દી કે લોગ આપકી

મૂર્તી કો મંદિર મેં નસબ કરને (ગાળને) કે લિયે જા રહે હૈં.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) પરેશાન હો કર મહેલ સે બાહર નિકલા. જુલૂસ ઉસે મહેલ કે દરવાઝે કી સીળિહયોં પર ખળા દેખ કર રુક ગયા. શહેર કે બળે પરોહત ને આગે બળ્હ કર કહાઃ

"યે લોગ આપકી ઈસસે ઝિયાદા ઈઝઝત નહીં કર સકતે. યે એક સંગ–તરાશ (મૂર્તી બનાને વાલે) કા કમાલ હૈ. લેકિન આપકી તસ્વીર જો ઉનકે દિલોં મેં હૈ, ઈસ મૂર્તી સે કહીં ઝિયાદા હસીન (ખૂબસૂરત) હૈ."

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને બુલંદ (ઊંચી) આવાઝ મેં હુજૂમ (ભીળ) કો મુખાતિબ કરતે હુવે કહાઃ ઠેહરો ! મૈં તુમ સે કુછ કેહના ચાહતા હૂં.

નાકૂસ ઔર શેહનાઈયોં (બાજોં) કી સદાએં (આવાઝેં) બંદ હો ગઈ ઔર મજમા પર એક સુકૂત તારી હો ગયા (ખામોશી છા ગઈ). મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને અપની તકરીર મેં અસ્નામ પરસ્તી (બુત કી પૂજા) કે મુતઅલ્લિક ઈસ્લામ કે નુકતએ નિગાહ (નઝરિયે) કી વઝાહત કી ઔર ઈખ્તિતામ (ખાતિમે) પર અવામ સે યે અપીલ કીઃ

"મુઝે ગુનાહગાર ન કરો. મુઝમેં અગર કોઈ ખૂબી હૈ તો વો ઈસ્લામ કી અતા કી હુઈ હૈ. અગર ઈસ્લામ કા પૈરૂકાર (માનને વાલા) હોકર મૈં ઈન્સાનિયત કી કોઈ અચ્છી મિસાલ બન સકતા હૂં તો યે દરવાઝા સબકે લિયે ખુલા હૈ. તુમ મેરી પૂજા ન કરો બલ્કે ઉસકી પૂજા કરો જિસને મુઝે બનાયા, જિસકી મૈં ઈબાદત (પરસ્તિશ) કરતા હૂં, જિસકા દીન હર ઈન્સાન કો અદલો મુસાવાત ઔર હુર્રિયત (ઈન્સાફ, બરાબરી ઔર આઝાદી) કા સબક દેતા હૈ."

લોગ જઝબાત સે મગલૂબ (હારે હુવે) થે લેકિન મૂર્તી કે મુકાબલે મેં વો જીતે જાગતે દેવતા કે હુકમ કી તકમીલ (હુક્મ પૂરા કરને) સે ઈન્કાર ન કર સકે. જબ મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને યે કહા કે મુઝે યે સબ કુછ દેખ કર રૂહાની તકલીફ હોતી હૈ તો સંગ–તરાશ ને આગે બળ્હતે હુવે હાથ બાંધ કર કહા: એક સંગ–તરાશ સિર્ફ મૂર્તી બના કર અપને જઝબાત કા ઈઝહાર કર સકતા હૈ. મૈંને દેવતાઓં કે નામ સુને થે ઔર ઉનકી મુખ્તલિફ ખયાલી તસ્વીરેં બનાયા કરતા થા. મગર અબ આપકો દેખને કે બાદ મુઝે યકીન હો ચુકા હૈ કે મૈં ખ્વાહ કિસી દેવતા કી તસ્વીર બનાઉં ઉસકી શકલો સૂરત વહી હોગી જો આપકી હૈ. મેરા બેટા બેલા કી જંગ મેં ઝખ્મી હુવા થા, આપને દૂસરે ઝખ્મિયોં કી તરહ ઉસકી ભી તીમારદારી (દેખભાલ) કી ઔર ઉસકે ઝખ્મ અચ્છે હો ગએ. લેકિન યહાં પહોંચ કર વો બીમાર હો ગયા ઔર ચંદ દિન કે બાદ ચલ બસા. મરતે વક્ત વો આપકે ઉસ રૂમાલ કો ચૂમ રહા થા જો આપને ઉસકે ઝખ્મ પર બાંધા થા. ઉસને મુઝસે વાદા લિયા થા કે મૈં ઉસકી મૂર્તી બનાઉંગા. લેકિન આપકો બર્હમ (નારાઝ) દેખ કર શાયદ ઉસકી આત્મા કો ભી દુખ હો. મૈં અપને બેટે કે દેવતા કી પૂજા કરને કી બજાય ઉસકા હુકમ માનના ઝરૂરી સમઝતા હૂં. અગર આપકા હુકમ હૈ તો મૈં યે મૂર્તી તોળને કે લિયે તૈયાર હૂં.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને જવાબ દિયા: યે આપકા મુઝ પર બળા એહસાન હોગા.

“એહસાન ? યૂં ન કહિયે. ઈસ મૂર્તી કે ટૂટ જાને કે બાદ ભી મૈં આપકો એક દેવતા હી સમઝૂંગા ઔર સિંધ કે લાખોં ઈન્સાન ભી આપકો દેવતા હી ખયાલ કરેંગે.”

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને કહા: લેકિન મેરી

તમન્ના ફકત (સિર્ફ) યે હે કે મૈં ઈસ મુલ્ક મેં ઈન્સાનિયત કા એક ખાદિમ(ખિદમત કરને વાલા) હોને કી હૈસિયત મેં પેહચાના જાઉં.

સંગતરાશ ને સીને પર પથ્થર રખ કર તીશે કી એક ઝર્બ (માર) સે મૂર્તી કે ટુકળે ઉળા દિયે. લેકિન હુજૂમ ઉન ટુકળોં કો જવાહિરાત કા અંબાર સમઝ કર ઉન પર ટૂટ પળા.

ઈસ વાકિએ કે બાદ અરવર કે હઝારોં બાશિંદે ઈસ્લામ કી તાલીમ કે સાથ દિલચસ્પી લેને લગે ઔર સિંધ કે તૂલ વ અર્ઝ (પૂરે સિંધ) મેં નૌમુસ્લિમોં કી તઅદાદ મેં આએ દિન ઈઝાફા (ઝિયાદતી) હોને લગા.

(3)

અરવર સે ચંદ સાલાર રુખ્સત પર જા રહે થે. ઉનકા ઈરાદા થા કે વાપસી પર અપને બાલ બચ્ચોં કો સાથ લાકર મુસ્તકિલ તૌર પર સિંધ મેં આબાદ હો જાએંગે

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને ઝુબેદા કો ખત લિખા કે વો બસરા સે સિંધ આને વાલી ખવાતીન (ઔરતોં) કે સાથ ચલી આએ ઔર બસરા કે હાકિમ કો યે ભી લિખા કે ઉસે બાકી ઔરતોં કે સાથ સિપાહિયોં કી હિફાઝત મેં અરવર તક પહોંચાને કા ઈન્તિઝામ કરે. ઈસકે બાદ વો ચંદ દિન રાજપૂતાના ઔર પંજાબ કી તસ્ખીર (કાબૂ) કે લિયે નકશે બનાને મેં મસરૂફ રહા. ચંદ દિન ગૌર વ ખૌઝ કે બાદ ઉસને પંજાબ સે પેહલે રાજપૂતાના કો મુસખ્ખર કરના ઝરૂરી ખયાલ કિયા. ઉસકા ઈરાદા થા કે ઝુબેદા કી આમદ (આને) તક રાજપૂતાના કી મુહિમ સે ફારિગ હો જાએ ઔર ઉસકે બાદ મુલતાન કો અપના મુસ્તકર (ઠિકાના) બના કર પંજાબ કા રુખ કરે. ચુનાંચે

ઉસને બસરા જાને વાલે સિપાહિયોં કે રુખસત હોને કે સાત દિન બાદ એક શામ શહેર સે બાહર ફૌજી મુસ્તકર મેં અપની ફૌજ કે સામને મુખ્તસર સી તકરીર કરને કે બાદ ઉન્હેં યે હુકમ દિયા કે વો અલસ્સુબહ કૂચ (સુબહ સવેરે દૂસરી જગહ જાને) કે લિયે તૈયાર રહેં.

લેકિન એક મગરિબી મુઅર્રિખ કે કૌલ (ઇતિહાસ લિખને વાલે કે કેહને) કે મુતાબિક મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કા આફતાબે ઈકબાલ (બુલંદી કા સૂરજ) ઐન દોપહેર કે વકત ગુરૂબ હો (ડૂબ) રહા થા. સુબહ કી નમાઝ કે બાદ જબ અરવર કે બાશિંદે (રેહને વાલે) પળાવ મેં જમા હો કર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કો અલવિદા કેહ રહે થે ઔર ઔરતેં આગે બળ્હ બળ્હ કર સિપાહિયોં કે ગલોં મેં ફૂલોં કે હાર ડાલ રહી થીં. અચાનક એક તરફ સે ઉળતી હુઈ ગર્દ દિખાઈ દી ઔર આન કી આન મેં ૫૦ મુસલ્લહ (હથિયાર લગાએ હુવે) અરબ નમૂદાર (ઝાહિર) હુવે. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) એક સુફેદ ઘોળે પર સવાર હો કર ફૌજ કી સફોં મેં ચક્કર લગા રહા થા. દૂર સે આને વાલે સવારોં કી રફતાર દેખ કર ઉસકા માથા ઠંકા ઔર વો અપને ચંદ સાલારોં કે સાથ એક તરફ હો કર આને વાલે સવારોં કી રાહ તકને (રાસ્તા દેખને) લગા.

ઉન સવારોં કે હમરાહ (સાથ) મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે વો સાલાર ભી થે જો એક હફતા પેહલે બસરા કે લિએ રુખસત પર રવાના હુવે થે. એક સવાર ને આગે બળ્હ કર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કો એક ખત પેશ કરતે હુવે કહાઃ "યે અમીરુલ મોમિનીન સુલૈમાન બિન અબ્દુલ મલિક કા મકતૂબ (ખત) હૈ."

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને ચૌંક કર કહાઃ

અમીરુલ મોમિનીન...... સુલૈમાન......?

ઉસને જવાબ દિયાઃ હાં ! ખલીફા વલીદ વફાત પા ચુકે હૈં.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને "ઈન્ના લિલ્લાહિ વઈન્ના ઈલૈહિ રાજિઊન" કેહ કર જલ્દી સે ખત ખોલ કર પળ્હા ઔર કુછ દેર ગરદન ઝુકા કર સોચને કે બાદ કાસિદ (પૈગામ લાને વાલે) કી તરફ દેખતે હુવે કહાઃ મુઝે સુલૈમાન સે યહી તવક્કોઅ (ઉમ્મીદ) થી. યઝીદ બિન અબૂ કબશા કૌન હૈ?

એક અધેળ ઉમ્ર આદમી ને ઘોળા આગે કિયા "મૈં હૂં!"

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.)ને અપના ઘોળા આગે બળ્હા કર યઝીદ બિન અબૂ કબશા સે મુસાફા કિયા ઔર કહાઃ આપકો ઈસ ફૌજ કી કિયાદત (સરદારી) મુબારક હો. મૈં અમીરુલ મોમિનીન કી બેળિયાં પહેનને કે લિયે તૈયાર હૂં.

યઝીદ બિન અબૂ કબશા મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી મગમૂમ(ઉદાસ) મુસ્કુરાહટ સે મુતાસ્સિર હુવે બગૈર ન રહે સકા. ઉસને પળાવ મેં ઉન બેશુમાર સિપાહિયોં કી તરફ દેખા જો કૂચ કે લિયે અમીરે અસાકિર (ફૌજ કે સરદાર) કે હુકમ કે મુન્તઝિર (ઈન્તિઝાર મેં) થે. ફિર ઉન સાલારોં કી તરફ દેખા જો વલીદ કી મૌત ઔર સુલૈમાન કી મસ્નદ–નશીની (તખ્ત પર બૈઠને) કી ખબર સુન કર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે ગિર્દ (આસપાસ) જમા હો ગએ થે.

યઝીદ બિન અબૂ કબશા ને મેહસૂસ કિયા કે વો ખુદ એક લાખ જાંબાઝોં કે કાઈદ (સરદાર) કે સામને એક

મુજરિમ કી હેસિયત મેં ખળા હૈ. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે યે અલ્ફાઝ "કે મૈં અમીરુલ મોમિનીન કી બેળિયાં પહેનને કે લિયે તૈયાર હૂં" ઉસકે કાનોં મેં બાર બાર ગૂંજ રહે થે. વો મેહસૂસ કર રહા થા કે કુદરત ને ઉસકે કંધોં પર ઝમીન વ આસમાન કા બોઝ લાદ દિયા હૈ. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી તરફ ઉસકી નિગાહેં કઈ બાર ઉઠ ઉઠ કર ઝુકીં ઔર ઝુક ઝુક કર ઉઠીં. ઉસને અપને સાથિયોં કી તરફ દેખા. ઉન સબ કી ગરદનેં ઝુકી હુઈ થીં. કઈ બાર અલ્ફાઝ ઉસકી ઝબાન પર આ આ કર રુક ગએ. બિલ આખિર ઉસને કહાઃ "મેરે દોસ્ત! કુદરત ને યે ખિફ્ફત(શર્મિન્દગી) મેરે હિસ્સે મેં લિખી થી."

મુહમ્મદ બિન કાસિમ(રેહ.) ને જવાબ દિયાઃ આપ પરેશાન ન હોં, આપ ફકત એલચી (સિર્ફ પૈગામ લાને વાલે) હૈં. ખાલિદ ઈન્હેં મહેલ મેં લે ચલો ઔર ઝુબૈર તુમ સિપાહિયોં કો હુકમ દો કે હમને આજ કૂચ (દૂસરી જગહ કે લિયે નિકલને) કા ઈરાદા મુલ્તવી કર (ટાલ) દિયા હૈ.

ભીમ સિંઘ ને આગે બળ્હ કર કહાઃ અગર ઈસ ખત મેં કોઈ રાઝ કી બાત ન હો તો હમ સબ યે જાનને કે લિયે બેકરાર હૈં કે દરબારે ખિલાફત સે આપકો કયા હુકમ મિલા હૈ?

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને ખત મુહમ્મદ બિન હારૂન કે હાથ મેં દેતે હુવે કહાઃ યે આપકો પળ્હ કર સુના દેંગે.

(૪)

શામ કે વકત અરવર કે હર ગલી કૂચે મેં કુહરામ (રોના પીટના) મચા હુવા થા. હજ્જાજ બિન યૂસુફ કે ખાનદાન કે સાથ સુલેમાન કી પુરાની દુશ્મની કી ખબર

મશહૂર હો ચુકી થી. હર ઘર મેં સિંધ કે નએ ગવર્નર કી આમદ (આને) ઔર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી રવાનગી કા ઝિક્ર હો રહા થા. શહેર કે હઝારોં મર્દ, ઔરતેં ઔર બચ્ચે શાહી મહેલ કે ગિર્દ જમા હો કર શોર મચા રહે થે.

નમાઝે મગરિબ કે બાદ મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી ફૌજ કે તમામ ઓહદેદાર મહેલ કે એક વસીઅ કમરે મેં જમા હુવે. મુહમ્મદ બિન કાસિમ(રેહ.) કો ઉસકી મરઝી કે ખિલાફ ઈસ ઈજતિમા મેં શરીક હોને પર મજબૂર કિયા ગયા. ઉસને એક મુખ્તસર સી તકરીર મેં કહાઃ

"મૈં સુબહ દમિશ્ક રવાના હો જાને કા ફૈસ્લા કર ચુકા હૂં ઔર ઈસ ફૈસ્લે પર નઝરે સાની કરને (દોબારા સોચને) કે લિયે તૈયાર નહીં. એક સિપાહી કા સબસે પેહલા ફર્ઝ ઈતાઅતે અમીર (અમીર કી માનના) હૈ. આપ ઈસ હાદસે સે પરેશાન ન હોં ઔર અપને નએ હાકિમ (અફસર) કે સાથ પૂરા પૂરા તઆવુન(મદદ) કરેં. અમીરુલ મોમિનીન સુલૈમાન ગાલિબન યે દેખના ચાહતે હૈં કે મેરે દિલ મેં ઈતાઅતે અમીર કા જઝબા હૈ યા નહીં. દમિશ્ક સે રવાનગી (નિકલને) કે વકત વો મુઝસે બદઝન હો ગએ થે. લેકિન યે વો ઝમાના થા જબ ઉન પર કિસી ઝિમ્મેદારી કા બોઝ ન થા. અબ વો અમીરુલ મોમિનીન હૈં ઔર મુઝે યકીન હૈ કે ઉનકે મિઝાજ મેં તબ્દીલી આ ચુકી હોગી. બહોત મુમકિન હૈ કે વો મુઝે હિંદુસ્તાન મેં અપના અધૂરા કામ પૂરા કરને કે લિયે ભેજ દેં. લેકિન અગર મૈં ઉનકી ગલત-ફેહમી દૂર ન કર સકા ઔર મુઝે દોબારા યહાં આને કા મૌકા ન દિયા ગયા તો ભી યઝીદ બિન અબૂ કબશા કી ઈતાઅત (ફરમાંબરદારી) તુમ્હારા ફર્ઝ હોગા."

ભીમ સિંધ ને કહાઃ આપ જો હુકમ દેં હમ માનને કે લિયે તૈયાર હૈં લેકિન સિંધ કે તમામ સરદારોં કી રાય યે હૈ કે આપ ઈસ વકત તક ન જાએ જબ તક કે આપકો ખલીફા કી નેક નિય્યતી કા યકીન ન હો જાએ. મૈં ઝુબૈર સે દમિશ્ક કે વાકિઆત સુન ચુકા હૂં ઔર મેરા દિલ ગવાહી દેતા હૈ કે સુલૈમાન આપકે સાથ બહોત બુરા સુલૂક કરેગા. હમ આપકો સુલૈમાન કી રઈય્યત નહીં સમઝતે બલ્કે અપને દિલોં કા બાદશાહ સમઝતે હૈં. હમ આપકે ઈશારે પર આગ મેં કૂદ સકતે હૈં લેકિન યે ગવારા નહીં કર સકતે કે હમારી આંખોં કે સામને આપકો બેળિયાં પેહનાઈ જાએં. આપકે અરબ સાથિયોં કે દિલોં મેં દરબારે ખિલાફત કા એહતિરામ (ઈઝઝત) હો તો હો લેકિન હમ ઐસે ખલીફા કા એહતિરામ કરને કે લિયે તૈયાર નહીં જો સિંધ કો ઉસકે મુહસિને આઝમ સે મેહરૂમ કરના ચાહતા હૈ. હમ ઝિંદગી ઔર મૌત મેં આપકા સાથ દેને કા અહેદ (વાદા) કર ચુકે હૈં ઔર યે અહેદ ટૂટને વાલા નહીં. આપ સિંધ મેં રહેં, સિંધ કો આપકી ઝરૂરત હૈ. આપકે અરબ સાથી અગર આપકા સાથ છોળ ભી દેં તો ભી હમારી એક લાખ તલવારેં આપકી હિફાઝત કે લિયે મૌજૂદ હૈં. ઔર સિર્ફ યહી નહીં બલ્કે સિંધ કા હર બચ્ચા ઔર બૂળ્હા ખતરે કે વકત આપ પર જાન કુર્બાન કરને કો તૈયાર હોગા. ભગવાન કે લિયે આપ ન જાએં. ઔર કમ અઝ કમ ઉસ વકત તક ન જાએં જબ તક હમેં યે ઈત્મીનાન ન હો જાએ કે સુલૈમાન આપકે સાથ બદસુલૂકી નહીં કરેગા. અગર મેરે અલ્ફાઝ આપ પર અસર નહીં કરતે તો આપ ઈસ મહેલ કે નીચે ઝાંક કર દેખેં ઔર ફિર ફૈસ્લા કરેં કે વો હઝારોં યતીમ જો આપકો અપના બાપ સમઝતે હૈં, વો હઝારોં બૂળ્હે જો આપકો અપના બેટા સમઝતે હૈં ઔર વો

બેવાએં જો આપકો અપના ભાઈ સમઝતી હૈં, આપ પર કોઈ હક રખતે હૈં યા નહીં?

ઈખ્તિતામ (ખાતિમે) પર ભીમ સિંધ કી આવાઝ ભર્રા ગઈ. હાઝિરીન એક દૂસરે કી તરફ દેખને લગે.

ઝુબૈર ને કહાઃ આપ અચ્છી તરહ જાનતે હૈં કે સુલૈમાન આપકે સાથ નેક સુલૂક નહીં કરેગા. આપ યહીં ઠેહરેં ઔર મુઝે અમીરુલ મોમિનીન કી ખિદમત મેં હાઝિર હોને કા મૌકા દેં. મેરી જાન ઈસ કદર કીમતી નહીં લેકિન સિંધ ઔર આલમે ઈસ્લામ કો આપકી ઝરૂરત હૈ.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને જવાબ દિયાઃ મૈં અપને હર સિપાહી કી જાન કો અપની જાન સે ઝિયાદા કીમતી સમઝતા હૂં ઔર ભીમ સિંધ તુમ્હારા ઔર તુમ્હારે સાથિયોં કા શુક્રિયઃ અદા કરને કે લિયે મેરે પાસ અલ્ફાઝ નહીં. લેકિન તુમ મેરી બાત કો મેરે મકસદ સે ઝિયાદા એહમિયત દે રહે હો.તુમ નહીં જાનતે કે દરબારે ખિલાફત સે મેરી બગાવત દર અસલ ઉસ અઝીમુશ્શાન મકસદ સે બગાવત હોગી જિસકે લિયે ગુઝિશ્તા એક સદી (પિછલે ૧૦૦ સાલ) મેં લાખોં સરફરોશ અપના ખૂન બહા ચુકે હૈં. યે એક લાખ ઈન્સાન તમામ હિંદુસ્તાન કો ફતહ કરને (જીતને) કે લિયે કાફી હૈં. ઔર મેરી જાન ઈસ કદર અહમ નહીં કે મૈં સિંધ કી એક લાખ તલવારોં કો આલમે ઈસ્લામ કી એક લાખ તલવારોં સે ટકરાને કી ઈજાઝત દે દૂં. ઐસી બગાવત મેં મેરી ફતહ ભી મુસલમાનોં કી બદતરીન શિકસ્ત કે મુતરાદિફ (હાર જૈસી) હોગી. કયા મૈં યે ગવારા કર સકતા હૂં કે ઈસ વકત તુર્કિસ્તાન ઔર ઉન્દલુસ મેં હમારી જો અફવાજ મસરૂફે જિહાદ (ફૌજેં જિહાદ કર રહી) હૈં વો સિર્ફ ઈસલિયે વાપસ બુલાઈ જાએં કે સિંધ કે સિપેહ

સાલાર ને અપની જાન કે ખૌફ સે આલમે ઈસ્લામ કે ખિલાફ બગાવત કર દી હૈ. અગર યે સવાલ મેરી ઔર સુલૈમાન કી ઝાત તક મેહદૂદ હોતા તો શાયદ મૈં ઉસકે સામને હથિયાર ન ડાલતા. લેકિન મૈં ઉસ કૌમ કે સામને હથિયાર ડાલ રહા હૂં જો સુલૈમાન કો અપના ખલીફા તસ્લીમ કર (માન) ચુકી હૈ. અગર મેરી મૌત મુસલમાનોં કો ઈતને બળે ઈન્તિશાર (ફૂટ) સે બચા સકે તો મૈં ઈસે અપની ખુશ નસીબી સમઝૂંગા. તુમ યે કેહ ચુકે હો કે તુમ મેરે ઈશારે પર જાન કુર્બાન કરને કે લિયે તૈયાર હો. મૈં તુમસે કોઈ કુર્બાની તલબ કરને (માંગને) કા હકદાર નહીં લેકિન અગર તુમ ચાહતે હો કે સિંધ સે રુખ્સત હોતે (જાતે) વકત મેરે દિલ પર કોઈ બોઝ ન હો ઔર મૈં અપને દિલ મેં યે ઈત્મીનાન લે કર જાઉં કે સિંધ મેં મેરા કોઈ કામ અધૂરા ન થા તો તુમ જો દીન અમલન કબૂલ કર ચુકે હો તો ઉસકા ઝબાન સે ભી એલાન કર દો. મેરી યે દાવત અપને ઉન તમામ એહબાબ (દોસ્તોં) કે લિયે હૈ જો ઈસ જગહ મૌજૂદ હૈં.તુમ જૈસે લોગોં કે કુબૂલે ઈસ્લામ કે બાદ સિંધ કા મુસ્તકબિલ (આને વાલા વક્ત) કિસી મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કા મુહતાજ ન હોગા. અબ ઈશા કી નમાઝ કા વકત હો રહા હૈ ઔર આજ મેરી હાલત ઉસ મુસાફિર કી સી હૈ જો એક લંબે સફર કે બાદ મંઝિલ પર કદમ રખતે હી સો જાના ચાહતા હો. મૈં યે નહીં ચાહતા કે આપ મેરી ઝાત સે મુતાસ્સિર હો કર ફૌરન કોઈ ફૈસ્લા કરેં. લેકિન અગર આપ દિલ સે ઈસ્લામ કી ખૂબિયોં કા એતિરાફ કર(માન) ચુકે હૈં તો મુઝે આપકા એલાન સુન કર રૂહાની મસર્રત (દિલ કી ખુશી) હોગી.''

ભીમ સિંઘ ને બુલંદ (ઊંચી) આવાઝ મેં કલિમએ

તૌહીદ પઢ્હતે હુવે કહા: મૈં અગર ઈસ્લામ કી ખૂબિયોં કા મોઅતરિફ (માનને વાલા) ન ભી હોતા તો ભી આપકી દાવત પર ઈન્કાર ન કરતા. મેરે નઝદીક ઈસ્લામ કી સબસે બળી ખૂબી યે હૈ કે આપ જૈસે લોગ મુસલમાન હૈં.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને ઉઠ કર ભીમ સિંઘ કો સીને સે લગા લિયા ઔર કહા: "મુસલમાનોં મેં તુમ્હેં મુઝ જૈસે હઝારોં ઈન્સાન મિલેંગે."

આઠ ઔર સરદારોં ને ભીમ સિંઘ કી તકલીદ કી ઔર હલ્કા બગોશ ઈસ્લામ હો ગએ(ઈસ્લામ કબૂલ કિયા).

જબ યે લોગ ઈશા કી નમાઝ અદા કરને કે લિયે કમરે સે બાહર નિકલ રહે થે તો મહેલ કે એક ઔર કમરે સે અરવર કે બળે પરોહત કી કિયાદત (પંડિત કી સરદારી) મેં મુઅઝઝિઝીને શહેર(શહેર કે ઈઝઝતદારોં) કા એક વફદ યઝીદ બિન અબૂ કબશા સે મુલાકાત કે બાદ વાપસ જા રહા થા. ઉસ વફદ કે અરકાન (લોગ) મુરઝાએ હુવે ચેહરોં કે સાથ યઝીદ કે કમરે મેં દાખિલ હુવે થે ઔર મુસ્કુરાતે હુવે બાહર નિકલે. યઝીદ ઉનકે દેવતા કી જાન બચાને કા વાદા કર ચુકા થા ઔર વો યે મેહસૂસ કર રહે થે કે સિંઘ કે આફતાબ (સૂરજ) કે ગિર્દ જમા હોને વાલે બાદલ છટ ચુકે હૈં.

પરોહત ઔર ઉસકે સાથી મહેલ સે બાહર નિકલે તો બેશુમાર લોગ ઉનકે ગિર્દ (આસપાસ) જમા હો ગએ. હઝારોં સવાલાત કે જવાબ મેં પરોહત ને ફકત (સિર્ફ) યે કહા કે તુમ અપને ઘર જાઓ સિંઘ કે મુકદ્દર કે સિતારે કી નહૂસત ટલ ચુકી હૈ. તુમ્હારા દેવતા તુમ્હેં મિલ જાએગા.

સુલૈમાન કા કૈદી

ઈશા કી નમાઝ કે બાદ જબ મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) અપની કયામગાહ (રેહને કી જગહ) મેં દાખિલ હો રહા થા તો યઝીદ બિન અબૂ કબશા ને આવાઝ દી. ખાલિદ, ઝુબૈર ઔર ભીમ સિંઘ અબૂ કબશા કે સાથ આ રહે થે. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) દરવાઝે પર રુક કર ઉનકી તરફ દેખને લગા. યઝીદ ને કરીબ પહોંચ કર ખાલિદ, ઝુબૈર ઔર ભીમ સિંઘ કો રુખસત કિયા ઔર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે હાથ મેં હાથ ડાલ કર ઉસકે કમરે મેં દાખિલ હુવા.

કમરે મેં મશ્અલ જલ રહી થી. અલી કુરસી પર સો રહા થા. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને યઝીદ કો એક કુરસી પર બૈઠને કા ઈશારા કરતે હુવે કહાઃ ઈસ લળકે કો મેરે સાથ બહોત મુહબ્બત હૈ. યે ભી બરહમન આબાદ મેં કૈદ થા.

યઝીદ ને મુસ્કુરાતે હુવે કહાઃ ઈસ સરઝમીન મેં વો કૌન હૈ જિસે આપકે સાથ મુહબ્બત નહીં.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને કુરસી પર બૈઠતે હુવે મૌઝૂએ સુખન (બાત) બદલને કી નિય્યત સે કહાઃ મૈં ચાહતા હૂં કે રુખ્સત હોને સે પેહલે આપકો સિંધ કે તમામ હાલાત બતા દૂં. મેરા ઈરાદા થા અલસ્સુબહ (સુબહ સવેરે) આપસે મિલૂં લેકિન યે અચ્છા હુવા કે આપ ખુદ હી આ ગએ.

યઝીદ ને કહાઃ મૈં આપસે સિંધ કે હાલાત પૂછને નહીં આયા, મૈં આપકો યે બતાને કે લિયે આયા હૂં કે આપ યહીં રહેંગે.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને જવાબ દિયાઃ

આપકી હમદર્દી કા શુક્રિયા લેકિન મૈં અમીરુલ મોમિનીન કે હુકમ સે સરતાબી (નાફરમાની) નહીં કર સકતા.

"લેકિન આપ નહીં જાનતે કે સુલેમાન આપકે ખૂન કા પ્યાસા હૈ."

"મુઝે માલૂમ હૈ મગર મૈં યે નહીં ચાહતા કે મેરે ખૂન કે ચંદ કતરોં કે લિયે આલમે ઈસ્લામ (ઈસ્લામી દુનિયા) દો હિસ્સોં મેં તકસીમ હો (બટ) જાએ."

"આપ ઈસ ઉમ્ર મેં મેરી તવક્કુઆત (ઉમ્મીદોં) સે કહીં ઝિયાદા દૂર અંદેશ (અક્લમંદ) હૈં. ફિર ભી મુઝે યકીન હૈ કે અગર મૈં ખુદ જા કર સુલેમાન કો યે બતાઉં કે સિંધ મેં એક લાખ સે ઝિયાદા સિપાહી આપકે લિયે અપને ખૂન કા આખરી કતરા તક બહા દેંગે તો વો આપકે ખિલાફ યકીનન એલાને જંગ નહીં કરેગા."

"લેકિન ઈસકા લાઝમી (ઝરૂરી) નતીજા યે હોગા કે મૈં ઔર મેરે સાથ મુસલમાનોં કી એક બહોત બળી જમાઅત મરકઝ સે કટ કર અલાહિદા (અલગ) હો જાએગી ઔર હમ ઈસ દુનિયા મેં એક ઈજતિમાઈ જિદ્દો જુહદ (મિલી જુલી કોશિશ) કે ઈન્આમ સે મેહરૂમ હો જાએંગે. મૈં આપકો યે સમઝાને કી ઝરૂરત નહીં સમઝતા કે લા-મરકઝિય્યત (મરકઝી હુકૂમત કો તોળના) દુનિયા કી બળી બળી તાકતોં કો લે ડૂબતી હૈ."

યઝીદ ને કહા: મેરે પાસ નમાઝ સે પેહલે અરવર કે મુઅઝઝિઝીન કા એક વફદ આયા થા ઔર વો યે કેહતે થે કે હમારા દેવતા હમસે ન છીનિયે. અગર સુલેમાન ને આપકે સાથ કોઈ બદસુલૂકી કી તો વો તમામ હિંદુસ્તાન કો ઉસકે ખિલાફ મુશ્તઈલ કર દેંગે (ભળકા દેંગે).

"આપ ઈસ બાત કી ફિક્ર ન કરેં. મૈં ઉન્હેં સમઝા

લૂંગા!"

યઝીદ, મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કા ફૈસ્લા અટલ (યકીની) સમઝ કર ખામોશ હો ગયા. ઉસકે બાદ મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને ઉસે સિંધ કે તમામ હાલાત બતાએ ઔર ઈસ મુલ્કે કે બાશિંદોં કે સાથ રવાદારી (બરાબરી) બરતને ઔર મુશ્કિલ વકત મેં નાસિરુદ્દીન, વાલિયે દીબલ ઔર ભીમ સિંઘ કી હિદાયત પર અમલ કરને કી તાકીદ કી.

યઝીદ ને ઉઠતે હુવે કહાઃ મૈં આપસે સિર્ફ એક ઔર બાત કેહના ચાહતા હૂં ઔર વો યે હૈ કે આપ સુલૈમાન કે હુકમ કી તામીલ મેં યહાં સે બેળિયાં પહેન કર રુખ્સત હોને પર ઝિદ ન કરેં. ઈસસે હઝારોં ઈન્સાનોં કે દિલ મજરૂહ (ઝખ્મી) હોંગે. ઔર મુમકિન હૈ કે લોગ મુશ્તઈલ ભી હો (ભળક ભી) જાએં.

"અગર આપ ઈસી મેં મસ્લિહત સમઝતે હૈં તો મૈં ઝિદ નહીં કરૂંગા. વરના ઈતાઅતે અમીર કી બેળિયાં પહેનતે હુવે મૈં ફખ્ર મેહસૂસ કરતા."

યઝીદ ને મુસાફા કરતે હુવે કહાઃ મૈં એક ઔર સવાલ પૂછના ચાહતા હૂં. અરબ સાલારોં મેં આપકા બેહતરીન દોસ્ત કૌન હૈ?

"મેરે સબ દોસ્ત હૈં લેકિન જો શખ્સ મેરી ઝિંદગી કે હર પેહલૂ સે વાકિફ હૈ વો ઝુબૈર હૈ. વો હર વકત આપકે સાથ રહેગા."

"નહીં, મૈં ઉસે એક ઝરૂરી કામ કે લિયે ફૌરન મદીના ભેજના ચાહતા હૂં!"

"વો આપકે હર હુકમ કી તઅમીલ (હુક્મ પર અમલ) કરેગા."

"મૈં આપકો રુખ્સત હોને સે પેહલે ઉસે રવાના કર દેના ચાહતા હૂં, આપ ઉસે મેરે કમરે મેં ભેજ દેં."

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને અલી કો જગાયા ઔર કહાઃ ઈન્હેં ઈનકે કમરે મેં છોળ આઓ ઔર ઝુબૈર કો ઈનકે પાસ ભેજ દો.

(૨)

યઝીદ કો ઉસકે કમરે મેં છોળ કર અલી, ઝુબૈર કો બુલાને કે લિયે ચલા ગયા ઔર યઝીદ મશઅલ કી રૌશની કે સામને બૈઠ કર ખત લિખને મેં મસરૂફ હો ગયા. થોળી દેર બાદ ઝુબૈર અંદર દાખિલ હુવા. યઝીદ ને હાથ કે ઈશારે સે ઉસે બૈઠને કે લિયે કહા.

ઝુબૈર દેર તક બૈઠા રહા. ખત ખત્મ કરને કે બાદ યઝીદ ઉસકી તરફ મુતવજ્જેહ હુવા "આપ એક લંબે સફર કે લિયે તૈયાર હો જાએં. યે ખત પળઙ લેં."

યઝીદ ને ખત ઝુબૈર કે હાથ મેં દે દિયા. ઝુબૈર ને ખત પળહા ઔર ઉસકે મુરઝાએ હુવે ચેહરે પર ઉમ્મીદ કી રૌશની ઝલકને લગી. યઝીદ કા યે ખત હઝરત ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રેહ.) રહમતુલ્લાહિ અલૈહ કે નામ થા. જિસમેં ઉસને મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કો આલમે ઈસ્લામ કા જલીલુલ કદ્ર મુજાહિદ સાબિત કરને કે બાદ ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રેહ.) રહમતુલ્લાહિ અલૈહ સે યે અપીલ કી થી કે વો ઉસે સુલૈમાન કે ઈન્તિકામ (બદલે) સે બચાને કી હર મુમકિન કોશિશ કરેં. યઝીદ કે મકતૂબ (ખત) કે આખરી અલ્ફાઝ યે થેઃ

"મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) જૈસે મુજાહિદ બાર બાર પૈદા નહીં હોતે. મૈંને અપની ઝિંદગી મેં બળે બળે આદમી દેખે હૈં લેકિન ઈસ નૌજવાન કી અઝમત કા મૈં સહીહ અંદાઝા નહીં લગા સકતા, જિસને ૧૭ બરસ કી

ઉમ્ર મેં સિંધ ફતહ કિયા (જીતા) ઔર અબ અપને ૧ લાખ ૧૨ હઝાર જાંબાઝોં કી મૌજૂદગી મેં ખુશી સે ઈતાઅતે અમીર કી બેળિયાં પહેનને કે લિયે તૈયાર હૈ. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ઈસ્લામ કે જિસ્મ મેં એક ઐસા દિલ હૈ જિસકી હર ધળકન મુઝ જૈસે ઈન્સાનોં કી ઉમ્ર ભર કી રિયાઝત સે ઝિયાદા કીમતી હૈ. આપ આલમે ઈસ્લામ (ઈસ્લામી દુનિયા) કો એક નાકાબિલે તલાફી નુકસાન (ઐસા નુકસાન જિસકો ભરપાઈ ન હો સકે) સે બચા સકતે હૈં."

ઝુબૈર ને ખત પળ્હ કર યઝીદ કી તરફ દેખા ઔર પૂછાઃ આપકો યકીન હૈ કે વો સુલૈમાન પર અસર ડાલ સકેંગે?

"મુઝે યકીન હૈ. તુમ જાઓ, વો ઈસ વકત મદીને મેં હૈં. લેકિન રાસ્તે મેં એક લમ્હા ઝાએ (બરબાદ) ન કરના. સુલૈમાન કે મુશીર(મશ્વરા દેને વાલે) જિન્હેં મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે સાથ ફકત (સિર્ફ) ઈસલિયે ઈનાદ(દુશ્મની) હૈ કે વો હજ્જાજ બિન યૂસુફ કા દામાદ હૈ. હર મુમકિન કોશિશ કરેંગે કે ઉસકે મુતઅલ્લિક ફૌરન ફૈસ્લા હો જાએ. સુલૈમાન ખુદ ઈતને બાઅસર આદમી કો ઝિયાદા દેર તક ઝિંદા રખના ખતરનાક ખયાલ કરેગા. ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રેહ.) અગર મદીના મેં ન હુવે તો જહાં ભી વો હોં તુમ વહાં પહોંચો ઔર કોશિશ કરો કે વો મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી કિસ્મત કા ફૈસ્લા હોને સે પેહલે દમિશ્ક પહોંચ જાએં. મેરે નઝદીક યે મુહિમ (ભારી કામ) હિંદુસ્તાન કી ફતહ (જીત) સે ઝિયાદા અહમ હૈ."

ઝુબૈર ને ઉઠતે હુવે કહાઃ મૈં અભી જાતા હૂં.

"જાઓ! ખુદા તુમ્હારી મદદ કરે."

ઝુબૈર યઝીદ કે કમરે સે નિકલ કર ભાગતા હુવા અપને કમરે મેં પહોંચા. નાહીદ, ખાલિદ ઔર ઝુહરા ઉસકા ઈન્તિઝાર કર રહે થે. સબને યક ઝબાન હોકર (એક સાથ) કહાઃ કયા ખબર લાએ?

"મૈં મદીના જા રહા હૂં." સિર્ફ ઈતના કેહ કર ઝુબૈર અકબ (પીછે) કે કમરે મેં લિબાસ તબ્દીલ કરને કે લિયે ચલા ગયા. થોડી દેર બાદ વો લિબાસ તબ્દીલ કરકે બાહર નિકલા. નાહીદ ને કોઈ સવાલ પૂછે બગૈર ખૂંટી સે તલવાર ઉતાર કર ઉસકે હાથ મેં દે દી.

ખાલિદ ને ઉઠતે હુવે કહાઃ મૈં ભી આપકે સાથ ચલતા હૂં.

ઝુબૈર ને તલવાર કમર કે સાથ બાંધતે હુવે કહાઃ નહીં, તુમ નાહીદ ઔર ઝુહરા કો લેકર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે સાથ બસરા પહોંચ જાઓ.

ઝુહરા ને કહાઃ ભય્યા! મદીને મેં આપકો કયા કામ હૈ?

ઝુબૈર ને જવાબ દિયા "મૈં એક ઐસે આદમી કે પાસ યઝીદ કા ખત લેકર જા રહા હૂં જો મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કો બચા સકતા હૈ. ખાલિદ! તુમ બસરા પહોંચ કર સીધે મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે ઘર ચલે જાના ઔર ઝુબૈદા કો તસલ્લી દેના. મુઝે ઉમ્મીદ હૈ કે મૈં ભી બહોત જલ્દ વહાં પહોંચ જાઉંગા. નાહીદ ખુદા હાફિઝ! ઝુહરા! મેરી કામયાબી કે લિયે દુઆ કરના." ઝુબૈર યે કેહ કર કમરે સે બાહર નિકલ ગયા.

રાસ્તે મેં મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કા કમરા થા. અંદર મશઅલ ટિમટિમા રહી થી. ઉસને દરવાઝે પર રુક કર અંદર ઝાંકા ઔર ફિર કુછ સોચ કર દબે પાંવ

અંદર ચલા ગયા. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ગેહરી નીંદ સો રહા થા. એક માસૂમ બચ્ચે કી સી મુસ્કુરાહટ જિસે ઝુબૈર નીંદ કી હાલત મેં અકસર ઉસકે હોંટોં પર દેખ ચુકા થા, આજ ભી ઉસકે હોંટોં પર ખેલ રહી થી. સિરહાને કી તરફ દીવાર કી ખૂંટી પર તલવાર લટક રહી થી જિસકે સાથ કમસિન ઔર નૌજવાન સાલાર ને સિંધ કે મઝબૂત કિલ્ઓં ઔર સિંધ કે બાશિંદોં કે કુલૂબ કો મુસખ્ખર (દિલોં પર કબ્ઝા) કર લિયા થા.

એક નામાલૂમ જઝબે કે માતહેત ઝુબૈર કા દિલ ધળકા. ઉસકી આંખોં મેં આંસૂ આ ગએ ઔર વો કાંપતી હુઈ આવાઝ મેં આહિસ્તા (ધીરે) સે યે કેહ કર બાહર નિકલ ગયા "મેરે ભાઈ! મેરે દોસ્ત! મેરે સાલાર! ખુદા હાફિઝ!"

મહેલ સે નિકલતે વકત ઝુબૈર અપને સેહમે હુવે દિલ કો બાર બાર યે કેહ કર તસલ્લી દે રહા થા. "નહીં નહીં ! હમ એક બાર ઔર ઝરૂર મિલેંગે."

(3)

સુબહ કે વકત મહેલ કે દરવાઝે પર તિલ ધરને કો જગહ ન થી. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) દરવાઝે સે બાહર નિકલા તો હુજૂમ(ભીળ) ને ઈધર ઉધર સિમટ કર દરવાઝે કે સામને સીળિહયાં ખાલી કર દીં. ફૌજ કે ઓહદેદાર (રુતબે વાલે), શહેર કે મુઅઝઝિઝીન (ઈઝઝતદાર) ઔર પરોહત (પંડિત) આગે બળહ કર ઉસસે મુસાફા કરને લગે. ભીમ સિંઘ કી બારી આઈ તો વો બેઈખ્તિયાર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે સાથ લિપટ ગયા. ઉસને કહાઃ આપ મેરા ઈસ્લામી નામ તટવીઝ નહીં કિયા (નહીં રખા).

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને જવાબ દિયાઃ તુમ અગર પસંદ કરો તો મૈં તુમ્હારા નામ સૈફુદ્દીન રખતા હૂં. સીળ્હિયોં સે નીચે એક સિપાહી ઘોળા લિયે ખળા થા. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) નીચે ઉતર કર ઘોળે પર સવાર હોને લગા તો યઝીદ બિન અબૂ કબશા ને ભાગ કર બાગ થામ લી (લગામ પકળ લી). મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે એહતિજાજ કે બાવજૂદ લોગ ભાગ ભાગ કર દીવાનાવાર ઉસકે પાંવ કો હાથ લગા રહે થે.

ઘોળે પર સવાર હોકર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને ચારોં તરફ દેખા. ઉસે કોઈ આંખ આંસુઓં સે ખાલી નઝર ન આઈ. સુફેદ રીશ (સુફેદ દાળ્હી વાલે) બૂળ્હે યે મેહસૂસ કર રહે થે કે ઉનકા અઝીઝ તરીન બેટા ઉનસે રુખ્સત હો રહા હૈ. બેવા ઔરતેં ઔર યતીમ બચ્ચે યે મેહસૂસ કર રહે થે કે કુદરત ઉનકા ઝબરદસ્ત સહારા છીન રહી હૈ. નૌજવાન લળકિયાં યે કેહ રહી થીં કે ઉનકી ઈસ્મત વ ઈફ્ફત કા નિગેહબાન (પાકદામની કી હિફાઝત કરને વાલા) જા રહા હૈ. અરવર કે દરો દીવાર પર હસરત (ગમ) બરસ રહી થી.

અપને બાપ કે ઈશારે પર શહેર કે પરોહત કી નૌજવાન લળકી આગે બળ્હી ઔર ઉસને મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કો ફૂલોં કા હાર પેશ કરતે હુવે કહાઃ મેરે ભાઈ! મૈં અરવર કી તમામ કન્યાઓં (કુંવારી લળકિયોં) કી તરફ સે યે તોહફા તુમ્હારી ખિદમત મેં પેશ કરતી હૂં.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ(રેહ.) ને ઉસકી તરફ એહસાન મંદાના નિગાહોં સે દેખતે હુવે ફૂલ કબૂલ કર લિયે.

દીબલ કે બાઝારોં સે સુલૈમાન બિન અબ્દુલ મલિક કે કૈદી કા ઘોળા ફૂલોં કે ઢેર રૌંદતા હુવા નિકલા. અરવર

કે બાશિંદોં (રેહને વાલોં) ને કિસી શહેનશાહ કા જુલૂસ ભી ઈસ કદર શાનદાર ન દેખા થા, કિસી અઝીઝ (પ્યારે) કી જુદાઈ પર ઈસ કદર આંસૂ ન બહાએ થે. વો હાથ જિન્હોં ને દો સાલ કબ્લ (પેહલે) ફાતિહે સિંધ (સિંધ જીતને વાલે) કો અપના બદતરીન દુશ્મન સમઝ કર તીરોં ઔર નેઝોં કે સાથ ઉસકા ખૈર મકદમ (ઈસ્તિકબાલ) કિયા થા વહી અબ ફૂલોં કી બારિશ કર રહે થે.

અલી, ખાલિદ, નાહીદ ઔર ઝુહરા મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે સાથ જાને વાલે ચંદ સિપાહિયોં કે સાથ પેહલે હી શહેર સે બાહર પહોંચ ચુકે થે. યે કાફલા ૬૦ નુફૂસ (લોગોં) પર મુશ્તમિલ થા. ઉનમેં ૪૦ વો સિપાહી થે જો મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કો પા-બઝંજીર (પૈરોં મેં બેળિયાં ડાલ કર) દમિશ્ક લે જાને કે લિયે યઝીદ બિન અબૂ કબશા કે સાથ આએ થે. વાસિત કા કોતવાલ માલિક બિન યૂસુફ સાલેહ કી સિફારિશ સે ઉનકા સાલાર મુકર્રર હોકર આયા થા. માલિક બિન યૂસુફ કો સાલેહ કી યે હિદાયત થી કે વો રાસ્તે મેં મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે સાથ કોઈ રિઆયત ન કરે. માલિક ખુદ ભી હજ્જાજ બિન યૂસુફ કે ખાનદાન કા પુરાના દુશ્મન થા લેકિન અરવર પહોંચ કર વો યઝીદ બિન અબૂ કબશા કી તરહ મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી શખ્સિયત સે મુતાસ્સિર હુવે બગૈર ન રહા. ઉસકે બાઝ સાથી ભી અરવર સે ઉસકી રવાનગી (નિકલને) કા મંઝર દેખ કર ઈસ કદર મુતાસ્સિર હુવે કે વો ખુલે બંદૂં સુલૈમાન કે ગલત એહકામ (હુક્મોં) પર નુકતાચીની કરને લગે. યઝીદ ને ઉન્હેં રુખ્સત કરતે વકત તાકીદ કી થી કે ઈન્હેં ઈઝઝત કે સાથ બસરા લે જાઓ, અમીરુલ મોમિનીન કો મૈં જવાબ દે દૂંગા.

દોપહર કે વકત સૈફુદ્દીન (ભીમ સિંધ) અરવર કે પરોહત (પંડિત) કે સાથ એક ટીલે પર ખળા દૂર રાસ્તે કી ગર્દ મેં એક કાફલે કો રૂપોશ (ગાઈબ) હોતે દેખ રહા થા.

પરોહત ને એક ઠંડી સાંસ લેતે હુવે કહાઃ સિંધ કા આફતાબ(સૂરજ) દોપહર કે વકત ગુરૂબ હો (ડૂબ) રહા હે.

ગુરૂબે આફતાબ

હઝરત ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રેહ.) રહમતુલ્લાહિ અલૈહ ઝુહર કી નમાઝ અદા કરને કે બાદ મસ્જિદે નબવી સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ સે બાહર નિકલ રહે થે. અચાનક એક સવાર દરવાઝે પર આ કર રુકા. સવાર કા ચેહરા ગર્દો ગુબાર (ધૂલ) મેં અટા હુવા થા. ઉસકા ચેહરા ભૂક, પ્યાસ ઔર થકાવટ કી વજહ સે મુરઝાયા હુવા થા. ઉસને ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રેહ.) કો હાથ કે ઈશારે સે અપની તરફ મુતવજ્જેહ કરતે હુવે કુછ કેહને કી કોશિશ કી લેકિન ખુશ્ક (સૂખે) ગલે સે આવાઝ ન નિકલ સકી. વો ઘોળે સે ઉતર કર ખત નિકાલને કે લિયે જેબ મેં હાથ ડાલ કર ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રેહ.) કી તરફ બળ્હા લેકિન દો તીન કદમ ઉઠાને કે બાદ લળખળા કર ઝમીન પર ગિર પળા ઔર ઉસકે સાથ હી થકે હુવે ઘોળે ને અપને બોઝ સે આઝાદ હોતે હી ઝમીન પર ગિરને કે બાદ એક ઝુરઝુરી લે કર દમ તોળ દિયા. યે સવાર ઝુબૈર થા. લોગ ઉસે ઉઠા કર મસ્જિદ કે હુજરે મેં લે ગએ. થોળી દેર બાદ સવાર ને જબ હોશ મેં આ કર આંખેં ખોલીં તો ઉસ વકત ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રેહ.) ઉસકે મુંહ પર પાની કે છીંટે દે રહે થે. ઉસને પાની કા પ્યાલા છીન કર પીને કી કોશિશ કી લેકિન ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રેહ.) ને કહા: થોળી દેર સબ્ર કરો. તુમ પેહલે હી બહોત ઝિયાદા પાની પી ચુકે હો અબ કુછ ખા લો. માલૂમ હોતા હૈ તુમને કઈ દિનોં સે કુછ ખાયા નહીં.

ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રેહ.) કે ઈશારે પર એક શખ્સ ને ઝુબૈર કે સામને ખાના રખ દિયા. લેકિન

ઉસને કહા "નહીં! મુઝે પાની કી ઝરૂરત હૈ." ઔર ફિર ચૌંક કર અપની જેબ મેં હાથ ડાલતે હુવે કહાઃ મૈં પેહલે હી બહોત વકત ઝાએ(બરબાદ) કર ચુકા હૂં યે ખત લેકિન...? જેબ ખાલી પા કર ઉસકી આંખેં ખુલી કી ખુલી રેહ ગઈ.

ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રેહ.) ને કહાઃ તુમ્હારા ખત મેં પઢ ચુકા હૂં. તુમ્હારે ઘોળે કે દમ તોળને ઔર તુમ્હારે બેહોશ હો જાને સે મુઝે યકીન હો ગયા થા કે તુમ કોઈ ઝરૂરી પૈગામ લાએ હો.

ઝુબૈર ને કહાઃ તો આપ મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે લિયે કુછ કરેંગે?

"મૈં દમિશ્ક જા રહા હૂં" યે કેહતે હુવે ઉન્હોં ને અપને એક સાથી કી તરફ દેખા ઔર સવાલ કિયાઃ મેરા ઘોળા તૈયાર હૈ?

ઉસને જવાબ દિયાઃ જી હાં !

ઝુબૈર ને કહાઃ મૈં આપકે સાથ ચલૂંગા.

ઉન્હોંને જવાબ દિયાઃ નહીં! તુમ આરામ કરો, તુમ ગુઝિશ્તા (પિછલે) સફર મેં બહોત નિઢાલ હો ચુકે હો.

"નહીં ! મૈં બિલ્કુલ ઠીક હૂં, મેરે નિઢાલ હોને કી વજહ સફર કી કુલ્ફત (તકલીફ) સે ઝિયાદા મેરે દિલ કી બેચૈની થી. અબ યહાં ઠહેર કર ઈન્તિઝાર કરને મેં મુઝે સફર સે ઝિયાદા તકલીફ હોગી."

ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રેહ.) ને કહાઃ બહોત અચ્છા! તુમ ખાના ખા લો.

ઝુબૈર ને જલ્દી જલ્દી ખાને કે ચંદ નિવાલે મુંહ મેં રખને કે બાદ પેટ ભર કર પાની પિયા ઔર ઉઠ કર બોલાઃ મૈં તૈયાર હૂં.

ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રેહ.) ને એક અરબ

કો દૂસરા ઘોળા તૈયાર કરને કા હુકમ દિયા ઔર ઝુબૈર સે કહાઃ આપ થોળી દેર બૈઠ જાઈયે.

ઝુબૈર ને કહાઃ અગર આપકા હુકમ ન હો તો મૈં ખળે રેહને કો તરજીહ દૂંગા. બૈઠને સે ઈન્સાન પર નીંદ ઔર થકાવટ કા હમલા નિસ્બતન ઝિયાદા શદીદ હોતા હૈ.

એક અરબ ને પૂછાઃ આપને રાસ્તે મેં બિલ્કુલ આરામ નહીં કિયા?

ઝુબૈર ને જવાબ દિયાઃ દિન કે વકત બિલ્કુલ નહીં ઔર રાત કો ભી ઉસ વકત જબ મૈં બેહોશ હો જાયા કરતા થા.

ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રેહ.) ને પૂછાઃ તુમને રાસ્તે મેં કિતને ઘોળે તબ્દીલ કિયે?

અરવર સે બસરા તક હર પાંચ કોસ પર સિપાહિયોં કી ચૌકિયોં સે મૈં તાઝાદમ ઘોળા તબ્દીલ કરતા રહા લેકિન બસરા સે આગે વકત બચાને કે લિયે મૈંને સીધા રાસ્તા ઈખ્તિયાર કરના મુનાસિબ ખયાલ કિયા ઔર સેહરાએ અરબ કો ઉબૂર (પાર) કરતે હુવે મુઝે બાઝ ઔકાત એક હી ઘોળે પર કઈ મંઝિલેં તય કરની પળીં. ઈસસે પેહલે મેરી સવારી મેં ચાર ઘોળે દમ તોળ ચુકે હૈં.

ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રેહ.) ને કહાઃ લોગ મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી ફુતૂહાત કી દાસ્તાનેં (જીત કે કિસ્સે) તઅજ્જુબ સે સુના કરતે થે લેકિન જિસ સિપેહ સાલાર કે પાસ તુમ્હારે જૈસે સિપાહી હોં ઉસકે લિયે કોઈ કિલ્આ નકાબિલે તસ્ખીર નહીં હો સકતા.

ખાદિમ ને આકર ઈત્તિલા (ખબર) દી કે ઘોળે તૈયાર હૈં. ઝુબૈર ઔર ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રેહ.) હુજરે સે બાહર નિકલ કર ઘોળે પર સવાર હો ગએ.

(૨)

સુલેમાન કો સિંધ સે મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે રવાના હોને કી ખબર મિલ ચુકી થી. ઉસે યે ભી માલૂમ થા કે અરવર કી તરહ મકરાન ઔર ઈરાન કે હર શહેર કે બાશિંદે (રેહને વાલે) રાસ્તે મેં ઉસકા પુર તપાક ખેર મકદમ (ગર્મજોશી સે આવભગત) કર રહે થે ઔર યઝીદ ને બગાવત કે ખૌફ સે ઉસે બેળિયાં પેહનાને કી જુરઅત (હિમ્મત) નહીં કી. ઈન ખબરોં ને ઉસકી આતિશે ઈન્તિકામ (બદલે કી આગ) પર તેલ કા કામ કિયા. ઉસને તમામ તીર દેખે ઔર ઉનમેં સે જો સબસે ઝિયાદા તેઝ ઔર જિગર–દોઝ (કલેજા છલની કરને વાલા) થા, ઉસે મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી કિસ્મત કા ફેસ્લા કરને કે ઈખ્તિયારાત દે કર બસરા રવાના કર દિયા. યે સાલેહ થા, ગાઝી મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કા બદતરીન દુશ્મન!

બસરા કે લોગ જિસ બેચૈની ઔર બેકરારી સે મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કા ઈન્તિઝાર કર રહે થે ઉસસે સાલેહ ને યે અંદાઝા લગાયા કે બસરા મેં મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે સાથ બદસુલૂકી કી ગઈ તો લોગ બગાવત પર આમાદા હો જાએંગે. વો મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કો પા–બઝંજીર (પાંવ મેં બેળિયાં ડાલ કર) બસરા સે વાસિત લે જાના ચાહતા થા લેકિન બસરા કે અવામ કા જોશો ખરોશ દેખ કર ઉસે અપના ઈરાદા તબ્દીલ કરના પળા.

એક શામ મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કા કાફલા બસરા સે ૩૦ મીલ કે ફાસ્લે પર એક બસ્તી કે કરીબ પહોંચા. બસ્તી કે લોગોં કો યે ઈત્તિલા મિલ ચુકી થી કે સિંધ કા ફાતેહ ઔર સુલેમાન કા કૈદી એક રાત વહાં

કયામ કરેગા. બસ્તી કે મર્દ, ઔરતેં ઔર બચ્ચેં ફૌજ કી ચૌકી કે સામને ખળે થે. ઔરતેં મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે અલાવા ઉસ લળકી કો દેખને કે લિયે બેકરાર થીં જિસકી આવાઝ ને સિંધ કી તારીખ (ઈતિહાસ) બદલ ડાલી થી. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કો દેખતે હી કઈ નૌજવાન ભાગ કર ઉસકે ગિર્દ જમા હો ગએ. કઈ હાથ બયક-વકત (એક સાથ) ઉસકે ઘોળે કી બાગ થામને કે લિયે બળ્હે, ઔરતોં ને ચૌકી સે કુછ ફાસલે પર હી મહમિલ બરદાર (કજાવે વાલા) ઊંટ ઠેહરા લિયા.ઝુહરા ઔર નાહીદ કો એક મકાન મેં લે ગઈ.

ચૌકી કે મુહાફિઝ સિપાહિયોં ને માલિક બિન યૂસુફ કો બતાયા કે સાલેહ રાસ્તે કી હર બસ્તી મેં મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી આવભગત કી ખબરેં સુન કર સખ્ત મુઝતરિબ (બેચૈન) હે ઔર ઉસે યે ખતરા હૈ કે બસરા કે લોગ શાયદ ઝિયાદા જોશ વ ખરોશ સે ઉસકા ખૈર મકદમ(આવભગત) કરેંગે. ઉસે ઈસ બાત કા ભી અંદેશા (ખતરા) હૈ કે વહાં નાહીદ કી આવાંઝ ઉસકે હક મેં બહોત મુઝિર (નુકસાન દેને વાલી) સાબિત હોગી. ઈસલિયે ઉસને ફૈસ્લા કિયા હૈ કે મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કો સીધા વાસિત પહોંચાયા જાએ. વો ઈન લળકિયોં કો ભી બસરા પહોંચને સે રોકના ચાહતા હૈ. શાયદ વો સુબહ તક ખુદ યહાં પહોંચ જાએ.

ચૌકી કે સાલાર ને માલિક કો સાલેહ કા વો ખત દિખાયા જિસમેં યે હિદાયત થી કે મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કો ઉસકી આમદ (આને) તક રોકા જાએ.

ગુઝિશ્તા સફર મેં મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કો કરીબ સે દેખને કે બાદ માલિક બિન યૂસુફ કો ઉસકે સાથ

ગાયત દરજા કી (બહોત ઝિયાદા) અકીદત હો ચુકી થી. ઉસકા ખયાલ થા કે બસરા કે લોગોં કા જોશ વ ખરોશ સુલૈમાન કો મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે મુતઅલ્લિક અપના ઈરાદા તબ્દીલ કરને પર મજબૂર કર દેગા. વાસિત વલીદ કી મૌત કે બાદ ફિર એક બાર ખારિજી અનાસિર કા મરકઝ બન ચુકા થા. ઉસે ઉમ્મીદ ન થી કે વહાં સે મુહમ્મદ બિન કાસિમ(રેહ.) કે હક મેં કોઈ આવાઝ ઉઠેગી

વો ઈશા કી નમાઝ કે બાદ કુછ દેર અપને ખૈમે (તમ્બૂ) સે બાહર પરેશાની કી હાલત મેં ટહેલતા રહા. બિલઆખિર વો એક મઝબૂત ઈરાદા લે કર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે ખૈમે મેં દાખિલ હુવા. મુહમ્મદ બિન કાસિમ(રેહ.) શમઅ કી રૌશની મેં બૈઠા કુછ લિખ રહા થા

માલિક ને કહાઃ આપ કિસી કે નામ કોઈ ખત ભેજના ચાહતે હૈં તો મૈં ઈન્તિઝામ કર દૂં?

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને જવાબ દિયાઃ નહીં! યે ખત નહીં. મૈં એક નઈ કિસ્મ કી મિન્જનીક (પથ્થર ફેંકને કી મશીન) કા નકશા તૈયાર કર રહાં હૂં. મેરે ખયાલ મેં ઈસસે પથ્થર ઝિયાદા દૂર ઔર ઝિયાદા સહીહ નિશાને પર ફેંકા જા સકેગા.

માલિક ને જવાબ દિયાઃ ઈસ વકત આપકો અપને મુતઅલ્લિક કુછ સોચના ચાહિયે.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને જવાબ દિયાઃ મૈં એક ફર્દ હૂં ઔર મિન્જનીક એક કૌમ કી ઝરૂરત હૈ. અગર મુઝે કૈદ કર લિયા ગયા તો આપ ખુદ યે નકશા અમીરુલ મોમિનીન કે પાસ પહોંચા દે.

માલિક ને જવાબ દિયાઃ આપકી કિસ્મત કા ફૈસ્લા હો ચુકા હૈ.આપ બસરા કે બજાય સીધે વાસિત જા રહે હૈં.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને જવાબ દિયાઃ મુઝે

પેહલે હી યે ખયાલ થા કે વો મુઝે બસરા લે જાને કી ગલતી નહીં કરેંગે.

માલિક ને કહાઃ અબ આપ અપને મુતઅલ્લિક ફૈસ્લા કર સકતે હૈં. વાસિત કે બહોત કમ લોગ આપકે હક મેં આવાઝ ઉઠાએંગે લેકિન આપકે બસરા પહોંચ જાને પર હઝારોં મુજાહિદ આપ પર જાન દેને કે લિયે તૈયાર હોંગે. સાલેહ આજ રાત યા સુબહ કિસી વકત યહાં પહોંચ જાએગા. ઉસકે બાદ હમારી તદબીર બેસૂદ (બેકાર) હોગી. ઈસ વકત એક હી સૂરત હૈ કે આપ ફૌરન ઈન લળકિયોં કો લેકર રવાના હો જાએં. વહાં આપ હર ઘર કો અપને લિયે કિલ્આ પાએંગે. અબ ઉઠિયે,યે વકત બહોત નાઝુક હૈ

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને જવાબ દિયાઃ મેરી જાન બચાને કે લિયે આપ કિતને મુસલમાનોં કી જાનેં કુર્બાન કરના જાઈઝ સમઝતે હૈં? કયા ઈસસે પેહલે બસરા કે લોગોં કી બગાવતોં ને આલમે ઈસ્લામ (ઈસ્લામી દુનિયા) કો કાફી નુકસાન નહીં પહોંચાયા? કયા મેરી તન્હા જાન ઈસ કદર કીમતી હૈ કે ઈસકે લિયે લાખોં મુસલમાનોં કી તલવારેં આપસ મેં ટકરા જાએં? હઝારોં ઔરતેં બેવા ઔર બચ્ચે યતીમ હો જાએં? અગર મૈં આલમે ઈસ્લામ કો ઈસ તબાહી સે બચાને કે લિયે કુર્બાન ભી હો જાઉં તો કયા આપ યે સમઝતે હૈં કે મેરી કુર્બાની રાઈગાં (બેકાર) જાએગી? યે મુસલમાનોં કી બદકિસ્મતી હૈ કે ખિલાફત અબ મુલૂકિયત (બાદશાહી) મેં તબ્દીલ હો ચુકી હૈ. તાહમ (ફિર ભી) મુસલમાનોં કા સવાદે આઝમ (બળી તઅદાદ) ઉસે ખલીફા તસ્લીમ કરને (માનને) કી ગલતી કર ચુકા હૈ. ઔર ઈસ વકત મેરી બગાવત ફકત ખલીફા સુલૈમાન કે ખિલાફ ન હોગી બલ્કે કૌમ કે સવાદે આઝમ કે ખિલાફ

હોગી. લેકિન મુમકિન હૈ કે મેરી કુર્બાની કે બાદ લોગ અપની ઈસ કમઝોરી કો મેહસૂસ કરેંગે ઔર ઉનમેં એક ઐસા ઝમીર પૈદા હો જાએ જો સુલૈમાન કો રાહે રાસ્ત (સીધે રાસ્તે) પર લે આએ યા કમ અઝ કમ સુલૈમાન કે બાદ વો ઈન્તિખાબ (ચુનાવ) કે મામલે ઈસ કદર સખ્ત હો જાએં કે સુલૈમાન જૈસોં કે લિયે આગે બઢને કા મૌકા ન હો. અગર મેરે અંજામ સે મુતાસ્સિર હો કર અવામ ને યે મેહસૂસ કિયા કે વો ઈમારત (ખિલાફત) કો કિસી કી ખાનદાની મીરાસ તસ્લીમ કરને મેં ગલતી પર થે ઔર ઉન્હોં ને સુલૈમાન કે બાદ ઉસકે કિસી ખાનદાની વારિસ કી બજાય કિસી સાલેહ (નેક) મુસલમાન કો ખલીફા મુન્તખબ કિયા (ચુના) તો યે એક ઐસા મકસદ હૈ જિસકે લિયે કુર્બાન હોના મૈં અપની ઝિંદગી કી સબસે બઢી સઆદત (ખુશ કિસ્મતી) સમઝતા હૂં.

માલિક બિન યૂસુફ ને લાજવાબ હો કર કહાઃ આપકા ફૈસ્લા અટલ હૈ. મૈં હાર માનતા હૂં લેકિન ઈન લઢકિયોં કે મુતઅલ્લિક આપને કયા સોચા? મુઝે ચૌકી કે સિપાહિયોં સે માલૂમ હુવા કે સાલેહ બસરા કે લોગોં કે ઈશ્તિઆલ કે ખૌફ (ગુસ્સે કે ડર) સે ઉન્હેં ભી વાસિત લે જાના ચાહતા હૈ લેકિન મેરા ખયાલ હૈ કે ઉનકે બસરા ન પહોંચને સે લોગ ઝિયાદા મુશ્તઈલ હોંગે. બસરા કે હર ઘર મેં નાહીદ કા ઈન્તિઝાર હો રહા હૈ. કયા યે બેહતર નહીં કે સાલેહ કે યહાં પહોંચને સે પેહલે ઉન્હેં બસરા રવાના કર દિયા જાએ?

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને કુછ સોચ કર જવાબ દિયાઃ મુઝે સિર્ફ ઈસ બાત કા ખયાલ હૈ કે નાહીદ, ઝુબૈર કી બીવી હૈ ઔર સાલેહ મેરી તરહ ઝુબૈર કો ભી

અપના બદતરીન દુશ્મન ખયાલ કરતા હૈ. તાહમ (ફિર ભી) મુઝે યે ઉમ્મીદ નહીં કે વો નાહીદ કે સાથ કિસી બદસુલૂકી કી જુરઅત (હિમ્મત) કરેગા.

માલિક ને જવાબ દિયાઃ મૈં કઈ બરસ સાલેહ કે સાથ ગુઝાર ચુકા હૂં. વો ઈન્સાન નહીં બલ્કે સાંપ હૈ. અગર ઈન લળકિયોં કે મુતઅલ્લિક ઉસકે મુંહ સે ગુસ્તાખી કા એક લફ્ઝ ભી નિકલ ગયા તો મૈં આપકો યકીન દિલાતા હૂં કે મેરે તમામ સાથી કટ મરને કે લિયે તૈયાર હોંગે. ઈસલિયે યે મેરા મશ્વરા કબૂલ કીજિયે ઔર ઈન લળકિયોં કો ખાલિદ કે સાથ બસરા ભેજ દીજિયે. મૈં ચંદ સિપાહી ભી સાથ કિયે દેતા હૂં. ઔર અગર આપકો ઈસ્લામ કા મુસ્તકબિલ (આને વાલા વક્ત) બહોત ઝિયાદા અઝીઝ હૈ તો આપ ઈન્હેં હિદાયત કર સકતે હૈં કે વો બસરા મેં કિસી બગાવત કી હૌસ્લા અફઝાઈ ન કરેં.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કો અચાનક એક ખયાલ આયા ઔર ઉસકે દિલ મેં બાઝ દબે હુવે એહસાસાત જાગ ઉઠે. વો ઉઠા ઔર બેકરારી કી હાલત મેં ખૈમે કે અંદર ટહેલને લગા. માલિક ઉસકી હરકાત કા બગૌર મુતાલઆ કર(પઢ) રહા થા.મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) બાર બાર મુઠિયાં ભીંચ કર કિસી ઝબરદસ્ત ઈરાદે કે ખિલાફ જંગ કરતા હુવા દિખાઈ દેતા થા. કમરે મેં ચંદ ચક્કર લગાને કે બાદ વો માલિક સે કોઈ બાત કિયે બગૈર બાહર નિકલ આયા ઔર સાથ વાલે ખૈમે મેં ખાલિદ કો આવાઝ દી. ખાલિદ ભાગતા હુવા બાહર નિકલા તો ઉસને કહાઃ ખાલિદ! નાહીદ ઔર ઝુહરા કો બસ્તી સે બુલાલો જલ્દી કરો.

ખાલિદ ઉસી રફતાર સે ભાગતા હુવા બસ્તી કી તરફ ચલા ગયા ઔર મુહમ્મદ બિન કાસિમ(રેહ.) માલિક

કી તરફ મુતવજ્જેહ હુવાઃ આપ ફૌરન ચાર ઘોળે તૈયાર કરવાએં, નહીં, પાંચ, અલી ભી હમારે સાથ જાએગા.

માલિક ને પુર–ઉમ્મીદ હો કર પૂછાઃ તો આપ જા રહે હૈં?

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને જવાબ દિયાઃ અગર તુમ્હારી ઈજાઝત હો તો મૈં ઈન્હેં બસરા છોળ આઉં, મૈં ઈન્શા અલ્લાહ સુબહ તક વાપસ આ જાઉંગા.

માલિક ને જવાબ દિયાઃ આપ વાપસ આને કા નામ ન લેં. બેહતર હૈ કે આપ સિંધ કા રુખ કરેં. મૈં આપકી બીવી કો ચંદ દિનોં મેં વહાં પહોંચા દેને કા ઈન્તિઝામ કર દૂંગા.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને કહાઃ મેરે દોસ્ત ! મેરે મુતઅલ્લિક બાર બાર ગલત અંદાઝા ન લગાઓ. મેરી શખ્સિયત ઐસી નહીં જો કહીં છુપ સકે. મૈં ફકત ચંદ લમ્હાત (સિર્ફ કુછ લમ્હે) કે લિયે ઘર જાના ચાહતા હૂં ઔર વો ભી ઈસ સૂરત મેં કે તુમ મેરે વાદે કા એતિબાર (ભરોસા) કરો. અગર સાલેહ આજ રાત બસરા સે રવાના નહીં હો ગયા તો મૈં વાદા કરતા હૂં કે ઉસકે યહાં પહોંચને સે પેહલે વાપસ આ જાઉંગા.

"સાલેહ જૈસે આદમી ઐસે હાલાત મેં રાત કે વકત સફર નહીં કિયા કરતે. વો દિન કે વકત ઈરાક કી ઝમીન પર ફૂંક ફૂંક કર કદમ રખતા હૈ. મૈં ઘોળે તૈયાર કરતા હૂં. અગર આપ બસરા પહોંચ કર વાપસ આને કા ઈરાદા તબ્દીલ કર લેં તો મેરી ફિક્ર ન કરેં. મૈં આપકે સાથ એક સિપાહી ભેજ દેતા હૂં ઔર આપ ઉસકે હાથ પૈગામ ભેજ દેં. મૈં અપને સાથિયોં કે હમરાહ (સાથ) સિંધ ચલા જાઉંગા."

મુહમ્મદ બિન કાસિમ(રેહ.) ને ઝરા તલ્ખ(કળવા)

હો કર કહાઃ માલિક તુમ મુઝે બાર બાર નાદિમ(શર્મિન્દા) ન કરો. અગર તુમ્હેં મુઝ પર એતિબાર નહીં તો મૈં નહીં જાતા.

માલિક ને ખિસ્યાના હો કર કહાઃ નહીં નહીં! મૈં ઘોળોં કા ઈન્તિઝામ કરતા હૂં આપ તૈયાર હો જાએં.

થોળી દેર બાદ મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.), ખાલિદ, નાહીદ, ઝુહરા ઔર અલી સબા (તેઝ) રફતાર ઘોળે પર બસરા કા રુખ કર રહે થે. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને રાસ્તે મેં સાલેહ સે ટક્કર કા ખતરા મેહસૂસ કરતે હુવે બસરા કી આમ શાહરાહ (રાસ્તે) સે કતરા કર એક દૂસરા ઔર નિસ્બતન લંબા રાસ્તા ઈખ્તિયાર કિયા.

(3)

આધી રાત કે કરીબ ખાદિમા ભાગતી હુઈ ઝુબૈદા કે કમરે મેં દાખિલ હુઈ ઔર ઉસે ઝિંઝોળ કર જગાતે હુવે કેહને લગીઃ ઝુબૈદા ઝુબૈદા! વો આ ગએ વો આ ગએ!

ઝુબૈદા પર એક સકતે કા આલમ તારી થા (હૈરત કી હાલત છાઈ થી). ખાદિમા ને ઝરા બુલંદ(ઊંચી) આવાઝ મેં કહાઃ ઝુબૈદા! મુહમ્મદ આ ગયા!

ઝુબૈદા કી હાલત ઉસ ભટકે હુવે મુસાફિર કી સી થી જિસે કિસી ને બેહોશી કી હાલત મેં તપતે હુવે સેહરા (મૈદાન) સે ઉઠા કર નખ્લિસ્તાન મેં પહોંચા દિયા હો. જો એક ઘૂંટ પાની કો તરસને કે બાદ દરિયા મેં ગોતે (ડુબકી) લગા રહા હો. જઝબાત કી શિદ્દત સે ઝુબૈદા એક સાનિયા (પલ) કે લિયે બેહિસ વ હરકત બૈઠી રહી. ખાદિમા ને મશઅલ જલા કર રખ દી ઔર કહાઃ ઝુબૈદા! ઉઠો ઉનકે સાથ ચંદ મેહમાન હૈં.

ઈતની દેર મેં ઝુબૈદા અપને હવાસ(હોશ) પર કાબૂ

પા ચુકી થી. "વો કહાં હૈ?" ઉસને લરઝતી (કાંપતી) હુઈ આવાઝ મેં સવાલ કિયા.

"વો અસ્તબલ મેં ઘોળે બાંધ રહે હૈં. દો લળકિયાં સહેન મેં ખળી હૈં."

ઝુબૈદા ને બાહર નિકલ કર ચાંદ કી રૌશની મેં ઝુહરા ઔર નાહીદ કી તરફ દેખા ઔર કહાઃ આપ યહાં કયૂં ખળી હૈં? અંદર આઈયે મૈં અભી ખ્વાબ દેખ રહી થી, આપ નાહીદ ઔર ઝુહરા હૈં ના?

નાહીદ જવાબ દિયે બગૈર આગે બળ્હ કર ઝુબૈદા સે લિપટ ગઈ ઔર ઝુહરા કી આંખોં મેં ઝબ્ત (બર્દાશ્ત) કી કોશિશ કે બાવજૂદ આંસૂ ઉમંડ આએ. નાહીદ સે અલાહિદા(અલગ) હોકર ઝુબૈદા ઝુહરા કી તરફ મુતવજ્જેહ હુઈ ઔર ઉસસે આંસુઓં કી વજહ પૂછના ચાહતી થી લેકિન ઈતની દેર મેં મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.), ખાલિદ ઔર અલી કરીબ આતે દિખાઈ દિયે.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે સાથ દો અજનબી દેખ કર ઝુબૈદા ને નાહીદ ઔર ઝુહરા કો અંદર લે જાના ચાહા લેકિન નાહીદ ને કહાઃ હમેં દૂસરે કમરે મેં આરામ કરને દીજિયે, હમ બહોત થકી હુઈ હૈં.

ઝુબૈદા ને કહાઃ બહોત અચ્છા આપ આરામ કરેં.

ખાદિમા ઝુબૈદા કે ઈશારે પર ઝુહરા ઔર નાહીદ કો દૂસરે કમરે મેં લે ગઈ. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.), ખાલિદ ઔર અલી કો ઉસ કમરે મેં પહોંચાને કે બાદ ઝુબૈદા કે કમરે મેં દાખિલ હુવા.

(૪)

રાત કે પિછલે પહેર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) અપને કમરે મેં બૈઠા ઝુબૈદા સે બાતેં કર રહા થા. કમરે કા દરવાઝા ખુલા થા, ઝુબૈદા કભી કભી અપને ચેહરે સે

નિગાહ હટા કર બાહર ઝાંકતી ઔર આંખોં મેં આંસૂ ભર કર રેહ જાતી. સપીદએ સુબહ ઉસે શામે જુદાઈ કા પૈગામ દે રહા થા. મુર્ગે સહર કી અઝાન સે કુછ દેર પેહલે હી મુહમ્મદ બિન કાસિમ(રેહ.) સફર કે લિયે તૈયાર હો ગયા.

ઝુબૈદા કી વાલિદા (માં) મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે મુતઅલ્લિક સુલૈમાન કે ઈરાદોં સે વાકિફ હોતે હી ઝુબૈદા કે મામૂં ઔર બસરા કે ચંદ બાઅસર મુસલમાનોં કે વફદ કે સાથ દમિશ્ક રવાના હો ચુકી થી. મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને ઉઠતે હુવે કહાઃ અફસોસ! મૈં ઉનસે મિલ ન સકા, ઝુબૈદા મુઝે ઉમ્મીદ હૈ કે નાહીદ ઔર ઝુહરા તુમ્હેં ઉદાસ ન હોને દેંગી. અભી ચંદ દિન યહી કોશિશ કરના કે ઉનકી આમદ (આને) કા કિસી કો પતા ન ચલે.

ઝુબૈદા હોંટ ભીંચ ભીંચ કર હિચકિયોં કો ઝબ્ત કર (રોક) રહી થી લેકિન ઉસકી નિગાહેં કેહ રહી થીંઃ આપ સચમુચ જા રહે હૈં?

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને કહાઃ ઝુબૈદા! ખુદા હાફિઝ!

ઝુબૈદા ને મુલ્તજી હોકર કહાઃ અગર આપ મુઝે ઈજાઝત દેં તો મૈં આપકો અસ્તબલ તક છોળ આઉં.

ઉસને જવાબ દિયાઃ નહીં ! તુમ યહીં ઠેહરો..... ઔર મેરી તરફ ઈસ તરહ ન દેખો.

ઝુબૈદા કી નિગાહોં કે સામને આંસુઓં કે પરદે હાઈલ (રુકાવટ) હો ગએ થે. ઉસને આંખેં બંદ કરતે હુવે કહાઃ જાઈયે!

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) એક લેહઝા (લમ્હે) કે લિયે પાની કે ઉન દો કતરોં કી તરફ દેખતા રહા જિનમેં મુહબ્બત ઔર ઈતાઅત કે હઝારોં દરિયા બંદ થે. ઉસને

રૂમાલ નિકાલ કર ઝુબૈદા કે આંસુઓં કો પોંછને કે લિયે હાથ બળ્હાયા લેકિન ઉસને ફિર કહાઃ જાઈયે!

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને દો કદમ આગે કી તરફ ઉઠાએ ઔર એક બાર મુળ કર દેખા ઔર લંબે લંબે કદમ ઉઠાતા બાહર નિકલ ગયા.

અસ્તબલ કે સામને ઉસે ખાલિદ ઔર અલી દિખાઈ દિયે ઔર ઉસને પૂછાઃ ખાલિદ! તુમ અભી તક સોએ નહીં?

ઉસને જવાબ દિયાઃ હમમેં સે કોઈ ભી નહીં સોયા.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને કહાઃ જાઓ આરામ કરો.

"લેકિન મૈં આપકે સાથ ચલના ચાહતા હૂં."

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને ખાલિદ કે કંધે પર હાથ રખતે હુવે જવાબ દિયાઃ મૈં તુમ્હારે જઝબાત સે વાકિફ હૂં લેકિન મસ્લિહત કા યહી તકાઝા હૈ કે તુમ યહીં ઠેહરો. યે મેરી ઝિંદગી કા ઐસા જિહાદ હૈ જિસમેં મુઝે સાથિયોં કી ઝરૂરત નહીં.

"મૈં અપને સાલાર કે હુકમ કી તઅમીલ (હુક્મ પર અમલ) સે ઈન્કાર નહીં કર સકતા લેકિન મેરે લિયે યહાં ઠહેર કર હર ઘળી આપકે ઈન્તિઝાર કી કયામત હોગી!"

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને જવાબ દિયાઃ યે તુમ્હારે સાલાર કા હુકમ નહીં તુમ્હારે દોસ્ત કી ખ્વાહિશ હૈ. ઈન હાલાત મેં તુમ્હારે લિયે મેરા સાથ દેના ઠીક નહીં. તુમ બાદ મેં આ સકતે હો.

ખાલિદ ને માયૂસ હો કર અલી કી તરફ દેખા ઔર વો અસ્તબલ સે ઘોળા નિકાલ લાયા.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને ઘોળે પર સવાર હો કર મુસાફે કે લિયે હાથ બળ્હાયા. ખાલિદ ને જઝબાત

સે મગલૂબ હોકર (હાર કર) ઉસકા હાથ અપને હોંટોં સે લગા લિયા. "મેરે દોસ્ત! મેરે ભાઈ! મેરે આકા! ખુદા હાફિઝ!"

ખાલિદ કે આંસૂ મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે હાથ પર ગિર પળે. વો હાથ છુળા કર અલી કી તરફ મુતવજ્જેહ હુવા. અલી ઉસકા હાથ મઝબૂતી કે સાથ અપને હાથોં મેં થામ કર કાંપતી હુઈ આવાઝ મેં "ખુદા હાફિઝ" કેહ કર સિસ્કિયાં લેને લગા.

દરવાઝે સે બાહર નિકલતે હુવે મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ને પીછે મુળ કર સહેન મેં દેખા તો ચંદ કદમ કે ફાસ્લે પર તીન ઔરતેં ખળી થીં.

જિસ વકત બસરા કી મસાજિદ (મસ્જિદોં) મેં અઝાનેં ગૂંજ રહી થીં મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) ઉસ બાઝાર મેં સે ગુઝર રહા થા જિસમેં કુછ અરસા કબ્લ (થોળી મુદ્દત પેહલે) બસરા કે લોગોં ને સિંધ પર હમલા કરને વાલી અફવાજ કે ૧૭ સાલા સિપેહ સાલાર કા જુલૂસ દેખા થા.

શહેર સે કુછ દૂર જા કર ઉસને એક નદી કે કિનારે સુબહ કી નમાઝ અદા કી ઔર ઘોળે પર સવાર હો કર ઉસે સરપટ છોળ દિયા.

(૫)

ખલીફા સુલૈમાન મસ્જિદ મેં મગરિબ કી નમાઝ કે બાદ કસરે ખિલાફત (ખિલાફત કે મહેલ) મેં દાખિલ હો રહા થા કે પીછે સે કિસી ને આવાઝ દી: સુલૈમાન!

ઈસ આવાઝ મેં ગુસ્સા ભી થા ઔર જલાલ ભી. સુલૈમાન ને ચૌંક કર પીછે દેખા ઔર કહા "કૌન?" ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રેહ.) ને ઈસ સવાલ કા જવાબ દેને

કી બજાય સુલૈમાન કા બાઝૂ પકળ લિયા ઔર કહાઃ સુલૈમાન! ખુદા કો કયા જવાબ દોગે?

સુલૈમાન ઈન્તિહા દરજે કા ખુદ–પસંદ થા લેકિન ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રેહ.) કી શખ્સિયત કે સામને વો મરઉબ સા હો કર રેહ ગયા. ઝુબૈર ચંદ કદમ કે ફાસ્લે પર થા લેકિન શામ કે ધુંદલકે મેં વો ઉસે ફૌરન પેહચાન ન સકા. ઉસને ઈધર ઉધર દેખતે હુવે કહાઃ મુઝે આપકી ગુફતગૂ કા મૌઝૂઅ (બાતચીત કા મઝમૂન) નાઝુક માલૂમ હોતા હૈ. કયા ઈસકે લિયે તખ્લિયા (તન્હાઈ) બેહતર ન હોગા? આઈયે અંદર ચલેં.

ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રેહ.) ને કહાઃ મૈં તો મસ્જિદ મેં લોગોં કે સામને તુમ્હારા દામન પકળને કે લિયે આયા થા લેકિન અબ ચલો જલ્દી કરો. આઓ ઝુબૈર તુમ ભી!

ચંદ કદમ ચેલને કે બાદ તીનોં મહેલ કે એક કુશાદા (બળે) કમરે મેં દાખિલ હુવે. સુલૈમાન ને મશઅલ કી રૌશની મેં ઝુબૈર કી તરફ દેખા ઔર કહાઃ મૈંને તુમ્હેં પેહલે ભી કહીં દેખા હૈ.

ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રેહ.) ને કહાઃ અબ ઈન બાતોં કા વકત નહીં. મૈં મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કે મુતઅલ્લિક કુછ કેહને કે લિયે આયા હૂં.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કા નામ સુન કર સુલૈમાન ને ગુસ્સે ઔર ઈઝતિરાબ (બેચૈની) કી હાલત મેં ઉમર કી તરફ દેખા ઔર કહાઃ તો ઉસકી સાઝિશ મદીને તક ભી પહોંચ ચુકી હૈ ઔર યે......... ઉસકા દોસ્ત હૈ.....?

ઝુબૈર ને કહાઃ મૈં ઉસકી દોસ્તી સે ઈન્કાર નહીં કરતા લેકિન યે ગલત હૈ કે મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.)

આપકે ખિલાફ કોઈ સાઝિશ કર રહા હૈ. મૈં યઝીદ બિન અબૂ કબશા કા એલચી બન કર મદીના પહોંચા થા.

સુલૈમાન કુછ કેહના ચાહતા થા લેકિન ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રેહ.) ને યઝીદ બિન અબૂ કબશા કા ખત ઉસકે હાથ મેં દેતે હુવે કહાઃ પેહલે યે પઢ લો. યઝીદ તુમ્હારે ખાસ એહબાબ (દોસ્તોં) મેં સે હૈ. અગર ઉસે મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી માસૂમિયત ઐસા ખત લિખને પર આમાદા (રાઝી) કર સકતી હૈ તો મુઝસે યે તવક્કોઅ (ઉમ્મીદ) ન રખના કે મૈં તુમ્હેં મુસલમાનોં કી ગરદન પર છુરી રખતે દેખ કર ખામોશ રહૂંગા. તુમ શાયદ ઈસ બાત પર ખુશ હોગે કે કુદરત ને આજ તુમ્હેં ઈન્તિકામ (બદલા લેને) કા મૌકા દિયા હૈ લેકિન તુમ ઉસ નૌજવાન કી અઝમત કા અંદાઝા નહીં લગા સકતે જિસકે જાંનિસાર તુમ્હારે જાંનિસારોં સે કહીં ઝિયાદા હૈં, જિસકી તલવાર તુમ્હારી તલવાર સે ઝિયાદા તેઝ ઔર જિસકે તીર તુમ્હારે તીરોં સે ઝિયાદા જિગરદોઝ (કલેજા છલની કરને વાલે) હૈં. લેકિન ઈસકે બાવજૂદ વો એક આકિબત નાઅંદેશ (અંજામ સે બે ફિક્ર) અમીર કે સામને સરે તસ્લીમ ખમ કર (સર ઝુકા) રહા હૈ. તુમને ૫૦ આદમિયોં કો ઉસે કૈદ કરકે લાને કા હુકમ દેકર સિંધ ભેજા થા લેકિન તુમ હી બતાઓ અગર તુમ ખુદ ઉસકી જગહ હોતે ઔર તુમ્હારે પાસ ૧ લાખ સે ઝિયાદા જાંનિસારોં (જાન કુર્બાન કરને વાલોં) કી ફૌજ હોતી ઔર યઝીદ તુમ્હેં જા કર ખલીફા કા યે હુકમ સુનાતા કે મૈં તુમ્હેં ઝંજીરેં પેહના કર લે જાના ચાહતા હૂં તો તુમ ઉન ૫૦ અદમિયોં કે સાથ કયા સુલૂક કરતે. તુમ્હારા અપના ભાઈ તુમ્હારા અમીર થા લેકિન તુમ તમામ ઉમ્ર ઉસકે ખિલાફ તરહ તરહ કી સાઝિશેં

કરતે રહે. લેકિન મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) તુમ્હેં અચ્છી તરહ જાનતા થા. ઉસે તુમસે કિસી ભલાઈ કી ઉમ્મીદ ન થી. વો અગર ચાહતા તો સિંધ કે હર ઘર કો અપને લિયે કિલ્આ બના સકતા થા. વો અગર તુમ્હારે એલચી કો કત્લ ભી કર દેતા તો ભી શાયદ તુમ ઉસકા કુછ ન બિગાળ સકતે. લેકિન ઈસકે બાવજૂદ વો તુમ્હારી ઈતાઅત સે મુન્હરિફ નહીં હુવા (ફરમાંબરદારી સે નહીં ફિરા). તુમ અપને ઈન્તિકામ સે ઝિયાદા નહીં સોચ સકે, ઉસકે સામને આલમે ઈસ્લામ કા મુસ્તકબિલ (આને વાલા વકત) હૈ. કયા તુમ ઉસસે ઈસ બાત કા ઈન્તિકામ લેના ચાહતે હો કે વો હજ્જાજ બિન યૂસુફ કા દામાદ હૈ ઔર ફુનૂને હર્બ (લળાઈ કે ફન) કી નુમાઈશ મેં ઉસને તુમ્હેં નીચા દિખાયા થા? કાશ! જિસ તરહ વો એક સિપાહી કે ફરાઈઝ સમઝતા હૈ ઉસી તરહ તુમ ભી એક અમીર કે ફરાઈઝ સમઝો. ઉસકી અફવાજ (ફૌજેં) હિંદુસ્તાન કે આખરી કોને તક ઈસ્લામ કા પરચમ (ઝંડા) લેહરાને કા તહિય્યા (પક્કા ઈરાદા) કર ચુકી થીં. અગર ઉસે વાપસ ન બુલાયા જાતા તો શાયદ વો ઈસ વકત તક રાજપૂતાના ફતહ કર ચુકા હોતા. આજ મુઝે દમિશ્ક પહોંચતે હી પતા ચલા હૈ કે તુમને ઉસે સાલેહ કી નિગરાની મેં વાસિત ભેજ દિયા હૈ ઔર તુમ ઉસકે લિયે કોઈ બદતરીન સઝા તજવીઝ કર (ચુન) ચુકે હો. લેકિન યાદ રખો તુમ ઉસકી અઝમત ઉસસે નહીં છીન સકતે. લોગ જલ્લાદ કી તલવાર ભૂલ સકતે હૈં લેકિન શહીદોં કા ખૂન નહીં ભૂલ સકતે. સુલૈમાન મૈં તુમ્હેં બહોત કુછ સમઝાતા લેકિન અબ બાતોં કા વકત નહીં અગર ફાતિહે સિંધ કે સીને મેં પેવસ્ત હોને (ઘુસને) વાલા તીર અભી તક તુમ્હારે હાથ મેં હૈ તો ઉસે

રોક લો વરના યાદ રખો આને વાલે મુઅર્રિખ (ઈતિહાસ લિખને વાલે) જહાં મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કો ઈસ ઝમાને કા સબસે બળા મુઝાહિદ કહેંગે વહાં વો તુમ્હેં ઈસ્લામ કે સબસે બળે દુશ્મન કે નામ સે યાદ કરેંગે. અગર તુમને મેરી બાત ન માની તો શાયદ કલ તક મૈં દમિશ્ક કે લોગોં કો યે સોચને પર મજબૂર કર દૂં કે મુસલમાનોં કી જમાઅત મેં તુમ્હારે જૈસે અમીર કે લિયે કોઈ જગહ નહીં.....!

સુલૈમાન કા ગુસ્સા નદામત(શર્મિન્દગી) મેં તબ્દીલ હો ચુકા થા. વો ઈઝતિરાબ (બેચૈની) કી હાલત મેં મુઠિયાં ભીંચ કર કમરે મેં ટહેલને કે બાદ મશ્અલ કે સામને રુકા. ફિર ઉસને ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રેહ.) ઔર ઝુબૈર કી તરફ દેખા ઔર ઘબરાઈ હુઈ આવાઝ મેં કહાઃ કાશ! આપ દો દિન પેહલે આ જાતે. મેરા તીર કમાન સે નિકલ ચુકા હૈ. અબ મૈં કુછ નહીં કર સકતા.

ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રેહ.) ને પૂછાઃ તો તુમ ઉસકે કત્લ કા હુકમ દે ચુકે હો?

સુલૈમાન ને અસ્બાત (હાં) મેં સર હિલાયા.

ઝુબૈર ને કહાઃ અગર આપ દૂસરા હુકમ લિખ દેં તો મૈં શાયદ વકત પર પહોંચ સકૂં.

સુલૈમાન ને તાલી બજાઈ. એક ગુલામ તઅમીલ કે લિયે આ મૌજૂદ હુવા.

સુલૈમાન ને કહાઃ મેરે અસ્તબલ કા બેહતરીન ઘોળા તૈયાર કર દો.

ગુલામ ચલા ગયા ઔર સુલૈમાન ખત લિખને મેં મસરૂફ હો ગયા.

ખત ખત્મ કરને કે બાદ સુલૈમાન ને ઉમર બિન

અબ્દુલ અઝીઝ (રેહ.) કો દેતે હુવે કહાઃ આપ પળ્હ લીજિયે.

ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રેહ.) ને ખત પર સરસરી નિગાહ ડાલને કે બાદ યે ખત ઝુબૈર કે હાથ મેં દે દિયા ઔર કહાઃ અબ ખુદા કરે યે વકત પર પહોંચ જાએ. તુમ બહોત થકે હુવે હો, કયા યે બેહતર ન હોગા કે કિસી ઔર કો ભેજ દિયા જાએ?

ઝુબૈર ને જવાબ દિયાઃ યે ખત હાસિલ કરને કે બાદ મેરી થકાવટ દૂર હો ચુકી હૈ. મૈં આપકો ઈત્મીનાન દિલાતા હૂં કે રાસ્તે મેં આરામ કિયે બગૈર વાસિત પહોંચ સકતા હૂં. અગર મુઝે રાસ્તે કી ચૌકિયોં સે તાઝા દમ ઘોળે મિલતે જાએં તો મેરા ઈરાદા હૈ કે મૈં તવીલ (લંબા) રાસ્તા ઈખ્તિયાર કરને કી બજાય સીધા સેહરા ઉબૂર (પાર) કર લૂં.

સુલૈમાન ને એક ઔર હુકમ નામા રાસ્તે કી ફૌજી ચૌકિયોં કે નામ લિખ કર ઝુબૈર કે હવાલે કિયા. ગુલામ ને આ કર ઈત્તિલા (ખબર) દી કે ઘોળા તૈયાર હૈ.

ઝુબૈર ને સુલૈમાન કે સાથ મુસાફા કરને કે બાદ ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રેહ.) કી તરફ હાથ બળ્હાતે હુવે કહાઃ આપ મેરે લિયે દુઆ કરેં.

ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રેહ.) ને "ખુદા હાફિઝ" કેહતે હુવે ઝુબૈર કી તરફ ગૌર સે દેખા. ઉસકે ચેહરે પર જો ચંદ લમ્હે પેહલે એક તવીલ સફર કી કુલ્ફતોં(તકલીફોં) સે મુરઝાયા હુવા થા, ઉમ્મીદ કી રૌશની ઝલક રહી થી.

થોળી દેર બાદ ઝુબૈર એક તેઝ રફ્તાર ઘોળે પર વાસિત કા રુખ કર રહા થા.

(૬)

સેહરા ઉબૂર કરને કે બાદ ઝુબૈર એક રાત તીસરે પહેર કે કરીબ એક સરસબ્ઝો શાદાબ (હરે ભરે) ઈલાકે મેં સે ગુઝર રહા થા. મુસલસલ બે–આરામી સે ઉસકે આઝા શલ (જિસ્મ કે હિસ્સે ચૂર) હો ચુકે થે. સર દર્દ સે ફટ રહા થા. ઘોળે કી તેઝ રફ્તારી કે બાવજૂદ પિછલે પહેર કી હવા ખુશગવાર ઝોંકે ઉસે હથ્થે પર સર ટેક કર દુનિયા વ માફીહા (જો કુછ દુનિયા મેં હૈ) સે બેખબર હો જાને પર મજબૂર કર રહે થે. એક નાકાબિલે તસ્ખીર અઝમ (જિસ પર કાબૂ ન હો સકે ઐસે હૌસ્લે) કે બાવજૂદ કભી કભી ઉસકી આંખેં ખુદ બખુદ બંદ હો જાતીં, લગામ પર હાથોં કી ગિરિફ્ત (પકળ) ઢીલી પળ જાતી ઔર ઘોળે કી રફ્તાર થોળી દેર કે લિયે સુસ્ત પળ જાતી. લેકિન એક ખયાલ અચાનક કિસી તેઝ નશ્તર કી તરહ ઉસકે દિલ મેં ઉતર જાતા. વો ચૌંક કર સિતારોં કી તરફ દેખતા ઔર ઘોળે કી રફ્તાર તેઝ કર દેતા.

ઉસકી મંઝિલ કરીબ આ ચુકી થી. વો તસવ્વુર (ખયાલોં) મેં સુલૈમાન કા ખત સાલેહ કે હાથ મેં દે રહા થા. કૈદખાને (જેલ) કે દરવાઝે પર મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) સે બગલગીર હો (ગલે મિલ) રહા થા. વો કેહ રહા થાઃ મુહમ્મદ મૈં અબ સો જાના ચાહતા હૂં, કિસી નદી કે કિનારે કિસી દરખ્ત કી ઘની ઔર ઠંડી છાંવ મેં..... ઔર દેખો જબ તક મૈં ખુદ તાઝા દમ હોકર ન ઉઠૂં મુઝે જગાના મત.... નીંદ કિતની અજીબ ચીઝ હે હર દુખ કા મુદાવા... હર દર્દ કા ઈલાજ. મૈં કમ અઝ કમ એક દફા જી ભર કર સો જાના ચાહતા હૂં..... લેકિન નહીં..... મેરે દોસ્ત! તુમ્હેં સલામત દેખ કર મેરી નીંદ ઔર થકાવટ દૂર હો જાએગી.

ઉફકે મશરિક પર સુબહ કા સિતારા નમૂદાર (ઝાહિર) હો રહા થા. ઝુબૈર કા તસવ્વુર ઉસે કહીં દૂર લે જા રહા થા. ફિર એક બાર દીબલ કે રાસ્તે પર એક ટીલે પર ખળા થા ઔર કમસિન ઔર નૌજવાન સિપેહ સાલાર કે યે અલ્ફાઝ ઉસકે કાનોં મેં ગૂંજ રહે થે:

"ઝુબૈર ! મુઝે ઈસ સિતારે કી ઝિંદગી પર રશ્ક આતા (ઈસકે જૈસા હોને કી તમન્ના) હૈ. ઈસકી ઝિંદગી જિસ કદર મુખ્તસર હૈ ઈસી કદર ઈસકા મકસદ બુલંદ હૈ. દેખો! યે દુનિયા કો મુખાતિબ કરકે કેહ રહા હૈ કે મેરી આરઝી (વક્તી) ઝિંદગી પર તઅસ્સુફ (અફસોસ) ન કરો. કુદરત ને મુઝે સૂરજ કા એલચી બના કર ભેજા થા ઔર મૈં અપના ફર્ઝ પૂરા કરકે જા રહા હૂં. કાશ! મૈં ભી ઈસ મુલ્ક મેં આફતાબે ઈસ્લામ કે તુલૂઅ હોને(ઈસ્લામ કે સૂરજ નિકલને) સે પેહલે સુબહ કે સિતારે કા ફર્ઝ અદા કર સકૂં"

ઝુબૈર કે દિલ મેં એક હૂક (દર્દ) સી ઉઠી ઔર ઉસને ફિર એક બાર થકે હુવે ઘોળે કો પૂરી રફતાર સે છોળ દિયા. ઉફકે મશરિક સે શબ કી રિદાએ સિયાહ (રાત કી કાલી ચાદર) સિમટ રહી થી. સુબહ કા સિતારા નૂર કે આંચલ (રૌશની કી ઓળહની) મેં છુપ ગયા ઔર આફતાબ (સૂરજ) ખૂની કુબા(કોટ) પહેન કર નમૂદાર હુવા(નિકલા).

ઝુબૈર ને આખરી ચૌકી સે અપના ઘોળા તબ્દીલ કિયા. દો કોસ ઔર ચલને કે બાદ ઝુબૈર કો હદે નઝર પર વાસિત કી મસાજિદ કી મીનાર નઝર આ રહે થે. વો હર કદમ પર બેમ વ રજા (ખૌફ ઔર ઉમ્મીદ) કે ઉઠતે હુવે તૂફાનોં મેં ઉમ્મીદ કી મશ્અલ જલા રહા થા.

શહેર કે મગરિબી દરવાઝે પર આદમિયોં કે હુજૂમ દેખ કર ઝુબૈર ને ઘોળે કી બાગ (લગામ) ખીંચી ઔર ચંદ

નૌજવાનોં કે કંધોં પર કિસી કે જનાઝા કો દેખ કર ઉતર પળા. ટાંગોં મેં ઉસકા બોઝ સહારને કી તાકત ન થી. ફિર ભી ઉસને હિમ્મત કરકે એક અરબ સે પૂછાઃ સાલેહ કહાં રેહતા હૈ?

અરબ ને ઉસકી તરફ હકારત (નફરત) સે દેખતે હુવે જવાબ દિયાઃ તુમ કૌન હો? ઉસ સફ્ફાક (ઝાલિમ) સે તુમ્હારા કયા કામ હૈ?

ઝુબૈર ને ચંદ નૌજવાનોં કી પુરનમ (ગીલી) આંખેં દેખીં ફિર અરબ કી તરફ દેખા ઔર ધળકતે હુવે દિલ પર હાથ રખ કર બોલાઃ મૈં દમિશ્ક સે ખલીફા કા એક ઝરૂરી પૈગામ લાયા હૂં.

અરબ ને સવાલ કિયાઃ ખલીફા ને અબ કિસકે કત્લ કા હુકમ ભેજા હૈ?

ઝુબૈર ને પથરાઈ હુઈ આંખોં સે અરબ કી તરફ દેખતે હુવે પૂછાઃ યે જનાઝા કિસકા હૈ?

અરબ ને જવાબ દિયાઃ તુમને ફાતિહે સિંધ (સિંધ કે જીતને વાલે) કા નામ સુના હૈ?

ઝુબૈર કે હાથ સે ઘોળે કી બાગ (લગામ) છૂટ ગઈ ઔર લળખળા કર ઝમીન પર ગિર પળા.

બહોત સે લોગ ઉસકે ગિર્દ જમા હો ગએ. એક નૌજવાન "ઝુબૈર! ઝુબૈર!" કેહતા હુવા આગે બળ્હા ઔર ઉસકે કરીબ બૈઠ કર ઉસે હોશ મેં લાને કી કોશિશ કરને લગા. ઉસકી આંખોં મેં આંસૂ થે ઔર વો દર્દ ભરી આવાઝ મેં કેહ રહા થાઃ ઝુબૈર ઉઠો! જલ્દી કરો! ઈમાદુદ્દીન મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કા જનાઝા જા રહા હૈ.

ઝુબૈર બેહોશી કી હાલત મેં બળબળા રહા થાઃ

મુહમ્મદ ! મૈં અબ સો જાના ચાહતા હૂં, કિસી નદી કે કિનારે કિસી દરખ્ત કી ઠંડી ઔર ઘની છાંવ મેં ઔર જબ તક મૈં ખુદ ન ઉઠૂં મુઝે જગાના મત.

નૌજવાન ને ઉસે ઝિંઝોળતે હુવે કહાઃ ઝુબૈર મૈં ખાલિદ હૂં, મેરી તરફ દેખો. મુહમ્મદ ચલ બસા. સિંધ કા આફતાબ (સૂરજ) વાસિત કી ખાક મેં રૂપોશ (મિટ્ટી મેં ગાઈબ) હો રહા હૈ. ઉઠો! લોગ તુમ્હારે દોસ્ત કા જનાઝા લે જા રહે હૈં.

ઝુબૈર ને આંખેં ખોલીં ઔર પરેશાન સા હો કર બોલાઃ ખાલિદ તુમ? મૈં કહાં હૂં? ઉફ મૈં શાયદ બેહોશ હો ગયા થા. વો જનાઝા?

મુઝસે શાયદ કોઈ યે કેહ રહા થા કે નહીં! નહીં!... વો મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) નહીં હો સકતા..... દેખો! મૈં ઉસકી રિહાઈ (આઝાદી) કા હુકમ લાયા હૂં.

ઝુબૈર ને ખત નિકાલ કર ખાલિદ કો દે દિયા ઔર કહાઃ ખાલિદ! ઈસે જલ્દી સે સાલેહ કે પાસ પહોંચા દો!

ખાલિદ ને બેતવજ્જુહી સે કાગઝ કે પુરઝે કી તરફ દેખા ઔર ઉસે ઝમીન પર ફેંક દિયા. ઝુબૈર મબ્હૂત સા (હૈરાન, હક્કા બક્કા) હો કર ખાલિદ કી તરફ દેખ રહા થા.

એક મુઅમ્મર (બૂઢે) અરબ ને ઝુક કર ખત ઉઠા લિયા ઔર ઉસે ખોલ કર પઢતે હી ચિલ્લા ઉઠાઃ

"અમીરુલ મોમિનીન કા હુકમ થા કે ઈસે ઈઝઝત કે સાથ દમિશ્ક પહોંચાયા જાએ. સાલેહ ને ઈસે અપને ઈરાદે સે કત્લ કિયા હૈ. અમીરુલ મોમિનીન ઐસા હુકમ નહીં દે સકતે થે. વાસિત કે મુસલમાનો! મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી રૂહ ઈન્તિકામ (બદલે) કે લિયે પુકાર રહી હૈ. તુમ કયા દેખતે હો?..... આઓ મેરે સાથ

આઓ!"

હુજૂમ (ભીળ) કે ખિસક જાને કે બાદ ખાલિદ ને ઝુબૈર કો ઉઠાને કે લિયે સહારા દેને કી કોશિશ કી લેકિન ઉસને કહા: મૈં અબ ઠીક હૂં. ચલો!

દોનોં ઉઠ કર કબ્રસ્તાન કી તરફ ચલે.

જિસ વકત મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રેહ.) કી લહદ (કબ્ર) પર મિટ્ટી ડાલ રહે થે, કોઈ ૫૦ નૌજવાન સાલેહ કે મકાન કા દરવાઝા તોળ કર અંદર દાખિલ હુવે ઔર તલવારેં સૌંત કર ઉસ પર ટૂટ પળે.

